İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

19. YÜZYILDA KASTAMONU EYALETİ'NDE KAMU YAPILARI VE YENİDEN KULLANIM SORUNLARI

DOKTORA TEZİ

Mine TOPÇUBAŞI

Anabilim Dalı : Mimarlık

Programı : Restorasyon

HAZİRAN 2009

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

19. YÜZYILDA KASTAMONU EYALETİ'NDE KAMU YAPILARI VE YENİDEN KULLANIM SORUNLARI

DOKTORA TEZİ
Mine TOPÇUBAŞI
(502992412)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 28 Ocak 2008
Tezin Savunulduğu Tarih : 10 Haziran 2009

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Kemal Kutgün EYÜPGİLLER (İTÜ)
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Nur AKIN (İKÜ)
Prof. Dr. Zekiye YENEN (YTÜ)
Doç. Dr. İlknur KOLAY (İ.T.Ü)
Doç. Dr. Cengiz CAN (Y.T.Ü)

HAZİRAN 2009

Sevgili annem Benzeş Topçubaşı ve babam İsmail Topçubaşı'ya,

ÖNSÖZ

Kastamonu Eyaleti 19. yüzyıl kamu yapılarının yeniden kullanımı hakkındaki bu çalışmada, 19. yüzyılda, Kastamonu Eyaleti olarak adlandırılmış alan içinde inşa edilmiş kamu yapılarından günümüze kalanlarının tespiti ile birlikte, kamu yapıları ve yeniden kullanımın tarihsel geçmişi, günümüzde yapıların yeniden kullanımlarının durumu ve geleceğinin araştırılması amaçlanmıştır.

Bu konuda çalışmamı sağlayan Sayın hocam Doç. Dr. Kutgün Eyüpgiller'e tezime ve eğitimime sağladığı tüm katkıları için çok teşekkür ederim. Sevgili hocalarım Sayın Prof. Dr. Nur Akın ve Sayın Prof. Dr. İsmet Okyay'ın, tezimin gidişatındaki katkıları ve destekleri olmasaydı bu tez hazırlanamazdı, en içten teşekkürlerimi sunarım. Sayın Prof. Dr. Zekiye Yenen meşguliyetleri içinde savunma jurime katılmayı kabul etti. Kendisine çok teşekkür ederim. Sayın hocam Dr. Aras Neftçi bilgisiyle bize başka bir dünyanın kapılarını açmıştır, teşekkür ederim.

Kastamonu Valisi Sayın Mustafa Kara, Kastamonu Kent Tarihi Müzesi'nden Sayın Fahri Özbek ve Sayın Zühtü Yaman, Kastamonu Arkeoloji Müzesi'nden Sayın Fulya Aldı, Kastamonu İl Özel İdare Yatırım ve İnşaat Şube Müdürü Sayın Hüseyin Aldı, Kastamonu İl Özel İdare KUDEB birimi ve Sayın Murat Karasalihoğlu, Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürü Sayın Ziver Kaplan, Sayın Metin Boyacığlu, Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürü Sayın Salih Efiloğlu, Sinop İl Kültür ve Turizm Müdürü Sayın Hikmet Tosun, Çankırı Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü Sayın Yüksel Arslan, alan çalışmalarında ve araştırmalarımda yardımcı olarak doğru bilgilere ulaşmamı sağlamışlardır, kendilerine teşekkür ederim.

İslam Konferansı Teşkilatı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Genel Müdürü Sayın Dr. Halit Eren, Sayın Dr. Hidayet Nuhoğlu, Sayın Prof. Dr. Amir Pasic'e katkı ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Geçmişte Kastamonu Eyaleti olarak tanımlanan ve bugün 8 il sınırlarını içeren bu bölgede, kent tarihlerinin ve19. yüzyılda inşa edilmiş mimari yapılardan kamu yapılarının incelendiği bu çalışmanın, araştırmacılara faydalı olmasını dilerim.

Haziran 2009

Mine Topçubaşı
Y. Mimar

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	**v**
İÇİNDEKİLER	**vii**
KISALTMALAR	**xi**
ÇIZELGE LİSTESİ	**xiii**
ŞEKİL LİSTESİ	**xxiii**
ÖZET	**xxxv**
SUMMARY	**xxxvii**
1. GİRİŞ	**1**
1.1. Çalışmanın Amacı	1
1.2. Kapsam	2
1.3. Yöntem	3
2. YENİDEN KULLANIM VE KAMU YAPILARI KAVRAMLARININ GELİŞİMİ	**5**
2.1. Yeniden Kullanım Kavramının Tanımı	5
2.2. Yeniden Kullanım Kavramının Gelişimi	5
2.2.1. Dünyada yeniden kullanım ve kamu yapıları	5
2.2.2. Osmanlı Devleti'nde ve Cumhuriyet döneminde Türkiye'de yeniden kullanım kavramı ve kamu yapıları	40
2.2.2.1. Osmanlı Devleti'nde yeniden kullanım ve kamu yapıları	40
2.2.2.2. Türkiye'de Yeniden Kullanım ve Kamu Yapıları bağlamında yürürlükte olan kanunlar	74
2.2.2.3. Değerlendirme	94
3. 19. YÜZYIL KASTAMONU EYALETİ; İDARİ, EKONOMİK, TOPLUMSAL YAPI	**105**
3.1. Kastamonu Sancağı	113
3.2. Sinop Sancağı	126
3.3. Bolu Sancağı	132
3.4. Çankırı (Kengırı) Sancağı	139
3.5. Kastamonu Eyaleti Sınırları İçinde Kalan Diğer İller	147
3.5.1. Zonguldak	147
3.5.2. Bartın	149
3.5.3. Karabük	150
3.5.4. Düzce	151
4. KASTAMONU EYALETİ'NDE 19. YÜZYIL KAMU YAPILARI	**153**
4.1. Yapıların Tespiti	153
4.1.1. Günümüzde var olan yapılar	153
4.1.1.1 Kastamonu'daki kamu yapılarının tanımları	153
4.1.1.2. Sinop'daki kamu yapılarının tanımları	206
4.1.1.3. Bolu'daki kamu yapılarının tanımları	226

4.1.1.4. Çankırı'daki kamu yapılarının tanımları..... 235
4.1.1.5. Karabük'deki kamu yapılarının tanımları..... 244
4.1.1.6. Bartın'daki kamu yapılarının tanımları..... 250
4.1.1.7. Zonguldak' daki kamu yapılarının tanımları..... 259
4.1.2. Günümüzde var olmayan yapılar..... 260
4.1.2.1. Kastamonu'da günümüzde mevcut olmayan kamu yapılarının tanımları..... 260
4.1.2.2. Sinop'ta günümüzde mevcut olmayan kamu yapılarının tanımları..... 296
4.1.2.3. Bolu'da günümüzde mevcut olmayan kamu yapılarının tanımları..... 302
4.1.2.4. Çankırı'da günümüzde mevcut olmayan kamu yapılarının tanımları..... 324
4.1.2.5. Zonguldak'da günümüzde mevcut olmayan kamu yapılarının tanımları..... 334
4.1.2.6. Bartın'da günümüzde mevcut olmayan kamu yapılarının tanımları..... 339
4.2. 19. Yüzyıl Mimari Mirası Kamu Yapılarının Genel Özellikleri..... 355
4.2.1. Plan örnekleri..... 357
4.2.2. Cephe tipolojileri..... 359
4.3. Yapıların Korunmuşluk Durumları..... 361
4.4. Koruma Önerileri..... 362
5. KASTAMONU EYALETİ'NİN 19. YÜZYIL YAPILARINI KORUMANIN YASAL VE ÖRGÜTSEL SORUNLARI..... 367
5.1.Türkiye'de Koruma ve Yeniden Kullanım Sorunları Hakkındaki Anket Çalışması ve Sonuçları..... 367
5.2. Türkiye'de ve Dünya'daki Yasal ve Örgütsel Sorunların Kastamonu'ya Yansımaları..... 388
6. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRMELER..... 391
6.1. Kamu Yapıları Hakkındaki Sonuçlar..... 392
6.2. Yeniden Kullanım Sorunları Hakkındaki Sonuçlar..... 394
6.3. Gelecekteki Çalışma Alanları ve Son Söz..... 398
KAYNAKLAR..... 403
EKLER..... 413

Ek A- Çalışma alanını gösteren haritalar..... 415
Ek B- "Masârıf-ı hazâine-i şâhânede ru'yet olunan bilcümle ebniye hakkında bu kere bitta'dil kaleme alınan nizâmnâmedir."..... 417
Ek C- "Ebniye–i Emiriye Ve Vakfiyye İnşaât Ve Tamirâtı Hakkında Nizâmnâme"..... 423
Ek D- Kültürel miras olan kamu yapılarının korunması, 19. yüzyıl kamu yapıları ve yeniden kullanımı ilgilendiren uluslararası koşullar, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti koşulları..... 429
Ek E- Kastamonu idari bölümlenmesini gösterir tablo..... 437
Ek F- Salnamelerde Kastamonu..... 441
Ek G- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, yerleşimlere ait arşiv bilgileri..... 495
Ek H- Kamu yapılarının yerleşim ilişkilerini gösterir vaziyet planları..... 501
Ek I- Plan örnekleri..... 529
Ek J- Cephe tipolojisi ve cephe krokileri..... 537
Ek K- Günümüzde var olan ve varolmayan yapıların listeleri ile yapıların 593

korunmuşluk durumlarını gösteren çizelgeler.....
Ek L- Yeniden kullanım anketi soruları..... 601
Ek M- Yeniden kullanım anketi cevapları..... 605
Ek N- 19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti sınırlarında bulunmuş gezginlerin yayınlarında bahsettikleri yerleşimler..... 623
Ek O- 19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti sınırlarında bulunmuş gezginlerin yayın kaynakçası..... 625
Ek P- 19. yüzyıl Kastamonu haritaları kaynakçası..... 627
Ek R- Kamu Yapıları (Mebani-i Emiriye) ile ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgeler..... 631
Ek S- Diğer çizelgeler..... 647
Ek T- Başbakanlı Osmanlı Arşivi Plan ve Proje Arşivi'nde çalışma konusu ile ilgili var olduğu tespit edilen plan ve projeler..... 649

ÖZGEÇMİŞ..... 651

KISALTMALAR

A.}AMD.	:Sadaret Divan-ı Hümayun Amedi Kalemi Evrakı
A.}MKT.MHM.	:Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi
A.}MKT.NZD.	: Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Devair Evrakı
A.}MKT.UM..	: Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı
B	: Receb
bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cemazi-yel-evvel
CA	: Cemazi-yel-ahir
CDCC	: Avrupa Konseyi Kültürel İşbirliği Kurulu (Council for Cultural Co-operation for the Council of Europe)
DH.EUM.5.Şb	: Dahiliye Nezareti 5. Şube
DH.EUM.MH..	: Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Muhasebe Kalemi
DH.EUM.MTK.	: Dahiliye Nezareti Muhaberat ve Tensikat Müdüriyeti
DH.EUM.THR.	: Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Tahrirat Kalemi
DH.EUM.VRK.	: Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Evrak Odası
DH.MB..HPS.	: Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyeti
DH.MB..HPS.M...	: Dahiliye Müteferrik
DH.MKT.	: Dahiliye Mektubi Kalemi
DH.MUİ.	: Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye Dairesi
DH.SAİDd...	: Dahiliye Defterler
DH.TMIK.S..	: Dahiliye Nezareti Tesri-i Muamelat ve Islahat Kom. Islahat
DH.UMVM	: Dahiliye Nezareti Umur-ı Mahalliye ve Vilayat Müdiriyeti
D.T.C.F.	: Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
F.	: Fotoğraf
H.	: Hicrî
HAT	: Hatt-ı Hümayun
HEREIN	: Avrupa Miras Ağı (The European Heritage Network)
HR.MKT.	: Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi
İ.A.	: İslam Ansiklopedisi
İ..BH..	: İrade Bahriye
ICOM	: Uluslararası Müzeler Konseyi (International Council of Museums)
ICOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (International Council on Monuments and Sites)
ICCROM	: Kültürel Malların Korunması ve Restorasyonu Uluslararası Merkezi (lnternational Centre for the Study of the Preservation

and Restoration of Cultural Property)

İ..DFE. : İrade Defter-i Hakani
İ..DH.. : İrade Dahiliye
İ..HR.. : İrade Hariciye
İ..HUS. : İrade Hususi
İ..MF.. : İrade Maarif
İ..MMS. : İrade Meclis-i Mahsus
İ..MVL. : İrade Meclis-i Vala
İ..ŞD.. : İrade Şura-yı Devlet
IRCICA : İslam Konferansı Örgütü İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (Research Centre for Islamic History, Art and Culture)
km. : Kilometre
L : Şevval
m. : Metre
M : Muharrem
Mad. : Madde
M.E.B. : Milli Eğitim Basımevi
M.Ö. : Milattan Önce
M.S. : Milattan Sonra
MV. : Meclis-i Vükela Mazbataları
N : Ramazan
R : Rebî-ül-evvel
RA : Rebî-ül-âhir
OWHC : Dünya Miras Şehirler Organizasyonu (Organization of World Heritage Cities)
s., sf. : Sayfa
S : Safer
Ş : Şaban
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
T.D.K. : Türk Dil Kurumu
T.D.V. : Türkiye Diyanet Vakfı
TT.d... : Tapu Tahrir Defterleri
T.T.K. : Türk Tarih Kurumu
UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
Y..A...RES. : Yıldız Sadaret Resmi Maruzat Evrakı
Y..EE.. : Yıldız Esas Evrakı
Yay. : Yayınları
Yay. Haz. : Yayına Hazırlayan
yy. : Yüzyıl
Z : Zi-l-hicce
ZA : Zi-l-ka'de

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa no:

Çizelge 3.01: 1801 tarihinde Kastamonu Sancağı'na bağlı kazalar…….. 110
Çizelge 3.02: 1903 tarihli Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde Kastamonu Vilayeti idari bölünme……. 111
Çizelge 3.03: 2007 yılı nüfus sayımı sonuçları…….. 113
Çizelge 3.04: Günümüzdeki ilçeler ve belediye tarihleri…….. 122
Çizelge 4.01. Tespit edilen alanda varolan 19. yüzyıl kamu yapıları…… 356
Çizelge 4.02. Yapıların yeniden kullanım işlevlerini gösteren tablo…..... 363
Çizelge 5.01: Anket soruları ve yanıtlayan katılımcı sayıları…… 369
Çizelge 5.02: Bir yapının yeniden kullanım/yeniden işlevlendirme için uygun olup olmadığını belirleyici kriterler listesi……... 371
Çizelge 5.03: Yeniden kullanım projelerinde gelecekteki fırsatlar ve engeller……. 381
Çizelge D.01: Kültürel miras olan Kamu Yapılarının korunması, Uluslararası koşullar……..... 429
Çizelge D.02: Osmanlı Devleti, 19. Yüzyıl Kamu Yapıları ve Yeniden Kullanımı ilgilendiren temel noktalar…… 431
Çizelge D.03: 20. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye Cumhuriyeti'nde kamu yapılarını ilgilendiren temel noktalar……... 433
Çizelge E.01: 19. yüzyılda Kastamonu idari bölümlenmesi……. 437
Çizelge F.01: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'ne göre Kastamonu Vilayeti Dahilinde Bulunan Rüşdiye Mektepleri (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.70,71)……. 442
Çizelge F.02: Vilayet dahilinde bulunan asker taburları ve redif alaylarının yerleri (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.101-106)……. 442
Çizelge F.03: 1288H./1871M. tarihli Kastamonu Salnamesi'ne göre Kastamonu Vilayeti Dahilinde Bulunan Rüşdiye Mektepleri (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.107-109)…… 443
Çizelge F.04: 1288H./1871M. Kastamonu Vilayetinde bulunan eserleri gösterir çizelge (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.126)……..... 443
Çizelge F.05: Vilayet dahilinde bulunan Rüşdiye Mektepleri (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.149-152)……..... 444
Çizelge F.06: Vilayet dahilinde bulunan kütübhaneler ile derunlarında mevcud kitab mütenevvi aidenin mikdarı (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.163-165)…… 444
Çizelge F.07: Dahili Vilayette Bulunan Hane ve Nüfus ve Mahallat ve 445

Kuranın Cetvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.175-177)……..
Çizelge F.08: Vilayet Dahilinde Bulunan Mekatib-i Rüşdiye, (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.131-133)……..... 447
Çizelge F.09: Dahil vilayetde bulunan kütüphaneler ile mevcut kitaplar, (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.142)…… 447
Çizelge F.10: Dahili Vilayette Bulunan Hane ve Nüfus ve Mahallat ve Kuranın Cetvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.147-149)…….. 448
Çizelge F.11: Vilayet Dahilinde Bulunan Kaza ve Nahiyede Kain Eser Mamurenin Cedvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.150-151)…….. 449
Çizelge F.12: Vilayet dahilinde bulunan mekatib –i rüşdiye (Kastamonu Salnamesi defa 10, 1295H./1878M., sf.109-111)……..... 450
Çizelge F.13: Dahili Vilayette Bulunan Rüşdiye Mekteplerinin Cetvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298H./1881M., sf.76)…….. 450
Çizelge F.14: Dahili Vilayette Bulunan Hane ve Nüfus ve Mahallat ve Kuranın Cetvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298H./1881M.)…… 451
Çizelge F.15: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'ne göre Kastamonu Vilayeti Kastamonu Sancağı Dahilinde Bulunan Medreseler (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.72-80)…….. 453
Çizelge F.16: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'nde Vilayet dahilinde bulunan şehir ve kasabaların tarifi yapılmaktadır. (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.81-98)…….. 454
Çizelge F.17: Kastamonu içinde bulunan kütüphaneler ile mevcut kitap mikdarı (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.122-123)……. 454
Çizelge F.18: 1288H./1871M. Kastamonu Sancağı'nda bulunan "Şehir ve Kasabalarda Kain Asar-ı Mamurenin Cedvelidir" (Kastamonu Salnamesi defa 03 1288H./1871M., sf.124)……... 455
Çizelge F.19: Nıfs-ı Kastamonu ve nevahiyesinde seksenaltı ve seksenyedi senelerinde mücedden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.127)…… 455
Çizelge F.20: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.128)……. 456
Çizelge F.21: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.129)……. 456
Çizelge F.22: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 456

1288H./1871M., sf.129)…….
Çizelge F.23: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.130)……. 456
Çizelge F.24: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.131)……. 457
Çizelge F.25: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M. , sf.132)…… 457
Çizelge F.26: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.132)……. 457
Çizelge F.27: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia Ma'nahiye Kastamonu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.180)……..... 458
Çizelge F.28: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia- Ma nahiye Taşköprü kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.181)…… 458
Çizelge F.29: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma nahiye İnebolu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.182)…… 458
Çizelge F.30: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Zağferanbolu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.182)……..... 459
Çizelge F.31: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma nahiye Daday Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.183)……..... 459
Çizelge F.32: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma nahiye Araç Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.183)…… 459
Çizelge F.33: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma nahiye Cide Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.184)…… 459
Çizelge F.34: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - İskilib Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.184)…… 460
Çizelge F.35: Kastamonu'da Vaki Medaris ve Müderris isimleri, öğrenci sayıları (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.143, 144)……..... 460
Çizelge F.36: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Kastamonu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 460

1293H./1876M., sf.156)…….....
Çizelge F.37: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia, Ma Nahiye Taşköprü Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.157)……... 461
Çizelge F.38: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia İnebolu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.157-158)…… 461
Çizelge F.39: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Zağferanbolu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.158)……. 461
Çizelge F.40: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Daday Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf. 159)…… 461
Çizelge F.41: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Arac Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.159)……. 462
Çizelge F.42: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Cide Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.159)……. 462
Çizelge F.43: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia İskilib Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.160)……. 462
Çizelge F.44: Vilayette Bulunan Eserlerin listesidir (Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298 H./1881 M.)……. 463
Çizelge F.45: Kastamonu Kazası Dahilinde Bulunan Okullar ve Öğrenci Sayıları (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.266-271)……. 466
Çizelge F.46: Kastamonu Kazası Dahilinde Bulunan Okullar ve Öğrenci Sayıları (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.266-271)……. 466
Çizelge F.47: Kastamonu Kazası Nüfus (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.279)……. 466
Çizelge F.48: Kastamonu Kazası Nahiyeleri (Devrekani, Kozyaka, Göl ma Sarağan, Akkaya) Nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.286)……. 467
Çizelge F.49: İnebolu Kazası Nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.302)……..... 467
Çizelge F.50: Zağferanbolu kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.312)……... 467
Çizelge F.51: Taşköprü kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.322)……. 467
Çizelge F.52: Tosya kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.332)……..... 467
Çizelge F.53: İskilip kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.340)……. 467
Çizelge F.54: Arac kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.346)……. 468
Çizelge F.55: Daday kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.352)……. 468
Çizelge F.56: Cide kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 468

1306H./1889M., sf.359)…….
Çizelge F.57: Kastamonu şehrinde 1317H./1899M. yılında eğitim veren okullar (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.149-152)……. 468
Çizelge F.58: Kastamonu Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.153)……. 468
Çizelge F.59: İnebolu Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.162)……. 469
Çizelge F.60: Zağferanbolu Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.166)……... 469
Çizelge F.61: Taşköprü Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.171)……. 469
Çizelge F.62: Tosya Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.176)……. 470
Çizelge F.63: Arac Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.180)……..... 470
Çizelge F.64: Daday Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.184)……. 470
Çizelge F.65: Cide Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.189)……..... 470
Çizelge F.66: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'ne göre Kastamonu Vilayeti Sinop Sancağı Dahilinde Bulunan Medreseler (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.72-80)……. 472
Çizelge F.67: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'nde Vilayet dahilinde bulunan şehir ve kasabaların tarifi yapılmaktadır. (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.81-98)…….. 472
Çizelge F.68: 1288H./1871M. Sinop Sancağı'nda bulunan eserleri gösterir tablo (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.125)……..... 472
Çizelge F.69: Sinob Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.139)……..... 472
Çizelge F.70: Sinob Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.139)…… 473
Çizelge F.71: Sinob Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.140)…… 473
Çizelge F.72: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Sinob Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.192)…… 473
Çizelge F.73: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Boyabad Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.193)…… 473
Çizelge F.74: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye İstefan kazası (Kastamonu 474

Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.193)……
Çizelge F.75: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Sinop Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.167)…… 474
Çizelge F.76: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Boyabad Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.167)……. 474
Çizelge F.77: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia İstefan Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.167)…… 474
Çizelge F.78: Sinob Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.262)……. 475
Çizelge F.79: Boyabad Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.268)……. 475
Çizelge F.80: Ayancık kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.272)……. 475
Çizelge F.81: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'ne göre Kastamonu Vilayeti Bolu Sancağı Dahilinde Bulunan Medreseler (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.72-80)……. 477
Çizelge F.82: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'nde Vilayet dahilinde bulunan şehir ve kasabaların tarifi yapılmaktadır. (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.81-98)…….. 477
Çizelge F.83: 1288H./1871M. Bolu Sancağı'nda bulunan eserleri gösterir tablo (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.126)……..... 478
Çizelge F.84: Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.133)……..... 478
Çizelge F.85: Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia(Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.134)……..... 479
Çizelge F.86: Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.134)……..... 479
Çizelge F.87: Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.135)……..... 479
Çizelge F.88: Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.135)…… 480
Çizelge F.89: Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.136)…… 480
Çizelge F.90: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma nahiye Bolu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.185)…… 480

Çizelge F.91: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma nevahi Bartın kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.187)…….…….... 480
Çizelge F.92: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Ereğli Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.187)……..... 481
Çizelge F.93: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Göynük Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.188)……..... 481
Çizelge F.94: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Düzce kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.189)…… 481
Çizelge F.95: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Bolu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.161)……. 482
Çizelge F.96: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Gerede Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.162)……. 482
Çizelge F.97: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Ereğli Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.162)……. 482
Çizelge F.98: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Göynük Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.163)……. 482
Çizelge F.99: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Düzce Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.163-64)…… 483
Çizelge F.100: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Bartın Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.164)……. 483
Çizelge F.101: Bolu kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.369)……..... 484
Çizelge F.102: Ereğli kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.386)……. 484
Çizelge F.103: Hamidiye kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.413)……. 485
Çizelge F.104: Bolu Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.197)……. 485
Çizelge F.105: Ereğli Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.203)……. 485
Çizelge F.106: Bartın Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.213)……. 485
Çizelge F.107: Düzce Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.218)……. 485
Çizelge F.108: Hamidiye Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.223)……. 486

Çizelge F.109: Gerede Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317 H./1899 M., sf.229)……..... 486
Çizelge F.110: Göynük Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.234)……. 486
Çizelge F.111: Mudurnu Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.239)……. 486
Çizelge F.112: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'ne göre Kastamonu Vilayeti Kengırı (Çankırı) Sancağı Dahilinde Bulunan Medreseler (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.72-80)……. 487
Çizelge F.113: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'nde Vilayet dahilinde bulunan şehir ve kasabaların tarifi yapılmaktadır. (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.81-98)…….. 487
Çizelge F.114: 1288H./1871M. Kengırı Sancağı'nda bulunan eserleri gösterir tablo (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.125)……..... 488
Çizelge F.115: Kengırı Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.136)……..... 488
Çizelge F.116: Kengırı Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.137)……..... 489
Çizelge F.117: Kengırı Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.138)……..... 489
Çizelge F.118: Kengırı Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.139)……..... 489
Çizelge F.119: Kengırı Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.140)……. 489
Çizelge F.120: Vilayet dahilinde bulunan eserleri gösterir tablo (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.175)……. 490
Çizelge F.121: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Kengırı Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.190)……. 490
Çizelge F.122: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Çerkeş Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.191)……..... 490
Çizelge F.123: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Kalecik kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.191)……..... 490
Çizelge F.124: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Kengırı Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.164)……..... 491

Çizelge F.125: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Çerkeş Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.165)……. 491
Çizelge F.126: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Kalecik Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.167)……. 491
Çizelge F.127: Kengırı Kazasında bir sene içinde yapılan inşaatler (Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298H./1881M., sf.162)…… 492
Çizelge F.128: Kengırı Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.246)……. 492
Çizelge F.129: Çerkeş Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.252)……. 492
Çizelge I.01: Yönetim yapıları plan örnekleri 01..... 531
Çizelge I.02: Yönetim yapıları plan örnekleri 02..... 533
Çizelge I.03: Askeri yapılar plan örnekleri 533
Çizelge I.04: Eğitim yapıları plan örnekleri 535
Çizelge I.05: Hapishane plan örnekleri..... 535
Çizelge K.01: Çalışma alanındaki mevcut yapı listesi..... 593
Çizelge K.02: Çalışma alanındaki mevcut olmayan yapı listesi..... 594
Çizelge K.03: Çalışma alanındaki yapıların korunmuşluk durumları..... 596
Çizelge R.01: Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan ilgili belgeler..... 631
Çizelge S.01: 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile Eyalet statüsü Vilayet olarak değişen Kastamonu'ya bağlı sancaklar ve kazalar..... 647
Çizelge S. 02: 2008 yılı itibariyle alanda bulunan illere bağlı ilçe sayıları ….. 647
Çizelge S.03: Kastamonu Merkez ve İlçelerinin Yüzölçümleri ve Nüfusu**,** Kaynak: Kastamonu Valiliği internet sayfası (www. kastamonu.gov.tr)……... 648
Çizelge S. 04: 1982 yılında Kastamonu idari bölünüşü, belediyelerin kuruluş tarihleri ve ilçelere ait halihazır harita ve imar planı çalışmalarını gösterir tablo. ……... 648
Çizelge T.01: 2008 yılı itibariyle alanda bulunan illere bağlı ilçe sayıları ….. 649

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa no:

Şekil 3.01: Kastamonu Vilayeti sınırlarını gösterir harita (Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi Kastamonu Vilayeti no:14, 370-563 Kas. Harita:1345 ölçeksiz)…….. 108
Şekil 3.02: Kastamonu Vilayeti sınırlarını gösterir harita (Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi, Kastamonu Vilayeti 1:1.500.000 ölçekli, 912-563 Kas. Harita: 866)…….. 109
Şekil 3.03: Kastamonu Eyaleti sınırlarını gösterir harita (Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi, Orta Anadolu, 956.101-565 ism. 1222 İsm. Remzi, Harita: 477)…….. 109
Şekil 3.04: Daday İlçesi hava fotoğrafı (Kastamonu Kent Tarihi Müzesi Arşivi) ……. 124
Şekil 3.05: İnebolu İlçesi, genel görünüm (Kastamonu Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…….. 124
Şekil 3.06: Küre İlçesi, genel görünüm (Kastamonu Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…….. 125
Şekil 3.07: Taşköprü İlçesi, genel görünüm (Kastamonu Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…….. 126
Şekil 3.08: Bolu şehrinin güney yönünden görünüşü, 20. yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90786-01)……. 136
Şekil 3.09: Çankırı, Merkez İlçe, genel görünüm (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü)…….. 139
Şekil 3.10: 1928 tarihli Çankırı Haritası Merkez İlçe, (Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşivi)…… 144
Şekil 3.11: 19. yüzyılda Bartın haritası (Bartın Halk Kültürü)…….. 149
Şekil 3.12: Bartın'ın Yeni Mekteb civarı genel görünüş, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90794-04)……. 150
Şekil 4.01: Kastamonu Askerlik Dairesi 2005 yılı…… 154
Şekil 4.02: Kastamonu Askerlik Dairesi ve bahçe giriş kapısı üzerinde yer alan saat kulesi. (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi). 155
Şekil 4.03: Kastamonu Askerlik Dairesi Planı (Eyüpgiller, 1998)…… 156
Şekil 4.04: Kastamonu Askerlik Dairesi 1923-1930 arası (Lütfü Seymen Arşivi)…….. 156
Şekil 4.05: Kastamonu Askerlik Dairesi girişindeki saat (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 779-34-54)…….. 157
Şekil 4.06: Kastamonu Askeri Depo, 2005 yılı……. 158
Şekil 4.07: 20. yüzyıl başlarına tarihlenen fotoğrafta arkada Askerlik Deposu ve fotoğrafın solunda kısmı olarak görünen Askerlik Dairesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…… 159
Şekil 4.08: Askerlik Deposu planı (Eyüpgiller, 1995)……... 159
Şekil 4.09: Kastamonu Hükümet Dairesi 2005 yılı……... 160
Şekil 4.10: 19. yüzyıl sonlarında Merkez İlçe'de "Saray" bölgesi. Fotoğrafın 162

sağ alt köşesinde Ahşap Hükümet Dairesi'nin arka cephesi görülmektedir (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)....
Şekil 4.11: 1901 tarihli kartpostalda kagir Hükümet Dairesi. (Kastamonu Kent Tarihi Müzesi Arşivi, Ü. Kenanoğlu Koleksiyonu)…… 163
Şekil 4.12: Hükümet Dairesi.planı (Eyüpgiller, 1995)…….. 163
Şekil 4.13: Kastamonu Belediye Dairesi 2004 yılı…… 164
Şekil 4.14: Kastamonu Merkez İlçe, İlk Belediye Binası olması muhtemel yapı (Lütfü Seymen Arşivi)……. 165
Şekil 4.15: Kastamonu Belediye Dairesi 20. yüzyıl başı (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…….. 165
Şekil 4.16: Belediye Dairesi planı……. 166
Şekil 4.17: Kastamonu Liva Paşa Konağı 2005 yılı…….. 167
Şekil 4.18: Liva Paşa Konağı Planı…….. 167
Şekil 4.19: Kastamonu İttihad Terakki Binası 2005 yılı……... 169
Şekil 4.20: İttihad Terakki Binası planı……. 169
Şekil 4.21: Kastamonu Hapishanesi 2005 yılı……... 170
Şekil 4.22: 20. yüzyıl başlarında Hapishane Binası (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)……... 172
Şekil 4.23: Hapishane planı……... 173
Şekil 4.24: Kastamonu İdadi 2005 yılı…….. 173
Şekil 4.25: 20. yüzyıl başlarında İdadi Mektebi, (Kastamonu Kent Müzesi Arşivi, Ü. Kenanoğlu Kolleksiyonu)……... 175
Şekil 4.26: İdadi Mektebi, planı…… 176
Şekil 4.27: Kastamonu Rum Okulu, kuzeydoğu görünüşü, 2005 yılı……... 176
Şekil 4.28: Kastamonu Rum Mektebi,güneybatı görünüşü (Sultan İkinci Abdülhamid Han Devri Osmanlı Mektepleri, Çamlıca Basın ve Yayın, İstanbul 2007) ……. 177
Şekil 4.29: Rum Okulu kat planları (Eyüpgiller, 1995)……. 178
Şekil 4.30: Kastamonu Mekteb-i Sanayi 2005 yılı…… 178
Şekil 4.31: Kastamonu Sanayi Mektebi İnşaatı (Sultan İkinci Abdülhamid Han Devri Osmanlı Mektepleri, Çamlıca Basın ve Yayın, İstanbul 2007)…… 180
Şekil 4.32: Kastamonu Sanayi Mektebi (Atatürk Kitaplığı,1332 H./1916 M. senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Album 000141, sf.01, "Müceddeden inşa olunan Kastamonu Sanayi Mektebi")……... 180
Şekil 4.33: Kastamonu Memleket Kütüphanesi 2005 yılı……. 181
Şekil 4.34: Kastamonu Memleket Kütüphanesi 20. yüzyıl başı, (Fotoğraflarla Kastamonu 1894-1995, Kastamonu Valiliği Yayını, 1995)…… 182
Şekil 4.35: Memleket Kütüphanesi kat planı…… 182
Şekil 4.36: Kastamonu Ziraat Bankası 2008yılı…… 183
Şekil 4.37: Kastamonu Ziraat Bankası, tarihsiz (Lütfü Seymen Arşivi)……... 183
Şekil 4.38: Ziraat Bankası, kat planları……. 184
Şekil 4.39: Kastamonu, eski Osmanlı Bankası, 2008 yılı……. 185
Şekil 4.40: Kastamonu Saat Kulesi 2005 yılı…… 186
Şekil 4.41: Saat Kulesi kat planı…… 187
Şekil 4.42: Kastamonu Araç ilçesi Hükümet Dairesi 2005 yılı……. 187
Şekil 4.43: Araç İlçesi'ni gösteren 1923 tarihli fotoğrafta, fotoğrafın solundaki ikinci bina olarak Hükümet Dairesi görülmektedir (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…… 188
Şekil 4.44: Kastamonu Cide İlçesi Hükümet Dairesi 2005 yılı……. 190

Şekil 4.45: Cide Hükümet Dairesi kat planları…….. 191
Şekil 4.46: Kastamonu Daday İlçesi Hükümet Dairesi 2005 yılı…….. 192
Şekil 4.47: Daday Hükümet Dairesi kat planı……... 193
Şekil 4.48: Kastamonu Daday Redif Fırkası Binası 2005 yılı……... 194
Şekil 4.49: Daday İlçesi, Redif Fırkası girişi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…….. 194
Şekil 4.50: Daday Redif Fırkası kat planları (çizimler: M. Pehlivanoğlu mimarlık ofisi)……. 195
Şekil 4.51: Kastamonu Daday Askerlik Dairesi Cephanelik Binası 2005 yılı.. 196
Şekil 4.52: Kastamonu İnebolu Belediye Dairesi 2005 yılı…….. 196
Şekil 4.53: İnebolu İlçesi, Eski Belediye Dairesi bahçe giriş kapısı (Mustafa Fakazlı Arşivi)…….. 197
Şekil 4.54: İnebolu İlçesi, Eski Belediye Dairesi, Cumhuriyet dönemine ait bir fotoğraf (Mustafa Fakazlı Arşivi)……... 198
Şekil 4.55: Kastamonu İnebolu Askerlik Dairesi 2005 yılı……... 198
Şekil 4.56: İnebolu Askerlik Dairesi kat planı…….. 199
Şekil 4.57: Kastamonu İnebolu Liman Başkanlığı Binası……. 199
Şekil 4.58: İnebolu Liman Başkanlığı Binası kat planları (MP. Mustafa Pehlivanoğlu Tasarım ve Uygulama Ltd.Şti)……... 200
Şekil 4.59: Kastamonu İnebolu Türk Ocağı (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)……. 200
Şekil 4.60: İnebolu Türk Ocağı kat planları…….. 201
Şekil 4.61: Kastamonu İnebolu Osmanlı Bankası 2006 yılı…….. 202
Şekil4.62: İnebolu İlçesi, Eski Osmanlı Bankası (Mustafa Fakazlı Arşivi)….. 202
Şekil 4.63: İnebolu İlçesi, Eski Osmanlı Bankası (Mustafa Fakazlı Arşivi)…. 203
Şekil 4.64: Küre Askerlik Dairesi zemin kat planı ……... 204
Şekil 4.65: Kastamonu Taşköprü İlçesi Hükümet Dairesi 2004 yılı……. 205
Şekil 4.66: Taşköprü İlçesi Hükümet Dairesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…….. 205
Şekil 4.67: Kastamonu Taşköprü Redif Fırkası 2004 yılı……. 206
Şekil 4.68: Sinop merkez ilçe il Jandarma Alay Komutanlığı binası…… 207
Şekil 4.69: Sinop merkez ilçede Askerlik Şubesi Deposu…… 208
Şekil 4.70: Sinop Merkez ilçe, Paşa Tabyaları…….. 209
Şekil 4.71: Sinop Merkez İlçe Adliye binası……. 210
Şekil 4. 72: Sinop merkez ilçede eski Cezaevi binası…… 212
Şekil 4. 73: Sinop merkez ilçede eski Cezaevi binası planı …….. 213
Şekil 4. 74: Sinop merkez ilçede eski Cezaevi binası hastanesinin temel atma töreni ……... 213
Şekil 4.75: Sinop Merkez Deniz yolları acente binası……... 214
Şekil 4.76: Sinop Merkez İlçe'de Postane binası…….. 215
Şekil 4.77: Sinop merkez, şehir kulubü……. 216
Şekil 4.78: Sinop merkez ilçede bugünkü öğretmenevi binası…….. 217
Şekil 4.79: Sinop Merkez ilçede eski Rum Okulu……. 218
Şekil 4.80: Sinop Merkez İlçe'de Rüşdiye Mektebi (fotoğrafta sağdaki yapı) ve tütün deposu (fotoğrafta soldaki yapı)…… 219
Şekil 4.81: Sinop merkez ilçede Rıza Nur Halk Kütüphanesi……... 220
Şekil 4.82: Sinop Merkez İlçe'de su deposu……. 220
Şekil 4.83: Sinop, merkez, tütün deposu……... 222
Şekil 4.84: Sinop, merkez, reji çeşmesi……. 222
Şekil 4.85: Boyabat Askerlik Şube Başkanlığı Binası…….. 224

Şekil 4.86: Sinop Ayancık İlçesi Askerlik Şubesi Binası…….. 225
Şekil 4.87: Sinop Ayancık Eski Rum Ortodoks Kilisesi……... 226
Şekil 4.88: Bolu Merkez İlçe Hükümet Konağı 2005……... 227
Şekil 4.89: Bolu Merkez Hükümet Konağı 2007…….. 228
Şekil 4.90: Bolu Merkez Hükümet Konağı 1944 öncesi (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü)…… 228
Şekil 4.91: Bolu Merkez, Hükümet Konağı, (Bolu Sancağı Salname-i Resmisi, 1334, defa 1, Bolu Hükümet Matbaaası, 1918/1334)….. 229
Şekil 4.92: Bolu Hükümet Konağı,kat planları……. 229
Şekil 4.93: Bolu Merkez İlçe, Güzel sanatlar Galerisi 2005 yılı …….. 230
Şekil 4.94: Bolu Gerede Belediye Dairesi 2008 yılı…….. 231
Şekil 4.95: Bolu Göynük Hükümet Dairesi 2005 yılı…… 232
Şekil 4.96: Hükümet Dairesi (Ankara Bölge Koruma Kurulu Arşivi)…….. 232
Şekil 4.97: Bolu Göynük Saat Kulesi (Zafer Kulesi) 2005 yılı……. 233
Şekil 4.98: Bolu Mudurnu İlçesi, Hapishane 2005 yılı…….. 235
Şekil 4.99: Çankırı Merkez İlçe Hükümet Dairesi ……... 236
Şekil 4.100: Çankırı Merkez İlçe Hükümet Dairesi (Çamlıca basın yayın)….. 236
Şekil 4.101: Çankırı Merkez İlçe, Hükümet Dairesi (Ankara Bölge Koruma Kurulu Arşivi)…… 237
Şekil 4.102: Çankırı Merkez İlçe Hükümet Dairesi (Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları II, 1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı, Aydın Demiröz)…… 238
Şekil 4.103: Çankırı Merkez İlçe, İdadi Mektebi ……. 238
Şekil 4.104: ÇankırıMerkez, İdadi Mektebi açılışı, 1893 (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü)…… 239
Şekil 4.105: Çankırı, Merkez İlçe, İdadi (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü)…… 239
Şekil 4.106: Çankırı Merkez İlçe, İdadi Mektebi (Ankara Bölge Koruma Kurulu Arşivi)…… 240
Şekil 4.107: Çankırı Merkez Saat Kulesi, 2008 yılı…….. 239
Şekil 4.108: Çankırı Merkez Saat Kulesi (Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları II, 1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı, Aydın Demiröz).. 241
Şekil 4.109: Çankırı, Merkez, eski Telgrafhane ve postahane binası…… 242
Şekil 4.110: Çankırı, Merkez, eski Telgrafhane ve postahane binası…… 243
Şekil 4.111: Çankırı, Ilgaz, Hükümet Dairesi…… 243
Şekil 4.112: Çankırı, Ilgaz, Hükümet Dairesi (Çankırı Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi)……. 244
Şekil 4.113: Çankırı, Ilgaz, Hükümet Dairesi…… 244
Şekil 4.114: Karabük Safranbolu, Hükümet Dairesi……. 245
Şekil 4.115: Safranbolu Hükümet Dairesi……. 245
Şekil 4.116: Karabük Safranbolu, Hapishane planı……... 246
Şekil 4.117: Karabük Safranbolu, Hapishane…… 247
Şekil 4.118: Karabük Safranbolu, Hastane…… 248
Şekil 4.119: Karabük Safranbolu, Hastane…… 248
Şekil 4.120: Karabük Safranbolu, Depo…… 249
Şekil 4.121: Karabük, Safranbolu, Karakol……... 249
Şekil 4.122: Karabük, Safranbolu, Karakol planı (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)…… 250
Şekil 4.123: Bartın Merkez, İdadi Binası…….. 251
Şekil 4.124: Bartın Merkez, İdadi…….. 251

Şekil 4.125: Bartın Merkez, İdadi…….. 252
Şekil 4.126: Bartın Merkez, idadi 1958 (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)……. 252
Şekil 4.127: Bartın Merkez, Rum okulu doğu cephesi ……. 253
Şekil 4.128: Bartın Merkez, Rum okulu batı cephesi ……... 253
Şekil 4.129: Bartın Merkez, Rum okulu (Bartın Halk Kültürü)…… 254
Şekil 4.130: Bartın Merkez, Kız Enstitüsü…… 255
Şekil 4.131: Bartın Merkez, Kız Enstitüsü (Bartın Halk Kültürü)…… 256
Şekil 4.132: Bartın Merkez, Kız Enstitüsü 1924 (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)……. 256
Şekil 4.133: Bartın Amasra, Bahriye Mektebi……... 257
Şekil 4.134: Bartın Merkez, Bahriye Mektebi……... 257
Şekil 4.135: Bartın Amasra, Bahriye Mektebi'ne ait eski bir fotoğraf (Bartın Amasra, Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi Müdürlüğü broşürü)… 258
Şekil 4.136: Bartın Merkez, Bahriye Mektebi (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)…..…. 258
Şekil 4.137: Bartın Amasra, Hükümet Dairesi Giriş Cephesi (Doğu)……... 259
Şekil 4.138: Bartın Amasra, Hükümet Dairesi kuzey cephesi …….. 259
Şekil 4.139: Zonguldak Ereğli, Halil Paşa Konağı…… 260
Şekil 4.140: Kastamonu Kışla Binası (K. Kutgün Eyüpgiller Arşivi)…….. 263
Şekil 4.141: Kastamonu Kışla Binası (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…… 263
Şekil 4.142: Kastamonu Merkez İlçe'de Kışla Binası 1928 yılı (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)……... 264
Şekil 4.143: Kastamonu Merkez, Jandarma Binası (Metin Boyacoğlu Arşivi). 266
Şekil 4.144: Kastamonu Kadın Hapishanesi 1957 yılı (Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi)…….. 267
Şekil 4.145: Kastamonu Askeri Rüşdiye Binası (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)……. 269
Şekil 4.146: Kastamonu Askeri Rüşdiye Binası, planlar (Kongre Kütüphanesi, II. Abdülhamid Şekil Arşivi)……... 269
Şekil 4.147: Kastamonu Rüşdiye (Sultan İkinci Abdülhamid Han Devri Osmanlı Mektepleri, Çamlıca Basın ve Yayın, İstanbul 2007)…. 270
Şekil 4.148: Kastamonu Verem Hastanesi 1932 yılı (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…… 271
Şekil 4.149: Kastamonu Merkez İlçe,Hastahane (Lütfü Seymen Arşivi)……. 271
Şekil 4.150: Kastamonu Memleket Hastanesinin içinden bir görünüş (Atatürk Kitaplığı,1332H. (1916 M.) senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Album 000141, sf.05, "Memleket hastahanesinin müdahili Kastamonu")……. 273
Şekil 4.151: Kastamonu Hastanesi Tecridhanesi (Atatürk Kitaplığı,1332H. (1916 M.) senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Albüm 000141, sf.02, "Hastaneye ilaveten inşa olunan Tecridhane, Kastamonu")…….. 274
Şekil 4.152: Hastaneye ek yapılmış Muayenehane (Atatürk Kitaplığı,1332H. (1916 M.) senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Albüm 000141, sf.03, "Hastaneye ilaveten inşa olunan muayenehane, Kastamonu")……. 274
Şekil 4.153: Kastamonu Bimarhanesi (Atatürk Kitaplığı,1332H. (1916 M.) senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Albüm 000141, sf.04, 275

"Müceddeden inşa olunan Tımarhane (şifa yurdu) Kastamonu").
Şekil 4.154: Kastamonu Vilayet Matbaası (L. Seymen Arşivi)…… 276
Şekil 4.155: Kastamonu Merkez İlçe Vilayet Matbası giriş cephesi ve yan cephe (Kastamonu Vilayet Gazetesi, Sayı:2938, Tarih: 29.Nisan.1930, sf.2)……... 276
Şekil 4.156: Kastamonu Merkez İlçe Vilayet Matbaası yan cephesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…….. 277
Şekil 4.157: 1925tarihli Kastamonu Haritası'nda Telgrafhane ve Postahane (Kastamonu Belediyesi Arşivi)…….. 278
Şekil 4.158: Telgrafhane ve Postahane……... 278
Şekil 4.159: Kastamonu Merkez İlçe Vilayet Matbaası yan cephesi, (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…….. 279
Şekil 4.160: Tütün deposu planları (Eyüpgiller, a.g.e.)……. 280
Şekil 4.161: Kastamonu Araç Jandarma Dairesi (Metin Boyacıoğlu Arşivi)… 280
Şekil 4.162: Daday İlçesi, Eski Belediye Dairesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)……. 282
Şekil 4.163: Daday İlçesi hava fotoğrafı (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…… 283
Şekil 4.164: Daday yatılı ibtidai mektebi (Atatürk Kitaplığı,1332H. (1916 M.) senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Album 000141, sf.06, "Müceddeden inşa olunan Daday Leyli İptidai Mektebi").. 284
Şekil 4.165: Daday yatılı ibtidai mektebi (Atatürk Kitaplığı,1332H. (1916 M.) senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Album 000141, sf.08, "Daday Leyli İptidai Mektebi güşad merasimi")……. 284
Şekil 4.166: Daday yatılı ibtidai mektebi yatakhanesi (Atatürk Kitaplığı,1332H. (1916 M.) senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Album 000141, sf.07, "Daday Leyli İptidai Mektebi yatakhanesi")…….. 285
Şekil 4.167: İnebolu İlçesi Eski Hükümet Konağı, (Mustafa Fakazlı Arşivi)... 286
Şekil 4.168: İnebolu İlçesi, Eski Hükümet Konağı fotoğrafın ortasında yeralan üç katlı yapıdır. (Mustafa Fakazlı Arşivi)……. 286
Şekil 4.169: İnebolu Hükümet Dairesi kat planı…… 287
Şekil 4.170: İnebolu Frengi Hastanesi, (Mustafa Fakazlı Arşivi)……. 288
Şekil 4.171: İnebolu İlçesi, Jandarma Binası, 1. bina, (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)…… 288
Şekil 4.172: İnebolu İlçesi, Jandarma Binası, 2. bina, (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)…… 289
Şekil 4.173: İnebolu İlçesi, Jandarma Binası, 3. bina (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)…… 289
Şekil 4.174: İnebolu İlçesi, Jandarma 1. Binası …… 290
Şekil 4.175: Eski Polis Karakolu……... 290
Şekil 4.176: İnebolu İlçesi, Eski Cezaevi (Mustafa Fakazlı Arşivi)…….. 291
Şekil 4.177: İnebolu İlçesi, Eski Cezaevi ……. 291
Şekil 4.178: İnebolu'da açılan ibtidai mektep, (IRCICA Fotoğraf Arşivi, Şehbal, cilt 4 sayı 93 sayfa 405)…… 292
Şekil 4.179: Küre Hükümet Dairesi (Cumhuriyet'in 10. yılında Kastamonu, 1933, sf.214)……. 293
Şekil 4.180: Taşköprü Belediye Dairesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi)…… 293
Şekil 4.181: Taşköprü İlçesi, Eski Askerlik Dairesi (Kastamonu Valiliği 294

Kent Tarihi Müzesi Arşivi)……
Şekil 4.182: Tosya eski Belediye Dairesi, (Cumhuriyet'in 10. yılında Kastamonu, 1933, sf.236)…….. 295
Şekil 4.183: Tosya eski Belediye Dairesi ("Belediyeler" T.C. Dahiliye Vekaleti, Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, 1933, İstanbul, Holivut Matbaası)…….. 295
Şekil 4.184: Sinop Frengi ve Gureba Hastahanesi (Son Devir Osmanlı Hastahaneleri)…… 297
Şekil 4.185: Sinop Frengi ve Gureba Hastahanesi (Son Devir Osmanlı Hastahaneleri)…… 297
Şekil 4.186: Sinop İnas Mektebi (Sultan İkinci Abdühamid Han Devri Osmanlı Mektepleri) ……. 298
Şekil 4.187: Boyabat İnas Mekteb-i İbtidaisi (Sultan İkinci Abdühamid Han Devri Osmanlı Mektepleri)…… 299
Şekil 4.188: 1955 yılında yanan Ayancık Hükümet Dairesi (Ayancık Belediyesi Arşivi)…….. 301
Şekil 4.189: Bolu Hükümet Dairesi'nin kuzeydoğu yönünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90786-04)…… 302
Şekil 4.190: Bolu Hükümet Dairesi'nin avlusundaki Askeri Depo'nun doğu yönünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90786-05)……. 303
Şekil 4.191: Bolu Hükümet Dairesi avlusundaki Cephane'nin doğu yönünden ve Hükümet Dairesi önünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no:90786-06)…… 304
Şekil 4.192: Bolu Merkez Belediye Dairesi (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü)……... 304
Şekil 4.193: Bolu Merkez İlçe, Belediye Binası'nın yan cephesi (Bolu Belediyesi Basın-Yayın Arşivi)…… 305
Şekil 4.194: Bolu Merkez, Jandarma Dairesi (Bolu Sancağı Salname-i Resmisi, 1334, defa 1, Bolu Hükümet Matbaaası, 1918 M. /1334 H.)…….. 306
Şekil 4.195: Bolu Merkez İlçe, Karakol Binası (Bolu Belediyesi Basın-Yayın Arşivi)…… 306
Şekil 4.196: Bolu Merkez İlçe, Karakol Binası detay (Bolu Belediyesi Basın-Yayın Arşivi)……. 307
Şekil 4.197: Bolu Merkez İlçe, Karakol (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü)……. 307
Şekil 4.198: Bolu'da inşa olunan Rüşdiye, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90794-12)…….. 308
Şekil 4.199: Bolu Merkez, Rüşdiye (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü)…….. 308
Şekil 4.200: Bolu Merkez, Ortaokul (Bolu Sancağı Salname-i Resmisi, 1334, defa1, Bolu Hükümet Matbaaası, 1918/1334)……... 309
Şekil 4.201: Bolu'da Hisar mevkiinde inşa edilen Mekteb-i İdadi-i Mülki'nin batı yönünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90786-02)……. 310
Şekil 4.202: Bolu Merkez, Millet Mektebi (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü)……... 311
Şekil 4.203: Bolu Sanayi Mektebi (Sultan İkinci Abdühamid Han Devri Osmanlı Mektepleri)…….. 311

Şekil 4.204: Bolu Merkez, Memleket Hastanesi (Bolu Sancağı Salname-i Resmisi, 1334, defa 1, Bolu Hükümet Matbaaası, 1918/1334)…. 312
Şekil 4.205: Bolu'da inşa edilen Frengi Hastahanesi'nin güney yönünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90786-03)…….. 313
Şekil 4.206: Bolu Merkez Hastane (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü)……. 313
Şekil 4.207: Bolu Memleket Hastanesi (Sultan İkinci Abdühamid Han Devri Osmanlı Mektepleri)…….. 314
Şekil 4.208: Bolu Memleket Hastanesi (Ankara Bölge Koruma Kurulu Arşivi)…… 314
Şekil 4.209: Bolu Memleket Hastanesi (Ankara Bölge Koruma Kurulu Arşivi)…… 314
Şekil 4.210: Bolu Memleket Hastanesi (Ankara Bölge Koruma Kurulu Arşivi)…… 315
Şekil 4.211: Bolu Merkez Saat Kulesi (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü)……. 315
Şekil 4.212: Bolu'da Saat Kulesi'nin batı yönünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90786-07)……... 316
Şekil 4.213: Bolu Gerede, eski Hükümet Dairesi (Sadık Bağlan Arşivi)…….. 318
Şekil 4.214: Bolu Gerede eski Belediye (Sadık Bağlan Arşivi)…… 318
Şekil 4.215: Bolu Gerede okul binası 01(Bolu Gerede İlçe Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü)……... 319
Şekil 4.216: Bolu Gerede okul binası 02 (Sadık Bağlan Arşivi)……... 319
Şekil 4.217: Bolu Gerede okul binası 03 (Sadık Bağlan Arşivi)……... 320
Şekil 4.218: Bolu Gerede okul binası 03 (Sadık Bağlan Arşivi)……... 320
Şekil 4.219: Bolu Gerede Saat Kulesi (Bolu Gerede İlçe Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü)…… 321
Şekil 4.220: Bolu, Göynük, Hükümet Dairesi (Ankara Koruma Bölge Kurulu Arşivi)…… 322
Şekil 4.221: Bolu, Göynük, Hükümet Dairesi (Ankara Koruma Bölge Kurulu Arşivi)…… 322
Şekil 4.222: Bolu Göynük İlçesi, Okul binası (1988 tarihli Ankara Koruma Bölge Kurulu Raporu)…… 323
Şekil 4.223: Çankırı, Merkez İlçe, Belediye Dairesi (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü Arşivi)…… 324
Şekil 4.224: Çankırı Merkez Cezaevi (Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 18.00.0/1.3)……... 325
Şekil 4.225: Çankırı, Merkez İlçe, Cezaevi 1900-1910 tarihleri arasında (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü)…….. 326
Şekil 4.226: Çankırı, Merkez İlçe, Cezaevi (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü)…… 326
Şekil 4.227: Çankırı, Merkez İlçe, Kartpostalın sol tarafında Çankırı Cezaevi görülmektedir. (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü)……. 327
Şekil 4.228: Çankırı Hastanesi olduğu tahmin edilen günümüzdeki mevcut yapı…… 327
Şekil 4.229: Çankırı, Merkez İlçe, Memleket Hastanesi (1920-1930 yılları arasında çekilmiş bir fotoğrafta) (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü) ……... 328
Şekil 4.230: Çankırı'da inşa olunan Hamidiye Gureba Hastanesi (IRCICA 329

Fotoğraf Arşivi, Servet-i Fünun, cilt 11, sayı 283, sayfa 357 ,Tarih 1 Ağustos 1312 (13 Ağustos 1896)…….
Şekil 4.231: Çankırı, Merkez İlçe, Kolordu Hastanesi (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü)…… 329
Şekil 4.232: Çankırı'da rüşdiye (IRCICA Fotoğraf Arşivi, Servet-i Fünun cilt 11 sayı 284 sayfa 376 Tarih 8 Ağustos 1312/20 Ağustos 1896) 330
Şekil 4.233: Çankırı Merkez İlçe, rüşdiye (Sultan İkinci Abdülhamid Han Devri Osmanlı Mektepleri)…… 331
Şekil 4.234: Çankırı Merkez İlçe, rüşdiye (Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları II, 1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı, Aydın Demiröz).. 331
Şekil 4.235: Çankırı, Merkez İlçe, Rüşdiye yapısının arka cephesi, (Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları II. 1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı, Aydın Demiröz) …… 332
Şekil 4.236: Çankırı Kışlası plan. (Osmanlı Belgelerinde Çankırı)…….. 332
Şekil 4.237: Çankırı Çerkeş İlçesi, Kaymakam Konağı (Türkoğlu, Ö.)…… 333
Şekil 4.238: Çankırı, Ilgaz, Derbend Karakolu (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü)…… 334
Şekil 4.239: Zonguldak Merkez, Hükümet Dairesi, (Cumhuriyet'in 15. yılında Zonguldak)……. 335
Şekil 4.240: Padişahın cülus gününde Ereğli Hükümet Dairesi önünde Müslüman ve Hristiyan okul talebeleri, (Foto: Basile Kargopoulo, IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 91538-25)……... 337
Şekil 4.241: Zonguldak Ereğli, Hükümet Dairesi (Ankara Koruma Bölge Kurulu Arşivi)…… 337
Şekil 4.242: Zonguldak Ereğli, Postahane (Ankara Koruma Bölge Kurulu Arşivi)…… 338
Şekil 4.243: Ereğli'de Askerlik Dairesi'nin doğu yönünden görünüşü, 20.yüzyıl başı, (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 91538-03)…….. 339
Şekil 4.244: Bartın Merkez, Askerlik Şubesi (Bartın Halk Kültürü)..…….. 340
Şekil 4.245: Bartın Merkez, Askerlik Şubesi…… 340
Şekil 4.246: Bartın Merkez, Hükümet Dairesi ……. 341
Şekil 4.247: Bartın Merkez, Hükümet Dairesi (Halk Kültürü)…….. 342
Şekil 4.248: Bartın Merkez, Hükümet Dairesi (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)…….. 342
Şekil 4.249: Bartın Merkez, Hükümet Dairesi (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)…….. 343
Şekil 4.250: Bartın Merkez, Hükümet Dairesi Kırtepe (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)……. 343
Şekil 4.251: Bartın Merkez, Hükümet Dairesi Kırtepe (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)……. 344
Şekil 4.252: Bartın Merkez, Belediye Dairesi (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)……. 345
Şekil 4.253: Bartın Merkez, Belediye Dairesi (Aşçıoğlu)…… 345
Şekil 4.254: Bartın Merkez, Belediye Dairesi, 1956 (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)……. 346
Şekil 4.255: Bartın Merkez, Rüşdiye (Bartın Halk Kültürü)…… 346
Şekil 4.256: Bartın Merkez, Atatürk İlkokulu (Bartın Halk Kültürü)……... 347

Şekil 4.257: Bartın Merkez, Ortaokul (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)…… 348
Şekil 4.258: Bartın Merkez, Ortaokul (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)……. 348
Şekil 4.259: Bartın Merkez, Ortaokul 1937 yılı (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)……. 349
Şekil 4.260: Bartın Merkez, Ortaokul, 1940 yılı. (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)…….. 349
Şekil 4.261: Bartın Merkez, Ortaokul (Cumhuriyet'in 15. yılında Zonguldak) 350
Şekil 4.262: Bartın Merkez, Ortaokul, 1939 tarihli. (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)……. 350
Şekil 4.263: Bartın Merkez, Hastahane, 1926 (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)…….. 351
Şekil 4.264: Bartın Merkez, Hastahane, 1935 (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)…….. 351
Şekil 4.265: Bartın Merkez, Hastahane 1958 yılı (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)…….. 352
Şekil 4.266: Bartın Merkez, Cezaevi (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)……. 352
Şekil 4.267: Bartın Merkez, Gazhane deposu (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)…….. 353
Şekil 4.268: Bartın Merkez, Postahane 1950 (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)…….. 353
Şekil 4.269: Bartın Merkez, Ziraat Bankası şubesi, 1926 yılı (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)……. 354
Şekil 4.270: Bartın Amasra, ibtidai (Bartın Halk Kültürü)…… 355
Şekil A.1. Çalışma alanı sınırları içindeki iller..... 415
Şekil A.2. Çalışılan İl merkezleri ve İlçeler..... 415
Şekil H.01: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 01….. 503
Şekil H.02: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 02….. 504
Şekil H.03: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 03….. 505
Şekil H.04: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 04….. 506
Şekil H.05: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 05….. 507
Şekil H.06: Kastamonu İnebolu ilçesi vaziyet planı 01……. 508
Şekil H.07: Kastamonu İnebolu ilçesi vaziyet planı 02…….…… 509
Şekil H.08: Kastamonu İnebolu ilçesi vaziyet planı 03…….…… 510
Şekil H.09: Kastamonu Küre ilçesi vaziyet planı…….. 511
Şekil H.10: Kastamonu Araç ilçesi vaziyet planı.…… 512
Şekil H.11: Kastamonu Cide ilçesi vaziyet planı…….. 513
Şekil H.12: Kastamonu Daday ilçesi vaziyet planı……... 514
Şekil H.13: Kastamonu Taşköprü ilçesi vaziyet planı……... 515
Şekil H.14: Kastamonu Tosya ilçesi vaziyet planı…… 516
Şekil H.15: Sinop Merkez ilçe vaziyet planı 01…… 517
Şekil H.16: Sinop Ayancık ilçesi vaziyet planı……. 518
Şekil H.17: Sinop Boyabat ilçesi vaziyet planı 01…… 518
Şekil H.18: Sinop Boyabat ilçesi vaziyet planı 02…… 519
Şekil H.19: Bolu Merkez ilçe vaziyet planı 01……. 520
Şekil H.20: Bolu Merkez ilçe vaziyet planı 02…….. 521

Şekil H.21: Bolu Gerede ilçesi vaziyet planı …… 522
Şekil H.22: Bolu Göynük ilçesi vaziyet planı …….. 522
Şekil H.23: Bolu Mudurnu ilçesi vaziyet planı 01…… 523
Şekil H.24: Bolu Mudurnu ilçesi vaziyet planı 02…… 524
Şekil H.25: Çankırı Merkez ilçe vaziyet planı ……. 525
Şekil H.26: Çankırı Çerkeş ilçesi vaziyet planı …… 525
Şekil H.27: Çankırı Ilgaz ilçesi vaziyet planı 01……... 526
Şekil H.28: Çankırı Ilgaz ilçesi vaziyet planı 02……... 527
Şekil J.01: Askerlik Daireleri……..... 539
Şekil J.02: Jandarma yapıları ve karakolhaneler……... 541
Şekil J.03: Redif daireleri, askeri depolar, kışla ve tabya……. 543
Şekil J.04: Hükümet Daireleri 01…….. 545
Şekil J.05: Hükümet Daireleri 02…….. 547
Şekil J.06: Hükümet Daireleri 03…….. 549
Şekil J.07: Belediye Daireleri…… 551
Şekil J.08: Belediye Daireleri ve yönetim yapıları…… 553
Şekil J.09: Eğitim yapıları, İdadi mektepler ve Rum okulları……... 555
Şekil J.10: Eğitim yapıları, Rüşdiye mektepleri ve İbtidai mektepler……... 557
Şekil J.11: Eğitim yapıları, Sanayi mektepleri, İnas İbtidai mektepleri, Bahriye mektebi, lise…… 559
Şekil J.12: Eğitim yapıları, diğer okullar ve kütüphaneler…… 561
Şekil J.13: Sağlık yapıları, Hastahaneler……... 563
Şekil J.14: Diğer sağlık yapıları ve bankalar……. 565
Şekil J.15: Hapishaneler…… 567
Şekil J.16: Saat kuleleri ve depo yapıları…….. 569
Şekil J.17: Telgrafhane, postahane ve diğer yapılar……... 571
Şekil J.18: Askerlik Daireleri'ne ait cephe krokileri……. 573
Şekil J.19: Jandarma Daireleri'ne ait cephe krokileri……... 574
Şekil J.20: Karakol Daireleri'ne ait cephe krokileri……... 575
Şekil J.21: Askeri Depolara ait cephe krokileri……. 576
Şekil J.22: Tabya cephe krokisi……. 576
Şekil J.23: Kışla cephe krokisi…….. 577
Şekil J.24: Hükümet Daireleri'ne ait cephe krokileri…… 577
Şekil J.25: Belediye Daireleri'ne ait cephe krokileri 01……... 578
Şekil J.26: Belediye Daireleri'ne ait cephe krokileri 01……... 579
Şekil J.27: Diğer yönetim yapılarına ait krokiler…….. 580
Şekil J.28: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 01…….. 581
Şekil J.29: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 02…….. 582
Şekil J.30: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 03…….. 583
Şekil J.31: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 04…….. 584
Şekil J.32: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 05…….. 585
Şekil J.33: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 06…….. 586
Şekil J.34: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 07…….. 586
Şekil J.35: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 08…….. 586
Şekil J.36: Sağlık yapılarına ait cephe krokileri 01……... 587
Şekil J.37: Sağlık yapılarına ait cephe krokileri 02……... 587
Şekil J.38: Sağlık yapılarına ait cephe krokileri 01……... 588
Şekil J.39: Sağlık yapılarına ait cephe krokileri 01……... 588
Şekil J.40: Hapishanelere ait cephe krokileri 01……... 589
Şekil J.41: Hapishanelere ait cephe krokileri 02……..……. 589

Şekil J.42: Cephe krokileri…… 590
Şekil J.43: Depolara ait cephe krokileri…… 590
Şekil J.44: Postanelere ait cephe krokileri…… 591
Şekil J.45: Saat kulelerine ait cephe krokileri……... 592

19. YÜZYILDA KASTAMONU EYALETİ'NDE KAMU YAPILARI VE YENİDEN KULLANIM SORUNLARI

ÖZET

19. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nde yönetim sisteminin değişerek 17. yüzyılda başlayan Batılılaşma etkilerinin, İstanbul ve taşrada yeni yapı tipleri ile birlikte uygulanmaya başlandığı bir dönemdir.

Bu çalışmada amaç, Osmanlı Devleti'nin son dönem modernleşme çabalarının mimarideki yansımaları olan ve devletin yeniden yapılanmasının fiziksel ögeleri olan bu yapıların mimari özelliklerinin araştırılması ve günümüzdeki durumlarının tespitidir. Yeni bir yönetim sisteminin uygulanacağı kamusal mekanlar olarak ortaya çıkan bu yapılarda, geleneksel Osmanlı mimarisinden farklı plan ve cephe düzenleri uygulanmıştır.

Kastamonu Eyaleti, 1844 yılında idari sistem değişikliği sonucunda Anadolu Eyaleti'nden ayrılarak, yeni bir yönetim alanı olmuştur. Kastamonu Eyaleti, Kastamonu, Bolu, Sinop, Kengırı (Çankırı) sancaklarından oluşmaktadır.Kastamonu Eyaleti'nin 19. yüzyıldaki sınırları günümüzde sekiz ili kapsamaktadır. Kastamonu, Sinop, Bolu, Çankırı, Zonguldak, Bartın, Karabük, Düzce illeri, bu alan sınırlarında yer almaktadır. 19. yüzyıl idari biçimlenişinde sancak merkezi ve kaza merkezi olan yerleşimler bu çalışmanın kapsamına alınmıştır.

Konuyla ilgili yayınların taranmasına ek olarak Kastamonu Vilayet Salnameleri ve ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri de incelenmiştir. Yeniden kullanım kavramının dünyada ve Türkiye'deki durumunun belirlenmesi için konuyla ilgili yasal düzenlemeler, ulusal ve uluslararası toplantılar ve bu kapsamda kaleme alınan sözleşme ve tüzükler araştırılmıştır. Kamu yapılarının yeniden kullanımı kavramının ve uygulamalarının güncel durumunun tespiti için bir anket çalışması gerçekleştirilmiş, bu alanda çalışan proje sorumluları ve uygulamacıların yeniden kullanım kavramı hakkındaki bugüne ve yakın geleceğe ait fikirleri değerlendirilmiştir.

Birinci bölümde giriş kısımı ile birlikte çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi üzerinde durulmuştur. 19. yüzyıl Kastamonu Eyaleti sancak ve merkezlerinde 19. yüzyılda inşa edilmiş "ebniye-i miriye"den günümüze ulaşanların tespiti, mimari açıdan değelendirilmeleri, koruma ve yeniden kullanım açılarından incelenmeleri, çalışmanın amaçlarını oluşturmaktadır. Araştırma literatür taraması ve alan çalışması olarak iki temel süreç biçiminde tasarlanmış olup, bu yöntem doğrultusunda, yerleşim merkezlerine ait her türlü yazılı dökümana başvurulmuş, Kastamonu Vilayet Salnameleri taranmış ve arşiv çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yayın incelemelerinin ardından bu araştırmalarda elde edilen sonuçlara dayanarak, alan çalışması gerçekleştirilmiş, yapılar 23 yerleşimde tespit edilmiştir. İkinci bölümde Yeniden Kullanım ve Kamu Yapılarının Gelişimi konu edilmiş, yeniden kullanım kavramının tanımı yapıldıktan sonra, dünyada, Osmanlı Devleti'nde ve Cumhuriyet döneminde yeniden kullanım ve kamu yapılarının gelişimi araştırılmıştır. Bu kapsamda ulusal kanunlar, uluslararası yönetmelik ve tavsiyeler ile birlikte Osmanlı dönemi 19. yüzyıl nizamnameleri incelenmiş, bu düzenlemelerde kamu yapısı,

ebniye-i miriye ve yeniden kullanım kavramları değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde 19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti'ndeki idari, ekonomik ve toplumsal yapı, incelenmiştir. Kastamonu, Sinop, Bolu ve Çankırı Sancakları ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, Kastamonu Eyaleti'nde 19. yüzyıl kamu yapıları başlığı altında, günümüze ulaşan ve günümüze ulaşmayan kamu yapıları tespit edilmiştir. Alan sınırları dahilinde 19 yüzyıla ait 66 kamu yapısının var olduğu, 84 yapının mevcut olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 19. yüzyıl mimari mirası kamu yapılarının genel özellikleri, günümüze ulaşan ve ulaşamayan ancak fotoğrafları var olan yapılar incelenerek tespit edilmiş,yapıların özelliklerinin ve mevcut durumun değerlendirmesi yapılmıştır. Beşinci bölümde Kastamonu Eyaleti'nin 19. Yüzyıl kamu yapılarını korumanın yasal ve örgütsel sorunları araştırılmıştır. Türkiye'de yasal ve örgütsel sorunlar başlığı altında, gündemdeki durum ve eğilimlerin belirlenmesi için bir anket çalışması düzenlenmiştir. Anket çalışmasının sonuçları literatür araştırması ve tez bulguları ile birleştirilerek Türkiye'de yeniden kullanım kavramının güncel durumu anlatıldıktan sonra, Dünya'daki yasal ve örgütsel sorunlar kısaca belirtilmiş, Türkiye'de ve Dünya'daki sorunların Kastamonu'ya yansıması araştırılmıştır. Altıncı bölümde tez araştırmasının sonuçları ortaya konmuş ve gelecekteki araştırma konuları tartışılmıştır.

Sonuç olarak 19 yüzyıl Kastamonu Eyaleti sınırları içerisinde kalan alanda 66 adet 19. yüzyıl kamu yapısı kaldığı tespit edilmiştir. Günümüze ulaşabilen yapıların bir bölümü özgün işlevlerini devam ettirmektedirler. Ancak, bu yapıların başka ülkelerdeki örnekleri gibi yakın gelecekte farklı bir işlevle kullanılmaları beklenmektedir. Bu durumda dikkatli bir koruma politikası uygulanması gereği ortaya çıkmaktadır.

19.th. CENTURY PUBLIC BUILDINGS OF KASTAMONU PROVINCE AND ADAPTIVE RE-USE PROBLEMS

SUMMARY

19 th. century has been an era of westernization in Ottoman Empire. During this century, there has been changes in administration as well as changes in architecture and implementation of new type of buildings in İstanbul and in provinces of the empire.

The aim of this work has been to identify the reflections of these changes in architecture, especially in

19th century public buildings of Kastamonu province and to find out about today situation and the challenges effecting their adaptive reuses. These buildings are especially important for their new pa and façade typologies.

In 1844, Kastamonu Province was seperated from Anatolian Province to become an administration center of its surroundings, Kstamonu, Sinop, Bolu, Çankırı (Kengiri) sub-provinces. Within the borders of the Kastamonu province of 19th century, eight cities are existing today; Kastamonu, Sinop, Bolu, Çankırı, Zonguldak, Bartın, Karabük, Düzce. Sub-province centers (kaza) are investigated in this research, the main settlements of the period have beeen chosen, worked about and visited in the search for the remaining historical public buildings.

Working on the literature about the settlements and their history, the year books about Kastamonu Province (Kastamonu Vilayet Salnameleri) and Republic of Turkey Prime Ministry General Directorate of State Archives (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü) have been searched for the related documentation. The information about the development of "adaptive reuse" of historic buildings in the world and Turkey have been obtained. For the recent implemented projects about the topic and the development of the concept in Turkey, an inventory has beeen prepared and the results have been evaluated.

The first chapter of this work explains the aim and methodology of this research. Public buildings of 19. th. century Kastamonu region have been the case study. It is aimed to find out about the architecture, history and today situation of the buildings and discuss about their adaptive reuse. The second chapter is about adapitve reuse and public buildings concepts and their evolution in 19th and 20th. centuries in Turkey and in the world. The third chapter gives an insight of 19. century Kastamonu province, explaining the history, administration, population of the settlements.The fourth chapter is the catalogue of the public buildings. There are 66 existing and 84 non-existing buildings ın the region. The fifth chapter aims to find out the re-use challenges that face historic buildings. To identify these an inventory has been realised. The chapter summarizes the findings of the inventory. Sixth chapter summarizes the outcomes of this work for future research.

As a result, A catalogue of the buldings have been prepared, the history and present situations have been documented. The concept of adaptive reuse, the development of the concept, public buildings "ebniye-i miriye" in Ottoman Empire, public buildings

in Turkey and the world have been analysed to find out about the problems and the related challenges.
It is found out that there are 66 remaining public buildings today, out of hundreds in total. Although most of them are being used according to their original function, it is soon to change due to the economics of cities and architectural trends in the world. The adaptive reuse of the public buildings are inevitable and the challenges that are stated in this work have to be evaluated for a better future of built environment.

1. GİRİŞ

En eski çağlardan bu yana mimaride "yeniden kullanım" geçerli bir kavram olmuştur. Malzeme veya yapı bazında incelenebilecek olan yeniden kullanımın tercih edilmesinin en büyük nedeni, ekonomidir. Var olanın kullanılması, yeniden üretimle karşılaştırınca daha az enerji, zaman ve maliyet anlamına gelmektedir.

Koruma biliminde "yeniden kullanım", her uygulamada karşılaşılan ve içinde pek çok sorunu barındıran bir kavramdır. Koruma kuramı, her yapının özgün niteliklerine bağlı olarak farklı yaklaşımlarla korunması ilkesini korurken, yeniden kullanımlarda ortaya çıkan sorunlar, belirli bir sistemizasyona tabi tutulabilecek kadar sınırlıdır.

Bu kavramın incelenmesi, çeşitli örnekler üzerinde değerlendirilmesi bu tezin konusu olarak belirlenmiştir. Yeniden kullanım sorunları incelenirken, çalışma dönemi olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun değişim yüzyılı niteliğini taşıyan 19. yüzyıl seçilmiştir. 19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda değişimin etkin olduğu ve söz konusu değişimin mimariye yoğun bir şekilde yansıdığı bir dönemdir. Devlet sistemindeki yeni düzenlemelerle beraber, yeni yapı tipleri de ortaya çıkmıştır.

19. yüzyılda Batılılaşma hareketlerinden ve hazırlanan düzenlemelerin taşrada uygulanmaya başlanmasından, Kastamonu başta olmak üzere, tüm yerleşmeler etkilenmiş ve bu durum yeni yönetim şekilleri, yeni yapı tipleri ile günlük hayata yansımıştır. Hükümet daireleri, belediye daireleri, askerlik yapıları ve okullar inşa edilmiştir.

Bu çalışmada, Kastamonu Eyaleti içerisinde 19. yüzyılda yaşanan gelişim ve değişimin, dönemin kamu yapılarından "ebniye-i miriye" özelinde mimariye yansıması araştırılacak ve bu yapıların yeniden kullanım sorunları irdelenecektir.

1.1 Çalışmanın Amacı

19.yüzyıl yapılarının analizinde, Kastamonu Eyaleti'ndeki "ebniye-i miriye" olarak adlandırılan kamu yapılarının envanterinin çıkartılması, güncel kullanımlarının ve yeniden kullanım potansiyellerinin değerlendirilmesi çalışmanın bölüm amaçlarından

birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda sancak merkezleri ve kaza merkezlerindeki yapılar değerlendirilmeye alınmış, çalışma alanının genişliği nedeniyle nahiye merkezlerindeki yapıların değerlendirilmesi kapsam dışı tutulmuştur.

Yeniden kullanım kavramının gelişimi ve uygulamaları sırasında ortaya çıkan sonuçların araştırılması amaçlardan bir diğerini oluşturur. Çalışmada, 19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu idari yapılarının Batılılaşma dönemi; mimari etkileşimler; yapıların genel ve tekil özellikleri; 19. yüzyıl kamu yapılarının tespitleri ve incelemeleri ile yapıların yeniden kullanım potansiyellerinin araştırılması amaçlanmıştır.

1.2 Kapsam

Yeniden kullanım kavramının ve sorunlarının araştırılması amacıyla, Batılılaşma etkileriyle yeni yapı tipleri olarak ortaya çıkan 19. yüzyıl kamu yapıları ana konu ve bu mimarinin taşradaki yansımasını inceleyebilmek için Kastamonu çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Uzun bir geçmişe sahip Kastamonu'nun çalışma alanı olarak seçilmesinden sonra yapılan araştırmada, il sınırlarının 19. yüzyılda bugünkünden çok farklı olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada incelenecek ve yeniden kullanım sorunları değerlendirilecek yapılar, Kastamonu Eyaleti'nin 19. yüzyıldaki sancak bölünmeleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Dönemin özelliği olarak, Osmanlı Devleti'nde yaşanan değişimlerin idari bölünmeye yansıması ve askeri düzenlemeler nedeniyle bazı yerleşimler sancaklar arasında yer değiştirmişse de, Kastamonu Eyaleti bu yüzyılda Kastamonu, Sinop, Bolu ve Kengırı (Çankırı) sancaklarından oluşmaktadır. Çalışma, bu sancaklar ve kaza merkezlerindeki 19. yüzyıl kamu yapılarının tespiti odaklıdır. Bu alanda günümüzdeki idari bölünmeye göre sekiz il bulunmaktadır (Çalışılan 23 yerleşim için bkz. Ek A).

Tarih boyunca beraber değerlendirilmiş ve değerlendirilmeye devam edilen bu alanda, 19. yüzyıldaki kamu yapılarını ve bu yapıların geleceklerini belirlemeye yönelik çalışmada, sancak merkezleri ve kazaları değerlendirilerek ilk olarak bu yüzyılda varolan yapılar ve bugünkü durumları araştırılmış ve bir envanter çalışması yapılmıştır. Yapılan kaynak taramasına ek olarak, yukarıda sözü geçen tüm iller ve ilçelere gidilerek, mevcut ve günümüzde var olmayan yapılar hakkında bilgi

toplanmıştır. Mevcut yapıların günümüzdeki durumları saptanmaya çalışılmış ve tarihleri ile ilgili olarak gerek yerel yönetimlerle, gerekse bölge halkı ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Alanın büyüklüğü ve ulaşımın ve konaklama imkanlarının sınırlılığı dolayısıyla, köy ve bucak düzeyindeki tüm yerleşimler değerlendirilmeye alınmamıştır. Ancak kamu yapılarının genellikle il ve ilçe merkezlerinde yer almalarına bağlı olarak bölgede bulunan yapıların büyük bir kısmına ve 19. yüzyıl kamu yapılarının karakteristiklerini belirleyecek çok sayıda veriye ulaşılmıştır.

Bu çalışma kapsamında, Osmanlı Devleti'nde devlete ait yapılar olan "Mirî" yapılar hakkındaki düzenlemeler incelenmiş, vakıf yapıları Osmanlı döneminde farklı düzenlemelere sahip olan ayrı ve geniş bir araştırma konusu olduğu için kapsam dışında tutulmuştur.

1.3 Yöntem

Araştırma kısaca, yeniden kullanım kavramının, kamu yapılarının ve Kastamonu'daki yerleşimlerde var olan tarihi kamu yapılarının incelenmesi olarak özetlenebilir. Araştırma için gerekli bilgiler, yerinde tespitler, literatür ve arşiv taramalarıyla (salnameler, düsturlar, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Milli Emlak Arşivleri vb.) biraraya getirilmiştir. Yorumlanacak ve değerlendirilecek yapıların tespiti için kaynak araştırması bölgeler ve bölge yerleşimleri üzerine yazılmış eserler, arşiv taramaları yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada, Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi'nde Kastamonu ile ilgili haritalar ve idari teşkilatlanmaya ait yazılı bilgiler doğrultusunda başlatılan araştırmada, sözkonusu veriler değerlendirilirken, illerin kısa tarihçeleri, 19. yüzyıldaki durumları, illerin bugünkü gelişmişlik durumları ve 19. yüzyıla ait günümüzde varolan ve varolmayan yapılar incelenmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde kamu yapılarının geçmişi hakkında uygulama ve bilgi bulunabilmesi amacıyla çeşitli fonlardaki belgeler araştırmış, bölgedeki yapılar isimleriyle ayrıca araştırılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Plan-Proje Kataloğu araştırmaya kapalı olduğu için yapıların varolduğunu bildiğimiz projelerine ulaşılamamıştır.

Ankara Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nde ve Bayındırlık Bakanlığı'nda yapılan görüşmelerde de verilerin belirli bir sistemde arşivlenmediği, 1930 yılı öncesine ait

Milli Emlak Müdürlüğü arşivinin ne olduğu hakkında kimsenin bilgisinin bulunmadığı gözlenmiştir.

8 il merkezi ve belirli ilçe merkezlerine gidilerek, buralardaki belediye, il kültür turizm müdürlükleri ve milli emlak ile görüşmeler yapılmıştır. Yapılar yerinde fotoğraflanmış, varolmayan yapılara ait kalıntılar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yeniden kullanım kavramı ile ilgili araştırma yurtiçi ve yurtdışı kaynaklar taranarak gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda ulusal ve uluslararası tüzük, yönetmelik ve toplantılar incelenerek değerlendirilmiştir. Osmanlı Devleti, Türkiye Cumhuriyeti ve Dünya'daki konuyla ilgili düzenlemeler detaylı olarak incelendikten sonra, ilgili olduğu düşünülen tüm nizamnameler taranmış, "Ebniye-i Emîriyye" ve "yeniden kullanım" ile ilgili maddeler metinde değerlendirilmiştir.

Yeniden kullanım kavramının incelenmesi için bir anket çalışması gerçekleştirilmiş, örneklerin incelenmesinde uygulayıcılarla görüşülerek, yeniden kullanımın kamu yapılarındaki uygulamalarının Türkiye'deki durumu araştırılmıştır.

Yabancı metinlerin çevirileri, Osmanlıca çeviriler ve Osmanlı Türkçesi'nden günümüz diline çeviriler, aksi belirtilmediği takdirde yazar tarafından yapılmıştır. Çalışmanın çeviri kısmında salnamelerdeki çizelge ve şekillere sadık kalınarak sözlük, imla kılavuzu, yabancı yer isimleri için ansiklopedi ve yer isimleri sözlüğünden faydalanılmıştır.

2. YENİDEN KULLANIM VE KAMU YAPILARI KAVRAMLARININ GELİŞİMİ

Kamu yapılarının ve yeniden kullanım olanaklarının araştırıldığı çalışmada bu bölüm, literatür taraması olarak, takip eden çalışmaya bir geçiş oluşturarak, yeniden kullanım kavramını ve tarihi kamu yapılarının korunmasını içeren teorik konulardan oluşacaktır.

Teorik yaklaşımların değerlendirilebilmesi ve yeni öneri oluşturulabilmesi için kavramlar, kabuller ve uluslararası tartışmalar ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki durum, Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar olan gelişim çerçevesinde ele alınacaktır.

2.1. Yeniden Kullanım Kavramının Tanımı

"Yeniden Kullanım" varolan bir yapının farklı bir fonksiyonla kullanılması anlamına gelmektedir. Yeniden kullanım kavramının günümüz koruma teorisi çerçevesi içindeki yerini ve dünyadaki gelişimini belirlemek gerekmektedir.

2.2. Yeniden Kullanım Kavramının Gelişimi

Yeniden kullanım kavramı dünyada, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde Türkiye'de olmak üzere iki genel başlık altında incelenmelidir.

2.2.1. Dünya'da yeniden kullanım ve kamu yapıları

Bu kapsamdaki uluslararası kararların düşünce arka planı eskidir. Varolan yapıların yeniden kullanılması tarih boyunca karşılaşılan bir uygulamadır. Terkedilen veya boşalan yapıların yeniden kullanılması veya bir yapıya ait malzemenin bir başka yapıda kullanılması yaygındır. Yapıların yaşatılması, ek ve onarımlarla kullanımına devam edilmesi antik çağlardan günümüze kalan yapılarda da gözlenmektedir. Barınma gereksinimini karşılamak için, yapıları yıkıp yeniden yapmak yerine, bir yapıyı mümkün olduğunca uzun süre kullanma yoluna gidilmiştir. Yapılar,

çoğunlukla varolan işlevlerini devam ettirdikleri gibi, Ayasofya örneğinde olduğu gibi, farklı işlevlerle de kullanılmışlardır.

İngiltere'deki koruma çalışmalarının 18. yüzyılda başladığı, Fransa'da koruma üzerine düşüncelerin 1789 Fransız İhtilali öncesine uzandığı bilinmektedir. Yeniden kullanım çok eski zamanlardan beri varolmasına rağmen koruma uygulamalarının bilimsel olarak yapılması 19. yüzyıla tarihlenmektedir.

Yeniden kullanım kavramında önemli olan; fonksiyon seçimi, yapılacak müdahalenin kapsamı, geri döndürülebilirliği, plan ve cephelere etkisi, kullanılan malzemeler, kullanılan teknikler, anlam değişimi, yapının çevresine etkisi, yeniden kullanımın finansmanı konularıdır. Bu bağlamda bu konulara değinen uluslararası etkinlikler aşağıda tarih sırasına göre incelenecektir.

Atina Konferansı (Atina, 1931)

1931 tarihinde Atina'da yapılan Atina Konferansı'nın sonucunda hazırlanan tüzükte (Carta del Restauro) restorasyon kuramının temel kuralları sıralanırken, 4. maddede "işlevlendirme" şu şekilde yeralmaktadır:

> "Yaşayan, yani ayakta duran anıtlara, yalnızca özgün işlevinden çok uzak olmayan ve binada gerekli uyarlamaların önemli hasara neden olmayacak şekilde yapılabileceği yeni kullanımlar verilmesi kabul edilebilir.'

Bu maddede, verilecek yeni fonksiyonun yapının özgün işlevine yakın olması yapıda minimum hasara yol açacağı düşüncesiyle kabul edilebilir olarak değerlendirilmiştir. Burada, yeniden kullanımın tavsiye edilmeyerek onun yerine kabul edilebilir olarak tanımlanması önemlidir.

Aynı tüzüğün 7. maddesinde, yeniden kullanım için gerekebilecek ekler ile ilgili notlar vardır. Buna göre, gereklilik sonucu eklerin yapılması sırasında yeni öğeler en azda tutulmalı, yalın ve yapısal düzeni anlatır karakterde olmalıdır. Benzer uslüp kullanılması ise, bezemesiz geometrik anlatımlarla yapının mevcut çizgilerini devam ettirilmesi anlamında kabul edilebilir görülmüştür.

Bu tüzükte ortaya konan temel ilkelerin, hem özel hem kamu kuruluşlarınca kabul edilmesi ve uygulanması gerekliliği vurgulanmıştır.

Bu toplantıda Türkiye Cumhuriyeti'ni temsilen bir diplomatın hazır bulunduğu bilinmekle birlikte[1] Türkiye'nin bu konuyla ilgili tavrı belirsizdir.

Atina Sözleşmesi (CIAM) (Atina, 1933)

1933 yılında 3. Modern Mimarlar Kongresi'nin (CIAM) bitiminde hazırlanan "Atina Sözleşmesi", ünlü mimar le Corbusier tarafından kaleme alınmıştır. Okyay, bu toplantının 1931 tarihli Atina Konferansı'nın toplandığı mekanda yapılmasının tesadüf olmadığını, bunun bir tepki olduğunu ve ayrıca, 1931 tarihli Atina Konferansı'nda, Gustavo Giovannini'nin kabul gören ve sonuç bildirgesinde yer alan, "anıtların çevrelerindeki doku ile birlikte korunmaları gerektiği" tezinin etkisi sonucunda bu sözleşmenin hazırlandığını belirtmektedir[2]. Modern mimari ilkeleri, tarihi yapıları ve dokuyu gözetmeyerek, kentlerin içine yerleştirmeyi amaçlayan bildirgede, bakımsız ya da sağlıksız konutların toplu halde yıkılması öngörülmektedir. Tarihi doku, yenileme, koruma veya yeniden kullanım kavramları bu bildirgede yer almamaktadır. Genelde isim benzerlikleri nedeniyle karıştırılan bu ikinci toplantı hakkında Okyay, bu fikirlerin modern mimari anlayış olarak kabulune koşut olarak II. Dünya Savaşı sonrasında, acil konut ihtiyacının, endüstriyel üretim ve istihdam gereklerinin bu anlayışın sorgulanmadan yaygınlaşmasına neden olduğunu ve bu sürecin 1970'li yıllara kadar sürdüğünü belirtir[3]. Uzun süre gündemde kalan bu fikirler, kültür mirası açısından pek çok kayba neden olmuştur[4].

Avrupa Kültür Konvansiyonu (Strasburg, 1954)

19 Aralık 1954 tarihinde yayınlanan Avrupa Kültür Konvansiyonu, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 1957 yılında onaylanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmesiyle bu konvansiyona üye olan Türkiye Cumhuriyeti, taraf ülkeler ile birlikte Avrupa ölçeğinde ortak programlar geliştirmeyi, işbirliği yapmayı ve kendi kültürel değerlerini Avrupa ortak mirasının parçası olarak görerek, korunması için gerekli önlemleri almayı kabul etmiştir.

---

[1] Okyay, İ., "Modernite Karşısında Tarihi Kentler", Mimar Sinan Etkinlikleri, bildiri sunuşu, 2005. Okyay Türkiye'yi Sedat Zeki isimli kişinin temsil ettiğini belirtmiştir.

[2] Okyay, İ., "Modernite Karşısında Tarihi Kentler", Mimar Sinan Etkinlikleri, bildiri sunuşu, 2005. Okyay bu tespitin Françoise Choay'a ait olduğunu belirtir.

[3] Okyay, a.g.e

[4] Bu bildiri ile aynı isimde bir başka bildiri, "Yeni Atina Kartası 2003" (The New Athens Charter 2003), Atina'da Mayıs 1998 tarihinde Avrupa Konseyi Şehir Planlamacıları (ECTP) toplantısında, dört yılda bir Avrupa Konseyi'ne bağlı bir çalışma grubu tarafından güncellenmek üzere, hazırlanmıştır. 2003 yılında güncellenmiş bir versiyonu mevcuttur.

Malraux Yasası (Fransa, 1962)

Fransa'da çıkartılan Malraux Yasası, tarihi yapıların ekonomik açıdan değerlendirilmeleri ve bir politika çerçevesinde devlet yardımı ile desteklenerek sivil bir örgüt tarafından kontrol edilmeleri sonucunda ülkenin kısa zamanda tarihi yapı kaynağını kullanarak artı değer elde etmesini sağlayan başarılı bir sistem oluşturmuştur. Okyay, bu sistemi incelediği çalışmasında[5] sistemin Türkiye'de de uygulanabilir olduğunu ifade etmektedir.

Venedik Tüzüğü (Venedik, 1964)

Mayıs 1964 tarihinde kabul edilen Venedik Tüzüğü'nde 4. maddede "Kültür varlığının korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır" denmektedir. Sürekliliğin sağlanmasının yapının kullanılmasıyla yapılmasının gerekliliği bu maddeyi izleyen 5. maddede anlatılmaktadır.

5. maddede 'koruma' başlığı altında 'yeni işlev' kavramından bahsedilerek aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir;

> "Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir."

Bu maddede 1931 Atina Konferansı'nda "yeniden kullanımın" kabul edilebilir olarak tanımlanmasından sonra gelişen anlayışın, yapılara fonksiyon verilmesinin yapıların korunmasında yararlı olduğu yönünde değiştiği ve arzu edilir olduğu görülmektedir. Yeniden kullanım uygulamasının, yapının plan şemasında ve bezemelerde değişikliklere neden olmaması gerektği ifade edilmiştir.

Tüzük'ün 9 ve 10 maddeleri yeniden kullanımın gerektireceği yeni malzeme ve yeni tekniklerin kullanımıyla ilgilidir. 9. Maddede

> "Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. … yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari kompozisyondan farkı anlaşılabilmeli ve gününün damgasını taşımalıdır."

ifadesi yer alır. 10. maddede ise,

> "Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilimsel verilerle ve deneylerle geçerliliği saptanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak kültür varlığı sağlamlaştırılabilir."

[5] Daha detaylı bilgi için bakınız:Okyay, İ. "Fransa'da Kentsel Sit Alanlarının Korunması: Malraux Yasası", İstanbul, YEM Yayınları, Haziran 2001.

denmektedir. Bu madde gerekli olduğu durumlarda çağdaş tekniklerin kullanımının uygun bulunduğunu göstermektedir.

Venedik Tüzüğü'nde "Onarım" başlığı altında 13. maddede "ek" konusuna değinilmiştir:

> "Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir."

ifadesi bulunmaktadır. Yapının nispeten ilgi çekmeyenn bölümlerine ekleme yapılabilmesi 1931 Atina Konferansı'da olduğu gibi, 1964 Venedik Tüzüğü'nde de kabul görmüş bir ilkedir.

Modern koruma kuramının temeli kabul edilen bu tüzük, 2006 yılında ICOMOS tarafından güncellenmiştir.

QUITO Normları (Quito, 1967)

QUITO Normları Ekvator'un başkenti Quito'da düzenlenen 29 Kasım- 2 Aralık 1967 tarihleri arasında "Sanatsal ve Tarihi Değere Sahip Anıt ve Sitlerin Korunması ve Kullanılması" başlıklı toplantının sonuç raporudur. Amerika'daki kültürel mirası ilgilendiren bir toplantı olması paralelinde, o dönemin Amerika'daki koruma anlayışını yansıtması bakımından ilginçtir. Bu raporun giriş kısmında, Amerika'daki ülkelerin anıtsal ve sanatsal değerlerini ihmal etmeleri sonucu ortaya çıkan kültürel fakirleşme nedeniyle önlemler alınması gerektiği fikri özellikle vurgulanmaktadır.

Raporun giriş kısmında kültürel miras kaynaklarının ekonomik değerler oldukları ve ilerleme araçları haline dönüştürülebilecekleri fikri savunulmaktadır. Kültürel mirasın pratik değerinin ülkenin ekonomik ve sosyal gelişmesine katkısına bağlı olduğu ve bu raporun tavsiyelerinin bu amaçlar gözönünde tutularak hazırlandığı belirtilmiştir.

II Bölümde, "Genel Düşünceler" başlığı altındaki 4. maddede

> "Her ulusal anıt, bir sosyal fonksiyonu yerine getirmek için tasarlanmıştır. Bu sosyal fonksiyonu sağlamak ve her durum için özel mülk ve özel çıkarlarla uyumlu olma derecesini belirlemek hükümetin görevidir"

denmektedir. Bu madde ile tarihi yapıların fonksiyon sürekliliğinin sağlanmasının devlet güvencesine alınmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır.

Anıtların ekonomik değerliliğinin tartışıldığı 5. bölümün 6. maddesinde yerel ekonomik gelişmenin canlandırılması için anıtsal kaynakların kullanımının sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Bunun da, kullanılabilir kaynakların

değerlendirilmesi ve genel düzenleyici bir plan içinde spesifik projelerin hazırlanmasıyla, ulusal çapta başlangıç planlamalarıyla gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Genel bir program çerçevesinde düzenlenecek projelerle bu yapıların kullanımı fikri koruma biliminde bu erken döneme göre oldukça sistematik ve ilerici bir yaklaşımdır.

6. bölüm kültürel mirasın değerini ve kullanılırlığını arttırmak üzerinedir. 2. maddeye göre kültürel mirasın değeri ve kullanılabilirliğini arttırmak, nesnel ve çevresel etkenleri düzenleyerek yapının doğasından uzaklaşmadan değerlerinin vurgulanması ve optimum kullanımına izin verilmesi anlamına gelmektedir. Optimum kullanım kavramı burada ilk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik değerlendirme sonucu maksimum kar getirici kullanım değil, yapı açısından da olabilecek en uygun kullanımın uygulanması fikri ortaya konmuştur.

Yine 6. bölümün 3 maddesinde şu ifadeler yer almaktadır.

> "(kültürel mirasın değeri ve kullanılırlığını arttırmak) Bir ekonomik potansiyelin, değeri ile birleştirilerek, işletilmemiş bir kaynağı, tarihi veya sanatsal değerini azaltmadan, yeniden değerlendirerek üretken yapmak ve böylece kısıtlı bir azınlığın baskısından kitlelerin kullanımına ve farkındalığına yükseltmek sorunudur."

Yeniden kullanımın kitlelerin kullanımı ve farkındalığının arttırılması için önerilmesi, ekonomik amaçlarla bile olsa, yapıların korunmasında bilinçlendirmeyi teşvik etmesi açısından önemlidir.

Aynı bölümde 4. maddede kültürel mirasın değerini ve kullanılırlığını yükseltmenin sistematik ve seçkin teknik bir hareket olduğu belirtilmiştir.

Aynı bölüm 6. madde

> "kültürel mirasın değeri ve kullanılırlığının yükseltilmesi, yakın ve uzak çevresinden gelecek etkilere de bağlıdır. Bir mülkün gerçek değerinin bu tür reflektif etki ile artması gözönüne alınmalıdır."

ifadesi bulunmaktadır. Bu düşünce, yeniden kullanımda karar verme süreçlerinde gözardı edilmemesi gereken bir kavramdır.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (Paris, 1972)

"Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" UNESCO'nun 17 Ekim-21 Kasım 1972 tarihlerinde Paris'te toplanan 16. Genel Konferansı'nda 16 Kasım 1972'de kabul edilmiştir.

Sözleşmenin 5. maddesi

> "Kültürel ve doğal mirasa, toplumun yaşamında bir işlev vermek ve bu mirasın korunmasını kapsamlı planlanlama programlarına dahil etmeyi amaçlayan genel bir politika benimsemek"

devletlerin doğal ve kültürel mirasın korunması için göstereceği çabalar arasında sayılmıştır. Bu sözleşme Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 14.04.1982 gün ve 2658 sayılı Kanun ile kabul edilmiş ve bir iç hukuk belgesi haline gelmiştir.

Amsterdam Bildirgesi (Amsterdam, 1974)

Amsterdam Bildirgesi'nin 1974 yılında yayınlanmasıyla, bölgesel politikaların uygulanmasının ve koruma kavramının çerçevesi genişletilerek, yeniden kullanım ile ilgili sonuç ve önerilere varılmıştır.

C maddesinde Kongre'nin temel düşüncelerinden biri, "mimari mirasın halkların ortak varlığı olduğu ve halkların tehlikelere karşı yapıların korunmasında ortak sorumluluğu olduğu" biçiminde vurgulanmıştır[6]. Bu madde, kültür mirasının korunmasının yerel ve ülkesel öneminin yanında, evrensel önemi olduğunu da vurgulamaktadır.

Bildirgenin "e maddesi"nde yerel yönetimlerin mimari mirasın korunmasındaki sorumluluğununun öneminden ve yerel yetkililerin tasarruf haklarını ellerinde bulundurdukları tarihi yapılara karşı özel bir sorumlulukları olduğundan bahsedilmiştir [7].

Gerekli yasal ve yönetimsel önlemlerin alınması, binaların restorasyon, uygulama ve bakım giderlerinin karşılanması için yerel yönetimlere ve özel mülk sahiplerine teknik ve parasal yardım sağlanması bildirge maddeleri arasında yer almaktadır. Devletin kamu binalarına olduğu kadar özel mülk sahiplerine karşı da sorumluluğu vurgulanmaktadır.

Kongre bildirgesinin sonuç ve öneriler kısmında tarihi yapıların korunmasının kaynak tasarrufunu sağladığı ve tarihi yapıların karakterlerine saygı göstererek çağdaş yaşamın gerekleriyle ilgili yeni işlevler verilebileceği ve böylece yaşatılmalarının garanti altına alınabileceği ve böyle bir politika için bütçe ayrılması gerektiği belirtilmiştir. Yapıların yeniden kullanımlarının garanti altına alınması için

---

[6] Amsterdam Bildirgesi 1974, c. Maddesi: "Bu hazineler tüm Avrupa halklarının ortak varlığı olduğundan, bu halklar ihmal, kasıtlı yıkım, düzensiz yeni yapılaşma ve aşırı trafik gibi gittikçe artan tehlikelere karşı, onları korumak için ortak bir sorumluluğa sahiptirler. "

[7] Amsterdam Bildirgesi 1974, e.maddesi "En önemli planlama kararlarını alan yerel yetkililerin mimarlık mirasının korunmasında özel bir sorumluluğu vardır ve fikir ve bilgi alışverişi yaparak birbirlerine yardımcı olmalıdırlar."

bütçe ayrılması fikri daha önceki bildirgelerde karşılaşılmayan önemli bir fikirdir. Bildirgede şu ifadeler yeralmaktadır;

> "Gösterilecek koruma çabası, yalnızca yapıların kültürel değerleriyle değil, onların kullanım değeriyle de ölçülmelidir. Bütünleşik korumanın toplumsal sorunları ancak bu iki değerler grubu eşzamanlı olarak ele alınırsa halledilebilir."

Bildirgede yapıların kültürel değerleriyle beraber kullanım değerlerinin de önemli olduğuna yer verilmiştir.

> "Mimarlık mirasının bir bölümünü oluşturan bir yapı komplesinin iyileştirilmesi, mevcut altyapı üzerine yeni yapılaşmadan, ya da daha önce gelişmemiş bir alanda yeni bir kompleks yapılmasından daha ucuza gelebilir. Toplumsal sonuçları oldukça farklı olan bu üç çözümün maliyetleri karşılaştırıldığında, toplumsal maliyetleri gözden kaçırmamak önemlidir. Bunlar yalnızca mal sahipleri ve kiracıları değil, o bölgede canlılığı sağlayan ve koruyan zanaatkar, tüccar ve yüklenicileri de ilgilendirir."

Bu ifadede yeniden kullanımın dolaylı faydalarından bahsedilmiş ve bunun önemi vurgulanmıştır.

Tarihi yapıların onarım ve bakımı için finansal olarak yapılabilecekler de tartışılmıştır. Mal sahiplerine parasal destek sağlanması, koruma programlarının baskılarından kaynaklanan fazla maliyetin karşılanabilmesi için bir yardım sistemi oluşturulması, yeni yapılara sağlanan para ve vergi kolaylıkların tarihi yapıların bakım ve onarımı için de sağlanması gerekliliği bildirgenin diğer önemli sonuçları arasında yeralmaktadır.

Tarihi yapıların bakım ve onarımının sağlanması ile ilgili de öneriler sunulmuştur. Buna göre; 1975 tarihli Amsterdam Bildirgesi'nde, "mimarlık mirasının sürekli bakımının yapılması, uzun vadede iyileştirme işlemlerini önleyecektir" denmiştir.

> "...her iyileştirme şeması uygulanmaya başlanmadan önce iyice incelenmelidir. Aynı zamanda malzeme ve tekniklerle ilgili kapsamlı bir belge toplama çalışması ve giderlerin analizi yapılmalıdır."

Giderlerin analizinin yapılması yapının yeniden kullanımının fizibl olmadığı durumlarda başka çözümler aranmasına yol açabilir.

Tarihi yapıların bakımıyla ilgili bir başka konu, kullanıcılar ve yapı sahipleri ile aradaki ilişkiyi düzenlemek ve her türlü konu ile uğraşmak için hükümetler tarafından temsilcilerin atanması ve özel, ticari olmayan acenteler kurulmasıdır.

Mimari Mirasın Bütünleşik Korunmasında Yasa ve Yönetmeliklerin Gereklerine Uyarlanması Hakkında Avrupa Konseyi Kararı (1976)

Türkiye Cumhuriyeti, 13.04.1950 tarihinde Avrupa Konseyi'ne üye olmuştur. Dolayısıyla Avrupa Konseyi kararları ve önerileri, ülkenin koruma politikasını yasal olarak etkileyen önemli bir unsurdur.

Mimari mirasın bütünleşik korunmasında yasa ve yönetmeliklerin mimari miras gereklerine uyarlanması hakkında 76/28 sayılı Avrupa Konseyi kararı, Bakanlar Komitesi'nin 14 Nisan 1976'da gerçekleşen 256. bakan vekilleri toplantısından uyarlanmıştır.

Bu karar ile hükümetlerin ulusal yasa ve yönetmeliklerinde aşağıda belirtilen tanımlamalar, prensipler ve ölçütler gözönünde tutularak gerekli değişikliklerin yapılması teşvik edilmektedir.

Tanımlamaların yapıldığı 1. Bölüm 2. Maddede yapıların yeniden kullanımından bahsedilmektedir. Anıtların, yapı gruplarının ve sit alanlarının bugünün toplumuna entegre olmasının, yapılara ve yapı gruplarına özgün fonksiyonlarından farklı ama yapı ve yerleşim karakterlerine uyumlu sosyal bir amaç verilerek yeniden kullanımları ile olacağı ifade edilmiştir. Özellikle konut yapılarının iç strüktürlerini yenileyerek özelliklerini korurken, modern yaşam ihtiyaçlarına adapte ederek sağlıklaştırılmaları ile gerçekleşebileceği ifade edilmiştir. Bu karardan da anlaşıldığı üzere, 1931 yılında "özgün kullanıma benzeyen bir kullanım kabul edilebilir" denilirken, 1976 yılında yeniden kullanım denme noktasına gelinmiş, tarihi yapıların topluma entegrasyonu için bu yaklaşım tavsiye edilmiştir.

2. bölümün 1. maddesinde tarihi yapılar için kullanıcıların o dönemdeki aktiviteleri ve ihtiyaçları doğrultusunda modern bir kullanım belirlemek ve bu şekilde yapıyı sosyal yaşama entegre etmek (yeniden kullanım) "revitalizasyon (revitalisation)" olarak tanımlanırken, yapıları zamanın şartlarına göre adapte etmek "rehabilitasyon (rehabilitation)" olarak tanımlanmıştır. 1976 yılında yapılan bu tanımlamalar zaman içerisinde koruma anlayışının evrimi ile değişecektir

Yeniden kullanımın avantajları, 3. bölümde "Ulusal Entegre Koruma Politikaları" başlığı altında ifade edilmiştir. Bu bölümün finansal ölçütlerden bahseden a maddesinde, fonların tahsisi hakkındaki tartışmada mimari miras koruma çalışmalarının bir başka sebebinin bu hareketin varolan ekonomik durumda önerdiği

alan kullanımı, altyapı, yeni malzeme ve enerji gibi avantajlar olduğu yazılıdır. Bu fonların tahsisinin arttırılması ile mimari mirasın korunmasının teşvikinin arttırılması önerilmiştir. Bu kararda resmi finansal destek ve türleri detaylı olarak anlatılmıştır. Bu kararlar yeniden kullanımları da kapsadığı ve de Türkiye'yi bağlayıcı kararlar olmasıyla önem taşımaktadır.

Resmi finansal yardımın tartışıldığı kısımda yönetmeliklerde yapılacak reformla tarihi yapıların yeni inşaatlara yapılan teşvik yardımlarından da faydalanması gerektiği anlatılmıştır. Ayrıca, ön çalışmaların bir kısmının devlet tarafından finansal olarak desteklenebileceği ve uygulamalarda toplumun eşit şartlarda kamu fonlarından yararlanabileceği ifade edilmiştir. Geliştirilecek programlar için bütünleşik korumanın oluşturulabilmesi amacıyla gerekli bilimsel, teknik ve sosyo-ekonomik öncalışmaların devlet tarafından desteklenmesinin önemi de vurgulanmıştır.

Kararda devlet tarafından finanse edilecek bağışlar ve uzun dönemli düşük faizli borçlar öngörülmüştür. Bağışlarla kamuya veya özel kişilere ait önemli mimari niteliklere sahip yapıların korunması veya günün koşullarına uyarlanması ve sosyal bir fonksiyonu bir kere daha sürdürmesi amaçlanmaktadır. Bağışların hazırlanmasındaki temel ölçütler arasında, yapının tek başına veya diğer yapılar ile birlikte önemli olması, yapının sosyal fonksiyonu, kamuya açık olması, yapı sahibinin niyeti ve bu işten elde etmeyi umduğu faydalar sayılmıştır.

Geri ödemesiz (kar üretmeyen işlerde) ve geri ödemeli (bir yapının ekonomik değerinin ciddi oranda artmasını sağlayan işlerde) olmak üzere iki tip yardım öngörülmüştür. Vergi indirimi ve bir fon kurularak çeşitli bakanlık bölümlerinin bütçelerinden ayrılan miktarların burada toplanması ve bu meblağın yapılacak yardımlarda kullanılması da yardım alternatifleri arasındadır.

"Kamu mimari mirası" ilk defa bu karar ile literatürde geçmektedir. "Pratik Anlaşmalar" başlığı altında "kamu mimari mirası", "özel mülkiyetteki mimari miras" ve "sit alanları" incelenmiştir. Kamu mimari mirası kısmında; merkezi hükümetlerin, yerel ve kamu otoritelerinin kendilerine ait olan veya onların yönetimlerinde olan anıtlar, tarihi yapı grupları ve sitler hakkındaki sorumluluklarını diğerlerine örnek olacak anlayışla uygulamaları gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, yerel otoritelerin hibe olarak verilen devlet yardımına başvurabilir olmaları ve küçük yerleşimlerde tüm masraflarının karşılanabilir olması gerektiği belirtilmiştir.

Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rolleri Konusunda Tavsiyeler (Nairobi, 1976)

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu'nun (UNESCO) Genel Kurulu toplanarak, 30 Kasım 1976'da Nairobi'de "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rolleri Konusunda Tavsiyeler" başlığı altında bazı saptama ve tavsiyeler yayınlamıştır. Tarihi alanların korunması ve çağdaşlaştırılmasında yeniden kullanım önemli yer tuttuğu için tavsiyelerin incelenmesi uygun görülmüştür.

Genel ilkeler bölümünün 4. maddesinde şu ifadeler yeralmaktadır.

> "Tarihi alanlar ve çevreleri, her türlü tehlikeye karşı etkin biçimde korunabilmelidir, özellikle özgünlüklerini zedeleyebilecek uygun olmayan kullanımlar, gereksiz ekler, yanlış veya duyarsız değişiklikler gibi zararlı etkenlere veya her türlü kirlenmenin zararlarına karşı korunabilmelidirler."

Uygun olmayan kullanımlar ve gereksiz ekler, yapılarda olduğu gibi alanların yeniden kullanımında da zarar verici etkenler olarak tanımlanmışlardır.

7. maddede uygulanabilir koruma politikaları tartışılırken, ulusal, bölgesel ve yerel politikalar hakkında şu tavsiyeler yapılmıştır:

> "Her devletin yetki dağılımı koşulları içerisinde, ulusal, bölgesel ve yerel yönetimlerin tarihi alan ve çevrelerini korumak ve çağdaş yaşamın gereklerine uyumunu sağlamak üzere yasal, teknik, ekonomik ve sosyal önlemleri alabilmelerine olanak verecek bir ulusal, bölgesel ve yerel politika tanımlanmalıdır. Bu politika planlamayı ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde etkilemeli ve bölgesel ve kırsal gelişmenin planlanmasını ve kent planlamasını yönlendirmelidir. Bundan kaynaklanan etkinlikler, amaç ve programların formule edilmesinde, bu planlamayla bütünleşmelidir."

Tek yapılarda olduğu kadar tarihi alan ve çevrelerde de çağdaş yaşamın gereklerine uyum sağlamak önemlidir. Trafik, altyapı, aydınlatma ve benzeri sistemlerin tarihi alan ve çevrelere olan etkileri yeniden kullanım kapsamında düşünülerek değerlendirilmelidir. Burada bahsedilen tarihi alan ve çevreleri koruma yolunda yasal, teknik, ekonomik ve sosyal önlemlerin alınabilmesi için tanımlanması gereken politika, tarihi yapıların yönetimi ve yeniden kullanımları için de tanımlanmalıdır.

10. maddede yasal ve yönetsel önlemler tanımlanırken, "korunacak alanlar ve çevreleri için geçerli sınırlamalar ve koşulların ve yapılacak bakım ve sorumlularının tanımlanması" diğer tavsiyelerin yanısıra vurgulanmıştır. Yapı bazında yeniden kullanımlarda geçerli sınırlamaların ve koşulların ve yapılacak bakım ve sorumlulukların tanımlanması büyük önem taşımaktadır.

Koruma alanlarındaki spekülatif fiyat artışı yalnızca yenileme alanlarında değil, çoğu zaman tek yapının yeniden kullanımı sonucu çevresine getirdiği ek değerler

sonucunda da ortaya çıkmaktadır. 12. maddede, hazırlanacak yasalarda, korunacak alanlardaki spekülatif fiyat artışlarını engellemek için alınacak önlemler sıralanmıştır:

> "Bu önlemler, arazi fiyatlarını etkileyecek kent planlama araçlarını-örneğin mahalle ölçeğinde veya daha küçük ölçeklerde planlama yapılması, bir kamu kuruluşuna satınalma hakkının verilmesi, koruma veya sağlıklılaştırma amacı ile kamulaştırma veya mülk sahiplerinin etkinlik göstermediği durumlarda otomatik müdahale hakkının verilmesini içerebilir ve ayrıca uygulamanın durdurulması, zorunlu onarım veya uygun para cezaları gibi etkili cezaları getirebilir."

Bu kararlar, alan yönetimi ile ilgili olmasına rağmen yeniden kullanımları da etkilediği için önemlidir. Buna göre, kamulaştırmayla veya müdahale yoluyla, alandaki fiyat artışlarını dengelemek üzere, tarihi yapıların yeniden kullanımları sağlanabilir.

13. maddede kamu kuruluşlarının da bu önlemlere uyması zorunluluğundan bahsedilmiştir;

> "Kamu kuruluşları da bireyler gibi koruma kararlarına uymaya mecbur edilmelidirler. Ancak, tesadüfi veya haksız kararlara itiraz mekanizmaları da sağlanmalıdır."

14. maddede ise

> "Kamu ve özel kuruluşların oluşturulması ve kamu ve özel yatırım projeleri ile ilgili kararlar, tarihi alan ve çevrelerinin korunmasını sağlayan kurallara uygun hale getirilmelidir"

denmektedir. Bu madde, kamu ve özel kuruluşların, 7. maddede bahsedilen ve geliştirilmesi istenen ulusal, bölgesel ve yerel politika koruma politikalarına uyumlu çalışılması hakkındadır.

Teknik, ekonomik ve sosyal önlemler konusunda ise, 19 maddede şu önerilere yer verilmiştir.

> "Alanın mekansal değişim süreci de dahil olmak üzere incelenmesi gereklidir. Bu inceleme arkeolojik, tarihi, mimari, teknik ve ekonomik verileri kapsamalıdır. Hangi yapıların büyük özenle, hangilerinin bazı koşullarla korunacağı, hangilerinin çok özel durumlarda ve tümüyle belgelenerek yıkılabileceğine karar vermek üzere analitik bir belgenin hazırlanması gerekmektedir."

Tarihi alanların mekansal değişim süreçlerinin arkeolojik, tarihi, mimari, teknik ve ekonomik veriler ile incelenmesi, yıkılacak ve korunacak yapıların belirlenmesinde kriter oluşturucu sistem olarak belirlenmiştir.

21 maddede,

> "yukarıda tanımlanan inceleme tamamlandıktan, ancak koruma plan ve kuralları ortaya konulmadan önce, ilke olarak kent planlaması, mimari, ekonomik ve sosyal sorunlar gözönüne alınmalı, kırsal ve kentsel dokunun özellikleri ile bağdaşan işlevleri barındırma kapasitelerinin gözönüne alındığı bir programlama yapılmalıdır"

denmektedir. Hazırlanacak koruma politikalarında yapıların yeniden kullanımlarının alana sağlayacağı etkiler düşünülerek fonksiyonlar tartışılmalı ve belirlenmelidir.

21. maddede ayrıca, bakım onarımın sürdürülmesi ile ilgili olarak

> "Tarihi alan ve çevrelerinin sosyal, ekonomik ve fiziki içeriklerinin zaman içinde değişeceği beklendiğinden, inceleme ve analizler sürekli olmalıdır."

ifadesi bulunmaktadır. Zamanla kullanıcıların ve taleplerin değişmesi, sosyal, ekonomik ve fiziksel değişikliklere yol açacağından bu değişimler izlenmeli, inceleme ve analizler sürekli olmalıdır. Tarihi yapılara verilen fonksiyonlar da bu süreçte değişeceklerdir.

Bildirgenin 27. maddesinde tarihi yapı alanlarında yıkım ve yeni gelişim ile ilgili tavsiyelere yer verilmiştir. Buna göre,

> "Kültürel mirasın korunması ölçütleri ile uyumlu olması koşuluyla, tarihi bir çevreyi ilgilendiren yeni gelişme ve yıkım programlarında, doğal afet ve yangına karşı emniyet standartlarına uyulmalıdır. Eğer aykırılık varsa, kültürel mirası zedelemeden, maksimum güvenliği sağlamak üzere ilgili servislerin işbirliği ile özel çözümler aranmalıdır."

Kültürel mirasın korunması ölçütleri ile uyumlu olması koşuluyla yeniden kullanım projelerinde, doğal afet ve yangına karşı emniyet standartlarına uyulması, yapıyla uyumlu özel çözümler aranması tavsiye edilmiştir.

Appleton Tüzüğü (Ottawa, 1983)

İnşa edilmiş çevrenin korunması ve değerinin arttırılması için Appleton Tüzüğü, ICOMOS Kanada tarafından "English Speaking Commitee" desteği ile, Ağustos 1983 tarihinde Ottawa, Kanada'da yayınlanmıştır.

Çevrenin korunması ve bakım onarımının yapılması ve geliştirilmesi için çeşitli kavramlar, müdahale dereceleri, aralarındaki ilişkiler ve tanımların yapıldığı kartada yapı bazında yeniden kullanım ile ilgili tanımlamalar da yeralmaktadır.

"İlkeler" başlığı altında yapılan tanımlamalarda; mimari mirasın değerinin arttırılması için ekleme ve eklerin kaldırılması aktivitelerinin karakteristik olduğu, bir yapının özgün amacı ile kullanılması gerektiği, bu fizibil değilse minimum değişiklik gerektiren uygun bir kullanım sağlanması gerektiği ve yeni kullanımın, varolana saygılı olması ve özgün geleneksel hareket ile yerleşim örgüleri gözönüne alınarak düşünülmesi gerektiği yer almaktadır. Yeni kullanım için yeni hacim, malzeme ve detayların gerekmesi durumunda, bunların modern fikirleri yansıtması, ancak, yapının ruhuna da saygı duymasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Uygulama başlığı altında yer alan konularda tahmin, ayırt edilebilirlik, patina, malzeme ve teknikler, geri döndürülebilirlik ve bütünlük konuları ele alınmıştır. Yeniden kullanımda kullanılabilir malzeme ve teknikler açısından, "Malzeme ve Teknikler" başlığı altındaki bölüm özellikle önemlidir. Buna göre;

> "Malzemeler ve teknikler, bilimsel olarak deneyimlenmiş ve önemli avantajlar kazandıracak sağlam bir temele dayanan modern alternatifler olmadığı sürece, geleneksel uygulamaya saygı göstermelidirler."

Aynı tüzükte "Geri döndürülebilir süreçlerin kullanımı gelecekteki gelişmeler için geniş seçeneklere izin verilmesi veya öngörülemez problemlerin düzeltilmesi veya yapının bütünlüğünün etkilenmesi durumu için herzaman tercih edilmelidir" ve "Strüktürel ve teknolojik bütünlüğe saygı gösterilmeli, görünüş olduğu kadar performans da dikkate alınmalıdır" ifadeleri yer almaktadır.

Roma Deklarasyonu (Roma, 1983)

Roma Deklarasyonu, ICOMOS İtalyan Ulusal Komitesi tarafından 9-10 Haziran 1983 tarihindeki tartışmalar sonucunda kabul edilmiştir.

Yayınlanan deklarasyonda koruma çalışmalarında çeşitli seviyelerdeki; yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası koordinasyonun nadirliğine dikkat çekilmiştir. Bu kuruluşlardaki organik strüktürün eksikliği, kültür mirasından sorumlu devlet hizmetleri ve üniversiteler arasındaki ayrım, bakanlıklar arasındaki koordinasyon yokluğu, İçişleri Bakanlığı tarafından mimari miras için önemli fonlar sağlamasına rağmen Kültür ve İçişleri Bakanlıkları arasındaki koordinasyonsuzluk gibi başka faktörlerle durumun daha da zorlaştığı belirtilmektedir. Dikkat çekilen bir başka nokta, mimari restorasyonların özel sektör ve kamu sektöründeki yetersiz vasıflı profesyonellere kolaylıkla verilmesinden kaynaklanan sonuçlardır. Kalifiye olmayan müteahhitlerin anıtlar, tarihi merkezler ve sitlerde yaptıkları çalışmaların gizli sonuçları da korunması gerekli yapıların bütünlüğünü bozan bir başka durum olarak tespit edilmiştir. Bu problemler, günümüzde de yeniden kullanımın temel sorunlarındandır.

Avrupa Konseyi, İkinci Avrupa Mimari Mirastan Sorumlu Bakanlar Konferansı (Granada, 1985)

Avrupa Konseyi, İkinci Avrupa Mimari Mirastan Sorumlu Bakanlar Konferansı 3-4 Ekim 1985 tarihlerinde Granada'da gerçekleştirilmiştir. Bu konferans mimari mirasın

kavram olarak genişletilmesi ve koruma politikalarının ekonomik etkisi açılarından önemlidir.

Konferansın 2 numaralı kararı, mimari mirasın korunmasının sosyo-kültürel yaşamda ve yaşam kalitesinde bir etken olarak teşvik edilmesi hakkındadır. Bu başlık altında "a maddesi"nde üye ülkelerin koruma politikalarında mimari miras kavramını daha geniş bir kavram olarak uygulamaları ve bunu yaparken korunacak yapılar kategorisini kırsal, teknik ve endüstri mirası ile 19. yüzyıl mimarisi ve 20. yüzyıl mimarisini de içine alacak şekilde genişletmesi tavsiye edilmiştir. Yine aynı maddede Avrupa ölçeğinde mimari mirasın koruma politikalarının genişletilmeleri için uygun kronolojik, niteliksel ve tipolojik kriterler hakkında çalışmalar yapılması tavsiye edilmektedir.

Konferansta alınan 3 numaralı karar koruma politikalarının ekonomik etkisi hakkında verilen tavsiyelerden oluşmaktadır. Kararın "a" maddesi mimari mirasa yapılan kamu veya özel teşebbüs yatırımlarının değerinin teşvik edilmesi üzerinedir. Bu değer, harcanan anapara ile ilgili olarak emek yoğun aktivitelerin gelişimi ile, işsizliğin azaldığı bir dönemden kaynaklanan iyileşme etkileri, varolan işlerin korunması ve yenilerinin oluşması nedeniyle oluşmayacak işsizlik masraflarından korunulması ve merkezi, bölgesel, yerel hükümetlerin bütçelerinin sürekliliğinin devamıdır. Bunların tümü tarihi yapıların aynı fonksiyonla kullanım veya yeniden kullanımla sürekliliğinin sağlanmasının sonuçları olarak karşımıza çıkmaktadır.

"3 numaralı" kararın "c" maddesinde, kültürel kriterlerin öncelikleri göz önünde tutularak, mimari mirasın ekonomik boyutunun gerçek değerlendirmesini yapabilmek için metodlar oluşturulması tavsiye edilmektedir. Böylece, mimari mirasın bileşenlerinin ve yapılan koruma çalışmalarının ekonomik değerinin, bakım, restorasyon ve yönetim işleri ile öngörülebilir kazancın, doğrudan ve dolaylı kazançların ve tüm ekonomik ağ üzerinde mimari mirasın hesaplanabilir etkisinin analiz edilebileceği belirtilmiştir. Oluşturulacak metodlar, yeniden kullanımda optimum fonksiyonunun seçilmesinde de faydalı olacaktır.

Bu kararın "d" maddesinde uygun bir bilgilendirme ve eğitim politikası izlenmesiyle mimari mirasın üretici bir yatırıma dönüşeceği ve korumanın görünen masrafı ile gerçek masrafı ve ondan elde edilen kazançlar arasındaki bağlantının anlatılabileceği belirtilmiştir. Bu eğitim politikasına günümüzde de ihtiyaç duyulmaktadır.

Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi (Granada Konvansiyonu) (Granada, 1985)

3.10.1985 tarihli Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, Türkiye Büyük Milet Meclisi tarafından 13.04.1989 tarih ve 3534 sayılı Kanun'la kabul edilerek bir iç hukuk belgesi halini almıştır.

Sözleşmenin maddelerinden olan

> "Korunmakta olan veya korunma işlemleri tamamlanmış olan anıtların yıkım ya da değişiklik projelerinin veya bunların çevrelerini etkileyen bir projenin yetkili bir makama sunulması"

Türkiye'de 1983 tarihli, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Yasası'nda yer alan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları oluşturularak çözümlenmiştir. Yine 1985 tarihli bu sözleşmeye göre, yeniden kullanım projeleri, yetkili bir makamın incelemesi ve onayından geçtikten sonra uygulanmalıdır.

Sözleşmedeki bir diğer madde

> "Kamu makamlarının, korunmaya alınan bir varlıkta gerekli çalışmaların yürütülmesini o varlık sahibinden istemesi veya varlık sahibi istenilen çalışmayı yapmazsa bizzat kamu makamlarının gerekli çalışmaları yapmasına izin vermesi"

gerektiği düşüncesini dile getirmektedir.

Aynı sözleşmede yer alan

> "Mimari mirasın bakımı ve restorasyonu için kamu kuruluşlarınca, mevcut bütçe olanakları içinde mali destek sağlanması, gerekirse, bu varlıkların korunmasını kolaylaştırmak için, parasal önlemler alınması, mimari mirasın bakım ve restorasyonu konusunda özel girişimlerin teşvik edilmesi"

tarihi yapıların bakım ve onarımlarında devletin finansal destek vermesiyle ilgilidir. Türkiye'de geçerli 2863 sayılı yasada sözleşmenin bu maddelerine dayanılarak parasal katkı konusunda hükümler bulunmaktadır.

Sözleşmenin "mimari mirasın korunmasını kentsel ve kırsal planlamanın başlıca hedefleri arasına almak" hakkındaki maddesinin paralelindeki düşünce ve uygulamalar, ülkemizde 1970'li yıllarda uygulanmaya başlamış, 1990'lı yıllarda bu uygulamalar yoğunlaşmıştır.

Koruma politikalarıyla ilgili 11. maddede,

> "Mimari mirasın mimari ve tarihsel özellikleri göz önüne alındığında, bu mirasın çağdaş hayatın gereksinmeleri dikkate alacak şekilde kullanılması"

gerektiği vurgulanmıştır. Varolan işlevin devamı veya yeniden kullanımda çağdaş hayat gereksinimleri ve modern konfor şartları sağlanmalıdır.

Koruma politikalarıyla ilgili 13. maddede ise, korumanın, kültürel ve çevresel planlama faaliyetinden sorumlu makamların etkili bir işbirliği içinde gerçekleştirilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Sözleşmenin 14. maddesi ise, mimari mirasın korunması, bakımı, yönetimi ve tanıtılması için devlet, halk, kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğinin sağlanması ve kar amacı gütmeyen kuruluşların oluşturulması gereğini belirtmektedir.

Ülkemizde ilgili kuruluşlar arasında işbirliği minimum düzeydedir. Koruma alanında TAÇ, ÇEKÜL, Tarihi Evleri Koruma Derneği gibi kar amacı gütmeyen sivil kuruluşlar bulunmaktadır.

Kamu Mirasının Geleceği Konferansı (İngiltere, 1986)

Dünyada bu gelişmeler olurken İngiltere'de Royal Society of Arts - Cubitt Trust Panel tarafından 15 Ekim 1986 tarihinde "Kamu Mirasının Geleceği" (The Future of the Public Heritage) isimli bir konferans düzenlenmiştir. Daha önce aynı sivil örgüt tarafından düzenlenen Demiryolu Mirasının Geleceği (The Future of the Railway Heritage) konulu konferans gibi bu konferans da bir tartışma forumu yaratma amacıyla düzenlenmiştir. Devletin kendi mülkiyet ve kullanımlarındaki tarihi yapıların korunmasındaki rolü, toplumun yapılan çalışmalardan haberdar olması ve gelecekte karşılaşılacak zorlukların neler olabileceği hakkında bir tartışma forumu yaratmak hedeflenmiştir.

Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü) (Washington, 1987)

Ekim 1987'de Washington'da yapılan ICOMOS Genel Kurulunda kabul edilen Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü, Venedik Tüzüğü'nü tamamlamak amacıyla, tarihi kentler ve tarihi alanlarla ilgili olarak hazırlanmıştır.

Yeniden kullanım projelerinin gerçekleştirildiği tarihi yapılar genel olarak sit alanları dahilinde olduğundan bu tüzük de konumuz ile doğrudan ilgilidir.

Tüzüğün 2. maddesine göre:

> "Korunması istenen nitelikler kentin veya kentsel alanın tarihi karakteri ile bu karakteri oluşturan maddi ve tinsel bileşenlerdir. Özellikle:
> a) Parsel ve sokakların tanımladığı kent dokuları,

b) Binalarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkiler,
c) Binaların ölçek, boyut, üslup, yapım tekniği, kullanılan malzemeler, renk ve bezemeler ile tanımlanan biçimleri, iç ve dış görünüşleri,
d) Kent veya kentsel alanın doğal ve insan yapısı çevresi ile arasındaki ilişki; ve
e) Kent veya kentsel alanın zaman içinde yüklendiği değişik işlevler."

Bu bağlamda vurgulanmış özellikleri tehdit eden olumsuz etkenler tarihi kent veya kentsel alanın özgünlüğünü zedeleyebileceği belirtilmiştir.

Bu maddede belirtilen yapıların ölçek, boyut, yapım tekniği, malzemeler, renk ve bezemeler ile tanımlanan biçimleri, iç ve dış görünüşleri ve kent veya kentsel alanın zaman içinde yüklendiği değişik işlevlerin korunması yeniden kullanım açısından önemlidir. Yeniden kullanım projelerinde tüm bu değerler dikkate alınmalı ve uygun kullanım bundan sonra tasarlanmalıdır.

Tüzüğün 5. maddesi koruma planı ile ilgilidir. Bu maddede hazırlanacak koruma planının korunacak ve değerlendirilecek (yeniden kullanım veya aynı fonksiyon ile) yapıları belirlemesi gerektiği ifade edilmiştir.

> "Koruma planının başlıca hedefleri ve bunlara erişmek için yararlanılacak yasal, yönetimsel ve parasal araçlar da açıkça belirtilmelidir. Koruma planı tarihi kent bölgeleri ile bütün şehir arasında uyumlu bir ilişki sağlamayı hedeflemelidir. Koruma planı hangi binaların kesinlikle korunacağını, hangilerinin belirli koşullarda korunacağını ve hangilerinin olağanüstü koşullarda feda edilebileceğini belirlemelidir"

Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü'nde yeni işlevlerin tarihi kentlerdeki etkilerinden 8. ve 10. maddelerde bahsedilmektedir. Yeni kullanımın tarihi alanla da uyumlu olması düşüncesi vurgulanmıştır.

Tüzüğün 8. maddesinde

> "Yeni işlev ve etkinlikler tarihi kent veya kentsel alanın karakteriyle uyumlu olmalıdır. Bu alanların çağdaş yaşama uyarlanması için gerekli teknik servislerin getirilmesi veya iyileştirilmesi işlemleri özenle yapılmalıdır"

ifadesi bulunmaktadır.

10. maddeye göre ise:

> "Yeni binalar yapılması gerektiğinde veya eskileri uyarlanırken, mevcut mekansal oluşum saygı görmeli, özellikle ölçek ve parsel boyutuna dikkat edilmelidir. Çevreye uyumlu çağdaş ögeler yöreyi zenginleştirebileceğinden, yeni tasarımlar engellenmemelidir."

Kültürel Miras Değeri Olan Yerlerin Korunmasına İlişkin Tüzük (Yeni Zelanda, 1992)

Kültürel Miras Değeri Olan Yerlerin Korunmasına İlişkin Tüzük ICOMOS Yeni Zelanda Ulusal Komitesi tarafından 4 Ekim1992 tarihinde kabul edilmiştir.

Koruma süreçlerini tanımlayan 20. madde "uyarlama" ve 21. madde ise "yorum" başlıklarını taşımaktadır. Bu maddeler, sit ve koruma alanlarını düzenlemeye yönelik bu kartanın yeniden kullanımı ilgilendiren maddeleridir.

20. maddede kültürel miras değerine sahip bir yerin korunmasının sosyal, kültürel veya ekonomik yönden yararlı bir amaçla kullanılması ile olacağı, değişiklik ve eklentilerin kabul edilebilir olduğu, ancak mümkün olduğunca az yapılması gerektiği, yeni müdahalenin özgün doku ile uyumlu olması gerektiği ve yeni olduğunun okunabileceği derecede farklı olması gerektiği belirtilmektedir.

Kartanın 21. Maddesinde ise,

> "Bir yerin yorumlanması, kamu anlayışının yükseltilmesi gerekliyse uygun olabilir. Gerekli protokol uygulanmalıdır. Hiçbir yorum, yerin değerini, görünüşünü, strüktür, malzeme veya biçimini tehlikeye atmamalı, yerin deneyimlenmesine engel olmamalıdır."

ifadeleri bulunmaktadır. Yorum ve uyarlama konuları daha ileriki yıllarda da koruma anlayışının farklı bir yanını oluşturmuşturlar.

Yapıların ve alanların yeniden kullanımında temel ilkeler ortaktır. Bu belgeye göre kamu yapılarının ve kamusal alanların kullanımında da aynı değerler ve ilkeler geçerlidir.

Nara Özgünlük Belgesi (Japonya, 1994)

Nara Özgünlük Belgesi 1994 yılında Japonya'nın Nara kentinde yapılan Nara Özgünlük Konferansı'nın bitiminde yayınlanmıştır[8]. Yeniden kullanım kavramı yapıların değişik fonksiyonlarla kullanılması anlamına geldiği için özgünlük belgesini bu açıdan incelemek gereklidir.

Kültürel çeşitlilik ve miras çeşitliliğinden bahsedilen 8. madede şu ifade yeralmaktadır.

> "Mirasla ve onun yönetilmesiyle ilgili sorumluluklar, öncelikle o mirası yaratmış olan kültürel topluluğa, sonra da onun korunmasına emek verenlere aittir."

Bildirgenin 13. maddesinde işlevin özgünlüğünden bahsedilmektedir. Buna göre;

> "Bir anıtın ya da sitin doğasına ve kültürel bağlamına bağlı olarak; özgünlük yargısı çok çeşitli bilgi kaynaklarına bağlıdır. Bu kaynaklar; tasarım ve biçimi, malzeme ve nesneyi, kullanım ve işlevi, gelenek ve teknikleri, konum ve yerleşimi, ruh ve anlatımı, ilk tasarım ve tarihsel evrimi içerir. Bilgi kaynakları yapıtın bünyesinde olabileceği gibi, dışında da olabilir. Bu kaynakların kullanımı, kültür mirasının, sanatsal, teknik, tarihsel ve toplumsal boyutlarıyla tanımlanmasına olanak verir."

[8] Deniz Mazlum tarafından 2005 yılında yapılan çeviriden yararlanılmıştır.

Özgünlük yargısının bu kadar değere bağlı olması özgünlük konusunu yoruma çok açık hale getirmektedir. Örneğin bir yapı kullanılan malzemeler açısından özgün ancak konum olarak özgün olmayabilir. Ancak tarihi yapının belge değerinin korunması fikri temel alınırsa yukarıda sayılan tüm değerlerin bilgi aktarıcı olmaları sebebiyle sürdürülmeleri zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Yapının yaşatılması açısından, işlevin özgün olmaması fiziksel olarak diğer değerlerin özgün olmamasından daha az hasar verici olarak yorumlanabilir.

Belgeye iki ek önerilmiştir. H. Stovel tarafından önerilen Ek 1 in 2 maddesinde:

> "Kültürlere ve miras çeşitliliğine saygı içinde özgünlüğü belirleme çabaları, kültürleri kendi doğa ve ihtiyaçlarına göre analitik süreçler ve araçlar geliştirmeye özendiren yaklaşımlar gerektirir."

ifadesi kullanılmıştır. Özgünlüğün analizinin kültürel farklılıklar gösterebileceği düşüncesi, özgünlüğü belirleyici analizler geliştirilebileceği düşüncesine neden olmuştur. Bunun etkileri daha ileriki yıllarda değer belirleme (assessing values) kavramı olarak ortaya çıkacaktır.

Yine aynı maddede

> "anıt ve sitler için özgünlüğün kendine özgü doğasını, gelecekte yararlı bir bakım ve izleme rehberi olacak biçimde açıkça belgeleme"

bu yaklaşımlardan sayılmıştır.

İngiltere İçişleri Bakanlığı'nın Tarihi Mülklere Müdahale Standartları (İngiltere, 1995) (Secretary of the Interior's Standards for the Treatment of Historic Properties)

İncelenen diğer belgelerden farklı olarak İngiltere'deki çalışmaların düzenlenmesi için getirilmiş olan bu standartlar, bir ülkedeki tarihi yapıların korunması ve müdahalelerin nasıl yapılması gerektiği açılarından oldukça detaylı düzenlemelerdir.

1995 yılında İngiltere İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan çalışmanın sunuş bölümünde standartların tarihi yapıların hangi özelliklerinin korunması gerektiği veya hangilerinin değiştirilebileceği gibi konularda yönlendirici olmak üzere hazırlanmadığı, bir müdahale türü seçildiği zaman yapılacak çalışmanın felsefi arka planını oluşturmayı amaçladığı belirtilmektedir. Yapılara yaklaşım ilkelerinin anlatıldığı bu çalışmada her yapının müdahalesinde dikkat edilecek farklılıkların olacağı belirtilmişse de, çalışma oldukça detaylı olarak hazırlanmıştır. Bir iç hukuk belgesi olmakla birlikte bu çalışma, uluslararası literatürde de önemli yere sahiptir.

Bu çalışmada müdahale türleri koruma (preservation), iyileştirme/rehabilitasyon (rehabilitation), yenileme/renovasyon (renovation) ve yeniden yapma/rekonstrüksiyon (reconstruction) olarak tanımlanmış, yeniden kullanım rehabilitasyon başlığı altında değerlendirilmiştir.

Rehabilitasyon; "bir mülk için uyumlu bir kullanımın, yapının tarihi, kültürel ve mimari değerleri korunarak yapılacak onarımlar, değişimler ve eklemelerle gerçekleştirilmesi" olarak tanımlanmıştır. Metinde rehabilitasyon çalışmasının standartları maddeler halinde anlatılmıştır. Özellikle altı madde yeniden kullanım açısından incelenmeye değer görülmektedir:

1. maddede "bir yapı tarih boyunca kullanıldığı şekilde veya ayırtedici malzeme, mekan ve mekansal ilişkilerini minimum şekilde değiştirecek bir yeni işlevle kullanılacaktır" ifadesi ile yapının fonksiyonunun değiştirilmemesi gerektiği ancak zorunlu hallerde yapının minimum müdahale gerektiren bir işlevle kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Yayınlandığı dönem ve kavramın gelişimi gözönüne alındığında yeniden kullanım açısından oldukça muhafazakar bir yaklaşımdır.

2. maddede yapının tarihi karakterinin korunması gerektiği vurgulanmıştır. Bununla beraber, ayırtedici malzemenin, mekanların ve mekansal ilişkilerin kaldırılması veya değiştirilmesinden kaçınılması gerektiği belirtilmiştir.

3. madde, yapının zamanının, mekanının ve kullanımının fiziki kaydı olarak kabul edileceğini ifade eder. Buna ek olarak, başka tarihi yapılardan elemanlar veya varsayımsal özellikler gibi yanlış bir tarihi gelişim yaratan değişimlerin kabul edilemeyeceği belirtilmiştir. Bu da yapılacak eklerin yalın ve uyumlu olması fikriyle uyumludur.

6. madde, yapılardaki yenileme ve onarımlarla ilgilidir:

> "Yapı elemanlarında bozulmalar olduğunda bu elemanların yenisiyle değiştirilmek yerine onarılması gerektiği, elemanın değiştirilmesinin zorunlu olması halinde yeni elemanın eskisine tasarım, renk, doku ve mümkün olduğu durumlarda malzeme olarak uyması gerektiği, yokolan elemanların değiştirilmesinin belgeleme ve fiziksel verilerle kanıtlanacağı"

ifade edilmiştir. Bu maddede yeniden kullanımda malzeme değişikliği ve yeni malzeme kullanımı açısından, uyumlu malzeme kullanılması gerektiği ifade edilmektedir.

9. maddede yeni eklerin, dış cephedeki değişikliklerin veya ilgili yeni konstrüksiyonun yapıyı karakterize eden tarihi malzeme, özellikler ve mekansal ilişkileri yoketmemesi gerektiği ifade edilmiştir.

Mekansal ilişkilerin korunması, yapıdaki plan şemasının da mümkün olduğunca korunması anlamına gelmektedir. Bu maddede yeni çalışmanın tarihi yapıdan ayırdedilebilir olması, tarihi malzeme, özellikler, boyut, ölçek, oran olarak uyumlu olması ve yapı ile çevresinin bütünlüğünü bozmaması gerektiği de vurgulanmıştır.

10. madde, yapıya getirilecek eklerin ve yapıya bitişik veya ilgili yeni konstrüksiyonun gelecekte kaldırılması gerektiği takdirde, tarihi yapının ve çevresinin asli form ve bütünlüğünün bozulmayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Metinde "düzenlemeler" başlığı altında genel olarak minimum müdahale fikri vurgulanmıştır. Yeni malzemelerin tarihi olanlardan ayırdedilebilir olması ve yeni eklemelerden kaçınılması gerektiği ifade edilmiştir. Ancak, tarihi yapı içinde ikincil derecede önemli mekanlarda istenilen işlev yerine getirilemiyorsa ekleme, tarihi yapıdan belirgin biçimde ayırdedilecek şekilde tasarlanarak yapılmalıdır. Buna göre enerji etkinliği/ ulaşım/sağlık ve güvenlik düzenlemelerinde de, radikal değişimler yaratacak özelliklere sahip malzeme ve uygulamalar kullanılmamalıdır.

Bu standartlar ve düzenlemeler sırasında dış mekanlarda kullanılan malzemeler (kagir/ahşap/mimari metaller), pencereler, girişler, verandalar, iç mekan elemanları, mekanik sistemler, enerjinin etkin kullanımı, yapı yakın çevresi, yerleşimler, strüktürel sistemler kendi içlerinde sınıflandırılarak tarihi yapılara yeni ekler, özürlü ulaşımı, sağlık ve güvenlik gerekleri, yerleşimlerin tanımlanması, korunması, yenilenmesi, onarılması ve değiştirilmesi, strüktürel sistemlerin tanımlanması, korunması, yenilenmesi, onarılması, değiştirilmesi, yokolmuş tarihi elemanların yenilenmesi için tasarım, yeni kullanım için ekler ve değişimler açılarından incelenmişlerdir.

"Yeniden kullanım" ayrı bir başlık olarak rehabilitasyon altında yeniden incelenmiş, genel giriş kısmında vurgulanan ifadeler tekrarlanmıştır. Buna göre, yeniden kullanım için gerekli işlevler ve hizmetlerin, yapıya ek inşa etmektense karakteri tanımlamayan iç mekanlara yerleştirilmesi gerektiği, yeni ek tasarlanırsa, tarihi doku kaybını en aza indirecek şekilde ve tarihi dokudan ayırdedilecek şekilde inşa

edilmesi gerektiği, inşa edilecek yeni ekin boyut ve ölçü olarak tarihi yapıyla ilişkili olması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, sit korumada yeni kullanımın gerektirdiği yeni otopark alanı sorunu için mümkün olduğunca dokuya zarar vermeyen bir tasarım yapılması gerektiği, dokunun tarihi özelliğini bozan önemsiz bina ve eklerinin kaldırılabileceği söylenmiştir. Bu madde, yeni işlevin arttırabileceği otopark ihtiyacının düzenlenmesi açısından önemlidir.

Strüktürel sağlamlık açısından; yeniden kullanım sırasında tarihi yapının temeline bitişik kazı yapılmasının sınırlandırılması gerektiği, yeni kullanıma hazırlık olarak yapının strüktürel bozukluklarının, strüktürü ve özel karakterini koruyan bir anlayışla düzeltilmesi, yeniden kullanım için gerekli yeni mekanik veya elektrik sistemlerinin strüktürel elemanlarda minimum sayıda delik ve oyuklar açılarak yapılması, değişiklikler strüktürel sisteme, yapıya özelliğini veren mekan düzenine veya bitişlere zarar vermiyorsa binaya yeni bir kat, atrium veya çatı ışıklığı eklenmesine izin verilmesi tavsiye edilmektedir.

Plan düzeni açısından; iç mekanların veya kat planlarının, boyut, yerleşim, oran ve oda-koridor ilişkileri, mekan ilişkileri, yapıya özellik veren iç mekan elemanları, renk ve doku anlamında korunması gerektiği vurgulanmıştır. Bu düzenlemelerde yeniden kullanımda iç mekanlarda ıslak mekanlar, mekanik ekipman, ofis makinaları gibi kullanım dolayısıyla gereken yeni mekanlar, mümkün olduğunca ikincil hacimlerde çözülmelidir. Metinde, yeniden kullanım uygulaması sırasında yerinden sökülmesi gereken dekoratif malzemelerin, kapıların vebenzeri malzemenin, tarihi yerleştirmeye uygun başka yerlerde kullanılabileceği belirtilmiştir. İç mekan bölünmeleri için kaldırılabilir bölücüler kullanılması gerektiği, ikincil mekanlarda kalıcı bölücüler yerleştirilebileceği ifade edilmiştir. Bu düzenlemeye göre, yasaların gerektirdiği durumlarda iç mekanlara merdiven konulabilir. Yeni yönetmelikler gereği yerleştirilmesi gereken merdiven ve asansörler tarihi yapının ikincil ve hizmet alanlarına yerleştirilmelidir.

Yeniden kullanım için tamamen yeni bir mekanik sistem gerekirse, yapının kat planlarına, dış cephelerine ve tarihi yapı malzemesine en az hasarı verecek şekilde uygulanması gerektiği vurgulanmıştır.Mekanik ekipman için yeterli strüktürel destek sağlanmalıdır, dikey boru ve kablo geçişleri, dolaplar, servis odaları ve duvar boşluklarından geçirilmelidir. Yeni işlev için gerekiyorsa havalandırma/klima

birimleri, tarihi elemanlara zarar vermeyecek ve fazla nem dolayısıyla tarihi yapı malzemelerinin bozulmasını sağlamayacak şekilde düzenlenmelidir.

Isıtma havalandırma birimlerini pencere çerçeveleri içine yerleştirirken giyotin pencerelerin ve doğramaların korunmasına dikkat edilmelidir. Pencere içi yerleştirmeler ancak diğer ısıtma/soğutma sistemlerinin tarihi malzemeye önemli zarar vereceğinin düşünüldüğü durumlarda gerçekleştirilmelidir.

Tüm müdahaleler için bu denli detaylı veriler sağlayan İngiliz Müdahale Standartları, yeniden kullanımı en çok tanımlayan ve sınırlayan belge durumundadır.

Avrupa Konseyi, 4. Avrupa Konferansı Kültürel Mirastan Sorumlu Bakanlar Toplantısı (Helsinki, 1996)

30-31 Mayıs 1996 tarihinde gerçekleştirilen bu toplantı sonucunda Helsinki Deklarasyonu sunulmuştur. Koruma kavramı, bu toplantıda, ekonomik gelişme ve sürdürülebilirlik açılarından ele alınmıştır.

Bu toplantıda kültürel mirasın korunmasının ekonomik faydası açıklanırken, hükümetlerin, korumanın ekonomik potansiyelinin kullanılabileceği dinamik koruma stratejileri geliştirmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Bu stratejilerin uygulanması, yerel gelişime yönelik katkının ötesinde, ekonomi ve istihdam üzerindeki ani etkiyle birlikte, tüm toplumu etkileyen dolaylı faydalara da neden olacaktır.

Sürdürülebilir gelişmede kültürel mirasın öneminden de bahsedilmektedir. Kültürel mirasın korunmasının üretim ve tüketimin, mekan ve kaynakların yönetimi, enerji ekonomisi, malzeme ve atıkların geri dönüşümüne dayalı sürdürülebilirlik örgülerinin daha doğru tanımlanmasına yardımcı olacağı ifade edilmiştir. Bunlar, Avrupa'daki kültürel mirasın korunmasının politik boyutları hakkındaki Helsinki Deklarasyonu'nun 2. maddesinde, Avrupa'daki miras politikalarının ortak referans noktaları olan prensipler arasında sayılmıştır.

Aynı toplantıda alınan "2 numaralı" karar kültürel mirasın sürdürülebilir gelişmede bir etken olması ile ilgilidir. Bu kararın 2. maddesine göre Kültürel Miras Komitesi ve CDCC' nin (Avrupa Konseyi Kültürel İşbirliği Kurulu, Council for Cultural Co-operation for the Council of Europe) sürdürülebilir gelişme çerçevesinde Miras Yönetimi için bir "Avrupa metodolojisi" geliştirmesine karar verilmiştir. Bu metodolojinin şunları kapsaması öngörülmüştür:

"Bir zaman diliminde kamu ve özel kültürel miras yatırımlarının niteliksel ve niceliksel etkilerinin değerlendirilmesi için bir alet/yol/yöntem tasarlamak;

Kültürel mirasın yeni iş olanakları yaratmada oynadığı rolü, alternatif yerel gelişim ve kent yenileme planlarına göre tanımlamak;

Pazar ekonomisine geçme sürecinde olan birçok ülkede yatırım stürktürlerini, kültürel miras açısından incelemek; (Bunlar Avrupa Konseyi tarafında yürütülen "Spesifik Hareket Planları ve Teknik ve Profesyonel İşbirliği Programları"na dahil edilmelidir.)

Kamu otoriteleri ve pazar ortakları için mimari miras programlarının uzun dönem yatırım değerini ve bu alandaki karlılığın yalnızca ekonomik terimlerle değil tüm toplumun kazancı olarak değerlendirilmesi gereğini vurgulayan karar verme mekanizması kriterlerinin formulasyonu;

Modern üretim teknikleri ile inşa edilen yapıların ve tarihi yapıların rehabilitasyonunu çevresel etki açısından karşılaştıracak, yapı stoğunun yaşam süresi üzerine kurulu metotlar geliştirmek,

Sürdürülebilir gelişme için sağlam bir taban oluşturabilmek amacıyla otoriteler, gönüllü organizasyonlar, özel şirketler ve yerel topluluklar arasında işbirliğinin teşvik edilmesi."

Daha sonraki toplantı sonuçlarından da anlaşılacağı üzere Avrupa Konseyi bu metodoloji çerçevesinde belirlenen hareket noktalarını gerçekleştirmeye devam etmektedir.

Ahşap Tarihi Yapıların Korunması İçin İlkeler (Meksika, 1999)

"Ahşap Tarihi Yapıların Korunması İçin İlkeler" Ekim 1999 tarihinde Meksika'da yapılan ICOMOS 12. Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir[9]. Yeniden kullanımı düzenlenen tarihi yapıların ahşap olma ihtimali de varolduğu için, bu ilkeler kavram çerçevesinde incelenmiştir.

İlkelerin 3. maddesine göre:

"Tarihi ahşap yapıların ve kültürel anlamlarının korunması için sürekli izleme ve bakım etkinliğini kapsayan tutarlı bir strateji izlenmesi gereklidir."

Bu ilke korunması gerekli tüm yapılar için geçerli evrensel bir ilkedir.

Yapılacak müdahalelerle ilgili 4. maddede:

"Koruma ve yaşatmanın temel amacı kültür varlığının tarihi özgünlüğünü ve bütünlüğünü korumaktır. Her müdahale uygun araştırma ve değerlendirmelere dayandırılmalıdır. Sorunlar mevcut koşul ve gereksinimlere göre, yapının estetik ve tarihi değerlerine, tarihi yapının veya sitin fiziksel bütünlüğüne saygı göstererek çözümlenmelidir"

5. maddede ise:

"Önerilen müdahaleler tercihen,
a) geleneksel yöntemleri izlemeli,
b) teknik olarak mümkünse, geri dönüşümlü olmalı veya,
c) gelecekte yapılacak koruma çalışmalarını engellememeli ve
d) yapının bünyesinde barındırdığı izlere ulaşılmasını engellememelidir"

[9] Zeynep Ahunbay tarafından Ocak 2004 tarihinde yapılan çeviriden yararlanılmıştır.

Bu ilkeler yeniden kullanımı malzeme ve teknik açısından doğrudan ilgilendirmektedir.

8. maddeye göre,

> "Restorasyonun amacı tarihi yapıyı, onun taşıyıcılığını korumak ve Venedik Tüzüğü'nün 9-13. Maddelerinde belirtildiği gibi, mevcut tarihi verilerin sağladığı sınırlar içinde kalarak yapının özgün tasarımını, tarihi bütünlüğünün okunabilirliğini arttırarak kültürel değerlerini açığa çıkarmaktır. ...Sökülen ögeler ve tarihi yapının diğer bileşenleri kataloglanmalı ve tipik örnekler belgelemenin bir parçası olarak saklanmalıdır."

Bu maddeye göre yeniden kullanımı yorumlarsak, yapının özgün tasarımı ve tarihi bütünlüğünün bozulmaması gerektiğinden, plan şemasının da korunması önerilmektedir.

Metinde yeniden kullanımda kullanılabilecek çağdaş malzeme ve teknolojilerle ilgili 13. ve 14. maddeler yer almaktadır. 13. Maddeye göre,

> "Epoksi reçineler gibi çağdaş malzemeler ve çelikle strüktürel destekleme gibi yeni müdahale teknikleri, ancak malzemelerin ve yapım tekniklerinin dayanımları ve strüktürel davranışları yeterli bir süre denenerek kanıtlandıktan sonra, çok dikkatle seçilmeli ve kullanılmalıdır. Isıtma, yangın uyarı ve önleme sistemleri gibi tesisat yapının veya sitin tarihi ve estetik önemi gözetilerek yerleştirilmelidir."

14. madde de ise şu ifade yer alır:

> "Kimyasal koruyucuların kullanımı dikkatle denetlenmeli ve izlenmeli, mutlak yarar beklendiği, kamu ve çevresel güvenliğin etkilenmediği ve uzun vadede başarı olasılığının önemli olduğu durumlarda kullanılmalıdır."

Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (Meksika, 1999)

Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü ICOMOS'un Ekim 1999'da Meksika'da yapılan 12. Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir.

"Uygulama İlkeleri" bölümü altında yeniden kullanım ile ilgili üç madde vardır:

3. maddede geleneksel yapım sistemlerinin ve zenaatların sürdürülmesinin yapıların onarım ve restorasyonları ve geleneksel ifade için temel gereksinim olduğu belirtilmiştir.

4. madde, malzeme ve mimari ögelerin değiştirilme ve yenilenmesinden bahsetmektedir:

> "Çağdaş kullanım isteklerinin zorladığı ve kabul edilebilir değişimler bütünün genel ifadesine uyumlu, görünüş, doku ve biçim yönünden aykırı olmayan malzemelerle yapılmalı; yapı malzemelerin birbiriyle uyumuna özen gösterilmelidir."

Burada yeniden kullanımdaki malzeme için standartlar yapının bütününe aykırı olmayan ve birbiriyle uyumlu mlazeme kullanımı olarak tanımlanmıştır.

Tüzüğün 5. maddesi yeni işleve uyarlama hakkındadır.

> "Geleneksel yapıların yeni işlevlere uyarlanması ve yeniden kullanımında, yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, bütünlüğü, karakteri ve biçimi saygı görmelidir. Eğer geleneksel mimari biçimler hala kullanılıyorsa, müdahaleler toplumun kabul edeceği bir etik kurallar çerçevesinde yapılabilir ."

Yapıya saygılı bir yaklaşım ve toplumun kabul edeceği etik kurallar geleneksel mimari mirasın yeniden kullanımında yeterli görülmüştür.

Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü (Meksika, 1999)

Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü, (ICOMOS) Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi'nin Ekim 1999'da Meksika'da yapılan 12. Genel Kurulu'nda oylanmış ve kabul edilmiştir.

Tüzüğün hedefleri bu bölümde maddeler halinde sınıflandırılmıştır. Hedeflerin gerçekleştirilmesi tarihi yapıların yeniden kullanımları ile olası olduğundan bu tüzüğün incelenmesi gerekmektedir. Buna göre:

> "Mirasın kırılgan doğası için sürdürülebilir bir gelecek sağlamak amacıyla koruma grupları ile turizm endüstrisi arasında işbirliği ve diyalog kurulmalıdır."

Dolayısıyla, yapıların yeni fonksiyonlarla değerlendirilmesinin tarihi yapıların sürdürülebilirliği açısından önemi bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.

Tüzüğün ilkeleri içeren ikinci ana bölümünde; "Mirasın otantikliğinin korunması önemlidir" denmektedir. Aynı madde içinde:

> "Miras alanlar gelişen turizm için tahsis edilmeden önce beklenen değişimin sınırları belirlenmelidir. Değişimin olası düzeyi kabul edilebilir değilse, gelişim planı yeniden düzenlenmelidir."

ifadeleri de bulunmaktadır. Turizm için tahsis edilecek alan veya yapının değişim sınırlarının belirlenmesi, optimum faydanın sağlanması açısından önemlidir.

Burra Kartası (Avustralya ICOMOS, 1999 revizyonu) (Burra, 1999)

Avustralya ICOMOS (ICOMOS Avustralya Yerel Komitesi) tarafından 19 Ağustos 1979 tarihinde Burra, Avustralya'da hazırlanmış, 23 Şubat 1981, 23 Nisan 1988 ve 26 Kasım 1999 tarihlerinde güncellenerek değiştirilmiştir.

Kültürel öneme sahip mimari miras alanların korunması ve yönetimi hakkında olan bu kartada yeniden kullanım konusu "koruma" başlığı altında ele alınırken,

> "Koruma, bir yerin bakımını sağlamak ve kültürel önemini korumak için uygulanan bütün işlemlerdir. Duruma göre, mevcut işlevin korunması veya yenisinin getirilmesi, ilişkilerin ve anlamların korunması, sürekli bakım, onarım, yeniden yapım, uyarlama, yorumlama işlemlerini kapsar ve genellikle işlemlerden birkaçının birlikte uygulanmasıyla gerçekleşir."

ifadeleri kullanılmıştır. Bu tanım, anlam, uyarlama ve yorumlama kavramlarını da dahil eden en kapsamlı yeniden kullanım tanımıdır.

Avrupa Konseyi, 5. Avrupa Kültürel Mirastan Sorumlu Bakanlar Konferansı (Slovenya, 2001)

Avrupa Konseyi, 5. Avrupa Kültürel Mirastan Sorumlu Bakanlar Konferansı 5-7 Nisan 2001 tarihinde Portoroz, Slovenya'da gerçekleştirilmiştir.

Kültürel mirasın rolü ve globalizasyon hakkındaki konferansın 1 numaralı önergesinin 1. maddesinin c bendinde sürdürülebilir gelişme ve yaşam kalitesi için kültürel miras değerinin toplumlara anlatılmasının önemi vurgulanmıştır.

Avrupa Konseyi'nin kültürel miras alanında gelecekteki aktiviteleri (2002-2005) hakkındaki 2 numaralı kararda, referans dökümanların hazırlanması, "HEREIN" Avrupa Miras Ağı (The European Heritage Network) isimli bir sistemin kalıcı olarak kurulması, teknik işbirliği ve alan çalışması, eğitim öğretim ve bilinçlendirme çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. HEREIN sistemi ileriki yıllarda gerçekleştirilmiş ve çalışmaya başlamıştır.

Kültürel miras alanında gönüllü organizasyonların rolü hakkında deklarasyon bu toplantı sonucunda yayınlanmıştır.

Düzenlemeler sonucunda Avrupa Konseyi'nin teklifi ile oluşturulmuş "Avrupa Mirası Veri Tabanı" Temmuz 2007 tarihinde incelenmiştir. Bu veri tabanında[10] (HEREIN) belirli bir format altında ülkelerin mimari miras anlayışlarını tanımlamaları amaçlanmıştır. Bu format 10 temel başlık ve onların alt birimleri olarak açılımları üye ülkelerce doldurulmak üzere standarttır. Bu formda 5.2. başlığı koruma, yeniden kullanım ve bakım onarım bilgi ve politikalarına ayrılmıştır.

Bu veritabanı Türkiye tarafından da doldurulmuştur[11], bilgilerin oldukça yüzeysel ve yetersiz tanımlandığı görülmektedir.

ICOMOS Üyeleri İçin Etik Yükümlülükler Belgesi (Madrid, 2002)

ICOMOS Üyeleri İçin Etik Yükümlülükler Belgesi, Kasım 2002'de Madrid'de yapılan 13. ICOMOS Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir.

---

[10] Avrupa Miras Ağı web sayfası (European Heritage Net), http://www.european-heritage.net/sdx/herein/national_heritage/voir.xsp?id=1.1_TR_en , Erişim tarihi: temmuz 2007

11 http://www.european-heritage.net/sdx/herein/national_heritage/voir.xsp?id=1.1_TR_en

2. maddede

> "Her ICOMOS üyesinin temel görevi anıt, sit ve tarihi alanların kültürel önemlerini yitirmeden, geçmişin güvenilir bir belgesi olarak korunmasını savunmak, sadece gerekli olduğu kadar müdahale etmek, bakım yapmak ve sürmekte olan özgün kullanımları desteklemek, olumsuz etki yapacak girişimlerden kaçınmaktır."

ifadeleri yer alır.

Sürmekte olan özgün kullanımların desteklenmesinin vurgulanması, yapıların yeniden kullanımları açısından önemlidir. Dünyadaki yeniden kullanım örnekleri özgün kullanımları veya o kullanımın kullanıcıları bir şekilde ortadan kalkmış yapılarda gerçekleşmektedir (örneğin dini yapılar).

Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyon İlkeleri, ICOMOS Tüzüğü (Zimbabve, 2003)

Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyon İlkeleri, ICOMOS Tüzüğü, 2003 yılında Zimbabve'de yapılan 14. ICOMOS Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Minimum müdahale fikrini benimseyen tüzükte, yeniden kullanım açısından malzeme, çağdaş sistemler ve koruma politikası hakkında bazı maddeler bulunmaktadır.

Tüzüğün giriş kısmına göre, mimari miras strüktürler, doğaları ve tarihleri gereği teşhis ve restorasyonlarda modern yasal kodların ve yapı standartlarının uygulanmasını sınırlayan zorluklar ortaya koydukları için bu ilkeler "tavsiyeler-prensipler" ve "talimatnameler" olmak üzere iki bölüm halinde hazırlanmıştır.

"Prensipler" kısmı altında birinci bölüm olan "genel kriterler", temel kabuller hakkındadır. Bunlardan 1.3. maddesinde

> "Mimari mirasın değeri sadece görünüşü değil, elemanlarının bütünlüğü ile zamanının yapı teknolojisinin yegane ürünü olmasından da kaynaklanmaktadır. Özellikle iç strüktürlerin kaldırılarak yalnızca cephelerin korunması koruma kriterlerine aykırıdır."

denmektedir. Yeniden kullanım projelerinde bir dönem ülkemizde çok yoğun olarak uygulanan, günümüzde de uygulanmakta olan dış cephenin korunması ve iç elemanların tamamen yokedilerek yeni bir planlamaya gidilmesi uygulaması, bu maddeye göre mimari mirasın değerini düşüren bir uygulamadır ve koruma kriterlerine aykırıdır.

Herhangi bir kullanım değişikliğinde tüm koruma gerekliliklerinin ve güvenlik koşullarının dikkatle düşünülmesi[12], mimari miras üzerinde minimum etki yaratılması ve varolan fonların dikkatli kullanılması[13] gereklilikleri de yeniden kullanımı ilgilendiren önerilerdir.

1.7. maddesinde ise, acil durumlar dışında yapılara müdahalede bulunulmaması ve müdahalelerin geri dönüştürülebilir olması gerektiği vurgulanmıştır:

> "Mimari mirasa gelebilecek zararlar ve sağlanabilecek faydalar kesin olarak belirlenmedikçe, strüktürün çökme aşamasında olduğu ve acil güvenlik önlemleri alınmasını gerektiren durumlar (sismik hasarlar sonrası gibi) dışında , herhangi bir müdahalede bulunulmamalıdır. Bu acil durumlarda dahi mümkünse dokunun geri döndürülemez biçimde değiştirmesinden kaçınılmalıdır."

"Araştırmalar" ve "teşhis" ile ilgili ilkelerden bahsedilen 2. bölümün 2.8. maddesinde, yeniden kullanım projelerinde gerekli güvenlik önlemlerinin sağlanması şu ifadelerle yer almaktadır:

> "Yeni yapıların tasarımında varolan güvenlik önlemlerinin mimari miras yapılara uygulanması, imkansız olmasa da, aşırı ölçülerdedir. Bu gibi durumlarda özel analizler ve uygun kararlar güvenlik için farklı yaklaşımları haklı çıkarabilir."

3.3. maddesine göre ise, güvenlik değerlendirmeleri ve strüktürün özelliğinin anlaşılmasının koruma ve güçlendirme çalışmalarının temeli olması gerektiği ifade edilmiştir.

3.5. maddesinde, yapılacak müdahalelerin minimumda olması gerektiği vurgulanmaktadır. 3.7. maddesinde de tekrarlanan bu duruma ek olarak, bu maddede, kullanılacak geleneksel ve yenilikçi teknikler arasında yapının kendi koşullarına göre karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

3.8. maddesinde, gerçek güvenlik derecelerinin ve müdahalelerin olası faydalarının değerlendirilmelerinin zor olduğu durumlarda, minimum müdahaleden başlayarak bir dizi olası destekleyici ve düzeltici ölçülerin adaptasyonu gibi bir yaklaşımın uygulanabileceği belirtilmektedir. Mümkünse yapının sürdürülebilirliğinin minimum müdahale ile sağlanması fikri esastır.

---

[12] Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyon İlkeleri, ICOMOS Kartası (2003), 1.4. maddesi

[13] Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyon İlkeleri, ICOMOS Kartası (2003), 1.6. maddesi

3.9. maddesi, geri döndürülebilirlik hakkındadır. Tüm müdahalelerin gelecekte yapılacak müdahaleleri sınırlayıcı olmayacak şekilde yapılmaları, mümkünse geri döndürülebilir olmaları tavsiye edilmektedir.

3.10. maddesinde, restorasyon çalışmasında kullanılan yeni malzeme ile eski malzemenin uyumlu olmasına dikkat edilmesi ve uzun dönem etkilerin de düşünülmesi gerektiği belirtilmiştir.

3.11. maddesinde ise, strüktür ve çevresinin özgün veya erken döneme ait ayırt edici özelliklerinin yokedilmemesi gerektiği ifade edilmektedir. 3.12. maddesinde de tekrarlanan bu düşünceye ek olarak, müdahalelerin gelecekte tanınabilecek kanıtlar bırakmaları gerektiği belirtilmiştir.

3.13. maddesine göre, "Müdahale, mimari, strüktür, tesisat ve fonksiyonelliğe eşit ağırlık veren entegre bir planın sonucu olmalıdır." Müdahale sözkonusu olduğunda, kullanımın, yapının fiziksel temelini oluşturan strüktür ile eşdeğerde tutulması çok önemlidir.

3.14. maddesine göre, "Her tür tarihi malzemenin veya ayırtedici mimari özelliklerin kaldırılması veya değiştirilmesinden mümkün olduğunca kaçınılmalıdır." ifadesi, 3.11. ve 3.12 maddelerindeki minimum müdahale kavramını desteklemektedir.

Minimum müdahale düşüncesinin takipçisi olarak yenilemelerin tercih edilmediği, mümkünse yenileme yerine onarım yapılması gerektiği, 3.15 maddesinde de belirtilmiştir. 3.17 maddesinde bu durumla bağlantılı olarak "Malzeme ve strüktüre ait parçaların çıkartılması ve yenileriyle değiştirilmeleri, yalnızca korumanın başka şekilde yapılması imkansız veya zarar verici olacaksa bir seçenek olarak düşünülmelidir" cümlesi bulunmaktadır.

3.19. maddesi, müdahalelerin bir koruma programının parçası olarak uygulanması gerektiğini ifade etmektedir. Buna göre,

> "Herhangi bir müdahale önerisi, devam ettirilecek bir kontrol programı ile beraber hazırlanmalıdır. Bu kontrol programı mümkünse çalışma ile beraber başlatılmalıdır."

Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyon için Tavsiyeler, ICOMOS Tüzüğü (Zimbabve, 2003)

Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyon için Tavsiyeler, ICOMOS Tüzüğü 2003 yılında Zimbabve'de yapılan 14. ICOMOS Genel Kurulu'nda kabul edilmiş bir diğer belgedir.

Bu tavsiyelere ait rehberin "sözlük" kısmında fayda-maliyet analizi şu şekilde tanımlanmıştır:

> "Masraflar, terapinin yoğunluğuna bağlı olarak kaybedilen özgün dokuyu tanımlayabileceği gibi, ileride faydalı olacak bilgilerin ortaya çıkması da faydalar arasında sayılabilir. Bu terim, değer mühendisliği (value engineering) olarak algılanmamalıdır."

Buna göre, yeniden kullanım veya herhangi bir restorasyon projesi sırasında ortaya çıkabilecek bilgiler de projenin faydaları arasında sayılmalıdır.

RIGA Tüzüğü (Graves sur Anse, 2005)

Tarihi demiryolu yapı ve ekipmanının korunması, restorasyonu, bakım, onarım ve kullanımı hakkındaki bu karta Fransa'da Lyon yakınındaki Graves sur Anse'da Fedecrail (Avrupa Müze ve Turist Demiryolları Federasyonu) Yıllık Genel Toplantısı sonucunda 16 Nisan 2005 tarihinde kabul edilmiştir. Demiryolu yapıları odaklı olsa da tarihi yapıların bu tarihteki yeniden kullanımı anlayışını yansıtması bakımından önemlidir.

4. madde yeniden kullanım ile doğrudan ilişkilidir. Buna göre, sosyal olarak faydalı amaçlar tanımlanması yapıların korunmasına yardımcı olacaktır. Ancak, bu tür kullanımlar gereken minimum değişiklikler ile gerçekleştirilmelidir ve bu değişiklikler tamamen geri döndürülebilir olmalıdır.

Yeniden kullanım ile ilgili olarak tüzüğün 7. maddesinde şu ifadeler yeralmaktadır:

> "Tarihi demiryolu birimlerinin korunmasında, birimler güvenlik ve yasal sebepler nedeniyle veya uygun olmadıkları gerekçesiyle uyarlanarak kullanılmadıkları sürece, özgün ve tarihi malzeme ve teknikler kullanılarak korunmalıdırlar. Diğer durumlarda özgün malzeme ve tekniklerin muadili uygun çağdaş malzeme ve teknikler kullanılmalıdır."

Yeniden kullanım gerçekleştirilmezse, koruma özgün ve tarihi malzeme ve teknikler kullanılarak gerçekleştirilirken, yeniden kullanımda bunların yerini alabilecek çağdaş malzeme ve tekniklerin kullanımı uygun görülmektedir.

8. madde restorasyonun, yapının özgün durumu ile ilişkisi hakkındadır:

> "Tarihi demiryolu yapılarının restorasyonu onun ilk yapıldığı özgün durumuna göre restorasyonunu gerektirmez. Bazı yapılar tarihi değerini kullanıldığı süre zarfında kazanır. Dönem restorasyonu, sözkonusu dönemi inceleyen bulunabilen belgeler ve tarihi kayıtların incelenmesinden ve bir restorasyon planı yazıldıktan ve uyarlandıktan sonra uygulanabilir. Yenisi ile değiştirilen malzeme basit ve kalıcı bir işaretleme yöntemi ile tanımlanmalıdır."

9. ve 10. maddeler eklemeler ile ilgili bilgi vermektedir. 9. maddeye göre:

> "Zorunlu güvenik ekipmanları korunan veya onarılan yapı ile mümkünse uyum içinde olmalıdır. Ekler veya yapının özgün halindeki değişimler açıkça belirtilmelidir."

10. madde ise:

> "Herhangi bir sebeple yapılması gereken diğer dönem değişiklikleri yapının özgün görünümüne mümkün olduğunca uygun yapılmalıdır. İdeal olanı böyle değişimlerin geri döndürülebilir olması ve önemli özgün parçaların yerlerinden çıkartıldıktan sonra gelecekteki olası yeniden kullanımlar için korunmasıdır."

ifadelerini içerir. Yeniden kullanımda gerekli değişikliklerin yapıya uygun olması fikri burada da tekrarlanmaktadır. Burada değişik olan yaklaşım, değişimlerin geri döndürelebilir olması sonucunda yerlerinden çıkartılan özgün parçaların gelecek düşünülerek korunması fikridir.

Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Hakkında Çerçeve Konvansiyonu (Faro, 2005)

Avrupa Konseyi "Toplum için Kültürel Mirasın Değeri Hakkında Çerçeve Konvansiyonu", Faro'da, 27.10.2005 tarihinde hazırlanmıştır.

"Sürdürülebilirlik" kavramı ile başlayan 1. maddenin c bendinde, "kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir kullanımının, insan gelişimini ve yaşam kalitesini amaçladığını vurgulamak" konvansiyonun amaçları arasında sayılmıştır.

2. maddede, "Kültürel Miras":

> "insanların, mülkiyetten bağımsız olarak, sürekli gelişen değerleri, inanışları, bilgi ve geleneklerinin yansıması ve göstergesi olarak tanımladıkları, geçmişten miras kalan bir kaynaklar grubudur."

şeklinde tanımlanmıştır. Tüm bu süreçte kültürel miras kavramı da gelişmiş, bu konvansiyon ile mülkiyetten bağımsız, anlam odaklı hale dönüşmüştür.

3. maddeye göre, Avrupa'daki her biçimdeki kültürel miras, Avrupa Ortak Mirası'nı oluşturmaktadır.

5. madde kültürel miras yasa ve politikaları ile ilgilidir. Bu maddenin b, d, e ve g bendlerine göre; tüm üye ülkeler; Kültürel mirasın tanımlanması, araştırılması, yorumlanması, bakımı, korunması ve sunumu ile değerinin arttırılmasını, kültürel miras aktivitelerine katılımı destekleyen ekonomik ve sosyal ortamın teşvik edilmesini, kültürel mirasın korunmasını, sürdürülebilir gelişme, kültürel farklılık ve çağdaş yaratıcılığın karşılıklı destekleyici nesneleri arasında bir merkez sebep olarak teşvik edilmesini ve bu konvansiyonun öngörülerinin uygulanmasını sağlayacak tamamlanmış stratejilerin formulasyonunu geliştirmeyi taahhüt etmektedirler.

2. bölümdeki 9. madde kültürel mirasın sürdürülebilir kullanımı hakkındadır. Kültürel mirasın sürdürülebilirliği için tüm üye ülkeler, bu maddeye göre; geleneksel malzeme, teknik ve ustalıkların kullanımını teşvik etmek ve onların potansiyel

çağdaş uygulamalarını araştırmak ve profesyonel kişiler, işler ve enstitülerin akreditasyonu için sistemler oluşturulmasıyla yüksek kalitede iş yapılmasını teşvik etmeyi üstlendiklerini taahhüt etmektedirler.

10. madde, kültürel miras ve ekonomik aktivite hakkındadır. Buna göre kültürel mirasın sürdürülebilir ekonomik gelişmede tüm potansiyelinin kullanılmasını sağlamak için tüm üye ülkeler kültürel miras bilincini arttırmak ve kültürel mirasın ekonomik potansiyelini kullanmak, ekonomik politikaları kullanırken kültürel mirasın özel karakter ve çıkarlarını gözönüne almak, bu politikaların kültürel mirasın değerlerinden taviz vermeden bütünlüğüne saygı duymasını temin etmek için gerekli koşulları oluşturmayı taahüt ederler.

3. bölümdeki 11. madde kültürel miras için kamu sorumluluklarının organizasyonu hakkındadır. Bu maddenin b bendine göre, Kültürel mirasın sürdürülebilir yönetiminde kamu otoriteleri, uzmanlar, yapı sahipleri, işler, devlet dışı organizasyonlar ve sivil toplum ile ortak hareket etmeyi mümkün kılan yasal, finansal ve profesyonel çerçeveler geliştirmek gereklidir.

Aynı maddenin d bendinde ise, kamu otoritelerinin rolünü tamamlayan gönüllü şahsi teşebbüsleri cesaretlendirmek ve saygı göstermek gerektiği belirtilmiştir.

Konvansiyonun 4. bölümü, izleme ve işbirliği hakkındadır. 15. maddeye göre; üye ülkeler bu konvansiyon ile belirlenmiş ilkeler doğrultusunda Avrupa Konseyi aracılığıyla kültürel mirası ilgilendiren yasalar, politikalar ve uygulamaları kapsayan bir izleme fonksiyonu (monitoring function) geliştirilmesini sağlayacaklardır. Aynı maddenin b bendi bu konvansiyon doğrultusunda her üye ülkenin görevlerini nasıl yerine getirdiğinin görülebileceği kamuya açık ortak bir bilgi sisteminin geliştirilmesini içermektedir.

16. madde izleme mekanizması hakkındadır Buna göre işleyişi ve kuruluşu tanımlanan bir komite, Konvansiyonun uygulanmasını izlemek ile görevlendirilecektir.

Koruma politikalarının geliştirilmesi ve üye ülkelerin koruma alanında geliştirebilecekleri çalışmaların listelendiği bu karta, geleceğe yönelik sistematik bir çalışma olması açısından değerlidir.

ICOMOS Kültürel Miras Alanlarının Sunumu ve Yorumlanması Tüzüğü (ENAME Tüzüğü) (Güney Afrika, 2007)

ICOMOS Kültürel Miras Alanlarının Sunumu ve Yorumlanması Tüzüğü (ENAME Tüzüğü); kültürel miras alanlarının yorumlanması ve sunulması için kabul edilen ve kabul edilebilir amaçlar nelerdir, özellikle kültür ve miras konularında teknik yöntemler konusunda verilecek kararlar hangi ilkelerle belirlenmelidir, form ve tekniklerin bolluğu karşısında yorumlamalar ve sunumlar hangi genel etik ve profesyonel belirlemelerle şekillenmelidir, sorularına cevap bulmak üzere düzenlemiştir. İncelemede 10 Nisan 2007 tarihli, son öneri taslak kaynak olarak alınmıştır.

Tanımlar kısmına göre "yorumlama", "kültürel miras alanının anlaşılmasını ve kamuya tanıtılmasını sağlamak amaçlı tüm potansiyel aktiviteler", "sunum" " yorumsal içeriğin yorumsal bilgi, fiziki giriş ve yorumsal altyapı ile aralarındaki ilişkiyi sağlayan planlama", yorumsal altyapı, "fiziki tesisat, hizmetler ve alanlar veya ilişkilendirilmiş kültürel miras alanları ", kültürel miras alanı "bilinen ve genelde tarihi ve kültürel önemi nedeniyle yasal olarak koruma altında olan yer, semt, doğal sit alanı, yerleşim alanı, mimari kompleks, arkeolojik alan veya strüktür" anlamlarında kullanılmıştır.

Yeniden kullanım açısından bu kartada önemli olan "yorum" ve "sunum" kavramlarıdır. Yeniden kullanım tek yapıyı ilgilendiren bir konu olsa da kültürel miras alanları yapılardan oluştuğu için bu alanlara yönelik değerlendirmeler aynı zamanda tekil yapılara yönelik olarak da yorumlanmalıdır.

Kartanın 5.1. maddesine göre, sürdürülebilirlik prensibinin birinci maddesi olarak yorum ve sunum programlarının geliştirilmesi ve uygulanması, tüm planlama, bütçe ve yönetim sürecine dahil edilmelidir .

5.2. maddesine göre:

> "Yorumsal altyapı ve ziyaretçi sayısının kültürel değer, fiziksel özellikler, bütünlük ve alanın doğal çevresi üzerindeki potansiyel etkisi, miras etki değerlendirme çalışmalarında dikkate alınmalıdır."

Yeniden kullanım fonksiyonunun seçilmesinde yapının çevreye etkisi de değerlendirilmelidir.

5.5. maddesinde teknolojinin kullanımından bahsedilmektedir. Buna göre:

> "Alanın yorumsal altyapısına ait kalıcı bir parça haline gelmiş teknik veya teknolojik elemanlar, efektif ve düzenli bakım sağlanmasını temin eden bir anlayışla tasarlanmalı ve inşa edilmelidir."

Yine aynı kartaya göre, yorum ve sunumun üzerine kurulması gereken 7 temel prensip vardır. 'Ulaşım ve anlama', 'bilgi kaynakları', 'yerleşim ve kavrama dikkat etmek', 'otantikliğin korunması', 'sürdürülebilirlik için planlama', 'dahil etme kaygısı', 'araştırma, eğitim ve değerlendirmenin önemi' başlıkları altında yer alan bu prensipler, kültürel mras alanlarının yönetimi ve tarihi yapıların yönetimi ve değerlendirilmeleri açısından çok önemlidir.

2.2.2. Osmanlı Devleti'nde ve Cumhuriyet döneminde Türkiye'de yeniden kullanım kavramı ve kamu yapıları

2.2.2.1. Osmanlı Devleti'nde yeniden kullanım ve kamu yapıları

Osmanlı'da günümüzdeki "Kamu Yapıları" terimine karşılık olarak "Ebniye-i Emîriyye" veya "Ebniye-i Mîriyye" kavramları kullanılmıştır. Ebniye-i miriyye 'beylik binalar' olarak tanımlanmaktadır[14]. Karakolhane, kale, hamam gibi yapılara ek olarak, han, dükkan, değirmen, konut gibi yapıların da bu kapsamda oldukları emlak-ı miriye yapıları olarak arşiv belgelerinde yer almalarından anlaşılmaktadır[15].

Ebniye-i Emîriyye kavramının Osmanlı'daki anlamı, bu yapıların nerede, nasıl bir örgütlenme ile, kimler tarafından, hangi hazine bütçesinden yaptırıldığı; 19. yüzyıldaki yasa yapma ve kurumsallaşma sürecinde oluşturulan düzenlemelerin bu kavramı nasıl ele aldığı bu bölümde araştırılmıştır.

---

[14] Devellioğlu, F., Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2005, sf. 199

[15] BOA, Tarih: 08/C /1281 (Hicrî) – 08/Kasım/1864 (Miladi), Dosya No:520, Gömlek No:23396, Fon Kodu: İ..MVL., 'Bağdad Kalesi'nin ve sair ebniye-i miriyenin tamirlerine dair.'

BOA, Tarih: 26/M /1280 (Hicrî) – 13/Temmuz/1863 (Miladi), Dosya No:487, Gömlek No:22080, Fon Kodu: İ..MVL., 'Hama'da emlak-ı miriyeden değirmen, hamam ve dükkanların isimleri bildirilen kişilere tefvizi.'

BOA, Tarih: 29/Ş /1277 (Hicrî) – 12/Mart/1861 (Miladi), Dosya No:21, Gömlek No:935, Fon Kodu: İ..MMS., 'Taşrada bulunan çiftlik, han, hamam ve dükkan gibi emlak-ı miriyenin müzayede yoluyla taliblerine satılması.'

BOA, Tarih: 05/B /1281 (Hicrî) – 14/Aralık/1864 (Miladi), Dosya No:522, Gömlek No:23475, Fon Kodu: İ..MVL., 'Dersaadet ve mülhakatında ebniye-i miriyeden mevcud olan zabtiye karakolhanelerinin tamirine dair.'

BOA, Tarih: 25/S /1301 (Hicrî) – 26/Aralık/1883 (Miladi), Dosya No:904, Gömlek No:71850, Fon Kodu: İ..DH.., 'Suriye'de asker ve memurların ikamesi için ebniye-i miriye inşası.'

Bu bağlamda ebniye-i miriye'nin (kamu yapılarının) anlaşılması için sırasıyla dönemin toprak sistemi, onarım ve inşaat sistemi, yapıların inşaatlarını gerçekleştiren hassa mimarlığı, vilayet ve şehir mimarlığı, ve bu dönemdeki yapılaşmayı doğrudan etkileyen kamu yapıları hakkındaki nizamnameler ve yeniden kullanımın yasal gelişimi ile birlikte istimlak ve yapıların finans kaynakları incelenmektedir.

Toprak sistemi

Osmanlı Devleti'nde toprak sisteminin, üzerinde yeralan yapılar hakkındaki düzenlemeleri de etkilediği düşünülmektedir[16]. Bu bölümde toprak sisteminden kısaca bahsetmek, kamu yapılarının nerede ve nasıl biçimlendiğinin anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

Toplumun başlıca geçim kaynağının tarım olması, çoğalan nüfusun ve göçlerle gelen kişilerin ülke topraklarında belirli yerlere nakil ve iskan ettirilmesinin gerekliliği, toprağın verimli kullanımının sağlanması zorunluluğu, araziden alınan verginin büyük bir kısmının asker ve görev sahiplerinin maaşları, askeri tesis ve savaş giderleri için kullanılması nedenleriyle Osmanlı İmparatorluğu toprak düzenine sürekli ilgi göstermiş ve denetim altında tutmuştur [17].

Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak rejimi olan "Dirlik" sistemi XIV ve XV. yüzyılda uygulanmış, XV. yüzyıl sonlarından itibaren bozulmaya başlamış, yerini "iltizam usulü" denilen bir başka sisteme terketmiştir. İltizam, devlet gelirlerinden birinin toplanması işini, kefil göstererek üzerine almaktır. 1272H./ 18 şubat 1856 M. tarihli Hatt-ı hümayun ile iltizam usulunun kaldırılarak vergilerin doğrudan doğruya tahsil

[16] Osmanlı dönemindeki yasal düzenlemeler için incelenebilir kaynaklar olarak bakınız:

Madran, E., "Tanzimattan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler 1800-1950", ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 2002

Sağlam, M.H., I. Tertip Düstûr Kılavuzu Osmanlı Devlet Mevzûatı (1839-1908), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ocak 2007, 2 cilt

Mahmud Raif Efendi, Tableau des nouveaux reglements de L'Empire Ottoman, İst.1798 (Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeni Nizamların Cedveli 1798), Türkçeye çeviren ve yayına hazırlayanlar A.Terzioğlu ve H. Hatemi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul

Ziya,A. (1990), Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yasalarımız Dizini (1839-1923), Çev: N. Onat, Danıştay Yayınları, Ankara, 1990.

[17] **Türkiye'de toprak meselesinin tarihi esasları**, Ömer Barkan, Ülkü, cilt11, s.61 sf. 51-63, 1938

edilmesi kararlaştırılmış ise de, bu uygulama Osmanlı saltanatının sonuna kadar devam etmiştir[18].

1839 Tanzimat Fermanında iltizam usulleri aleyhine hükümler konmuş, 1839'da bütün dirlikler kaldırılmıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak 1858M./1274H. tarihinde ilk defa toprak rejimini düzenleyen bir "Arazi Kanunnamesi" meydana getirilmiştir[19].

Osmanlı İmparatorluğu'nda toprak mülkiyetleri, 7 Ramazan 1274 H./ 21 Nisan 1858M. tarihli Arazi Kanunu'ndan (Kanunnâme-i Arazi) önce, devlet mülkiyetindeki topraklar Mirî Arazi, Özel Mülkiyet Sayılabilecek Topraklar, Vakıf Topraklar olarak üçe ayrılırken, bu tarihten sonra, Mülk, Metruk, Mevat, Vakıf ve Mirî Arazi olarak beşe ayrılmıştır[20].

Mülk arazi (Arazi-i Memlüke), mülkiyet, tasarruf ve kullanım hakkının tamamen toprak sahibine ait olduğu arazidir. O dönemde eskiden beri üzerinde yerleşim olan köy ve kasaba arazisi, izin ve bedel karşılığı Mirî araziden satın alınmış arazi, savaşla kazanılan ve ganimet alanlara mülk olarak verilen arazi (Arazi-i Öşriye veya Öşürlü Arazi), savaş veya antlaşma ile ele geçirilmiş ve yerlileri tarafından kullanılan arazi (Arazi-i Hariciye veya Haraç arazi), padişah tarafından devlete hizmetlerine karşılık şahıslara mülk bağışlanan topraklar (Malikane) ve malikane sisteminin alt tipi sayılabilecek ve Malikane-i Divani denilen, malikane topraklarından sipahilere kiralanan topraklar 'Mülk Arazi'dir. Şer'iyye sicillerine kaydedilen bu arazi türünde maliklerin tam tasarruf hakkı bulunmaktadır[21].

Metruk arazi yollar, meydanlar, namazgahlar, mesire, pazar ve panayır yerleri, bataklıklar, harman yeri, mera, yaylak ve kışlaklardır.

Kimsenin kulanımında olmayan, kamu tarafından da kullanılmayan topraklar ise *Mevat Arazi* olarak tanımlanmıştır.

---

[18] Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü , Mehmet Zeki Pakalın, İstanbul, 1952, cilt:2, sf. 57, 58, iltizam maddesi

[19] 100 soruda Türkiye'de Toprak Meselesi, Suat Aksoy, Gerçek Yayınevi, İstanbul, tarihsiz, sf.50

[20] Pakalın, M.Z., Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, "arazi" maddesi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1952, cilt 1, sf.

Devlet Malları Mevzuatı, sf. 22

21 Şer'iye Sicilleri (Heyet), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, C. II, İstanbul 1989, s. 22-23.

Vakıf Arazi ise, Mirî Arazi iken sonradan gelirleri hayır kuruluşlarına tahsis edilen taşınmazların bulunduğu arazidir. Kuru mülkiyeti (rakabesi) devlette kalacak şekilde Mirî Arazi kullanım ve gelirinin bir hayır amacına tahsis edilmesi ile "Gayri Sahih (İrşadı) Vakıflar" oluşmuştur[22]. Bu çalışma kapsamında Mirî yapılar hakkındaki düzenlemeler incelenmiş, vakıf yapıları Osmanlı döneminde farklı düzenlemelere sahip ayrı ve geniş bir araştırma konusu olduğu için kapsam dışında tutulmuştur.

Mirî Arazi, devlet mülkiyetinde olan tüm topraklar olarak tanımlanmıştır. "Memleket Arazisi", "Arazi-i Emîriyye", "Arazi-i Havz", "Arazi-i Beytülmal" veya "Arazi-i Sultaniyye" olarak anıldığı da bilinmektedir [23].

"Mirî "kelime anlamı olarak hükümet malı anlamındadır, hükümete ait menkul ve gayrimenkul her türlü şey için kullanılan bir terimdir [24]. Mirî Arazi, kuru mülkiyeti (rakabesi) devlete, tasarruf hakkı kişilere ait olan ve yıllık gelirlerine göre has, zeamet ve tımar olmak üzere üçe ayrılan arazidir.

Yıllık geliri 20.000 akçeye kadar olan araziye timar denir, has ve zeamet denen daha büyük dirlikler asker ve devlet görevlilerine verilir, tayin edilen memurlar olursa, dirlik alanları da değişirdi. Padişah, miri araziden istediği kişilere mülk olarak bu toprakların bir kısmını verebilir, buna "temlik" denirdi [25]. Bu araziyi kullanım hakkına sahip olanlar mülkiyeti başkasına devir veya temlik dışında kiralama ve diğer kullanım haklarına sahip olurlardı. Has, zeamet ve tımar sahipleri bu yerin sahibi (sahib-i arz) sayıldıklarından, bu hak üzerindeki tasarrufları ancak bu kişilerin izni ve mühürledikleri belge (temessük) ile gerçekleşirdi[26]. Bu sistemde "tefviz" denilen ve yararlanma hakkını veren sözleşmede devleti temsil edenler, daha önceleri dirlik sahipleri, mültezimler ve muhasiller iken, düzenlemeden sonra bu yetkiyi mal

---

[22] Bu konuda daha geniş bilgi için bkz.

Akgündüz, A. : İslam ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara 1986, s. 25 vd.; Cin, H. : Miri Arazi ve Bu Arazinin Mülk Haline Dönüşümü, Konya 1992, s. 5 vd.

[23] Pakalın, M.Z., Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, "arazi-i emîriyye" maddesi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1952, cilt 1, sf.68

[24] Pakalın, M.Z., Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, "mirî" maddesi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1952, cilt 2, sf.542,

Türkçe Sözlük Türk Dil Kurumu, "miri" maddesi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998, cilt 2, 9.baskı, Sf.1569.

[25] Mustafa Cezar, Osmanlı Klasik Dönem İmar Sistemi, , IX. Türk Tarih Kongresi, sf.1392

[26] Cin, Osmanlı, 180 vd.

memurları kullanmışlar ve yararlanma hakkı sahiplerine belgelerini vermişlerdir[27]. Yetki, 1290H./1874 M. tarihinden sonra Tapu Örgütü'nün kurulduğu 1290 H./1874M. tarihine kadar Defterhâneye devredilmiştir[28].

İnalcık, "Mirî tapulu arazi sisteminin, imparatorluklar siyasetinin bulduğu ve korumaya çalıştığı ana imparatorluk rejimi olarak, eski çağlardan beri Akdeniz ve Orta Doğu tarihine yön vermiş bir temel sistem" olduğunu yazmaktadır [29]. Köprülü ise, Mirî arazi uygulamasının Türk-İslâm kaynaklı olduğunu ileri sürmektedir[30].

Mirî arazi kayıtlarının II. Mehmet zamanından beri çok detaylı olarak Mufassal Defter'lere kaydedildiği bilinmektedir. Bu kayıtlar, eyaletlerdeki nüfus ve gelir kaynaklarını tespit etmek için yapılırdı[31]. Barkan, devletin toprak dağılımını, alabileceği vergi miktarını ve oluşturacağı politikaları belirlemek için otuz-kırk yıl gibi aralıklarla tespitler yapıldığını, nüfus ve arazi tahrirlerinin yazılı olduğu istatistik defterlerinin güncellenmesinin, 17. yüzyıldan sonra, ihmal edildiğini, daha sonra ise Osmanlı İmparatorluğu'nda arazinin her saltanat değişiminde veya gerek görüldükçe düzenli olarak kaydedildiğini yazmaktadır[32]. Devlete ve hayır kuruluşlarına ait arazinin kayıtlı olduğu defterler "Kuyûd-ı Kadîme" veya "Kuyûd-ı Hakânî" olarak adlandırılmaktadır [33].

---

[27] 100 soruda Türkiye'de Toprak Meselesi, Suat Aksoy, Gerçek Yayınevi, İstanbul, tarihsiz, sf.51

[28] Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü internet sayfası, http://www.tkgm.gov.tr/ana.php?Sayfa=icerikana&ICID=10&DID=84&DHID=155

[29] İnalcık, Halil, "Köy, Köylü ve İmparatorluk*" "*, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi* (hz. Eren, Muhittin Salih), İstanbul 1996,, s. 5-6.

[30] Köprülü, Fuat, *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri (*Yay. Köprülü, Orhan F.), İstanbul 1986., S. 94 Vd.

[31] Tahrirler konusunda bakınız:

Ömer Lütfi Barkan, "Türkiye'de İmparatorluk Devrinin Nüfus ve Arazi Defterleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri I-II", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, II/I (1940), s.25-29; II/II (1940), s.214-217.

[32] Ömer Lütfi Barkan, Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri, Türk İktisat ve Maliye Tarihi için Kaynaklar, tarihsiz, s.16

[33] II. Mehmet (Fatih), "Kanunname-i Kitabet-i Vilayet" adlı kanunname ile ülkenin tamamının tapu kaydını yeniden yaptırmıştır. Fatih'in çıkarmış olduğu bu kanunnameye göre, arazi , tescil gayesi ile "Defter Emini" ve "Vilayet Katibi tarafından yazılmış ve "tahrir" adı altında Mufassal ve İcmal Defterleri düzenlenerek korunmuştur.

Mirî arazi kayıtları Mufassal Defter'lerde tutulmuştur. Bu defterde arazi üzerindeki mezralar, köyler, ormanlar, kışlaklar ve bütün arazi çeşitleri ile bunların kime ait olduğu, gelir çeşit ve miktarları ve ödeyecekleri vergiler bulunmaktadır. İcmal Defteri'ne ise sadece arazinin has, tımar ve zeamet olup olmadığı sahipleri ile birlikte kaydedilirdi.

Pakalın, Mirî arazi üzerinde yapılan binalardan öşür yerine pazarlıksız ve peşin olarak "Resm-i tapu" adı altında vergi alındığını[34], Tanzimat'tan sonra bu yerlerden

---

Kanuni ve Üçüncü Murat devirlerinde Osmanlı ülkesi yeniden yazılmış ve yeni kayıtlar oluşturulmuştur.

Kaşıkçı, Mirî arazinin idaresi ve bu arazinin tefviz (bir gayrimenkulu bilinen bedeli karşılığında bir kimsenin üstüne bırakma) , ferağ (bir mülkün tasarruf sahip olma hakkını başkasına terketme) ve intikali (birinden diğerine geçme) gibi tasarruf işlemlerinin yerine getirilmesi ve ilgililere tasarruflarını gösterir senetler vermek, has, tımar ve zeamet sahipleri ile Koru Ağaları, Subaşılar, Mültezim ve Muhassıllara ait olduğunu yazmaktadır. Bunlar tarafından verilen tasarruf belgelerine Sipahi Senedi, Zaim Senedi, Tapu Temessükü , hepsine birden ise "Atik Senetleri" adı verilirdi.

Ayrıca yine mirî arazilerin tasarruf hakkı üzerindeki tasarrufların da yukarıda sayılan kişilerin huzuru ile yapıldığı daha önce geçmişti. Bilindiği gibi Tanzimat'ın ilanı ile tımar ve zeamet askeri kaldırılmıştır. Bu tarihten sonra mirî arazi tasarrufları mültezim (devlete ait bir geliri götürü olarak üstüne alıp toplayan) ve muhassıllar (vergi tahsildarı) tarafından yürütülmüştür. 1847 (H. 1263) tarihinde yayınlanan irade ile mirî arazinin ferağ ve intikali ile tapu senetlerinin bundan böyle tapu idaresince verilmesi esası benimsenmiştir. 1858 (H. 1274) tarihli Arazi Kanunnamesi ile bu görev mal memurlarına, 1874 (H. 1290) tarihinden sonra da Defterhâneye devredilmiştir.

Osmanlı devleti zamanında taşınmazların senetsiz ve senetli olmak üzere iki şekilde tasarruf edildiğini görmekteyiz. 1874 (H. 1290) tarihinden sonra taşınmazlara ait işlemlerin yerine getirilmesi, Defter-i Hakânî memurlarına verilmiştir. 1874 de başlanarak dokuz yıl boyunca taşınmazlar yeniden yazılmış ve bu suretle tutulan defterlere "emlak yoklama defteri " adı verilmiştir.

Devlete ve hayır kuruluşlarına ait arazilerin kayıtlı olduğu defterler Kuyûd-ı Kadîme veya Kuyûd-ı Hakânî olarak adlandırılmaktadır. Şahıslara ait taşınmazlar ise, emlak yoklama defterlerine kaydedilmekteydi.

Kaşıkçı, Osmanlı İmparatorluğu'nda her çeşit arazi için ayrı bir defter tutulurken 1884 (H. 1300) yılından sonra bütün arazi çeşitleri için bir defter tutulacağı esasının benimsendiğini yazmaktadır.

Daha detaylı bilgi için bakınız:

Korur, E. : M.E.B.İslam Ansiklopedisi, "Tapu Sicili" Maddesi., s.575,

Barkan, Ö. L. : Türkiyede Toprak Meselesi, Toplu Eserler, C. I, İstanbul 1980, s. 299;

Kanunnamenin metni için bkz. Akgündüz, Kanunnameler, 368;

Sertoğlu, Midhat: Osmanlı Tarih Lügatı, İstanbul 1986. s. 161.

Ülgenalp, N. : Evvelki Hukukumuzda Tasarruf Belgeleri, Adalet Dergisi S. 4, Ankara 1949, s. 528, 540, 683

Büyükakın, A. : Gayrımenkul Tapu Mevzuatı ve Gayrımenkul Tasarruflarının Temel İlkeleri, Ankara 1990, s. 20-26

H. Mehmet Ziyaeddin, Şerh-i Kanun-ı Arazi, İstanbul 1311, s. 58.

Gür, R. : Gayrımenkul Tescili, Akşehir 1955, s.14.,

Kaşıkçı, O., "Osmanlı Hukukunda Taşınmazlara Tasarruf Şekli Ve Tasarruf Belgelerinin Günümüz Hukukunda Geçerliliği", http://www.e-akademi.org/makaleler/okasikci-1.htm

[34] İlk Tapu Teşkilatı 21 Mayıs 1847 tarihinde "Defterhane-i Amire Kalemi" adı altında ve taşınmaz mallardan miri araziye ait işlemlerin yapılması amacıyla kurulmuştur. Bu teşkilat, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluncaya kadar "Defterhane-i Hakani Emaneti", "Defter Eminliği" ve "Defterhane-i Hakani Nezareti" gibi muhtelif isimler altında varlığını sürdürmüştür.

21 Mayıs 1847 (5 Cemaziyyelahir 1263) tarihinde yürürlüğe konulan "Tapu Hakkında İcra Olunacak Nizamat" kabul edilmiş, bugünkü Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün temelleri atılmıştır. Bu düzenleme ile ilgililere verilen tapu senetlerinin kaydedildikleri defterlerin ayrı bir yerde saklanmasına başlanmıştır. Bu nizamnamedeki düzenlemeler ve 9 Şevval 1274 H. – 23/Nisan/1858 M.yürürlük tarihli 7 Ramazan 1274 H. – 21/Nisan/1858 M. tarihli Arazi Kanunnamesiyle arazinin

"bedel-i öşür" ve "mukatta-ı zemin" adlarıyla vergi alınmaya başlandığını yazmaktadır[35].

Miri arazi üzerine ev yapılması, değirmen inşası ve benzeri inşaatların izine tabi olduğu bilinmektedir. Bu nedenle hükümet ve şahıslar arasındaki davaya konu olan anlaşmazlıkları Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki 1888 tarihli bir belgeden anlaşılmaktadır[36]. Boş, terkedilmiş ve sahipsiz kalmış Miri araziye 19. yüzyıl sonlarında bir dönem muhacirler yerleştirilmiş ise de, muhacirlerin hazineye ait araziye yerleştirilmemesine gayret gösterilmiştir[37]. Miri arazinin başkalarına geçmemesi için çeşitli önlemler alınmış[38] ve bu arazilere kullanıcıları tarafından yapı

---

tapuya bağlanması düzenlenmiştir. "Defter-i Hakani İdarelerinin Tenkisat ve Teşkilatına ve Memurun ve Müstahdeminin Vezaifine Dair 19 Cemaziyel Ahir 1325 H.- 30/Temmuz/1907 M. Tarihli Nizamnamenin Daimi Muamelatına Dair Nizamname"nin 20 ve 32 inci maddeleriyle, tapuya bağlanacak taşınmaz malların tahdid (sınırlandırma) haritalarının da iki kopya olarak düzenlenmesiyle, birer kopyalarının ilgilisine diğer nüshalarının mahalli Defter-i Hakani (Tapu) idarelerinde saklanması kabul edilmiş ve böylece kadastro işlemleriyle ilgili belgelerin de arşivlenmelerinin temeli atılmıştır..

Daha detaylı bilgi için bakınız:

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü internet sitesi, tarihçe;
http://www.tkgm.gov.tr/ana.php?Sayfa=icerikana&ICID=10&DID=86&DHID=156

[35] Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü , Mehmet Zeki Pakalın, "resm-i tapu" maddesi, İstanbul, 1954, cilt:3, sf. 31

[36] BOA, Tarih: 29/Z /1305 (Hicrî) – 6/Eylül/1888 (Miladi), Dosya No:1539, Gömlek No:126, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Taşrada Hükümet ve şahıslar arasındaki davalar ve özellikle de miri ile şahısların arasındaki arazi davaları ile bunların arazi-i mevkuteden olanlarında Hükümet adına vekil tayin edilmesi ve bu konudaki muamelata ilişkin açıklamaları havi matbu umum tebligat.'

BOA, Tarih: 05/B /1313 (Hicrî) – 22/Aralık/1895 (Miladi), Dosya No:4, Gömlek No:1313/B-02, Fon Kodu: İ..DFE. , 'Bolu'nun Akmescid mahallesinde sakin Hatib Hüseyin oğlu Şakir b. Hüseyin'in Çavuşlar Tarlası namıyla maruf tasarrufundaki miri arazi üzerine ev yapmasına izin verilmesi.'

BOA, Tarih: 18/M /1314 (Hicrî) – 29/Haziran/1896 (Miladi), Dosya No:5, Gömlek No:1314/M-04, Fon Kodu: İ..DFE. , 'Kastamonu vilayeti Gerede kasabası ahalisinden Hacı Mustafa ile Pehlivanzade Hacı İsmail Ağa'nın Eymanlar karyesinde müştereken tasarruf ettikleri miri arazi üzerine bir değirmen yapmalarına ruhsat verilmesi.'

BOA, Tarih: 16/Ş /1328 (Hicrî) – 23/Ağustos/1910 (Miladi), Dosya No:99, Gömlek No:81, Fon Kodu: DH.MUİ. , 'Boyabat kazasının Boyalı karyesinde Hacı oğlu Hasan bin Ahmed'in iddia eylediği arazinin miri ormanlarından küşad edildiği.'

[37] BOA, Tarih: 16/S /1333 (Hicrî) – 03/Ocak/1915 (Miladi), Dosya No:18, Gömlek No:83, Fon Kodu: DH.MB..HPS.M..., 'Bilumum Arazi-yi Emiriye-i Haliye ve Mahlule ile sonradan Meclis-i Mahsus-ı Vükela kararıyla muhacirin iskanına tahsis olunan bazı çiftliklerden ayrı olarak, Hazineye ait olan arazilere muhacirlerin yerleştirilmemeleri.'

[38] BOA, Tarih: 21/Za/1320 (Hicrî) – 19/Şubat/1903 (Miladi), Dosya No:102, Gömlek No:1320/Za-137, Fon Kodu: İ..HUS., 'Arazi-i Emiriye'nin başkalarına geçememesi için yapılması gerekenleri tetkik etmek üzere bir komisyon teşkili.'

yapılması izne bağlanmıştır[39]. İhtiyaç duyulmadığında ise arazilerin satışa çıkartıldığı ve satıldığı bilinmektedir[40]. Aksoy, arazinin devletin malı olarak kalması ve kişilere yararlanma hakkı verilmesinin, Mirî arazinin özel mülkiyete geçişinde bir aşama olduğunu yazmaktadır[41].

Cezar, Saray örgütüne bağlı bütün binalar, askeri örgüt olmak üzere, devletle ilgili işlerin görüldüğü veya devletle ilgili üretimin gerçekleştirilmesinde kullanılan binaların miri binalar olduğunu, devlete ait inşaatlar için ülkenin çeşitli yerlerinden, ücretli olarak, emirlerle işçi ve ustalar getirtildiğini, ayrıca "Acemi Oğlanları", "Yaya", "Müsellem", "Yörük" gibi askeri sınıflarla, esir ve forsaların da bu tür inşaatlarda çalıştırıldığını ve mirî inşaatlara eleman ve malzeme sağlanması açısından öncelik verildiğini yazmaktadır [42].

Cumhuriyet'ten sonra. Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesi ve Tatbikat Kanunu'nun 43. maddesine dayanılarak 1926 yılında Mirî toprak sistemi tamamıyla kaldırılmış, özel mülkiyete doğru evrimi tamamlanmıştır [43].

Onarım ve inşaat sistemi

Kamu yapıları mirî arazi ve vakıf arazi üzerinde yapılabileceği gibi, nizamnamelerde arazi istimlak (kamulaştırma) hakkında da maddeler bulunmaktadır. Bugün anladığımız anlamıyla "kamu yapıları" kavramı, Osmanlıdaki mirî yapılar ve vakıf yapıları ayrımı ile tam olarak eşleşmemektedir. "Ebniye-i Emîriyye" yani mîri yapılar kavramı incelediğimiz konuya en yakın karşılık olmaktadır.

"Ebniye-i Emîriyye" için harcanan paranın, inşaat ve tamir masraflarının Tanzimat'tan önce Miri Hazine'den (Hazine-i Amire) karşılandığı, Tanzimatın ilanıyla birlikte iltizam usulü kaldırıldığından 20 Ocak 1840 tarihinde Mukataat

---

[39] BOA, Tarih: 22/Z /1314 (Hicrî) – 24/Nisan/1897 (Miladi), Dosya No:5, Gömlek No:1314/Z-01, Fon Kodu: İ..DFE., 'Samsun kasabası Pazar mahallesinde sakin Batum muhacirlerinden Hüseyin ve Süleyman nam şahısların uhdelerindeki arazi-yi emiriyeye ev yapmalarına izin verilmesi.'

BOA, Tarih: 27/N /1314 (Hicrî) – 31/Ocak/1897 (Miladi), Dosya No:5, Gömlek No:1314/N-05, Fon Kodu: İ..DFE., 'Devlet-i Aliyye tebaasından Fransis veled-i Hanna Selib'in Kudüs'e bağlı Ayn-ı Karim karyesinde olup ve tasarrufunda bulunan arazi-yi emiriye üzerine ev yapmasına izin verilmesi.'

[40] BOA, Tarih: 08/Ca/1328 (Hicrî) – 18/Mayıs/1910 (Miladi), Dosya No:95, Gömlek No:33, Fon Kodu: DH.MUİ., 'İsti'mâllerine lüzum kalmayan mebâni ve arâzi-i emiriyenin satılmak üzere mahalli mal memurlarına devr ve teslimi.'

[41] Aksoy, a.g.e., sf.50

[42] Osmanlı Klasik Dönem İmar Sistemi, Mustafa Cezar, IX. Türk Tarih Kongresi, sf. 1410

[43] 100 soruda Türkiye'de Toprak Meselesi, Suat Aksoy, Gerçek Yayınevi, İstanbul, tarihsiz, sf.53

Hazinesi'nin Miri Hazine (Hazine-i Amire) ile birleştirilerek "Hazain-i Amire" oluşturulduğu bilinmektedir. 25 Mayıs 1840 'ta üç hazine (Hazine-i Amire, Maliye Hazinesi ve Hazine-i Redif) kaldırılarak, tüm gelir ve giderlerinin Hazine-i Celile-i Maliye'de birleştirilmesine karar verilmiştir. Mali teşkilat ve hazineler Umur-ı Maliye Nezareti adıyla bir idarede birleştirilmiştir[44]. 1272H/1854M.tarihinde Ebniye-i miriye (resmi yapılar) tertibatı kurulmuştur[45].

Resmi binaların tamiri için önce izin istendiği, hazineden kabul edilerek bütçe ayrılmasından sonra tamir ve bakımlarının yapıldığı bilinmektedir[46]. 1330H/1912M. tarihinde, Hapishaneler İdaresi yine Dahiliye Nezareti bünyesinde Mebani-i Emiriye Müdüriyeti ile birleştirilmiş, kurumun adı da Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi Müdüriyeti olarak değiştirilmiştir[47].

1330H/1912M. tarihli bir belgede, Hapishaneler İdaresi'nin adı Mebani-i Emiriye ile birleştirilerek "Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi" olduğu, Hükümet Konakları inşaat ve tamiratıyle ilgili yazışmaların buraya yapılması gerektiği bildirilmiştir[48].

Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi Müdüriyeti kurulduktan sonra, resmi dairelerin bakımından Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi Müdüriyeti'nin sorumlu oldukları, buraya bağlı sorumluların yapılacak tamirat için keşif hazırladıkları, buna göre bütçe hazırlandığı görülmektedir[49]. Resmi dairelerden

---

[44]Defterdarlık Tarihçesi, http://www.ist-def.gov.tr/album/defterdar_tarihce.htm

[45] BOA, Tarih: 27/Ra/1272 (Hicrî) – 07/Aralık/1855 (Miladi), Dosya No:345, Gömlek No:14945, Fon Kodu: İ..MVL., 'Ebniye-i miriye tertibatı.'

[46] BOA, Tarih: 02/B /1275 (Hicrî) – 5/Şubat/1859 (Miladi), Dosya No:412, Gömlek No:17991, Fon Kodu: İ..MVL., 'Trablusgarb'daki hükümet konağı ile bazı ebniye-i miriyenin tamir masraflarının hazinece kabulü.' Ve Tarih: 14/R /1273 (Hicrî) – 12/Aralık/1856 (Miladi), Dosya No:363, Gömlek No:15911, Fon Kodu: İ..MVL., 'Bazı ebniye-i miriyenin tamir masraflarının tesviyesi.'

[47] BOA, Tarih: 29/R /1330 (Hicrî) – 17/Nisan/1912 (Miladi), Dosya No:71, Gömlek No:31, Fon Kodu: DH.MB..HPS., 'Hapishaneler İdaresi ünvanının "Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi Müdüriyeti'ne tahvili üzerine, bir adet mühür ile iki aded damgaya ihtiyaç duyulduğu.' Tarih: 27/N /1329 (Hicrî) – 21/Eylül/1911 (Miladi), Dosya No:71, Gömlek No:12, Fon Kodu: DH.MB..HPS.,' Mebani-i emiriye ve Hapishaneler İdaresi için istenilen evrakın ve mühürün numunelerine uygun olarak hazırlanması için ilgili kişilere emir verilmesi talebi.'

[48] BOA, Tarih: 29/R /1330 (Hicrî) – 17/Nisan/1912 (Miladi), Dosya No:71, Gömlek No:32, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Hapishaneler İdaresi'nin adı Mebani-i Emiriye ile birleştirilerek "Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi" olduğundan, Hükümet Konakları inşaat ve tamiratıyle ilgili yazışmaların buraya yapılması gerektiği, bugüne kadar hükümet konakları için ne mikdar havalename gönderildiği, bütçede bu tertibe ne kadar tahsisat konulduğu ve bakiyyesinin bildirilmesi talepi.'

[49] BOA, Tarih: 17/Z /1339 (Hicrî) – 22/Ağustos/1921 (Miladi), Dosya No:115, Gömlek No:41, Fon Kodu: DH.UMVM, 'Bir kısım tamirlerin keşfi için Darülaceze'ye giden Mebani-i Emiriye ve

Emlak-ı Emiriye'ye bağlı olmayanların bakım onarım masrafları sahipleri tarafından karşılanmaktadır[50].

1334H./1916M. tarihli bir BOA arşiv belgesinde, Mebani- i Emiriye Dairesi'ndeki görevlilerin yalnızca hükümet konakları ve hapishaneler ile ilgili işlerle meşgul olabileceklerinden, bu sebeple yeni kurulan nahiyelere mühendis gönderilemeyeceğinden sözedilmektedir[51].

1297H./1880M. yılında Nafia Nazırı Hasan Fehmi tarafından Babıali'ye Anadolu'nun imarı ile ilgili fikirleri içeren bir yazı sunulmuştur[52]. Bu yazıdan Anadolu'nun imarında önceliğin yollara verildiği, yeni yollar ve yolların iyileştirilmesi için öneriler sunulduğu anlaşılmaktadır. 1298H./1881M.yılında Anadolu Vilayatleri Nizamnamesi düzenlenmiştir [53].

Hapishaneler İdaresi mühendislerine harcırahlarının ödenmesinin Darulaceze Müdüriyeti'nden istendiği.'

BOA, Tarih: 29/Za/1339 (Hicrî) – 04/Ağustos/1921 (Miladi), Dosya No:118, Gömlek No:51, Fon Kodu: DH.UMVM, 'Darülaceze'nin üçüncü daire kadınlar kısmının zemin kat koğuşlarının döşeme inşası için Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler idaresi Müdüriyeti mühendislerinin keşf-i evvel defterinin Darülaceze Müdüriyetine gönderildiği.'

BOA, Tarih: 05/L /1338 (Hicrî) – 22/Haziran/1920 (Miladi), Dosya No:43, Gömlek No:21, Fon Kodu: DH.MB..HPS.M..., 'Hariciye Dairesi Sokağı'nın Mebani-i Emiriye İdaresi'ne tamiri için tahsis edilip, inşaat zamanının geçmesi hasebiyle tekrar hazineye iade edilen meblağın, Hariciye Dairesi mutemedine ödenmesi için ilgililere tebliğatta bulunulması isteği.'

BOA, Tarih: 13/R /1339 (Hicrî) – 25/Aralık/1920 (Miladi), Dosya No:118, Gömlek No:49, Fon Kodu: DH.UMVM, 'Darülaceze'de bulunan hamamın tamiri için Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Heyet-i Fenniyesi tarafından belirlenen mebaliğ ile münakasaya arz edilip talipleri çıkmaz ise idarece tamiminin yapılabileceğine karar verilebileceğinin Darülaceze Müdüriyeti'ne bildirilmesi.'

[50] BOA, Tarih: 18/S /1338 (Hicrî) – 12/Kasım/1919 (Miladi), Dosya No:21, Gömlek No:33, Fon Kodu: DH.MB..HPS., 'Kırşehir'de Emlak-ı Emiriye'den Askerlik Şubesi yapılan binanın tamiri içni havalename talep edildiği.'

BOA, Tarih: 18/Ş /1333 (Hicrî) – 01/Temmuz/1915 (Miladi), Dosya No:74, Gömlek No:31, Fon Kodu: DH.MB..HPS., '1- Ecnebilerin hapsi ve tevkifi için bulunan mahallin tamiri için istenen meblağın gereğinden fazla olduğu. 2- Emakin-i Emiriye'den olmayan mahallerin tamiratının sahiplerince yaptırılması gerektiği.'

BOA, Tarih: 27/R /1338 (Hicrî) – 19/Ocak/1920 (Miladi), Dosya No:21, Gömlek No:61, Fon Kodu: DH.MB..HPS., 'Üsküdar Mutasarrıflığı Dairesi, Emlak-ı Emiriye'den olmadığından, havagazı ile aydınlatılması için istenilen masrafın uygun görülmediğinin bildirildiği.'

[51] BOA, Tarih: 06/Ş /1334 (Hicrî) – 08/Haziran/1916 (Miladi), Dosya No:75, Gömlek No:13, Fon Kodu: DH.MB..HPS., 'Mebani-i Emiriye İdaresi memurları hükümet konaklarının icarı ve hapishanelerin işleri haricindeki işlerle meşgul olamayacağından, yeni kurulan nahiyeler için Mebani-i Emiriye Dairesi'nden taleb edilen mühendislerin gönderilemeyeceği.'

[52] BOA, Tarih: 26/C /1297 (Hicrî) – 05/Haziran/1880 (Miladi), Dosya No:11, Gömlek No:5, Fon Kodu: Y..EE.. , 'Nafia Nazırı Hasan Fehmi Efendi tarafından Anadolu'nun imarına dair Babıali'ye verilen layihanın matbu sureti.'

[53] BOA, Tarih: 17/Za/1298 (Hicrî) – 11/Ekim/1881 (Miladi), Dosya No:112, Gömlek No:2, Fon Kodu: Y..EE.. , "Anadolu vilayetleri için yapılan nizamname"

Yol inşaatlarının önemi ve kamu hizmeti için gerekli yolların yapılması işleri [54] hakkında belgeler olduğu gibi kaldırım inşaatları da bu dönemde önem kazanmıştır. Kaldırım inşaatlarının da keşif ve ihale yöntemi ile yaptırıldığı anlaşılmaktadır [55].

Kamu hizmetleri arasında, mezarlık duvarının yükseltilmesi, ve havuzların tamiri işleri de yeralmaktadır[56]. Odun anbarları gibi yapılar da kamu yapıları arasındadır. Üsküdar Harem İskelesi'ndeki odun anbarı için yapılan keşif masraflarının Ebniye-i Miriye Müdürlüğü tarafından karşılanması hakkında bir yazı bulunmaktadır [57].

Ayrıca Taşra için çıkartılan ayrı yönetmelik ve kanunlar da bulunmaktadır. Umum Jandarma Taşra İnşaat ve Tamirat Tertibi'nin 18. yüzyıl sonunda varolduğu ve inşa olunan karakolhane, jandarma dairesi vb. yapıların masraflarının buradan karşılandığı anlaşılmaktadır [58].

---

[54] BOA, Tarih: 19/S /1305 (Hicrî) – 06/Kasım/1887 (Miladi), Dosya No:1461, Gömlek No:23, Fon Kodu: DH.MKT. , "Ortaköy'den Yıldız Sarayı civarındaki Orhaniye Kışlası'na giden caddenin kaldırımlarının inşasıyla masraflarının 1303 İnşaat ve Tamirat Tertibi'nden tesviyesi"

BOA, Tarih: 18/Ra/1306 (Hicrî) – 22/Kasım/1888 (Miladi), Dosya No:1567, Gömlek No:63, Fon Kodu: DH.MKT. , "Yıldız Sarayı civarında şose inşası"

BOA, Tarih: 02/B /1311 (Hicrî) – 09/Ocak/1894 (Miladi), Dosya No:170, Gömlek No:23, Fon Kodu: DH.MKT. , "Kağıthane'de Kuş Kasrı arkasındaki menba'dan nakledilmekte olan suyun naklini kolaylaştırılmak için ihalesi yapılan yolun inşaatının yapılması"

[55] BOA, Tarih: 05/N /1311 (Hicrî) – 12/Mart/1894 (Miladi), Dosya No:195, Gömlek No:30, Fon Kodu: DH.MKT. , "Beşiktaş'da İmamzade caddesine yeniden kaldırım inşası için gerekli olan meblağ inşaat ve tamirat tertibinden tesviye edileceğinden keşf defteri ile münakasa pusulasının gönderildiği"

[56] BOA, Tarih: 07/S /1268 (Hicrî) – 02/Aralık/1851 (Miladi), Dosya No:46, Gömlek No:88, Fon Kodu: A.}MKT.NZD. , "Unkapanı'nda vapur değirmeni tarafındaki mezarlığın duvarlarının yükseltilmesi"

BOA, Tarih: 21/Za/1311 (Hicrî) – 26/Mayıs/1894 (Miladi), Dosya No:6, Gömlek No:24, Fon Kodu: DH.MKT. , "Şam-ı Şerif-Medine-i Münevvere arasındaki hac yolunda bulunan su kaynakları ve havuzların tamiri için gerekli masrafların, 1310 senesi Dahiliye muvazenesinden karşılanması"

[57] BOA, Tarih: 27/Ra/1267 (Hicrî) – 30/Ocak/1851 (Miladi), Dosya No:29, Gömlek No:32, Fon Kodu: A.}AMD. , "Üsküdar Harem İskelesi'ndeki hatab anbarının tamiri için yapılan keşif masraflarının Ebniye-i Miriye Müdürlüğü tarafından karşılanması"

[58] BOA, Tarih: 02/Ca/1311 (Hicrî) – 11/Kasım/1893 (Miladi), Dosya No:166, Gömlek No:36, Fon Kodu: DH.MKT. , "Selanik Demiryolu boyunca asayişin temini için istihdam edilecek askerlerin ikamesi için inşa edilecek karakolhanenin Vilayet İdare Meclisi nezaretinde kurulacak bir komisyon tarafından inşası ve gerekli masrafların Umum Jandarma Taşra İnşaat ve Tamirat Tertibi'nden tesviyesi"

BOA, Tarih: 11/R /1312 (Hicrî) – 12/Ekim/1894 (Miladi), Dosya No:294, Gömlek No:4, Fon Kodu: DH.MKT. , "Yalas Memlahası hasılatının ve Bağdad postasının geçişini temin için Ankara vilayeti dahilinde Laleyeli adlı mahaldeki derbendin inşası için gerekli meblağın jandarmanın inşaat ve tamirat tertibinden tesviyesi"

BOA, Tarih: 13/R /1320 (Hicrî) – 20/Temmuz/1902 (Miladi), Dosya No:544, Gömlek No:29, Fon Kodu: DH.MKT. , "Söke kazasının Yoran ve Katrine iskelelerinde iki tane jandarma karakolhanesi inşasıyla, masraflarının Umum Jandarma Bütçesi'nin Taşra İnşaat ve Tamirat Tertibi'nden ödenmesi"

Taşra medreseleri hakkında bir düzenleme, "Taşra Medarisi nizamnamesi" 1919 yılında gerçekleştirilmiştir [59].

1287H./1869M. tarihinde vilayetlerde imar ve ıslahatla ilgili olarak yapılan işlere dair bir belge bulunmaktadır[60]. Posta ve telgraf merkezlerinin kurulmasına da önem verilmiş, 1278H./1860M. ve 1290H./1872M. tarihinde posta ve telgraf merkezleri haritaları ile ilgili belgeler düzenlenmiştir[61].

Hassa mimarlığı

19. yüzyıl öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'ndaki konut dışı yapılaşmayı, "devlet tarafından gerçekleştirilen" ve "bireyler tarafından gerçekleştirilen" inşaatlar olarak sınıflayan Madran, devlet inşaatlarının (mirî inşaatların), askeri yapılar (kışla, kale, tersane, tophane vb.), yol, köprü gibi bayındırlık yapıları ve saray örgütüne bağlı yapılardan oluştuğunu belirtmektedir[62] .

Madran, 16. yüzyıldan itibaren varlığı bilinen Hassa Mimarlığı örgütünün [63], 19. yüzyıla dek etkin bir şekilde, mirî inşaat ve onarımlarından sorumlu olduğunu yazmaktadır[64]. Diğer görevleri arasında azınlıklara ait ibadet yerlerininin onarım keşiflerinin hazırlanması, İstanbul'daki inşaat ve şehircilik hizmetleri, ordu hizmetleri, yapı alanında çalışan usta ve işçilerin gündeliklerinin saptanması olan, yapı malzeme standartlarının saptanmasından sorumlu bir merkez örgüt olan bu

---

BOA, Tarih: 15/Ca/1326 (Hicrî) – 15/Haziran/1908 (Miladi), Dosya No:73, Gömlek No:73, Fon Kodu: DH.TMIK.S.. , "Üsküb'de jandarma alay, tabur ve merkez bölükleriyle süvari kıtalarına mahsus olarak yapılacak jandarma dairesi, ahır, matbaa ve yemekhanenin inşaat masraflarının karşılanması için ilgili nezaretlere tebligat yapıldığı"

[59] BOA, Tarih: 06/R /1337 (Hicrî) – 09/Ocak/1919 (Miladi), Dosya No:214, Gömlek No:12, Fon Kodu: MV. , "Darül-hilafetül-aliye ile taşra Medarisi nizamnamesine tezyil olunmak üzere tanzim edilen kanun layihası"

[60] BOA, Tarih: 27/R /1287 (Hicrî) – 27/Temmuz/1870 (Miladi), Dosya No:39, Gömlek No:1609, Fon Kodu: İ..MMS. , 'Vilayetlerde imar ve ıslahatla ilgili olarak yapılan işlere dair.'

[61] BOA, Tarih: 05/Ca/1290 (Hicrî) – 01/Temmuz/1873 (Miladi), Dosya No:669, Gömlek No:46580, Fon Kodu: İ..DH.. , 'Posta ve telgraf merkezleri haritalarının takdimi.'

Tarih: 28/Ş /1278 (Hicrî) – 28/Şubat/1862 (Miladi), Dosya No:191, Gömlek No:10707, Fon Kodu: İ..HR.. , 'Telgraf merkezlerinin haritasına dair.'

[62] Madran, E., Tanzimat'tan Cumhuriyete Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler:1800-1950, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 2002, Ankara, sf.4

[63] Hassa mimarları hakkında detaylı bilgi için bakınız Şerafettin Turan, "Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* c.1., sayı 1, Ankara 1964, s.157-202. Abdulkadir Dündar, "Osmanlı Mimarisinde Hassa Mimarları", Dini Araştırmalar, c.2, sayı 5, Eylül-Aralık 1999, s.159-176.

[64] Madran, E., a.g.e., sf.6

kurumun onarım sürecindeki görevlerini sıralayan Madran, onarım öncesi keşif ve raporların hazırlanması, keşif sonuçlarının mimarbaşı tarafından Divan'a sunulması, onarımın doğrudan yürütülmesi ya da teknik denetiminin yapılması ve onarım sonu muhasebe ve inşaat defterlerinin ön denetiminin yapılmasından bahsetmektedir[65].

19. yüzyıl başında İstanbul'da 'Mimarbaşılık' ve 'Şehreminliği' tarafından yürütülen yapım ve onarım uygulamaları, 1247H./1822M. yılında birleştirilerek 'Ebniye-i Hassa Müdürlüğü' oluşturulmuş[66], Umur-ı Ticaret ve Nafia Nezareti kurulmasından bir süre sonra Ebniye Meclisleri ile beraber Ebniye-i Hassa Müdürlüğü 12 Rebiülahir 1265 H./7 Mart 1849 M. tarihinde bu kuruluşa bağlanmış ve adı Ebniye Muavinliği olarak değiştirilmiştir. Yeni düzenlemeye göre yeni yapılaşma ve onarım konuları Bab-ı Ali'den Nafia Nezareti'ne, buradan Ebniye Meclisi'ne iletilmekte, meclisin görevlendirdiği kişilerce hazırlanan keşifler Meclis-i Umur-u Nafia uygun görürse Bab-ı Ali'ye sunulmaktadır[67].

Ebniye İdaresi, Ticaret Nezareti idaresinde iken 1285H./1867M. yılında Şehremâneti'ne devredilmiştir [68].

Cezar, mimarbaşı ve onun emrindeki mimarların sadece Başkent'te değil, İmparatorluğun diğer şehirlerinde de padişahlar hatta vezirlerin yaptıracakları işlerde görev aldıklarını ortaya koymaktadır;

> "Bu durum hem şehirlerin belirli ilkelere göre oluşum ve gelişimini hem de belirli mimari anlayış ve üslubun imparatorluğun her tarafında yayılmasını sağlardı" [69].

Ebniye-i emiriye için ayrı mimarlar olduğu 1845 tarihli bir arşiv belgesinden de anlaşılmaktadır[70].

---

[65] Madran, E., a.g.e., sf.7

[66] Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü , Mehmet Zeki Pakalın, İstanbul, 1952, cilt:2, sf. 535 mimarbaşı maddesi

[67] Madran, E., a.g.e., sf.7, (DÜNDAR:16).

[68] Ergin, cilt 4, sf. 1673, birinci madde

[69] **Osmanlı Klasik Dönem İmar Sistemi**, Mustafa Cezar, IX. Türk Tarih Kongresi,sf.1412

[70] BOA, Tarih: 29/Z /1261 (Hicrî) – 29/Aralık/1845 (Miladi), Dosya No:37 , Gömlek No:275, Fon Kodu: DH.SAİDd... , 'Aristidi Efendi; 1261 İstanbul doğumlu, Ebniye-i Emiriye Mimarı Hacı Dimitri Efendi'nin oğlu'

Vilayet/şehir mimarları

Hassa Mimarları örgütünün tüm imparatorluk topraklarındaki işlerden sorumlu olamaması nedeniyle, vilayet ve şehir mimarlıkları oluşmuştur. Mirî yapıların inşa ve onarımlarından taşrada vilayet ve şehir mimarları sorumlu olmuşlardır[71].

Vilayet Mimarlığı'nın ilk ne zaman kurulduğu bilinmemektedir. Vilayet Mimarları'nın aynı eyaletten temin ettikleri inşaat esnafı ve işçileriyle kale inşaat ve onarımlarıyla ilgilendikleri gibi, bölgelerindeki devlete ait diğer yapıların inşa ve tamirleriyle de ilgilendikleri Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerine dayanarak belirtilmektedir[72].

Dündar, eyalet merkezlerinde 1516 yılından daha önceki tarihlerden itibaren mimarların mevcut olduğunu ve Vilayet Mimarlığı'nın 16. yüzyılın ortalarına doğru gittikçe yaygınlaştığını, 16. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren kurumsallaştığını ve 19. yüzyılın başlarına kadar devam ettiğini yazmaktadır[73].

Şehir Mimarlığı'nın ise, 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıktığı[74], bir vilayette, vilayetin merkez şehrindeki mimardan başka, aynı vilayete bağlı diğer şehirlerde de mimarların bulunduğu bilinmektedir[75].

16. yüzyılda Vilâyet Mimarları'nın merkezdeki Hassa Mimarları arasından atandığı[76], 17. ve 18. yüzyıllarda bu uygulamadan vazgeçilerek, Şehir Mimarları gibi,

---

71 Şehir mimarlarının Miri yapıların inşaatından da sorumlu olmasına bir örnek veren Orhonlu (1981, s.23), şehir mimarlığı uygulamasındaki en erken kayıtların 16.yüzyıla tarihlendiğini belirterek, 1556'da Van mimarlığı'nda bulunmuş Selman adlı gayrimüslim mimarın Van'daki "miri binaların" mamur olması için çalıştığını yazmaktadır Yine aynı yazar, çalışma alanımıza yakın olan Hacı Hamza kasabasının, mimarlık kadrosuna sahip yerlerden biri olduğunu tespit etmiştir.

[72] Dündar, A., "Osmanlı Mimarisinde Vilayet (Eyalet) Mimarları", EJOS, IV(2001) (ed. M.Kiel, N.Landman & H. Theunissen), 11.Uluslararası Türk Sanatı Kongresi Bildirileri, Utrecht, Hollanda, 23-28 Ağustos, 1999, No:49, sf.5 ve Dündar (1999)'dan bkz. BOA, Mühimme Defterleri 2, sıra 13, s.2

[73] Dündar, a.g.e., s.2

[74] Dündar, a.g.e., s.66; BOA, Ru'us Kalemi (A:RSK), Dosya 3, Vesika 96

[75] Bakınız Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar, İzmir 1984, s.1-26

Şehir mimarları hakkında geniş bilgi için bakınız Abdülkadir Dündar, "City Architects in Ottoman Architecture" ed. Kemal Çiçek, The Great Ottoman Turkish Civilisation, Culture and Art, Volume 4, Ankara 2000, s.471-479;

Cengiz Orhonlu, "Şehir Mimarları", Osmanlı Araştırmaları, II, İstanbul 1981, s.1-30.

[76] Dündar'dan , bakınız BOA, Mühimme Defterleri 2, sıra 13, s.2, sıra 1714, s.187

vilâyet merkezlerinde mimarlık veya neccarlık mesleğinde serbest olarak çalışan deneyimli kişilerden atamalar yapıldığı ortaya konmuştur[77].

Şehir mimarları bulundukları yerde inşaat esnafını denetler ve kontrol ederdi. İnşaat esnafının işlerine dışarıdan müdahale edilmemesini sağlar, şehir ve civarındaki devlete ve şahıslara ait bina keşiflerini yapar, iskele, çeşme, su yolu gibi inşaat ve tamiratları gerçekleştirilerdi [78].

Orhonlu, 17. yüzyılda Şehir Mimarlığı'ndan başka, o şehirlerde bulunan vakıf yapılarının onarımı için görevli mimarların da olduğunu bildirmektedir[79].

Vilayet Mimarları, bulundukları eyaletlerde Mimarbaşı ünvanı ile ve başka mimarlar ile birlikte çalışmaktaydılar. Vilayet Mimarlığı'nın, Hassa Mimarlar Teşkilatı'ndan sonra kurulan ve tamamen taşrada görev yapan ikinci bir mimarlık teşkilatı olduğu[80], mimarlık ve mühendislik alanında, usta, işçi ve malzeme temini konularında merkezdeki Hassa Mimarlar Ocağı ile ilişki içinde oldukları[81] ve gereken zamanlarda İstanbul' a çağrılarak çeşitli işlerde çalıştıkları bilinmektedir.

Orhonlu, demirci, kireççi, sıvacı, nakkaş, kaldırımcı, su-yolcu, neccar, lağımcı, taş kırıcı, duvarcı gibi "esnaf-ı mimar" olarak adandırılan inşaat esnafının şehir ve kasaba büyüklüğüne göre sayı ve tür olarak farklılık gösterebildiğini, askeri mahiyetteki resmi inşaat için merkezden inşaatçı gruplarının taşraya gönderildiğine şüphe olmadığını yazmaktadır [82].

Resmi devlet yapılarının ve varlıklı kimselerin yaptırdığı binaların Hassa Mimarlar Ocağı aracılığıyla Başmimar veya görevlendirdiği mimar veya mimarlar tarafından yapıldığını belirten Orhonlu, devlete ait inşaatlarda "Bina Eminleri"'nin de çalıştığını, inşaat ile ilgili olarak işçi ücretlerinden, inşaata ait malzeme alış ve

---

[77] Dündar'dan bakınız BOA, Vesika no.151, Vesika no.172,;CB, Vesika no.4598

[78] Orhonlu, Cengiz , "Şehir Mimarları", Türkler, c.10, s. 537

[79] Orhonlu, Cengiz , "Şehir Mimarları", Türkler, c.10, s. 528-539

[80] Zeki Sönmez, "Mimar Sinan ve Hassa Mimarlar Ocağı", Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı, İstanbul 1988, s.254.

[81] Abdulkadir Dündar, "Osmanlı Mimarisinde Yapıların İnşa Süreci Üzerine Bir Araştırma", KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Ankara 2000, s.173-178

[82] Orhonlu, a.g.e., sf.536

sarfiyat hesaplarını tutan bir çeşit devlet müteahhidi durumunda olduklarını yazmaktadır [83].

Askeri yapılar çok önem verilen bir yapı tipi olduğundan, bu yapılar ile ilgili düzenlemeler daha eski tarihlidir. 1820 tarihinde "Kışlalar Bina Emini" diye bir görevlinin varolduğu bilinmektedir[84].

İnşaatlarda çalışacak ustaların İstanbul'dan getirtildiği örneğin 1835 tarihli bir belgede, İstanbul'dan Konya'ya kurşuncu ustası gönderildiği bilinmektedir[85]. İnşaatlarda çalışacak ameleler ise çevre kazalardan toplanmaktadır[86.] Yerli mühendislerin ve yabancı mühendislerin kullanıldığı bu dönemde 1865 tarihli bir belgeden Ebniye Nizamnamesi'nin memleket genelinde uygulanması.nda İzmir'deki yerli mühendislerin çalıştırılacağı anlaşılmaktadır[87].

1863 yılına tarihlenen bir belgede, Samsun'da inşa olunacak binalar için Ustabaşı Yorgi'nin Memleket Kalfası sıfatıyla tayin edilmesinden bahsedilmektedir. Memleket Kalfası'nın şehir mimarlığının benzeri bir görev olması muhtemeldir[88].

Madran, inşaat işlerindeki onarım sürecini şu şekilde anlatmaktadır:

> "Onarım işinin süreci, onarım talebi geldikten sonra, onarımın kapsamını belirleyecek keşifin yapılması, rapor hazırlanması, değişik mesleklerden kişilerce hazırlanan bunlar ile kadıdan 'hüccet' ve 'ilam' alınması, bu iznin Divan'a gönderilmesi, ilgili kayıtlara geçmesi, yerel yönetime 'olur' kararının gönderilmesidir. Onarım tamamlandıktan sonra da kadıya bildirilir, onarımın başlangıcında oluşturulan kurul, onarımı teknik ve parasal yönden inceler ve

---

[83] Orhonlu, a.g.e., sf.530

[84] BOA, Tarih: 29/Z /1235 (Hicrî) – 07/Ekim/1820 (Miladi), Dosya No:276, Gömlek No:16208, Fon Kodu: HAT , "Yeniçeri kışlalarından on beşinin tamirat inşaatı bitip anahtarlarının takdimine dair, Kışlalar Bina Emini Hüseyin Kamil Efendi'nin takriri. a.g.y.tt"

[85] BOA, Tarih: 29/Z /1250 (Hicrî) – 28/Nisan/1835 (Miladi), Dosya No:551, Gömlek No:27154, Fon Kodu: HAT , "Konya'ya tabi Karapınar'da kain cami, han ve hamamın tamiri için kurşuncu ustası gönderilip nezaretine de Mehmed Rüşdü Ağa'nın tayini hakkındaki takririn huzura takdim olunduğu. a.g.y.tt"

[86] BOA, Tarih: 10/L /1249 (Hicrî) – 20/Şubat/1834 (Miladi), Dosya No:592, Gömlek No:29038/A, Fon Kodu: HAT , "Vidin kalesinin tamirat ve inşaatında kullanılmak üzere kazalardan tertibi icab eden amele ve araba mikdarları"

[87] BOA, Tarih: 22/R /1282 (Hicrî) – 14/Eylül/1865 (Miladi), Dosya No:341, Gömlek No:69, Fon Kodu: A.}MKT.MHM. , "Saruhan Sancağı dahilindeki Turgudlu Kasabası'nda yanan binaların tamiratının Ebniye Nizamnamesi'ne uygun olarak İzmir'deki yerli mühendisler tarafından yapılacağı"

[88] BOA, Tarih: 11/C /1280 (Hicrî) – 23/Kasım/1863 (Miladi), Dosya No:284, Gömlek No:89, Fon Kodu: A.}MKT.MHM. , "Samsun kasabasında inşa olunacak binaların nizamına uygun yapılması için Ustabaşı Yorgi'nin Memleket Kalfası sıfatıyla tayini talebinin uygun olmadığı"

sonuçları kadıya bildirirdi. Kadı bunları Divan'a gönderir, oradan gelen buyruğa göre yerel işlemleri sonuçlandırırdı[89] '

Onarım sırasında da çizim yapılıp (plan ve 3 boyutlu) tamir masrafının hesaplanması ve ona göre binanın tamir ettirilmesi, 1828 yılında varolduğu bilinen bir uygulamadır[90].

1861 tarihli bir belgede ise makamların kişilere ihale edildiği görülmektedir; Ebniye-i Miriyye Tamirat Müdürlüğü Hüyesin Ağa'ya ihale edilmiştir[91].

Kamu yapıları ile ilgili nizamnameler ve yeniden kullanımın yasal gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu'nda Taşra örgütlenmesi ayrı düzenlemelere konu olmuş ve Başkent'ten sonra gelmiştir. Tanzimat'tan sonra düzenlenen yönetmelik ve kanunlar önce Dersaadet'te, daha sonra taşrada uygulanmaya başlanmıştır. Vilayet ve şehir mimarları tarafından gerçekleştirildiğini bildiğimiz inşaat işlerine ait yasal düzenlemelerde taşradaki inşaat işleri ve fiyatlar ayrı maddelerde belirtilmiştir.

28 Temmuz 1794 M. tarihli bir hatt-ı hümayunda, padişah III. Selim'in vezirine yazdığı belgede, Kağıthane'deki miri yapıları teftişi ve yorumları yer almaktadır[92]. Padişahın bu tarihte gösterdiği özen ve "nizamat yazılmadı" ifadesi ilginçtir.

Erken tarihli bir başka ebniye-i miriye belgesi olarak 29 Z. 1222H./ 27 Şubat 1808M. tarihli bir irade yeralmaktadır. Bu belgede, Ebniye-i miriye için masraf yapan esnafa

---

[89] Madran, E., Tanzimat'tan Cumhuriyete Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler:1800-1950, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 2002, Ankara, sf.5

[90] BOA, Tarih: 29/Z /1243 (Hicrî) – 12/Temmuz/1828 (Miladi), Dosya No:548, Gömlek No:27046, Fon Kodu: HAT , "Medine-i Münevvere'de Mescid-i Kuba denilen mescidin musattah ve mücessen iki resmi yapılarak tamir masrafı dahi hesap edilip bir müstakil bina emini tayini ile yaptırılması. a.g.y.tt"

[91] BOA, Tarih: 19/C /1278 (Hicrî) – 22/Aralık/1861 (Miladi), Dosya No:386, Gömlek No:100, Fon Kodu: A.}MKT.NZD. , "Harem-i Hümayun serhademeliğinden muhreç Hüyesin Ağa'ya Ebniye-i Miriyye Tamirat Müdürlüğü ihale edildiğinden Hazine'ce gereğinin icrası"

[92] BOA, Tarih: 29/Z /1208 (Hicrî) – 28/Temmuz/1794 (Miladi), Dosya No:240, Gömlek No:13414, Fon Kodu: HAT , "*Benim vezirim Kağıthane'ye vardım, yapılar acaip, miri ebniyesine dikkat olunmuyor. Geçer iken Hasköy Kışlası'nı gördüm, bütün ahşap bayağı bir konak gibi yapılıyor. Ben ise Tersane Kışlası gibi tenbih eylemiştim. Keşif Defteri'nde nısf kargir yazılmış idi. Nısf kargir buna mı derler? Mimar ağa'ya tenbih eyle tersane kışlasına bakıp anın gibi mürur-u takrir etsün. Meclis-i Meşveret'de olunsun sohbetleri kaleme alınsın. Galiba bir iş sahibi ad mürur zira dahi Paşalar Nizamı yazılmadı. Bu hizmete bir işsiz adam lazımdır. Ratib Efendiyi memur eyle meclisleri o kaleme alsın zira anın işi yoktur. Gümrükçü Hasan Ağa'nın Zecriye hesabına Hakkı Bey baksın, Gümrükçü Mustafa Bey de bulunsun. Reis efendiye söyle, Fransa'dan mühendis mimar ve ofçiyal gözetmeğe devam eylesin, mimar celbeylesin, kalelerimiz mühendissizdir, olmaz*"

yapılacak ödemenin bir kısmının peşin, geri kalanın taksitle ödenmesinden bahsolunmaktadır[93].

1857 M. tarihli "Masârıf-I Hazâine-İ Şâhânede Ru'yet Olunan Bilcümle Ebniye Hakkında Bu Kere Bitta'dil Kaleme Alınan Nizâmnâmedir" başlıklı yönetmelik[94] ve otuz yıl sonra yayınlanan 1887 M. tarihli "Ebniye-i Emîriyye ve Vakfiyye İnşaât ve Tamirâtı Hakkında Nizâmnâme", konu ile ilgili iki temel düzenlemedir (Ek B ve Ek C).

Yeni bir yapıya ihtiyaç duyulduğunda yapının çizimlerinin yaptırılması, onarım durumunda ise, onarılacak yerlerin bir defterde kaydının tutulması birinci maddede ifade edilmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin hizmete açık olan bölümlerinde yapılan araştırmalarda, Kastamonu Eyaleti'ndeki kamu yapılarına ait bu tür çizim ve defterlere rastlanmamıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin araştırmaya kapalı olan Plan-Proje kısmında bu tür çizimlerin bulunması olasılığı vardır.

20 Receb 1294H./31 Temmuz 1877M. tarihli, "Ebniye-i Emîriyye ve Vakfiyye İnşaât ve Tamirâtı Hakkında Nizâmnâme"[95] (Ek C) çalışma konusu olan kamu yapıları ile doğrudan ilgili ve en önemli iki düzenlemeden ikincisidir. Kamu yapıları ve vakıf yapılarının inşaat ve onarımlarının aynı nizamname ile düzenlenmesi, devlet yapıları olarak görülen bu iki tür yapıya aynı önemin verilmesi anlamına gelmektedir.

Nizamname, İstanbul'da ve taşrada yapıların inşası ve onarımları için yapılan ilk keşif ve ikinci keşif hakkında, kimler tarafından ve nasıl yapılacağı bilgilerini vermektedir. Bu yönetmelik, "Masârıf-ı Hazâine-i Şâhâne'de Ru'yet Olunan Bilcümle Ebniye Hakkında Bu Kere Bitta'dil Kaleme Alınan Nizâmnâme" 11 Ramazan 1273H./5 Mayıs 1857M. tarihli yönetmelik ile 1274H./1858M. tarihli ekinin hükümlerini geçersiz kılmıştır.

---

[93] BOA, Tarih: 29/Z /1222 (Hicrî) – 27/Şubat/1808 (Miladi), Dosya No:275, Gömlek No:16187, Fon Kodu: HAT , "Ebniye-i Miri için ahz ve i'ta eden esnafın külliyetli alacakları olduğu arzolunması üzerine, şimdilik defterdarın yüz kese verilmesi ve öte tarafının ceste ceste ödenmesi hakkında irade. a.g.y.tt"

[94] Nizamnamenin transkripsiyonu ve günümüz türkçesine çevrilmiş metin eklerde verilmiştir.

[95] Osman Nuri Ergin, Mecelle-i Umur-ı Belediyye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Daire Başkanlığı Yayınları No:21, cilt 4, sf. 1740-1748

Bu nizamnamedeki bazı maddeler sonraki yıllarda değiştirilmiştir. Onaltıncı maddedeki, yükleniciye peşin ödenecek olan yüzde on oranı, 1882 yılındaki yeni düzenleme ile yüzde beşe düşürülmüştür [96].

Zaman içerisinde devletin ekonomik durumunun bozulması, bu düzenlemelerde karşımıza çıkan para miktarlarının arttırılması ve azaltılmasına yol açmaktadır. Nizamnamelerde yüklenicilere ödenecek peşin para miktarının azaltılması devletin ekonomik durumunun bozulduğunun göstergesi olarak yorumlanabilir.

1892 yılında "...(devlet binalarının onarım veya yeni inşaatında)... ruhsatsız veya bitirilme sınırından fazla harcanan para (bu işin yapılmasını) emredene ve harcayana ödettirilecektir[97]" cümlesi eklenmiştir. Bu maddeyle, izin alınmadan yapı yapılmasının engellenmesi ve yapılan masrafın sınırlanması sağlanmaya çalışılmıştır. 1911 yılında inşaat ve tamirat işlerinde harcanan para miktarının "Heyet-i Vukela" tarafından incelenerek takip edilmesine karar verilmiştir[98]. Aynı yıl, yeni bir değişiklikle bin kuruşu aşan inşaat ve onarım ve bunlara bağlı satın almalarda gerektiği zaman eksiltme yoluyla ihale yapılmasına karar verilmiş, bu konuda ilgili nazırlar yetkili olmuş, yönetmeliğe uygunluğun izlenmesi görevi ise Heyet-i Vukela'ya verilmiştir [99].

Ebniye Nizamnameleri ve Ebniye Kanunu, dönemin tüm yapıları için geçerli ve etkili yasalardır. Osmanlı Devleti'nin ilk inşaat yönetmeliği olan "Ebniye Nizamnamesi ve Beyannamesi" 1848 yılında düzenlenmiştir[100]. Bu ilk yönetmelikten sonra, 1849'da "İkinci Ebniye Nizamnamesi", 1863 yılında "Turuk ve Ebniye Nizamnamesi", 1874 yılında "İstanbul ve Bilad-ı Selasede Yapılacak Ebniye'nin Sureti İnşası'na Dair Nizamname" ve 1882 yılında "Ebniye Kanunu" çıkartılmıştır. Bu yasalarda, kamu yapılarına bazı istisnalar tanınmıştır.

---

[96] 11 Rebîülevvel 1299 H. – 1/Şubat/1882 M. tarihli "Ebniye-i Emîriyye ve Vakfiyye İnşaât ve Tamirâtı Nizâmnâmesi'nin 16. Madde-i Muaddelesi"

[97] 18 Cemaziyelevvel 1310 H. - 8/Aralık/1892 M. tarihli "Ebniye-i Emîriyye ve Vakfiyye İnşaât ve Tamirâtı Nizâmnâmesi'nin Ondördüncü Maddesi Makâmına Ta'dilen Kâim Olan Madde"

[98] 25 Cemaziyelahir 1329-H. – 23/Haziran/1911 M. tarihli "Ebniye-i Emîriyye ve Vakfiyye İnşaât ve Tamirâtı Hakkındaki 20 Receb 1294H. – 31/Temmuz/1877 M. Tarihli Nizâmnâmenin 10'uncu Maddesine Zeyl"

[99] 10 Muharrem 1330 H.- 31/Aralık/1911 tarihli "Ebniye-i Emîriyye ve Vakfiyye İnşaât ve Tamirâtı Hakkındaki Nizâmnâmenin 10'uncu Maddesi 25 Cemaziyelahire 1329H. – 23/Haziran/1911 M. Tarihli Zeylini Muaddil Fıkra-i Müzeyyele"

[100] Bkz. Denel, 1982

"Ebniye-i Emîriyye" kavramı, inşaat hakkında ilk düzenleme olarak bilinen, 1264H./ 1848M..tarihli ilk Ebniye Nizamnamesi'nde de yer almaktadır. Nizamnamenin 6. maddesinde yeni bir ebniye-i miriye ve ebniye-i hayriyye yapılacak olduğunda sokak genişliği düzenlemesine uygun inşa edilmesi gerektiği belirtilmiştir. 10. maddede ise inşa edilecek yapıların yükseklikleri sınırlandırılırken, ebniye-i miriye yükseklikleri bu sınırlandırmalardan muaf tutulmaktadır[101].

1856 tarihli "Kamu Yararı İçin Satın Alınan Arazi Ve Emlak Hakkındaki Nizamname"[102], kamu yararına satın alınacak arazi, tarla, ev ve emlak hakkında özel mülk ve vakıf malı olma durumlarında, İstanbul ve taşrada nasıl bir yol izlenmesi gerektiği hakkındaki bir düzenlemedir. Bu düzenleme içerisinde, kamu yararına olan yerlerin özel mülk olmasına izin verilmemesi kesin bir ifadeyle belirtilmektedir. İbadet yapıları bu düzenlemeden muaf tutulmuştur. Ancak yapıların bulunduğu araziler hakkındaki işlemlerin bu düzenlemedeki gibi yürütülmesi gerektiği belirtilmiştir. Yapı ve arazi arasında düzenlemede farklılık olması ilginçtir, genellikle arazi ve üzerinde var olan yapının, "arazi" hakları şeklinde değerlendirildiği bilinmektedir[103].

1857 tarihli Ceza Kanunnamesi'nde kamu alanlarının korunması için düzenlenmiş yaptırımlar vardır[104]. Buna göre, kamu yararına terkedilmiş veya tahsis edilmiş yol, meydan veya seyir yerlerini bozan veya yer çalan kimse, bozduğu yerin tamirat masrafını ödedikten sonra, para ve hapisle cezalandırılacaktır[105].

1858 tarihli ilk belediye düzenlemesinde, oluşturulacak belediye meclisi için, meclis tarafından bir "hâne" bulunarak kiralanacağı ve meclisin oluşturulacağı ifade edilmektedir[106]. Yönetim yapılarının kiralanması, 19. yüzyılda yaygın olarak

---

Ergin, O.Nuri, Mecelle-i Umur-u Belediye, cilt 1, s.1098-1104

[102] 4 Receb 1272H. – Mart/1856 M.tarihli "Menâfi-i Umûmiyye İçin İştirâ Olunan Arâzi Ve Emlâk Hakkında Nizâmnâme" 1879 yılına kadar yürürlükte kalmış, 24 Teşrînisâni 1295 R. – 06/Aralık/1879 tarihli İstimlâk Kararnâmesi ile geçersiz kılınmıştır.

[103] Ergin, a.g.e., cilt 4, Sf. 1756- 1757

[104] 27 Zilhicce 1274H. -08/Ağustos/1858 tarihli "38. Sahifede Mevzuubahis Olan 1274H./1858Tarihli Cezâ Kânunnâme-i Hümâyûnu 'nun Fasl-ı Sâlisi" isimli düzenlemede ikiyüz altmışdördüncü maddede

[105] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf.1645, iki yüz altmışdördüncü madde

[106] 24 Şevval 1274H. – 07/Haziran/1858 M.tarihli "Devâir-i Belediyyeden Altıncı Daire İtibar Olunan Beyoğlu ve Galata Dairesi'nin Nizâm-ı Umûmîsidir." başlıklı düzenleme, Altıncı Daire olarak kurulan ilk belediye düzenlemesi olan Beyoğlu ve Galata Belediyesi'nin işleyişini düzenleyen kurallardır.

Ergin, a.g.e.,cilt 4, sf. 1608, kırkbirinci bend

tekrarlanmıştır. Kastamonu Eyaleti'ndeki pek çok kamu binasının da kiralandığı bilinmektedir (EK R).

Aynı düzenlemede, dini yapılar, hastaneler ve kamu yararına yapılmış yapıların, hangi millete ait olduğuna bakılmaksızın vergilerden muaf oldukları belirtilmektedir[107]. Yine bu düzenlemede belediyenin mülklerinin isimleri, değerleri ve getirilerinin miktarının yazılı olarak kayıt edileceği belirtilmektedir [108].

7 Cumâdelûlâ 1280H./ 20 Ekim/1863 M. [109] tarihli yol ve binalar hakkındaki "Turuk ve Ebniye Nizamnamesi"nde, sokakların genişletilmesi başlığı altında kamu alanı ve kamu yapıları ile ilgili bazı düzenlemeler yer almaktadır. Buna göre, cami avlularında, meydanlarda ve kamu yararına terk olunmuş her yerde bina inşa edilmesi yasaklanmıştır[110]. Boş arazi üzerinde yeni bina ve yol inşa edilmesi için harita yapılması zorunluluğu getirilmiş, bu haritanın önce Ticaret Nezareti'ne gönderileceği ve ardından gerekli görülen yerlerle görüşmeleri takiben onay için Bab-ı Ali'ye sunulacağı belirtilmiştir[111].

Ebniye-i Emiriyye'nin inşa edilmesinin söz konusu olduğu durumlarda, yapının bulunduğu sokağın genişliğine göre inşa olunacağı ve yanmış mahallerde tesadüfen cami, medrese ve diğer hayır yapılarından ve önlerinde açıklığı ve avlusu olanlar rastlarsa bunun da kurallara göre düzeltileceği belirtilmiştir[112].

Aynı başlık altındaki yirmiüçüncü maddeye göre, Ebniyye-i Emiriyye, kat yükseklikleri ve yapı çıkmalarına getirilen kısıtlamalardan muaftır[113].

Kamu yapılarına vergi ve harçlar ile ilgili bazı imtiyazlar tanındığı izlenmektedir. 1863 düzenlemesine[114] göre, cami, okul, hastane, kışla gibi hayır ve kamu yapılarından, yeni bina vergisi, adi tamirat vergisi, bina cephesi vergisi

---

[107] Ergin,a.g.e., cilt 4, sf. 1610, ellisekizinci bend

[108] Ergin,a.g.e., cilt 4, sf. 1610, ellidokuzuncu bend

[109]Ergin, bu düzenlemenin, 1298 H./ 1880 tarihli tarihli Ebniye Kanunu'nundan sonra geçersiz olduğunu yazmaktadır (Ergin, cilt 4)

[110] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1673, birinci madde

[111] Ergin,a.g.e., cilt 4, sf.1675; dokuzuncu madde

[112] Ergin,a.g.e., cilt 4, sf.1675; onuncu madde

[113] Ergin,a.g.e., cilt 4, sf.1679; yirmiüçüncü madde

[114] 7 Cemaziyelevvel 1280 H.- 20/Ekim/1863 M. tarihli "Her Nevi Ebniyeden Alınacak Harc Ve Rüsûmât Nizâmnâmesi" ., Ergin, a.g.e, cilt.4, sf. 1685-1689, ikinci, dördüncü ve beşinci maddeler.

alınmayacaktır. 1863 tarihli keşif vergisi hakkındaki düzenlemeye[115] göre ise, nizamnamenin birinci maddesinde, Ebniye-i Emîriyye'nin ve vakıf yapılarının yeni inşa veya tamirleri için yapılan ilk keşifin Ebniye İdaresi tarafından yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu iş bir müteahhide ihale edildikten ve anlaşma yapıldıktan sonra müteahidin, anlaşma harcı ile birlikte keşif masrafı olarak keşif defteri toplamının her bin kuruşuna karşılık onbeş kuruş ödemesi gerektiği yine bu maddede belirtilmiştir. İkinci keşif vergilerinden bu yapılar muaf tutulmuştur.

Nizamnamenin onuncu maddesinde kamu ve vakıf yapılarının her tür keşifleri için Ebniye İdaresi tarafından görevlendirilecek kişilerin, İstanbul dışına gönderilmeleri durumunda yol masraflarının ödeneceği belirtilmiştir[116].

Osmanlı Devleti'nde Belediye örgütünün, ilk kuruluşundan itibaren inşaat işleri ile yakından ilgili olduğu anlaşılmaktadır. 1868 tarihli nizamnamenin[117], belediye yönetiminin görevlerinin anlatıldığı üçüncü maddesinde, belediyenin, tüm yapıların inşaatı ile birlikte yol, kaldırım, lağım ve su yollarının inşaatından sorumlu olduğu belirtilmektedir[118]. Aynı nizamnamenin dördüncü maddesinde, belediyenin hastane, gurebahane (kimsesizler evi) ve sanayi mektebleri oluşturulmasından da sorumlu olduğu belirtilmektedir[119].

1874 tarihli kira sözleşmelerini düzenleyen bir başka nizamnameye göre [120] devlet daireleri için yapılan kira sözleşmelerinin kaydının tutulacağı ve onaylanacağı belirtilmiştir. 28 Cemaziyelevvel 1299 H.-17/Nisan/1882 M. tarih ile değişen nizamname, kira sözleşmeleri kurallarını değiştirmektedir. Düzenlemenin onaltıncı

---

[115] 15 Rebîülevvel 1280H. – 30/Ağustos/1863 M. tarihli "Rüsûm-I Keşfiyye Hakkında Nizâmnâme". Tarihi yoktur. Aslı Eski İkinci Cilt Düstur'un 521.inci sayfasındadır. 1298 tarhli Ebniye Kanunu'yla geçersiz kılınmıştır.

[116]Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1694-1696.

[117] Dersaâdet İdâre–i Belediyye Nizamnâmesi, 18 Cemaziyelahir 1285 H. – 06/Ekim/1868 M. tarihlidir, 1294 H./1877 M. Tarihli Dersaadet Belediye Kanunu ile bu nizamname geçersiz kılınmıştır.

[118] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1616 üçüncü madde

[119] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1617 dördüncü madde

[120]10 Rebiülevvel 1291H: - 27/Nisan/1874 M. tarihli "İcâr-ı Akar Nizamnâmesi".

Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1892-1897, Onyedinci madde

Ergin, 5 Nisan 1298 R. -17/Nisan/1882 M. tarihli İcâr-ı Akar Nizamnâmesi ile bu düzenlemenin geçersiz kılındığını yazar.

maddesine göre devlet daireleri için yapılan kira sözleşmeleri bu nizamnameye tabiidir[121].

İstanbul için hazırlanan 1877 tarihli Belediye Kanunu'nda,[122] belediyenin görevleri bağlamında, üçüncü madde içerisinde, belediyenin tüm yapıların, yol, kaldırım, lağım ve su yollarının inşaatından sorumlu olmasına ek olarak, Ebniye-i Emîriyye inşaat ve tamirâtının keşfine, yol ve kamu yararına olan başka diğer düzenlemeler için istimlâke, Belediye Dairesi'ne ait diğer gelir getirici emlak ve emlak idaresi ile değişme, bölme veya satışa hakkı olduğu belirtilmiştir. Yine aynı maddede, belediyenin hastane, gurebahane (kimsesizler evi) ve sanayi mektebleri oluşturması gerektiği, genel mezbahalar inşa edilene kadar şehir içerisinde hayvan kesimi için dükkan ve salhanelerin inşa ettirilmemesi yazılıdır[123].

İstanbul için hazırlanmış bu kanun, taşrada uygulanmak üzere hazırlanacak kanunlar için ileriki yıllarda örnek oluşturacağından önemlidir. Bu kanunda şehremini, belediye meclisi ve belediye dairesi emlak ve nüfus ve kontrat kalemi görevleri tanımlanırken, Şehremini'nin görevleri arasında, belediye meclisince karar verilerek, kamu yararı için satın alınacak mülklere ait raporu Bab-ı Ali'ye iletmek de sayılmaktadır[124].

Aynı düzenlemenin onyedinci maddesinde belediye meclisinin görevleri listelenmektedir. Buna göre, meclisin yıllık bir bütçesi olduğu, bir sene içinde gerçekleşecek inşaat işlerine ait paranın bu bütçeden ihtiyaç derecesine göre dağıtıldığı, ihalelerin gerçekleştirildiği, daire adına yapılacak anlaşmaların belediye meclisince düzenlendiği anlaşılmaktadır[125]

İncelenen belgelerden tüm kayıtların düzenli tutulmasının istendiği anlaşılmaktadır. Belediye dairesine bağlı emlak, nüfus ve kontrat kalemine ait görevlerin anlatıldığı yirmidokuzuncu maddede, daire dahilinde yer alan her emlakın sokak adı, numarası,

---

[121] Ergin, cilt 4, sf. 1899.

[122] 27 Ramazan 1294H. - 5/Ekim/1877 M. tarihli Dersaâdet Belediye Kânunu

[123] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1627

[124] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1628, yedinci madde

[125] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1631, onyedinci madde

cinsi, değeri ve sahibinin ismi ile birlikte özel bir deftere, bu yapılardaki nüfusun ise bir başka deftere kayıt olunacağı belirtilmektedir[126] .

1877 yılında Vilayet Kanunu çıkartılmıştır[127]. Bu kanunda belediye ve görevleri yeniden tanımlanmıştır. 1877 Belediye Kanununda belirtilen görev ve yetkiler daha detaylı ve geniş kapsamlı olarak yeniden tanımlanmıştır. Birinci bölümün birinci maddesinde her şehir ve kasabada bir belediye meclisi kurulacağı, ve nahiye dairelerinin görevlerinin özel bir kanun ile belirleneceği belirtilmiştir. İkinci maddede, her belediye dairesi ve belediye meclisi için kırk bin nüfusun bulunması gerektiği belirtilmektedir.

Aynı düzenlemenin üçüncü maddesine göre; belediye, düzen, asayiş ve temizlik işleri ile beraber; tüm binaların inşaatından, yolların bakım ve düzenlemesinden, kaldırım ve lağım işlerinden, genel ve özel su yolları inşaatından, Ebniye-i Emîriyye'nin özel düzenlemesine uygun olarak yapılacak keşfinden, kamu yararına istimlâkten, belediyeye ait mülklerin idaresinden, uygun yerlerde meydanlar oluşturulmasından, varolan meydanların ve kamuya ait bahçelerin bakımından ve korunmasından, uygun yerlerde helalar inşa edilmesinden, hastane, gurebâhâne, ıslahhâne, sanâyi mektebleri oluşturulmasından ve var olanların iyi şekilde idare edilmesinden sorumludur. Ayrıca, belediye teşkilatı yangın tulumbaları ve benzeri itfaiye aletlerinin sağlanması ve bunların özel yerlerde saklanmasından da sorumlu tutulmuştur. 1886 yılında bu kanuna ek yapılmış[128], nahiye merkezleri ile büyük köylerde vilayetler tarafından gerek görülürse belediye daireleri oluşturulmasına izin verilmiştir.

1882 tarihli Ebniye Kanunu'nda[129], kamu yapılarına yönelik kararlar vardır. Birinci bölümdeki sokakların genişliği ile ilgili beşinci maddede, dini yapıların avlularıyla kamuya ait meydanlarda, kamu yararına terkolunmuş yerlerde bina inşası ve bu

---

[126] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1633, yirmidokuzuncu madde

[127] 27 Ramazan 1294H. – 5/Ekim/1877 M. tarihli Vilâyât Kânunu'nda birinci bölümde belediye ve belediye görevleri düzenlenmiştir.

Osman Nuri Ergin, Mecelle-i Umur-ı Belediyye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Daire Başkanlığı Yayınları No:21, cilt 4, sf. 1658-1671.

[128] 13 Safer 1304 H.- 11/Kasım/1886 tarihinde vilayat kanununa ek olarak "1294 H.- 1877 M.Tarihli Vilâyât Belediye Kânunu'na Zeyl" düzenlenmiştir.

Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1671

[129] 27 Zilhicce 1299 H. 09/Kasım/1882 M.

yerlerin her ne şekilde olursa olsun özel mülkiyete dönüştürülmesi yasaklanmıştır. Bu maddenin devamında, belediye dairesinin gerekli gördüğü durumlarda, meydanın genişliğini bozmamak koşuluyla düzenleme amacıyla alanın etrafındaki binaların yerlerinin değiştirilmesinin padişahın kararına bağlı olduğu, ancak bundan sonra inşaata ruhsat verilebileceği belirtilmektedir[130]. Yeni inşa olunacak mahallelerde bir karakol ve bir okul olması zorunlu tutulmuştur. Mahalle teşkili için arazisini satacak kişilerin, belirecek ihtiyaça karşılık, ücretsiz olarak bir karakol ve okul yeri bırakması gerektiği ve sınırına kadar lağım yapmak zorunda olduğu belirtilmektedir. Arazi sahibi, Şehremaneti'ne bir harita ile başvurarak o arazinin mahalle olmasında sakınca olup olmadığını, bir karakol ve bir okul inşasına gerek olup olmadığını öğrenecek, sakınca yoksa sokaklar, karakol ve okul alanı belirtilerek çizilecek, Dahiliye Nezareti'ne sunularak padişahın izni ile ruhsat verilecektir[131]. Onyedinci maddede, bir önceki maddede işlemleri tanımlanan ham arazinin mirî arazi veya vakıf arazisi olması durumunda bile, üzerindeki emlak mülk olmak üzere alanın kiralanmış olacağı belirtilmektedir[132]. Yapı yükseklikleri kanunda üç madde ile düzenlenmişse de, kamu binaları ve vakıf binaları yükseklik sınırlamalarından muaf tutulmuştur[133].

Kamu yapılarının vergi muafiyetleri bu kanunda da yer almaktadır. Buna göre; dini yapı, kışla, hastane, okul gibi her türlü ebniye-i emîriyye ve hayır yapıları; inşaat ve tamirat vergilerinden ve harclardan muaftır ancak, bunlara bağlı her türlü emlak ve gelir getirici yapının vergi ve harcları ödenecektir[134]. Altmışsekizinci maddede, keşif vergisinden de muaf oldukları belirtilmektedir. Altmışdokuzuncu maddede ise "kamu yapıları", "hayır ve vakıf yapıları" olarak ayrım getirilerek, bu yapıların keşifleri için gönderilen görevlilere yevmiye ve yol masraflarının ödeneceği ifade edilmiştir. 1914 tarihinde, Ebniye Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilmiştir[135]. Bu değişikliğe göre, kamu yapılarından vergi alınmamasına dair ellisekizinci maddedeki kararlar iptal

---

[130]Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1715-1731

[131] Ergin, a.g.e., cilt 4, 1882 Ebniye Kanunu, İkinci bölüm, onaltıncı madde, sf. 1718

[132] Ergin, a.g.e., cilt 4, 1882 Ebniye Kanunu, İkinci bölüm, onyedinci madde, sf.1719

[133]Ergin, a.g.e., cilt 4, 1882 Ebniye Kanunu, Beşinci bölüm, otuzyedinci madde, sf.1722

[134]Ergin, a.g.e., cilt 4, 1882 Ebniye Kanunu, Dokuzuncu bölüm, ellisekizinci madde, sf.1726.

[135] 4 Cemazeyilevvel 1332H. – 31/Mart/1914 M. tarih ile "28 Zilhicce 1299H. – 10/Kasım/1882 M: Tarihli Ebniye Kânunu'nun 58. Maddesi'nin Muaddil Mukadderât İle 94. Ve 95. Maddelerinin Lağvi Hakkında Kânun-I Muvakkat", Ergin, a.g.e., cilt 4, sf.1738

edilmiştir. Aynı kanunun ikinci maddesine göre, bu tarihten sonra taşrada da İstanbul'da alınan bina vergilerinin tamamı alınacaktır .

1891 tarihli Ebniye Kânunu[136] bazı değişiklikler getirmiştir. Beşinci maddede inşaat yapılmayacak dini yapıların avluları vb. yerlere, iskeleler eklenmiş, olağandışı durumlarda buralarda inşaat yapılması gerekirse, Bâb-ı Âlî'den izin alınacağı belirtilmiştir[137]. Diğer kanunda yukarıda bahsedilen maddeler, bu kanunda da geçerli kılınmıştır.

İstimlak

Yapılan düzenlemelerde, İstimlâk konusuna ayrı bir önem verilmiş, farklı tarihlerde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Cezar, istimlak düzenimizin, Batı kaynaklı olduğunu ifade ederek, bu işlemlerde kişiler tarafından rıza ilkesinin temel olduğunu belirtir.

> "Klasik Osmanlı sisteminde kamu kesiminin icraatına dayalı bir istimlak sistemi değil de bireyci imar düzeni ile kaynaşıp biçimlenmiş bir istimlak eylemi vardı" [138]

1879 tarihli "İstimlâk Kararnâmesi"nde[139] birinci bölümün birinci maddesinde hangi koşullarda kamulaştırma yapılabileceği anlatılmıştır. Buna göre, sokak, meydan, iskele, pazar yeri, mesire yerleri, memleket bahçeleri, su yolları, liman, dok, demiryolları, çeşme, yangın havuzları, hastane, kışla, özel okullar ve devlet okulları için, kamu yararına sahibinden binalı ve binasız arazi satın alınarak istimlak yapılabilir. Kamu yararına yapılacak inşaat ve imalat için İstanbul'da Şûrâ-yı Devlet ve taşrada iki veya daha fazla vilayeti ilgilendiren bir işlemde Şûrâ-yı Devlet kararıyla padişahın iznine sunulacaktır. Taşrada bir vilayetle ilgili bir işlem veya inşaat, o vilayetin idare meclisi kararıyla yalnızca vilayet valisinin emir ve onayına sunulacaktır.

Kamu yararı için istimlaki gerekli görülen arazi ve yapılar için önce "resimler ve haritalar" düzenleneceği belirtilmiştir[140]. Buna göre, bir mülkün kıymetinin değerlendirilmesi belediye ve nahiye meclislerinden seçilmiş yeminli üç uzman

---

[136] 18 Muharrem 1309 H:- 24/Ağustos/1891 M. tarihli Ebniye Kanunu.

[137] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1700

[138] Osmanlı Klasik Dönem İmar Sistemi, Mustafa Cezar, IX. Türk Tarih Kongresi, sf. 1413

[139] 27 Cemazeyilevvel 1296H.- 19/Mayıs/1879 tarihinde "İstimlak Kararnâmesi" yayınlanmıştır . Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 1758-1762.

21 Kânûnısânî 1329H. – 03/Şubat/1914 M.tarihli İstimlak Kanunu ile geçersiz kılınmıştır.

[140] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf.1759, ikinci fasıl, beşinci madde.

tarafından yapılacaktır[141]. Üç uzmana ek olarak dört belediye meclisi üyesi, dini yetkililerden bir, Evkaf veya Defter'i Hakani'den bir kişi ile birlikte istimlak olacak arazi veya binanın olduğu yerde buluşulup istimlak değeri belirlenecektir[142]. İstimlak değeri belirlendikten sonra, istimlak olacak mülkün "resimleri", sahibinin adı ve belirlenen değer ile birilikte mülkün olduğu belediye dairesine bağlı dini yapının veya belediye konağının kapısında sekiz gün asılı tutulur, gazete olan yerlerde gazetede yayınlanır, mülkün uygun bir yerine de belge yapıştırılırdı [143]

Kamulaştırılacak mülk, Emlâk-i Emîriyye (devlet mülkü) ise, Mâliye Hazînesi'nden veya bağlı olduğu devlet dairesinden atanacak kişilerin huzurunda gereğinin yapılacağı belirtilmektedir[144]. Devlet dairesine ve belediye idaresine ait olan kamulaştırılacak mülk için belirlenen değer usulune göre, makbuz senedi alınarak bağlı olduğu daireye teslim edilecektir[145].

Nizamnamede askeri yapıların idaresi özel bir madde ile düzenlenmiştir[146]. Buna göre kale ve siperlerin inşaat ve işlemleri askeri idarece hali hazırda yürürlükte olan ve bu yönetmelikten sonra kabul edilecek düzenlemeler ile gerçekleşecektir. Bu maddeden askeri yapıların inşaat ve onarımlarının, günümüzde olduğu gibi o dönemde de, ayrı bir statüye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

1914 tarihinde, yeni bir kamulaştırma yasası[147] hazırlanarak, İstanbul ve vilayetlerde belediye daireleri adına kamulaştırılacak yerlerin kamulaştırma yolları belirlenmiştir. Kanunun birinci maddesi, İstanbul'da Şehremaneti'ne ve vilayetlerde belediye dairelerine yeni yol açmak, var olan yolu düzenlemek ve iyileştirmek, bahçe ve meydan oluşturmak, hastane, dârü'l-aceze (yoksullar yurdu) ve darü'l-eytâm (yetimler yurdu) inşa etmek, pazar yerleri, iskeleler, mesireler, su yolları, çeşmeler, yangın havuzları gibi inşaat ve düzenleme işleri için kamulaştırma hakkı vermektedir.

---

[141] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf.1759, ikinci fasıl, altıncı madde

[142] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf.1759, ikinci fasıl, yedinci madde

[143] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf.1759, ikinci fasıl, sekizinci madde

[144]Ergin, a.g.e., cilt 4, sf.1760, ikinci fasıl, onbeşinci madde

[145]Ergin, a.g.e., cilt 4, sf.1760, ikinci fasıl, ondokuzuncu madde.

[146] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf.1762, dördüncü fasıl, otuzüçüncü madde

[147] 7 Rebîülevvel 1332 H. - 03/Şubat/1914 M. tarihli, "İstanbul'da ve Vilâyâtta Devâir-i Belediyye Nâmına İstimlâk Olunacak Mahallerin Sûret-i İstimlâki Hakkında Kânun"

Kanunun ikinci maddesinde kamulaştırma işlemlerinin nasıl ve kimler tarafından yapılacağı detaylandırılmıştır[148]. Buna göre işlemler, İstanbul'da Şehremâneti Encümeni, vilayetlerde belediye meclisleri tarafından yürütülecektir. İstanbul'da Emanet Heyet-i fenniyyesi ve vilayetlerde belediye mühendisleri ve belediye mühendisi olmayan yerlerde Nâfia mühendisleri tarafından kamulaştırılması gerekli mülkün türü, ölçüleri, sahibinin adı ve tasarruf türü, belirlenen değer ve harita düzenlenerek encümen veya belediye meclisince onaylanarak, İstanbul'da Dahiliye nazırına, vilayetlerde en büyük idari memura sunulacaktır. Bu makamlar en geç on gün içinde bu kamulaştırmanın kamu yararına olup olmadığına karar vereceklerdir. Bu kararların kesin olduğu ve temyiz edilemeyeceği belirtilmektedir.

1914 kanunuyla 1879 tarihli kararnamenin birinci maddesinde[149] düzenleme yapılmış, hükümet konağı, ve hapishaneler için de kamulaştırma yapılmasına izin verilmiştir.

1912 tarihli bir başka yönetmelik[150], devlet yapıları için kamulaştırma işlemlerini kolaylaştırmıştır. Buna göre, İstimlak Kararnamesi'nin sekizinci maddesinde anlatılan belgelerle birlikte yapılan başvuru ve kararın sekiz gün süreyle askıda kalması, emlâk-i emîriyye için değiştirilmiştir. Emlâk-i emîriyye'nin ayrı bulunmasından, ilgili memurların azlığı ve resmi işler ile ilgilenmeleri yüzünden, ilan yoluyla zamanında bilgi alamamış olmaları olası görülmüş, itiraz süresinin geçişi ile hazineye zarar verilebileceği düşünüldüğünden, bilginin kişilere açıklanması ve bazı gidişata çakışan noktalar olmamak üzere kamulaştırılacak devlet yapıları için takdir olunacak bedelin doğrudan defterdarlığa bildirilmesi hazine açısından da uygun görülmüş, gereğinin yapılması İstanbul Vilâyeti Defterdarlığı'ndan yazı ile bildirilerek genelge ile diğer vilayetlere de haber verilmiştir.

Yeniden kullanım konusunda karşımıza çıkan bir durum ise, kale ve benzeri yapıların malzemesinin halk tarafından izin alınarak başka yerlerde kullanılmasıdır.

---

[148] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf.1764.

[149] 4 Cemazeyilahir 1332 H. – 30/Nisan/1914 M. tarihli "Menâfi-İ Umûmiyye İçin İstimlâke Mütedâir 21 Cemazeyilevvel 1296H. – 13/Mayıs/1879 M.Tarihli Kararnâmenin 1 Ve 2 nci Maddelerini Muaddil Kânun-I Muvakkat".

Ergin, a.g.e., cilt 4, sf.1768

[150] "İstimlâk Edilecek Emlâk-ı Emîriyye İçin Takdir Olunacak Bedelâtın Doğrudan Doğruya Defterdarlığa Tebliğine Dair Makâmı-ı Emânetin Devâire Tebliğ Olunan 17 Temmuz 1328R. – 30/Temmuz/1912 M: tarihli ve 192 Numaralı Tezkiresi", Ergin, a.g.e., cilt 4, sf.1771

Ergin, "Mecelle-i Umur-ı Belediye" isimli eserinde 1280H./1863 M. tarihli Ticaret ve Nafia Nezareti'ne yazılmış bir iradeyi yayınlamaktadır[151]. Burada kale duvarından alınarak kullanılan malzemeden bahsedilmektedir. 1913 tarihli bir kanunla, belediyeler ve vilayetlere, eski kaleler ve hisarlardan bir kısmının bırakılması söz konusu olmuştur[152].

16 Şaban 1330H./31 Temmuz 1912 M. tarihinde "Muhafaza-i Abidat Hakkında Nizamname" yayınlanmıştır[153]. Bu düzenlemenin birinci maddesinde, tüm eski kaleler, burçlar, kasaba surları, "hangi devre aid olursa olsun tüm mahaller ve eserler, Âsâr-ı Atîka Nizâmnâmesi'nin beşinci maddesi gereğince eski eserden sayılır" denmektedir. Yıktırılması gerekli yapılar hakkında da oldukça detaylı açıklamalar yapılmıştır. Nizamnamenin dördüncü maddesine göre, bir heyet yıktırılması gereken kale ve diğer yapıların yerine gidip, gerekçeyi inceleyerek bahsedilen yerin plan ve kesitini düzenlemek ve yıktırılması gereken kale ve diğer yapılarda varolan her tarzda nakış ve yazıların, fotoğrafları alınamadığı durumda aslına uygun kaydedilerek ve resmi çizilerek ve yerel başka bilgi varsa onları da ekleyerek valiliğe sunacaktır. Valilikten yıkılma gerekçesi eklenerek Maarif Nezareti'ne sunulan dosya, Müze-i Humâyunlar Müdiriyet-i Umûmiyesi'nin görüşü alındıktan ve gerekirse Müze'den bir görevli gönderilip incelendikten sonra, verilecek karara göre yapı yıkılabilecektir. Bu işlemlerden önce yapının yıkılmasından sorumlu olanlar devletçe sorumlu tutulacaktır.

19. yüzyıl nizamnameleri arasında depo ve anbarlarla ilgili de bir düzenleme bulunmaktadır. Anbar inşası, belediye daireleri yükümlülükleri arasında sayılmaktadır[154]. Bu talimatın birinci maddesine göre, her şehir ve kasabada gaz ve ispirto konması için birer anbar bulunacak ve bu anbarlar, belediye dairesi tarafından

---

[151]Ergin, a.g.e., cilt 4, İstimlak Kararnâmesi içinde, Kule-İ Zemîn Hakkındaki Mukarrerât, cilt 4, sf. 1775-1783

[152] 8 Zilhicce 1331/1913 E 26 Teşrînisani 1329 tarihli "Esvâr Ve Kılâ'-ı Atîkadan Belediyeler İle Vilâyâta Terkolunacak Yerler Hakkında Kânun-I Muvakkat" isimli kanun. Ergin, cilt 4, sf.1783

[153] Yeni Düstur cilt 4, sf.599 ve Ergin, a.g.e.,cilt 4, sf. sf.1784-1785

[154] İstanbul'a gelen gazların anbarlarda depolanması ve satışı hakkında 2 Eylül 1297R. – 14/Eylül/1881 M. tarihinde yayınlanan "Gazların Usul-i Hıfzı Hakkında Kararname" den sonra, "Gaz ve İspirto Ambarlarına dair Talimat "(22 Şevval 1305H. – 02/Temmuz/1888 M.) yayınlanmıştır.

Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 2135-2136.

inşa olunacaktır. 1906 tarihinde bir başka nizamname[155] daha hazırlanmışsa da bu nizamnamede anbar ve depoların mimarisi veya inşaatı ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur.

Şehremaneti'ne ait tüm emlakin kaydının tutulması, Tetebbu'ât ve Tatbîkât Şubesi'nin görevleri arasında sayılmıştır[156]. Bu şube, "Heyet-İ Fenniye Müdüriyeti İle Memurîn-İ Fenniyesinin Vazâifini Havî Talimat" Heyet-i Fenniyye Encümeninin oluşturulması ve görevleri" başlığı altında yapılan düzenleme ile, heyetin Tetebbu'ât ve Tatbîkât Şubesi, Turuk ve Me'âbir Şubesi, Nezâfet-i Fenniyye Şubesi, Mimâri Şubesi, Makina ve Sanâyi Şubesi olarak beş şubeye ayrılması sonucu oluşmuştur.

Mimari şubesinin görevleri arasında Şehremâneti'ne ait küçük ve büyük tüm yapıların inşası, tamiri, korunması, abdesthaneler, bevlhaneler ile bahçeler, parklar, fidelikler ile ilgili işler sayılmıştır[157]. Şehremâneti Heyet-i Fenniye mimarının görevleri ise, birinci maddede belirtilmiştir. Buna göre[158], Şehremânetine ait tüm yapılar, Şehremâneti'nin idaresinde olup Sağlık müessesesine bağlı genel hastahâneler, dispanserler, kolera barakaları, bimârhane, tebhîrhâneler, tüm belediye binaları, tuvalet salonları, bevlhaneler, haller, caddeler ve sokaklarda inşâ olunacak barakalar, ilân köşkleri, belediye polis memurlarına mahsus kulübeler, benzeri tüm yapıların tamir, yenileme ve yeni inşasında gereken projelerini çizim, keşif ve ihale şartnamelerinin düzenlenmesi, bahsedilen inşaatın toptan veya emaneten inşasında inşaat bitene kadar kontrol etmek, polis ve jandarma karakolhaneleri, yol düzenlemesinden dolayı çeşme ve türbeler, buna benzer devlet yapıları (mebâni-i aliye) ve Sıhhıye Nezâreti'ne bağlı karantinahanelerin de gereğinde keşif ve projelerini düzenlemek ve resmi dairelerin inşa tarzlarına da eşlik etmekle sorumludur.

Kastamonu Vilayeti dahilinde hastaneler oluşturulması için 1910 tarihinde bir nizamname düzenlenmiştir [159]. Bu nizamnamenin birinci maddesine göre, Kastamonu Vilayeti dahilinde her biri elli yataklık olmak ve yatakların yarısı frengi

---

[155] 4 Teşrînievvel 1322 R. – 17/Ekim/1906 M. tarihinde "Devâir-i Belediyyece İhdâs Olunacak Gaz Depolarına Dair Nizamnâme"

[156] Ergin, a.g.e., c.4, sf.2061

[157] Ergin, a.g.e., c.4, sf.2062

[158] Ergin, a.g.e., cilt 4, sf. 2071.

[159] 5 Cemaziyelahir 1328 H. – 14/Haziran/1910 M. tarihli "Kastamonu Vilâyetinde Teşkil Olunacak Memleket Hastahânelerine ve Seyyar Heyet-i Tıbbiye'ye Dâir Nizâmnâme"

hastalarına ayrılmak üzere 6 adet hastane açılması öngörülmüştür. İkinci maddede bu hastanelerin Meclis-i Umûr-ı Tıbbiyye-i Mülkiyye ve Sıhhiyye-i Umûmiyye'ce hazırlanacak düzenlemeye göre idare olunacağı belirtilmiştir.

Ayrıca, üç grup Kastamonu sancağı, üç grup Bolu sancağı, bir grup Sinop sancağı ve bir grup Çankırı sancağı için toplam 8 grup gezici sağlık ekibinin kurularak alanları dahilindeki tüm yerleşimleri dolaşarak halkı kontrol etmesi ve bunları defterlere kaydetmesi maddeler arasında yer almaktadır[160]. Bu gruplara gerektiği kadar jandarmanın eşlik edebileceği, gereken tüm yardım ve malzemenin kendilerine sağlanması gerektiği, nizamnamede yer alan diğer maddelerdendir. Sağlık gruplarına birer seyyar hastane takımı verileceği, bunlarda muayene odası ve ameliyathane olarak kullanılabilecek bir çadır, üç seyyar eczâ çantası, üç seyyar karyola, diğer gerekli malzeme ve bir hizmetçi verileceği, nizamnamenin onuncu maddesinde yera almaktadır. Bir sağlık müfettişinin tüm bu grupları gezerek kontrol etmesi ve sağlık gruplarının raporlarına göre, her üç ayda bir genel istatistik düzenleyerek, Meclis-i Umûr-ı Tıbbiyye-i Mülkiyye ve Sıhhiyye-i Umûmiyye ile vilayete sunması ve frengi hastalığı ile sağlık grupları hakkında vilayet ve meclis ile görüşmesi öngörülmüştür.

Sağlık ile ilgili düzenlemelerden bir diğeri karantinalar hakkındadır. Ergin, belediyelerce tebhirhane (karantina) inşasının 1893-1894 yıllarında çıkan kolera hastalığı sonucu Dersaadet'te (Gedikpaşa), Galata(Tophane) ve Üsküdar'da (Açık Türbe'de) birbirinin aynı üç tebhirhane inşası ile başladığını belirtmektedir[161]. Dahiliye Nezareti'nden Emanet'e tebliğ olunan 3 Kanunisani 1309H./15 Ocak 1894M.tarihli ve 1129 numaralı tezkireyi aynen yayınlayan Ergin, tebhirhanelerin mekanları ile ilgili de bilgi vermektedir. Buna göre:

> " ..her tebhirhane binası biri kirli diğeri temiz olmak ve diğerinden tamamen bir duvarla ayrılmış bulunmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Her kısım bir kapı, bir meydanlık, bir arabalık, bir ahır ve bir müstahdem odasıyla samanlık vesaire gibi çeşitli aksamı içerir. Beher tebhirhane binası 462 metrekare arazi üzerine bina olunmuş ve yalnız tebhir makinesinin bulunduğu aksam tamamen tuğladan inşa edilmiş olup, geri kalan aksamı ahşaptır."

Tüm bu nizamnameler ile birlikte, arşiv belgelerinde işleyişin ve sistemin dikkatle takip edildiği, görülen hataların uyarıldığı, gerektiğinde cezalandırıldığı ve yeni kamu yapıları için finans kaynakları oluşturulduğu görülmektedir.

---

[160] Ergin, Osman Nuri, Mecelle-i Umûr-ı Belediyye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire İşleri Başkanlığı Yayınları, No. 21, 1995, cilt, 6, Sf. 3124 – 3129

[161] Ergin,a.g.e., cilt 6,sf.3219

Keşif ve keşifnameler, önem verilen ve titizlikle hazırlanan çalışmalardır. BOA'de Ebniye-i miriye masraflarının, keşif bedelini aşmaması hakkında pek çok belge bulunmaktadır[162]. Yüzyıl sonlarında, Hendesehane'nin keşif defteri hazırlama şartlarını belirlemesi ile keşiflerin hazırlandığı bilinmektedir[163]. 1916 tarihli bir belgeden, devlet binalarının (mebani-i emriye) keşfinin yapılmasının Nafia mühendislerinin sorumluluğunda olmasına rağmen, ödenek yokluğu sebebiyle, keşiflerin bazı yerleşimlerde belediyelerde bulunan mühendisler veya kalfalar tarafından yapıldığı öğrenilmektedir[164]. Yapılan keşiflerin uygun bulunmadığı ve reddedildiği örnekler de bulunmaktadır. Mamuretülaziz'de yapılması kararlaştırılan adliye binası için hazırlanan keşif evrakı Ebniye-i Emiriye Nizamnamesi'ne uygun görülmeyerek reddedilmiştir[165]. Keşif evraklarının Ebniye-i Emiriye Nizamnamesi'ne uygun hazırlanması gereği belgelerde sıkça vurgulanmıştır [166]. 1916 tarihli bir

---

[162] BOA, Tarih: 17/Ca/1267 (Hicrî) -20/Mart/1851 (Miladi), Dosya No:52, Gömlek No:40, Fon Kodu: A.}MKT.UM.. , "Ebniye-i miriye masraflarının keşif bedelini aşmaması."

BOA, Tarih: 07/C /1267 (Hicrî) – 09/Nisan/1851 (Miladi), Dosya No:55, Gömlek No:2, Fon Kodu: A.}MKT.UM.., "Ebniye-i miriye masarıfının keşf bedelini aşmaması."

BOA, Tarih: 13/C /1267 (Hicrî) -15/Nisan/1851 (Miladi), Dosya No:55, Gömlek No:94, Fon Kodu: A.}MKT.UM.., "Ebniye-i miriye masraflarının keşif bedelini aşmaması."

BOA, Tarih: 19/C /1267 (Hicrî) – 21/Nisan/1851 (Miladi), Dosya No:56, Gömlek No:83, Fon Kodu: A.}MKT.UM.., "Ebniye-i miriye masraflarının keşif bedelini aşdırılmayacağına dair mazbatanın gönderildiği."

BOA, Tarih: 16/L /1324 (Hicrî) – 14/Ağustos/1851 (Miladi), Dosya No:65, Gömlek No:54, Fon Kodu: DH.TMIK.S.. , "Leskovik Hapishanesi'nin tamiri için talep olunan meblağın harcanabilmesi için hapishanenin keşif evraklarının gönderilmesi gerektiği"

[163] BOA, Tarih: 01/M /1312 (Hicrî) – 05/Temmuz/1894 (Miladi), Dosya No:171, Gömlek No:5, Fon Kodu: DH.MKT. , "Payas Kazası Hapishane-i Umumisi'nin yeniden tanzim ve ıslahı için hazırlanıp gönderilen keşf defterinin standartlara uygun olmayıp Hendesehane'nin belirlediği şartlara uygun olarak yeniden hazırlanıp rayiç defteriyle birlikte gönderilmesi"

[164] BOA, Tarih: 27/C /1330 (Hicrî) – 13/Haziran/1912 (Miladi), Dosya No:36, Gömlek No:24, Fon Kodu: DH.MB..HPS., 'Hapishane ve mebani-i emiriye-i sairenin keşfiyatını yapacak Nafia mühendislerine, sefer masrafları olarak verilmek üzere talep edilen tahsisat verilemiyeceğinden, belediye mühendis veya kalfalarına yaptırılmak süretiyle idare edilmesi.'

BOA, Tarih: 01/Z /1332 (Hicrî), Dosya No:73, Gömlek No:34, Fon Kodu: DH.MB..HPS., 'Sene-i haliye büdçesinde karşılığı olmadığından Suriye Vilayeti'ndeki mebani-i emiriye resim ve keşfnamelerinin tanzimi için bir mimar tayin edilemiyeceğine binaen, bu gibi işlerin mahalli belediye kalfaları marifetiyle yapılabileceği.'

[165] BOA, Tarih: 15/M /1320 (Hicrî) – 24/Nisan/1902 (Miladi), Dosya No:37, Gömlek No:27, Fon Kodu: DH.TMIK.S.. , "Mamuretülaziz'de yapılması kararlaştırılan adliye binası için hazırlanan keşif evrakı Ebniye-i Emiriye Nizamnamesi'ne uygun görülmediği"

[166] BOA, Tarih: 15/M /1320 (Hicrî) – 24/Nisan/1902 (Miladi), Dosya No:37, Gömlek No:27, Fon Kodu: DH.TMIK.S.. , "Mamuretülaziz'de yapılması kararlaştırılan adliye binası için hazırlanan keşif evrakı Ebniye-i Emiriye Nizamnamesi'ne uygun görülmediği"

belgede, inşaat ve tamirat için düzenlenen keşifnamelerde, tamiratın cinsi, malzemenin boyutu ve fiyatlarının yazılmasının gerektiği ifade edilmektedir [167].

1332H./1916M. tarihli bir belgede, resmi dairelerin kullanımına verilmiş arazi ve binalardan kullanılmayanların maliyeye devredilmesi gerektiği, bedelsiz olarak şirket ve kurumlara devredilemeyeceğinden bahsedilmektedir[168].

Finans kaynakları

Miri binaların inşaatı için devletin çeşitli birimlerinin bütçesi kullanıldığı gibi, farklı finans kaynakları da yaratılmıştır.

Ebniye-i Miriyenin inşaat ve tamirat için senelik bütçesi olduğu ve harcamaların buradan yapıldığı anlaşılmaktadır [169].

Yapı satılarak elde edilen paranın bir başka yapının inşasında kullanılması da bir başka finans yoludur[170].

1887 M. yılında hükümet konağı masraflarının bir başka karşılanma yolunun, arsa satışları olduğu görülmektedir [171].

Onarım masraflarının valiliklerin bütçesinden karşılanması uygulamasının 1888 M. yılında varolduğu görülmektedir [172].

---

[167] BOA, Tarih: 21/C /1334 (Hicrî) 25/Nisan/1916 (Miladi), Dosya No:10, Gömlek No:23, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , "Hapishaneler inşaat ve tamiratı için tanzim olunan keşifnamelerde, tamiratın nev'i, malzemenin ebadı ve fiyatlarının yazılmasının gerektiği"

[168] BOA, Tarih: 28/C /1332 (Hicrî) – 24/Mayıs/1914 (Miladi), Dosya No:72, Gömlek No:64, Fon Kodu: DH.MB..HPS., 'Resmi daireler uhdesine verilmiş olan miri arazi ve binalardan, ilgili dairelerince kullanılmayanlarının, bedelsiz olarak bir takım şirket ve müesseseye terk ve tahsisi Bütçe Kanunu'na aykırı olduğundan, sözkonusu bina ve arazilerin kiraya verilmek veya satılmak üzere cihet-i maliyeye devredilmesi lüzumu.'

[169] BOA, Tarih: 20/B /1305 (Hicrî) – 02/Nisan/1888 (Miladi), Dosya No:1498, Gömlek No:73, Fon Kodu: DH.MKT. , "Yanya Vilayeti Umum Hapishane ve hastahanesi ile Nisa Hapishanesinin tamir ve inşası için gerekli paranın vilayetin 1303 senesi bütçesindeki inşaat ve tamirat tertibinden sarfına izin verildiği"

BOA, Tarih: 05/Za/1310 (Hicrî) – 21/Mayıs/1893 (Miladi), Dosya No:44, Gömlek No:16, Fon Kodu: DH.MKT. , "Gelibolu Hükümet Konağı'nın tamiri ve buraya harcanacak meblağın ilgili olduğu seneler tahsisatından mahsubu hakkında vilayete mezuniyet itası hususunun tedkik edilmesi için buna aid evrakın Sadaret makamına takdim olunduğu"

[170] BOA, Tarih: 12/M /1320 (Hicrî) – 21/Nisan/1902 (Miladi), Dosya No:37, Gömlek No:16, Fon Kodu: DH.TMIK.S.. , "Suriye'ye bağlı Baalbek'de atik hükümet dairesinin satılarak, halkın yardımlarıyla yeniden bir hükümet konağının yapılmasına başlanılmasından memnuniyet duyulduğu"

[171] BOA, Tarih: 07/R /1305 (Hicrî) – 23/Aralık/1887 (Miladi), Dosya No:1471, Gömlek No:32, Fon Kodu: DH.MKT. , "Antalya'da inşası önerilen yeni hükümet konağı inşaat masarıfının Rumeli-i Şarki ve Bulgaristan muhacirleri iane akçesine dokunulmadan arsa satışları yoluyla ve tasarrufa riayet edilerek karşılanması"

19. yüzyılın sonuna doğru, kaynakların aktarılarak kullanılması da sözkonusudur. Musul Hapishanesi'nin tamiri ile ilgili 1893 M. tarihli belgede, hapishanenin tamiri için hükümet konağı için ödenmiş miktardan kullanılması, bunun mümkün olmadığı durumda, keşif defteriyle ödenek için İstanbul'a başvurulması gerektiği yazılıdır [173].

1894 M. tarihli, Adana Hükümet Konağı'nın inşası örneğinde, onarım masrafının üçte birinin halk tarafından, geri kalanının hazineden karşılandığı anlaşılmaktadır [174].

1320(H.)/1902,1903(M.) tarihinde bir başka uygulama görülmektedir, Suriye'ye bağlı Baalbek'de eski hükümet dairesinin satılarak, halkın yardımlarıyla yeniden bir hükümet konağının yapılmasına başlanıldığı anlaşılmaktadır [175].

İnşaat masraflarını karşılamak için ebniye-i miriye binalarının satıldığı durumlar da vardır [176].

Onarımlar için bir başka finans kaynağı, tamirat tertibatıdır[177].

Hükümet dairesi olarak kullanılmak üzere, konut satın alınması bir başka yaygın örnektir. Nallıhan Hükümet Dairesi için bir hanenin satın alınarak kullanıldığı bilinmektedir [178]

---

[172] BOA, Tarih: 18/Ra/1306 (Hicrî) – 22/Kasım/1888 (Miladi), Dosya No:1567, Gömlek No:65, Fon Kodu: DH.MKT. , "Kosova vilayetinde emlak-i emiriyeden olan hükümet konaklarıyla hapishanelerin küçük tamirat masraflarının valilik bütçesinden karşılanması"

[173] BOA, Tarih: 02/N /1310 (Hicrî) – 20/Mart/1893 (Miladi), Dosya No:4, Gömlek No:38, Fon Kodu: DH.MKT. , "Musul Hapishanesi'nin tamiri için taleb olunan meblağın, evvelce hükümet konağı tamiri için sarfına mezuniyet verilen mebaliğden tesviyesi, mümkün olmadığı takdirde Ebniye Nizamnamesine tevfikan keşf defteriyle münakaşa pusulalarının hazırlanarak gönderilmesi gerektiği"

[174] BOA, Tarih: 16/S /1312 (Hicrî) – 19/Ağustos/1894 (Miladi), Dosya No:272, Gömlek No:32, Fon Kodu: DH.MKT. , "Harablığına binaen tamiri düşünülerek masrafının üçte biri halk ianesiyle karışlanacak olup keşf masarif defter ve evrakı sonradan gönderilmek üzere hazineye ait paranın havalesi istenilen Adana Hükümet konağının inşasına ilişkin işlemlerin nizamnamelere uygun olarak olarak öncelikle keşf ve munakasa işlemlerinin icrasıyla keşf ve münakasa defterleriyle, iane verenleri gösterir pusula vs. gönderilmesi hükümetten istenilen para içinse o kısımları kullanacak birimlerin tahsisatına başvurulması"

[175] BOA, Tarih: 12/M /1320 (Hicrî) – 21/Nisan/1902 (Miladi), Dosya No:37, Gömlek No:16, Fon Kodu: DH.TMIK.S.. , "Suriye'ye bağlı Baalbek'de atik hükümet dairesinin satılarak, halkın yardımlarıyla yeniden bir hükümet konağının yapılmasına başlanılmasından memnuniyet duyulduğu"

[176] BOA, Tarih: 20/B /1312 (Hicrî) – 17/Ocak/1895 (Miladi), Dosya No:9, Gömlek No:21, Fon Kodu: DH.MKT. , "Şam'da yeniden inşa edilecek tevkifhane ve Nisa Hapishanesi'nin inşasına Ebniye Nizamnamesi'ne aykırı olarak izinsiz başlanmasının sebebiyle, inşaat masrafları karşılık olmak üzere satılacak binaların satılıp satılmadığının bildirilmesi"

[177] BOA, Tarih: 06/Ra/1320 (Hicrî) – 13/Haziran/1902 (Miladi), Dosya No:523, Gömlek No:27, Fon Kodu: DH.MKT. , "Van Vilayeti Hamidiye Kazası Hükümet Konağı'nın genişletilmesi için gerekli olan paranın, ahalinin ianatından ve tamirat tertibi ile mürettebat-ı saire tasarrufatından karşılanması gereğinin bildirildiği"

[178] BOA, Tarih: 18/L /1312 (Hicrî) – 14/Nisan/1895 (Miladi), Dosya No:362, Gömlek No:52, Fon Kodu: DH.MKT. , "Nallıhan Hükümet Konağı yapılmak üzere mübayaa olunacak hanenin, bedeli ve tamir masrafı ile buna dair resmi evrakın gönderildiği ve kira bedelindeki usulsuzlüğün Ankara Vilayeti'nden sorulması"

Yeterli bütçe olmadığı için onarımı ertelenen yapılar olduğu da bilinmektedir[179].

Yapi finansi için hisse senedi düzenlendiği durumlar da sözkonusudur. 1895 tarihli bir belgeye göre, Ayancık'da inşa edilecek hamam masrafları için belediyece hisse senedi düzenlenmesi hakkında İstanbul'dan izin istendiği bilinmektedir [180].

Halkın kamu yapılarının inşaatına yardım etmesi ve bunun teşvik edilerek gazetelerde ilan edilmesi de, 1864 tarihli bir başka arşiv belgesinden anlaşılmaktadır[181].

Halkın katkılarıyla yapılan pek çok yapı vardır[182].

2.2.2.2. Türkiye'de Yeniden Kullanım ve Kamu Yapıları bağlamında yürürlükte olan kanunlar

Bu bölümde Türkiye'de tarihi yapıların yeniden kullanımları ve kamu yapıları bağlamında yürürlükte olan kanunlar, kanun maddeleri, ilke kararları, yönetmelikler ve standartlar incelenerek araştırılmaktadır.

Türkiye'de mimari miras ve tarihi yapılar ile ilgili 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüktedir. 2863 sayılı bu kanun 21/7/1983 tarihinde kabul edilmiş, 23/7/1983 tarih ve 18113 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun ve 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişiklikler yapılarak bugünkü son halini almıştır.

---

[179] BOA, Tarih: 09/C /1311 (Hicrî) – 18/Aralık/1893 (Miladi), Dosya No:184, Gömlek No:20, Fon Kodu: DH.MKT. , "Tamiri talep edilen İskilip hükümet konağı için gerekli paranın bütçede karşılığı olmadığı ve inşa mevsiminin de geçmiş olması nedeniyle tamirinin ertelendiği"

[180] BOA, Tarih: 24/Ş /1312 (Hicrî) – 20/Şubat/1895 (Miladi), Dosya No:346, Gömlek No:81, Fon Kodu: DH.MKT. , "Ayancık Kasabası'nda inşa edilecek hamam masrafları için belediyece hisse senedi tertibine izin hususunda gelen Kastamonu Vilayeti tahriratının Sadaret'e arzı"

[181] BOA, Tarih: 01/C /1281 (Hicrî) – 01/Kasım/1864 (Miladi), Dosya No:316, Gömlek No:57, Fon Kodu: A.}MKT.MHM. , "Kuzican Kazası Müdürü Hüseyin Bey ile halkın kendi rızaları ile Tercan'daki Ebniye-i Miri inşaatı için yapmış oldukları yardımların havadisnamelere ilan ettirilmesi"

[182] BOA, Tarih: 18/Z /1304 (Hicrî) – 07/Eylül/1887 (Miladi), Dosya No:1444, Gömlek No:87, Fon Kodu: DH.MKT. , "Prepol kazasında hükümet konağı bulunmaması nedeniyle hükümet memurları ayrı ayrı dairelerde görev yaptığından, masraflarının bir kısmı ahalinin ianeleri ile karşılanmak üzere bir hükümet konağı inşa olunması"

BOA, Tarih: 20/B /1305 (Hicrî) – 02/Nisan/1888 (Miladi), Dosya No:1498, Gömlek No:73, Fon Kodu: DH.MKT. , "Yanya Vilayeti Umum Hapishane ve hastahanesi ile Nisa Hapishanesinin tamir ve inşası için gerekli paranın vilayetin 1303 senesi bütçesindeki inşaat ve tamirat tertibinden sarfına izin verildiği"

BOA, Tarih: 03/Ş /1319 (Hicrî) – 15/Kasım/1901 (Miladi), Dosya No:35, Gömlek No:74, Fon Kodu: DH.TMIK.S.. , "Mamuretülaziz Adliye Dairesi inşası için Dahiliye muvazenesinden ne kadar karşılık tedarik olunabileceğinin bildirilmesi"

Bu kanun, korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını tanımlayarak, bu varlıklarla ilgili konuları ve ilgili gerçek ve tüzel kişilerin görev ve sorumluluklarını açıklamaktadır.

Konuyla doğrudan ilgili olarak 2863 sayılı kanun maddelerinde belirtilen:

- fonksiyon değiştirmenin tanımlanması;
- kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazların devlet malı olarak nitelendirilmesi;
- 19. yüzyıl yapılarının ve kamu yapılarının kültür varlıkları olarak tanımlanması;
- bu yapıların izinsiz olarak ve planlamadan farklı kullanımlarına ceza verileceği;
- kamu kurum ve kuruluşlarının kullandığı yapıların bakım ve onarımlarından yine kendilerinin sorumlu olduğu;
- tarihi yapılarla ilgili uygulamaların daha düzenli olması ve denetlenebilmesi için Koruma, Uygulama ve Denetim Bürolarının (KUDEB) ve il özel idareleri proje bürolarının kurulması gereği;
- yapıların korunması ve onarımı için devletin sağladığı yardımlar ve katkı payları;
- taşınmazların kamu kurum ve kuruluşlarınının kullanımına verilmesinin, kamu kurum ve kuruluşlarına veya hazineye ait olan taşınmazların kullanımı, başka kişilere satılması ve devredilmesinin Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın iznine tabi olduğu;
- tescilli yapıların kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idareleri ve mahallî idare birlikleri tarafından koruma bölge kurullarının belirlediği fonksiyonda kullanılmak şartıyla kamulaştırılabileceği;
- Sit alanlarında geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları ile koruma amaçlı imar planının etkilediği tescilli yapı sahiplerine verilen haklar, hak aktarımı durumunda tescilli eserin bedeli ile ilgili işlemlerin ilgili idarelerce yürütülmesi;
- mahalli idarelerin koruma bölge kurulunca onaylanmış projelerde ve bunların uygulamalarında değişiklik yapma hakkı olmadığı;
- tescilli kamu yapıları hakkındaki istisna ve muafiyetler;
- tescilli kamu yapıları hakkındaki ceza hükümleri ve getirileri;

- ruhsata tabi her türlü inşai ve fiziki müdahalenin koruma bölge kurulunun izni ile yapılacağı, ruhsata tabi olmayan tadilat ve tamiratların; koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerin izin ve denetimi ile yapılacağı;
- kamu kurum ve kuruluşları ve belediyeler ile gerçek ve tüzel kişilerin , Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurullarının kararlarına uymak zorunda oldukları;
- kamu personelinin bu kanun ile ilgili iş ve işlemlerinde öncelik hakkına sahip oldukları;

aşağıda bu kanun ve ilgili diğer kanun ve yönetmelik maddeleri ile birlikte incelenmektedir.

Kanun maddeleri ve yorumlar

Cumhuriyet döneminde konuyla ilgili düzenlemelere bakıldığında Muhasebe-i Umumiye Kanunu ile karşılaşılmaktadır. 26.05.1927 tarih ve 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunun 23 üncü maddesi; "Devlete ait bilumum gayrimenkul emval, tapu idaresince Hazine namına tescil ve Maliye Vekaleti tarafından idare olunur. Bunlardan bir daireye tahsisi icap edenler o daireye, istimal olundukları müddetçe bila icar verilebilir" denmektedir.

Kültür varlıklarının korunması ile ilgili temel kanun olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda "yeniden işlevlendirme", "fonksiyon değiştirme" terimiyle anılmış ve Kanunun 3. maddesinin a bendinin 4. alt maddesine göre fonksiyon değiştirme, koruma başlığı altında tanımlanmıştır. Buna göre,

> ""Koruma ve Korunma"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir."

Bu kanun maddesinde, "fonksiyon değiştirme işlemleri" olarak geçen "yeniden işlevlendirme"nin, Kanunda onarım ve restorasyondan ayrı olarak anılması, yabancı literatürde koruma alanında ayrı bir araştırma alanı olarak karşımıza çıkan bu kavramın ülkemizde de kullanılmaya başlanması ve araştırılmaya değer bulunması açısından önemlidir.

25842 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış, "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik" taşınmaz kültür varlıklarının gruplarının belirlenmesi, bakımı, onarımı, yapı esasları ile yapıya ilişkin

proje ve uygulamaların denetim esaslarını düzenlemektedir. Bu yönetmeliğin 4. maddesinde tadilat, tamirat ve esaslı onarım ayrı olarak tanımlanmışlardır [183]. Bu madde ile yeniden kullanım proje ve uygulamaları esaslı onarım kapsamına girdiği düşünülebilir.

Esaslı onarım hakkında olan yönetmeliğin 9. maddesine göre ise,

> "Esaslı onarımlarda, tescilli yapı için hazırlanacak rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ve diğer belgeler koruma bölge kuruluna sunulur. Koruma bölge kurulunun onayladığı proje ve koşullarda uygulama gerçekleştirilir. Uygulamalara ilişkin denetleme; Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmeliğe göre yapılır".

denmektedir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 5. maddesinde "devlet malı niteliğindeki kültür varlıkları" tanımlanırken, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar da devlet malı niteliğinde tanımlanmışlardır[184]. Çeşitli mevzuat içerisinde oldukça dağınık bir şekilde yer almakta olan devlet mallarının edinilmesi, yönetimi ve elden çıkarılmasıyla ilgili hükümler, Milli Emlak Genel Müdürlüğü tarafından Devlet Malları Mevzuatı başlığı altında bir araya getirilerek yayınlanmıştır. Tarihi niteliği olan kamu yapılarının bu mevzuattaki yerinden tezin sonraki bölümlerinde bahsedilecektir.

Devlet Malları'nın korunması ve onarılması işlemleriyle ilgili olarak yapılan erken tarihli bir başka düzenleme 30/9/1971-7/3228 tarih ve sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilmiş ve 27.10.1971/13999 tarih ve sayıyla Resmi Gazete'de yayınlanmış Devlet Malları İşletme Bakım, Onarım Yönetmeliği'dir. Devlet malları

---

[183] Buna göre, " Tadilat ve tamirat: Yapıların yaşamını sürdürmesini amaçlayan;

a) 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 21 inci maddesi uyarınca ruhsata tabi olmayan: derz, iç ve dış sıva, boya, badana, oluk, dere, doğrama, döşeme ile mimari öğe olarak ve sanat tarihi açısından özellik arz etmeyen tavan kaplamaları, elektrik ve sıhhi tesisat tamirleri ile çatı onarımı ve kiremit aktarılması ve yörenin özelliğine göre belediyelerce hazırlanacak imar yönetmeliklerinde belirtilecek taşıyıcı unsuru etkilemeyen müdahaleleri,

b) (a) bendinde belirtilen müdahaleler sırasında yapıdaki ahşap, madeni, pişmiş toprak, taş gibi çürüyen ya da bozularak eksilen mimari öğelerin özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesini, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesini,

Esaslı onarım: Tadilat ve tamirat dışında kalan ve bilimsel esaslara göre hazırlanmış rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine dayalı uygulamaları " tanımlamaktadır.

[184]2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 5. madde **"**Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları Devlet malı niteliğindedir. Özel nitelikleri dolayısıyla ayrı statüye tabi tutulan mazbut ve mülhak vakıf malları bu hükmün dışındadır."

niteliğindeki tarihi değere sahip kamu yapılarını da ilgilendirdiği için bu yönetmelik daha sonra yeniden ele alınacaktır.

2863 sayılı Kanunun 6. maddesinde korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının neler olduğu tanımlanmaktadır. Buna göre; 19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış tüm yapılar, bu tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar, Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları korunması gerekli kültür varlığı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca korunması gereken yapılar yapı tipi olarak da belirtilmiştir. Bunların arasında bulunan tarihi kışla, tabya ve istihkâmlar, medreseler; tersaneler, imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhaneler de korunması gerekli yapılar arasında sayılmış kamu yapılarıdır.

Kanunun 9. maddesinde bu yapıların izinsiz olarak ve planlamadan farklı kullanımlarının cezalandırılacağı belirtilmektedir. Buna göre; Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararları çerçevesinde koruma bölge kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak yapılara esaslı onarım, inşaat, tesisat, sondaj, kısmen veya tamamen yıkma, yakma, kazı ve benzeri inşai ve fiziki müdahalede bulunulamaz, bu yapılar ve korunan alanlar yeniden kullanıma açılamaz veya kullanımları değiştirilemez [185]. Kanunun 65. maddesinde Kanun hükümlerine aykırı ve izinsiz uygulama yapanların para ve hapis cezasına çarptırılacakları, bunların miktar ve süreleri belirtilmektedir[186].

---

[185] "(14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde koruma bölge kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarında inşaî ve fizikî müdahalede bulunulamaz, bunlar yeniden kullanıma açılamaz veya kullanımları değiştirilemez. Esaslı onarım, inşaat, tesisat, sondaj, kısmen veya tamamen yıkma, yakma, kazı veya benzeri işler inşaî ve fizikî müdahale sayılır."

[186] 65. madde - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Bu Kanunun 9 uncu maddesine aykırı hareket edenler:

a) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının yıkılmasına, bozulmasına, tahribine, yok olmasına veya her ne suretle olursa olsun zarara uğramalarına kasten sebebiyet verenler iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve beşmilyar liradan onmilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu fiiller korunması gerekli kültür ve tabiat varlığını yurt dışına kaçırmak maksadıyla işlenmiş ise yukarıda belirtilen cezalar bir kat artırılır.

b) Sit alanlarında geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarına, koruma amaçlı imar plânlarına ve koruma bölge kurullarınca belirlenen koruma alanlarında öngörülen şartlara aykırı izinsiz inşaî ve fizikî müdahale yapanlar veya yaptıranlar, iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve beşmilyar liradan onmilyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Kamu kurum ve kuruluşlarının kullandığı yapıların bakım ve onarımlarından yine kendilerinin sorumlu olduğu da bu kanunun yetki ve yöntem ile ilgili 10. maddesinde belirtilmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan taşınmazların korunması için bu kuruluşların bütçelerine ve hizmetlerin yerine getirilebilmesi için Kültür ve Turizm Bakanlığı Bütçesine de her yıl yeteri kadar ödenek konması düzenlenmiştir[187].

Kanunun 10. maddesinde, tarihi yapılarla ilgili uygulamaların daha düzenli olması ve denetlenebilmesi için koruma, uygulama ve denetim bürolarının ve il özel idareleri proje bürolarının kurulması gereği de açıklanmıştır[188]. Tarihi yapıların daha sistematik ve düzenli bir şekilde bakım ve onarımının yapılmasını ve korunmasını sağlamak açısından önemli bir düzenlemedir. Bu kanun maddesi, 25842 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış, "Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik" ile tamamlanarak, il özel idareleri bünyesinde kurulabilecek proje büroları, Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları'nın (KUDEB) kuruluşu, görevleri, çalışma şekli ve eğitim birimleri tanımlanmıştır.

Kültür mirasımızın gelecek kuşaklara aktarılabilmesini kolaylaştırmak ve imkanları olmayan kişilere ait yapıların da korunmasını sağlamak için çeşitli yardımlar söz konusudur. Kanunun 11. maddesi, gerekli olduğu hallerde tarihi yapıların

---

c) Bu kanunda belirli usuller dışında usulsüz yıkma ve imar izni verenler iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası, ayrıca beşmilyar liradan onmilyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

d) Bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerden bu Kanunun 57 nci maddesinin altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca izin almaksızın veya izne aykırı olarak tamirat ve tadilat yapanlar ile izinsiz inşaî ve fizikî müdahale yapanlar veya yaptıranlar bir yıldan üç yıla kadar ağır hapis ve üçmilyar liradan altımilyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar."

[187] "Madde 10.(17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun, 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik)

[188] 10. madde "…Büyükşehir belediyeleri, valilikler, Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere sanat tarihi, mimarlık, şehir plânlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı koruma, uygulama ve denetim büroları kurulur. Ayrıca, il özel idareleri bünyesinde, kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak proje büroları ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek eğitim birimleri kurulur." Aynı maddeye göre, "Bu bürolar koruma bölge kurulları tarafından uygun görülen koruma amaçlı imar plânı, proje ve malzeme değişiklikleri ile inşaat denetimi de dahil olmak üzere uygulamayı denetlemekle yükümlüdürler."

kamulaştırılması, mülk sahibine ayni, teknik yardım yapılması gibi çözümler sunulmaktadır[189].

Kanunun 12. maddesi taşınmaz kültür varlıklarının onarımına yardım sağlanması ve katkı payı ile ilgilidir;

> "Özel hukuka tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının; korunması, bakım ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığınca ayni, nakdi ve teknik yardım yapılır. Bu amaçla, Bakanlık bütçesine yeterli ödenek konulur. Bakanlıkça yapılacak yardımlara ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir."

Kanunun 21 maddesinde istisna ve muafiyetler düzenlenmiştir. Tarihi değere sahip tescilli kamu yapıları da tescilli kültür varlıkları ile aynı istisna ve muafiyetlere sahiptirler, her türlü vergi, resim ve harçtan muaftırlar[190].

Kanunun 12. maddesine göre, 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8 inci ve 18 inci maddeleri uyarınca:

> "mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u nispetinde "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı" ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu uyarınca verilecek kredilerin en az %10'u tescilli yapıların korunmasında harcanmak üzere toplanır ve bakanlıkça gerekli durumlarda harcanır" [191]

---

[189] Kanunda yapılabilecek yardımla ilgili 11. maddede şu ifade kullanılmıştır: "Bu Kanunun belirlediği bakım ve onarım sorumluluklarını yerine getirmekte aczi olanların mülkleri, usulüne göre kamulaştırılır. Mazbut veya mülhak vakıf varlıkları bu hükme tabi değildir.

Kültür ve Turizm Bakanlığının uygun görmesi ile, Vakıflar Genel Müdürlüğü, il özel idareleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları, yukarıda sözü geçen maliklere lüzum görülen hallerde, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma, bakım ve onarımlarına, teknik eleman ve ödenekleri ile yardımda bulunabilirler."

[190] 21. madde "(17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun, 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Tapu kütüğüne "korunması gerekli taşınmaz kültür varlığıdır" kaydı konulmuş olan ve I inci ve II nci grup olarak gruplandırılmış bulunan taşınmaz kültür varlıkları ile arkeolojik sit alanı ve doğal sit alanı olmaları nedeniyle üzerlerine kesin yapılanma yasağı getirilmiş taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları olan parseller her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.

Kültür varlıklarının korunması maksadıyla tespit, proje, bakım, onarım, restorasyon ve kazı ile müzelerin güvenliği için kullanılmak şartıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli Savunma Bakanlığı, Bakanlıkça ve Vakıflar Genel Müdürlüğünce dışardan getirilecek her türlü araç, gereç, makine, teknik malzeme ve kimyevi maddeler ile altın ve gümüş varak, her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.

Koruma bölge kurulları kararına uygun olarak bu taşınmaz kültür varlıklarında yapılan onarım ve inşaat işleri Belediye Gelirleri Kanunu gereğince alınacak vergi, harç ve harcamalara katılma paylarından müstesnadır.

Bu Kanun kapsamında tescil edilen taşınmaz kültür varlıkları için 29.6.2001 tarihli ve 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz."

[191] "Belediyelerin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmak üzere 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8 inci ve 18 inci maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u nispetinde "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı" tahakkuk ettirilir ve ilgili belediyesince emlak vergisi ile birlikte tahsil edilir.

25785 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış, "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik " ile kanunun bu maddesi ile ilgili katkı payı ve kişilerin bundan ne şekilde yararlanabileceği detaylarıyla tanımlanmaktadır. Bu konudaki bir başka düzenleme de 25876 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış, "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanmasına Dair Yönetmelik"dir. Birinci maddesinde de belirtildiğine göre bu yönetmeliğin amacı, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının korunması, bakım ve onarımı için Bakanlıkça yapılacak ayni, nakdi ve teknik yardımların usul ve esaslarını belirlemektir.

Kamu kurum ve kuruluşlarına veya hazineye ait olan taşınmazların , Kültür ve Turizm Bakanlığının izni olmadan başka kişilere satılması ve devredilmesi 2863 sayılı Kanunun 13. maddesi ile yasaklanmıştır[192].

Kamu yapılarının kullanımı 2863 sayılı Kanunun 14. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre:

> "Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının intifa haklarının, belirli sürelerle kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere, Devlet dairelerine, kamu kurum ve kuruluşlarına, kamu menfaatine yararlı milli derneklere bırakılması veya gerçek ve tüzelkişilere kiraya verilmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığının iznine tabidir.
>
> Yukarıda belirlenen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını kullananlar, bunların bakım, onarım ve restorasyon işlerini bu Kanunda belirlenen esaslara göre yapmak ve bunun için gerekli masrafları karşılamakla yükümlüdürler." [193]

Tahsil edilen miktar, il özel idaresi tarafından açılacak özel hesapta toplanır. Bu miktar; belediyelerce kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projeler kapsamında kamulaştırma, projelendirme, plânlama ve uygulama konularında kullanılmak üzere il sınırları içindeki belediyelere vali tarafından aktarılır ve bu pay valinin denetiminde kullanılır.

Bu madde uyarınca tahakkuk eden katkı payları hakkında 1319 sayılı Kanunun üçüncü kısmı hükümleri uygulanır. Katkı paylarına ilişkin usul ve esaslar İçişleri Bakanlığı ile Bakanlık tarafından belirlenir.

2985 sayılı Toplu Konut Kanunu uyarınca verilecek kredilerin en az %10'u tescilli taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu işlemlerine ilişkin başvurularda kullandırılır. Bu kapsamdaki öncelikli projeler Bakanlık ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca müştereken belirlenir."

[192] 13. madde "Hazineye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ait olup, usulüne göre tescil ve ilân olunan, her çeşit korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı ile bunlara ait korunma sınırları dahilindeki taşınmazlar, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni olmadan, gerçek ve tüzelkişilere satılamaz, hibe edilemez."

[193] 14. madde ""Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının intifa haklarının, belirli sürelerle kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere, Devlet dairelerine, kamu kurum ve kuruluşlarına, kamu menfaatine yararlı milli derneklere bırakılması veya gerçek ve tüzelkişilere kiraya verilmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığının iznine tabidir.

Anılan varlıklardan, Vakıflar Genel Müdürlüğünün yönetim ve denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflarla, 7044 sayılı Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair Kanunla yönetimi Vakıflar Genel Müdürlüğüne

Bu maddede ve Kanunun 13. maddesinde de taşınmazların tasarrufunda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izin şartı vardır.

2863 sayılı Kanunun 15. maddesi kamulaştırma ile ilgilidir ve a bendine göre "kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idareleri ve mahallî idare birlikleri tescilli taşınmaz kültür varlıklarını, koruma bölge kurullarının belirlediği fonksiyonda kullanılmak şartıyla"[194] kamulaştırma hakkına sahiptirler. Bu maddeye göre koruma bölge kurulları, kamu kuruluşları tarafından kamulaştırılacak tescilli taşınmaz kültür varlıklarının hangi fonksiyonla kullanılacağını belirleme yetkisine sahiptir.

Bu yetki 25698 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak tekrarlanmıştır, "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları ile Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmelik"de 11 maddenin n bendinde;

> "Kanunun "Kamulaştırma" başlıklı 15 inci maddesi uyarınca, taşınmaz kültür varlıkları ve bunların koruma alanları, kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idareleri ve mahalli idare birliklerince mevcut fonksiyon dışında bir amaçla kamulaştırılacak ise yeni fonksiyona ilişkin olarak Bakanlığa görüş vermek"

Koruma Bölge Kurulları'nın görevlerinden biri olarak tanımlanmaktadır. Bu madde, devlet ve kamu kurumlarınca kamulaştırılarak kullanılacak yapının yeniden kullanımında verilecek fonksiyonun Koruma Bölge Kurulları'nda görevli uzmanlarca önerilmesini öngörerek daha doğru ve faydalı bir kullanımın sağlanması amaçlamaktadır.

Kamulaştırma işlemleri ile ilgili 2863 sayılı kanunun 15. maddesinin e ve f bendlerinde de hükümler bulunmaktadır. Buna göre, kamulaştırma işlemleri, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerine göre yapılacaktır. Sit alanı olması nedeni ile kesin inşaat yasağı getirilmiş korunması

---

devredilen vakıf mallarının kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere, Devlet dairelerine, kamu kurum ve kuruluşlarına ve kamu yararına çalışan milli derneklere, belirli sürelerle, intifa haklarının bırakılması veya gerçek ve tüzelkişilerce karakterine uygun kullanılmak şartı ile kiraya verilmesi, Vakıflar Genel Müdürlüğünün yetkisindedir.

Yukarıda belirlenen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını kullananlar, bunların bakım, onarım ve restorasyon işlerini bu Kanunda belirlenen esaslara göre yapmak ve bunun için gerekli masrafları karşılamakla yükümlüdürler."

[194] 15. madde "a) Kısmen veya tamamen gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetine geçmiş olan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile korunma alanları Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanacak programlara uygun olarak kamulaştırılır. Bu maksat için, Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesine yeterli ödenek konur.

Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idareleri ve mahallî idare birlikleri tescilli taşınmaz kültür varlıklarını, koruma bölge kurullarının belirlediği fonksiyonda kullanılmak kaydıyla kamulaştırabilirler."

gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu parseller, malikinin başvurusu üzerine bir başka Hazine arazisi ile değiştirilebilir, bu hükümle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.[195]

Kanunun 17. maddesi; koruma amaçlı imar planlarıyla kesin yapılanma yasağı getirilen sit alanlarındaki tescilli taşınmaz kültür varlıklarının durumu ile ilgilidir. Kamu yapılarının genellikle sit alanları sınırları dahilinde olması nedeniyle konumuzla ilgili olan bu maddede, mal sahiplerinin takas hakkı, kısıtlı yapılaşma hakkı durumunda ve kesin yapılaşma yasağı getirilen durumlarda tescilli yapılarıyla ilgili haklarını nasıl kullanabilecekleri düzenlenmiştir. Kanunun 17. maddesinin b bendine göre, bu alanlardaki gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazlar mal sahibinin başvurusu üzerine, belediye ve il özel idaresine ait taşınmazlarla takas edilebilir. C bendinde ise, imar planlarıyla hakları kısıtlanan tescilli yapı sahiplerinin yapılanma haklarının kısıtlanmış bölümünün başka alanlara aktarılmasına belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde belediyeler, bunların dışında valiliklerin yetkili olduğu belirtilmektedir. Aktarım işleminde Sermaye Piyasası Kurulu'nca onaylı gayrimenkul değerleme şirketlerince yapılacak rayiç değer denkleştirmesinin esas alınacağı ifade edilmiştir "ancak aktarıma konu hak tescilli taşınmaz kültür varlığına ilişkin ise yapı değeri dikkate alınmaz."[196] Bu

---

[195] 15. madde e bendinde "e) Kamulaştırma işlemleri, bu Kanun hükümleri ile 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerine göre yapılır."

f bendinde ise "f) Sit alanı olması nedeni ile kesin inşaat yasağı getirilmiş korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu parseller, malikinin başvurusu üzerine bir başka hazine arazisi ile değiştirilebilir. Üzerinde bina, tesis var ise, malikinin başvurusu üzerine rayiç bedeli 2942 sayılı Kanunun 11 inci maddesi hükümlerine göre belirlenerek ödeme yapılır. Bu hükümle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir." denmektedir.

[196] 17. madde "b) Koruma amaçlı imar plânlarıyla kesin yapılanma yasağı getirilen sit alanlarında bulunan gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazlar malikin başvurusu üzerine, belediye ve il özel idaresine ait taşınmazlarla takas edilebilir.

c) Yapılanma hakları kısıtlanmış tescilli taşınmaz kültür varlıklarına veya bunların koruma alanlarında bulunan ya da koruma amaçlı imar plânlarıyla yapılanma hakları kısıtlanan taşınmazlara ait mülkiyet veya yapılanma haklarının kısıtlanmış bölümünü, imar plânlarıyla yapılanmaya açık aktarım alanı olarak ayrılmış, mülkiyetlerindeki veya üçüncü şahıslara ait alanlara, aktarımdan yararlanacak öncelikli hakları belirleyerek bir program dahilinde aktarmaya, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde belediyeler, bunların dışında valilikler yetkilidir.

Aktarım işleminde Sermaye Piyasası Kurulunca onaylı gayrimenkul değerleme şirketlerince yapılacak rayiç değer denkleştirmesi esastır. Ancak aktarıma konu hak tescilli taşınmaz kültür varlığına ilişkin ise yapı değeri dikkate alınmaz.

Bu taşınmazlar için, kısıtlanmış yapılanma haklarının, imar plânlarıyla aktarım alanı olarak ayrılmış yapılanmaya açık diğer alanlarda kullanılmasını sağlayacak ve bu hakkı hamiline yazılı menkul kıymete dönüştürecek belgeler düzenlemeye, bu belgeleri yapılanma hakları kısıtlanmış alan olarak gösterilen ve tapuda bu konuda şerh düşülen alanlardaki taşınmaz sahiplerinden hak sahibi olanlara

durumlarda yetkinin ilgili idarede olduğu ve tüm düzenlemelerin onlar tarafından yapılacağı yazılmışsa da, yapı değerinin nasıl belirleneceği ile ilgili detaylar anlatılmamıştır.

İhale Yöntemi

25849 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış, "Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulamaları ile Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmelik"; değerlendirme, hizmet alımı, yaklaşık maliyet ve ihaleler ile ilgili açıklamalar yaptığı için bu konuyla ilişkilendirilebilir. Yönetmeliğin 9. ve 10. maddelerinde ihalelerdeki yaklaşık maliyetin belirlenmesi ile ilgili maddeler yer almaktadır. Buna göre;

> "Mal veya hizmet alımları ile uygulama işlerinin ihalesi yapılmadan önce idarece, her türlü fiyat araştırması yapılarak katma değer vergisi hariç olmak üzere yaklaşık maliyet belirlenir. Bu belirlemede, kanunların verdiği yetkiye dayanılarak ilgili dairelerce tespit edilmiş birim fiyatlar, rayiçler ve genel tarifler de kullanılabilir."

Bu yönetmelikte ihalelerle ilgili olarak; ihalelerde, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ile ceza ve ihalelerden yasaklama hükümleri hariç 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerinin uygulanmayıp bu Yönetmelik esaslarının uygulanacağı maddesi bulunmaktadır[197].

---

vermeye, imar plânında aktarım alanı olarak ayrılmış ve tapuda bu konuda şerh düşülen alanlarda ise ruhsat vermek için toplamaya ilgili idareler yetkilidir. Menkul kıymetlerin basılması, saklanması, el değiştirme işlemlerinin onaylanması ve veri tabanının oluşturulması ve denetlenmesi İller Bankasınca yapılır.

Bu alanlarda kesin yapılanma yasağı gelmesi nedeniyle yapılanma hakkının tamamen aktarılması halinde, yapılanma hakkı kısıtlanan taşınmaz, mütemmimi ile birlikte ilgili idare mülkiyetine geçer ve parseller ilgili idare adına tescil edilir ve hiçbir koşulda satışa konu edilemez.

Aktarıma konu parselde malikin korunabilir yapılanma hakkı kalması halinde ise yapılanma hakkı kısmen aktarılır. Bu durumda, malikin yapılanma hakkı kısıtlanmış alandaki mülkiyeti devam eder.

Ancak, aktarıma konu hak, tescilli taşınmaz kültür varlığı üzerinde ise, malikin bu varlığın korunması ve yaşatılması için gerekli bakım, onarım ve restorasyon çalışmasını, ilgili idare ile imzalanacak protokole uygun olarak menkul kıymetleri teslim almasını müteakip başlatarak tamamlaması zorunludur. Aksi halde, ilgili idare teslim edilen menkul kıymet bedelini faiziyle birlikte malikten tahsile yetkilidir. Bu hususlar ve protokol menkul kıymet tesliminden önce ilgili idarece tapuya her türlü harçtan ve damga vergisinden muaf olarak şerh edilir.

Kısıtlanmış hakların bulunduğu belediye sınırları içerisinde, aktarım alanı tespit edilmesinin mümkün olamaması halinde, ilgili idareler ortak program yürütmeye yetkilidir.

Yukarıdaki fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Bakanlıkça hazırlanacak bir yönetmelikle belirlenir."

[197] 25849 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış, "Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulamaları ile

Kanunun 18. maddesinde mahalli idarelerin koruma bölge kurulunca onaylanmış projeler ve verilen kararlara, taşınmaz kültür varlığı parselinde olduğu müddetçe müdahale ederek değişiklik yapamayacakları, ancak inşa edilen ek veya eklenti yapının fen ve sağlık şartları mevzuatına uygunluğunu kontrol etmeye yetkili oldukları belirtilmiştir[198]. 25842 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış, "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik"de de aynı şekilde bir ifade yer almaktadır. Yönetmeliğin 10. maddesi yapıların fen ve sağlık şartlarına uygunluğun denetlemesine dairdir;

> "İlgili idareler; taşınmaz kültür varlığı parselinde ek veya eklenti suretiyle yapılacak yapılar, sit alanı veya koruma alanı içinde yeni inşa edilecek yapılar ve taşınmaz kültür varlıklarının restorasyonu ile ilgili olarak koruma bölge kurulu tarafından onaylanmış projelerde değişiklik yapamazlar. Ancak, inşa edilecek yapının fen ve sağlık şartlarının mevzuata uygunluğunu kontrol ederler."

Kanunun 57. maddesi Koruma bölge kurullarının görev, yetki ve çalışma şeklini tanımlayarak, her türlü inşai ve fiziki müdahalenin koruma bölge kurulunun izni ile yapılacağını, 3194 sayılı İmar Kanununun 21. maddesi kapsamına giren ruhsata tâbi olmayan tadilat ve tamiratların; özgün biçim ve malzemeye uygun olarak, bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerin izin ve denetimi ile yapılacağını yazmaktadır[199]. Aynı konuya, 25842 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış, "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik"te 8. maddede "tadilat ve tamiratlar özgün biçim ve malzemeye uygun olarak gerçekleştirilmelidir" şeklinde yer verilmiştir.

Tadilat ve tamiratların özgün biçim ve malzemeye uygun yapılması ve KUDEB'lerce bunun denetlenmesi, 25842 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış, "Koruma,

---

Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmelik", 7. madde y bendi

[198] 18. madde "Mahalli idareler, taşınmaz kültür varlığı parselinde, ek veya eklenti suretiyle yapılacak veya yeni inşa edilecek yapılara ait koruma bölge kurulunca verilen kararlarda veya onaylanmış kültür varlığı projelerinde değişiklik yapamazlar. Ancak, inşa edilecek yapının fen ve sağlık şartlarının mevzuata uygunluğunu kontrol ederler."

[199] 57. madde "Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, 3194 sayılı İmar Kanununun 21 inci maddesi kapsamına giren ruhsata tâbi olmayan tadilat ve tamiratlar; özgün biçim ve malzemeye uygun olarak, bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerin izin ve denetimi ile yapılır. Bunların dışında her türlü inşaî ve fizikî müdahale koruma bölge kurulunun izni ile yapılır."

Ayrıca aynı maddede "Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların koruma alanlarında yapılan tadilat ve tamiratlara ilişkin uygulama öncesi ve sonrasına ait rapor ve belgeleri, ilgili idareler ve Vakıflar Genel Müdürlüğünce ilgili koruma bölge kurulu müdürlüklerine gönderilir.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin hususlar Bakanlıkça çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir." denmektedir.

Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'in 7. maddesinin b bendinde KUDEB'in görevleri tanımlanırken de vurgulanmaktadır;

> "Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, tadilat ve tamiratların; özgün biçim ve malzemeye uygun olarak gerçekleştirilmesini denetlemek, uygun bulunanlara onarım uygunluk belgesi düzenlemek"

Kanunun 61. maddesinde bu kanunun devlet ve kamu kurum ve kuruluşlarının eylemlerini de düzenlediği vurgulanmıştır;

> "(14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Kamu kurum ve kuruluşları ve belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurullarının kararlarına uymak zorundadır. Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları Resmî Gazete'de yayımlanır."

25698 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış, "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları ile Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmelik"in 15. maddesinde de aynı konuya dikkat çekmektedir[200].

Kanunun 72. maddesinde kamu personeli ile ilgili yapılacak iş ve işlemlerde öncelik tanınacağı ifade edilmiştir [201].

2863 numaralı kanuna ait ek madde 2'de anıt eserlerle ilgili bir madde yeralmaktadır. Kültür varlığı kamu yapılarının özellikle yönetim yapılarının anıt eserler olarak kabul edilerek bu maddenin kapsamı dahilinde değerlendirilmeleri gerekmektedir. Bu maddenin c bendine göre; "Taşınmaz kültür varlığı niteliğindeki anıt eserler için ise, o esere münhasır anıt eser kurulu oluşturulur". "ve kurul"… "eser için yıllık ve beş yıllık koruma ve geliştirme projesi hazırlar"[202]. Bu konuyla ilgili olarak 26006 sayılı

---

[200] 15. maddede kararlara uyma zorunluluğu belirtilmiş, "Kamu kurum ve kuruluşları ve belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurullarının kararlarına uymak zorundadır" ifadesi kullanılmıştır.

[201] 72. madde "Bu Kanunun uygulanmasında, görevli kamu personeli hakkında yapılacak iş ve işlemler ve alınacak her türlü kararlar ve bu kararlara karşı yapılacak itirazlar, öncelikle incelenir ve sonuçlandırılır."

[202] Kanunun anıt eserlerle ilgili maddesi ek madde 2 olarak kanunan eklenmiştir. Bunun c bendi önemlidir: "c) Taşınmaz kültür varlığı niteliğindeki anıt eserler için ise, o esere münhasır anıt eser kurulu oluşturulur. Kurul; eserin bulunduğu yerdeki üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğretim üyeleri, meslek odaları, sivil toplum örgütü temsilcileri ve yerel yönetimlerin temsilcileri ile eserin korunması ve geliştirilmesi için bağışta bulunanlardan Bakanlıkça uygun görülen kimseler ile bu eserler için tasarruf yetkisine sahip idarenin temsilcisinden oluşur. İlgili idarenin temsilcisi bu kurulun başkanıdır.

Kurul, eser için mekansal ve fiziksel gelişim, tematik gelişim ve vizyon, eserin korunması ve geliştirilmesi, tanıtım ve teşhir gibi konuları kapsayan yıllık ve beş yıllık koruma ve geliştirme projesi hazırlar. Koruma ve geliştirme projesi kapsamındaki uygulamalar, anıt eserin tanıtımını yapmak, anıt eser için bağış toplamak, onursal ödüller vermek anıt eser kurulunun yetkisindedir. Kurul; eserin

Resmi Gazete'de yayınlanmış, "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğin dördüncü bölümünde anıt eserler ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluşu, Görevleri ve Çalışma Esasları detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.

660 sayılı ilke kararı

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05.11.1999 tarihli 660 sayılı İlke Kararı'nda esaslı onarım ilkelerinin anlatıldığı 2. bölümde yeni işlev ve kamu binalarının kullanımı ile ilgili iki madde yer almaktadır. Bu bölümün d bendinde

> "Yeni işlev verilecek yapılarda yapılacak eklerin, niteliği ve korunması gerekli kültür varlığıyla bütünleşmesi, tasarımı yapan mimar tarafından gerektiğinde avan proje niteliğinde hazırlanarak, koruma kurulunun görüşüne sunulacağına"

karar verildiği belirtilmiştir.

Aynı ilke kararının f ve g maddelerinde de kamu kurumlarının tasarrufundaki yapılarla ilgili yapılabilecekler belirlenmiş ve karar verilmiştir.

> "f) 3386 sayılı Yasa ile değişik 2863 sayılı Yasanın 10. maddesinde belirtilen kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyeti veya idaresinde bulunan tescilli taşınmaz kültür varlıklarının, basit ve esaslı onarım uygulamalarının, koruma kurulu kararı doğrultusunda, kendi sorumluluklarında gerçekleştirilmesine, uygulama sonucuna ilişkin rapor, fotoğraf vb. belgelerin ilgili koruma kuruluna iletilmesine, kurulca uygun görülmeyen basit onarım ve esaslı onarım uygulamalarının yenilenmesine,
>
> g) Kültür Bakanlığınca gerçekleştirilen korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının onarımları ile kazı alanlarında yapılan onarımlarda uygulamaya başlamadan önce, hazırlanacak rölöve ve restorasyon projeleri için koruma kurulu kararı alınmasına"

662 sayılı ilke kararı

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05.11.1999 Tarih ve 662 sayılı "Tescil Kaydı Bulunmayan Taşınmaz Kültür Varlığı Özelliğindeki Yapılar ve Yapı Elemanları " başlıklı ilke kararında,

> "Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı envanterlerinin tamamlanmamış olması nedeniyle; 2863 sayılı Yasaya göre taşınmaz kültür varlığı özellikleri taşımakla birlikte henüz tespit ve tescili yapılamamış olan yapıların, kamu kurum ve kuruluşlarınca kullanılan ve yapıldığı dönemin mimari özelliklerini taşıyan yapıların, erken cumhuriyet dönemi yapıların, Koruma Kurulu görüşü alınmadan yıktırılmaması yönünde gerekli önlemlerin alınmasına"

karar verilmiştir.

---

korunması, yaşatılması ve geliştirilmesine ilişkin her yıl düzenli olarak rapor hazırlar. İlgili idareler bu raporları değerlendirmeye almak zorundadır.

Bu maddenin uygulanması ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir."

5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun"

5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" yakın tarihli bir düzenlemedir. 16.06.2005 tarihinde kabul edilmiş, 05.07.2005 tarih ve 25866 sayılı resmi gazete ile yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanunun birinci maddesi, kanunun çıkartılma amacını ve kapsamını tanımlamaktadır.

> "...kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabiî afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması"[203]

Yukarıda belirtilen durumu amaçlayan bu kanun 7. madde ile diğer kanunların üzerinde olduğunu ifade etmektedir. Buna göre:

> "Bu Kanun kapsamında yer alan yenileme alanlarında, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler saklı kalmak kaydıyla, diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz."

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu temel kanundur [204].

Kanunun 3. maddesinde "Yenileme alanları olarak belirlenen bölgelerde il özel idaresi ve belediye tarafından hazırlanan veya hazırlatılan yenileme projeleri ve uygulamaları ilgili il özel idareleri ve belediyeler eliyle yapılır veya kamu kurum ve kuruluşları veya gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine yaptırılarak uygulanır." ifadesi yer almaktadır.

---

[203] "Bu Kanunun amacı, büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabiî afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.

Bu Kanun, yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda oluşturulacak olan yenileme alanlarının tespitine, teknik altyapı ve yapısal standartlarının belirlenmesine, projelerinin oluşturulmasına, uygulama, örgütlenme, yönetim, denetim, katılım ve kullanımına ilişkin usûl ve esasları kapsar."

[204] 3194 sayılı İmar Kanunu 4. madde; "2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, bu Kanunun ilgili maddelerine uyulmak kaydı ile 2960 sayılı İstanbul Boğaziçi Kanunu ve 3030 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun ile diğer özel kanunlar ile belirlenen veya belirlenecek olan yerlerde, bu Kanunun özel kanunlara aykırı olmayan hükümleri uygulanır. "

Kanunun 2. maddesine göre:

> "Belirlenen alan sınırları içindeki tüm taşınmazlar, belediyece ve il özel idaresince hazırlanacak yenileme projelerinin kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulunca karara bağlanmasını müteakip bu Kanuna göre yapılacak yenileme projesi hükümlerine tâbi olurlar." Aynı maddeye göre ayrıca; "Yenileme alanlarının teknik altyapı ve yapısal standartların oluşturulması, bu alanların yönetimi ile örgütlenme ve uygulama alanlarında bulunan hak sahiplerinin veya bölge halkının katılımına dair usûl ve esaslar yönetmelikte belirlenir."

denmektedir.

Yenileme alanlarında yapılacak projeler ve düzenlemeler il özel idaresi ve belediye tarafından hazırlandıktan sonra Kültür ve Tabiat Koruma Kurulun'ca onaylandıktan sonra uygulamaya başlanması öngörülmüştür. Kanunun 3. maddesinde, ayrıca,

> "Yenileme projelerini onaylamak üzere 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 51 inci maddesine göre gerektiği kadar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu oluşturulur."

ifadesi bulunmaktadır.

Bir başka durum da afet riski taşıyan bölgelerde yapılacak projelerde, "il özel idareleri ve belediyeler yenileme projelerinde tasfiye de dahil olmak üzere gerekli düzenlemeleri yapabilir" maddesinin var olmasıdır[205].

Kanunun 3. maddesinde yapılacak uygulamalarla ilgili düzenlemeler, tarihi yapılar açısından önceki kanunlardan farklı olmasalar da tarihi ve yeni tüm yapıları ve her tür çalışmayı içermeleri açısından değişiktir.

> "Yenileme alanlarındaki uygulamalar her türlü vergi, resim, harç ve ücretlerden muaftır.
>
> Yenileme alanlarında yapılacak uygulamalarda her türlü mal ve hizmet alımları ile yapım işleri, ceza ve ihalelerden yasaklama hükümleri hariç olmak üzere 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerinden muaftır.
>
> Yenileme projeleri, uygulama alanı içerisinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ile onarılacak veya yeniden inşa edilecek yapıların imar mevzuatında öngörülen projelerinden oluşur."

Taşınmaz tasarruflarının kısıtlanması ve kamulaştırma ile ilgili 4. maddede şu ifadeler bulunmaktadır:

> "Yenileme alanı içerisinde kalan Hazineye ait taşınmazlar başka bir işleme gerek kalmaksızın projeyi yürüten il özel idaresine ve belediyeye bedelsiz devredilir."

Ayrıca diğer devlet dairelerinin kullanımındaki taşınmazlar için de düzenleme bulunmaktadır:

---

[205] Yenileme alanlarında yenileme projelerinin uygulanması sırasında tabiî afet riski taşıdığı Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca belirlenen bölgelerde gerekli tedbirleri almak üzere il özel idareleri ve belediyeler yenileme projelerinde tasfiye de dahil olmak üzere gerekli düzenlemeleri yapabilir, yasaklar koyabilir. Bu konudaki esas ve usûller yönetmelikte belirlenir.

> "Millî Savunma Bakanlığı'na tahsisli arsa, arazi, yapı ve tesisler, 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu kapsamında bulunan yerler, sivil ve askeri hava alanları ve mania plânları kapsamında kalan yerler, mülkiyeti Milli Eğitim Bakanlığı'na ait bulunan okullar, mülkiyeti veya idaresi Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait bulunan taşınmazlar ile tapu kayıtlarında vakıf şerhi bulunan taşınmazlarda bu kanun hükümlerinin nasıl uygulanacağı Milli Savunma Bakanlığı, ilgili bakanlık veya Vakıflar Genel Müdürlüğü ve il özel idaresi veya belediyece müştereken belirlenir."

Kanunun 5. maddesine göre:

> "Kamu kurum ve kuruluşlarının ellerinde bulunan tarihi eser niteliğini sahip bina ve müştemilatın, tarihi özelliklerine uygun olarak restore ettirilmek ve/veya tarihi özellikleri korunmak ve mülkiyeti ilgili kamu kurum ve kuruluşunda kalmak suretiyle; …gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine sınırlı ayni hak olarak tesis edilebileceği"

belirtilmiştir [206].

Bu kanuna ait hazırlanan uygulama yönetmeliği, "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği" başlığı ile Bakanlar Kurulu'nun: 17/11/2005 tarih ve 2005/9668 numaralı kararı ile yasalaşmış, 14/12/2005 tarih ve 26023 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu yönetmeliğin 12. maddesi; **"**Yetki ve sorumlulukları yenileme alanları ile sınırlı olmak ve yenileme projelerini karara bağlamak amacıyla, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 51 inci Maddesine göre gerektiği kadar koruma bölge kurulu oluşturulur." ifadesiyle yeni koruma bölge kurulları oluşturulmuştur.

Yönetmeliğin 22. maddesi istendiği durumlarda projeye katılım olabileceğinden bahsetmektedir. Buna göre:

> "Yenileme alanı içindeki parsellerdeki uygulamalarda kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde olan ve yapısı aynen korunacak veya yenilenecek yapılar, yetkili idarenin uygun görmesi ve projenin bütünlüğünün bozulmaması şartıyla ilgili kamu kurum veya kuruluşları ya da gerçek veya tüzel kişiler tarafından yapılabilir. Bu şekildeki uygulamanın projeyle eş zamanlı olarak başlatılması ve tamamlanması esastır. Yetkili idare, zamanında tamamlanmayan bu yapıları kendisi tamamlayabileceği gibi kamulaştırabilir."

Yönetmeliğin 26. maddesi uygulamaları kamu kurum ve kuruluşlarının da yapabileceğinden bahsetmektedir;

---

[206] 5336 sayılı kanun 5. madde "Kamu kurum ve kuruluşlarının ellerinde bulunan tarihi eser niteliğini haiz bina ve müştemilatı, tarihi özelliklerine uygun olarak restore ettirilmek ve/veya tarihi özellikleri korunmak ve mülkiyeti ilgili kamu kurum ve kuruluşunda kalmak suretiyle; eğitim, sağlık, kültür ve sosyal amaçlı olmak üzere kamu yararına çalışan dernekler, vakıflar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile üniversiteler ile ticarî faaliyetlerde kullanılmak üzere gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine sınırlı ayni hak olarak tesis edilebilir.

Sınırlı ayni hak tesisi ile ilgili esas ve usuller ile bedeli ve kullanma süresi, ilgili belediye veya ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından Türk Medeni Kanunu, İl Özel İdaresi Kanunu, Belediye Kanunu ve ilgili diğer mevzuat çerçevesinde belirlenir."

"Yenileme alanlarındaki yenileme uygulama projelerinin uygulaması yetkili idareler tarafından yapılabileceği gibi, Toplu Konut İdaresine, diğer kamu kurum ve kuruluşlarına veya gerçek ve tüzel kişilere de yaptırılabilir".

5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu

5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili bir kanun olup, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 14.07.2004 tarihinde kabul edilmiştir.

Tarihi bir yapının kültürel amaçla yeniden kullanılması durumunda uygulanacak bu kanunun düzenlemeleri çerçevesinde hareket edilmesi gerekmektedir.

"Teşvik unsurları ve esasları" başlığı altında, Kanun'un 4. maddesinde,

> "2863 sayılı Kanun kapsamındaki taşınmaz kültür varlıklarının, bu Kanunun amacı doğrultusunda kullanılması ve kültür varlıkları ile somut olmayan kültürel mirasın araştırılması, derlenmesi, belgelendirilmesi, arşivlenmesi, yayınlanması, eğitimi, öğretimi ve tanıtılması faaliyetleri"

kültür yatırımı veya girişimi kapsamındaki teşvik veya indirime konu olacak faaliyetler arasında sıralanmıştır.

5. maddeye göre; taşınmaz mal tahsisi, gelir vergisi stopajı indirimi, sigorta primi işveren paylarında indirim, su bedeli indirimi ve enerji desteği, yabancı uzman personel çalıştırabilme, teşvik unsurları olarak sıralanmıştır.

Bakanlar Kurulu'nun; gelir vergisi stopajı indirimi, sigorta primi işveren paylarında indirim, su bedeli indirimi ve enerji desteği uygulanmasında yöresel gelişim farklılıkları, proje türleri ile faaliyetin yapıldığı yerin tescilli taşınmaz kültür varlığı olması dikkate alınarak, bu bentlerde belirtilen oranları yarısına kadar indirmeye veya kanuni oranlarına çıkarmaya yetkili olduğu yine aynı maddede yeralmaktadır.

Kanunun 12. maddesine göre:

> "Kültür yatırımı veya kültür girişimi belgesi; tesisin açık kalmasının veya girişimin sürdürülmesinin kültür varlıkları veya kültürel değerler açısından sakınca yaratması halinde, Bakanlıkça iptal edilir."

5225 sayılı Kanunun ekinde 25908 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış "Kültür Yatırım ve Girişimlerinin Nitelikleri ve Nicelikleri Yönetmeliği"nde yer almak üzere, kültür merkezlerinde bulunması gereken ana kriterler belirtilerek, 3 kültür merkezi modeli imkanları ve kapasiteleri ile beraber karşılaştırmalı olarak önerilmiştir. Mekanlarda bulunacak ek birimler, kişi başına hesaplanacak metrekareler ve minimum gerekli alanlar belirtilmiştir.

5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

5084 sayılı bir başka kanun hazine taşınmazlarının tasarrufu ile ilgilidir. Hazineye ait taşınmazların teşvik kapsamında değerlendirilmesi, 5084 sayılı "Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" kapsamında gündeme gelmiş, 28/01/2004 tarihinde Meclis Genel Kurulunda kabul edilmiş ve 06/02/2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre:

> "...kanun kapsamı Hazine taşınmazlarının mülkiyetinin veya tasarruf hakkının, kamu tüzel kişileri ile gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine bir kanun hükmüne dayanılarak bedelli veya bedelsiz verilmesini ifade etmektedir".

Ancak, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ile bunlara ait koruma alanları dâhilindeki yerlerden Kültür ve Turizm Bakanlığ'ınca uygun görülmeyenler ve 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanununa göre, askeri yasak bölgeleri ile güvenlik bölgelerinde kalan taşınmazlar, devre konu edilmeyecekler arasında sıralanmıştır.

Devlet Malları İşletme Bakım, Onarım Yönetmeliği

30/9/1971-7/3228 tarih ve sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilmiş ve 27.10.1971/13999 tarih ve sayıyla Resmi Gazete'de yayınlanmış "Devlet Malları İşletme Bakım, Onarım Yönetmeliği", devlet binaları ve müştemilatının işletme, bakım, onarım, ve temizlik işleri hakkındaki düzenlemeleri içermektedir. Bu yönetmelik hükümleri, Hazine adına tapuda kayıtlı her tür yapıyı kapsamaktadır. Yönetmeliğin 1. bölüm üçüncü maddesine göre; Hazine adına tapuda kayıtlı olup içinde resmi görev yapılan genel idare binaları, öğretim yapılan eğitim ve öğretim binaları ve müştemilatı, hastane, dispanser ve sağlık ocakları gibi sağlık kesimine dahil yapılar, tiyatro, opera, kültür siteleri, halk eğitim tesisleri gibi yapılar, memur konutları, müzeler, sergi salonları, galeriler, saraylar, kasırlar, kamu hizmeti görülen diğer binalar, gerçek kişilere veya özel hukuk tüzel kişilerine ait olup, kamu hizmeti görülmek üzere genel bütçeye dahil herhangi bir kuruluş tarafından kiralanmış yapılar ve bu yapıların içinde ve dışında olup yapı ile ilgili tesis ve donatım, binaların içinde ve dışında bulunan yangın, pasif korunma, hırsızlık ve tehlikeli hallerin giderilmesi amacı ile yapılmış veya konmuş tesis ve donatımın koruyucu bakım ve

onarımları, bu yönetmeliğin kapsamına girmektedir. Aynı yönetmeliğin dördüncü maddesine göre:

> "Sığınaklar, askeri maksatlar için kullanılan kışla, karargah, mühimmat depoları, garaj, ambar, antrepo, laboratuvar, atelye, fabrika, imalathane ve hastane gibi kendine has özellikleri bulunan binalar ile özel yönetmeliklerle idare edilen bina ve tesislerin işletme, bakım ve onarımları bu Yönetmeliğin dışında olup bu hizmetlerin görülmesi yürürlükte bulunan veya yürürlüğe girecek olan özel yönetmeliklerine göre yürütülür"

Zaman içinde yukarıda bahsedilen yapıların bakım, onarım ve işletme sorumluları farklılaştırılmıştır.

Bu yönetmelik, 2863 sayılı Koruma Kanunu'na uygun olarak devlet mallarının bakım ve onarımının gerçekleştirilebilmesi için hazırlanmıştır.

Devlet Malları Mevzuatı

Milli Emlak Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan "Devlet Malları Mevzuatı" genel olarak devlet mallarının edinilmesi, yönetimi ve elden çıkarılmasıyla ilgili hükümleri içermektedir. Kamu malları, mülkiyet rejimi ve arazi kayıt sistemi, devletin mal edinmesi, hazine mallarının yönetimi, hazine mallarının elden çıkarılması, milli emlakı ilgilendiren diğer konular (hazine davaları, imar mevzuatı, kıyı mevzuatı, vatandaşlık hukuku, yabancıların Türkiye'de taşınmaz edinmesi, kadastro, özelleştirme, Kamu ihale mevzuatı, Türkiye'nin çevre sorunları, çevre yönetimi ve örgütleme) ana başlıkları altında, 535 sayfalık bir döküman Milli Emlak Genel Müdürlüğü internet sayfasında bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki arsa mülkiyet gelişiminden de bahseden bu çalışmada devlet mallarının her türlü tasarruf, satım ve kiralama uygulamaları tanımlanmaktadır.

Bu mevzuat 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 5. maddesine göre:

> "Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ilerde meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları Devlet malı niteliğindedir."

hükmü ile konumuzla ilişkilenmektedir.

Yeni İnşa Edilecek Kamu Yapıları Standartları

Yeni inşa edilecek kamu yapılarının içermesi gereken mekanlar ve mekan büyüklükleri ile ilgili Türk Standartları Enstitüsü'nün yayınladığı standartlar bulunmaktadır. TSE standartlarından TS 12006/Nisan 1996 numaralı standart "Kamu Binalarındaki Mekan İhtiyacı Terim ve Tarifleri", TS 12007/Nisan 1996 numaralı

standart "Kamu Binalarında Mekan İhtiyacı Genel Ortak Mekanlar Genel Kurallar", TS 12613/Nisan 1999 numaralı standart, "Kamu Binalarında Mekan İhtiyacı-İdari Binalar–Genel Kurallar" başlıklı standartlar örnek olarak verilebilir. Yeni inşa edilecek kamu yapılarının mekan ve donanım ihtiyaçları için Türk Standartları Enstitüsü tarafından geliştirilmiş standartlara uyulması gereklidir[207]. Bu standartlarda mekanların minimum alanı ve minimum kat yükseklikleri verilmektedir.

Tüm bu standartlar, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca hazırlanan idari, eğitim, sağlık, sosyal konulara ait binaların ihtiyaç programları, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğünce Hazırlanan Kamu Binaları İhtiyaç Programlarına Esas Kriterler, Neufert (Yapı Tasarım Bilgisi) 1983 yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kamu yapılarıyla ilgili bir başka düzenleme olan, Resmi Gazete'de 04/11/1995 tarih ve 22453 sayı ile yürürlüğe giren "Kamu Binalarının Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik", yangın önlemlerinin anlatıldığı altı kısımdan oluşmaktadır. Kamu binaları ile ilgili bu düzenlemede tarihi yapıların yangına karşı korunmasıyla ilgili ahşap kamu yapılarının yangına karşı korunmasından bahsedilmektedir.

2.2.2.3. Değerlendirme

Tüm bu kararlar, hüküm ve tavsiyeler, birbirini hükümsüz kılan kararlar olarak oluşmamış, birbirlerini tamamlayıcı bir gelişim izlemişlerdir. Ortak noktaları ve vurguları vardır. Dünyadaki koruma anlayışının gelişimi sonucu yorumlar ve bakış açısı ile birlikte daha bütüncül ve detaylı bir anlayış gelişmektedir.

Koruma anlayışının gelişimi doğrultusunda yeniden kullanım kavramı tüm diğer kavramlarla birlikte tanımlanmıştır. Ancak, yeniden kullanıma ait standartlar veya yönetimsel yönlendirici açık tanımlar ve felsefi temeller çok azdır. Koruma anlayışı ile birlikte gelişen bu anlayışa modern mimarinin gelişimi etki etmektedir.

---

[207] Detaylı bilgi için Türk Standartları Enstitüsü'nden bakınız:
TS 12006 -Kamu Binalarında Mekan İhtiyacı -Terimler ve Tarifler
TS 12007 -Kamu Binalarında Mekan İhtiyacı -Genel Ortak Mekanlar -Genel Kurallar
TS 12613 -Kamu Binalarında Mekan İhtiyacı -İdari Binalar -Genel Kurallar
TS 12737 -Kamu Binalarında Mekan İhtiyacı -Sosyal Binalar -Genel Kurallar
TS 12813 -Kamu Binalarında Mekan İhtiyacı -Sağlık Binaları -Genel Kuralları
TS 13041 -Kamu Binaları-Donanım İhtiyacı-Sosyal Binalar -Kurallar
TS 13042 -Kamu Binaları-Donanım İhtiyacı-İdari Binalar -Kurallar
200233371 -Kamu Binaları - Donanım İhtiyacı - Sağlık Binaları İçin –Kurallar
http://www.tse.org.tr/Turkish/abone/Standard_Ara.asp?Durum=IcsTablosu&Sira=1&EskiKod=91.040

Koruma tanımı uluslararası literatürde zaman içinde değişime uğramıştır. Earl (2003) bunu şu şekilde anlatmaktadır[208]:

> "Göreceli olarak kısa zaman öncesine kadar genel profesyonel kullanımda yapılar korunur (preserved) ve müze objeleri ve sanat eserleri korunurdu (conserved). 1960'ların ortalarında koruma yasalarındaki reforma da neden olan kamu ilgisi birçok propogandacı yazıyı da teşvik ederek, (özellikle mimari yazarları tarafından); yapıların zamanda donmuş durumda müze şeklinde korunmaları (museum preservation) ve çevrede adapte olmuş yapıların korunması (conservation) olarak yeni bir ayrım yaratılmasına neden olmuştur. Günümüzde "conservation", fiziksel "preservation"ı da içine alan ve daha başka aktiviteleri de içine alan bir anlamda kullanılmaktadır (preserving, retaining and keeping entire)."

Yeniden kullanım kavramı da koruma kavramının gelişim sürecinde farklılaşmıştır. İngilizce literatürdeki "adaptive reuse" kavramına karşılık Türkçe'de "yeniden kullanım" kullanılırken, "continued use" kavramı "kulanım sürekliliğ" olarak ifade edilmektedir. Kavramların geliştirilmesi ve uygulanması için anlatılması, anlatılması için de uygun ve anlaşılabilir kelimelerin varolması gereklidir. Koruma kavramında terminolojinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kavramlar için açık bir mantık, standart terminoloji ve kabul görmüş ilkeler gerektiği açıktır.

Yeni kullanımın yapıya getirdiği değişimler ve yeniden kullanımın gerektireceği yeni ek, yeni malzeme ve yeni tekniklerin kullanımları ile ilgili fikirlerin gelişimi de bu çalışma kapsamında incelenmiştir.

Yeniden kullanım kavramının gelişimi ve geleceği incelendiğinde, özgün işlevin tercih edilmesi, minimum yeni öğe kullanımı, eklerin yalın ve uyumlu olması ilkelerinin kabulu ile başlayan sürecin sonucunda günümüzdeki anlayışın, sürekliliğin sağlanması için yapının fonksiyon verilerek kullanılması ile yeniden kullanımın sürdürülebilirlik kavramı içinde değerlendirilmesi olduğu görülmektedir. Sürdürülebilirlik ana başlığı altında tarihi yapıların yaşatılması, sürdürülebilirlik politikaları çerçevesinde varolan fonksiyonların devam ettirilmesi veya yeni bir fonksiyonla yapının yeniden kullanımı olarak iki şekilde de desteklenmiştir.

Yeniden kullanımın temel sorunları 1983 tarihli Roma Deklarasyonu'nda tartışılmıştır. Bu deklarasyona göre, tarihi yapıların yönetiminden sorumlu kuruluşlardaki organik strüktürün eksikliği, kültür mirasından sorumlu devlet hizmetleri ve üniversiteler arasındaki ayrım, mimari miras için önemli fonlar sağlamasına rağmen koordinasyonsuzluk, mimari restorasyonların özel sektör ve kamu sektöründeki yetersiz profesyonellere kolaylıkla verilmesinden kaynaklanan

[208] Earl, J., Building Conservation Policy, üçüncü baskı, Donhead Publishing, 2003, İngiltere

sonuçlar, kalifiye olmayan müteahhitlerin anıtlar, tarihi merkezler ve sitlerde yaptıkları çalışmaların gizli sonuçları, gibi başka faktörlerle durumu daha da zorlaştırmaktadır.

Özgün işlevlerin sürdürülmesi birinci öncelik olmuşken, zaman içinde bu işlevlerin geçerliliklerini kaybetmeleri sonucu farklı kullanım gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu aşamada farklı kullanımda yapıya zarar vermeyen, ancak kullanımın etkisini ve işlerliğini azaltmayan bir optimal düzeyin bulunması önemlidir ve ilke olarak kabul görmüştür.

Tarihi yapıların değerlerinin belirlenmesi son yıllarda koruma anlayışında araştırılmaya başlanan bir konudur. Bu değerlerin standartlaştırılmasının mümkün olmamasına rağmen toplumsal değerin ve maddesel değerin belirlenmesi ve terminolojinin açıklanması için pek çok çalışma yapılmıştır.

Koruma anlayışında yorum ve sunum kavramları da yeni araştırma alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeniden kullanım projeleri de tarihi yapıların yorumlamasını ve sunumunu gerektiren projelerdir.

Ülkemizde, Avrupa'daki benzerleri gibi fikirsel bir altyapı olmamasına rağmen, Türkiye'deki koruma anlayışının, dünyadaki gelişmeleri yakından izlediğini söylemek yanlış olmaz. Ancak, dünyadaki modellerin Türkiye'de uygulanması zaman almaktadır. Örneğin; UNESCO' nun web sayfasında[209] yeralan kültürel miras yasaları veritabanında (cultural heritage laws database) pek çok ülkenin koruma ve kültürel miras ile ilgili yasaları ve bu yasaları uygulamaktan sorumlu birimin iletişim adresleri bulunurken, Temmuz 2007 tarihinde ziyaret edilen websitesinde Türkiye ile ilgili böyle bir sayfaya rastlanmamıştır.

Koruma hakkında planlama politikalarının oluşturulması, 1960'larda gelişmeye başlamıştır. 1964 Venedik Tüzüğü, korumanın teorik altyapısını belirlemede temel bir adım olmuştur. 1965 yılında ICOMOS'un kurulmasını uluslararası tartışmalar, konferans ve toplantılar takip etmiştir. Pek çok toplantıda yeniden kullanım kavramı farklı şekillerde gündeme gelmiştir (EK D). 1972 yılında gerçekleştirilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Konvansiyon, korumada önemli bir aşama olmuştur (Jokilehto, 1998). Günümüzde koruma politikalarında, geleceğe

[209] http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=24868&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

yönelik bütünleşik programlar ve planlı çalışmalar oluşturmaya doğru bir eğilim görülmektedir. Avrupa Konseyi'nin bu yöndeki çalışmaları (Avrupa Mirası Veri Tabanı, Avrupa Miras Ağı), pek çok ülkeyi kapsayan büyük projelerdir.

Tarih boyunca devam eden bir uygulama olan "yeniden kullanım" kavramı, tüm bu tartışmalarda güncelliğini koruyan bir konu olmuştur. Yeniden kullanıma yönelik uluslararası tavsiyeler olsa da, pratikte her ülkenin kendi anlayışı ve yaklaşımı sözkonusudur.

Tarihi alanların ve yapıların değişmeden veya değişerek korunmaları kavramları bir tartışma konusudur. Tek yapı bazında günümüzde kabul gören temel anlayış, yapıların minimum müdahale ile, anlamları ve özgün kimlikleri korunduğu sürece değişik işlevlerde kullanılmalarının uygun olduğu yönündedir. Uygulamada farklı işlevde kullanılan her tipten pek çok örnek bulunmaktadır. Kutsal sayılan dini yapılarda işlev değiştirilmesi de oldukça yaygındır.

Kamu yapılarında da işlev değişikliği gerçekleşmektedir. Türkiye'deki tarihi yapılarda, gelecekte gerçekleşecek işlev değişikliğinin standartları belirlenmelidir.

Türkiye'de koruma politikası 19. yüzyılın sonlarından itibaren üzerinde düşünülen bir konu olmuştur. Ebniye-i emiriye adı ile anılan devlet yapıları, bugünkü kamu yapıları kavramına en yakın kavramdır. Bu konuda bilinen ilk düzenleme 1857 yılında gerçekleştirilmiştir. Daha eski tarihlere ait düzenlemeler olduğu arşiv belgelerinden anlaşılsa da tarihi belirlenememektedir. Osmanlı'daki koruma politikasının evriminde öncelikle, kamu yapılarına özel bir önem gösterildiği, ilk kanunlarla kamu yapılarının çıkarlarının korunmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır (EK E).

Osmanlı dönemine tarihlenen Ebniye-i Emîriyye hakkında yapılan araştırma sonucunda bulunan bilgiler kronolojik olarak düzenlendiğinde, ilk sırada 1848 tarihli Ebniyye Nizamnamesi yer almaktadır. Bu düzenlemede, kamu yapılarının yüksekliklerinin ve çıkmalarının diğer yapıların tabi olduğu sınırlamalara uymak zorunda olmadığı belirtilmektedir.

1856 ylında kamu yararına olan yerlerin özel mülk olmasına izin verilmemesi bir nizamname ile kayıt altın alınmış, 1857 yılında ise "Masârıf-ı Hazâine-i Şâhâne'de Ru'yet Olunan Bilcümle Ebniye Hakkında Bu Kere Bitta'dil Kaleme Alınan Nizâmnâme" gündeme gelmiştir.

Yine 1857 yılında kamu yararına ayrılmış alanlardan yer çalanların para ve hapis cezalarına çarptırılmaları söz konusu olmuş, 1858 tarihli düzenlemede yönetim yapılarında, kullanılacak hanenin meclis tarafından bulunması ve kiralanması öngörülmüştür.

1858 ve 1863 yıllarında kamu yapılarının vergi ve harçlardan muafiyetleri yasalaştırılmıştır. Yine 1863 yılında kamu yararına terk edilmiş yerlerde yapı yapmak yasaklanmıştır.

1868 tarihli düzenleme ile İstanbul'da belediyenin tüm yapı inşaatlarından ve alt yapılarından sorumlu olması, hastane, gurebahane, sanayi mektebleri gibi bazı kamu yapılarının oluşturulması görevinin doğrudan belediyeye bağlanması yasalaştırılmıştır.

Devlet daireleri için yapılacak kira sözleşmelerinin kaydının tutulması, 1874 tarihli nizamname ile düzenlenmiştir.

1878 yılında belediye, kamu yapılarının inşaat ve onarım keşiflerinden sorumlu olmuş, kamulaştırma ve kamu yararı için mülk satın alma haklarını edinmiştir. Yine aynı düzenlemeye göre, inşat işlerinin yıllık bütçesi belediye meclisince dağıtılmakta ve ihaleye çıkarılmaktadır.

1879 tarihli düzenlemeyle sokak, meydan, iskele, pazar yeri, mesire yerleri, memleket bahçeleri, su yolları, liman, dok, demiryolları, çeşme, yangın havuzları, hastane, kışla, özel okullar ve devlet okulları için, çizimleri yapılarak, binalı ve binasız arazinin kamulaştırması için izin verilmiştir.

1882 tarihli Ebniye Kanununda, bu düzenlemeler biraraya getirilerek, kamu alanlarına inşa yasağı getirilmiş, kamu alanlarının özel mülkiyete dönüşmesi yasaklanmış, yeni kurulan mahallelerde bir karakol ve okul olması zorunluluğu sağlanmış, yapı yüksekliği sınırlamalarından, vergi ve harçlardan muafiyetleri tekrarlanmıştır.

1887 yılında "Ebniye-i Emîriyye ve Vakfiyye İnşaât ve Tamirâtı Hakkında Nizâmnâme" hazırlanmıştır.

1894 yılında karantinalar hakkında tezkire yayınlanmıştır. Bu karantina yapılarının inşa edildiğini ve bu tezkire ile işleyişlerinin düzenlendiğini ifade etmektedir.

1912 yılında devlet yapıları için kamulaştırma işlemlerinin kolaylaştırıldığı, 1914 yılında hükümet konağı ve hapishaneler için de kamulaştırma izni verildiği bilinmektedir.

1920 yılında özel olarak Kastamonu Vilayeti dahilinde 50 yataklık 6 adet hastane oluşturulması ve şartları nizamname ile düzenlenmiştir.

Bu kronolojik kısa özete bakıldığında kamu yapılarının özel statüsü açık olarak ortaya çıkmaktadır. Yapı standartlarından, vergi ve harclardan muaf tutulmus bu yapılar için ayrı inşaat düzenlemeleri ortaya konmuş, yapıların inşaat ve keşif sorumlulukları, ve bazılarının yönetimleri belediye sorumluluğuna verilmiştir.

19. yüzyıl içerisinde çeşitli nezaretler oluşturularak, bu nezaretlerin işleyişleri ve sorumlulukları belirlenirken, kamu yapıları hakkında da yasalara bazı maddeler eklenmiştir. Bunlar adalet sistemi yenilenip ceza kanunu düzenlendiğinde, kamu yapılarının da kanuna dahil edilmesi gibi eklerdir.

Doğrudan ilgili iki düzenlemede ise yapı inşaatları, İstanbul ve taşrada yapılma şartları ve süreçleri açısından detaylı olarak anlatılmıştır. Otuz yıl ara ile yapılan iki düzenleme; 1857 ve 1887 tarihli iki nizamname arasında bazı farklar bulunmaktadır. 1887 tarihli ikinci düzenleme süreç ve işlemleri, birinci keşif, ihale yöntemi, harcanan paranın bitirme dereceleri ve ikinci keşif olmak üzere ana başlıklar altında, daha detaylı ve anlaşılır bir dille anlatmaktadır. İşlemleri kontrol edecek merci ve ödenecek miktarlar değişiklik göstermektedir. İkinci düzenlemede, yapılacak her tür müdahale veya inşaata ait çizim yapılması gerekliliğinin belirtilmesi de, önemli bir farklılıktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde, 19. yüzyılın sonlarında başlayan devlet mallarını düzenleyen kanunların geliştirilmesi sonucu günümüzde kamu yapısı olarak kullanılan kültür varlıklarını ilgilendiren çok sayıda kanun ve yönetmelik bulunmaktadır. Tüm bunları yeniden kullanım ve kamu yapıları açılarından incelediğimizde ortaya belirli bazı sonuçlar çıkmaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşlarına ait yapılar 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 5. maddesi ile "devlet malı" niteliğindedir. Devlet malı niteliğindeki yapılar hakkında farklı mevzuatlar vardır. Örneğin, Devlet Malları İşletme Bakım, Onarım Yönetmeliği, devlet binaları ve müştemilatının işletme,

bakım, onarım, ve temizlik işleri hakkındaki düzenlemeleri içeren, yapıları doğrudan etkileyen bir yönetmeliktir.

Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nün kendi bünyesindeki hazineye ait taşınmazlarla ilgili çalışması "Devlet Malları Mevzuatı", oldukça ayrıntılı olarak hazırlanmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarına ait tarihi değere sahip kültür varlıkları, bu mevzuatla birlikte korunması gerekli kültür varlıklarının tabi oldukları diğer kanun ve yönetmelik maddeleri çerçevesinde öncelikli olarak ele alınırlar. Ayrıca, kanun ve yönetmeliklerle ilgili herhangi bir işlemde kamu kurum ve kuruluşlarının öncelik hakları söz konusudur.

662 sayılı "Tescil Kaydı Bulunmayan Taşınmaz Kültür Varlığı Özelliğindeki Yapılar ve Yapı Elemanları " başlıklı ilke kararı ile, kamu kurum ve kuruluşları kullanımında olan, henüz tespit ve tescili yapılamamış olan yapıların, Koruma Kurulu görüşü alınmadan yıktırılmaması sağlanmıştır.

Devlete ait kültür varlığı niteliğindeki kamu yapılarının projelendirilmeleri, Koruma Bölge Kurulları kararlarına uygun olarak hazırlandıktan sonra, basit ve esaslı onarımlar gerçekleştirilip sonuçlar Koruma Bölge Kurulları'na iletilir. Koruma Bölge Kurulları uygun bulmadığı uygulamaları yeniletebilir[210]. Kanuna göre, uygulamalar KUDEB'ler, ilgili birimler ve kamu kurum ve kuruluşlarının kendileri tarafından denetlenir. KUDEB ve il özel idare proje büroları uygulama başlamadan önce ve bittikten sonra onay belgesi vermekle yükümlüdürler. Ancak, KUDEB ve il özel idare proje büroları çok az yerde kurulmuş olduğundan bu uygulama yaygın değildir.

Kamu kurum ve kuruluşlarına tahsis edilmiş, satın alınmış veya onlar tarafından kiralanmış yapıların bakım ve onarımlarından yine aynı idareler sorumludurlar[211]. Bu yapıların bakım ve onarımının gerçekleştirilmesi için, her yıl kendi bütçelerine ve Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesine ödenek konmaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşlarının kullanımında olan tarihi yapılar, diğer tarihi yapıların sahip oldukları vergi muafiyeti vb. istisnai haklara sahiptirler. Kamu kurum ve

[210] 660 sayılı ilke kararı

[211] 2863 sayılı Kanun 10. madde

kuruluşları mülkiyetlerindeki tarihi yapıların kiralanmaları, satılma ve devredilmeleri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın iznine tabidir [212].

Kamu kurum ve kuruluşları yapıları kamulaştırarak kullanımlarına alabilirler. Ancak Koruma Bölge Kurulları'nın belirlediği fonksiyonda kullanmak zorundadırlar[213]. Sit alanlarında kiralanacak veya kamulaştırılacak bir yapı değerinin nasıl tespit edileceği açıkça belirtilmemiştir [214]. Kamu İhale Kanunu, tarihi yapılar için geçerli olmayıp, yapılarla ilgili mal ve hizmet alımı 25849 sayılı yönetmelikle düzenlenmektedir.

5084 sayılı Kanun, Hazineye ait taşınmazların teşvik kapsamında değerlendirilmelerini ve bu taşınmazların bedelli veya bedelsiz başka kişilere verilmelerini Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın iznine bağlamaktadır.

5225 sayılı Kanun ise, tarihi yapıların kültür amacıyla kullanılmasını teşvik ederek bu teşvik kapsamında daha farklı muafiyet ve indirimlere izin vermiştir. Ayrıca, bu kanun kapsamında gerçekleştirilebilecek kültür merkezleri için 3 ayrı model mekan ve alanlarıyla birlikte detaylı bir şekilde tanımlamaktadır.

5336 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" "uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler dışında diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri uygulanamaz" ifadesini kullanmakla birlikte, geçerli olan yine 2863 sayılı kanundur. Ancak, bu kanuna göre yenileme alanlarındaki yenileme projeleri ve uygulamalarını kamu kurum ve kuruluşlarının kendilerinin yapmaları ve bunları denetleyen özel koruma kurulları oluşturulması söz konusudur.

5336 sayılı Kanunun 5. maddesi kamu kuruluşlarının tarihi binalarını sınırlı ayni hakla başkalarına tahsis edebileceklerini belirtmektedir. Bu yapıların hangi işlevlerle kullanılabilecekleri ile ilgili bir ifade bulunmamaktadır.

Kanun ve yönetmelikler yeniden işlevlendirme açısından incelendiğinde kavramın tanımlandığı, ancak, tanımının ve uygulamasının yeterince detaylandırılmadığı görülmektedir.

---

[212] 2863 sayılı Kanun 13. madde

[213] 2863 sayılı Kanun 15. madde

[214] 2863 sayılı Kanun 17. madde

Yeniden işlevlendirme kavramı, 2863 sayılı kanununda bakım ve onarımdan ayrı olarak tanımlanmış, yönetmelikte esaslı onarım başlığı altında anılmıştır. Tarihi kültür varlıklarına müdahale eden işlev değişikliği kararları, Koruma Bölge Kurulları'nın izniyle uygulanabilmektedir.

Mahalli idarelerin işlev değişikliklerine veya yapım aşamasındaki herhangi bir değişikliğe müdahale hakkı yoktur. Yalnızca fen ve sağlık şartlarını kontrol etmekle yükümlüdürler.

660 sayılı ilke kararına göre yeniden işlevlendirme "gerektiğinde" kurul görüşüne sunulur.

2863 sayılı Kanunun 9. maddesinde yapıların izinsiz olarak ve planlamadan farklı kullanımlarının cezalandırılacağı belirtilmektedir.

Yeni inşa edilecek kamu yapıları hakkında TSE standartları ve yangın yönetmeliği bulunmaktadır. Bu düzenlemelerde gereken mekanlar ve kullanım alanları standartlaştırılmıştır. Bu standartlaştırmanın tarihi yapılara uygunluğu sözkonusu değildir.

Kanun ve yönetmeliklerde tadilat kapsamındaki onarımlarda özgün malzeme ve özgünlük çok defa ifade edilmişse de, yeniden işlevlendirmenin kapsam ve sınırları hakkında bir ifade yoktur. Bu değerlendirme, Koruma Bölge Kurulları üyelerinin uzmanlık ve insiyatiflerine bırakılmıştır.

Kamu kuruluşlarının gelişen teknoloji ve modern hayat gerekleri doğrultusunda geçirecekleri değişim ile sahip oldukları tarihi yapıları sınırlı ayni hak ile başkalarına tahsis edebilmeleri olanağı gözönüne alındığında, bu yapıların yakın bir gelecekte farklı bir işlevle kullanılmaları kaçınılmaz görülmektedir. Dolayısıyla her tarihi yapının kendi özelliklerine hassasiyet gösterilmesi, bu yapıların ve özellikle hükümet konaklarının-"anıt eser" olarak değerlendirilmeleri, uygun yıllık ve beş yıllık programlı bakım çalışmalarıyla kontrol edilmeleri ve işlev değişikliklerinin sistematik olarak, program dahilinde düşünülerek uygulanması gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile, koruma kavramının gelişimi sürecinde de bu yapılar devlet yapıları olarak farklı düzenlemelere sahip olmuşlardır (EK F).

Kamu yapılarının ilgili olduğu düzenlemeler oldukça belirli iken, ülkemizde yeniden kullanım kavramının genel prensipleri ancak son yıllarda gelişmektedir. Dünyadaki

koruma kavramının yönelimi ise, yapıların değerlerinin belirlenmesi üzerinedir. Değerler sisteminin oluşturulması sonucunda, seçilecek işleve karar verilmesi bilimsel bir düzeye getirilebilir. Kültürel politika, kentsel planlama, çevresel politikalar ve kültür politikaları merkezi ve yerel otoriteler tarafından beraber uygulanabildiği zaman etkin olacaktır. Ülkemizdeki yeniden kullanım uygulamaları hakkındaki görüşler 5. bölümde ele alınacaktır.

3. 19. YÜZYIL KASTAMONU EYALETİ; İDARİ, EKONOMİK, TOPLUMSAL YAPI

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıldaki idari reformlar III. Selim'in, "Nizam-ı Cedid" adını verdiği program ile başlamıştır. Reform programı kapsamında Nizam-ı Cedid Ordusu kurulmuş, Tophane ve Deniz Kuvvetleri'nde ıslahatlar yapılmış, 1794 yılında Mühendishane-i Berri-i Hümayun kurulmuştur[215].

II. Mahmud dönemi (1808-1839) modern Osmanlı idaresinin kurulmaya başlandığı dönem olarak kabul edilmektedir. II. Mahmud da, III. Selim gibi, reformlarına askeri alanda başlamış, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırarak Asakir-i Mansure-i Muhamediye ordusunu ve modern Genelkurmay'ın çekirdeğini oluşturan Bab-ı Seraskeri'yi kurmuştur[216].

1839 yılında Tanzimat ilan edilmiş ve pek çok alanda yenilikler ve değişimler gerçekleştirilmiştir. II. Mahmud döneminde eğitimde başlanan reformlara bağlı olarak rüşdiye mekteplerinin açılmasının ardından (1838), devlet dairelerinde görevlendirilecek kişilerin eğitilmeleri için de Mekteb-i Maarif-i Adliye (1838), Dar-ül Maarif (1849), Mekteb-i Mülkiye (1859), Mahrec-i Aklam (1862) gibi çeşitli okullar açılmıştır. [217].

Tanzimat döneminde merkezi yönetim çeşitli derecelerdeki meclislerin yanı sıra, vilayet yönetiminde de yeni bir yapı, kademeli bir yönetim ve meclis hiyerarşisi oluşturulmuştur. Eyalet yönetimindeki düzenlemeler temelde mali kaygılarla başlamıştır. Timar sistemine bağlı vergi düzeni bozulmuş ve devlet iltizam sistemine başvurmak zorunda kalmıştır[218]. Bozulan geleneksel vergi toplama işinde, devletin gelirlerini ihaleye vermek suretiyle, verginin önceden merkezi hazinede toplanması demek olan iltizam sistemi, devlet içindeki güç dengesini değiştirmiştir. Geleneksel

---

[215] Seyitdanlıoğlu, M., "Yenileşme Dönemi Osmanlı Devlet Teşkilatı", "Türkler" içinde, cilt 13, sf. 561-562

[216] Seyitdanlıoğlu, a.g.e. sf. 563

[217] Eryılmaz, B., "Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme", İşaret Yayınları:54 , Bilimsel Araştırma Dizisi: 16, Birinci Baskı, Ocak 1992, sf. 164

[218] Seyitdanlıoğlu, a.g.e., sf. 570

sistemde, devlete hizmet eden, savaşta asker ve erzak sağlayan kişilere verilen toprak tasarufu hakkı, değişen sistemle yeterli ekonomik güce sahip kişilere de tanınmıştır. Bu sistem, halka da ağır vergiler yüklemiştir.

II. Mahmud mali ıslahata 1826 sırasında başlamış, kurduğu yeni hazine ile vergileri merkeze aktarmaya özen göstermiş, Asakir-i Mansure'nin giderlerini karşılamak için Mukataat Hazinesi'ni ve Maliye Nezareti'ni kurmuştur. 1830'da nüfus ve mal sayımı yaptırılmıştır[219].

Tüm bu değişimler, devletteki bütün yerleşimleri etkilediği gibi, Kastamonu Eyaleti'nde de değişikliklere neden olmuştur. 19. yüzyılda ulaşım zorlukları, kentlerin gelişimini etkilemiş, izlenen yeni politikalarla toplanan vergilerin merkeze ulaştırılmasını ve ticareti kolaylaştıracak yeni yol inşaatları öncelik kazanmıştır. Arşiv çalışmalarında tepit edilen "Anadolu'nun Islahatı" için hazırlanan raporlarda da yol ihtiyacı en önemli konu olarak vurgulanmaktadır[220]. Kastamonu Eyaleti sınırları içerisinde Sinop Limanı sürekli ticaret yapılan çok önemli bir liman durumundadır. Bir diğer liman olan İnebolu Limanı'nın ulaşım zorlukları nedeniyle geri planda kalması sonucu, Kastamonu'ya bir yol ile bağlanması için yapılan çalışmalar uzun yıllar almıştır.

19. yüzyılda Kastamonu Eyalet'inde varolan yerleşimlerin birbirleri ile yol, ticaret, göç ve iskan politikaları açısından oldukça yakın ilişkiler içinde oldukları görülmektedir.

Eyaletin kapsadığı alan içinde, yalnızca bir kaç yerleşim Anadolu'dan geçen ve "sol kol" olarak anılan ticaret yolu üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle bölgede gerçekleştirilen tarım, hayvancılık ve ziraat ürünleri üretildiği yerlere yakın alanlarda tüketilmiş, en fazla eyalet içindeki diğer sancaklarda kullanılmıştır. Bölgesel ilişkiler ve bölgesel ekonomi Kastamonu Eyaleti'nin temelini oluşturmaktadır. Kastamonu'da dokumacılık, Küre, Karabük ve Zonguldak'da madencilik, Bolu'da ormancılık,

---

[219] Shaw, S., Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, II, s.69-70 ve Çadırcı, M., Tanzimat Döneminde Osmanlı Kentleri, s.103-118.

[220] BOA, Tarih: 05/R /1281 (Hicrî) – 7/Eylül/1864 (Miladi), Dosya No:515, Gömlek No:23223, Fon Kodu: İ..MVL. , 'Sinop ile Kastamonu arasındaki caddenin yapılmasına dair.'

BOA, Tarih: 03/M /1281 (Hicrî) – 8/Haziran/1864 (Miladi), Dosya No:509, Gömlek No:22996, Fon Kodu: İ..MVL., 'İnebolu'dan Kastamonu'ya ve oradan da Çankırı'daki tuz madenlerine gidin yolların yapılmasına dair.'

Sinop limanında gerçekleşen ticaret, eyalet sınırları dışında da hayatı ve ekonomiyi etkilemiştir.

18. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Avrupa devletlerinin izledikleri politikalar ve 1877-1878 tarihinde gerçekleşen "93 Harbi" olarak da anılan Rus Savaşı göç olaylarına neden olmuştur. 19. yüzyılda gerçekleşen iç ve dış göçler nedeniyle uygulanan iskan politikaları, Kastamonu Eyaletinde nüfusun önemli oranda artması ile sonuçlanmıştır. Kastamonu'ya 1277H./1861M. tarihinde pek çok göçmen yerleştirildiği, bu kişilerin isteklerine göre başka yerlere taşınma ve yerleşmelerine de izin verildiği bilinmektedir[221]. Devletin farklı yerlerinden göç eden kişilerin ihtiyaçlarının ve yapılacak meskenlere yerleştirilmelerinin devlet tarafından karşılandığı anlaşılmaktadır Göçmenlerin çoğunluğu farklı yerlere yerleştirilirken, toplu olarak yerleştirilenler yeni köyler kurmuşlardır. İpek (İpek, 1999, sf.201), 1877-1891 yılları arasında İstanbul'dan 41.865 göçmenin vilayet dahilinde yerleştirilmek üzere sevk edildiğini yazmaktadır[222].

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yapılan araştırmalar sırasında, kısa süreli olarak atanan yöneticilerin (vali, mutasarrıf vd.), farklı zamanlarda aynı eyalet içinde farklı yerlerde görev aldıkları tespit edilmiştir. Bu yöneticilerin imar ve yönetim anlayışlarının yerleşimleri biçimlendirdiği açıktır. Ancak bu atamalar sırasında

---

[221] BOA, Tarih: 29/Z /1277 (Hicrî) – 08/Temmuz/1861 (Miladi), Dosya No:482, Gömlek No:12, Fon Kodu: A.}MKT.UM.. , 'Kastamonu'ya sevkedilmiş olan Nogay muhacirlerinin Kırşehir'nde iskanları.'

BOA, Tarih: 24/Z /1277 (Hicrî) – 03/Temmuz/1861 (Miladi), Dosya No:480, Gömlek No:73, Fon Kodu: A.}MKT.UM.. , 'Kastamonu'ya iskan ettirilmek için gönderilen Nogay Muhacirler'den Hoca Mehmed Efendi'nin kabilesine biriken yevmiyelerinin verilmesi Malya Çölü ve Çiçek Dağı'ndaki akrabalarının yanında iskan ettirilmesi.'

BOA, Tarih: 21/Z /1277 (Hicrî) – 30/Haziran/1861 (Miladi), Dosya No:479, Gömlek No:71, Fon Kodu: A.}MKT.UM.., 'Kastamonu'da iskan için gönderilen muhacirlerin başka yere gitmek istidasında bulunarak kimler tahrik etmek ifsadı içlerinde olduğu haklarında ne yapılması lazım geldiği.'

BOA, Tarih: 26/L /1277 (Hicrî) – 07/Mayıs/1861 (Miladi), Dosya No:470, Gömlek No:63, Fon Kodu: A.}MKT.UM.. , 'Kastamonu'ya gönderilmiş muhacirlerin gösterilen yerde iskanı kabul etmeyip Sivas'a yerleşmek için direnmeleri üzerine muhacirler hakkında bilgi gönderilmesi.'

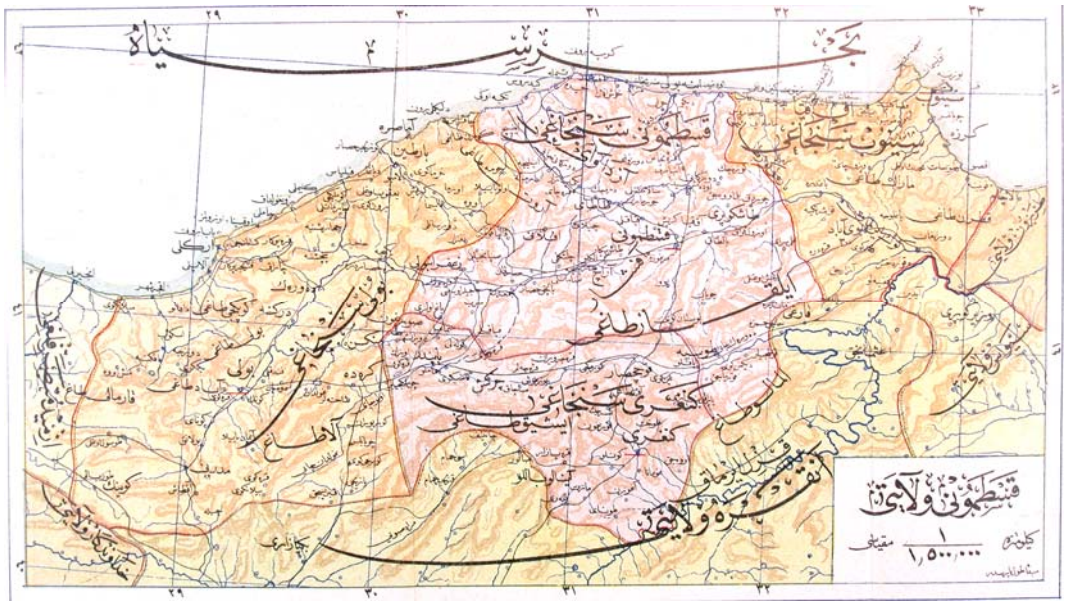
BOA, Tarih: 25/Ra/1278 (Hicrî) – 30/Eylül/1861 (Miladi), Dosya No:502, Gömlek No:70, Fon Kodu: A.}MKT.UM.. , 'Kastamonu ve Sinop'taki muhacirlerin sevk ve irsali hususundaki çalışmalardan memnuniyet duyulduğu.'

BOA, Tarih: 05/M /1278 (Hicrî) – 13/Temmuz/1861 (Miladi), Dosya No:483, Gömlek No:65, Fon Kodu: A.}MKT.UM.. , 'Kastamonu'da iskan edilmek üzere bulunan muhacirlerden Osmanlı Devleti'nden hariç ve mahalle gitmek isteyenlere engel olunmaması ve kalanların ise en iyi şekilde iskan edilmesi.'

[222] Daha detaylı bilgi için bkz: İpek, Nedim, "Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (187-1890)", Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIV. Dizi- Sayı:731, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, 2. baskı , Ankara

gerçekleşen imar hareketleri ve ortaya çıkan benzerlikler bir başka araştırma konusudur.

Kastamonu Eyaleti'neki yerleşimlerin 19. yüzyıldaki durumlarını incelemeden önce, alanın sınırlarının tanımlanması gereklidir. Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi'nde bulunan tarihsiz iki harita, Kastamonu Vilayeti'nin idari sınırlarını göstermektedir (Şekil 3.01, Şekil 3.02, Şekil 3.03).

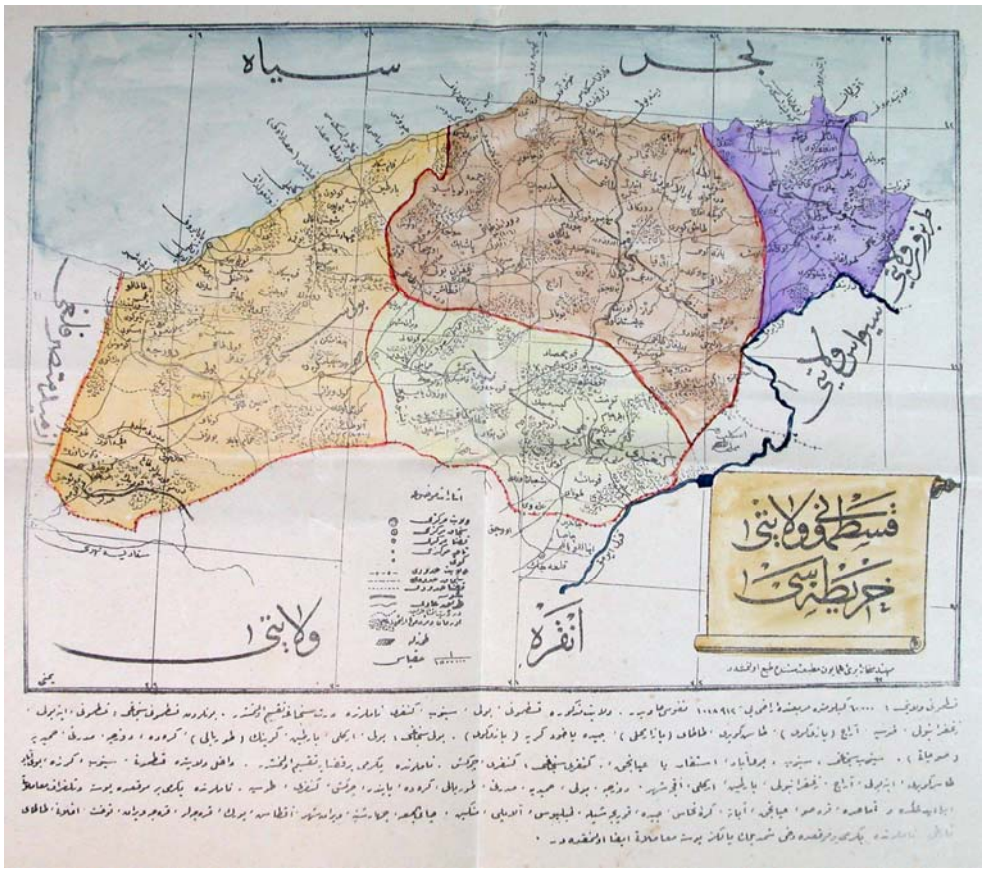

Şekil 3.01: Kastamonu Vilayeti sınırlarını gösterir harita (Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi Kastamonu Vilayeti no:14, 370-563 Kas. Harita:1345 ölçeksiz).

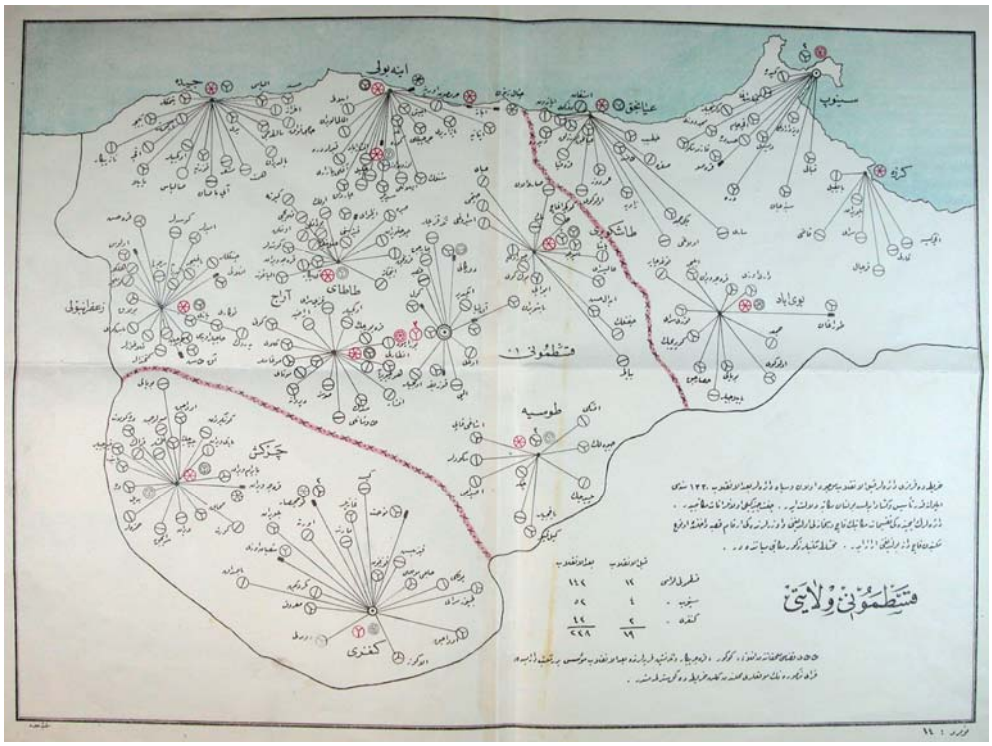
1461 yılında Osmanlı egemenliğine giren Kastamonu, 19. yüzyıldaki yeni düzenlemelerle, idari olarak bağlı olduğu Anadolu Eyaleti'nden ayrılmış ve 1846 yılında eyalet olmuştur. Eyalet sınırları, bugünkü Kastamonu ili ile beraber Sinop ve Bolu'nun tamamı ve Karabük, Bartın ve Zonguldak'ın bir kısmını içine almaktadır. 1867, 1877 ve 1892 yıllarında yapılan yönetimsel düzenlemeler sonucu sorumluluk sınırları zamanla değişmiş, Çorum ve Çankırı da bir dönem eyalet sınırları içinde bulunmuştur (EK E).

1215H./1801M. tarihli Kastamonu Şer'iyye Sicili'ne göre, Kastamonu Sancağı'na bağlı otuz iki kaza bulunmaktadır (Çizelge 3.01.)[223].

[223] Kastamonu Şer'iyye Sicili, defter no:76, sf.34.

Şekil 3.02: Kastamonu Vilayeti sınırlarını gösterir harita (Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi, Kastamonu Vilayeti 1:1.500.000 ölçekli**,** 912-563 Harita: 866).

Şekil 3.03: Kastamonu Eyaleti sınırlarını gösterir harita **(**Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi, Orta Anadolu, 956.101-565 ism. 1222 İsm. Remzi, Harita: 477)

Çizelge 3.01: 1801 tarihinde Kastamonu Sancağı'na bağlı kazalar.

Kastamonu Sancağı (1215 H./1801M.)		
Kastamonu	Boyabad ile Gökçeağaç	Gerze
Küre-I Nühas	Sorgun	Çanlı
Taşköprü	Küre-I Hadid	Ayandon
Güney	Devrekani	Nıfs-I Sahil
Zarı	Yörügani Araç	Akkaya
Eflani	Daday	Hoşalay
Arac	Göl	Azdavay
Mergüze	Sinop	İnebolu
Kembolu	Saray	Cide
Sırt	Çiğlene	Durağan
Boyalı	Küre-I Hadid	Azdavay
Akyürek	Devrekani	Ayandon

1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi'nde eyalet statüsü vilayet olarak değişen Kastamonu'ya bağlı sancaklar ve kazalar sıralanmaktadır (Ek E)[224]: Kastamonu'da 1286H./1869 M. ve 1321H./1903 M. yılları arasında 21 adet Vilayet Salnamesi yayınlanmıştır. Kastamonu Salnameleri, Kastamonu'da kurulmuş olan Vilayet Matbaası'nda basılmışlardır.

Çalışmanın ana kaynağını çeşitli yıllara ait Kastamonu Vilayeti Salnameleri oluşturmaktadır. Kastamonu Vilayeti Salnamelerinden 1286 H./1869 M. (defa 01), 1288H./1869M. (defa 03), 1292H./1875M. (defa 07), 1293H./1876M. (defa 08), 1295H./1878M. (defa 10), 1298H./1881M. (defa 13), 1306H./1889M. (defa 15), 1317H./1899M. (defa 20) ve 1321H./1903M. (defa 21) taranarak, çalışma konusu ile ilgili, kent ve yapı tarihlerini aydınlatabilecek bilgiler tespit edilmiştir (Ek F)
1903 tarihli 21. Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre ise, Kastamonu'ya bağlı sancaklar ve kazalar sıralanmaktadır (Çizelge 3.02.) [225]:

1903 yılında, 1864 yılındaki idari teşkilata Cide, Düzce, Hamidiye (Devrek) kazaları eklenmiş, ancak sancak ve kaza merkezleri aynı kalmıştır.

[224] Burhan Şahin, Cumhuriyet Öncesinde Kastamonu'nun İdari Nüfus ve Etnik Yapısı (1839-1903), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora tezi, 1992, sf:19

[225] Kastamonu Vilayet Salnamesi, 1321 H.(1903 M.) Senesine Mahsus, Defa 21, Kastamonu Vilayet Matbaası

Çizelge 3.02: 1903 tarihli Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde Kastamonu Vilayeti idari bölünme.

	KASTAMONU VİLAYETİ			
	SANCAKLAR			
KAZALAR	KASTAMONU	SİNOP	BOLU	KENGİRİ (ÇANKIRI)
Sancak Merkezi	1. Kastamonu	1. Sinop	1. Bolu	1. Kengiri
Kaza Merkezleri	2. Araç	2. İstifan (Ayancık)	2. Göynük	2. Çerkeş
	3. Cide	3. Boyabat (Boyabad)	3. Gerede	
	4. İnebolu		4. Ereğli	
	5. Zağferanbolu (Safranbolu)		5. Bartın	
	6. Taşköprü		6. Düzce	
	7. Tatay (Daday)		7. Hamidiye (Devrek)	
	8. Tosya		8. Zonguldak	

1907 yılında Bolu, 1918 yılında da Çankırı ve Sinop, Kastamonu Eyaleti'nden ayrılmıştır. 1924 yılında sancaklar vilayet (il) haline getirilince Kastamonu, sancak sınırları ile il olmuştur (Ek G, S).

Bolu haricinde, tarihte Paflagonya olarak geçen bölge içinde varolan bu yerleşimlerin tarihleri benzer şekilde gelişmiş, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra sırayla Türk toprakları olmuşlar ve zamanla Osmanlı İmparatorluğu'na katılmışlardır. İmparatorluğu etkileyen büyük savaşlara sahne olmayan bu yerleşimler, Osmanlı İmparatorluğu'nda farklı özellikleriyle öne çıkmışlardır. Kastamonu, bölgenin idari merkezi olmanın yanı sıra eğitim merkezi görevini de üstlenmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında İnebolu Limanı ve Küre bakır ocakları önemlidir. Bolu, başkent İstanbul'a olan yakınlığı nedeniyle İstanbul'un yiyecek gereksinimini karşılayan bir merkez olmuştur. İpek Yolu üzerindeki konumu, ekonomisini geliştirmiştir. Sinop, yüzyıllardır kullanımda olan limanları ve tersanesiyle Osmanlı Donanması için vazgeçilmezken, Rus baskını sonrası 19. yüzyılda tersanesi kaldırılmış, hapishanesi ile gündeme gelmiştir. Çankırı ana ulaşım yollarının dışında kalan bir merkez olduğundan, ekonomisi kendi çevresi ile sınırlı olarak gelişmiş, Zonguldak ise 1830'larda bulunan taşkömürü sayesinde bu yüzyılda bir merkeze dönüşmüştür.

19. yüzyıldaki idari bölünme sonucunda oluşan eyalet, sancak ve kazalarda inşa edilen kamu yapılarının birbirleriyle ilişkilerini araştırmak üzere, bahsedilen

yerleşimlerin haritaları incelenmiştir. Ankara İller Bankası Genel Müdürlüğü Harita Arşivi'nde ve İstanbul Teknik Üniversitesi Çevre ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde (UYGAR) gerçekleştirilen çalışma sonucu elde edilen 1/2000 ve 1/5000 ölçekli haritalar, farklı tarihlere aittir. UYGAR merkezinde varolan haritalar 1960 yılına, İller Bankası Arşivi'ne ait haritalar ise, 1970-1980 arasına tarihlenmektedir. Yapıların birbirleriyle ve yerleşimlerle ilişkilerini incelemek açısından faydalı olacağı düşüncesiyle bu haritalar temel alınarak hazırlanan ve kamu yapılarının birbirleriyle olan ilişkilerini gösteren haritalara eklerde yer verilmiştir (EK H). Bu yerleşimlerde var olan tarihi kamu yapıları ise, 4. Bölümde incelenecektir.

İllerin bugünkü durumları incelendiğinde, idari bölünmenin 19. yüzyıl sonundaki idari teşkilatlanmaya benzer olduğu görülmektedir (Çizelge 3.02). Kalkınma politikalarında ise bölge, küçük değişikliklerle, yine 19. yüzyılda olduğu gibi birlikte oluşturulan politikalarla değerlendirilmektedir.

2008 yılı itibari ile bu bölgede yer alan iller: Kastamonu, Sinop, Bolu, Çankırı, Zonguldak, Karabük, Bartın ve Düzce'dir. Günümüzde Çankırı, Orta Anadolu Bölgesi; Bolu, Marmara Bölgesi; diğer iller ise Karadeniz Bölgesi içerisinde yer almaktadır.

Yerleşimlerin nüfus değişimleri de, zaman içerisinde değişimler göstermektedir. 1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımı bilgilerine göre Anadolu Eyaleti'ne bağlı Kastamonu Sancağı 92.659 Müslüman, 3.285 Gayrimüslim olarak toplam 95.944 erkek nüfusa sahip bir idari birimdir[226].

1929-1930 yıllarına ait bilgi veren "Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı"na göre[227], Cumhuriyet'in ilanı ile eski Kastamonu Vilayeti sınırları içinde kalan ve artık ayrı iller halindeki Kastamonu, Sinop, Bolu, Çankırı, Zonguldak illerinin toplam nüfusu

[226] Karal, E. Z., "Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831", Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, 1943, s.12

[227] Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı, Matbuat Umum Müdürlüğü 1929-1930, Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatından no:5, İstanbul Devlet Matbaası, 1930

1.148.840 kişidir. Bu illerin oluşturduğu bölgede yaşayan toplam nüfus, 2007 nüfus sayımı sonuçlarına göre[228]; 2.343.019 kişidir (Çizelge 3.03).

Çizelge 3.03: 2007 yılı nüfus sayımı sonuçları.

2007 yılı nüfus sayımı sonuçları	
İlin adı	**Toplam nüfusu**
Kastamonu	360.366
Sinop	198.412
Bolu	270.417
Çankiri	174.012
Karabük	218.463
Bartın	135.051
Zonguldak	615.890
Düzce	323.328

Bu bağlamda 19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti sınırları içinde varolan sancaklar; konum, yerleşim tarihi, 19. yüzyıldaki toplumsal, ekonomik, idari durum ve nüfus verileri açısından değerlendirilmiştir.

3.1. Kastamonu Sancağı

- **Konum, tarih**

Kastamonu ili Batı Karadeniz bölgesinde 41 °21' kuzey enlemi ile 33° derece 46' doğu boylamları arasında yer alır.

İlin doğusunda Sinop, batısında Bartın ve Karabük, güneyinde Çankırı ve güneydoğusunda Çorum illeri, kuzeyinde ise Karadeniz bulunmaktadır.

Kastamonu İli'nin yeryüzü şekillerini, kuzeyde kıyıya paralel olarak uzanan Küre (İsfendiyar) Dağları ve güneydeki Ilgaz Dağları ile, bunlar arasındaki dalgalı alan belirlemektedir.

Kastamonu toprakları, Batı Karadeniz ve Kızılırmak havzaları olarak iki ayrı havzaya bölünmüştür. İlin kuzey bölümü, yani Araç, Daday, Azdavay, Cide, İnebolu, Küre, Devrekani, Bozkurt ve Çatalzeytin ilçeleri, Batı Karadeniz havzasında yer almaktadır. İlin güneyinde bulunan Taşköprü, Merkez ve Tosya ilçe ise Kızılırmak Havzası'nda bulunmaktadırlar. İlin Karadeniz Havzası kısmı ılıman, Kızılırmak havzası kısmı ise sert ve karasal iklim özellikleri gösterir. Karadeniz Havzası'nda

[228] Türkiye İstatistik Kurumu 2007 yılı nüfus sayım sonuçları; http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnks=&report=turkiye_ilce_koy_sehir.RDF&p_il1=37&p_kod=1&desformat=html&ENVID=adnksEnv

önemli akarsular Araç ve Devrekani Çayları, Kızılırmak Havzası'nda önemli akarsular ise Gökırmak ve Devres (Devrez) çaylarıdır[229].

13.108 km2 alan üzerinde yer alan Kastamonu Türkiye topraklarının %1.7' sini oluşturmaktadır.

Yöredeki yerleşme tarihinin Paleolitik Dönem'e kadar uzandığını gösteren buluntular ele geçirilmiştir. Bölgede ilk yerleşik düzene geçenlerin M.Ö. 1130 yıllarında "Gas" ya da "Gasga" denen Türkler olduğu ve M.Ö. 1800 yıllarında Hititler'e ev sahipliği yaptığı bilinmektedir [230].

Bu tarihten itibaren M.Ö. 1200-695 arası Frigler dönemi; M.Ö. 695-625 Kimmerler dönemi; M.Ö. 625-546 Lidyalılar dönemi; M.Ö. 546-331 Persler dönemi; M.Ö. 301-91 Pontos Krallığı dönemi; M.Ö. 91- M.S. 395 Roma dönemi ve 395-1080'ler arası ise Bizans dönemidir[231]. 1071 yılındaki Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türkler Anadolu'da üstünlük kurmaya başlamışlardır. Bu sürecin devamında 1084'de Sinop'u ele geçiren Karateğin Beyliği'nin, aynı zamanda Çankırı ve Kastamonu'yu da ele geçirdiği bilinmektedir[232].

Bizanslılar tarafından geri alınan bölge bir süre sonra Danişmendliler ve Anadolu Selçukluları'nın egemenliği altına girmiştir. Beylikler Döneminde Çobanoğulları ve Candaroğulları tarafından yönetilen ve bu beyliklere merkez olan bu bölge, 1392'de Osmanlı yönetimine katılmıştır[233]. 1392-1461 yılları arasında Osmanlılar ve Candaroğulları egemenliklerini dönüşümlü olarak yaşayan topraklarda, Fatih Sultan Mehmet 1461 yılında Osmanlı egemenliğini kesin olarak kurmuş ve Candaroğulları Beyliği'ne son vermiştir[234].

Osmanlı idaresinde Kastamonu, herhangi bir istilaya maruz kalmamış ve bir savaş yaşamamıştır. Ancak 16. yüzyılda medrese öğrencilerinin tüm Anadolu'da ayaklanmaları sırasında (Suhte ayaklanmaları) önemli bir ayaklanma merkezi

---

[229] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, s.4568

[230] Yaman, Z., Kastamonu Turizm Envanteri/Gezi Rehberi 2003, Kastamonu, 2003

[231]"Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, s.4582

[232] "Kastamonu" maddesi, İslam Ansiklopedisi, 1955, s.399-403

[233] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, s.4599

[234] "Kastamonu" maddesi,Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, , s.585-588

olmuştur. 17. yüzyılda ise, Celali ayaklanmaları bölgede etkili olmuştur[235]. 18.yüzyılda depremler ve yangınlar dışında önemli bir olay yaşanmamıştır[236]. 19. yüzyılda ise "Tahmisçioğlu Vakası" adıyla anılan olayda, devlete karşı isyan eden Tahmisçioğlu, adamlarıyla beraber ayaklanıp Kastamonu'yu ele geçirmiş, ancak bu isyan çok geçmeden bastırılmıştır[237].

Osmanlı devrinde Kastamonu, merkezi Kütahya olan Anadolu Beylerbeyliği'nin 14 sancağından bir tanesi idi. 1846'da yeni bir düzenleme ile eyalet olmuş, 1867 Vilayet Nizamnamesi ile de Vilayete dönüştürülmüştür. 1867'de Kastamonu Vilayeti, Kastamonu, Bolu, Sinop ve Çankırı sancaklarından oluşmakta idi. Çankırı Sancağı, eyalete yönetimdeki bu düzenleme ile eklenmiştir[238]. Bu idari bölünme küçük değişikliklerle Cumhuriyet'e kadar devam etmiştir.

1. Dünya Savaşı sonrasında da herhangi bir istilaya sahne olmayan bölge, Kurtuluş Savaşı'nda İnebolu Limanı ile önemli rol oynamıştır. 23 Ağustos 1925'te şapka devrimi bu kentte ilan edilmiştir.

- **19. yüzyılda Kastamonu**

19. yüzyılda bölgeyi gezen Avrupa'lı seyyahlar, bölgenin arkeolojisi, tarihi, ekonomik ve sosyal durumları ile ilgili bilgiler vermişlerdir (EK N, Ek O, Ek P). J. Macdonald Kinneir 1814, E. Bore 1838, Ainsworth 1840, A.D. Mordtmann 1856, Texier 1862 , Reclus 1884 yıllarında bölgede bulunmuş ve seyahatnamelerinde izlenimlerini yazmışlardır[239].

Kastamonu yöresi Anadolu Eyaleti'nin bir sancağı durumunda iken, Tanzimat sonrasında yapılan düzenlemeler ile farklı teşkilatlanmalara sahip olmuştur. 1841'de Bolu müşirliği içinde yeralmış, 1846'daki yeni düzenleme ile eyalet olmuştur[240].

1867 Vilayet Nizamnamesi'ne göre vilayetler kurulduğunda, Kastamonu Vilayeti'nin Bolu ve Sinop sancaklarına ek olarak Çankırı Sancağı da vilayete katılmıştır.

---

[235] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, İstanbul 1983, s.4587

[236] Bkz: Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf:49-50

[237] "Kastamonu" maddesi,Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, s.586

[238] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, s.4587

[239] "Kastamonu" maddesi, İslam Ansiklopedisi, 1955, s.401 ve Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf:39

[240] "Kastamonu" maddesi,Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, s.588

Kastamonu Merkez Sancağı'nın bu dönemde 7 kazası bulunmaktadır. Bu kazalar Kastamonu Merkez, Safranbolu, İnebolu, Tosya, Taşköprü, Daday ve Araç'tır.

1285 H./1869 M. yılında yayınlanan Kastamonu Salnamesi'ne göre, Kastamonu Vilayeti, Sinop, Bolu, Çankırı (Kengırı) Sancaklarını içine almaktadır.

Bu dönemde il merkezi olan Kastamonu'nun Taşköprü, Daday, Cide, Araç, İnebolu, Tosya, İskilip ve Safranbolu olmak üzere 9 kazası; Sinop Sancağı'nın Merkez, Boyabat, Ayancık (İstafon) olmak üzere 3 kazası; Bolu Sancağı'nın Merkez, Göynük, Düzce, Ereğli, Bartın, Gerede olmak üzere 6 kazası bulunup toplam olarak 4 sancağı, 21 kazası ve merkez nahiyeleri sayılmadığında 30 nahiyesi bulunmaktadır[241].

1877 Devlet Salnamesi'ne göre, Kastamonu Vilayeti'nin 1867'deki sancak sayısı değişmemiş, bununla birlikte Kastamonu Merkez Sancağı'nın kaza sayısı Kastamonu Merkez, Araç, İskilip, İnebolu, Cide, Safranbolu, Taşköprü, Daday ve Tosya'yı da içine alacak biçimde 9'a çıkmıştır.

1306 H./1889 yılında yapılan idari değişiklikle İskilip Çankırı Sancağı'na, Çankırı Sancağı'na bağlı Kalecik kazası ise Ankara Vilayeti'ne bağlanmıştır[242].

1892 Devlet Salnamesi'nde, Kastamonu Vilayeti'nin yönetsel yapısının değişmediği görülmektedir. Yalnızca İskilip Kazası, Kastamonu Merkez Sancağı'ndan ayrılmış, Çankırı'ya bağlanmış ve 1900'lerde Çorum ayrı bir sancak olunca da, Çorum Sancağı'nın bir kazası olmuştur.

1916'daki yönetsel bölünmede Bolu, Kastamonu Vilayeti'nden ayrılarak bağımsız bir sancak olmuştur, Bu dönemde, Kastamonu Merkez Sancağı'nın, Kastamonu Merkez, Araç, İnebolu, Cide, Daday, Safranbolu, Taşköprü ve Tosya olmak üzere toplam 8 kazası vardır[243].

---

[241] Acar, H.; Tarihte Kastamonu, Ankara, 1995, s.216

[242] Acar, H.; Tarihte Kastamonu, Ankara, 1995, s.216

[243] Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, s.4587-4588

- **Nüfus**

Enver Ziya Karal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831" adlı 1943 tarihli eserinde, ilk nüfus sayımı ve o dönemdeki idari bölünme ile ilgili bilgiler vermiştir[244].

Karal'ın (1943) incelediği 1831 tarihli nüfus sayım belgelerine göre o dönemde Kastamonu Sancağı; Kastamonu, Taşköprü, Boyabat, Gökçeağaç, Devregan, Sinop, Gerze, Saray, Çanlı, Akkaya, İstefan, Ayandon, Gineulu, İnebolu, Hoşalay, Cide, Zarı, Küreinuhas, Azdavay, Devrekani, Güney, Göl, Çiğlene, Eflani, Merküze, Araç, Sarp, Boyalı, Yürükaniaraç, Gerede, Akyürken kazalarından oluşmaktadır. Karal (1943), Kastamonu ile ilgili verdiği bilgide, bu sancağın nüfusun sayım defterinde olmadığını, bu bilgilere İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki tarihsiz bir başka defterden ulaştığını yazmaktadır[245]. 1831 nüfus sayımı kayıtlarında Bolu, Çankırı ve Viranşehir ayrı sancaklardır. Bolu Sancağı: Bolu, Devrek, Gerede; Çankırı Sancağı: Çankırı, Kalecik, Koçhisar, Keskin, Milan, Karacaviran, Bicure, Şabanözü, Tuht, Kargı, Tosya, Öküz, Kurşunlu, Boğaz, Çerkeş, Karıpazarı; Viranşehir Sancağı: Viranşehir, Şahabettin, Kızılbel, Yenice, Çarşamba, Perşembe, Bendereğli, Bartın, Amasra, Ulus, Safranbolu, Eflani Borlu, Keçinos, Zerzene, Aktaş, Tefen, Ova, Börek ve Kurukavak kazalarından oluşmaktadır.

Adı geçen eserin sonunda verilen tablolardaki sayılara göre, 1831 yılında Kastamonu Sancağı 92.659 Müslüman, 3.285 Gayrimüslim olmak üzere toplam 95.944 erkek nüfusa sahip bir idari birimdir. 14,861 nüfusla en fazla yerleşim Kastamonu merkez kazasında görülmektedir. Merkezi izleyen ilk üç sayıca büyük kaza ise Küreinuhas (Küre) (8.345 kişi), Boyabat (7.456 kişi) ve Sinop (7.137 kişi) kazalarıdır. Bolu Sancağı kayıtlarında müslüman halka ait nüfus kayıtları yoktur. Bununla birlikte merkezde 256 Ermeni, Devrek'de 90 Ermeni ve 15 Rum toplam 105 kişi, Gerede'de ise 5 Rum kayıt edilmiştir. Aynı kayıtlar arasında Bolu nüfusu 366 olarak gözükmektedir ki, bu çok az bir sayıdır. Viranşehir Sancağı nüfusu; 59502 Müslüman, 1225 Rum , toplam 60727 kişidir. En yoğun nüfus, ilk üç sıralamasına göre, Bendereğli (9062 kişi), Safranbolu (8220 kişi) ve Bartın'da (7135 kişi) görülmektedir. Çankırı Sancağı nüfusu ise, 48550 Müslüman, 447 Rum, toplam

[244] Karal, E. Z., "Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831", Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, 1943

[245] Karal bu bilgilere İstanbul Üniversitesi kütüphanesinde "İstatistik ve defatir" katoloğunda 8 numara ile kayıtlı defterde ulaşmıştır.

48997 kişiden oluşmaktadır. Çankırı merkez kaza (12203 kişi), Kalecik (5557 kişi) ve Koçhisar (3744 kişi) kazaları bu sancaktaki en yoğun nüfusa sahip kazalardır[246].

1831 nüfus sayımı, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk nüfus sayımı olmasından dolayı yerleşimlerdeki yoğunluğun ve merkeziliğin anlaşılabilmesi açısından çok önemlidir. Kastamonu sancağı, her ne kadar o tarihte Çankırı, Bolu ve Viranşehir'i kapsamasa da, çalışma alanı içindeki genel duruma bakıldığında, 1831 tarihi itibariyle, bölgedeki nüfusu fazla kazalar, Kastamonu merkez, Küre-i nuhas, Boyabat, Sinop, Bolu merkez, Devrek, Gerede, Viranşehir merkez, Safranbolu, Bartın, Çankırı merkez, Kalecik ve Koçhisar olarak görülmektedir.

Çalışma alanı sınırları içinde, nüfusu 5000 kişiden daha fazla olan diğer kazalar ise şunlardır: Taşköprü (6975 kişi), Hoşalay (6586 kişi), Gineulu (5713 kişi), Amasra (6411 kişi).

1870 Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre tüm vilayetteki toplam erkek nüfus sayısı 387.105 dir.Buna göre Kastamonu Merkez Sancağı'nda 162.474 kişi, Çankırı Sancağı'nda 57.379 kişi, Bolu Sancağı'nda 116.705 kişi, Sinop Sancağı'nda da 50.547 kişi yaşamaktadır.

1890'ların başında Cuinet'nin verilerine göre Kastamonu Merkez Sancağı'nda 386.406 kişi (kadın ve erkek) yaşamaktadır[247]. 1899 tarihli Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde ise, Kastamonu Sancağı'nın toplam nüfusu 313.428 kişidir.

Cuinet, 19. yüzyıl sonlarında, Kastamonu Vilayeti'ndeki sancak ve kaza merkezlerinde birer nizamiye mahkemesi, sancak merkezlerinde de birer de şer'i mahkeme varolduğunu yazmıştır. Bu dönemde Kastamonu'da 1 ticaret odası ile 1 noterlik dairesi İnebolu'da ikinci bir ticaret odası, Sinop'ta da ikinci bir noterlik vardır.

1892 Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre, 19. yüzyılın sonlarında, Kastamonu Merkez İlçe'de 3.585 hane, 1 hükümet konağı, 1 askeri daire, 2 kışla, 2 depo, 2 matbaa, 4 karakol, 1 telgrafhane, 10 kütüphane, 1 muvakkithane bulunmaktadır. Aynı dönemde Kastamonu'da ayrıca, 1.769 dükkan ve mağaza, 45 han, 15 hamam, 9 kıraathane, 1 bedesten, 1 mezbaha vardır.

---

[246] Karal, a.g.e., s.214,215, 209, 208

[247] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, sf. 4588

1898 Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde Kastamonu Merkez Sancağı'nda toplam 25 kışla (Kastamonu kazasında 11, Tosya kazası'nda 4, Taşköprü kazasında 4, İnebolu kazasında 4 ve Araç Kazasında 2 olmak üzere), 20 karakol (5'i Kastamonu kazasında, 8 Cide kazasında, 7 İnebolu kazasında), 3 hastane (2 kastamonu kazasında, 1 İnebolu Kazasında), 1 Şifa yurdu (Kastamonu kazasında), 3 imaret (Kastamonu kazasında), 1 matbaa (Kastamonu kazasında), 41 medrese kütüphane (23 Kastamonu Kazasında, 3 Tosya kazasında, 1 Cide kazasında, 3 Taşköprü kazasında, 6 İnebolu kazasında, 2 Araç kazasında, 3 Daday kazasında) ve 25 çiftlik bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca salnameye göre: merkez sancak genelinde 4.97 dükkan ve mağaza, 111 fırın, 198 han, 42 hamam, 1.853 değirmen, 30 fabrika, 1 matbaa, 49 tabakhane, 6 kilise ve manastır (2 adet Kastamonu kazasında, 4 adet İnebolu kazasında), ile 60 tekke ve zaviye (35 adet Kastamonu kazasında, 8 adet Tosya kazasında, 14 adet Taşköprü kazasında, 3 adet İnebolu kazasında) vardır [248].

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kastamonu, çok sayıda medresesi olan bir sancak merkezidir ve 19. yüzyılda eğitimdeki ıslahat hareketleri sırasında öncelikle ele alınan yörelerdendir. Burada kurulan çağdaş ortaöğretim kurumlarından ilki, Abdurrahman Paşa tarafından 1888 de açılan Kastamonu İdadisi'dir. 1869'da Kastamonu valisi Mehmed Reşat Paşa'nın "Islahhane" adıyla kurduğu bugünkü Kastamonu Endüstri Meslek Lisesi, değişikliklerle bugüne kadar gelmiştir[249].

1892 Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre, Kastamonu kentinde 1 kız ve 7 erkek ilkokulu, 1 sanat okulu, 1 kız, 2 erkek rüşdiyesi ve 1 idadi vardır. 1903 Maarif Salnamesi'ne göre Kastamonu Merkez Sancağı'nda; Kastamonu İnas Rüşdiyesi, Kastamonu Hamidiye Sanayi Mekteb-i Alisi, Kastamonu Askeri Rüşdiyesi, İnebolu, Küre, Araç, Taşköprü, Daday, Cide ve Tosya 'da 1er rüşdiye yeralmaktadır. Kaynakta Kastamonu ve İnebolu'daki Rum ve Ermeni okulları ile ilgili bilgi de verilmiştir. Buna göre, Kastamonu'da 1 kız, 1 erkek 2 Rum ortaokulu, 1 Ermeni erkek ortaokulu, İnebolu'da ise 3 kız 1 erkek Rum ortaokulunun varlığı bilinmektedir[250].

II. Meşrutiyet sırasında Kastamonu Vilayeti'nde iptidai, idadi, sultani ve meslek mektepleri olarak üç tip okul vardır. Bu dönemde Kastamonu'da 151, Sinop'da 54,

[248] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, sf. 4589-4590

[249] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, sf. 4630, 4632

[250] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, sf. 4593

Çankırı'da 34 iptidai mektebi, Kastamonu İnebolu'da, Sinop ve Çankırı'da 1'er idadi ve Kastamonu'da 1 sultani mektebi ve bunun dışında, yine Kastamonu'da meslek okulları (muallim mektebi, ziraat amaliyet mektebi, halıcılık meslek okulu) olduğu bilinmektedir[251].

Arslanoğlu, (1998) 1306 (1890-191) tarihli Osmanlı Salnamesi'nin 506. sayfasında Kastamonu'da iki Darülmuallimin yazılı bulunduğunu ve açılış tarihinin güçlü bir olasılıkla 1882 veya 1883 tarihlerinden biri olduğunu belirtmektedir. Arslanoğlu askeri rüşdiye ve askeri idadi için ise şu bilgileri verir[252]:

> "1317 (1901-1902) tarihli Kastamonu Salnamesi'nin 270. sayfasında şunlar yazılıdır;"Hükümet Konağı'nın bahçesinde Askeri Rüşdiye 1301 (1885-1886), Askeri İdadi 1305 (1889-1890) ve Sanayi Mektebi 1307 (1891-1892) tarihlerinde kurulmuştur. Askeri Rüşdiye ile Sanayi mektebi ahşaptır. Askeri İdadi ise kargir olup, 5 dershane ve büyük salonları ile muallim odalarını ve bir mescid-i şerifi içine almaktadır"

Bölgede 19. yüzyılda yaşayan Ermeniler üzerine yapılan bir çalışma, Ermeni nüfus ve Ermeni okulları ile ilgili bazı bilgiler aktarmaktadır[253]. Buna göre, 19. yüzyıl sonunda Kastamonu kentinde 2 Ermeni okulu, Gökçekent isimli köyde ve İnebolu'da 1er Ermeni okulu vardı. Taşköprü yakınındaki Eskiatça köyünde ise, Vahanyan Mektebi adlı bir başka okul bulunuyordu.

Nuran Yıldırım, "Tanzimattan Cumhuriyete Koruyucu Sağlık Uygulamaları" üzerine yaptığı araştırmada, Kastamonu'da 19. yüzyıldaki sağlıkla ilgili çalışmalardan sözetmektedir[254]. 19. yüzyılda Kastamonu, Bolu, Bartın, Düzce ve Cide' de frengi ve gureba hastaneleri açıldığı, 1897'de Kastamonu Vilayeti ve Bolu Sancağı Frengi Mücadele Teşkilatı Nizamnamesi hazırlanarak, yürürlüğe girdiği bilinmektedir. 1921'de 1897 Nizamnamesi lağvedilmiş, devlet hastanesi haline getirilenlerin dışındaki Boyabat, Ayancık ve Bartın frengi hastaneleri de dispansere dönüştürülmüştür.

Kastamonu ıslahatları uygulama bakımından matbaacılıkta da bir ilki oluşturmaktadır. 1865 yılından itibaren İstanbul'da yıllık devlet Salnameleri

---

[251] Bkz. Aytekin, H.; Cumhuriyet'in Devraldığı Kastamonu Eğitim Müesseseleri (1910-1918), Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler 19-21 Ekim 1988, Kastamonu, sf:101-108

[252] Arslanoğlu, İ., Kastamonu Öğretmen Okulları (1884-1977), Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, Araştırma ve İnceleme Dizisi 73, İstanbul, 1998,sf.28

[253] Köker, O.,"Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler", Bir Zamanlar Yayınları, İstanbul, 2008

[254] Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İletişim yayınları, 1985, İstanbul;cilt 5, sf: 1320-1338 arası. Nuran Yıldırım, 'Tanzimattan Cumhuriyete Koruyucu Sağlık Uygulamaları' maddesi

basılmaya başlanmış, 1867'den itibaren başkente illerden matbaa kurulması talepleri gelmeye başlamış, bir süre sonra buralara makinalarla beraber ustalar getirtilmiş, matbaalar kurulmuş ve İl Salnameleri çıkarılmaya başlanmıştır. Demircioğlu (1988) "Kastamonu Basın Tarihi" isimli makalesinde[255], Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki bir vesikada, Kastamonu Valiliği tarafından, 8 Eylül 1867 tarihli bir yazı ile Maarif Nezareti'nden 1 adet litoğrafya makinası istendiğini, makinanın 1868 yılında gönderildiğini ve böylece Kastamonu'da ilk matbaanın açıldığını, 1872 yılında ise resmi il gazetesi olan "*Kastamonu*" isimli gazetenin çıkarılmaya başlandığını yazmaktadır. Bu gazete ilk olarak Kastamonu valisi Ethem Pertev Paşa tarafından yayınlanmıştır. 1908'de Kastamonu'da "*Köroğlu*" isimli bir başka gazete yayınlanmaya başlanmış, zamanla yayınlanan gazete sayısı artmıştır.1929-1930 tarihli Türkiye Cumhuriyeti devlet yıllığına göre, Kastamonu Vilayeti: Kastamonu merkez, İnebolu, Araç, Cide, Taşköprü, Tosya, Daday, Küre kazalarından oluşmaktadır. 1927 nüfus sayımına göre nüfusu toplam 336.501 kişidir. Nüfus büyüklüğü sıralamasına göre, Kastamonu merkez 63.117, Taşköprü 47.411, İnebolu 47.313, Tosya 38.757, Araç 38.503, Cide 36.221, Küre 24.695 kişidir[256].

1933 yılında Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü tarafından yayınlanan Belediyeler isimli yayında [257], Kastamonu maddesi altında, merkez ilçe ve diğer ilçelerin o tarihteki durumları ile bilgiler yeralır. Yayında, Kastamonu merkez ilçedeki kamu binaları olarak: 1 erkek lisesi, 1 ortaokul, 5 ilkokul, 1 kütüphane, 2 hastane, 2 kışla, 13 hamam, 2 tiyatro ve sinema, 25 han, 5 otel, 2 fabrika, 1230 mağaza ve dükkan, 4 lokanta, 4 gazino, 2 eczane olduğu yazılıdır. Ayrıca Kastamonu ile ilgili başka arşiv belgeleri de bulunmaktadır (Ek I, 1).

- **19. yüzyılda kaza merkezleri**

Günümüzde Kastamonu'ya bağlı ilçelerin hepsi 19. yüzyılda kaza merkezi konumunda değildir. İlçelerin belediyelerinin kuruluş tarihleri Çizelge 3.04'de gösterilmektedir. Bu bölümde, kaza merkezi olan yerleşimlerin 19. yüzyıldaki durumları hakkında kısa bilgiler verilecektir.

---

[255] Demircioğlu, A., Kastamonu Basın Tarihi Hakkında Notlar, Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler 19-21 Ekim 1988, Kastamonu, sf::151-158

[256]Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı, Matbuat Umum Müdürlüğü 1929-1930, Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatından no:5, İstanbul Devlet Matbaası, 1930, sf. 473

[257] Daha detaylı bilgi için; 1933, Belediyeler, T.C. Dahiliye Vekaleti, Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, Holivut Matbaası, İstanbul

Çizelge 3.04: Günümüzdeki ilçeler ve belediye tarihleri [258].

İlçe adı	Belediye tarihi
Merkez ilçe	1909
Abana	1958
Ağlı	1990 yılında 3644 sayılı kanunla ilçe olmuştur.
Araç	1866
Azdavay	1946
Bozkurt	1952
Cide	1874
Çatalzeytin	1954
Daday	1873
Devrekani	1944
Doğanyurt	1990 yılında 3644 sayılı kanunla ilçe olmuştur.
Hanönü	1990 yılında 3644 sayılı kanunla ilçe olmuştur.
İhsangazi	1987 yılında 3392 sayılı kanunla ilçe olmuştur.
İnebolu	1886
Küre	1926
Pınarbaşı	1987 yılında 3392 sayılı kanunla ilçe olmuştur.
Seydiler	1990 yılında 3644 sayılı kanunla ilçe olmuştur.
Şenpazar	1974
Taşköprü	1867
Tosya	1864

Merkez İlçe: Belediyesi 1909'da kurulmuştur.

Şemseddin Sami, Kamus ül Alam'da (1314H./1896M. da yayınlanmıştır) Kastamonu'nun vilayet olarak nüfusunun 980.024 olduğunu yazar[259].

Araç: Araç'da ilk belediye teşkilatı 1866 yılında kurulmuştur. Bu tarihte yapılan tespite göre kasaba nüfusu 500 kişi olup 175 evden oluşur, kasaba Çay mahallesi'nde bulunmaktadır. Araç 1849'da nahiye olan kasaba, 1868 tarihine kadar Kastamonu'ya bağlı bir nahiye iken, bu tarihte ilçe haline getirilmiştir[260].

Şemseddin Sami, Araç'la ilgili, "kazada 46 cami ve mescit, 37 sıbyan mektebi, 37 değirmen ve 47 su hızarı vardır" diye yazmaktadır[261].

1910 yılı aralık ayında çıkan büyük bir yangında Çay mahallesinde bulunan evler, dükkanlar ve remi daireler tamamen yanmıştır. Araç'ın ilk planının inşa edilecek ev ve dükkanların yerlerinin tespiti için yapıldığı yazılmaktadır[262].

[258] Kastamonu Valiliği internet sitesi www.kastamonu.gov.tr

[259] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, sf. 4599

[260] Yaşar, F., Her Yönüyle Araç, Ağustos 1990, İkincibaskı. Sf:37

[261] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, sf. 4600

Cide: İlçe Osmanlılar zamanında kadılık iken 1867'de kaza olmuştur. İnebolu'dan eski bir iskele olan yörede tersane olduğu bilinmektedir. Şemsettin Sami, Cide ile ilgili olarak 21000 nüfusu olduğunu, 47 cami ve mescit, 2 tekke, 120 sıbyan mektebi, 17 han, 41 dükkan, 150 değirmen, 20 su hızarı ve 1 kömür ocağı içerdiğini yazmaktadır[263]. Belediyesi 1874'te kurulmuştur .

Daday: Küçük bir nahiye olan Daday, 1867'den sonra kaza olmuştur. Belediyesi 1873'te kurulmuştur[264]. Şemsettin Sami 1889 tarihli eserinde Daday'da 95 cami ve mescit, 3 medrese, 1 rüşdiye, 2 ilkokul, 12 sıbyan mektebi, 4 han, 84 dükkan, 130 değirmen ve 50 hızar olduğunu yazmıştır[265]. (Şekil 3.04)

İnebolu: Kadılık iken 1834'te Küre kazasına bağlanarak nahiye, 1867'den sonra da kaza olmuştur. Belediyesi, 1886'da kurulmuştur.

Şemsettin Sami İnebolu'da gemi yapım tezgahları, 1 rüşdiye, 1 kütüphane ve birçok cami ile medrese olduğunu yazmıştır. Ali Cevad da "Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügatı" adlı eserinde, İnebolu'da 150 cami ve mescit, 5 kilise ve manastır, 153 sıbyan mektebi, 155 su hızarı var olduğunu belirtmiştir[266]. (Şekil 3.05)

Küre: Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında Küre, İnebolu kaza olduktan sonra İnebolu'ya bağlı bir nahiye durumuna getirilmiştir. 30 Mayıs 1926'da ilçe olan Küre'nin belediyesi aynı yıl kurulmuştur. (Şekil 3.06)

---

[262] Yaşar, F., Her Yönüyle Araç, Ağustos 1990, İkinci baskı. sf:39

[263] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, sf. 4600

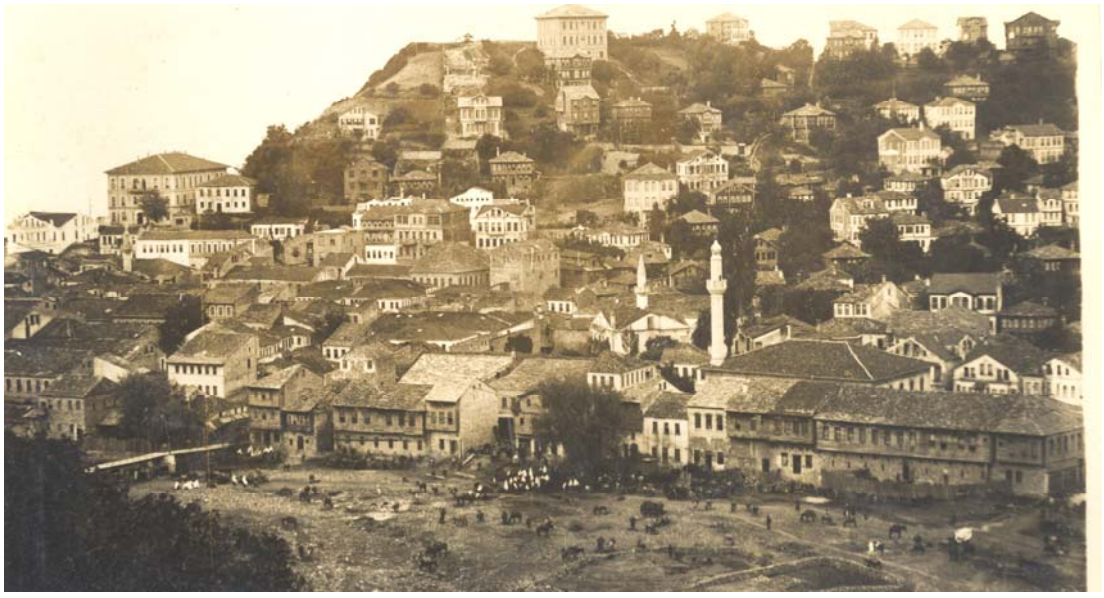
[264] Kastamonu Valiliği internet sitesi

[265] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, sf. 4600

[266] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, sf. 4600

Şekil 3.04: Daday İlçesi hava fotoğrafı (Kastamonu Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

Şekil 3.05: İnebolu İlçesi, genel görünüm (Kastamonu Kent Tarihi Müzesi Arşivi, N. Peker Albümü).

Taşköprü: Paflagonya'nın en önemli yerleşimlerinden biri olan Taşköprü, 19.yüzyılda kadılık iken, 1867 den sonra kaza olmuştur. Ali Cevad eserinde burada 15 cami ve mescit, 400 e yakın dükkan, 12 han, 3 tekke, 2 medrese,1 kütüphane, 10 ilkokul, 1 rüşdiye var olduğunu yazmıştır[267]. Belediyesi Cumhuriyet'ten önce kurulmuştur.

[267] "Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, sf. 4600

1310H./1892M. tarihinde Taşköprü'de yangın çıkmış, yangından zarar görenlere yardım parası ödenmiştir [268]. (Şekil 3.07)

Tosya: 1867'ye kadar kadılıkla yönetilen Tosya, bu tarihte kaza olmuştur. Şemseddin Sami kazada 101 cami ve mescit, 3 medrese, 3 kütüphane, 11 tekke, 34 okul, 1 kilise, 284 değirmen ve hızar, 5 han, 4 hamam, 10 fırın, 776 dükkan, mağaza ve kahvehane olduğunu yazmaktadır[269]. Belediyesi 1864'te kurulmuştur[270]. Tosya'nın 1333H./1915M. tarihinden önce yangın geçirdiği, pekçok ev ve dükkanın yandığı bilinmektedir [271].

Şekil 3.06: Küre İlçesi, genel görünüm (Kastamonu Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

[268] BOA, Tarih: 12/S /1310 (Hicrî) – 5/Eylül/1892 (Miladi), Dosya No:3, Gömlek No:1310/S-078, Fon Kodu: İ..HUS. , 'Kastamonu vilayeti Taşköprü kasabasında çıkan yangından zarar gören ahaliye iane itası.'
Ayrıca, Kastamonu Vilayet Gazetesi, Sayı: 2873, Tarih: 21.Teşrinisani 1929, Sf.1
"Geçen sene Taşköprü kazası feci bir yangına kurban olmuştu. Kastamonu Valisi bu kazanın yeni pilan üzerine haritasını bitirmiş ve arsaları eshabına tevzi etmiştir."

[269] Kastamonu" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 6, istanbul 1983, sf. 4600

[270] Kastamonu Valiliği internet sitesi: www.kastamonu gov.tr

[271] BOA, Tarih: 01/C /1333 (Hicrî) – 16/Nisan/1915 (Miladi), Dosya No:106, Gömlek No:3, Fon Kodu: DH.UMVM , 'Tosya Yangını'nda ev ve dükkanları yananlardan en az binbeşyüz ile ikibin kuruş belediye resmi istenmesinin neye göre olduğunun Kastamonu vilayetince açıklanması gerektiğinin bildirilmesi.'

Şekil 3.07: Taşköprü İlçesi, genel görünüm (Kastamonu Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

3.2. Sinop Sancağı

- **Konum, tarih**

Sinop, Karadeniz bölgesinde Boztepe Burnu ve Yarımadası üzerinde kurulmuştur. 41°12' ve 42° 06' kuzey enlemleri ile 34° 14' ve 35° 26' doğu boylamları arasında yer alır. 5862 km2'lik yüzölçümü ile Sinop Türkiye topraklarının %0.8'ini kaplamaktadır.

Batıda Kastamonu, güneyde Çorum, güneydoğuda Samsun, kuzeyde Karadeniz ile çevrilidir. İl genel olarak dağlık bir alanda kuruludur. Bu dağlar, denize paralel olarak uzanmaktadır. En önemli dağ sırası Küre (İsfendiyar) Dağları'dır.

Boyabat- Durağan yöresindeki Kızılırmak vadisi dışında önemli vadi yoktur. Sinop ve Boyabat düzlükleri en önemli ovalardır. Önemli akarsulardan biri olan ve il topraklarını doğu-batı doğrultusunda ikiye bölen Gökırmak, Boyabat Ovası'nı sulayıp Kızılırmak'a karışır. Çatalzeytin, Ayancık, Karasu, Kanlıçay (Güzelceçay) ve Kabalı çayları ise Karadeniz'e dökülür.

Şehrin kuzeybatı ve güneydoğusunda iki limanı bulunmaktadır. İç Liman da denen esas liman güneydoğudaki koyda yer alır. Kuzeybatısındaki Akliman ve Hamsaroz Koyu, eski devirlerin barınak yerlerindendir.

Yapılan yüzey araştırmalarında, Sinop'ta ilk yerleşim izinin Kalkolitik çağa (M.Ö. 4500-3000) kadar uzandığı görülmüştür. Demirci Köyü'nde bulunan Kocagöz Höyük'te yapılan kazılarda ilk Tunç çağı (M.Ö. 3000-2700) dönemine ait buluntular ortaya çıkarılmıştır. Gerze Köşk Höyük'de ise erken Hitit dönemine (M.Ö. 1800) ait buluntular yer almaktadır.

M.Ö. 8. yüzyıl ortalarında, Ege kıyılarından gelerek Sinop'un bugünkü yerine yerleşen Miletoslu tüccar göçmenler buraya "Sinope" adını vermişlerdir.

Sinop, M.Ö. 7. yüzyılın başlarında Aadolu'ya kuzeyden gelen Kimmenlerin, M.Ö. 6. yüzyılın ortalarında ise Perslerin istilasına uğramıştır. M.Ö. 330 yıllarında Büyük İskender'in Persler'i yenmesiyle Grek hakimiyeti başlamıştır. Uzun bir dönem Pontus kralları Mitridatların idaresinde kalan Sinop, Pont Krallığı'na başkentlik yapmıştır. M.Ö. 70 yılında Roma yönetimi altına giren Sinop, M.S. 395 yıllarında Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle Doğu Roma İmparatorluğu toprakları içinde kalmıştır. M.S. 1025 yılından sonra Bizans İmparatorluğu'nun gerileme dönemine girmesiyle, 1071 Malazgirt Meydan Savaşı'nda Alparslan'ın Bizans'a karşı kazandığı zafer sonucu bölgeye Anadolu'da Selçuklu akınları olmuştur. İl 1077 yılında Selçuklu valisi Emin Karatekin tarafından Selçuklu Devleti sınırlarına katılmışsa da, kısa süre sonra tekrar Bizans hakimiyetine geçmiş, ancak Sultan İzzettin Keykavus tarafından 1214 yılında bir kez daha Selçuklu Devleti idaresine girmiştir. 1254 yılında Trabzon Rum Devleti tarafından işgal edilen il, 1261 yılında ise Pervaneoğulları ve Candaroğulları Beyliği egemenliğine geçmiştir. Sinop, 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır[272].

II. Mahmut devrinin ilk yıllarında ayanların güçlenmesi nedeniyle, tüm imparatorlukta olduğu gibi Sinop'ta da ortaya çıkan isyanları devletin güçlükle önlediği anlaşılmaktadır 1827-1828 Osmanlı-Rus savaşlarında Sinop kalesine İstanbul'dan asker gönderilmiştir. Osmanlı idaresi döneminde de Karadeniz ticaretinin yürütüldüğü bir liman şehri olarak kullanılan yerleşme, 1853 Osmanlı Rus Savaşı'sırasındaki Sinop baskını sonucu top atışlarına tutularak yakılmıştır. Bu tarihten sonra Sinop eski önemini kaybetmiştir. Sinop baskını Osmanlı Devleti ve müttefikleri ile Rusya arasında Kırım Savaşı'nın başlamasına neden olmuştur. Savaştan sonra imzalanan Paris Antlaşması gereğince Karadeniz tarafsız bölge haline

[272] Sinop Gezi Rehberi, Sinop Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yayını, tarihsiz

getirilerek, Osmanlı Devleti ve Rusya'nın tersane ve donanma bulundurmaları yasaklanmıştır. Tersane olarak kullanılan içkalenin 1882 de hapishaneye dönüştürülmesi ile önemli suçluların gönderildiği bir kent olarak Sinop, tarihte başka bir yer edinmiştir.

Sinop, Osmanlı İmparatorluğu zamanında merkezi Samsun olan "Canik livası"na kaza (ilçe) olarak bağlanmıştır. Tanzimat'la birlikte Kastamonu Vilayeti'nin kurulmasından sonra Sinop sancak olmuş, Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan idari taksimat ile de 1924 yılında vilayet (il) olmuştur[273].

Kentin Osmanlı sistemi içinde asıl önemi ticari ve askeri gemi yapımından ve kerestecilikten ileri gelmiştir. XVII. Yüzyıl ortalarında Sinop'un kale içinde ve dışında toplam 24 mahallesi vardı. Hıristiyan mahalleleri deniz kıyısında bulunurdu. Gayrimüslimlerin bir bölümü kale onarımıyla görevli olduklarından haraç vermedikleri bilinmektedir. 1582'de 3000-5000 arasında olduğu tahmin edilen kent nüfusu, 1783'de 15.000'e kadar yükselmiştir.

Kentin ekonomik açıdan tarih boyunca ve özellikle de 19. yüzyılda zayıf olmasının başlıca nedeni, bir liman kenti olan Sinop'a karayolu ulaşımının arkada bulunan yüksek dağ sıraları tarafından engellenmesi olmuştur. Kereste üretimi orman tahribatı nedeniyle Ayancık'a kaymıştır. Ayrıca kenti tümüyle harap eden büyük yangınların da kentin gelişimini engellediği görülmüştür. Bu yangınlar içinde 1917 ve 1946 yangınları önemlidir[274].

- **19. yüzyılda Sinop**

19. yüzyılda kente çok sayıda yabancı seyyahın geldiği ve izlenimlerini yazdıkları bilinmektedir.

Bu seyyahlar genelde kentin arkeolojisi ve tarihi ile bilgiler vermiş, ancak kentteki resmi yapılar üzerine herhangi bir gözlemde bulunmamışlardır[275].

Sinop ve çevresi, Tanzimat düzenlemeleri öncesi Osmanlı Devleti'nin Anadolu Eyaleti sınırları içinde Canik livasına bağlıydı. 1831 Osmanlı Nüfus Sayımı'nın kayıtları da, 19. yüzyılın başlarında Sinop ve çevresindeki kazaların Anadolu Eyaleti'ne bağlı olduğunu göstermektedir.

[273] Türk Ansiklopedisi, cilt 29, sf.108
[274] Sinop İl Yıllığı 1967, İl Basımevi, Sinop
[275] Esemenli, D., "Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış Sanat Tarihi Doktora Tezi, İstanbul, 1990, sf:25-30 arası

19. yüzyılda Kafkasya'dan gelen göçmenlerin yerleştirildiği Sinop, Cumhuriyet dönemi başlarında küçük bir kasaba görünümündedir [276].

1846-l847'deki yönetsel bölünümde, Sinop'un Kastamonu Eyaleti'ne bağlandığı görülmektedir. Bu dönemde Kastamonu Eyaleti; Merkez, Kocaeli, Bolu, Viranşehir ve Sinop olmak üzere, toplam 5 sancaktan oluşmaktadır.

1867 Vilayet Nizamnamesi'nde de Sinop Sancağı Kastamonu Vilayeti'nde yer almaktadır. Bu dönemde Kocaeli ve Viranşehir ayrılıp vilayete Çankırı katıldığı için, Kastamonu Vilayeti'nin toplam sancak sayısı Merkez, Çankırı, Bolu ve Sinop olmak üzere 4'e inmiştir. Sinop Sancağı ise, Merkez Kaza, Boyabat ve İstefan (Ayancık) olmak üzere 3 kazadan oluşmaktadır.

Kastamonu Vilayeti ile Sinop Sancağı, 1867'deki yönetsel konumlarını 1877, 1888 ve 1896'da da korudular. 1896'da Sinop Merkez Kaza'nın, Merkez ve Gerze olmak üzere 2 nahiyesi vardı. Boyabat'ın, Merkez'in yanı sıra Durağan adlı ikinci bir nahiyesi bulunmaktaydı. Ayancık'ın 2 nahiyesinin, Merkez ile Çanlı veya Akkaya olduğu bilinmektedir.

1892 deki idari bölümlenmeye göre ise, Sinop Sancağı kazaları, Sinop merkez, Boyabat ve İstefan (Ayancık) olarak belirlenmiştir[277].

1916'da Kastamonu Vilayeti'nin toplam sancak sayısı, Bolu'nun ayrılmasıyla 3'e düşmüştür. Sinop Sancağı'nın toplam kaza sayısı ise, Gerze'nin kaza olması üzerine 4'e çıkmıştır. Kastamonu Vilayeti ile Sinop Sancağı, bu yönetsel konumunu 1918'de de korumuştur [278].

Cuinet, 19. yüzyılın sonunda Sinop Sancağı'nın 2. derece bir mutasarrıflık olduğunu belirtmektedir. Bu dönemde, mutasarrıfın yanı sıra sancağın diğer yöneticileri 2 kaymakam ve 3 müdürden oluşmaktadır[279].

1894'te Sinop Sancağı'nın 3 kaza merkezinde de birer bidayet mahkemesi olduğu, bunlara ek olarak Sinop merkezinde bir şeri mahkeme ile bir noterin görev yaptığı

[276] Ana Britannica cilt 19, Ana Yayıncılık, 2005, sf.418

[277] Yurt Ansiklopedisi, cilt 9, 1982-1983, sf:6768

[278] Yurt Ansiklopedisi, cilt 9, 1982-1983, sf:6766

[279] V.Cuinet, La Turquie d'Asie, Tome 4eme, Paris,1894, s.89

bilinmektedir[280]. Adı geçen mahkemelerin tümü, Kastamonu Vilayet merkezindeki mahkemeye bağlı bulunmaktaydı.

Sinop Sancağı'nın 1894'teki jandarma ve polis gücü merkezde toplanmıştır. Ayrıca, Boyabat'ta da bir hapishane vardı. Aynı dönemde, Düyun-u Umumiye İdaresi'nin Sinop ve İstefan'da 1'er şubesi ve l'er deposu bulunmaktaydı. Bu şube ve depolar Trabzon vilayet merkezindeki nezarete bağlı olarak çalışmaktaydılar. Reji İdaresi'nın ise Kastamonu Vilayet merkezindeki nezarete bağlı olarak çalışan, biri Sinop, öbürü Boyabat'ta 2 şubesi vardı.

Cuinet (1894), Sinop Gerze ve Boyabat'ta, yalnızca Türkçe mesaj alan ve yurt içine dönük olarak çalışan 3 telgrafhane olduğunu yazmaktadır[281].

1892 tarihli Kastamonu Vilayeti Salnamesi'nde Sinop merkez kazanın taşınmaz mallarının dağılımı şöyleydi[282]:

2 Hükümet Konağı, 1 kışla, 1 karakol, 1 depo, 1 askeri hastane, 1 Fransız Hastanesi, 1 hapishane, 2 telgrafhane, 1 tersane, 1 tophane, 3 kıraathane, 94 han, 5 hamam, 3 medrese, 1 kütüphane, 1 idadi, 2 rüşdiye, 5 iptidai, 72 sıbyan mektebi, 15 hızarhane, 10 buzhane, 2 tabakhane, 143 değirmen, 30 fırın[283] .

19. yüzyılda Sinop Sancağı'nda eğitimin ileri düzeyde olmadığı kaynaklardan anlaşılmaktadır.

Cuinet'ye (1894) göre 1893'de Sinop Sancağı'ndaki toplam 8 medresede 125, 3 rüşdiyede 250 ve 136 iptidaiyede, 2640 öğrenci vardı. 1888 Devlet Salname'sinde biri Sinop diğeri Boyabat'ta olmak üzere toplam 2 rüşdiye ve Boyabat'ta 1 Rum Okulu'nun bulunduğu yazılıdır. 1898 Maarif Salnamesi'ne göre de Gerze, Sinop, Boyabat'ta 1er rüşdiye, Sinop'da İdadi ve İnas Rüşdiyesi de bulunmaktadır[284].

Yüz yıl önceki Ermeni kültürünü ve yerleşmelerini inceleyen bir araştırmaya göre, Sinop şehrinde, ticaret ve zenaatla geçinen küçük bir Ermeni topluluğu varken, Boyabat'ta 3500 den fazla, Gerze'de 500 kadar Ermeni yaşıyordu. Ayrıca Ermeni köyü olarak geçen yerleşmeler vardı. O dönemde, Sinop civarındaki Kuyluca ya da

---

[280] Yurt Ansiklopedisi, cilt 9, 1982-1983, sf:6767

[281] V.Cuinet, La Turquie d'Asie, Tome 4eme, Paris,1894, s.

[282] 1310H./1892M. Kastamonu Vilayet Salnamesi, defa 11

[283] Yurt Ansiklopedisi, cilt 9, 1982-1983, sf:6768

[284] Yurt Ansiklopedisi, cilt 9, 1982-1983, sf:6772

Koçin; Artin köyünde Kevorkyan Mektebi; Boyabat'ta ise Lusavoriçyan Mektebi isimli okulların varolduğu bilinmektedir[285].

Yıldırım (1985), "Tanzimat'tan Cumhuriyete Koruyucu Sağlık Uygulamaları" başlıklı yazısında[286], 1862'ye kadar faaliyette bulunan tahaffuzhaneleri (karantina yeri) sayarken, Sinop'ta da böyle bir oluşumun varolduğunu belirtir.

1929-1930 Türkiye Cumhuriyeti Yıllığı'nda yazılanlar incelendiğinde, Sinop Vilayeti; Sinop merkez, Boyabat, Ayancık ve Gereze kazalarından ibarettir. 1927 nüfus sayımına göre nüfusu toplam 169.965 kişidir. Nüfus büyüklüğü sıralamasına göre, Boyabat 59.776, Ayancık 44.069, Gerze 33.537, Sinop merkez 32.583 kişidir[287]. Bu tarihte Sinop'ta basılan gazetelere ait herhangi bir kayıt yoktur. 1938'de Sinop, Merkez, Gerze, Ayancık ve Boyabat kazalarından oluşmaktadır [288].

- **19. yüzyılda kaza merkezleri**

19. yüzyılda canlı ticaret yaşamı nedeniyle bir liman kenti olarak gelişen Sinop, karayolu ulaşımının zorluğundan dolayı Samsun limanının yapımından sonra Samsun ilinin gölgesinde kalmıştır.

Sinop'un biri merkez olmak üzere, sekiz ilçesi vardır.

Merkez İlçe: Sinop Belediyesi 1854 tarihinde kurulmuştur[289]. 1917 ve 1946 da önemli yangınlar geçirmiştir.

Ayancık: Eski ismi İsfehan (İsfihan) olan ilçe merkezi, 1860'li yıllarda Karadeniz sahilinde Ayan Tepesi eteklerinde kurulmuştur. Belediyesi, Cumhuriyet öncesinden beri faaliyetini sürdürmektedir.

1929'da kereste fabrikasının burada kurulmasıyla ilçe gelişmiştir. 1321H./1903M. tarihli Kastamonu Vilayeti Salnamesi'ne göre, Ayancık kazasında biri Çanlı Nahiyesi'nde olmak üzere 2 hükümet konağı ile merkez kazada 1 redif taburu binası, 1 liman dairesi, 1 telgrafhane, 85 dükkan ve mağaza, 6 fırın, 13 kahvehane, 4 han, 1

---

[285] Köker, O.,"Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler", Bir Zamanlar Yayınları, İstanbul, 2008

[286] Yıldırım, N., 'Tanzimattan Cumhuriyete Koruyucu Sağlık Uygulamaları' maddesi, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İletişim yayınları, İstanbul; 1985, sf.1324

[287] Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı, Matbuat Umum Müdürlüğü 1929-1930, Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatından no:5, İstanbul Devlet Matbaası, 1930, sf. 625

[288] Sinop Cumhuriyetin 15. Yılında, Marifet Basımevi İzmir 1938, sf. 56-57

[289] Ana Britannica cilt 19, Ana Yayıncılık, 2005, sf.418

hamam, 60 cami, 37 çeşme, 1 rüşdiye, 120 ibtidaiyye, merkez kazada 1 inas ibtidaiyye okulu, 231 su değirmeni, 45 su hazarı, 8 ahşap köprü, misafir için 116 köy odası vardır [290].

Boyabat: 1321H./1903M. tarihli Kastamonu Vilayeti Salnamesi'ne göre, Boyabat'ta o tarihte pek çok yapı bulunmaktadır[291]:

> " (Boyabat'ta)... 213 mahalle ve karyeyi kapsayan bu kazada 2 hükümet konağı, 266 dükkan, 7 han, 3 hamam, 9 fırın, 10 kahvehane, 1 kıraathane, 100 mescit ve cami, 2 tekke, 14 zaviye, 3 medrese, 1 kütüphane, muvakkithane, 161 çeşme, 1 rüşdiye mektebi, 2 ibtidaiyye mektebinden başka 165 sıbyan mektebi, 1 kapan, 425 su değirmeni, 20 ahşap köprü, 1 salhane, 42 pirinç dengi, 10 kiremithane, 1 hapishane vardır"

Gerze: Gerze, 1901'de kaza haline getirilmiştir[292]. 1956'da fırtına sonucu bir mangaldan çıkan yangın, ilçenin çoğunu yakmıştır. Yangın sırasında 1000 ev yanmış, sadece 100-150 ev kurtulabilmiştir. Çizer, 1951 yılında yayınladığı Gerze imar planı açıklama raporunda, ilçenin merkezinin Osmanlı dönemi sonlarında da harap ya da yanmış olduğunu anlatmaktadır[293].

3.3. Bolu Sancağı

- **Konum, tarih**

Bolu ili 40°15've 41°05' kuzey enlemleri ile 30°29' ve 32°37' doğu boylamları arasında, yer alır.

İlin yüzölçümü 8.294 km2dir, Türkiye topraklarının %1,06'sını kaplamaktadır.

Doğuda Çankırı; güneyde Ankara; güneybatıda Eskişehir ve Bilecik; batıda Adapazarı ve Düzce; kuzeyde Düzce, Zonguldak; kuzeydoğuda Karabük illeri ile çevrili olan il, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan iki sıra dağ üzerinde kuruludur. Kıyıya yakın olan birinci sırada 1.980m. ile Çele Doruğu, ikinci sırada 2.499m. ile Köroğlu Tepesi en yüksek noktalardır. Ovalar ise, doğu-batı doğrultusunda sıralanmış ve dağ eşikleri ile birbirlerinden ayrılmıştır. En önemlileri Bolu ve Gerede ovalarıdır.

---

[290] Esemenli, sf.202

[291] Esemenli, sf.359, 360

[292] Yurt Ansiklopedisi, İstanbul, 1981, s.6803

[293] Daha detaylı bilgi için bakınız: M. Çizer, "Gerze kasabası kesin İmar Planı İzah Raporu", Arkitekt, 20/129-130, İstanbul 1951, s.69-74

Önemli akarsulardan Büyük ve Küçük Melen akarsuları, Büyüksu, Ulusu ve Mudurnu suyu ile Aladağ, Göynük ve Çatak suları bulunur.

İlin başlıca gölleri; Yedigöller, Abant, Çubuk, Sünnet, Eftani ve Karagöl gölleri ile, Gölköy ve Haranlar baraj gölleridir.

Nüfusu 2007 yılı nüfus sayımına göre 270.417 kişidir, nüfus yoğunluğu 33'tür.

Bolu'nun yazılı tarih öncesi dönemine ilişkin kısıtlı bilgilere ve kazılardan elde edilen kalıntılara göre buraya ilk yerleşenler Önhititler'dir. Yazılı belgeler, arkeolojik eserler ve tarihi kaynaklara göre, Bolu'nun tarihi, Bithynialılar ile başlamaktadır. Sırasıyla Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar Bolu ve çevresine hakim olmuşlardır.

Büyük İskender'in ölümünden sonra, bölgede bağımsız Bithynia Devleti kurulmuştur. Bithynia ile Paflagonya'yı ayıran Filyos Irmağı'nın kıyısında kurulmuş olan önceleri Bitinyum adı ile anılan İlkçağ kenti Bolu, İmparator Klavdius (41-54) döneminde Klavdiopolis olarak adlandırılmıştır. Ancak, eski Bitinyon ve Klavdiopolis kentlerinin tam yerleri ile ilgili farklı görüşler vardır; bir görüşe göre, bu kentler bugünkü Bolu'nun çevresinde yer almaktadır, diğer bir görüşe gore ise, kentin ortasında yükselen büyük tepe ilk yerleşmelerin izlerini taşımaktadır[294].

Bolu, sırasıyla; Frigya ve Lidya Krallıklarına bağlanmıştır. 6. yüzyılda Lidya ile birlikte İran İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. MÖ.4. yüzyılda bu toprakları Büyük İskender, Makedonya İmparatorluğu'na katmıştır. MS.2. yüzyılda Roma imparatoru Hadriyan, meşhur Romalı komutan Antonius'un doğum yeri olması dolayısıyla bu kente bir çok yapı yaptırmıştır. 4. yüzyılda İmparator II. Theodosius, kenti Honoriada eyaletinin merkezi haline getirilmiştir. Bolu, Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle Bizans İmparatorluğu sınırlarında kalmış ancak önemini bu devirden itibaren kaybetmiştir[295].

7. ve 9. yüzyıllarda İslam ordularının, kenti çevreleyen dağlar nedeniyle bu bölgeye giremedikleri ileri sürülmektedir.

---

[294] Yurt Ansiklopedisi, cilt 2, 1982-1983, sf:1470

[295] Bkz. http://www.koroglugazetesi.com/index.php?option=com_content&task=category&sectionid=6&id=79&Itemid=78

1071 Malazgirt Meydan Savaşı sonrasında Türkler Anadolu'nun batısına doğru ilerlemeye başlamıştır. Bu dönemde Anadolu'da 19 beylik hüküm sürmüştür. Bu beyliklerden biri de Bolu-Kocaeli ile Bursa'yı kapsayan İznik Beyliği'dir.

1095'ten 1270'e kadar süren Haçlı Seferleri sırasında Bolu, Bizans ve beylikler arasında çeşitli defalar el değiştirmiştir. Ancak büyük kitleler halinde süren Türkmen göçleri de bölgenin hızla Türkleşmesini sağlamıştır. 1243 yılında Bizans yönetimine geçen Bolu yöresinin tümü 1324 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1324-1692 arasında "Mirimiran" adı verilen 21 sancak beyi tarafından yönetilmiştir.

Timur Anadolu'ya geldiği sırada, bölge İsfendiyaroğulları tarafından bir süre istila edilmiştir. II. Murad, 1423'te İsfendiyar Bey'in üzerine yürümüş, onu Sinop Kalesi' ne sığınmak zorunda bırakmıştır.

16. yüzyıl başında Şehzade Süleyman (Kanuni Sultan Süleyman) Bolu Sancakbeyi olmuştur. Bu yıllarda kent hızla gelişmiş ve yerel ürünlerle birlikte uzak çevreden getirilen ürünlerin de ticaretinin yapıldığı bir pazar yeri olmuştur[296]. 1692'de Bolu yönetimi sancak beyliğinden voyvodalığa dönüştürülmüştür[297]. 1811 yılına kadar bölge 14 voyvoda tarafından yönetilmiştir.

16. yüzyılda Anadolu Eyaleti'ne bağlı olan Bolu, 16. ve 17. yüzyılın önemli olaylarından "Suhte" (medrese öğrencileri) ayaklanmalarının yoğun olduğu bir bölgedir. 18. yüzyıl da benzer biçimde Bolu için ayaklanmaların ve eşkiyalığın yaygın yaşandığı bir dönem olmuştur. II. Mahmud döneminde ise Anadolu'da ayanların gitgide güçlenmesi ile sürekli çıkan ayaklanmalara karşı bir önlem olmak üzere, 1811 tarihinde voyvodalıklar kaldırılmış, kurulan yeni yönetim birimleri, merkezden gönderilen mutasarrıflarca yönetilmeye başlanmıştır.

Voyvodalık yerine Bolu-Viranşehir adı ile bir mutasarrıflık kurulmuştur. 1811 yılındaki ilk mutasarrıf Hüsrev Mehmed Paşa'dır. 1864'te Vilayetler Nizamnamesi ile voyvodalık tamamen kaldırılmış, Bolu Sancağı Kastamonu'ya bağlanmıştır. 1909 yılında ise tekrar mutasarrıflığa dönüştürülmüştür[298]. Cumhuriyete kadar bu yönetim sistemi devam etmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile 10 Ekim 1923'te yeni yönetimsel düzenlemeler çerçevesinde Bolu il olmuştur.

---

[296] Yurt Ansiklopedisi, cilt 2, 1982-1983, sf:1460

[297] Yalçın, O., " Bolu", Özyürek Yayınları, Özyürek Yayınevi, İstanbul, 1961, sf.5

[298] Bolu Turizm Tanıtım Sanayi ve Ticaret Kataloğu 2005, Basıntürk 04 A.Ş.Yayını, Bolu, Sf:16

- **19. yüzyıldaki Bolu**

İstanbul-İran arasındaki ticaret yollarının geçtiği bölge, tarih boyunca önemli bir yerleşim olmuştur.

19. yüzyılda, 1850 lerde ve 1870 'lerde gerçekleşen iki göç dalgası bölgeyi etkilemiştir. Yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Anadolu'ya ve Rumeli'ye geçen Kafkas Türkleri'nin bir bölümü Bolu'ya yerleşmiştir.

19. yüzyılda bölgeden geçen seyyahlardan Texier[299] seyahatnamesinde, Bolu'da bahçelerle çevrili mahalleler içinde 25.000 nüfusun yaşadığını yazmaktadır. Yine Texier, bu dönemde Bolu'da önemli bir abide olmadığını, 4-5 minareli cami ile birkaç kervansaray olduğunu belirtmektedir[300]. Ali Cevad ise, 1895 yılında yayınlanan "Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lugatı" adlı yapıtında[301] Bolu hakkında şunları yazmaktadır:

> "birçok cami, medreseleri, okulları, büyük bir saati, eski bir kalesi, bir çarşısı olan, 10 bin -15 bin nüfuslu Kastamonu İli' nin önemli sancaklarından biri" [302].

1870 tarihli Kastamonu Salnamesi'nde Bolu Sancağı ile ilgili verilen bilgiler, bölgede eğitimin gelişmiş olduğunu göstermektedir. Salname bilgilerine göre bu tarihte sancakta; 1 kütüphane, 47 cami ve mescit, 700 dolayında İslam okulu, 1 kilise, 1 azınlık okulu vardır; Bolu'nun içinde ise 15 medrese, 2 erkek ortaöğrenim okulu, 1 kız ortaöğrenim okulu, 2 Rum Ortodoks erkek ve kız okulu bulunuyordu[303].

19. yüzyıl başlarında Müslüman Türklere ek olarak Rumlar'ın ve Ermeniler'in de bölgede yaşadığı bilinmektedir. Ermeni yerleşimleri üzerine yapılmış bir araştırmada[304], yüzyılın sonunda Bolu Sancağı bulunan kilse ve okul gibi Ermeni yapılarından bazılarının isimleri geçmektedir. Buna göre, 19. yüzyıl sonunda; Bolu merkezde Surp Garabed Kilisesi, Surp Asdvadzadzin Kilisesi, erkekler için Lusavoriçyan, kızlar için Hıripsimyan Mektebi vardır. Düzce'ye bağlı İdadiye'de Surp Asdvadzadzin Kilisesi, Devrek'te Surp Asdvadzadzin Kilisesi ile bir okul

---

[299] Texier, C., "Küçük Asya'ya Göre Bolu", çev: Ali Suat-Enver Konukçu, Çele Dergisi, Ankara, 1965

[300] Yurt Ansiklopedisi, cilt 2, 1982-1983, sf:1469

[301] Ali Cevad, Memâlik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lugatı, İstanbul, 1895

[302] Yurt Ansiklopedisi, cilt 2, 1982-1983, sf:1468

[303] Yurt Ansiklopedisi, cilt 2, 1982-1983, sf:1507

[304] Köker, O.,"Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler", Bir Zamanlar Yayınları, İstanbul, 2008

bulunmaktadır. Bartın'da ise Surp Asdvadzadzin Kilisesi ile kız ve erkek öğrencilerin okuduğu Vartanyan Mektebi olduğu bilinmektedir.

"Tanzimat'tan Cumhuriyete Koruyucu Sağlık Uygulamaları" başlıklı araştırmasında Yıldırım (1985) karantina yeri olan tahaffuzhanelerden bahsederken, 1862'ye kadar faaliyette bulunan tahaffuzhaneleri de sıralayarak Bolu'da da böyle bir oluşumun varolduğunu belirtmektedir[305].

1929-1930 "Türkiye Cumhuriyeti Yıllığı"ndaki bilgilere göre Bolu Vilayeti; Bolu merkez, Düzce, Gerede, Göynük (Torbalı), Mudurnu kazalarından ibarettir. Bu tarihlerde Bolu'nun nüfusu toplam 218.246 kişidir[306]. Nüfus büyüklüğü sıralamasına göre kazalarda yaşayan kişi sayısı: Düzce 75.363, Bolu merkez 55.991, Gerede 48.627, Mudurnu 21.618, Göynük 16.647 kişidir[307].

İlde yayınlanan ilk gazete olan Bolu gazetesi, 23 Teşrinievvel 1329H./.1911'de yayına başlamıştır. Vilayetin resmi gazetesi olup haftada 1 defa, vilayet matbaasında basıldığı bilinmektedir[308]. Bolu ile ilgili arşiv belgeleri de bulunmaktadır (Ek F, 2).

Şekil 3.08: Bolu şehrinin güney yönünden görünüşü, 20. yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90786-01).

[305] Yıldırım, 'Tanzimattan Cumhuriyete Koruyucu Sağlık Uygulamaları' maddesi, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İletişim yayınları, İstanbul; 1985, sf.1324

[306] 1927 nüfus sayımına göre

[307] Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı, Matbuat Umum Müdürlüğü 1929-1930, Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatından no:5, İstanbul Devlet Matbaası, 1930, sf. 289

[308] Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı, Matbuat Umum Müdürlüğü 1929-1930, Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatından no:5, İstanbul Devlet Matbaası, 1930, sf.292

- **19. yüzyılda kaza merkezleri**

17 Ağustos 1999 tarihinde Gölcük merkezli 7.4 büyüklüğündeki depremin etkileri İstanbul'dan Bolu'ya kadar hissedilmiş, deprem Gölcük, İzmit, Adapazarı, İstanbul ve Düzce'de önemli can ve mal kaybına sebep olmuştur. 12 Kasım 1999 tarihinde Düzce-Beyköy merkezli 7.2 büyüklüğündeki depremde ise en fazla Düzce ve çevresi ile Bolu etkilenmiş ve depremin etkilerini ağır şekilde yaşamıştır. Düzce'deki yapıların çoğu yıkılmış, bu ildeki araştırma konusu yapılar da yokolmuştur.

Bolu İli'nin biri merkez olmak üzere dokuz ilçesi vardır[309].

9 Aralık 1999 tarih ve 23901 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Bir İl ve İki İlçe Kurulması ve 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında 584 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname" ile Bolu iline bağlı Düzce ilçe merkezi, il olmuştur[310]. Daha önce Bolu iline bağlı Akçakoca, Cumayeri, Çilimli, Gölyaka, Gümüşova, Yığılca ilçeleri ile ilçe yapılan Kaynaşlı, Düzce iline bağlanmıştır.

Merkez: 1990 sayımına göre toplam nüfusu 113.596 olup, bu nüfusun 60.789'u ilçe merkezinde, 52.807'si köylerde yaşamaktadır.

Gerede: İlçe belediyesi 1971'de kurulmuştur.

19. yüzyılda Gerede, 1812 yılında Bolu- Safranbolu Birleşik Mutasarrıflığı'na bağlı 19 kazadan biri olduğu bilinmektedir.1812 yılında 19 kazanın birleşmesiyle Gerede Voyvodalığı kurulmuştur. Gerede kaza merkezi olmuş, 52 yıl boyunca Bolu - Safranbolu mutasarrıflığına bağlı kalmıştır. Gerede 1864 yılında bucak (nahiye) olmuş ve 1870 tarihinde ilçe olmuştur. Bu yeni düzenlemeye göre diğer ilçeler Düzce, Mudurnu, Göynük'tür. Mengen, Yeniçağa, Dörtdivan'da bu dönemde Gerede'ye bağlıdır[311].

20. yüzyılın başında ilçenin dokusunu değiştiren bir dizi felaket yaşanmıştır. 1328H./1905M. tarihinde Gerede'de büyük bir yangın çıkmış, yapıların çoğu

---

[309] Bolu Valiliği internet sitesi; www.bolu.gov.tr

[310] "Bolu İli Raporu" Günseli Erşahin, İlgen Şerifeken, Devlet Planlama Teşkilatı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayın No. DPT :2651, Şubat 2002, sf.6

[311] Tarih Boyunca Gerede, Mengen, Yeniçağa, Dörtdivan, Gerede Tarih ve Kültür Ansiklopedisi 1, Ali Rıza Ünlü, Hacı Ömer Cevahircioğlu, Adem Çevik, 2000, sf. 18

yanmıştır. 1 Şubat 1944 Gerede Depremi'nde 3.959 kişi ölmüş, 1.182 kişi yaralanmış, 20.865 bina yıkılmıştır.

İlçe de eğitim yapıları da yer almaktadır. 1877 yılında Gerede'ye 3 sınıflı Rüşdiye mektebi açıldığı, 1882 yılında 3 sınıflı İbtidaiyye açıldığı bilinmektedir, 1908 yılında da Feyz-i Hürriyet İbtidaiyye Mektebi eğitime başlamıştır [312].

1310H./1892M. Kastamonu Vilayet Matbaası'nda basılan Kastamonu Vilayeti Salnamesi'nde Gerede'deki yapıların listesi verilmiştir[313]. Buna göre, kazada o tarihte, 1 hükümet konağı, 1 telgrafhane, 1 rüşdiye mektebi, 1 beton kargir ibtidaiyye, toplam 62 cami ve mescid, 5 medrese, 3 hamam, 20 han, 400'e yakın dükkan, 10 tabakhane, 3 kargir köprü, 153 değirmen yeralmaktadır.

İlçenin Kıtırlar Mahallesi'ne 1882'de Ahmet Usta tarafından yapılmış çan saati ve kulesi, Cumhuriyet devrinde tamir edilmiştir[314].

Göynük: 1692'den sonra Bursa ve Eskişehir'e bağlı bir voyvodalık olarak yönetilen Göynük, 1811'de voyvodalığın kaldırılmasıyla Bolu'ya bağlanmış, 1865 te Bolu sancağı'nın kastamonu'ya bağlanmasıyla Bolu'ya bağlı bir kaza (ilçe) durumuna gelmiştir[315].

İlçe belediyesi 1869'da kurulmuştur. Eski ismi Torbalı olan Göynük, 1865'te ilçe olmuştur.

Göynük İlçesi, sahip olduğu 110 adet tarihi konut, 17 cami, türbe, çeşme ve hamam olmak üzere toplam 127 adet sivil mimari eser sebebiyle "Kentsel Sit Alanı" ilan edilmiştir.

Mudurnu: 1324-1811 yılları arasında Bolu'ya bağlı bir voyvodalık, 1811-1865 yılları arasında ise Bolu Mutasarrıflığı'na bağlı bir kaza olmuştur. Mudurnu, Liva, eyalet, sancak ve valilik olarak Bolu'ya bağlı kalmış, bazen ilçe merkezi, bazen de

---

[312] Tarih Boyunca Gerede, Mengen, Yeniçağa, Dörtdivan, Gerede Tarih ve Kültür Ansiklopedisi 1, Ali Rıza Ünlü, Hacı Ömer Cevahircioğlu, Adem Çevik, 2000, sf. 30

[313] Geçmişten Günümüze Gerede, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. yılında, Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu, Gerede Kaymakamlığı, Gerede, 2000

Erkoçoğlu, F., Gerede'de Osmanlı'dan kalma Vakıflar ve Tarihi Eserler, Sf:85-86

[314] Ünlüol, K.; Gerede'de Tarihi, Turistik Mekanlar ve Mesire Yerleri, sf:249-256 ve Sf:253

[315] Yurt Ansiklopedisi, cilt 2, 1982-1983, sf:1472

Göynük'e bağlı bir nahiye olarak idare edilmiştir[316]. Mudurnu'da belediye 1880 yılında kurulmuştur. 1919 da ilçe olmuştur.

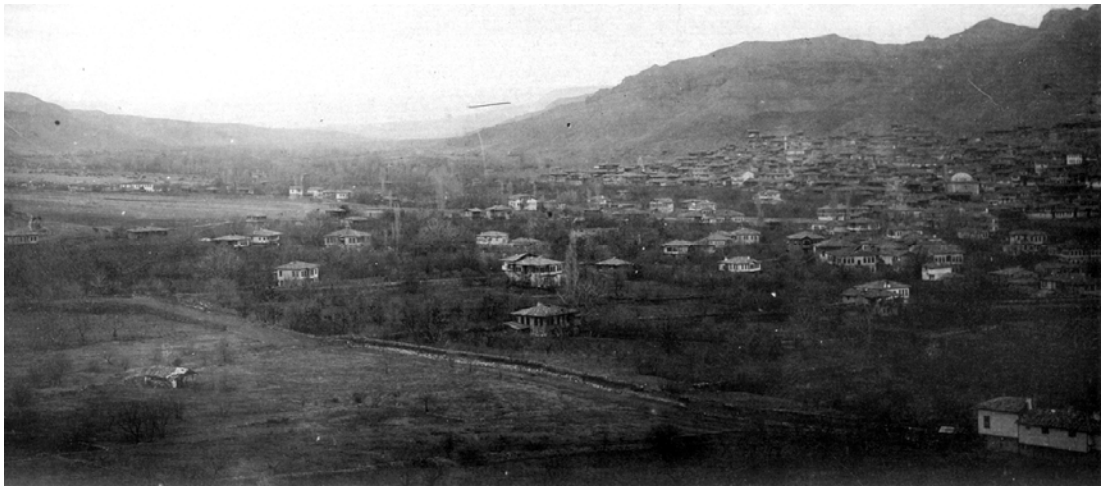
1882 yılı Devlet Salnamesi'ne göre Mudurnu Rüşdiyesi'nde 20 öğrenci vardır. 1987 yılı Devet salnamesi'nde bu sayı 60'a ulaşmaktadır. 1894 yılında Paris'te yayınlanan kitabında Cuinet, Mudurnu'da 8 medrese, 2 orta öğretim kurumu, 135 adet de camilere bağlı ilkokul olduğunu yazdığı bilinmektedir[317].

İlçede bulunan 165 adet ev ve 8 Camiye ek olarak bulunan çeşme ve hamam ile birlikte toplam 173 adet mimari değeri yüksek yapı nedeniyle Mudurnu "Kentsel Sit Alanı" ilan edilmiştir.

3.4. Çankırı (Kengırı) Sancağı

- **Konum, tarih**

Orta Anadolu'nun kuzeyinde, Kızılırmak ile Batı Karadeniz ana havzaları arasında yer alan Çankırı, 40° 30' ve 41º kuzey enlemleri ile 32° 30' ve 34º doğu boylamları arasında yer almaktadır.

Şekil 3.09: Çankırı, Merkez İlçe, genel görünüm (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü).

İl 7388 Km²'lik bir alanda kuruludur, toprakları ülke topraklarının %0.94'lük bölümünü kaplamaktadır.

[316] Tarihte Mudurnu, Bolu Kalkınma ve Tanıtma Vakfı yayınları 4, Selami Erkut, Bolu, 1987, sf:44

[317] Erkut, S., a.g.e. sf:50

Batıda Bolu, kuzeybatıda Karabük, kuzeyde Kastamonu, doğuda Çorum ve güneyde Ankara ile Kırıkkale illeri ile çevrelenmiştir.

İl topraklarının %90 ını dağlar ve platolar kaplar. İl sınırları içerisindeki en önemli akarsu Kızılırmak'tır. Uluçay, Melan Çayı, Eskipazar Çayı vadileri önemlidir.

2007 yılı nüfus sayımına göre ilin nüfusu 174.012 kişidir[318].

Çankırı sırasıyla Hitit, Frig, Kimmer, Pers, Büyük İskender, Roma, Bizans, Selçuklu, Danişment, Candaroğlu ve Osmanlı dönemlerini yaşamıştır. Bizans Döneminde Germanikopolis ve Gangra, daha sonraları Kengri olarak adlandırılan İl, Cumhuriyet Döneminde Çankırı adını almıştır.

Çankırı tarihi yapılan kazılara ve buluntulara göre M.Ö.3000 yıllarına dek uzanmaktadır. M.Ö.1200 sıralarında, Kavimler Göçü'nün ve iç savaşların etkisiyle Hitit Devleti yıkılmasından sonra, yöreye Paflagonya Devleti egemen olmuştur. Gerek Hitit İmparatorluğu dönemi öncesinde ve gerekse imparatorluğun yıkılışından sonra Çankırı'nın içinde bulunduğu Sakarya ile Kızılırmak arasındaki bölge, çeşitli toplulukların uğrak yeri olmuştur. Çankırı, önce Frigyalıların, daha sonra Lidyalılar'ın eline geçmiştir. M.Ö.6. yüzyılda Persler'in hakimiyetine giren bölgede, Makedonya Kralı İskender, Persleri yenerek hakimiyet kurmuştur.İskender'in ölümü üzerine Çankırı Galatların yönetimine geçmiştir. M.Ö.64'te Romalılarca Galatyalılar'a bırakılan bölgede, Roma imparatoru Sezar'ın öldürülmesinden sonra, Deitaros, Trokmu ve Tolistobog Galatlar'ından oluşan birleşik bir Galatya kurulmuş ve Çankırı (Gangra) başkent olmuştur.

Kent, M.Ö.104'te Bitinya kralları ile Pontus Kralı VI.Mitridates arasında mücadeleler döneminde kurulmuştur[319].

Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrıldığı M.S. 395'te bölge Doğu Roma Eyaleti'ne bağlanmıştır.

Bizans yönetimi altında Paflagonya, Honorias Pontus ya da Pilaimeles Teması diye anılan yerel bir yönetim birimi durumuna getirilmiş, Pompeiopolis (Taşköprü) bu temanın başkenti olmuştur. 1071 Malazgirt Savaşından sonra Çankırı Türkler tarafından fethedilmiştir. Emir Karatekin, 1082'de Çankırı'yı aldıktan sonra

---

[318] Çankırı Valiliği internet sayfası; www.cankiri.gov.tr

[319] "Çankırı" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 3, 1982-1983, sf 1958

Kastamonu ve Sinop'u topraklarına katarak egemenlik alanını genişletmiş ve gücünü sağlamlaştırmıştr. Kent, 1106'da Danişmendoğulları Beyliği'nin egemenliği altına girmiştir.

Latin İmparatorluğu'nun kuruluşu sırasında yeni bir Pontus Devleti oluşturmak amacıyla Trabzon'a gelen Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos, Danişmendoğulları'nın taht kavgalarından yararlanarak, Çankırı'yı 1134 tarihinde ele geçirmiştir. Anadolu'ya egemen olan I. Mesud, Çankırı'yı 1137'de yeniden fethetmiştir.

14. yüzyılda Anadolu Selçuklularının zayıflaması ile ortaya çıkan beyliklerden Candaroğulları, Çankırı'yı da kendi toprakları arasına katmıştır. Bir süre sonra, Candaroğulları Beyliği Sinop ve Kastamonu olarak ikiye ayrılmış ve kent Kastamonu'ya bağlanmıştır.

Yıldırım Bayezid Çankırı'yı Osmanlı topraklarına kattıktan sonra, 1402'de Timur'a yenilince, Sinop Beyi İsfendiyar Bey, Timur'un yardımı ile topraklarını yeniden ele geçirmiştir. Ancak bu sıralarda İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım Bey, Osmanlılar'a sığınmış ve Çelebi Mehmed kendisine hizmetleri karşılığında, Çankırı'yı vermiştir. Çankırı yöresi 1417'den sonra Candaroğulları'ndan Kasım Bey'in yönetiminde Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır, bu dönemde Kastamonu ve Sinop yöresinde Candaroğulları'nın egemenliği sürmüştür[320].

1439'da Fatih Sultan Mehmed, Çankırı'yı yeniden Osmanlı Devletine katmış, Fatih Sultan Mehmet'in 1461'deki Trabzon seferi sırasında Candaroğulları Beyliği'ne son verilmiştir.

Kasım Beyin 1464' de ölmesinden sonra Çankırı, Osmanlı yönetim düzeninde merkezi Kütahya olan Anadolu Beylerbeyliği'nin 14 sancağından biri olmuştur.

1576' da tüm Anadolu'yu etkileyen suhte hareketleri, Çankırı ve dolaylarında da görülmüş, bu dönemde meydana gelen ve yıllar süren kıtlık dönemleri yüzyılın önemli sorunlarından olmuştur.

16. ve 17. yüzyılda devlet görevlilerinin devlete karşı çıkarak, etkili oldukları yörelerde başına buyruk bir yönetim kurmaları, rüşvet ve yolsuzluklar Çankırı'ı da

[320] Çankırı Valiliği internet sayfası; www.cankiri.gov.tr

da yaşanmış, 18. yüzyıl başlarında bozulan ekonomik durum sonucu vergilerde önemli artışlar olması bölgeyi de etkilemiştir.

19. yüzyılın ilk yarısında Ankara Eyaleti'ne bağlı olan Çankırı, yüzyılın ikinci yarısında Kastamonu Eyaletinin, Kastamonu, Sinop ve Bolu ile beraber, 4 sancağından biri olmuştur.

Kurtuluş Savaşı sırasında İnebolu-Kastamonu yolu ile gelen cephaneyi Ankara'ya ulaştırmada il halkının önemli katkıları bulunmaktadır.

Çankırı, Cumhuriyet'ten sonra1925 yılında il olmuştur. İlin 1050 ve 1944'te büyük depremler yüzünden önemli hasar gördüğü bilinmektedir[321].

- **19. yüzyılda Çankırı**

Çankırı 19. yüzyılda ana ulaşım yollarının dışında kalan bir yerleşim merkezi olduğundan fazla gelişmemiştir. Ekonomik yaşamda geleneksel üretim biçimi sürmüş, buna bağlı olarak da önemli bir nüfus hareketliliği olmamıştır. Aynı dönemde Osmanlı merkezi idaresinin zayıflaması, Kadıkıran isyanı ile Çankırı'ya da yansımıştır.

Çankırı İli'nin Cumhuriyet Döneminden önceki nüfus verilerine ilişkin bilgiler salnamelerde ve bazı araştırmacıların aktarmalarında alınabilmektedir

1831 nüfus sayımına göre, Çankırı Sancağı nüfusu ise, 48550 müslüman, 447 rum, toplam 48997 kişiden oluşmaktadır[322].1869 yılında yayımlanan ve Çankırı Sancağını da içeren I. Kastamonu Vilayeti Salnamesindeki verilere göre Çankırı Sancağının toplam nüfusu 66.731 kişidir[323].

Çankırı 19. yüzyılın ilk yarısında 1846'ya değin Kayseri ve Ankara livaları ile birlikte, Bozok (Yozgat) Eyaleti sınırları içinde yer almış, 1846'dan sonraki vilayetler sistemine göre, Kastamonu Vilayeti'ne bağlı bir sancak merkezi olmuştur [324]

---

[321] kaynak: http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/Çankırı%20tarihi

[322] Enver Ziya Karal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831", Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, 1943 sf:10

[323] "Çankırı" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 3, 1982-1983, sf 1958

[324] "Çankırı" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 3, 1982-1983, sf 1952

Bu dönemde Kastamonu vilayetine Çankırı ile birlikte Sinop ve Bolu sancakları da bağlıydı. 1894 yılında Çankırı merkez kazaya Koçhisar (Ilgaz), Şabanözü ve Tuht (Yapraklı) nahiyeleri, Çerkeş kazasına da Karacaviran, Bayındır ve Ovacık nahiyeleri bağlıydı. Çankırı sancağına dönem dönem Kalecik ve İskilip kazalarının da bağlandığı bilinmektedir.

1869 yılında hastane açıldığı, 1899'da Çankırı merkezde askeri birlik bulunduğu, Çankırı'da iki mahkeme, Çerkeş de bir bidayet mahkemesi olduğu bilinmektedir[325].

Yurt Ansiklopedisi'nde Çankırı Sancağı 19. yüzyıl yapıları ile ilgili bilgilere göre, 1903 tarihli Kastamonu Vilayeti Salnamesi'nde Çankırı Sancağı Merkez Kazanın taşınmaz mallarının dağılımı şu şekildedir:

2.485 ev, 717 dükkan, 5 han, 2 muvakkittiane, 13 medrese, 10 cami, 16mescid, 2 kütüphane, 7 tekke, 1 bedesten, 6 hamam, 6 değirmen, 1 un fabrikası, Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığı cami civarında büyük bir havuz, mahalle aralarında çeşmeler, 3 çamaşırhane, hükümet daireleri ve askeri daireler, 1 kışla, 1 depo, telgrafhane, 5 köprü (2'si kargir, 3'ü ahşap), 100 ilkokul, 1 ortaokul, 1 kız okulu, 18 Müslüman Sıbyan Okulu, 1 Rum kilisesi ve Rum okulu, frengi ve kimsesizlerin tedavisine mahsus Hamidiye adında bir hastane[326]. Aynı kaynakta, hastanenin halkın bağışlarıyla çalıştığı, 1893 yılında bu yapıya gelir sağlamak için bir un değirmeni ve 12 dükkan yaptırıldığı yazmaktadır.

19. yüzyılda Çankırı'da Reji yönetiminin iki bürosundan biri Çankırı Merkez Kaza'da, öbürü ise Çerkeş'de bulunmaktaydı. Çankırı'da, biri Merkez Kaza öbürü ise Çerkeş'de olmak üzere, Türkçe haberleşmeye yönelik iki posta telgraf merkezi olduğu da bilinmektedir[327]

Ali Cevad, 1895 yılında yayınlanan "Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lugatı" adlı yapıtında[328], 16.000 nüfuslu Çankırı'da 16 mescit, 11 cami, 1 kışla, 1 hükümet konağı, 5 han, 6 hamam, 2 kütüphane, 13 medrese, 1 türbe, 2 kilise,1 çarşı, 1 otel, 714 dükkan, 1 han, 6 hamam, 10çeşme ve 5 köprüsü bulunduğunu

---

[325] Çankırı Valiliği internet sayfası; www.cankiri.gov.tr ve "Çankırı" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 3, 1982-1983, sf 1962

[326] "Çankırı" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 3, 1982-1983, sf 1954

[327] "Çankırı" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 3, 1982-1983, sf 1960

[328] Ali Cevad, Memâlik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lugatı, İstanbul, 1895

yazmakta, bu tarihte Merkez İlçe'nin Koçhisar, Şabanözü, Toht (Togat) adlı 3 bucağı olduğunu eklemektedir.

Şekil 3.10: 1928 tarihli Çankırı Haritası Merkez İlçe (Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşivi).

Yurt Ansiklopedisi "Çankırı" maddesinde, Şemseddin Sami'nin, 1896 tarihinde yazdığı Kamus-ül Alam'da[329] Çankırı kentini anlatmış, bazı sayısal bilgiler de vermiştir[330]. Buna göre sancağın merkez kasabası 15.000 nüfusludur.16 mescit, 10 cami, 7 tekke, 2 kilise, 5 han, 6 hamam, 1 kışla, 13 medrese, 1 lise, 1 ortaokul, 15 ilkokul, 1 Rum ve Ermeni okulu ve 2 kütüphane bulunmaktadır. Ayrıca, 17

[329] Şemseddin Sami, Kamus ül Alam,1314 H./1896

[330] "Çankırı" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 3, 1982-1983, sf 1959

dükkanı, 5 hanı, bir yıkık bedesteni, 6 değirmeni, 6 hamamı, bir kargir ve 4 ahşap köprüsü, birçok çeşmeleri vardır.

Gayrimüslim nüfusun oldukça az oranda olduğu bilinen il hakkında, 100 yıl önceki ermeni kültürünü ve yerleşmelerini inceleyen bir araştırmaya göre, sancak merkezinde varolan 600 kadar Ermeni için Surp Asdvadzadzin Kilisesi ile erkek öğrenciler için Nersesyan Mektebi bulunduğu, Çankırı'ya bağlı Koçhisar (Ilgaz), Tuht (Yapraklı) ve Çerkeş'te de küçük Ermeni topluluklarının varlığı bilinmektedir[331].

20. Yüzyılın başlarında, şehirde hissedilir derecede nüfus artışı olmuş, bunun sonucu olarak kent merkezinde imar ve inşaat faaliyetleri çoğalmış, yeni cadde ve sokaklar açılmıştır[332].

Türkoğlu (1998), eski hükümet konağı önünden geçen caddenin, eskiden tarla olduğunu, belediyenin satın alınarak alarak cadde haline dönüştürdüğünü ve 1327(1911) yılında resmi bir törenle açılışını yaptığını, tarla sahibi Sadık Çavuş'un yol yapımından dolayı zarar etiğini söyleyerek belediyeden tazminat istediğini yazmaktadır[333].

Çankırı'da 10 Senelik Cumhuriyet Eserleri isimli yayında da ilin, Cumhuriyet'ten önce bayındır olmadığı, meşrutiyet devrinde şehirin su ihtiyacının 15 km. ileriden toprak borularla getirilerek karşılandığı, kasabadaki 45 çeşmeye bölündüğü ve evlerde su olmadığı, su sisteminin 1927 yılında modernleştirildiği yazılıdır[334]

Cumhuriyet Döneminde gerçekleştirilen ilk genel nüfus sayımı sonuçlarına göre (1927) Çankırı İli'nin nüfusu 157.219 'dur. Gayrimüslim halkın nüfusun %1'ini, oluşturduğu bilinmektedir[335]

1929-1930 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı'nda Çankırı ili ile ilgili, vilayetin Çankırı merkez, Ilgaz (Koçhisar) ve Çerkeş kazalarından ibarettir olduğu, nüfus büyüklüğü sıralamasına göre, Çankırı merkez 73.628, Çerkeş 49.029, Ilgaz

---

[331] Köker, O.,"Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler", Bir Zamanlar Yayınları, İstanbul, 2008, sf:169

[332] Türkoğlu Ö., Bir Zamanlar Çankırı, Çankırı Valiliği, Çankırı 1998, Sf:9

[333] Türkoğlu Ö., Bir Zamanlar Çankırı, Çankırı Valiliği, Çankırı 1998, Sf:11

[334] Çankırı'da 10 Senelik Cumhuriyet Eserleri, 1933, Çankırı Matbaası, s.11

[335] Çankırı Valiliği internet sayfası; www.cankiri.gov.tr

34.592 kişiden oluşan nüfusu olduğu belirtilmiştir[336]. Aynı kaynaktan edinilen bilgiye göre Çankırı Gazetesi, vilayetin resmi gazetesi olup 1337 senesinde çıkmaya başlamıştır[337].

19. yüzyılda Çankırı Sancağı'nda eğitimin düşük düzeydedir, Cumhuriyetin ilk yılarında halkın yaklaşık % 96'sı okuma yazma bilmemektedir[338]. Cumhuriyetten önce Çankırı'da vilayette plana göre inşa edilmiş iki ilk mektep binası ve 1 genel kütüphane var olduğu yazılıdır[339].

Yurt Ansiklopedisi'nin ilgili maddesinde, kaynak aldığı 1869 Kastamonu Vilayeti Salnamesi'ne göre, Çankırı Sancağı Merkez Kaza'da, 1 i gayrimüslimlere, 14'ü de müslüman halka ait 15 ilkokul Çerkeş Kazası'nda ise yalnız Müslüman çocuklarının öğrenim gördüğü 72 ilkokul bulunduğu yazmaktadır[340].

1844, 1860, 1881, 1899, 1918, 1922, 1933, 1938, 1944 tarihlerinde Çankırı'da önemli depremler olduğu bilinmektedir. Depremler sırasında pek çok yapı hasar görmüş veya yıkılmıştır [341].

- **19. yüzyılda kaza merkezleri**

Çankırı İli'nin, biri merkez olmak üzere günümüzde 14 ilçesi vardır.

Merkez: İlçe merkezi 1941-1942 senesinde Piyade Okulunun Çankırı'ya gelişiyle gelişmiştir.

Çankırı Belediyesi 1869 (1286H.)yılında kurulmuştur [342].

Çerkeş: Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı ilçenin merkezi, Çerkeş Suyu kıyısında yer alır. Belediyesi 1878'de kurulmuştur. Tarihi Bağdat yolu üzerinde

---

[336]Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı, Matbuat Umum Müdürlüğü 1929-1930, Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatından no:5, İstanbul Devlet Matbaası, 1930, sf. 327

[337] Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı, Matbuat Umum Müdürlüğü 1929-1930, Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatından no:5, İstanbul Devlet Matbaası, 1930, sf. 329

[338] Çankırı Valiliği internet sayfası; www.cankiri.gov.tr

339 Çankırı'da 10 Senelik Cumhuriyet Eserleri, Çankırı Matbaası, 1933, sf:19-23

[340] "Çankırı" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 3, 1982-1983, sf 1964

[341] Üçok, A. K., Çankırı Coğrafyası, Okuyan Adam Yayınları, Ankara, Ekim 2002, s.84-84

[342] Kaynak: http://www.cankirininsesi.com/Haber_belediye.htm

bulunan eski bir yerleşim merkezidir. Kasaba 1 Şubat 1944 gecesi olan depremde çok büyük hasar görmüştür[343].

19.yüzyıl kaynaklarından Kamus ül-Alam'da Çerkeş 5.000 nüfuslu, 8 camiye, 1 mescide, 3 tekke ile birkaç türbeye sahip, 1 medresesi, 1 ortaokulu, 7 ilkokulu olan bir ilçe (kaza), Ali Cevad'ın eserinde ise 1 mescidi, 3tekkesi, 1 medresesi, 1 ortaokulu, 8 ilkokulu, 5 hanı, 200 dükkana, 3hamamı ve 3 köprüsü olan bir ilçe olarak tanımlanmaktadır [344]

Ilgaz: İlçe belediyesi 1888'de kurulmuştur.

3.5. Kastamonu Eyaleti Sınırları İçinde Kalan Diğer İller

3.5.1. Zonguldak

Zonguldak, Batı Karadeniz Bölgesi'nde, Karadeniz'e batı ve kuzeyden kıyısı olan bir ildir. 3.481 km²'lik yüzölçümüyle Türkiye topraklarının binde altısını kaplar. Kuzeyden Karadeniz, kuzeydoğudan Bartın, doğudan Karabük, güneyden Bolu ve batıdan Düzce illeriyle çevrilidir. Yüzölçümü 6.489 km2 olup 2007 yılı itibariyle nüfusu 615.890 kişi, nüfus yoğunluğu 134'tür. Zonguldak ilinin 2006 yılı itibariyle Merkez İlçe, Alaplı, Çaycuma, Devrek, Gökçebey ve Karadeniz Ereğli olmak üzere 6 ilçesi bulunmaktadır.

Tarihte Ereğli'ye bağlı küçük bir yerleşim olan Zonguldak, 1830 larda taşkömürünün bulunması ile önem kazanmıştır. 1825 yılı öncesi Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlı olan yörede, Osmanlı çağındaki adı ile Bender-i Ereğli, Filyos (Hisarönü) ve Devrek küçük birer yönetim merkezi olmuşlardır. 1825'te Bolu Sancağı'nın; Merkez, Çağa, Kıbrıscık, Mengen, Gerede, Viranşehir (Eski Pazar), Taraklıborlu (Safranbolu), Yenice, Yedidivan, Ulus, Onikidivan (Bartın), Hızırbeyili, Mudurnu, Konuralp ve Ereğli kazalarından oluştuğu bilinmektedir. Zonguldak şehir merkezi; 19. yüzyıl bşlarında Ereğli kazasına bağlı, deniz sahilinde 'Tahta İskelesi' olan ve depolanan kerestelerin, buradan İstanbul'a gönderildiği bir koydur.

Ağır sanayiden önce bir sahil kasabası olan Ereğli, 1829 yılında II. Mahmud zamanında kömür madeninin keşfedilmesi sonucunda 1848 yılında maden

[343] Çankırı Tarihi, sf:157

[344] "Çankırı" maddesi, Yurt Ansiklopedisi, cilt 3, 1982-1983, sf 1959

işletmeciliğine açılmıştır. Kömür işletmesi nüfus artışını da beraberinde getirmiştir. Kömür ocakları Zonguldak yakınına doğru uzandığından nüfus en çok bu bölgede artmıştır. Zonguldak şehir merkezi, taşkömürünün bulunması sonucu 1849 yılında yerleşim yeri olarak kurulmaya başlanmıştır. Ekonomik yaşam canlanmış, Ereğli bölgenin merkezi durumuna gelmiş ve 1869'da buraya bir kaymakamlık kurulmuştur[345].

Bölgede taşkömürünün 1830'larda bulunmasından sonra I. Abdülmecid'in emriyle, 1848'de yapılan inceleme ve düzenlemelerle, "taşkömürü bulunan yerler" saptanarak "havza sınırları" tanımlanmış, havza I.Abdülmecid Vakfı adına tapulanmış, idaresi ve işletilmesi de saray bütçesine verilmiştir. Taşkömürü Havzasından elde edilecek yıllık kira bedeli ise Evkaf Nezareti denetiminde, dini hayır kurumlarına bırakılmıştır

1864 Vilayet Nizamnamesi'nde yapılan düzenlemelere göre, Kastamonu Vilayeti'nin Merkez, Sinop, Çankırı ve Bolu olmak üzere 4 sancağı; Bolu Sancağının, Merkez, Göynük, Düzce, Ereğli, Bartın ve Gerede olmak üzere 6 kazası ve 30 nahiyesi bulunmaktadır. Taşkömürü dolayısıyla bu yöre için özel bir düzenleme yapılmış, Dilaver Paşa Nizamnamesi çıkartılarak Amasra nahiyesi Bartın Kazasına, Bartın Kazası da Ereğli'ye bağlanmıştır.

20 Nisan 1920'de Devrek, Ereğli, Mudurnu, Bartın, Göynük ve Zonguldak Bolu Bağımsız mutasarrıflığından ayırılarak, Kastamonu vilayetine bağlanmıştır. 14 Mayıs 1920 tarihinde Zonguldak kazası mutasarrıflık haline getirilerek, Kaza Kaymakamı Ahmet Cevdet Bey mutasarrıf vekili olarak görevlendirilmiştir. 1 Nisan 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilat- ı Esasiye Kanunu' nun 60. maddesine göre sancaklar kaldırılınca, Zonguldak Bağımsız Mutasarrıflığı, il olmuştur[346]. Zonguldak ile ilgili arşiv belgeleri de bulunmaktadır (Ek F, 3).

2003 yılı itibariyle DPT'nin yaptığı "Zonguldak ili gelişmişlik performansı" çalışmasına göre, 81 il içindeki sosyo-gelişmişlik sıralamasında Zonguldak 21. sırada yeralmaktadır[347].

---

[345] Akkaya, T., Herakleia Pontike (Karadeniz Ereğlisi)'nin Tarihi Gelişimi ve Eski Eserleri, Troya Yayıncılık, İstanbul,1994, sf:20

[346] Zonguldak valiliği internet sitesi; www. zonguldak.gov.tr

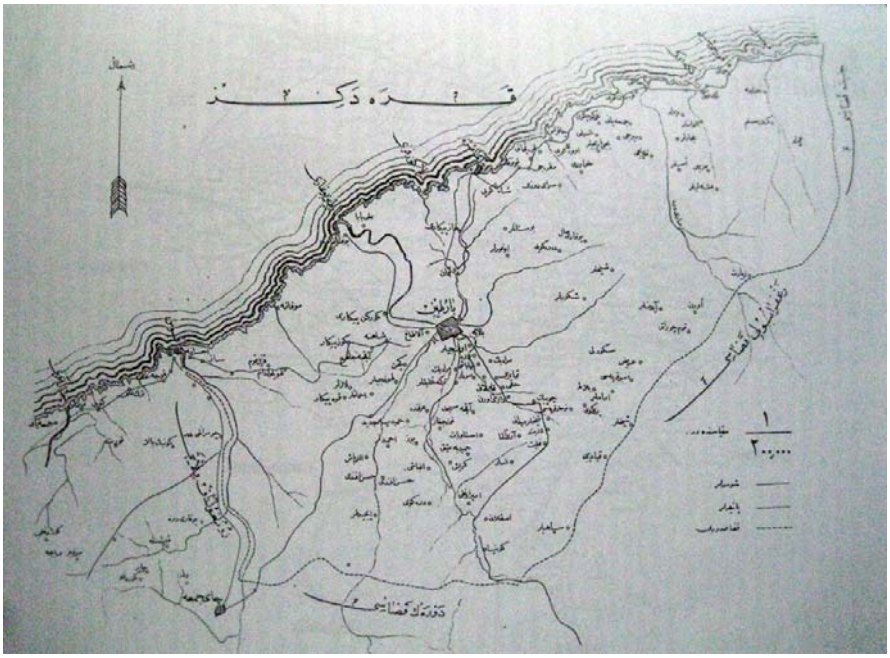
[347] Kaynak: http://www.dpt.gov.tr/bgyu/ipg/karadeniz/zonguldakPER.pdf

3.5.2. Bartın

Karadeniz Bölgesinin batısında, 41° 53' kuzey enlemi ile 32° 45' doğu boylamı arasında yer alır. kuzeyde Karadeniz, doğuda Kastamonu, doğu ve güneyde Karabük, batıda ise Zonguldak illeriyle komşudur. Yüzölçümü 2.143 km2 olan ilde 2007 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre 135.051 kişi yaşamaktadır. İlin Merkez, Amasra, Ulus, Kurucaşile olmak üzere 4 ilçesi vardır[348].

İlin merkez ilçe belediyesi 1876'da kurulmuştur. Bartın, 1924'te Zonguldak'ın ilçesi olmuştur. 1991 senesi 3760 sayılı kanunla Zonguldak ilinden ayrılan Bartın il olmuştur.

Samancıoğlu (1942) Bartın çarşısının 1898 yılında büyük bir yangın geçirdiğini ve bu yangından sonraki yapıların düzenli bir plana göre kurulduğunu yazmaktadır. Samancıoğlu ayrıca 1888 senesinde kurulmuş olan T.C. Ziraat Bankası'nın Bartın şubesinin 1889 tarihinde çalışmaya başladığı belirtmektedir[349]. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yapılan incelemelerde bu yerleşim ile ilgili başka belgelerin de mevcut olduğu belirlenmiştir. (Ek F, 4).

Şekil 3.11: 19. yüzyılda Bartın haritası (Bartın Halk Kültürü) [350].

[348] Bartın Valiliği internet sitesi: www.bartin.gov.tr

[349] Samancıoğlu, K., Bartın, Bartın Ticaret ve Sanayi odası yayını, 1942

[350] Çilsüleymanoğlu, S., "Bartın Halk Kültürü", cilt 1, Bartın, 1996, sf.40

Şekil 3.12: Bartın'ın Yeni Mekteb civarı genel görünüş, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90794-04).

3.5.3. Karabük

Osmanlılar zamanında Anadolu Eyaleti'nin sınırları içerisinde Bolu Sancağı'nı oluşturan 16 nahiyeden ikisi olan Taraklıborlu (Safranbolu) ve Viranşehir (Eskipazar) nahiyeleri sınırları içinde kalan Karabük ve çevresi, 1694 tarihinde Bolu Sancağı'nın yönetimsel zorluklar ve vergi toplama kaygısı nedeniyle kaldırılması sonucunda yeni oluşturulan Viranşehir Voyvodalığına bağlanmıştır. Voyvodalık 1811 tarihinde kaldırılıp Viranşehir Sancağı kurulduğunda da, sancak merkezi Taraklıborlu (Safranbolu) olarak idari teşkilatlanmada yerini almıştır. Sancak, gelişen süreç içinde, 1811-1841 tarihleri arasında Ankara Müşirliği'ne, 1841-1846 yılları arasında Bolu Müşirliği'ne, 1846-1870 yılları arasında da Kastamonu Vilayeti'ne bağlı olarak yönetilmiştir. 1870 tarihinde kabul edilen, "İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi" gereği, Viranşehir Sancağı kaldırılınca sancak merkezi olan Safranbolu kaza olarak, Kastamonu Vilayeti'nin merkez sancağına bağlanmıştır. T.C. Devleti'nin 1927 tarihinde yeni yönetsel düzenlemesinde ise Safranbolu, Zonguldak vilayetinin bir kazası olmuştur.

Cumhuriyet'in sanayileşme politikası çerçevesinde, 3 Nisan 1937 tarihinde Demir Çelik Fabrikası'nın Karabük'te kurulması sonucu, yerleşim gelişmiş, nüfus yoğunluğu artmaya başlamış ve 25 Haziran 1939'da belediye teşkilatı kurulmuştur. 1941 yılında Safranbolu ilçesine bağlı bucak olan Karabük, 3 Mart 1953 tarihinde 6068 sayılı kanunla Zonguldak İline bağlı bir ilçe haline gelmiştir[351]. 6 Haziran 1995 gün ve 22305 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 550 sayılı Kanun Hükmünde

[351] Karabük Valiliği internet sitesi: www.karabuk.gov.tr

Kararname ile Çankırı'dan Ovacık ve Eskipazar ilçeleri ile Zonguldak'tan Eflani, Safranbolu ve Yenice ilçelerinin birleştirilmesiyle Türkiye'nin 78. ili olmuştur. İl 2003 yılı itibariyle Devlet Planlama Teşkilatı'nın yaptığı "Karabük ili gelişmişlik performansı" çalışmasına göre, 81 il içindeki sosyo-gelişmişlik sıralamasında 27. sırada yeralmaktadır[352].

3.5.4 Düzce

Tarihi Bolu Sancağı'nın tarihi ile paralel gelişen Düzce, 1869 yılına kadar Bolu Sancağı'nın Göynük kazasına bağlı bir nahiye konumundadır. 1870 yılında yönetim sistemi kaza olmuş ve Kastamonu Vilayeti'nin Bolu Sancağı'na bağlanmıştır.

19. yüzyılda Düzce göç alan bir yerleşim olarak önemlidir. Osmanlı-Rus savaşları (1877-1878) sırasında başlayan göçlerle Anadolu'ya gelen göçmenlerin bir kısmı Bolu İli'ne, Düzce ve Akçakoca çevresine yerleştirilmişlerdir. 1830 ve 1864 yıllarındaki göçlerden sonraki bu büyük göçler, Abdülaziz döneminden II.Abdülhamit dönemine kadar sürmüştür. 1924 ve 1940 yıllarındaki göçlerden sonra 1946 ve 1952 yıllarında Balkanlar'dan da göçler olmuştur. Doğu Anadolu'dan gelen Ermenilerin de Düzce, Adapazarı ve İzmit'e yerleşmesiyle Düzce Ovası'nda etnik çeşitlilik artmıştır. 1888-1891 yılları arasında İsmail Kemal Bey'in çalışmaları ile Düzce'ye yeni bir kasaba kimliği kazandırılmış, Cedidiye, Şerefiye, Nusretiye ve İcadiye gibi yeni mahalleler oluşturulmuştur[353].

Deprem kuşağı üzerinde olan il, 1944 Düzce Depremi, 1957 Abant Depremi, 1967 Adapazarı Depremi ve en son 17 Ağustos 1999 Marmara ve 12 Kasım 1999 Düzce depremlerinin yıkıcı etkisini yaşamış ve kent yaşamı büyük değişikliğe uğramıştır. 1999 depremleri, ildeki sanayi faaliyetlerinin fiziki hasar ve kapanan işyerleri dolayısıyla üretim kayıplarına uğraması sonucunu ortaya çıkarmış ve yüksek oranda işsizliğe sebep olarak kenti olumsuz etkilemiştir.

Merkez ilçe belediyesi 1885'te kurulmuştur. 1999 depreminde pek çok yapı yıkılmıştır, çalışma konusu tarihi kamu yapılarından 20. yüzyıla kalanlar da yıkılarak yokolmuştur.

---

[352] Kaynak: http://www.dpt.gov.tr/bgyu/ipg/karadeniz/karabukPER.pdf

[353] Düzce Valiliği internet sitesi: www. duzce.gov.tr

4. KASTAMONU EYALETİ'NDE 19.YÜZYIL KAMU YAPILARI

4.1.Yapıların Tespiti

İstanbul'da ortaya çıkan Batılılaşma etkisindeki yeni yapılaşma, Osmanlı Devleti'nin tümünde olduğu gibi Kastamonu Eyaleti'nde de kamu yapılarında kendini göstermiştir. Bu bölümde bu yapılara ait bilgiler, tanım ve tarihçeler ve ulaşılabilen yapı planları anlatılmaktadır.

4.1.1 Günümüzde var olan yapılar

19. yüzyıl Kastamonu sınırları içindeki alanda, farklı illerde olmak üzere 150 kamu yapısının var olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, Kastamonu, Sinop, Bolu, Çankırı, Zonguldak, Bartın illerinde, 19. yüzyılda kaza merkezi olduğu bilinen yerleşimlerdeki kamu yapıları araştırılmıştır. Bu yapılar il ve ilçe merkezleri ile farklı başlıklar altında incelenmiştir. Araştırma kapsamında var olduğu bilinen yapılardan 66 tanesi günümüze ulaşmıştır.

4.1.1.1 Kastamonu'daki kamu yapılarının tanımları

A. Kastamonu Merkez İlçe

1. Kastamonu Merkez, Askerlik Dairesi

Yapı, Merkez İlçe Cebrail Mahallesi Hükümet Caddesi'nde, 176 ada, 1 parselde bulunmaktadır (Şekil 4.01 ve 4.02). Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 14.5.1990/1223 tarih ve sayılı kararıyla (189 envanter numarası ile) tescil edilmiştir. 750 m2 alanda yeralan yapı, günümüzde Askerlik Şubesi olarak kullanılmaktadır. Yapının mülkiyeti Milli Savunma Bakanlığı'na aittir.

Üç katlı, dikdörtgen planlı kargir bir yapıdır. Ana giriş batı cephesindendir. Girişe çift kollu bir merdivenle ulaşılmaktadır. Giriş sahanlığında yeralan iki sütun üst kat çıkmasını taşımaktadır. Kat düzeni giriş aksında yer alan koridorun iki yanında yer alan oda dizilerinden oluşmaktadır. Cephelerde dairesel kemerli taş sövelerle çevrili pencere dizileri kullanılmıştır. Yapı köşelerinde yeralan taşlar ve pencere sövelerindeki kilit taşları duvar yüzeyinden ileri çekilerek belirginleştirilmiştir.

Pencere denizlikleri seviyesinde ve katlar arasında yapıyı çevreleyen taş silmeler vardır. Yapı, marsilya kiremiti ile kaplı kırma çatı örtüsüne sahiptir.

Şekil 4.01: Kastamonu Askerlik Dairesi (Topçubaşı, 2005).

Kentteki Askerlik Dairesi'nin ilk inşa tarihi bilinmemekle beraber, Eyüpgiller (1999) bu yapıyla ilgili verdiği bilgileri Kastamonu Vilayeti Gazetesi araştırmalarına dayandırarak, 1858-9 tarihinde burada redif askerlerine ait onarım gerektiren bir yapının varolduğunu yazmaktadır[354]. 1275H./1858M. yılında "saray tabir olunur konağı kebir içerisinde asakir-i redife ait" bir binanın bulunduğu ve tamir gerektirdiği arşiv belgelerinden öğrenilmektedir.[355] Bu yıllarda onarıldığını ya da yeniden yapıldığını tahmin ettiğimiz Askerlik Dairesi'nin, 1308H./1890M. yılında bir odasında çıkan yangında hafif hasar gördüğü anlaşılmaktadır.[356] Bunun üzerine yeniden inşasına karar verilen Askerlik Dairesi'nin inşaat malzemelerinin tedariki ve diğer işler için bir komisyon kurulmuştur[357]. Bir ay içerisinde yenisi inşa edilmek üzere eski Askerlik Dairesi yıktırılmış, yeni dairenin temelleri hafredilmiş, inşaat malzemeleri de getirtilmiştir. Milli Savunma Bakanlığı'nın yayınında bu yapının

[354] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul

[355] KVG. no. 2446,10. Şaban.1340, s.1

[356] KVG. no. 877, 14. Receb.1308, s.1

[357] KVG. no. 875, 21.Receb.1308, s.1

1891 yılında yapıldığı ve redif firkası olarak kullanıldığı yazılıdır[358]. Acun, bu yapının Mirliva Hüseyin Hüsnü Paşa tarafından yaptırıldığını belirtmektedir[359]. Vali Paşa ve ileri gelenlerin Hükümet Konağı'nın karşısında bulunan Askerlik Dairesi mahalline gelmesi ve kurbanların kesilmesiyle temeli atılmıştır.[360]

Yapı, Askerlik Dairesi Başkanlığı ve Merkez Askerlik Şubesi Başkanlığı olarak Milli Savunma Bakanlığı'na tahsis edilmiş ve faaliyetlerini 1984 yılına kadar bu binada sürdürmüştür. 1987 yılında restorasyon çalışmalarına başlanmış, yapının iç düzeni tamamen değiştirilip, betonarme olarak yeniden yapılmış, çalışmalar 2 Ekim 1988 tarihinde tamamlanmıştır. Eski fotoğraflarda görülen çatı parapeti ve çatı alınlığının ne zaman kaldırıldığı bilinmemektedir. Bahçe girişindeki saatli giriş kapısının nasıl yok olduğu hakkında da bir bilgiye ulaşılamamıştır. Acun, bir çizimde görülen (Şekil 4.03) saat kulesini "Anadolu Saat Kuleleri" adlı eserinde Kastamonu Kumandanlık Binası girişi üzerindeki Saat Kulesi olarak tanımlamıştır[361]. (Şekil 4.04, 4.05)

24 Ekim 1988 tarihinden bu yana Kastamonu Askerlik Dairesi ve Merkez Askerlik Şubesi Başkanlığı tarafından kullanılmakta olan yapı, bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.02: Kastamonu Askerlik Dairesi ve bahçe giriş kapısı üzerinde yer alan saat kulesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, A. Temel Albümü).

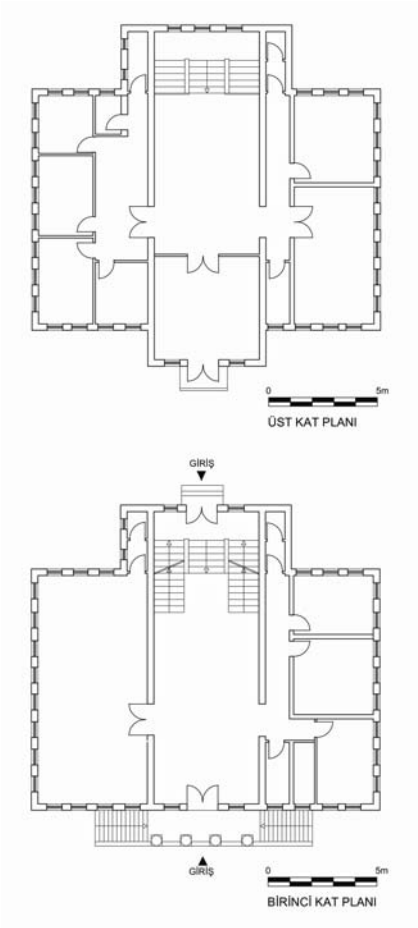
---

[358] Yaşayan Tarihi ve Kültürel Askeri Yapıtlar, Milli Savunma Bakanlığı Yayını, 2001, s. 65

[359] Acun, H., "Anadolu Saat Kuleleri", Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, sayı 85, Ankara, 1994, sf. 42.

[360] KVG .no. 882, 20 Şaban 1308, s.2

[361] Acun, H., a.g.e., sf.42

Şekil 4.03 Kastamonu Askerlik Dairesi Planı (Eyüpgiller, 1998).

Şekil 4.04: Kastamonu Askerlik Dairesi 1923-1930 arası (Lütfü Seymen Arşivi).

Şekil 4.05: Kastamonu Askerlik Dairesi girişindeki saat (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 779-34-54).

2. Kastamonu Merkez, Askeri Depo

Merkez İlçe Cebrail Mahallesi Hükümet Caddesi'nde Askerlik Dairesi'nin doğusunda yeralmaktadır (Şekil 4.06) Yapının mülkiyeti Milli Savunma Bakanlığı'na aittir. 176 ada, 1 parselde kayıtlı yapı, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 14.5.1990/1223 tarihli ve sayılı kararıyla (187 envanter numarası ile) tescil edilmiştir.

Günümüzde boş olan yapı, üç katlı, dikdörtgen planlı ve kargirdir. Kastamonu Askerlik Şubesi binası ile benzer mimari özellikleri göstermektedir. Ana giriş doğu cephesinden olup, girişe 11 basamaklı çift kollu bir merdivenle ulaşılmaktadır. Yapının güneyde bir başka girişi daha vardır. Girişin üzerindeki üst kat balkonu iki mermer sütunla taşınmaktadır. Cephelerde taş söveli, kemerli pencereler kullanılmıştır. Pencere sövelerindeki kilit taşları ve yapının köşelerindeki taşlar duvar yüzeyinden dışarı taşıtılarak belirginleştirilmiştir. Katlar arasında ve çatı saçağı altında silmeler kullanılmıştır. Yapının kırma çatısı marsilya kiremiti kaplıdır. (Şekil 4.07, 4.08)

Şekil 4.06: Kastamonu Askeri Depo (Topçubaşı, 2005).

Yapı 1313H./1895M. yılında "askeri depo" olarak inşa edilmiştir[362]. Bu yapının, bir tür kışla-silahhane olduğu anlaşılan "askeri depo" veya "depo-i humayun" olarak adlandırıldığı, 1895 Teşrinisani'de inşaatının biterek, Vali tarafından açılışının yapıldığı Kastamonu Vilayet Gazetesi'nde yer alan bir haberde belirtilmektedir. Bu haberde bina, pek şirin ve hoş, vilayet dahilindeki (1252H./1837M. tarihinde Kastamonu ve Viranşehir redifi için birer depo inşa edildiği de bilinmektedir [363]) askeri depoların en sağlam ve güzeli olarak tanımlanmaktadır.[364] 28/02/1959 tarihli 3302-2268/4485 numaralı karar ile askeri depo olarak kullanılırken, İçişleri Bakanlığı'na (Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlanmak üzere) tahsisi yapılmıştır. Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi'ndeki 30/6/1959 tarihli belgede, yapı tanımlanırken mekanları hakkında da bilgi verilmiş, zemin katta 3 tuvalet, birinci katta 9 oda, 2 salon, 1 mutfak, 1 kiler, 1 banyo, ikinci katta 5 oda, 2 tuvalet olduğu ve yapının 1958 ve 1959 yıllarında onarım gördüğü belirtilmiştir[365]. Yapının iç düzeni,

---

[362] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 191

[363] BOA,Tarih: 29/Z /1252 (Hicrî) – 06/Nisan/1837 (Miladi), Dosya No:329, Gömlek No:19071, Fon Kodu: HAT

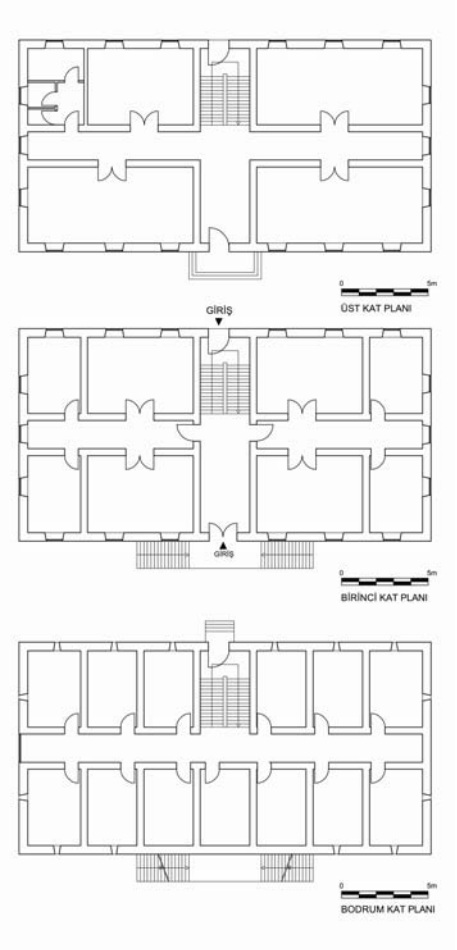
[364] KVG, no. 1113, 2.Cemaziyelevvel.1313 /1 I .Teşrinisani .1895, s.l

[365] Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi, Askeri Depo Binası, 30/6/1959 tarihli, resmi dairelere tahsis olunan binaların kaydına mahsus (A) cetveli

1987-1988 yıllarındaki restorasyon çalışmaları sırasında betonarme olarak değiştirilmiştir[366]. Yapı günümüzde iyi durumdadır.

Şekil 4.07: 20. yüzyıl başlarına tarihlenen fotoğrafta arkada Askerlik Deposu ve fotoğrafın solunda kısmı olarak görünen Askerlik Dairesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, T.M. Yaman Albümü).

Şekil 4.08: Askerlik Deposu planı (Eyüpgiller, 1997).

[366] Milli Savunma Bakanlığı, Yaşayan Tarihi ve Kültürel Askeri Yapıtlar, 2001, sf 65

3. Kastamonu Merkez, Hükümet Dairesi

Kastamonu Hükümet Dairesi, Merkez ilçe Cebrail Mahallesi Hükümet Caddesi 9 pafta 173 ada 10 parselde 6501.43 m2 alan üzerinde bulunmaktadır (Şekil 4.09). Mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne aittir. Yapı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 14.5.1990/1223 tarih ve sayılı kararı uyarınca (185 envanter numarası ile) tescil edilmiştir.

Günümüzde de Hükümet Konağı olarak kullanılan yapı, üç katlı, dikdörtgen planlı ve kargirdir. Ana giriş batı cephesindendir, girişe bir kat yüksekliğinde görkemli bir merdivenle ulaşılmaktadır. Doğu cephesinde ikinci bir giriş daha vardır. Giriş kapısının karşısında bulunan üç kollu merdiven ile üst katlara ulaşılmaktadır. Kat düzeni ortada yeralan koridora açılan odalardan oluşmaktadır. Cephelerde çoğunlukla basık kemerli pencereler kullanılmıştır. Yapının ikinci katında düz atkı ile geçilen pencereler de bulunmaktadır. Girişler ve köşelerde yapı öne çekilerek cepheler hareketlendirilmiştir. Yapı, sütunçeler, kat silmeleri, diş kesme motifleri, derzlemeler, kemerlerde almaşık malzeme kullanımı ile süslenmiştir. Marsilya kiremiti ile kaplı kırma çatının geniş saçakları vardır, bu saçaklar cephelerdeki küçük konsollarla taşınmaktadır. Sivri kemerler arasından verilen girişi, geniş ahşap saçakları, cephede görülen boyalı süs unsurları ve pencere biçimleri Osmanlı eklektisizmine bir örnek oluşturmaktadır.

Şekil 4.09: Kastamonu Hükümet Dairesi (Topçubaşı, 2005).

Kastamonu'nun eski yönetim merkezi, arşiv belgelerinde Cebrail Ağa Camii evkafı olarak geçen arsa üzerine vali ve mütesellimlerin oturmaları için, 1086H./1657M. yılından önce inşa ettirilmiş olması gereken ve saray olarak tabir edilen binalar grubu ile[367], şimdiki Hükümet Konağı'nın da bulunduğu alandır. 1086H./1657M.'de harap olan Saray'ın[368], 1132H/1719M.'de yine tamirinin gerektiği[369], 1148H/1735M.'de Saray'a fevkani köşk[370], 1153H/1740M'de yeni ahır[371] bina edildiği, 1249H/1833M.'den birkaç yıl önce yangın geçirdiği[372] şeriyye sicilleri ve arşiv belgelerinde kayıtlıdır. 1900 yılı öncesinde, 1833 yılından sonra inşa edildiğini düşünebileceğimiz ahşap hükümet konağının eskidiği, oturulamayacak hale geldiği bilinmektedir.[373] (Şekil 05) 1278H./1862M. tarihinde Kastamonu Hükümet Konağı'nın tamiri, hazine bütçesinin uygun olmaması nedeniyle yapılamamıştır [374]ancak 1304H./1887M, 1305H./1888M. tarihlerinde onarım görmüştür [375].1306H./1888M.tarihinde Kastamonu Hükümet Konağı tamir masraflarının yıllık bütçeden karşılanması ile ilgili bir belge bulunmaktadır[376].

Kötü durumdaki konağın tamir edilmesi yerine, yenisinin inşa edilmesine karar verilerek, projelerinin çizdirilmesi işi 1900 yılında "Şehremaneti celilesi memuru ve

---

[367] KŞSD.no. 412.2, sicil no.204, sene 1086

[368] aynı yer

[369] KŞSD.no.433.23, sicil no.328, sene 1132

[370] KŞSD.no.445.35, sicil no.136, sene 1149

[371] KŞSD.no 448.38, sicil no. 16, sene 28 Receb 1153

[372] KŞSD.no.508.98, sicil no. 64, sene 1249

[373] KVG. no. 1406, 21. Cemaziyelevvel.1319, s.2

[374] BOA, Tarih: 08/N /1278 (Hicrî) – 09/Mart/1862 (Miladi), Dosya No:546, Gömlek No:93, Fon Kodu: A.}MKT.UM.. , 'Kastamonu Hükümet Konağı tamirinin Hazine'nin müsait olmaması sebebi ile uygun olmadığı.'

[375] BOA, Tarih: 07/C /1279 (Hicrî) – 30/Kasım/1862 (Miladi), Dosya No:478, Gömlek No:21633, Fon Kodu: İ..MVL. , 'Kastamonu hükümet konağının tamiri.'

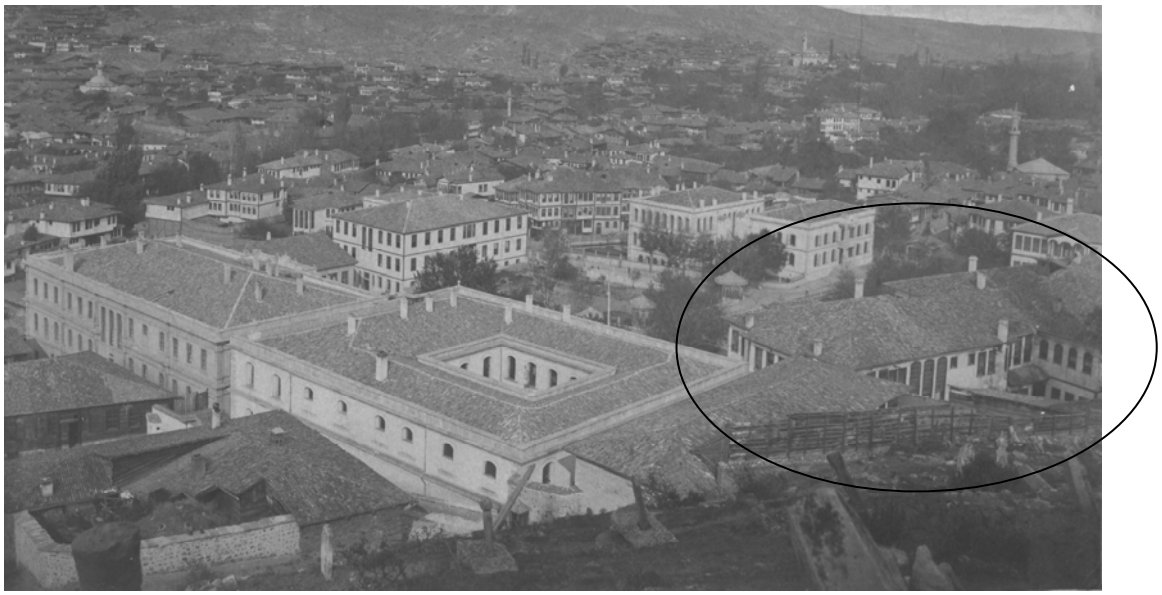
BOA, Tarih: 08/Z /1304 (Hicrî) – 28/Ağustos/1887 (Miladi), Dosya No:1443, Gömlek No:66, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Kastamonu hükümet konağının tamiri ile ilgili gönderilen keşif defterinin, Şehremaneti'nce incelenip usul ve kaidelere uygun olup olmadığının belirtilmesi.'

BOA, Tarih: 29/Za/1305 (Hicrî) – 07/Ağustos/1888 (Miladi), Dosya No:1529, Gömlek No:115, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Kastamonu Vilayeti Hükumet Konağı'nın tamiri için sarf edilen meblağın ödenmesi.'

BOA, Tarih: 08/Z /1305 (Hicrî) – 16/Ağustos/1888 (Miladi), Dosya No:1534, Gömlek No:7, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Kastamonu Vilayeti Hükümet Konağı'nın tamiri ile masraflarının tamirat ve inşaat tertibinden karşılanması.'

[376] BOA, Tarih: 03/M /1306 (Hicrî) – 09/Eylül/1888 (Miladi), Dosya No:1540, Gömlek No:93, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Kastamonu Vilayeti Hükümet Konağı tamir masraflarının yıllık muvazeneden karşılanması.'

Sanayi-i Nefise-i Şahane Fenn-i Mimari Muallimi", Sırrıpaşazade Mehmed Vedat'a (Vedat Tek) verilmiştir.[377] İnşaat 1901 yılında tamamlanmış, kutlamalar için kentte her taraf al-yeşil sancaklarla tezyin edilmiş, kaleden top atışı yapılırken, mızıkanın selam havası çalması ve kurbanların kesilmesinin ardından yeni Hükümet Dairesi binası Vali Enis Paşa tarafından hizmete açılmıştır.[378] (Şekil 4.10, 4.11, 4.12) 1336H./1918 M. tarihinde Kastamonu Merkez Hükümet Konağı'nın tamiri için ödenek istenmiştir [379]. Yapı günümüzde bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.10: 19. yüzyıl sonlarında Merkez İlçe'de "Saray" bölgesi. Fotoğrafın sağ alt köşesinde Ahşap Hükümet Dairesi'nin arka cephesi görülmektedir (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

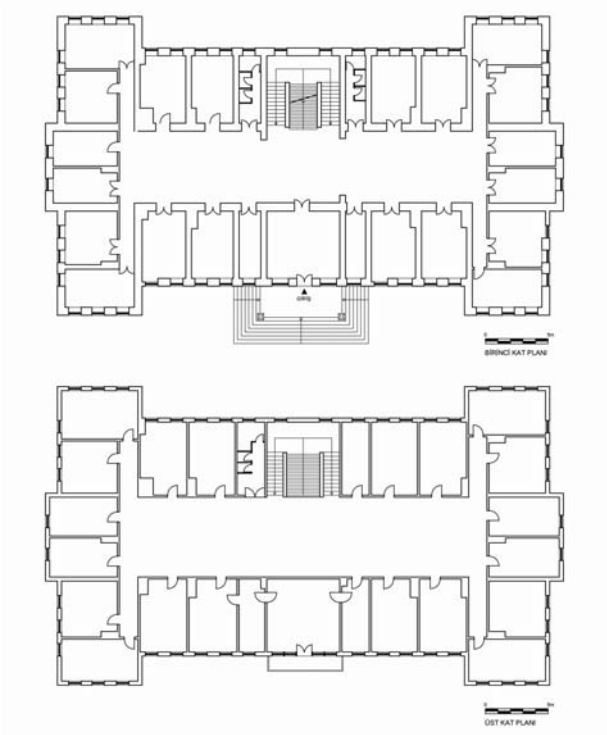
[377] KVG.no.1341, 24. Muharrem.1318, s.l

[378] KVG. no. 1406, 21. Cemaziyelevvel.1319, s.l

[379] BOA, Tarih: 19/Za/1336 (Hicrî) – 26/Ağustos/1918 (Miladi), Dosya No:20, Gömlek No:69, Fon Kodu:, DH.MB..HPS. , 'Kastamonu Merkez Hükümet Dairesi'nin tavanındaki kiremitlerin aktarılması için havalename istenmesi.'

Şekil 4.11: 1901 tarihli kartpostalda kagir Hükümet Dairesi (Kastamonu Kent Tarihi Müzesi Arşivi, Ü. Kenanoğlu Albümü).

Şekil 4.12: Hükümet Dairesi planı (Eyüpgiller, 1995).

4. Kastamonu Merkez, Belediye Dairesi

Hepkebirler Mahallesi, Belediye Caddesi üzerinde yer alan yapı günümüzde otel olarak kullanılmaktadır. Üç katlı, dikdörtgen plana sahip ve kargirdir (Şekil 4.13).

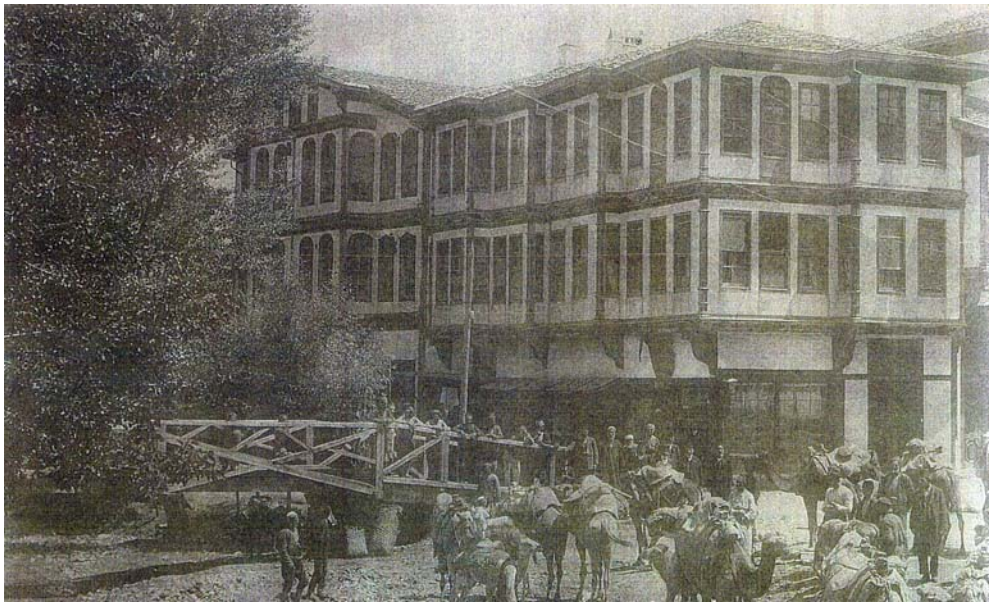
Şekil 4.13: Kastamonu Belediye Dairesi (Topçubaşı, 2004).

Ana giriş kuzey cephesindendir. Girişe bir kat yüksekliğinde çift kollu bir merdivenle ulaşılmaktadır. Giriş kapısının aksında sofanın bitiminde bulunan üç kollu merdiven ile üst katlara ulaşılmaktadır. Kat düzeni, ortada yeralan sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Cephelerde bodrum katta basık kemerli pencereler, giriş katında sivri kemerli pencereler, üst katta dairesel kemerli, ikili pencereler kullanılmıştır. Cephelerde hareket, ortada tüm cephenin geri çekilmesi ile sağlanmıştır. Sütunçeler, kat silmeleri, almaşık malzeme kullanımı ile yapı süslenmiştir. Marsilya kiremidi kaplı kırma çatının geniş saçakları ahşap konsollarla taşıtılmıştır. Geleneksel konut mimarisinin iç sofalı plan düzenine sahıip olan Belediye Dairesi, özellikle pencere ve saçak biçimlenmesi, saçak altı çıtalı süslemeleri ile dönemin karakteristiği olan mimaride ulusallaşma çabaları içerisinde yer almaktadır.

1314H./1896M. yılına ait bir gazetede, kentin ortasından geçen çay üzerinde bulunan bir köprüden söz edilirken bunun belediye dairesi önünde olduğunun belirtilmesi[380] buranın ilk belediye dairesi binası olabileceğini düşündürmektedir (Şekil 4.14, 4.15, 4.16). Eyüpgiller (1999), bu köprünün olasılıkla Sığırpazarı Köprüsü olduğunu ve 1920 yılında inşaatına başlanan yeni yapının 1924 yılında tamamlanarak hizmete açıldığını ve belediyenin bu sözkonusu yapıya taşındığını yazmaktadır. Bu ve diğer

[380] KVG. no.1161, 2l.Cemaziyelevvel. 1314, s.l

belediye inşaatlarına halkın ilgi gösterdiği, örneğin şehir tüccarlarından Hacıkuzuzade Hacı Tahir Efendi'nin belediye inşaatına demir, çivi, kürek vesaireyi bir hizmet olarak verdiği, ayrıca 200 lira bağışladığı[381], belediyenin şehirde yaptığı inşaatlarda çalışan amelelere bir pilav düzenlendiği, pirincini tüccardan Karabet Efendi'nin, yağını Hacı Kazarus Efendi ve diğerlerinin verdiği[382] 1340H. yılı gazetelerinde yer almaktadır[383]. Yapı günümüzde bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.14: Kastamonu Merkez İlçe, İlk Belediye Binası olması muhtemel yapı (Lütfü Seymen Arşivi)

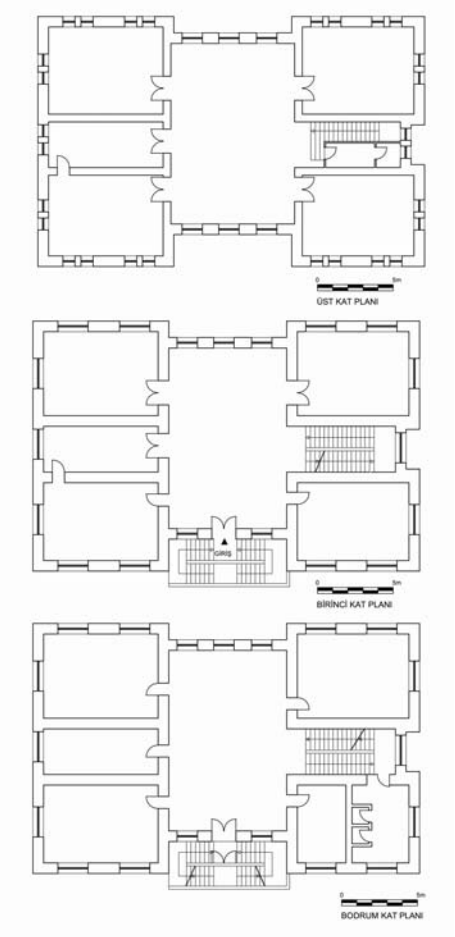

Şekil 4.15: Kastamonu Belediye Dairesi 20. yüzyıl başı (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, Foto Zihni Albümü)

[381] aynı yer

[382] KVG. no. 2448, 2. Ramazan.1340, s.1

[383] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 214

Şekil 4.16: Belediye Dairesi planı (Eyüpgiller, 1995)

5. Kastamonu Merkez, Liva Paşa Konağı

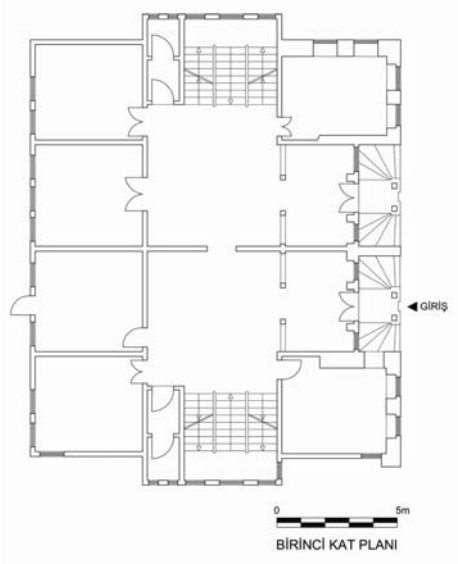
280 ada, 8 parselde kayıtlı yapı, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 14.5.1990/1223 tarih ve sayılı kararıyla (2 numaralı envanter) tescil edilmiştir (Şekil 4.17, 4.18).

Günümüzde Etnoğrafya Müzesi olarak kullanılan yapı, Kültür Bakanlığı'nın mülkiyetindedir. Bodrum üzerinde üç katlı ve dikdörtgen planlıdır. Zemin kat kargir, diğer katlar ahşaptır. Yapıya giriş kuzey cephesindendir. Yapı harem ve selamlık olarak tasarlandığı için iki girişi vardır. Çift kollu merdivenlerden ulaşılan girişler aynı cephede yanyana yerleştirilmiştir. Her katta üç kollu iki merdiven ile üst katlara ulaşılmaktadır. Yapı, kat düzeninde simetrik olarak tasarlanmıştır. Ortadaki sofaya açılan odalardan oluşan bir kat düzeni vardır. Girişlerin üzerinde bulunan çıkma, profilli taş konsollar ve taş sütunlarla taşınmaktadır. Cephelerde düz atkılı pencereler kullanılmıştır. Kuzey cephesinde bulunan çıkmada kemerli kapı boyutlarında kemerli pencere açıklıkları vardır. Yapı oldukça sade bir görünüme sahiptir. Katlar arasında ve çatı altında silmeler vardır. Kırma çatı marsilya kiremiti kaplıdır.

Şekil 4.17: Kastamonu Liva Paşa Konağı (Topçubaşı, 2005).

1879-1881 yıllarında Mirliva Sadık Paşa tarafından konut olarak yaptırılan bu yapı, bir yönetici konutu olduğu için tez kapsamında ele alınmıştır. 1978 yılında Kültür Bakanlığı'nca kamulaştırılmış ve restorasyonu tamamlanarak, 1997 yılında müze olarak kullanıma açılmıştır[384]. Yapı günümüzde iyi durumdadır.

Şekil 4.18: Liva Paşa Konağı Planı (Eyüpgiller, 1995).

[384]Yaman, Z., Kastamonu Turizm Envanteri/Gezi Rehberi 2003, sf.26

6. Kastamonu Merkez, İttihad ve Terakki Kulubü Binası

220 ada, 1 parselde kayıtlı yapı, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 14.5.1990/1223 tarih ve sayılı kararıyla (426 envanter numarası ile) tescil edilmiştir (Şekil 4.19).

Cumhuriyet Caddesi'nde yer alan ve günümüzde Arkeoloji Müzesi olarak kullanılan yapı, aslında içeriden birbirine bağlı iki yapıdan oluşmaktadır. Dikdörtgen planlı ve kargir bu yapılardan güneydeki tek, kuzeydeki ise iki katlıdır. İki yapının da ana girişleri doğu cephesindendir. Güneydeki yapıda kat düzeni, girişten ulaşılan L biçimli bir koridor ve ona açılan odalardan oluşur. Koridor, kuzeydeki yapıyla bağlantıyı sağlayan çift kanatlı bir merdivenle sonlanır. Cephelerde sivri kemerli pencereler kullanılmıştır. Pencerelerin kemer taşlarındaki almaşık düzenle cepheler zenginleştirilmiştir. Kuzeydeki yapıda katlar arasında ve her iki yapıda da çatı saçağı altında silmeler vardır. Yapıların kırma çatıları, marsilya kiremiti ile kaplıdır (Şekil 4.20).

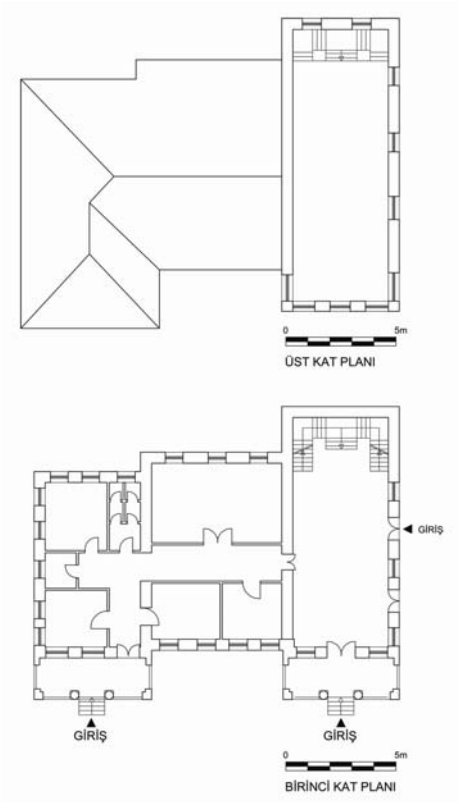
Yapım tarihi için Yaman (2003) 1914-1917 yılları arasını, Eyüpgiller (1999) ise, Kastamonu Vilayeti Gazetesi'nde yaptığı araştırmalara dayanarak, 1917-1922 yıllarını vermektedir[385]. Mimar Kemalettin Bey tarafından yapıldığı rivayet edilse de, buna dair bir belge yoktur. İttihat ve Terakki Cemiyeti binası olarak yapılan yapı, Türk Ocağı, Parti Binası ve İkinci İstiklal Mahkemeleri Binası olarak kullanılmıştır[386]. Atatürk, kıyafet ve şapka devrimini 30 ağustos 1925 tarihinde bu binada halka duyurmuştur. 1950 yılındaki bazı tadilatların ardından müze olarak kullanıma açılmıştır. Zamanla yıpranan yapıda, 1998'de başlayan restorasyon çalışmaları günümüzde de devam etmektedir.

[385] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 216

[386] Yaman, Z., Kastamonu Turizm Envanteri /Gezi Rehberi 2003, sf.25

Şekil 4.19: Kastamonu İttihad Terakki Binası (Topçubaşı, 2005).

Şekil 4.20: İttihad Terakki Binası planı (Eyüpgiller, 1995)

7. Kastamonu Merkez, Hapishane

173 ada, 8 parselde kayıtlı yapı, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 14.5.1990/1223 tarihli ve sayılı kararıyla, (184 envanter numarası ile) tescil edilmiştir (Şekil 4.21).

Şekil 4.21: Kastamonu Hapishanesi (Topçubaşı, 2005).

Cebrail Mahallesi'nde Hükümet Konağı'nın güneyinde yeralan yapı günümüzde Rıfat Ilgaz Kültür Merkezi olarak kullanılmaktadır. Mülkiyeti Kültür Bakanlığı'na aittir. Zemin katta galeri salonları, konferans salonu ve işlikler yeralırken, üst kat İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün kullanımına ayrılmıştır.

Bodrum ve iki üst kattan oluşan, ortasında küçük bir avlu barındıran kagir hapishane binasının kuzey cephesindeki ana girişine, bir kat yüksekliğinde çift kollu merdivenle ulaşılmaktadır. Giriş kapısının açıldığı holde doğudaki merdiven ile üst kata ulaşılır. Kat düzeni ortada yeralan avluyu çevreleyen koridora açılan odalardan oluşmaktadır. Cephelerde taş söveli ve basık kemerli pencereler vardır. Sade yapıdaki tek bezeme elemanı olarak kat silmeleri kullanılmıştır. Yapının kırma çatısı parapet duvarları ile gizlenmiştir. Yapı cephe düzeniyle yalın bir görünüme sahiptir (Şekil 4.22, 4.23).

Hapishane binasının yerinde bu yapıdan önce, 1332 H./1861M. tarihinden önce inşa edilmiş ahşap bir hapishane yapısının var olduğu bilinmektedir. Ahşap şehir hapishanesinin 1887M. yılının Ocak ayında yanmasıyla modern bir hapishanenin inşası gündeme gelmiştir[387]. Bu tarihte (1304H./1887M.) hapishane olarak

[387] BOA, Tarih: 22/Z /1304 (Hicrî) – 11/Eylül/1887 (Miladi), Dosya No:1446, Gömlek No:2, Fon Kodu: DH.MKT.

kullanılmak üzere başka bir bina kiralanmıştır[388]. Vali Abdurrahman Paşa'nın emriyle arsalarına yeniden cezaevi yapılmak üzere Nafia Dairesi'nce plan ve keşifleri yapılmış[389], merkez vilayet hapishanesiyle, üzerinde bulunan zabtiye zabit ve nefer koğuşlarının, polis ve gardiyan odaları ile birlikte kagir olarak "muntazam ve mükemmel" olarak inşası için hazırlanan resimleriyle 27.256 kuruş tutan keşif defteri 1886 yılı içerisinde Dahiliye Nezareti'ne gönderilmiştir.[390] 1888 yılının kış aylarında Vilayet Alaybeyi Derviş Bey'in başkanlığında 9 kişiden oluşan bir komisyon kurulmuş, ilkbaharda inşaata başlamak üzere taş, kereste ve diğer malzemeleri temin edilmiş, temelleri kazılmaya başlanmıştır.[391] Mart 1888'de hapishane arsasının tesviyesi ve temellerinin hafriyatı bitmiş, ayın 6'sı Pazar günü, yıl içerisinde bitirilmesi temenni edilerek temeli atılmıştır.[392]

1329H./1911M. tarihli bir belgede Kastamonu'da, talepler sonucunda yeni bir hapishane inşaatı ve mevcut hapishane onarımı için para gönderilmesi istenmiştir[393]. Kastamonu Hapishanesi'nin tamiratı için çeşitli yıllarda pekçok ödenek talebinde bulunulmuştur 1333H./1915M. tarihinde Kastamonu Merkez Hapishanesi onarım görmüştür[394]. 1334H./1916M. tarihinde Kastamonu Merkez Hapishane ve Tevfikhanesi'nin onarıldığı, bunun için keşif varakasının onaylanarak Kastamonu Vilayeti'ne havale gönderildiği anlaşılmaktadır[395]. 1335H./1917M. yıllarında ve

---

[388] BOA, Tarih: 05/N /1304 (Hicrî) – 28/Mayıs/1887 (Miladi), Dosya No:1423, Gömlek No:12, Fon Kodu: DH.MKT. ,

BOA, Tarih: 21/Za/1304 (Hicrî) – 11/Ağustos/1887 (Miladi), Dosya No:1438, Gömlek No:78, Fon Kodu: DH.MKT.

[389] Kastamonu Kültür Merkezi Tanıtım Broşürü, Haz. Z.Yaman, s.2,

BOA, Tarih: 14/Za/1304 (Hicrî) – 04/Ağustos/187 (Miladi), Dosya No:1436, Gömlek No:108, Fon Kodu: DH.MKT.

BOA, Tarih: 22/Z /1304 (Hicrî) – 11/Eylül/1887 (Miladi), Dosya No:1446, Gömlek No:2, Fon Kodu: DH.MKT.,

[390] KVG. no. 679, 26. Cemaziyelahir.l304/ 21 Mart 1886, s. 2

[391] Kastamonu Kültür Merkezi Tanıtım Broşürü, aynı yer

[392] KVG. no. 731,14. Receb.l305/ 26 Mart 1888, s. L

[393] BOA, Tarih: 02/S /1329 (Hicrî) – 02/Şubat/1911 (Miladi), Dosya No:34, Gömlek No:2, Fon Kodu: DH.MB..HPS.

BOA, Tarih: 23/Za/1329 (Hicrî) – 15/Kasım/1911 (Miladi), Dosya No:2, Gömlek No:73, Fon Kodu: DH.MB..HPS.M...

[394] BOA, Tarih: 08/Ra/1333 (Hicrî) – 24/Ocak/1915 (Miladi), Dosya No:113, Gömlek No:25, Fon Kodu: DH.MB..HPS.

[395] BOA, Tarih: 02/Ş /1334 (Hicrî) – 04/Haziran/1916 (Miladi), Dosya No:11, Gömlek No:17, Fon Kodu: DH.MB..HPS.

1337H./1919M. yılında tamirat için ödenek istenmişse de kabul görmemiştir[396]. 1338H./1919 M. [397]. 1337H./1919M. tarihli belgelerde, hapishanenin gayri sıhhi olduğu ve koğuşların tamiri için keşifname gerektiği belirtilmiştir[398].

1982 yılında, cezaevinin yeni binasına taşınmasıyla boşaltılan binanın Kültür Merkezine dönüştürülmek için hazırlanan projesi 1985 yılında onaylanmış, 1993 yılında 20 Milyon TL. bedelle Adalet Bakanlığı'ndan Kültür Bakanlığı'nca satın alınmış, [399] ve kullanıma açılmıştır[400]. Yapı, bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.22: 20. yüzyıl başlarında Hapishane Binası (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

---

[396] BOA, Tarih: 01/S /1305 (Hicrî) – 19/Ekim/1887 (Miladi), Dosya No:1455, Gömlek No:92, Fon Kodu: DH.MKT.

BOA, Tarih: 22/B /1335 (Hicrî) – 14/Mayıs/1917 (Miladi), Dosya No:12, Gömlek No:31, Fon Kodu: DH.MB..HPS.

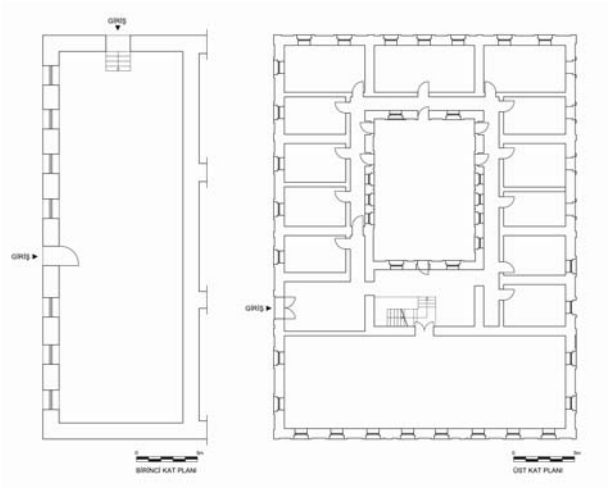
BOA, Tarih: 29/L /1337 (Hicrî) – 28/Temmuz/1919 (Miladi), Dosya No:80, Gömlek No:76, Fon Kodu: DH.MB..HPS.

[397] BOA, Tarih: 28/M /1338 (Hicrî) – 23/Ekim/1919 (Miladi), Dosya No:40, Gömlek No:23, Fon Kodu: DH.MB..HPS.M..

[398] BOA, Tarih: 05/B /1337 (Hicrî) – 06/Nisan/1919 (Miladi), Dosya No:80, Gömlek No:46, Fon Kodu: DH.MB..HPS.

[399] Kastamonu Erkek Cezaevi , T.C. Kültür Bakanlığı, Kastamonu Kültür Merkezi Broşürü, (tarihsiz)

[400] Yaman, Z., Kastamonu Turizm Envanteri /Gezi Rehberi 2003, sf.27

Şekil 4.23: Hapishane planı (Eyüpgiller, 1995).

8. Kastamonu Merkez İlçe, Mekteb-i İdadi Mülki

Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan, 174 ada, 24 parselde kayıtlı yapı, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 14.5.1990/1223 tarihli ve sayılı kararıyla, (188 envanter numarası ile) tescil edilmiştir. 6.226 m2. alana sahip yapı, günümüzde boş olup, kullanılmamaktadır (Şekil 4.24, 4.25).

Şekil 4.24: Kastamonu İdadi (Topçubaşı, 2005).

Yapı, üç katlı, dikdörtgen planlı ve kargirdir. Ana girişi kuzey cephesindendir (Şekil 4.26). Güney cephesinde bir giriş daha vardır. Girişe bir kat yüksekliğinde bir merdivenle ulaşılır. Merdiven sahanlığında üst kat çıkmasını taşıyan 4 sütun vardır.

Giriş hizasında çıkma üzerinde kitabe yeralır. Çıkma, saçak kotunda sade bir rozetle sonlanmaktadır. Cephelerde, zemin ve ikinci katlarda basık kemerli, birinci katta ve ikinci kat çıkmasında yarım daire kemerli pencereler kullanılmıştır. Pencereler taş söveli olup, pencere kemerlerinin kilit taşları belirgindir. Katlar silmeler ile ayrılmıştır. Silmeler altında ve üstünde yeralan pencere etekleri ve tablalarında yatay derzlemeler yapılmış, yapının köşelerindeki plastırlar belirginleştirilmiştir. Çatı, parapet duvar arkasında marsilya kiremiti ile kaplanmış kırma çatıdır.

Yapı, Vali Abdurrahman Paşa tarafından 1885 yılında inşa ettirilmiştir. Mekteb-i İdadi'yi projesine uygun, sağlam ve dayanıklılığı sağlayan kagir bir bina olarak yaptırmak üzere vilayet idare meclisi kontrolu altında bulunan bir komisyon oluşturulmuştur.[401] Temel atma töreni 1302H./l8 Mart 1301Rumi/2 Mayıs l885M. tarihinde[402], Vali Abdurrahman Nurettin Paşa'nın katılımıyla yapılmış, temel için 1000 Osmanlı lirası harcanmıştır.[403] Kastamonu Milli Emlak Arşivi'ndeki dosyasına göre, 20 Nisan 1885 tarihinde, okul olarak yapımına başlanmıştır [404]. 1886'da inşaat için Dersaadet'ten getirtilen, belediye meclisi kalfalığını da ifa eden Bogos Kalfa'nın vefat etmesi üzerine fenne aşina bir kalfanın, aylık 1000 kuruşluk maaşı belediye dairesince karşılanmak üzere Kastamonu'ya getirtilmesi istenmiştir.[405] Bina tamamlanmadan müdüriyetine Celal Bey tayin olunarak 1886 yılının Şubat ayında Mekteb-i Rüşdi Askeri'nin bir koğuşunda eğitime başlanmış, ve 1305H./1886M. yılının Eylül ayında resmi açılışı yapılmıştır.[406]. 1908 tarihinde Mekteb-i sultani, 1923 de Lise'ye dönüştürülmüştür[407]. Kastamonu Mekteb-i İdadisi'nin çeşitli zamanlarda onarıldığı bilinmektedir [408].

---

[401] KVG. no. 582, 28.Cemaziyelahir.1302/ 6 Nisan 1885, s.l

[402] KVG. no. 706, l5.Muharrem.l305/ 26 Eylül 1886, s.1

[403] İ.Ozanoğlu, a.g.e., s. 57 ve İ1 Yıllığı 1973, s.124-5

[404] Kastamonu Defterdarlığı, Milli Emlak Arşivi, Abdurrahman Paşa Lisesi dosyası.

[405] KVG..no. 679, 26.Cemaziyelahir.l304 /21 Mart 1886, s.2

[406] BKZ. Dipnot 24 ve Açıksöz Gazetesi, sayı 2440,17. Şubat.1929

[407] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 178

[408] BOA, Tarih: 04/S /1313 (Hicrî) – 27/Temmuz/1895 (Miladi), Dosya No:3, Gömlek No:1313/S-1, Fon Kodu: İ..MF.. BOA, Tarih: 02/M /1314 (Hicrî) – 13/Haziran/1896 (Miladi), Dosya No:4, Gömlek No:1314/M-1, Fon Kodu: İ..MF..

Tarih: 25/N /1315 (Hicrî) – 17/Şubat/1898 (Miladi), Dosya No:4, Gömlek No:1315/N-3, Fon Kodu: İ..MF..

Eylül 1935 tarihli tapu senedindeki mekan tanımlamalarına göre, zemin kat; kısmen yemekhane bir ambar 6 bodrum 12 hela, birinci kat; 12 oda, hela, su deposu, 3 salon, ikinci kat 12 oda, 3 salon 24 odadır[409]. Zemin katta depo ve marangozhane, 1 katta 5 oda, bodrum bulaşıkhane, avlu, 1 katta 12 oda ve salon, orta kısım binası ve hamam, mutfak ve çamaşırhane bulunmaktadır. 1990 onarımında ahşap tavan ve döşemeli olan bina, betonarmeye çevrilerek restore edilmiş ve yapıya kalorifer tesisatı döşenmiştir[410].

1957 yılında Maliye Bakanlığı tarafından Milli Eğitim Bakanlığı'na Kız Öğretmen Okulu olarak tahsis edilen olan yapı, bir dönem Ticaret Lisesi olarak da kullanılmıştır. 1974 yılında yapının Kastamonu Defterdarlığı olarak kullanılmak üzere tahsis edildiği Valiliğe bildirilmiştir. 2002 yılında Defterdarlık yeni binasına taşınınca, tarihi bina Gazi Üniversitesi Rektörlüğü'ne Fen Edebiyat Fakültesi olmak üzere tahsis edilmiştir[411]. 2008 yılı itibarı ile yapı iyi durumda ve kullanılmamaktadır.

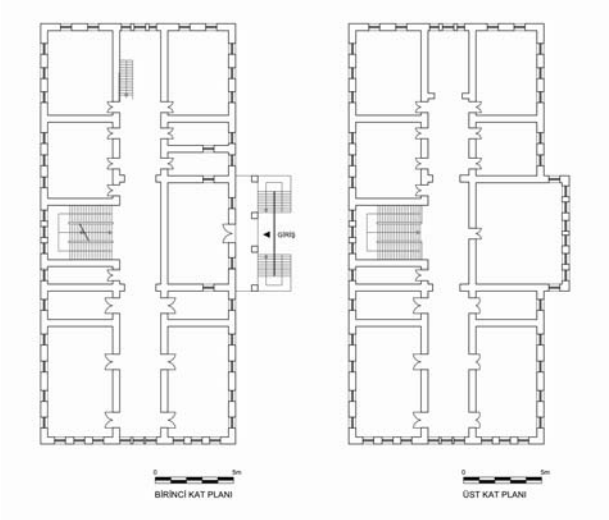

Şekil 4.25: 20. yüzyıl başlarında İdadi Mektebi (Kastamonu Kent Müzesi Arşivi, Ü. Kenanoğlu Albümü).

[409] Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi, İdadi binası 1935 tarihli tapu senedi

[410] Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi, İdadi dosyası

[411] Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi, İdadi dosyası

Şekil 4.26: İdadi Mektebi, planı (Eyüpgiller, 1995).

9. Kastamonu Merkez, Rum Okulu

Akmescit Mahallesi Kırkodalı Sokak üzerinde yeralan yapı günümüzde kullanılmamaktadır (Şekil 4.27).

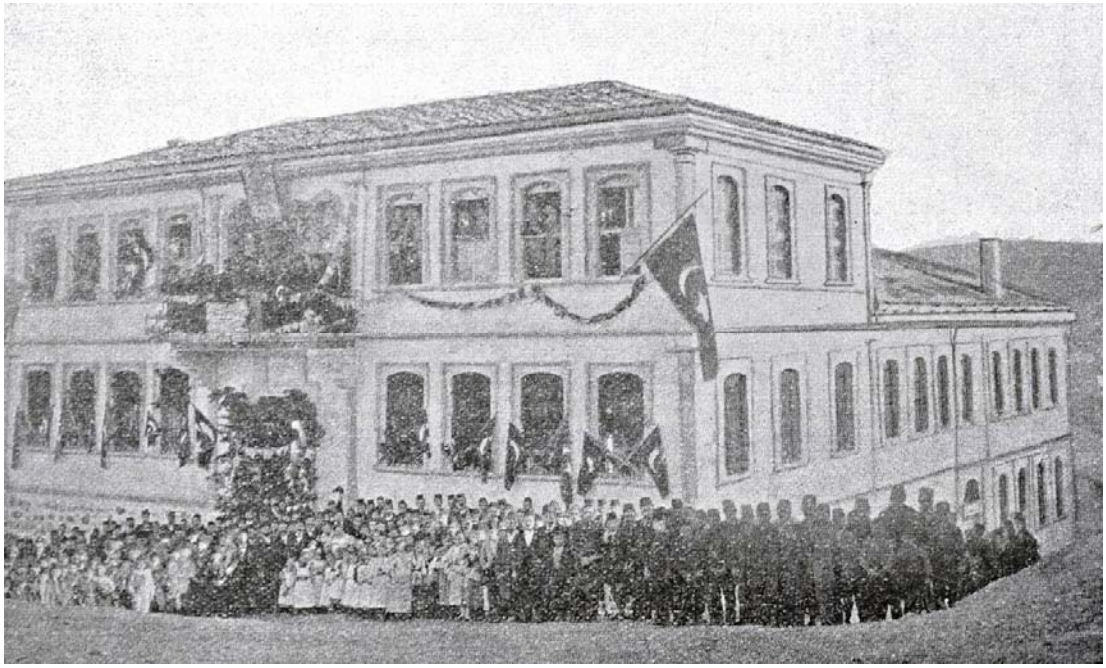

Şekil 4.27: Kastamonu Rum Okulu, kuzeydoğu görünüşü (Topçubaşı, 2005).

Eğimli bir alanda konumlanan yapının kuzey bölümü dört, güney bölümü üç katlı ve kargirdir. Ana giriş, kuzey cephesindeki tepe pencereli taş söveli kapıdan sağlanmaktadır. Ana giriş üzerinde yeralan motifli taş payandalarla taşınan balkon, giriş kapısını vurgulamaktadır. Batı ve doğu cephelerinde birer girişi daha vardır.

Cephelerde taş söveli, basık kemerli ve denizlikli pencereler kullanılmıştır. Yapı, katlar arasında yeralan silmeler ve yapı köşelerinde yeralan plastırlar ile bezenmiştir. Duvar yüzeylerinin en üst kotunda yapıyı çevreleyen silme, marsilya kiremiti ile kaplı kırma çatıya ait saçak işlevini de görür (Şekil 4.28, 4.29).

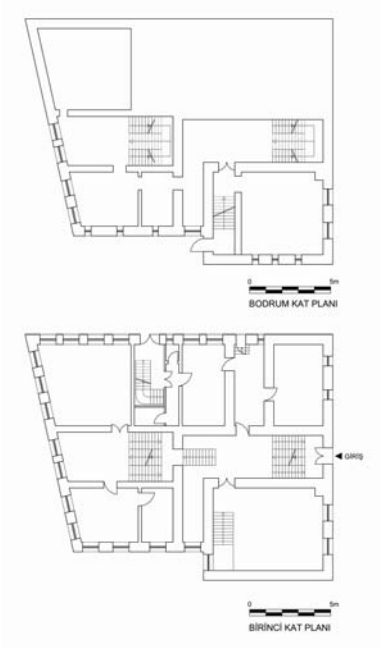
Yaman (2003), yapının inşa tarihi olarak 1881 yılını vermektedir[412]. Eyüpgiller (1999) ise araştırmasında, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulduğu bir vesikadaki yazışmadan sözederek, yapının 1895 yılında eski Rum Mektebi'nin bulunduğu arsa üzerinde kız ve erkek öğrenciler için okul ve metropolithane olmak üzere bu yapının inşaatına izin verildiğini yazmaktadır[413]. Yapı, Cumhuriyet'ten sonra uzun süre Vakıflar Öğrenci Yurdu olarak kullanılmıştır. 2002 yılında başlayan restorasyon çalışmaları 2005 yılında tamamlanmış, yapının Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanılması öngörülmüştür. Yapı, günümüzde bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.28: Kastamonu Rum Mektebi,güneybatı görünüşü (Sultan İkinci Abdülhamid Han Devri Osmanlı Mektepleri, Çamlıca Basın ve Yayın, İstanbul 2007).

[412] Yaman, Z., Kastamonu Turizm Envanteri /Gezi Rehberi 2003, sf.66

[413] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 178

Şekil 4.29: Rum Okulu kat planları (Eyüpgiller, 1995).

10. Kastamonu Merkez, Mekteb-i Sanayi (İslahhane)

Günümüzde Endüstri Meslek Lisesi olarak kullanılan yapı, Saraçlar Mahallesi'nde, Sanat Okulu Sokak ile Mezarlık Sokak kesişiminde yeralmaktadır (Şekil 4.30). 230 ada, 3 parselde kayıtlı yapı, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 14.5.1990/1223 tarih ve sayılı kararıyla (375 envanter numarası ile) tescil edilmiştir.

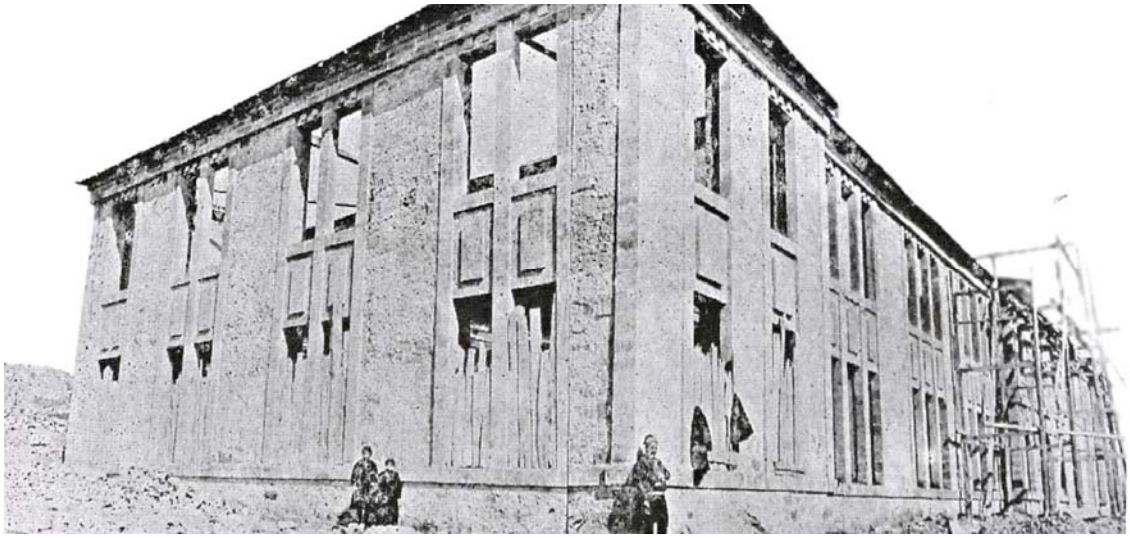
Şekil 4.30: Kastamonu Mekteb-i Sanayi (Topçubaşı, 2005).

Dikdörtgen planlı ve kargirdir. Eğimli bir arazide bulunan yapının girişin yer aldığı orta bölümü üç kat, girişin iki yanında yer alan kanatlar ise iki kat yüksekliğindedir. Yapının ana giriş doğu cephesindedir. Giriş kapısına üç basamaklı bir merdivenden çıkılarak, kemerli bir geçişten ulaşılmaktadır. Doğu cephesinde ikinci bir girişi daha vardır. Giriş kapısının karşısında bulunan üç kollu merdiven ile üst katlara ulaşılmaktadır. Kat düzeni, ortada yeralan sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Giriş kısmının zemin kat pencereleri kemerli olup, diğer tüm pencereler düz atkılı pencerelerdir. Girişi barındıran orta kütle ve yan kanatların iki ucunda köşelerde yapı öne çekilerek cepheler hareketlendirilmiştir. Pilastırlar, kat silmeleri, diş kesme motifleri, yüzeylerde almaşık malzeme kullanımı, yapıyı süsleyen öğelerdir. Kat yüksekliği ve cephedeki öne çıkmasıyla vurgulanan girişin çatısı üzerinde, ortasında dairesel bir boşluk bulunan kıvrımlı taş alınlık yeralır. Kırma çatının eğimi yüksek olup, geniş saçaklı çatı marsilya kiremiti ile kaplanmıştır.

Kunduracılık, terzilik ve marangozluk sanat şubeleri ile açılan, kız öğrenci alındığı kayıtlardan anlaşılan İslahhane'ye, şehir içerisinde 25 dükkan, han ve kahvehane vakfedildiği, ayrıca Kızılırmak'da çeltik taşıyan kayığın gelirinin buraya harcandığı bilinmektedir. Açılışının üzerinden çok geçmeden, zamanın yıpratıcı etkisi ile kışla oturulamaz hale gelmiş, yerine Dersaadet'teki Darüşşafaka tarzında ve mektebi rüşdiye düzeyinden üstün yatılı bir mekteb açmak üzere 1298H./1880-1M. senesinde İslahhane kapatılmıştır. İslahhane'nin yenilenmesi yolunda İstanbul'dan emir gelmişse de, mali kaynak olmadığından gerçekleştirilememiştir.

Bir süre sonra, İslahhane'ye ait olup idaresi belediye meclisinde olan mülklerin gelirinin artmasıyla konu tekrar gündeme gelmiş, şehrin uygun bir yerinde Mekteb-i Sanayi adıyla bir bina tesisi karar altına alınmış, temeli 1887 yılında dönemin valisi tarafından bugünkü müftülük binasının bulunduğu yerde atılmıştır (Şekil 4.31, 4.32). Mekteb-i Sanayi burada da uzun süre kalamamış, okul geçici olarak çeşitli yerlerde barındıktan sonra, 1912 yılında Vali Emin Bey zamanında, halen kullanılmakta olan Saraçlar Mahallesi'ndeki binanın inşaatına başlanılmıştır. İnşaat sırasında eğitim eski askeri rüştiye binasında devam etmiş, kentin güneybatısındaki bir tepe üzerinde İsviçre'deki Lozan Öğretmenokulu'nun planına göre yapılan yeni binaya, 4 yıl süren inşaat tamamlanmadan 11 Kasım 1915'de taşınılmış, noksanlar öğrencilerce tamamlanmaya çalışılmıştır. Açılış töreni 15 Nisan 1916'da Vali Atıf bey tarafından

yapılmıştır[414]. Yapı, 08.03.1962'de çıkan yangında önemli hasar görmüştür[415]. Yapılan onarımlar sonucunda günümüzde bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.31: Kastamonu Sanayi Mektebi İnşaatı (Sultan İkinci Abdülhamid Han Devri Osmanlı Mektepleri, Çamlıca Basın ve Yayın, İstanbul 2007).

Şekil 4.32: Kastamonu Sanayi Mektebi (Atatürk Kitaplığı,1332 H./1916 M. senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Album 000141, sf.01, "Müceddeden inşa olunan Kastamonu Sanayi Mektebi").

[414]Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 177

[415] Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi, Kastamonu Valiliği İdare kurulu, 61 sayılı yangın tutanağı

11. Kastamonu Merkez, Memleket Kütüphanesi

Merkez İlçe Cebrail Mahallesi Hükümet Caddesi'nde yeralan yapı, günümüzde Resim ve Fotoğraf Galerisi olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.33).

İki katlı, dikdörtgen planlı ve kargirdir. Ana girişi doğu cephesindendir. Batı cephesinde de bir girişi vardır. Cephelerde düz atkılı pencereler vardır. Eski fotoğraflardan batı cephesindeki bu biçimlenişin özgün olmadığı, yapıda iki kat boyunca devam eden kemerli pencere açıklıkları olduğu görülmektedir. Bu cephede orta kısımda yapı öne çekilerek cephe hareketlendirilmiştir. Cephede yatay derzlemeler yapılmış, üst kat pencerelerinin taş söveleri almaşık olarak inşa edilmiştir. Marsilya kiremidi kaplı kırma çatının geniş saçakları ahşap payandalarla taşıtılmıştır (Şekil 4.34, 4.35).

Şekil 4.33: Kastamonu Memleket Kütüphanesi (Topçubaşı, 2005).

Yapımına 1334H./1915M.'de "milli kütüphane" adını taşıması öngörülerek Hazine-i Maliye'ye ait, Hükümet Bahçesinin Adliye Dairesi tarafında bulunan kısmında başlanılmıştır.[416] İnşaatın hazırlıklarını Nafia sermühendisi Necati Bey ile vilayet azasından Tevfik ve başkatip Reşad Efendilerden oluşan bir komisyon

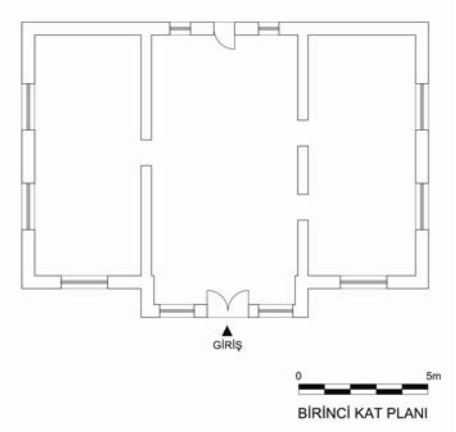
[416] KVG. no. 2164, 29. Şevval. 1334, s.1

yürütmüştür.[417] 1924 yılında tamamlanmıştır. İlk yapılışında yüksek tavanlı, tek katlı bir yapıdır[418].

2002 yılı temmuz ayında onarım ve restorasyonuna başlanmış, 2002 yılı aralık ayında Resim ve Fotoğraf Galerisi olarak kullanıma açılmıştır[419]. Yapı günümüzde bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.34: Kastamonu Memleket Kütüphanesi 20. yüzyıl başı (Fotoğraflarla Kastamonu 1894-1995, Kastamonu Valiliği Yayını, 1995).

Şekil 4.35: Memleket Kütüphanesi kat planı (Eyüpgiller, 1995).

[417] KVG. no. 2168, 27 .Zilkade. 1334, s.l

[418] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 216

[419] Yaman, Z., Kastamonu Turizm Envanteri /Gezi Rehberi 2003, sf.66

13. Kastamonu Merkez, Ziraat Bankası Binası

Cebrail Mahallesi Hükümet Caddesi üzerinde bulunmaktadır (Şekil 4.36, 4.37). Günümüzde konut olarak kullanılan yapı, üç katlı, dikdörtgen planlı ve kargirdir. Ana girişi batı cephesindendir. Doğu cephesinde de bir girişi bulunmaktadır.

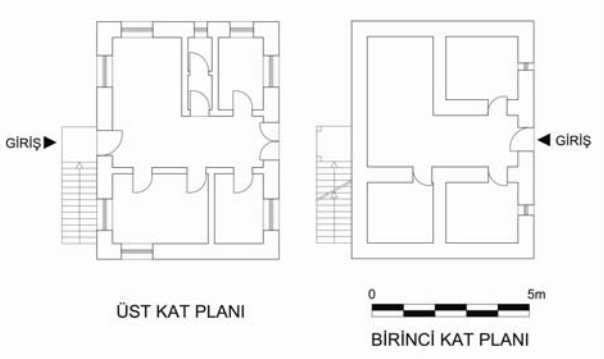
Şekil 4.36: Kastamonu Ziraat Bankası (Topçubaşı, 2008).

Şekil 4.37: Kastamonu Ziraat Bankası, tarihsiz (Lütfü Seymen Arşivi).

Zemin ve ikinci katlarda sonradan açıldığı bilinen düz atkılı pencereler yer almaktadır. Birinci kat pencereleri ise kemerli taş sövelidir. Batı cephesinde var olan kat silemeleri, kuzey cephesinde bir süre devam ettikten sonra sonlanmaktadır. Batı cephesi ile kuzey cephesinin köşesinde yeralan pilastır, ikinci kat silmesinden sonra farklılaşarak devam etmektedir. Kuzey cephesinde bir pilastır izi daha görünmektedir. Yapının özgün boyutlarının daha küçük, yüksekliğinin ise daha alçak olduğu anlaşılmaktadır. Yapının kırma çatısı marsilya kiremiti ile kaplanmıştır.

Eyüpgiller (1999), 1863 yılında Mithat Paşa tarafından "memleket sandıkları" adıyla kurulan, daha sonra, 1888'de şimdiki adını alan Ziraat Bankası'nın Kastamonu'da 1 Mart 1306R./1890M.'de açıldığını yazmaktadır (Şekil 4.38). Aynı kaynak 1905 yılında Hükümet Dairesi'nde bankaya uygun bir yer bulunmadığını ve bankanın Aşir Efendi Hanı'nda kiracı olduğu mekanların yeterli olmadığını bir vesikayı kaynak göstererek belirtir[420]. Eski bir fotoğrafındaki kitabesinde 1905 tarihi okunmaktadır, buna göre yapı, 1905 yılından sonra Ziraat Bankası kullanımında olmalıdır. Günümüzde bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.38 Ziraat Bankası, kat planları (Eyüpgiller, 1995).

14. Kastamonu Merkez, Osmanlı Bankası Binası

Çarşı içinde yer alan yapı, günümüzde dükkan olarak kullanılmaktadır.Yapıya, cephe aksında yer alan geniş, kemerli bir kapıdan geçilerek girilmektedir. Plastırlar cepheyi üç bölüme ayırmakta, giriş kapısının iki yanındaki bölümlerde kemerli ikişer pencere yer almaktadır. Alt kattaki pencere düzeni üst katta da devam etmekte, ana kapının üzerindeki bölümde aynı pencere düzeni tekrarlanmaktadır. Kapının iki yanında yer alan ve üst katta da devam eden dairesel sütunların yalın başlıkları vardır. Subasman seviyesinde ve iki kat arasında yer alan kat kornişlerinde ve pencere denizliklerinde

[420] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 213

yalın profiller görülürken, özgün çatı seviyesi altında yer alan korniş süslü bir profile sahiptir. Yapıya bilinmeyen bir tarihte ek kat çıkılmış, iç mekanda çeşitli değişiklikler yapılmıştır (Şekil 4.39).

Kentteki ekonomik canlılığın göstergesi olarak, Ziraat Bankası'nın ardından Osmanlı Bankası Kastamonu'nun ekonomik yaşamındaki yerini çok geçmeden almıştır. 25 Nisan 1315' de Konstantin Baruci Efendi, şubenin inşa ve açılışı için kente gelmiş, 12 Temmuz Cuma günü Arabapazarı'ndaki kagir mağazada şube hizmete girmiştir.[421] Eldem, Osmanlı Bankası Kastamonu Şubesi'nin 1899 yılında Osmanlı Devleti'nin talebi üzerine açıldığını yazmaktadır[422]. Bu açılışın haberi Le Moniteur Oriental'in 4 Ağustos 1899 tarihli nüshasında yer almıştır. Yapı günümüzde iyi durumdadır.

Şekil 4.39: Kastamonu, eski Osmanlı Bankası (Topçubaşı, 2008).

15. Kastamonu Merkez, Saat Kulesi

Sarayüstü Tepesi'nde yeralmaktadır. 5,60 metre x 5,60 metre boyutlarında, 13,10 metre yüksekliğindedir (Şekil 4.40, 4.41).

[421] Z.Demircioğlu, a.g.e., s.66

[422] Eldem, E., 1999. Osmanlı Bankası Tarihi, Osmanlı Bankası Tarihi Araştırma Merkezi ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul, sf.289.

Günümüzde özgün işlevini sürdüren yapı, üç katlı, kare planlı ve kargirdir. Batı cephesinde kemerli ve tepe pencereli bir giriş kapısı bulunmaktadır. Zemin katta kuzey cephesinde kemerli bir pencere yer almaktadır. Birinci katta batı cephesinde saat, kuzey cephesinde ise taş duvar yüzeyinde bir rozet vardır. Birinci katta bütün cephelerde kemerli, taş söveli ve ahşap kepenkli birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Katlar arasında kat silmeleri bulunmaktadır. Çatı parapeti arkasında kurşun külahlı çatı görülmektedir.

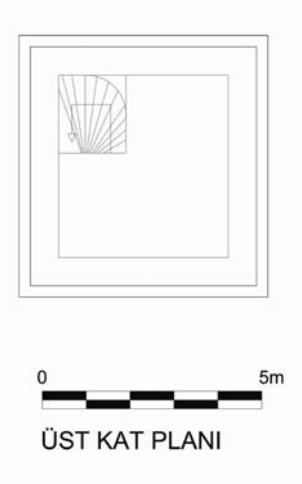
1885 yılında inşa edilmiştir. Masrafları Belediye'den karşılanmak üzere saat için bir kule yaptırıldığı ve saatinin İstanbul'dan getirtildiği bilinmektedir[423]. Saat mekanizması üzerinde "Brunberger Fr.s/Staurasburg 1885" yazısı ve tarihi kayıtlıdır[424]. Yapı günümüzde bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.40: Kastamonu Saat Kulesi (Topçubaşı, 2005).

[423] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 191

[424] Yaman, Z., Kastamonu Turizm Envanteri /Gezi Rehberi 2003, sf.33

Şekil 4.41: Saat Kulesi kat plan (Eyüpgiller, 1995)

B. Araç İlçesi

1. Kastamonu Araç Hükümet Dairesi

Yenimahalle, Kastamonu Caddesi üzerinde yer alan yapı, 46.50.Vc pafta 62 ada 2 parselde kayıtlıdır. 1.536 m2'lik bir alanı kaplar. 05.12.1985 gün ve 1610 sayılı kurul kararıyla II- A2 tarihi yapı olarak tescil edilmiştir. Mülkiyeti maliye hazinesine ait olup, günümüzde kullanılmamaktadır (Şekil 4.42).

Şekil 4.42: Kastamonu Araç ilçesi Hükümet Dairesi (Topçubaşı, 2005).

Yapı, bodrum kat üzerinde iki katlı, dikdörtgen planlı ve kargirdir. Ana girişi kuzey cephesinde olup, tek kollu merdivenle ulaşılmaktadır. Ön cephenin iki ucu ve orta

bölümü dışa doğru taşırılmıştır. Orta kısımdaki çıkıntı, binanın girişini belirlemektedir. Bu kısımda birinci katın çıkması, zemin katta bulunan dört sütun ile desteklenmektedir. Sütunlar dikdörtgen biçimli kaidelere basmakta, üst kısımları kemerlerle sona ermektedir. Giriş kapısının karşısında bulunan üç kollu merdiven ile üst katlara ulaşılmaktadır. Binanın iç kısmında ise, boydan boya uzanan bir koridor ve bu koridor iki yanında sıralanan odalar, zemin ve birinci katta birbirinin aynısıdır.

Cephelerde bodrum katta basık kemerli, giriş katında sivri kemerli pencereler vardır. Üst kattaki pencereler düz atkılıdır. Köşelerde kullanılan derzlemeler, ikili pencereler, sivri kemer kullanımı, pencere kemer söveleri, kat silmeleri ve pencereler üzerinde bulunan bezemeler yapının dekoratif ögeleridir. Marsilya kiremiti kaplı kırma çatının ahşap geniş saçakları vardır.

Yapı, yanan eski Hükümet Dairesi'nin yerine inşa edilmiştir, inşa tarihi bilinmemektedir (Şekil 4.43). 1983 ve 1988 yıllarında onarılmıştır. 22.06.1989'da yapının bacasına yıldırım düştüğü ve bacanın yıkıldığı bilinmektedir.

Şekil 4.43: Araç İlçesi'ni gösteren 1923 tarihli fotoğrafta, fotoğrafın solundaki ikinci bina olarak Hükümet Dairesi görülmektedir. (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi, Fahri Özbek Arşivi)

Yapı, 05.11.1990 tarih ve 378-3/2513 sayılı Defterdarlık yazısı ile Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsis edilmiş, 1995 yılında boş ve kullanılmaz durumda olduğu belirtilerek Kültür Merkezi olmak üzere Kültür Bakanlığı'na tahsisi istenmiş, 27.09.1995 tarih, B.O7.0.MEG.0 11/3132-884 sayılı Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü kararı ile, Kültür Bakanlığı'na tahsis edilmiştir.

24.06.2003 tarih ve Mile-46/47 sayılı Araç Mal Müdürlüğü'nün Kastamonu Valiliği'ne gönderdiği yazıya göre, kültür merkezi olmak üzere tahsisi yapıldığı halde, onarım yapılmamıştır. Geçici olarak Valilik makamının oluru ile Sağlık Meslek Lisesi olarak kullanılmıştır [425]. Günümüzde yıpranmış bir görüntü sergilemekte olup, onarılması gerekmektedir.

C. Cide İlçesi

1. Kastamonu Cide Hükümet Dairesi

Cide İlçesi Kasaba Mahallesi'nde bulunan yapının yüzölçümü 1778,80 m2'dir. Mülkiyeti Hazine'ye aittir. Günümüzde Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsis edilmiş, öğretmenevi olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.44). Ankara Koruma Kurulu'nun 356 numaralı 21.7.1983 tarihli toplantısında A-4477 karar numarası ve 22.7.1983 tarihli karar ile yapı, son devir Osmanlı mimarisinin karakteristik özelliklerini taşıması nedeniyle korunması gerekli eski eser olarak tescil edilmiştir.

Yapı bodrum üzerinde iki katlı, dikdörtgen planlı ve kargirdir (Şekil 4.45). Ana girişi kuzeydendir. Doğu cephesinde ikinci bir giriş daha vardır. Yapıya, kuzey cephesinden dört basamakla ulaşılan sahanlığa açılan düz atkılı, çift kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Girişin karşısında yeralan üç kollu merdivenle üst kata ulaşılır. Kat düzeni, ortada yeralan koridora açılan odalardan oluşmaktadır. Girişte sahanlığı çevreleyen dört sütun, giriş üzerindeki çıkmayı taşımaktadır. Kuzey ve güney cephelerindeki çıkmalar üzerindeki pencereler kemerli, diğer pencereler düz atkılıdır, tüm pencereler taş söveli ve denizliklidir. Kat silmeleri bütün yapıyı çevrelemektedir. Yapı köşelerindeki taş derzleri belirginleştirilmiştir. Çıkma üzerinde yükselen parapet duvarı, üçgen alınlıkla sonlanır. Yapı marsilya kiremidi ile kaplı olan beşik çatıya sahiptir.

[425] Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü arşivi, Araç Hük. Kon. Tapu kayıt örneği _30.3.1946

Şekil 4.44: Kastamonu Cide İlçesi Hükümet Dairesi (Topçubaşı, 2005).

1889 tarihinde dış duvarları taştan, iç bölmeleri ahşap olarak inşa edilmiştir. 1335H./1917M. tarihinde Kastamonu Valiliği, Cide Hükümet Dairesi'nin tamiri için ödenek talebinde bulunmuştur[426]. 1338H./1918M. yılında da onarımı için keşif çıkarılmıştır.

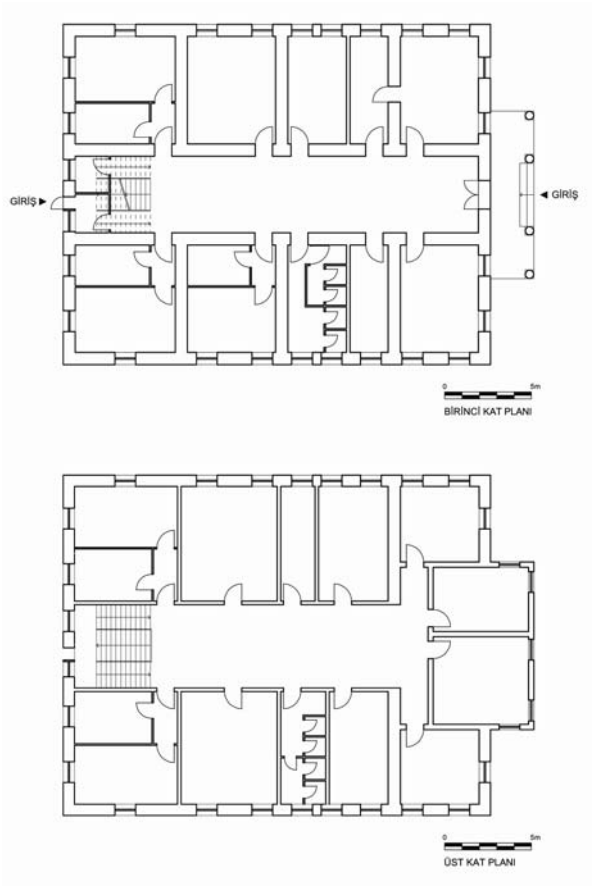
16.07.1984 tarihli Cide Hükümet Konağı tapu kayıt örneğinde yapıda varolan mekanlar "üstü 9 altı 8 oda ile bir hapishaneyi müştemil yarım kargir Hükümet Konağı" olarak sıralanmıştır.

Merkezi Bartın İlçesi'nde olmak üzere 1968 yılında meydana gelen depremde büyük ölçüde hasar görmüş ve içindeki daireler boşaltılarak, 1973-1974 yıllarında yapıda onarım ve eklentiler yapılmıştır. Onarım sırasında dış ana duvarlar aynen korunmuş ve beton kirişler üzerine demirli beton table korunarak, iç bölmeleri tuğladan örülmüş ve yapı tekrar hizmete girmiştir. 14 Şubat 1983 Pazartesi günü saat 10:30'da Cide İlçe merkezinde meydana gelen depremden tekrar zarar görmüş ve boşaltılmıştır. Onarılmasına rağmen, yeni Hükümet Konağı'nın yapılmasıyla 22.06.1989'da tekrar boşaltılmış ve birimler yeni yapıya taşınmıştır.

1989 yılındaki bir yazışmaya göre, yapı Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nün 04.08.1984 tarih ve 3132-885/26788 sayılı yazısı ile İl Özel İdaresi'ne tahsisli olup,

[426] BOA, Tarih: 12/Ca/1335 (Hicrî) – 06/Mart/1917 (Miladi), Dosya No:20, Gömlek No:21, Fon Kodu: DH.MB..HPS.

öğretmenevi olarak kullanılmak üzere, İl Makamının 21.11.1989 tarih, 1078 sayılı görüşü ile Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsis edilmesi istenmiş ve bu istek Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nün, 09.01.1990 tarih, Mile-5.Şb.3121-885/1213 sayılı kararı ile gerçekleştirilmiştir. Günümüzde bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.45: Cide Hükümet Dairesi kat planları (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

D. Daday İlçesi

1. Kastamonu Daday Hükümet Dairesi

Pazaryanı mevkiinde F305a3d pafta, 262 ada, 3 parselde yer alan yapı, Maliye Hazinesi'nin mülkiyetindedir. 28.3.1985 tarihi 815 sayı Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı ile kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Daday Hükümet Dairesi günümüzde de işlevini sürdürmektedir (Şekil 4.46).

Şekil 4.46: Kastamonu Daday İlçesi Hükümet Dairesi (Topçubaşı, 2005).

İki katlı, dikdörtgen planlı, ahşap bir yapıdır. Binanın girişi, doğu cephesinde bulunan ve üç basamakla çıkılan sahanlıktaki tepe pencereli, düz atkılı kapıdandır. Sahanlıktaki dört ahşap sütun üst kat çıkmasını taşımaktadır. Ana giriş kapısının solunda bulunan iki kollu merdiven ile üst kata çıkılır. Plan şeması ortada bulunan dikdörtgen sofaya açılan odalar şeklinde düzenlenmiştir (Şekil 4.47). Birinci kattaki Kaymakam Odası, zamanın Kaymakamı olan Şair Eşref tarafından dekore ettirilmiştir. Kaymakam odasının duvarları ve tavanları nefti renklerin hakim olduğu boyalarla bezeli olup, duvarlar panolar halinde parçalara ayrılmıştır. Panoların kenarları kalın çizgilerle sınırlandırılmış ve etrafına çerçeve yapılmıştır. Panoların orta kısımlarında stilize bitki motiflerinden oluşan desenler bulunmaktadır. Yapının cepheleri oldukça sadedir. Tüm pencereler düz atkılıdır. Katlar silme ile ayrılmıştır, yapının köşeleri de ahşap bantlarla vurgulanmıştır. Binanın batı cephesine tuvalet ve depolar eklenmiştir.

Hükümet Dairesi'nin temeli 1307H./1889M. yılında zamanın Kastamonu Valisi Abdurrahman Paşa tarafından atılmış ve yine aynı yıl içinde tamamlanarak, hizmete açılmıştır. 25.6.1963 tarihli tapu sicilinde, hapishaneye bitişik, üst katı on iki alt katı sekiz odayı kapsayan hükümet dairesinin, bahçesi ile beraber 6,086 m2.lik bir alanda konumlandığı yazılmaktadır.

Daday Mal Müdürlüğü'nün Kastamonu Valiliği'ne 25.5.1984 tarih ve 289 nolu yazısında Hükümet Konağı'nın şehir imar planında yerinin resmi kuruluşlar alanı olup, güneyinde ahşap kapalı cezaevi ile batısında Emniyet Komiserliği hizmet binasının varolduğu, Kapalı Ceza Evi ile Emniyet Komiserliği hizmet binalarının Hükümet binası arsası dışında bir yere inşaası için ihale yapıldığı ve inşaatlarına başlandığı yazılıdır.

Yapı, 2005 yılı itibariyle bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.47: Daday Hükümet Dairesi kat planı (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

2. Kastamonu Daday Redif Fırkası

Kastamonu yolu üzerinde bulunan, bilinmeyen bir tarihte geçirdiği yangın nedeniyle günümüzde yalnızca dış duvarları kalmış olan yapının duvarlarında çatlaklar oluşmuş ve çatısı çökmüştür (Şekil 4. 48, 4.49).

İki katlı dikdörtgen planlı kargir yapının girişi, güney cephesinde birkaç basamakla ulaşılan kemerli kapıdandır. Giriş sahanlığında balkonu taşıyan iki taş sütun ve 2 sütunçe yeralmaktadır. Yapının ikinci girişi batı cephesindendir. Tüm pencereler kemerli ve taş sövelidir. Katlar arasında ve çatı parapeti altında kat silmeleri vardır. Ana girişin üzerine denk gelen çatı parapetinde üçgen alınlık oluşturulmuştur.

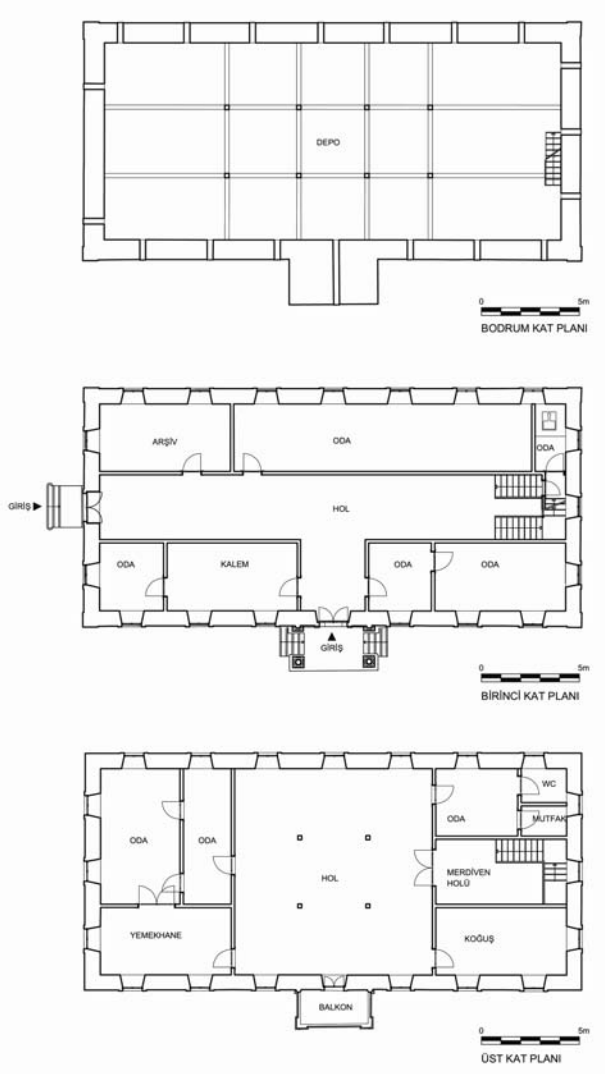
Yapının inşa tarihi bilinmemektedir. Yapının Cumhuriyet döneminde bir süre Jandarma Birlik Binası olarak kullanıldığı (Şekil4.50), bir süre de askerlik dairesi olarak hizmet verdiği bilinmektedir. Yapının acil onarıma ihtiyacı vardır.

Şekil 4.48: Kastamonu Daday Redif Fırkası Binası (Topçubaşı, 2005).

Şekil 4.49: Daday İlçesi, Redif Fırkası girişi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, İ. Karakaş Albümü).

Şekil 4.50: Daday Redif Fırkası kat planları (MP. Mustafa Pehlivanoğlu Tasarım ve Uygulama Ltd.Şti)

3. Kastamonu Daday Askerlik Şubesi Cephanelik Binası

27 m2'lik tek katlı kargir bina, 1900 yılında inşa edilmiştir. Moloz taş duvar içerisinde beşik çatılı, kornişli, sade ve küçük bir yapıdır (Şekil 4.51). Askeri alan sınırları içinde kalması nedeniyle içine girilememiştir. Giriş kapısının üzerinde taş üzerine işlenmiş bir tuğra bulunmaktadır. 1998 yılında onarım geçirmiştir. Günümüzde Milli Savunma Bakanlığı mülkiyetinde kullanılmaktadır.

Şekil 4.51: Kastamonu Daday Askerlik Dairesi Cephanelik Binası (Topçubaşı, 2005).

E. İnebolu İlçesi

1. Kastamonu İnebolu Belediye Dairesi

Cumhuriyet Meydanı Mehmet Aydın Caddesi'ndeki yapı, 30.41.ab pafta, 72 ada, 8 parselde bulunmaktadır (Şekil 4.52). Vali Abdurrahman Paşa tarafından 19.yüzyıl sonlarında yaptırıldığı bilinmektedir.

Şekil 4.52: Kastamonu İnebolu Belediye Dairesi (Topçubaşı, 2005).

Günümüzde Kızılay Sağlık Merkezi olarak kullanılan yapı, üç katlı, U plan şemalı ve kargirdir. Ana girişi kuzeydoğu cephesindendir. Cephelerde düz atkılı pencereler vardır. Zemin katın cephe düzeni büyük oranda değiştirilmiştir. Marsilya kiremitli kırma çatı altında yapı çevresi boyunca korniş dönmektedir. Yapı, kuzeyden başka bir yapıya bitişiktir.

Eski fotoğraflara göre, ilk inşa edildiğinde, yapıya üzerinde tuğra ve kitabe bulunan bir avlu giriş kapısından girilerek ulaşılmaktaydı (Şekil 4.53). Cumhuriyet'in ilk yıllarına ait bir başka fotoğrafta tuğra ve kitabenin kaldırıldığı görülmektedir (Şekil 4.54). Çeşitli dönemlerde onarımlar geçirmiş yapı, günümüzde iyi durumdadır.

Şekil 4.53: İnebolu İlçesi, Eski Belediye Dairesi bahçe giriş kapısı (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, N.Peker Albümü).

2. Kastamonu İnebolu Askerlik Dairesi

Günümüzde kullanılmayan yapı, giriş aksında iki katlı, diğer iki yan bölümde tek katlıdır (Şekil 4.55, 4.56). Dikdörtgen planlı ve kargir yapı günümüzde kullanılmamaktadır. Ana girişi batı cephesindendir. Girişe birkaç basamakla kemerli bir kapıdan ulaşılmaktadır. Zemin kattaki tüm açıklıklar kemerli birinci kat pencere açıklıkları ise düz atkılıdır. Yapının köşelerinde kesme taş pilastır kullanılmıştır.

11.107 m2 lik bir arsada bulunan ve 1891 yılında inşa edilmiş olan yapı, Kurtuluş Savaşı sırasında da Askerlik Dairesi olarak kullanılmıştır. 1974'de geçici olarak hapishane olarak kullanılıp, 1985'de yeni hapishanenin yapılması ve 1991'de buraya

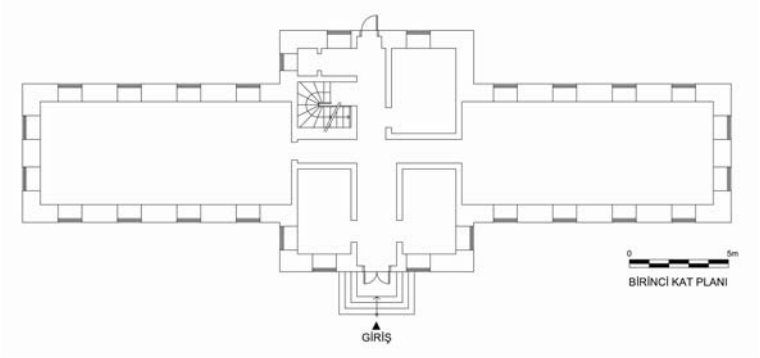
taşınılması sonucu boşaltılmıştır. 1991'den 1997 yılına kadar Askerlik Şubesi mülkiyetinde kalmış, 1997'de Kültür Bakanlığı'na devredilmiştir.

Şekil 4.54: İnebolu İlçesi, Eski Belediye Dairesi, Cumhuriyet dönemine ait bir fotoğraf (Mustafa Fakazlı Arşivi).

Şekil 4.55: Kastamonu İnebolu Askerlik Dairesi (Topçubaşı, 2005).

Şekil 4.56: İnebolu Askerlik Dairesi kat planı (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

3. Kastamonu İnebolu Liman Başkanlığı Binası

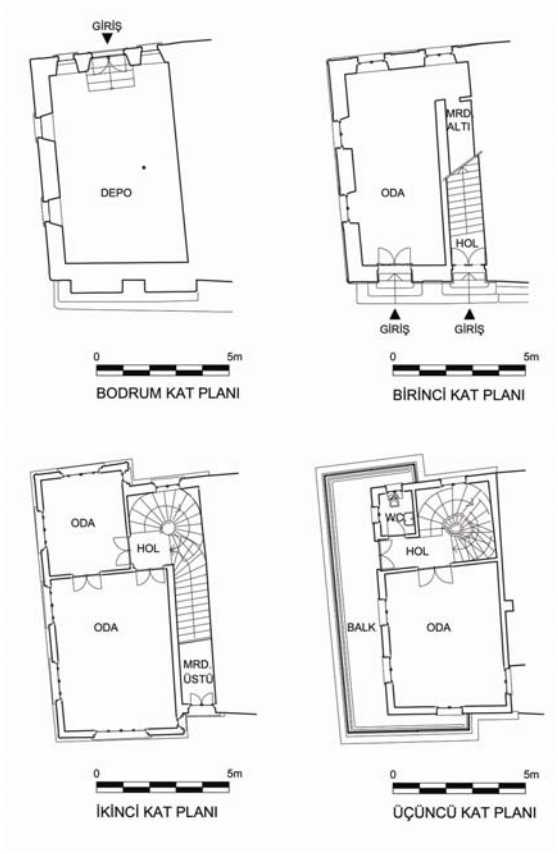
Cumhuriyet Caddesi Gümrük Sokak'ta yeralan bodrum üzeri üç katlı, dikdörtgen planlı, kargir bir köşe yapısıdır (Şekil 4.57, 4.58). 19. yüzyıl sonunda inşa edildiği düşünülen yapıya doğu cephesindeki beş basamakla ulaşılan kapıdan girilmektedir. Yapının zemin katına giriş, batıdaki kapıdandır. Pencere açıklıkları düz atkılıdır. İkinci katta çıkma yapan yapının üçüncü katı geri çekilmiş ve teras oluşturulmuştur. Katlar arası silmeler ve çatı altında kornişle çevrelenen yapının çatısı, marsilya kiremit kaplı kırma çatıdır. Yapının restorasyon projesi hazırlanmış olup, projenin uygulanması için hazırlıklar sürmektedir.

Şekil 4.57: Kastamonu İnebolu Liman Başkanlığı Binası (Topçubaşı, 2006).

4. Kastamonu İnebolu TürkOcağı Binası

Cumhuriyet Meydanı Mehmet Aydın Caddesi'ndeki yapı, 30.41.ab pafta, 72 ada, 8 parselde bulunmaktadır (Şekil 4.59, 4.60). Yapı günümüzde Atatürk'ün İnebolu'yu ziyareti ve Şapka İnkılabı'yla ilgili bir kültür merkezi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.58: İnebolu Liman Başkanlığı Binası kat planları (MP. Mustafa Pehlivanoğlu Tasarım ve Uygulama Ltd.Şti).

Şekil 4.59: Kastamonu İnebolu Türk Ocağı (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

Halk Evi ve Türk Ocağı olarak bilinen bu yapının kesin olarak hangi tarihte inşa edildiği bilinmemekle beraber, geç Osmanlı devri eseri olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirebilir. Yapı, 27 Ağustos 1925'de Mustafa Kemal Atatürk'ün İnebolu'ya gelerek, "Şapka İnkılabı" konuşmasını yaptığı binadır. Binanın o dönemdeki sahibinin bir tüccar olduğu söylenmektedir. Yapı, daha sonra anılan tüccarın oğullarından "Türk Ocağı"nın mülkiyetine geçmiştir. 1931 yılında Türk Ocağı'ndan, "Cumhuriyet Halk Fırkası"na aktarılmış, 1951 tarihine kadar "Halk Evi" olarak kullanılmıştır. Bina, bilinmeyen bir tarihte "Hazine" mülkiyetine geçmiştir. 1956 yılında bir şahıs binayı Maliye'den satın alarak otel olarak kullanmaya başlamıştır. Yapının restorasyon çalışmaları 2006 yılında tamamlanmış, günümüzde Kültür Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.60: İnebolu Türk Ocağı kat planları (K. Eyüpgiller Arşivi).

5. Kastamonu İnebolu Osmanlı Bankası

Cumhuriyet Caddesi Gümrük Sokak'ta yeralan iki katlı, dikdörtgen, kargir yapı, Milli Eğitim Bakanlığı mülkiyetindedir. Yapıya batı cephesindeki beş basamakla ulaşılan kapıdan girilmektedir. Pencere açıklıkları düz atkılı ve taş sövelidir. Kuzey cephesinde metal payandalarla desteklenmiş bir balkon vardır. Yapının köşelerindeki pilastırların derzleri belirginleştirilmiştir. Katlar arasındaki silme ve korniş yapıyı çevrelemektedir. Oldukça sade bir yapıdır (Şekil 4.61, 4.62, 4.63).

Osmanlı Bankası İnebolu Şubesi'nin 1910 yılından önce kurulmuş olduğu, bu tarihte bir süredir çalışmakta olduğu bilinmektedir[427]. Bir dönem Eğitim Meslek Lisesi olarak kullanılan yapıda 2005 yılında başlanan restorasyon çalışmalarına başlanmış, 2007 yılında bu çalışmalar tamamlanmıştır. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Şekil 4.61: Kastamonu İnebolu Osmanlı Bankası (Topçubaşı, 2006).

Şekil 4.62: İnebolu İlçesi, Eski Osmanlı Bankası (Mustafa Fakazlı Arşivi).

[427] Eldem, E., 1999. Osmanlı Bankası Tarihi, Osmanlı Bankası Tarihi Araştırma Merkezi ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul, sf.427.

Eldem, 1910 yılında İnebolu şubesinden gelen, yerel otoritelerin yabancı tabiyetdeki memurların işten çıkarılması talebi hakkındaki bir yazışmadan bahsetmektedir.

Şekil 4.63: İnebolu İlçesi, Eski Osmanlı Bankası (Mustafa Fakazlı Arşivi).

F. Küre İlçesi

1. Kastamonu Küre Askerlik Dairesi

Yapının inşa tarihi bilinmemektedir. Zemin üzerinde iki katlı yapı kagir ve dikdörtgen planlıdır. Yapının ana girişine, bir kat yüksekliğindeki merdivenlerle ulaşılır. Yapının girişi üzerinde ahşap dikmelerle taşıtılan üçgen alınlıklı bir giriş saçağı yer alır. Pencereleri düz atkılı, üst kat pencereleri ise taş sövelidir. Kırma çatısı kiremit kaplı yapı, 2002 yılında onarılmıştır (Şekil 4.64). Günümüzde Küre Askerlik Şubesi olarak kullanılmaktadır.

G. Taşköprü İlçesi

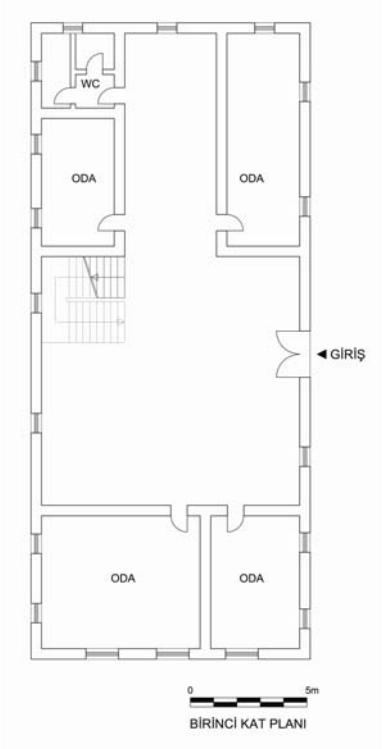
1. Kastamonu Taşköprü Hükümet Dairesi

Harmancık Mahallesi, Tosya Caddesi üzerinde 50.47.1-d pafta, 89 ada, 1 parselde yeralmaktadır (Şekil 4.65, 4.66). Mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne ait olup 10.11.1979 tarihinde tescil edilmiştir.

Üç katlı, dikdörtgen planlı olup, dışı kargir, iç elemanları ahşaptır. Ana giriş kuzey cephesindedir. Girişe, bir kat yüksekliğindeki merdivenlerden çıkılarak ulaşılır. Giriş sahanlığının üzerinde bulunan çıkma, sahanlıktaki 4 sütun üzerine oturur. Giriş kısmı, bu sütunlarla ve üzerindeki çıkma ile vurgulanmıştır. Bodrum kat ve giriş katındaki pencereler basık kemerlidir. Kemerlerin kilit taşları yüzey farklılığı ile

belirginleştirilmiştir. Birinci kat pencereleri ve giriş kapısının yanındaki pencereler düz atkılıdır. Tüm pencereler taş sövelidir. Yapı köşelerindeki taşlar, derzleri ve yüzeyde öne çıkmaları ile daha belirgin hale getirilmişlerdir. Cephe, kat silmeleri ve çatı altı kornişi ile süslenmiştir. Yapının üst örtüsü, marsilya kiremidi kaplı kırma çatıdır.

Yapı 1913 yılında 2.237 m2.lik alan üzerinde inşa edilmiştir. Taşköprü'nün 1927 yılında geçirdiği yangın nedeniyle hasar görmüştür[428]. 1329H./1913M. tarihli tapu sicilinde yapı, "bodrumu hapishane olarak kullanılan, onbirer odayı kapsayan kargir ve bahçe ve avlu" olarak tanımlanmıştır. 1995 yılında boya, badana ve onarımı, 2004 yılında ise cephe ve çatı onarımları yapılmıştır. Yapı günümüzde iyi durumdadır.

Şekil 4.64: Küre Askerlik Dairesi zemin kat planı [429].

[428] Taşköprü Hükümet Konağı hakkında Kaymakamlık'tan valilik makamına yazı, 3.12.1981 tarihli, 4/182 sayılı:

[429] Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, Küre Askerlik Dairesi Dosyası

Şekil 4.65: Kastamonu Taşköprü İlçesi Hükümet Dairesi (Topçubaşı, 2004).

Şekil 4.66: Taşköprü İlçesi Hükümet Dairesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

2. Kastamonu Taşköprü Redif Fırkası Binası

Harmancık Mahallesi, 162 ada, 40 parselde bulunan yapı, üç katlı, dikdörtgen planlı ve kargirdir (Şekil 4.67).

Yapıya giriş güney cephesindendir. Cephenin orta kısmı ileri çekilmiş, bu kısımda üst kat çıkması ve çatı ikişer sütunla desteklenmiştir. Yapının tüm pencereleri kemerli ve taş sövelidir. Yapının köşelerindeki köşe plastırı belirgindir. Kat silmeleri ve parapet altı silmesi tüm yapıyı çevrelemektedir. Kırma çatı parapet arkasında

kaldığı için, sokak seviyesinden görülmemektedir. Girişin üzerine denk gelen çatı parapeti, eliptik bir alınlık oluşturmaktadır.

1891 yılında inşa edilen yapı[430], uzun bir süre Redif Fırkası olarak kullanıldıktan sonra Milli Savunma Bakanlığı'na devredilmiş ve 1980 yılına kadar Askerlik Şubesi olarak kullanılmıştır. Yapı, 1988 yılında Çalışma Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu tarihten itibaren de Dispanser olarak kullanılmaktadır. Günümüzde bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.67: Kastamonu Taşköprü Redif Fırkası (Sarıtaş, 2004).

4.1.1.2. Sinop'daki kamu yapılarının tanımları

A. Sinop Merkez İlçe

1. Sinop, Merkez, İl Jandarma Alay Komutanlığı Binası

Meydankapı Mahallesi, Atatürk Caddesi, 7 pafta , 120 ada, 8 parselde yeralan yapı, Sinop Askerlik Şubesi Başkanlığı Misafirhane Binası olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.68).

[430] Ankara Koruma Bölge Kurulu, Taşköprü İlçesi, Redif Fırkası Binası Arşiv Dosyası.

Şekil 4.68: Sinop merkez ilçe İl Jandarma Alay Komutanlığı binası (Topçubaşı, 2006).

Dikdörtgen planlı, duvarları kesme taştan, ara bölmeleri ahşap, çatısı kiremit kaplı bir yapıdır. Zeminle birlikte 2 katlıdır. Yapıya giriş, doğu ve batı cephelerindeki kapılarla sağlanmıştır. Kapıya çift kollu merdivenle ulaşılmaktadır. Pencere üstlerinde kabartma şeklinde kare taşlarla bir friz dolaştırılmıştır. Doğu cephesinde, merdiven başındaki iki sütunla binanın duvarı arasındaki kısmın üzeri ayrı bir çatı ile kapatılmıştır. Sütunlar birbirlerine ve duvarlara kemerlerle bağlanmıştır. Pencere atkılarında kullanılan at nalı kemerler, yörede fazla görülmeyen mimari elemanlardır. Batı cephesinde bulunan çıkmalarla, cepheye hareket kazandırılmıştır.

Doğudaki kapıdan içeri girildiğinde, üst kata çıkılan çift kollu merdiven yer almaktadır. Zemin katla birinci katın planı aynı olup, her iki katta da 1 salon ve 11 oda yeralmaktadır.

Taban alanı 253 m2 olan kargir yapının inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Sinop Kalesi'ne geçişi sağlamak amacıyla önceleri han, daha sonra Redif Kışlası ve Sinop Askerlik Şubesi ile birlikte cephanelik olarak kullanılmıştır[431].

Hazine mülkiyetinde olan yapının 1933 yılında onarım geçirdiği, 1940 yılında da Binbaşı Nuri Bey tarafından onarıldığı bilinmektedir. 16.10.1997 tarihinde restorasyon çalışmalarına başlanmış, 1998 yılında çalışmalar tamamlanarak yapı misafirhane haline getirilmiştir.

[431] Milli Savunma Bakanlığı, Yaşayan Tarihi ve Kültürel Askeri Yapılar, sf.80

2. Sinop, Merkez, Askerlik Şubesi Deposu

Kaleyazısı Mahallesi, Sakarya Caddesi'nde 2 pafta, 8 ada, 42 parselde yeralan yapı, dikdörtgen planlıdır[432] (Şekil 4.69).

Şekil 4.69: Sinop merkez ilçede Askerlik Şubesi Deposu (Topçubaşı, 2006).

Hazine mülkiyetindeki iki katlı yapının dış duvarları kargir, iç duvarları ahşaptır. Giriş kapısı kemerli olup ikinci kat hizasına dek yükselmektedir. Pencere ve kapılar kemerli ve taş sövelidir. Yapıda kesme taş kullanılmıştır. Çatı marsilya kiremit kaplıdır.

3. Sinop, Merkez, Paşa Tabyaları

Nisi köyü çevresinde yeralan Paşa Tabyaları, 27 pafta, 184 ada, 5 parselde kayıtlıdır (Şekil 4.70). Şehir merkezinden 3 km. uzaklıkta yeralır. Osmanlı devrinde liman ile tersanenin emniyetini sağlamak amacıyla yapılmış, sonra karantina binası olarak da kullanılmıştır.

[432] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 57.000.0/1.3/1

Şekil 4.70: Sinop Merkez ilçe, Paşa Tabyaları (Topçubaşı, 2006).

Doğu-batı konumlu olan yapı 2 katlıdır. Alt kısma 3 büyük kemerli kapı açılmaktadır. Üst kısmında tek kapı yeralmaktadır. Ayrıca ikinci katta 11 top yuvası vardır. Geniş bir alanı kaplayan toprak altında kesme taşlarla örülmüş tonozlu koridor ve odalar ile, üstte tepeler arasındaki top yuvalarından oluşmaktadır. Alt kata açılan büyük kapılardan tonozlu büyük mekanlara geçilmektedir. Ana mekanlardan odalara kapılar açılmaktadır. Odalar arasında küçük koridorlar vardır. Alt bölümün üzeri tonoz örtülüdür. Ön cephesinde kemerli pencereler vardır. Giriş kısımlarının çevresi ve iç kısımları kesme taştan, diğer yerleri düzgün moloz taştan yapılmıştır.

Mülkiyeti hazineye ait Paşa Tabyaları'nın Trabzon Bölge Koruma Kurulu'nun 14/6/1988 tarih ve 56 sayılı kararlarıyla uygun görülerek, Temmuz 1991'de 10 yıllığına, belediyeye tahsisi yapılmıştır [433]. Günümüzde boş durmakta ve kullanılmamaktadır.

4. Sinop, Merkez, Hükümet Dairesi

Meydankapı Mahallesi, Sakarya Caddesi, 19 pafta,219 ada, 5 parselde kayıtlıdır[434] (Şekil 4.71).

[433] Her Yönüyle Sinop, İl Kültür Müdürlüğü, Sinop Valiliği Yayınları: 10, 1992, sf:15

[434] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Sinop Müze Müdürlüğü, Envanter No: 57.000.0/1.3/29

Şekil 4.71: Sinop Merkez İlçe Adliye binası (Topçubaşı, 2006).

Doğu-batı konumlu, dikdörtgen planlı, zemin ve kattan ibaret, üzeri kiremit kaplı ve kırma çatılıdır. 2005 yılında yapılan bir müdahale ile çatı katında konferans salonu olarak kullanılan ek bir mekan oluşturulmuştur. Adliye olarak kullanılmaktadır.

Hazine mülkiyetinde olan yapı, 34x34 m. boyutlarında taşlarla inşa edilmiş bir yapıdır.

Ön cephenin ortasında çift kanatlı, kemerli ahşap büyük bir kapı bulunmaktadır. Kapının ön tarafındaki sahanlığa 9 taş basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Sahanlığın üst kısmında iki mermer sütunla taşınan birinci katın çıkması yeralmaktadır.

Ön cephenin kat hizaları silmelerle ve köşeleri plastırlarla vurgulanmıştır. Zemin katta 8, birinci katta 10 adet pencere vardır. Pencereler kesme taş sövelidir. Ön cephedeki çıkmanın üst kısmındaki alınlık taş üzerine kabartma olarak yapılmış yaprak ve çiçek motifleri ile bezelidir. Doğu cephesinde köşeler ve katlar silmelerle belirtilmiştir. Pencere kenarları ise kesme taşlarla yapılmıştır. Yüzeyin geri kalanında devşirme taş kullanılmıştır. . Binanın doğu cephesi ile batı cephesi aynı özelliktedir. Zemin katta ve birinci katta 6 adet pencere açıklığı vardır. Kuzey cephesinde, zemin kata açılan iki kanatlı ve kemerli ahşap bir kapı bulunmaktadır. Kapının üst tarafında merdiven boşluğunu aydınlatan 3 büyük pencere açıklğı vardır. Bu cephede 12 adet pencere açıklığı yeralır. Pencere çevrelerinde kesme taş söveler bulunmaktadır.

Bodrum kısmı depo olarak kullanılmaktadır. Zemin katta ise, dikdörtgen planlı büyük bir salon ve 12 oda yer almaktadır. Birinci katta zemin katta olduğu gibi büyük bir sofa ve 16 oda bulunmaktadır. Binanın döşemeleri ve tavanı ahşaptır.

1281 H./1861 M. tarihinde Sinop'ta hükümet konağı yapılması talebine dair bir belge bulunmakta ise de[435], inşasına 1907 yılında başlandığı ve 1325 H./ 1907 M. tarihinde yapım aşamasında olduğu bilinmektedir[436]. Mutasarrıf Tevfik Paşa tarafından yaptırılmıştır [437].

Yapının Rus Savaşı sırasında büyük zarar gördüğü bilinmektedir. 1336H./1918M. tarihinde bombardıman sonrası harap olmuş Sinop Hükümet Konağı'nın tamiri için ödenek istenmiştir[438]. 1337 H./ 1919 M. tarihinde Sinop Hükümet Konağı pencere tamiratı için merkezden ödenek istendiği bilinmektedir [439].

5. Sinop, Merkez, Cezaevi

II. Abdülhamid zamanında, 1885 yılında Mutasarrıf Veysel Paşa tarafından yaptırılmıştır[440]. Kiremit çatılı kargir yapı, İçkale'nin güneyinde eskiden tersane olan alanda yer almaktadır (Şekil 4.72, 4.73, 4.74).

Avlu ve yapı, içinde yüksek duvarlarla 3 bölüme ayrılmıştır. Eğim dolayısıyla iki kısımda zemin üzeri 1 katlı, diğer kısımda bodrum, zemin ve 1 katlıdır. Duvarlar büyük ölçüde taş almaşık örgülüdür. Saçak altı ve kat silmeleri tuğladır. Dikdörtgen ve taş söveli pencere açıklıkları vardır. 1979 yılında çıkan yangında binanın ahşap olan çatısı yanmış, daha sonra yenilenmiştir. 1997 yılında boşaltılmış, müze olarak kullanıma açılmıştır.

---

[435] BOA, Tarih: 07/C /1281 (Hicrî) – 07/Kasım/1864 (Miladi), Dosya No:520, Gömlek No:23391, Fon Kodu: İ..MVL. , 'Sinob'a Hükümet Konağı yapılmasına dair.'

[436] BOA, Tarih: 06/R /1325 (Hicrî) – 19/Mayıs/1907 (Miladi), Dosya No:19, Gömlek No:1325/R-03, Fon Kodu: İ..DFE. , 'Sinob şehrinde yapılmakta olan hükümet konağının yapım masraflarının Defter-i Hakani İdaresi'ne isabet eden parasının ödenmesi.'

[437] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Sinop Müze Müdürlüğü, Envanter No: 57.000.0/1.3/29

[438] BOA, Tarih: 24/R /1336 (Hicrî) – 06/Şubat/1918 (Miladi), Dosya No:20, Gömlek No:55, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Bombardıman sonucu harap bir halde bulunan Sinop Hükümet Dairesi'nin tamiri için havalename talepi.'

[439] BOA, Tarih: 29/S /1337 (Hicrî) – 04/Aralık/1918 (Miladi), Dosya No:20, Gömlek No:80, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Sinop Merkez Hükümet Konağı pencere vesair yerlerinin tamiri için havalename talepi.'

[440] Bkz. Çakmakoğlu Kuru, A., Sinop Hapishanesi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004

Şekil 4.72: Sinop merkez ilçede eski Cezaevi binası (Topçubaşı, 2006).

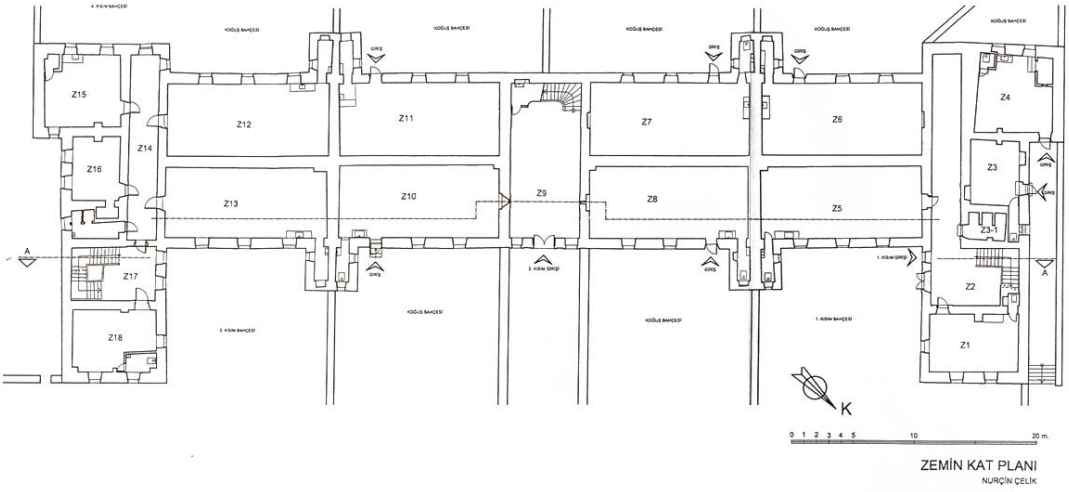
İçkale adı verilen ve Hapishane'nin bulunduğu alan, 3 Ekim 1214 yılında Sinop'u zapteden Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus tarafından anakalenin kuzeyden-güneye inen dik bir surla kesilmesi ile meydana getirilmiştir. Hapishane, enine bir duvar ile iki bölüme ayrılan İçkale'nin, güneyde kalan kısmı olan 10.247,74 m2'lik bir alana kurulmuştur[441].

Yapının çeşitli dönemlerde onarıldığı bilinmektedir. 1277H./1861M. tarihli bir belgede, Ankara, Kastamonu ve Canikli mahkumların kaldıkları Sinop'taki hapishanenin mahkumlar kaçacak şekide harap olduğu belirtilmektedir [442]. 1332H./1914M. tarihinde de yapının çeşitli bölümlerinde tamirat yapılmıştır [443]. Yapı 1997 yılında, Adalet Bakanlığı'ndan Kültür Bakanlığı'na devredilerek halkın ziyaretine açılmıştır.

[441] Her Yönüyle Sinop, İl Kültür Müdürlüğü, Sinop Valiliği Yayınları: 10, 1992

[442] BOA, Tarih: 22/N /1277 (Hicrî) – 03/Nisan/1861 (Miladi), Dosya No:464, Gömlek No:21, Fon Kodu: A.}MKT.UM.. , 'Ankara, Kastamonu ve Canikli mahkumların kaldıkları Sinop'taki hapishanesinin mahkumlar kaçacak şekilde harab olduğundan yeni bir hapishane yapılması.'

[443] BOA,Tarih: 27/C /1332 (Hicrî) – 23/Mayıs/1914 (Miladi), Dosya No:71, Gömlek No:5, Fon Kodu: DH.UMVM , 'Sinop Hapishanesi'nde yapılan tamiratın masraflarına ait keşif defterinin incelenerek kabul edildiği.'

Şekil 4.73: Sinop merkez ilçede eski Cezaevi binası planı (Çakmakoğlu Kuru, A., Sinop Hapishanesi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004).

Şekil 4.74: Sinop merkez ilçede eski Cezaevi binası hastanesinin temel atma töreni (Sultan İkinci Abdülhamid Han Devri Osmanlı Mektepleri).

6. Sinop, Merkez, Deniz Yolları Acenta Binası

1860 yılında Veli Ağa tarafından yaptırılan yapı, Meydankapı Mahallesi, Tersane Caddesi'nde, 7 pafta 54 ada 5 parselde yeralmaktadır[444] (Şekil 4.75).

[444] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 57.000.0/1.3/26

Şekil 4.75: Sinop Merkez Deniz yolları acente binası (Topçubaşı, 2006).

Güney-kuzey konumlu, dikdörtgen planlı, zeminle birlikte iki katlı ve kiremit çatılı bir yapıdır. Ulaştırma Bakanlığı'nın mülkiyetinde olan yapının ön cephesi caddeye bakmaktadır. Bu cephede, zemin katta çift kanatlı ahşap bir kapı ile onun yanında bir pencere yeralmaktadır. Üst katta ise, kemerli 2 pencere vardır. Binanın köşeleri ve pencere çevrelerinde kesme taş kullanılmıştır. Doğu kısmında 4, batıda 8, güneyde 5 pencere bulunmaktadır.

Özgün işkevi konut olan yapı, Denizyolları İşletmesi Acentalığı olarak kullanılmaktadır.

7. Sinop, Merkez, Postahane Binası

Meydankapı Mahallesi Tersane Caddesi 7 pafta, 169 ada 3 parselde kayıtlı yapı, Mutasarrıf Zihni Bey tarafından 1329-1337H./1911-1919M. tarihleri arasında yaptırılmıştır [445] (Şekil 4.76)

Dikdörtgen planlı, kuzeyde anıtsal, batı ve güneyde yan girişleri olan bir yapıdır. Bodrum ve giriş katlarından oluşan yapıda, ana cephe simetriktir. Dış duvarları kesme taştan, iç bölmeleri ahşaptır. Genel olarak dikdörtgen bir plan göstermesine rağmen, simetrik kuzey cephede 11 basamakla çıkılan anıtsal girişin bulunduğu orta bölüm içe çekilmiştir, dolayısıyla yan kanatlar dışa taşırılmıştır. Pencere çevrelerinde

[445] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 57.000.0/1.3/24

mermer söveler bulunmaktadır. Yapının kırma çatısı marsilya kiremidi ile kaplıdır. Özgün kullanımı konuttur. Bugünkü sahibi Ulaştırma Bakanlığı'dır.

Şekil 4.76: Sinop Merkez İlçe'de Postane binası (Topçubaşı, 2006).

8. Sinop, Merkez, Şehir Kulubü

Meydankapı Mahallesi 7 pafta, 52 ada, 6 parselde kayıtlı Şehir Kulübü, Belediye Parkı içerisinde ve Atatürk anıtının arkasında yeralan tek katlı bir yapıdır[446] (Şekil 4.77).

Subasman seviyesi yüksek tutulmuştur. Subasmanın duvarları moloz taş ve tuğla örülü olup, üzeri betonlanmıştır. Subasmanla üstyapının birleşimi geniş ahşap silmelerle belirlenmiştir. Binaya giriş, güneyden sekiz basamaklı taş merdivenle ve çift kanatlı ahşap bir kapı ile sağlanmıştır.

Kare planlı ve simetrik düzenli olan yapının giriş cephesinde, köşelerde yer alan beşgen planlı birer mekan, yapının özgün plan şemasında ana plana eklenmiştir. Yapının tüm cepheleri ahşap karkas tekniğinde olup, üzeri kireç sıvalıdır. Beşgen çıkmaların pencereleri giyotin, diğer pencereler çift kanatlıdır. Yapının çatısı alaturka kiremit kaplı kırma çatıdır, beşgen mekanların üzeri ise soğan kubbelerle örtülmüştür.

[446] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 57.000.0/1.3/152

Şekil 4.77: Sinop merkez, şehir kulubü (Topçubaşı, 2006).

9. Sinop, Merkez, Mekteb-i İdadi (öğretmenevi)

Ada Mahallesi, Okullar Caddesi'nde yeralan yapı 10 pafta 228 ada 3 parselde kayıtlıdır (Şekil 4.78). 1899 yılında inşa edilmiştir.

1299H./1881M. tarihinde mutasarrıf olan Veysel Paşa tarafından temel atma merasimi yapılmış, mali olanak bulunamadığı için uzun zaman beklemiş, daha sonra mutasarrıf Nardalı Ömer Şevki Paşa yardımı ile 1316H./1898M.'da tamamlanmış ve 1308H./1890M.'de Alaeddin Camii bahçesindeki ahşap binada açılan idadi buraya taşınarak, eğitime başlanmıştır. 1319H./1901M. dikkatsizlik yüzünden ahşap kısmı yanmış, öğrenciler yine eski okul binasına geçmişlerdir. 1328 H./1910M.'e kadar harap bir halde kalan bina, eski Rodos maarif müdürü Sinop'lu Nail Bey'in yardımıyla onarılarak, yeniden idadi olarak çalışmaya başlamıştır. İlk açıldığı zaman, 3 rüşdiye ve 2 idadi olmak üzere 5 sınıflı olduğu bilinmektedir.

1976 yılında iç bölümleri ve çatısı yıkılarak yeniden yapılmıştır. Yıkılmadan önce 17 dersanesinin bulunduğu, çatısının ise kiremitle kaplı olduğu bilinmektedir[447]. Milli Eğitim Bakanlığı'nın mülkiyetindeki bina, 36x15.50m. boyutlarında olup dikdörtgen planlıdır. Zemin ve üst kattan ibarettir. Cephe duvarları kesme taştandır. Katlar arası silmelerle vurgulanmıştır.

[447] Sinop Cumhuriyetin 15. Yılında, Marifet Basımevi İzmir 1938, sf. 56-57

Şekil 4.78: Sinop merkez ilçede bugünkü öğretmenevi binası (Topçubaşı, 2006).

Giriş, cephedeki büyük ve kemerli kapıdandır. Kapının üst kısmında mermer bir kitabe yeralmaktadır. Bütün pencereler dairesel kemerli ve kesme taş sövelidir. Yapıyı çevreleyen saçak kornişi, üstüste binen silmelerin dışa doğru taşırılmasıyla meydana gelmiştir. Arka cephede binaya dar bir koridorla bağlantısı olan 5x6m. boyutlu, zemin katla birlikte iki katlı, mimari yönden aynı özelliklere sahip bir ek kısım bulunmaktadır[448]

10. Sinop Merkez, Eski Rum Okulu (Cumhuriyet İlkokulu):

Yapının 1875 yılında Rum öğrenciler için okul olarak inşa edildiği[449], 1334H./1916M. tarihinde Sinop Rum Okulu işlevini sürdürdüğü[450] bilinmektedir (Şekil 4.79).

Yapı 2 katlıdır. Zemin katta giriş kapısının karşısında iki kollu bir merdiven bulunur. Girişteki koridora açılan toplam 5 sınıf vardır. Üst kat plan şeması alt kattakini

[448]Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 57.000.0/1.3/47

[449]Mevcut Cumhuriyet İlkokulu Müdürü ile 2006 tarihinde yapılan karşılıklı görüşme.

[450] BOA, Tarih: 11/B /1334 (Hicrî) – 14/Mayıs/1916 (Miladi), Dosya No:138, Gömlek No:36, Fon Kodu: DH.UMVM , 'Sinop Mutasarrıflığı Tahrirat Kalemi Mübeyyizliği'nde müstahdem olduğu halde ilave olarak Sinop Rum Mektebi türkçe muallimliğini de ifa etmekte iken askere alınan Hüseyin Hilmi Efendi'nin maaşı.'

tekrarlamaktadır ve koridora 6 adet mekan açılmaktadır. Tuvaletler, giriş katında merdiven altında yer almaktadır.

Şekil 4.79: Sinop Merkez ilçede eski Rum Okulu (Topçubaşı, 2006).

11. Sinop, Merkez, Rüşdiye Mektebi

Yapı, Ada Mahallesi Okullar Caddesi üzerindedir. 36x15.50m. ölçülerindedir. Zemin katta iki koridor sonunda iki büyük oda bulunmaktadır. Günümüzde İstiklal Ortaokulu olarak kullanılmaktadır. Bodrum üzeri iki katlı olan yapının, 1976 yılında çatısı ve içmekanı yenilenmiştir.

1281H./1864M. tarihinde Sinop'ta Rüşdiye açıldığı bilinmektedir[451]. Rumca kitabesinden 1899 yılında Rum öğrenciler için "Rüşdiye" olarak yaptırıldığı anlaşılan yapı[452], (Şekil 4.80) Günümüzde İl Kültür Turizm Müdürlüğü'nün kullanımındadır.

12. Sinop, Merkez, Tütün Deposu

Rüşdiye binasına bitişik, bu binaya koridorla bağlanan iki katlı, aynı üslupta bir yapı daha bulunmaktadır (Şekil 4.80). Bu ek binanın tütün deposu olarak kullanıldığı, bugünkü kullanıcıları tarafından anlatılmıştır. Yapı alandaki diğer depo yapılarından

[451] BOA, Tarih: 10/S /1281 (Hicrî) – 15/Temmuz/1864 (Miladi), Dosya No:511, Gömlek No:23083, Fon Kodu: İ..MVL. , 'Sinob kasabasında açılan Rüşdiye Mektebi'ne dair.'

[452] Hüseyin Hilmi, Sinop Kitabeleri, Sinop, 1339

mimari olarak farklıdır. Yapının Sinop'ta var olduğu bilinen Reji İdaresi trafından kullanılmış olması mümkündür.

Şekil 4.80: Sinop Merkez İlçe'de Rüşdiye Mektebi (fotoğrafta sağdaki yapı) ve tütün deposu (fotoğrafta soldaki yapı) (Topçubaşı, 2006).

13. Sinop, Merkez, Konut (Rıza Nur Halk Kütüphanesi)

Yeni Mahalle, Dr. Rıza Nur Caddesi'nde yeralan yapı, 16 pafta, 172 ada, 1 parselde kayıtlıdır[453]. Eski Maarif Vekili Rıza Nur Bey tarafından konut olarak yaptırılmış olup bugün kütüphane olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.81).

Yapı, dikdörtgen planlı, giriş, 1.kat ve 2. kattan oluşmaktadır. Temel, ve ana duvarları taş, pencere söveleri tuğla, döşemeler, merdiven, tavan ve iç bölmeleri ahşaptır. Giriş cephesi kuzeye, caddeye, arka cephesi ise denize bakmaktadır. Cephe, ortadan geçen iki kat yüksekliğindeki sütunçeye göre simetriktir. Sütunun üstünde yarısı duvara gömülü korint uslupta devşirme başlık yeralır.

Cephede simetri ekseni oluşturan sütunçenin iki yanından,1. kata çıkan onüçer adet taş basamaklı merdiven vardır. Basamakların bittiği sahanlık köşesinde sekizgen kaide üstüne oturtulmuş köşeli sütunlar vardır. Bu cephede zemin katta iki kapı dört pencere, birinci katta yarım daire şeklinde tepe pencereli iki kapı, altı kemerli

[453] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 57.000.0/1.3/18

pencere açıklığı, ikinci katta iki balkon, oniki pencere açıklığı vardır.Batı ve doğu cephelerinde zemin katta üç, birinci ve ikinci katta altışar adet pencere vardır. Yapının çatısı marsilya kiremitle kaplıdır.

Şekil 4.81: Sinop merkez ilçede Rıza Nur Halk Kütüphanesi (Topçubaşı, 2006).

Şekil 4.82: Sinop Merkez İlçe'de su deposu (Topçubaşı, 2006).

14. Sinop, Merkez, Su Deposu

Ada Mahallesi, 23 pafta, 98 ada, 14 parselde yeralan[454] yapı dikdörtgen planlı, 4 mekanlıdır. (Şekil 4.82).

Yapı 3 duvarla 4 mekana ayrılmıştır, bölümler arasındaki geçiş kemerli birer açıklıkla sağlanmıştır. Bu açıklıklar daha sonra örülerek kapatılmıştır. Taban toprakla doludur, bölme duvarları sıvalıdır.

Kuzey-güney konumlu yapı, kot farkı sebebiyle doğuda tek katlı, batıda 3 kat yüksekliğinde algılanmkatadır. Moloz taş ve harç kullanılarak yapılmıştır.

Her bölümün üzerinin beşik tonozla örtüldüğü duvar üstlerindeki ayaklardan bellidir. Üç bölüm üzerindeki beşik tonoz örtü yıkılmış olup yalnız kuzeydeki tonozun yarısı vardır.

Yapının, izinsiz olarak, yakın dönemde konut olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Günümüzde boş, bakımsız durumda ve kullanılamaktadır.

15. Sinop, Merkez, Tütün Deposu

Yenimahalle'de yer alan yapı, dikdörtgen planlı moloz taştan kargir bir yapıdır (Şekil 4.83).

Giriş cephesinde zemin kata açılan düz atkılı 2 kapı ve kemerli 3 pencere açıklığı bulunmaktadır. Kat silmesi yoktur, çatı saçağı hizasında kirpi saçak kullanılmıştır. Yapının ahşap çatısı çökmüştür.

Yerel halkla yapılan görüşmelerden[455] tütün deposu olarak kullanıldığını öğrenilen bu yapının, Yenimahalle üzerinde varolduğu kaynaklarda anlatılan reji idaresine yakınlığı ve mimarisi düşünüldüğünde, 19. yüzyıla tarihlenmesi olasıdır.

16. Sinop, Merkez, Reji Çeşmesi

Yenimahalle'de yer alan oldukça sade yapı, bir evin köşesinde yer almaktadır (Şekil 4.84). Kitabesi bulunan ve üzerinde 1908 tarihi okunan çeşme, Sinop Valiliği'nce 1989 yılında onarılmıştır.

---

[454] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 57.000.0/1.0/12

[455] Mayıs 2006 tarihinde Cemalettin Kaya ile yapılan karşılıklı görüşme.

Şekil 4.83: Sinop, merkez, tütün deposu (Topçubaşı, 2006).

Şekil 4.84: Sinop, merkez, reji çeşmesi (Topçubaşı, 2006).

B. Boyabat İlçesi

1. Sinop, Boyabat, Askerlik Şube Binası

Zincirlikuyu Mahallesi, Hastahane Sokak 38 Pafta, 189 ada, 1 parselde yer almaktadır (Şekil 4.85). Yapı, geniş bir bahçe içerisinde 265 m2'lik bir alan üzerine oturmaktadır.

Bodrum kat üzeri 2 katlı olan kargir yapı 1855 yılında depo olarak yapılmıştır. Mimarı ve yaptıranı bilinmeyen, ancak 19. yüzyılda Rum azınlık tarafından inşa edildiği sanılan yapının Cumhuriyet'in ilanından önce Redif Alayı'nın deposu olduğu, sonradan hastane olarak kullanıldığı ve 1940-1944 yılları arasında 38. Tabur Alay Komutanlığı'na hizmet verdiği ve son olarak da yine hastane olarak kullanıldığı bilinmektedir. 1955 yılından itibaren Askerlik Şubesi olarak kullanılan yapı, 1998 yılında onarılmıştır[456].

Yapı dikdörtgen planlıdır. Doğu cephesinde yeralan 1. kat seviyesindeki girişin, çift taraflı merdivenle yükseltilerek ulaşılan sahanlığında ikinci katın balkonunu taşıyan yüksek kaideli iki sütun yer almaktadır. Subasman kotunda dairesel formlu pencere boşlukları bulunmaktadır. Cephe ortasındaki giriş kapısının iki yanındaki dairesel kemerli üçer pencere demir parmaklıklıdır. Bütün cephelerde yapıdaki simetriye uygun pencereler yeralmaktadır. Kilit taşları bezemeli, zemin ve birinci katlardaki kemerli pencere ve söve detayları ile, Neo-klasik bir yapıdır. Giriş bölümünün İyonik kolon başlıkları, çatı parapet ve kat silmeleri, aynı dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Katları ayıran kornişler, yapının köşe plastırlarıyla birleşerek tüm cepheleri dolaşmaktadır. Saçak, yine kornişlerle dışarıya taşırılarak yapılmıştır.

C. Ayancık İlçesi

1. Sinop, Ayancık, Askerlik Şube Binası

Hükümet Caddesi Yalı Sokak'ta yeralan yapı doğu-batı konumlu, dikdörtgen planlıdır (Şekil 4.86). Kiremit çatı ile kapatılmış yapı, bodrum üzeri 2 katlıdır.

[456] Milli Savunma Bakanlığı, Yaşayan Tarihi ve Kültürel Askeri Yapılar, s.79

Askerlik Şubesi binasının yapımının, Ayancık İlçesi'nin kuruluşuna (1860-1863 yıllarında) kadar tarihlendiği bilinmektedir[457]**.** Milli Savunma Bakanlığı mülkiyetinde olan yapı, 11x 22.80m. boyutlarında olup, yüzölçümü 332 m2.dir[458].

Yapıya üç basamakla küçük bir sahanlıkla ulaşılan, kenarları kesme taş, dairesel kemerli, ahşap ve çift kanatlı büyük bir kapı ile girilmektedir. Sahanlık üzerinde iki mermer sütun üst kat balkonunu ve balkon üzerindeki üçgen alınlıklı çatıyı taşımaktadır. Her katta 6 tane olmak üzere toplam 12 pencere açıklığı bulunan cephede, pencereler dairesel kemerli ve kesme taş sövelidir.

Yapının arka cephesinde de dairesel kemerli küçük bir giriş kapısı daha vardır. Yapının iç duvarları bağdadidir ve kırma çatı alaturka kiremit kaplıdır. Tam kemerli pencereleri, kullanılan söve detayları, kat silmeleri ve giriş bölümü ile eklektik bir tarz sergilemektedir.Yapı 23.6.1992 yılında restore edilmiştir ve pencereler plastik pencereler ile orjinaline uygun bir şekilde değiştirilmiştir [459].

Şekil 4.85: Boyabat Askerlik Şube Başkanlığı Binası (Topçubaşı, 2006).

[457] Ömer Seyfettin'in babası Yüzbaşı Ömer Şevki Bey'in 1891 yılında Ayancık'ta Askerlik Şube Reisliği yaptığı bilinmektedir

[458] Milli Savunma Bakanlığı, Yaşayan Tarihi ve Kültürel Askeri Yapılar, s. 78

459 Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 57.02/1.2/50

2. Sinop Ayancık, Rum Ortodoks Kilisesi (Cezaevi)

Sinop İli, Ayancık İlçesi, Yalı Mahallesi III pafta, 33 ada 11 parselde kayıtlı ve Maliye Hazinesi'ne ait olan yapının uzun yıllar Rum Ortodoks Kilisesi olarak kullanıldığı bilinmektedir. 1942 yılında Cezaevi olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1998 yılı itibarı ile yapı boşaltılmış durumdadır (Şekil 4.87).

Küçük bir yerleşim yeri için yapılmış kilisenin 19. yüzyıl sonunda inşa edildiği düşünülmektedir.

Şekil 4.86: Sinop Ayancık İlçesi Askerlik Şubesi Binası (Topçubaşı, 2006).

Yapıya giriş, güney cephesinde yer alan kesme taş, söveli ve üçgen alınlıklı kapı ile sağlanmaktadır. Cezaevi olarak kullanıldığı sırada yol kenarında yüksek avlu duvarları ve avluda yer alan alçak tek mekandan oluşan görüşme odası yapılmıştır. Yapı, ağaçların yer aldığı birinci avlu, yapı güney sınırı boyunca bölünmüş ve eski bir su kuyusuna sahip ikinci avlu, kuzeyinde yine bir duvarla bölünmüş üçüncü avlu ile toplam 1330 m2.lik bir alanı kaplamaktadır.

İki kat yüksekliğindeki yapının doğu cephesinde küçük olmak üzere, güney ve kuzey cephelerinde kesme taş söveli yuvarlak kemerli demir parmaklıklı yüksek pencereler yer almaktadır. Yapının beşik çatısı kuzey ve güney cephelerde üç kademeli taş silme saçağa sahiptir. Doğu cephede yapı köşeleri kesme taşlarla vurgulanmıştır. Doğu cephede bulunan apsis yarım kubbesinin silindirik çıkıntısı, dışarıdan basık yarım konik çatı ve kiremitle kaplanmış, duvar yüzeyinde üçgen silmeyle çerçevelenmiştir.

Şekil 4.87: Sinop Ayancık Eski Rum Ortodoks Kilisesi (Topçubaşı, 2006).

4.1.1.3. Bolu'daki kamu yapılarının tanımları

A. Bolu, Merkez İlçe

1. Bolu Merkez, Hükümet Konağı

Tabaklar Mahallesi Hükümet Caddesi 2 pafta, 365 ada, 20 parselde kayıtlı yapı, 1999 yılındaki deprem sırasında hasar görmüştür. Yapının 2006 yılında devam eden restorasyon çalışmaları 2007 yılında tamamlanmıştır (Şekil 4.88, 4.89).

Bolu Belediyesi arşivinde yeralan bir fotoğrafa göre, yapı özgün halinde dikdörtgen bir kütle olup, üç katlı ve kargirdir. Köşelerin ve girişin öne çekilmesiyle, giriş cephesi hareketlendirilmiştir. Bina girişi, basamaklarla çıkılan sahanlıkta yer almaktadır. Sahanlıkta bulunan ve kemerlerle birbilerine bağlı sütunlar üst kat çıkmasını taşımaktadır. Kırma çatı parapet duvarının arkasında gizlenmiştir. Parapet duvarı öne çıkma yapan duvar yüzeylerinde kıvrımlı alınlıklar halinde yükselmektedir.

Özgün yapı, 1811 yılında Bolu Mutasarrıfı Hüsrev Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Yapı, Hüsrev Paşa'nın Osmanlı Rus Harbi'ne katılması sebebiyle onun adına kahyası İbrahim Paşa tarafından tamamlanmıştır. Hüsrev Paşa, harem ve resmi daire kısımlarından oluşan bir yapı yaptırmıştır[460]. Bolu Belediyesi'nce düzenlenen arşiv

[460] Bolu Merkez İlçe Belediyesi, Fen İşleri Müdürlüğü, Hükümet Konağı dosyası, tarihsiz

dosyasındaki tarihçeye göre yapının resmi daire olan bölümü üç katlı olup, birinci katta 15, ikinci katta 12, üçüncü katta 1 sofa, 10 oda bulunmaktaydı (Şekil 4.90, 4.91, 4.92), harem kısmı ise üç katlı olup, her katta 4 oda vardı [461].

1328H./1910M. tarihli bir belgede, Bolu Hükümet Konağı inşaatının biran önce tamamlanması istenmektedir [462]. 1328 H./1910 M. yılına ait bir arşiv belgesine göre, Hükümet Konağı ve Hamidiye Mektebi inşaatı için ücretsiz kereste talebinde bulunulmuş, ancak bu istek reddedilmiştir [463]. 1330H./1912M. tarihli bir belgede, Bolu Hükümet Konağı'nın inşaat masrafları için havalename istenmiştir [464]. Bir başka belgede, Bolu Hükümet Konağı'nın inşaat masrafları için bir miktar para gönderildiği, geri kalanının ise sonraki sene gönderileceği yazılıdır [465].

1933 yılında yanan yapı, halkın yardımı ile özgün planına sadık kalınarak bodrum kat üzerine üç katlı olarak yaptırılmıştır. 1944 depremi sırasında gördüğü hasardan sonra yapının üçüncü katı kaldırılmıştır. Günümüzdeki uygulamada yapı zemin katın üzerinde çelik konstrüksiyonlu olarak yeniden inşa edilmektedir(Şekil 4.49,4.50, 4.51, 4.52).

Şekil 4.88: Bolu Merkez İlçe Hükümet Konağı (Topçubaşı, 2005).

[461] Bolu Merkez İlçe Belediyesi, Fen İşleri Müdürlüğü, Hükümet Konağı dosyası, tarihsiz

[462] BOA, Tarih: 08/B /1328 (Hicrî) – 16/Temmuz/1910 (Miladi), Dosya No:113, Gömlek No:14, Fon Kodu: DH.MUİ. , 'Bolu Sancağı Hükümet Konağı inşaatının biran evvel ikmali.'

[463] BOA, Tarih: 12/Ca/1328 (Hicrî) – 22/Mayıs/1910 (Miladi), Dosya No:95, Gömlek No:41, Fon Kodu: DH.MUİ. , 'Bolu merkez liva hükümet konağı ile Hamidiye İnas Mektebi için gerekli kerestelerin meccânen verilemiyeceği.'

[464] BOA, Tarih: 26/B /1330 (Hicrî) – 11/Temmuz/1912 (Miladi), Dosya No:35, Gömlek No:5, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Meşrutiyeti'n ilanından beri hangi Hükümet Konağı veya hapishanelerin tamir ve tecdidi için hangi tarihte kaç kuruş harcandığını mübeyyin defterin tanzim ve irsali talepi.'

[465] BOA, Tarih: 30/B /1330 (Hicrî) – 15/Temmuz/1912 (Miladi), Dosya No:22, Gömlek No:30, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Bolu Hükümet Konağı inşaat masrafları için bir miktar tahsisatın gönderildiği, diğer kısmının ise sene-yi atiye'de gönderileceği.'

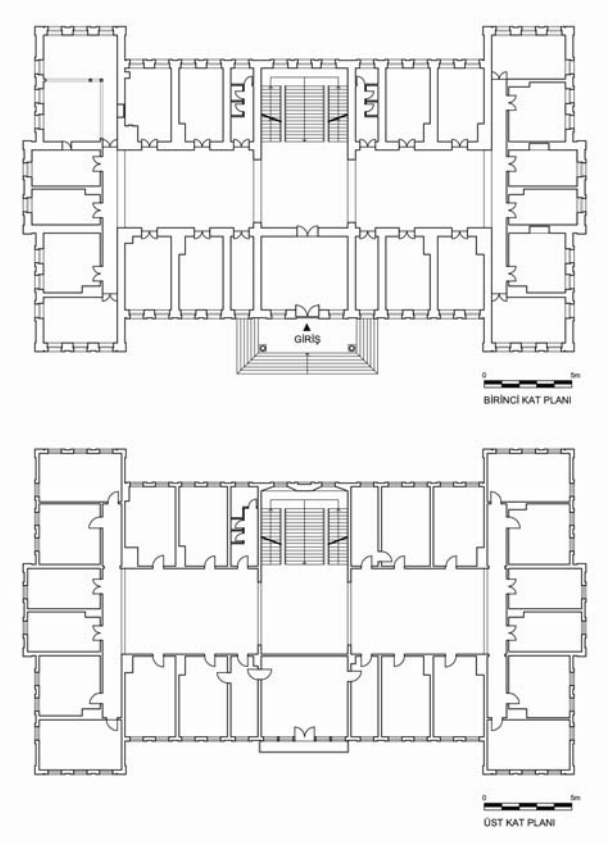
Şekil 4.89: Bolu Merkez Hükümet Konağı (Topçubaşı, 2007).

Şekil 4.90: Bolu Merkez Hükümet Konağı 1944 öncesi (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü).

Şekil 4.91: Bolu Merkez, Hükümet Konağı, (Bolu Sancağı Salname-i Resmisi, 1334, defa 1, Bolu Hükümet Matbaaası, 1918/1334).

Şekil 4.92: Bolu Hükümet Konağı, kat planları (Bolu Merkez İlçe Belediyesi)

2. Bolu Merkez, Güzel Sanatlar Galerisi (Sanat Merkezi)

Yapı, Tabaklar Mahallesi, Atatürk Bulvarı 1 pafta, 292 ada, 10 parselde bulunmaktadır (Şekil 4.93).

Bodrum kat üzerinde tek katlı yapı, dikdörtgen planlı ve kagirdir. Birkaç basamakla ulaşılan giriş kapısı, yapıdaki pencereler gibi, kemerli ve taş sövelidir. Plan şeması bir sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Yapının köşelerinde öne doğru çıkmalar vardır. Kırma çatı, marsilya kiremit ile kaplıdır.

Mimar Lütfi Nami Kataroğlu tarafından 1915 yılında Güzel Sanatlar Galerisi binası olarak yapıldığı bilinen yapı, özel idare binası, ana- çocuk sağlığı merkezi, kız öğrenci yurdu olarak değişik işlevlerle kullanılmıştır. Bu kullanımlar sırasında planda çeşitli bölüntüler yapılmış ve bodrum kata inen özgün merdiven değiştirilmiştir.

Yapının Cumhuriyet'in ilk yıllarında Vilayet Matbaası olarak kullanıldığı bilinmektedir[466]. 1992 yılında Bolu Belediyesi tarafından restorasyonu yaptırılarak kullanıma açılmıştır. Günümüzde Ressam Mehmet Yücetürk Sanat Merkezi olarak kullanılan yapı, bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.93: Bolu Merkez İlçe, Güzel sanatlar Galerisi (Topçubaşı, 2005).

[466] Ressam Mehmet Yücetürk Sanat Merkezi tanıtım broşürü, Bolu Belediyesi

B. Gerede İlçesi

1. Bolu, Gerede, Belediye Dairesi

Gerede Caddesi üzerinde bulunan yapı, eski ahşap belediye binasının yerine inşa edilmiştir. Günümüzde Gerede Belediyesi Kültür Sanat Merkezi olarak kullanılmaktadır. Zemin üzerinde bir katlı yapı, dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Giriş katında cadde cephesinde dükkanlar yer almaktadır. Yapıya girişler, dikdörtgenin iki kısa kenarındadır. Odalar, ortadaki koridora açılır. Üst kata çıkışı sağlayan iki merdiven kovası, koridorun her iki ucunda arka cepheye bitişik olarak yerleştirilmiştir. Döşemeler ve tavanlar ahşaptır. Yapının, üst katta cadde cephesinde çıkması vardır. Tüm pencere ve kapı açıklıkları düz hatıllı ve taş sövelidir. Kırma çatı, marsilya kiremidi ile kaplıdır.

Yapı 2005-2006 yıllarında onarım görmüştür. 2006 yılında Gerede Belediyesi Kültür Sanat Merkezi olarak kullanıma açılmış olan yapı günümüzde bakımlı ve iyi durumdadır (Şekil 4.94).

Şekil 4.94: Bolu Gerede Belediye Dairesi (Topçubaşı, 2008).

C. Göynük İlçesi

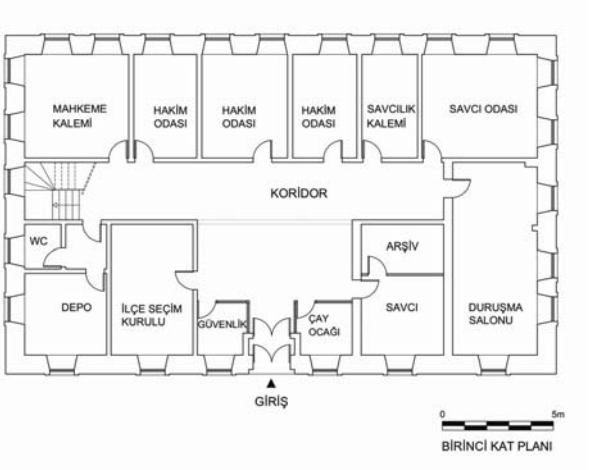
1. Bolu, Göynük, Hükümet Dairesi

Beybahçe Caddesi'nde yeralan Hükümet Dairesi, üç katlı, dikdörtgen planlı, kagir bir yapıdır (Şekil 4.95, 4.96).

Günümüzde yapının özgün kullanımı devam etmektedir. Ana girişi kuzey cephesindendir. Kemerli giriş kapısının üzerinde yapım tarihinin de yazılı olduğu bir kitabe yeralmaktadır**.** Yapının güneyinde bir giriş daha bulunmaktadır. Yapı, ortada bir koridor ve ona açılan odalardan oluşmaktadır. Üst kata ulaşan üç kollu merdiven giriş aksında değil, koridorun sonunda yapının doğusunda yerleştirilmiştir. Yapıdaki bütün pencereler kemerli ve taş sövelidir. Pencere kemerlerinin kilit taşları yüzeyden dışarı çıkarılarak vurgulanmıştır. Katlar arasında silmeler vardır. Bunlara ek olarak ikinci kat pencere denizliği hizasında dönen bir silme ve çatı altı kotunda bir korniş yapıyı çevrelemektedir. Yapının batı ve doğu cephelerinde çatı altında yer alan duvar parçası, kalem işleriyle süslenmiştir. Beşik çatı, marsilya kiremiti ile kaplıdır.

Şekil 4.95: Bolu Göynük Hükümet Dairesi (Topçubaşı, 2005).

Şekil 4.96: Hükümet Dairesi (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Yapının üzerindeki kitabeden, 1889-1890 (1305-1306H.) yıllarında Göynük kaymakamı Kamil Efendi tarafından yaptırıldığı öğrenilmektedir.

1336H./1918M. tarihinde, Göynük Kazasında hapishane olmadığı, Hükümet Konağı'nın bodrumunun hapishane olarak kullanıldığı, havasız olduğu için güneyindeki odaların hapishane olarak kullanılması ve gusulhane inşa edilmesi tebliğ edilmiştir [467].

2. Bolu, Göynük, Saat Kulesi

Günümüzde Zafer Kulesi diye de adlandırılan yapının inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bir kaynakta 1922 olarak belirtilmiştir[468]. İlçe merkezine hakim bir tepe üzerinde bulunan yapı, kare bir kaide üzerinde altıgen plan şemasına sahiptir. Yapıda üç ayrı kotta kapılarla manzara balkonuna çıkış vardır. (Şekil 4.97)

Şekil 4.97: Bolu Göynük Saat Kulesi (Zafer Kulesi) (Topçubaşı, 2005).

D. Mudurnu İlçesi

1. Bolu, Mudurnu, Belediye Dairesi

Belediye Caddesi, Kaygana Mahallesi, 26z-30c pafta, 37 ada, 9 parselde kayıtlı yapı iki katlı, dikdörtgen planlı ve ahşaptır.

[467] BOA, Tarih: 06/Za/1336 (Hicrî) – 13/Ağustos/1918 (Miladi), Dosya No:49, Gömlek No:33, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Göynük Kazası'nda hapishane ittihaz olunan Hükümet Konağı bodrumunun havadar olmayışı sebebiyle, güneyinde kalan odaların hapishane ittihazı, bir gusülhane inşası ve temizliğe riayet edilmesi hakkında mahalline tebligat yapılması.'

[468] Göynük, Göynük Kaymakamlığı Yayını, tanıtım rehberi 2003

Yapının Belediye Caddesi'ne bakan batı cephesinde zemin kat cephe düzeni bozulmuş, beş adet dükkan kullanımı için mekan bölüntüleri değiştirilmiştir. Belediye girişi ise kuzey cephesinde bir kat yüksekliğindeki merdivenden ulaşılan çift kanatlı kapı ile sağlanmaktadır.

Yapı, batı cephesinde birinci kat boyunca caddeye çıkma yapmaktadır. Bu çıkma beş ahşap konsolla desteklenmektedir. Yapının doğu cephesi sağırdır. Tüm pencereler düz atkılı ve büyük boyutlu açıklıklar biçimdedir. Kırma çatı, marsilya kiremit ile kaplanmıştır. Çatı, batı cephesinin ortasına denk gelen bölümde değiştirmektedir. Duvar yüzeyinde oluşan üçgen alınlıkta dekoratif üçgen şeklinde süslemeler vardır. Geniş saçaklı çatı ahşap payandalarla desteklenmiştir. Süsleme bakımından oldukça yalın bir yapıdır **.**

Özgün kullanımı Belediye Dairesi olan, daha sonra Hükümet Dairesi olarak kullanılan yapı[469], günümüzde Halk Kütüphanesi olarak işlevini sürdürmektedir.

2. Bolu, Mudurnu, Hapishane

Çarşı içinde Eski Cezaevi Sokak'ta bulunan yapı, ağustos 2005 tarihinde yerel halkla yapılan görüşmelerde "eski hapishane" olarak tanımlanmıştır (Şekil 4.98). Yapının özgün kullanımına ilişkin herhangi bir kayıta ulaşılamamıştır.

Zemin üzeri iki katlı köşe yapısı, kagirdir. Zemin kat dükkan olarak kullanılmaktadır. Özgün dükkan cepheleri değiştirilmiştir. Üst kat pencereleri kemerlidir. Katlar sade bir silme ile birbirinden ayrılmıştır. Yapıya çeşitli dönemlerde ekler yapıldığı, cepheden anlaşılmaktadır. Yapının özgün halinde zemin üzerinde bir kat olan küçük bir yapı olması mümkündür. Özgün olduğu düşünülen bu kısımda pencereler taş sövelidir ve pencere denizliği hizasında devam eden silme yapıyı çevrelemektedir. Ahşap kırma çatı, marsilya kiremit ile kaplıdır. Tespit yapılan 2005 yılında yapı kullanılmamaktadır, onarıma ihtiyacı vardır.

[469] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 109

Şekil 4.98: Bolu Mudurnu İlçesi, Hapishane (Topçubaşı, 2005).

4.1.1.4. Çankırı'daki kamu yapılarının tanımları

A. Çankırı, Merkez İlçe

1. Çankırı, Merkez, Hükümet Dairesi

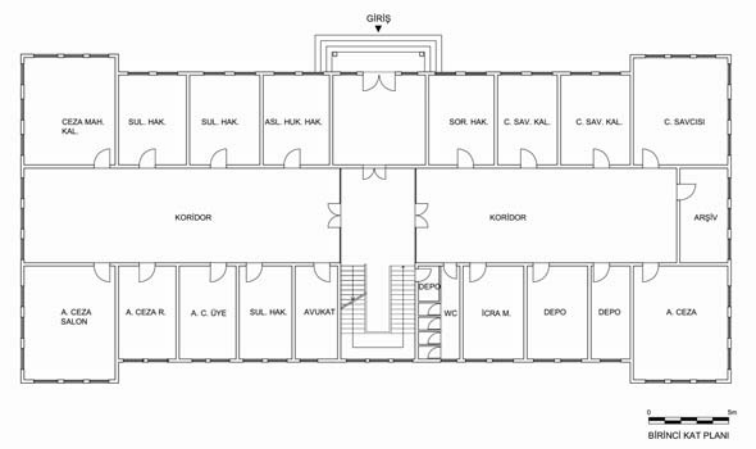
Cumhuriyet Mahallesi, 1 pafta, 48 ada, 1 parselde yeralan yapı Maliye Hazinesi mülkiyetinde olup, Adliye Bakanlığı'na tahsis edilmiştir (Şekil 4.99, 4.100).

Günümüzde Adliye Binası olarak kullanılmakta olan, bodrum üzeri iki katlı yapı, özgün halinde giriş kısmında cihannüma ilavesiyle üç katlıdır. Dikdörtgen planlı, simetrik bir yapıdır. Odalar, ortadaki geniş koridora açılmaktadır. Girişin karşısında yer alan merdiven, üst kata çıkışı sağlar. Bodrum katının kargir, diğer katlarının ahşap olduğu, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivindeki 18-01-1.2/378 numaralı envanter formundan öğrenilmektedir. Binaya giriş kuzey cephesinin ortasındaki sütunlu girişten, 5 basamaklı beton bir platformdan geçilerek sağlanmıştır. Giriş kapısının üstünde bulunan çıkma 4 ahşap direk ile taşınmaktadır. Yapının diğer üç cephesinde de çıkmalar vardır. Üçgen alınlıklı ve kemerli pencereler kullanılmıştır. Çatı marsilya kiremit kaplıdır. Yapının

cihannümasının olduğu ise eski fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Bu kısmın 1944 depreminden sonra yıkıldığı söylenmektedir.

Şekil 4.99: Çankırı Merkez İlçe Hükümet Dairesi (Topçubaşı, 2008).

Şekil 4.100: Çankırı Merkez İlçe Hükümet Dairesi (Çamlıca Basın Yayın).

Yapının inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ziya Demircioğlu, "Kastamonu Valileri" isimli kitabında, Kastamonu Valisi Enis Paşa zamanında ve 23 Temmuz 1321H/Ağustos 1905M. tarihinde inşasına başladığını, binayı yapan ustanın, "Kör

Efe" adıyla anılan İsmail Kalfa adında bir şahıs olduğunu yazmaktadır[470]. Başbakanlık arşivlerinde yer alan bir belgeye göre ise, 1304H./1887M. tarihinde Çankırı Hükümet Konağı içinde zabtiye koğuşu, zabtiye ve kalem odalarının inşaatının keşfi yapılıp, eksiltme yoluyla ihale olunmuş, ve izin verilerek inşaatına başlanmıştır [471]. Bu belgeye göre, yapı, 1887 yılından önce inşa edilmiş olmalıdır (Şekil 4.101, 4.102).

Demircioğlu, Çankırı Hükümet Dairesi'nden de bahsettiği eserinde[472], Çankırı Hükümet Dairesi'nin çok harap olmasından dolayı yıktırılmış ve yeniden yaptırılmış olduğunu, temel atma töreninin 25 Temmuz 1321H./7 Ağustos 1905M. tarihinde yapıldığını yazmaktadır. Ancak, arşiv belgelerine göre, 1332H./1913M. tarihinde Çankırı Hükümet Dairesi'nin tamiri için ödenek istenmiştir[473]. Değişik zamanlarda yapılan onarımlarda ahşap olan iç merdivenler betonarmeye çevrilmiş, çatıda bulunan ve "sineklik" tabir edilen cihannüma bölümü kaldırılmıştır. 1967 yılında yapıya kalorifer tesisatı yaptırılmış, üst kat salonuna 2 çatı feneri yapılmış, 1976 yılında ise boya, badana, sıva ve sıhhi tesisat onarımı yapılmıştır[474]. Yapı günümüzde iyi durumdadır, küçük çaplı bakım onarım gerekmektedir.

Şekil 4.101: Çankırı Merkez İlçe, Hükümet Dairesi (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

---

[470] Demircioğlu Z., Kastamonu Valileri (1881-1908), Kastamonu, 1973, s.85

[471] BOA, Tarih: 29/L /1304 (Hicrî) – 21/Temmuz/1887 (Miladi), Dosya No:1433, Gömlek No:98, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Keşfi yapılıp ve münakasa yoluyla talibine ihale olunup inşaata başlanması için izin istenilen Çankırı hükümet dairesi içindeki zabtiye koğuşu, zabtiye ve kalem odalarının inşaasına başlama izninin çıktığı.'

[472] Demircioğlu, Z., "Kastamonu Valileri (1881-1908), Kastamonu, 1973, s.85

[473] BOA, Tarih: 09/M /1332 (Hicrî) – 08/Aralık/1913 (Miladi), Dosya No:5, Gömlek No:11, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Kengırı (Çankırı) Hükümet Dairesi'nin tamire muhtaç olan bazı mahalleri için havalename isteği.'

[474] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 18-01-1.2/378

Şekil 4.102: Çankırı Merkez İlçe Hükümet Dairesi (Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları II, 1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı, Aydın Demiröz).

2. Çankırı, Merkez, Mekteb-i İdadi

Cumhuriyet Mahallesi Eski Sinema Caddesi, 2 pafta, 63 ada, 15 parselde kayıtlıdır. (Şekil 4.103, 4.104, 4.105).

Yapı, 1891 yılında II. Abdülhamit döneminde yaptırılmıştır. Eski Sinema Caddesi ile Eski Kastamonu Yolu'nun kesişiminde iki katlı ve kargir bir yapıdır. Maliye Bakanlığı mülkiyetindedir.

Şekil 4.103: Çankırı Merkez İlçe, İdadi Mektebi (Topçubaşı, 2008).

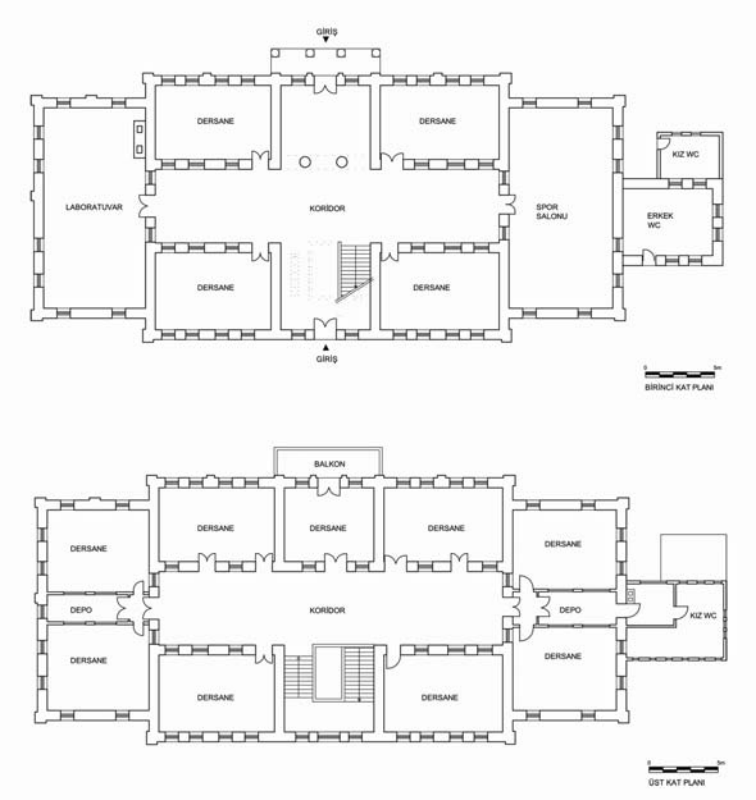
Şekil 4.104: ÇankırıMerkez, İdadi Mektebi açılışı, 1893 (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü).

Şekil 4.105: Çankırı, Merkez İlçe, İdadi (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü).

Yapıya güney ve kuzeyden ahşap kanatlı kapılarla girilmektedir. Ana giriş kapısı kuzeyde olup, girişin üstünde ikinci kat çıkması bulunmaktadır. Çıkma dairesel kemerle birbirine bağlanan dört sütuna oturmaktadır. Zemin kata açılan düz atkılı pencereler dışında alt ve üst kat pencereleri basık kemerlidir. Tüm pencereler taş sövelidir. Yapının köşelerindeki pilastırlarla cepheye hareketlilik kazandırılmıştır. Kat silmeleri ve çatı kornişi yapıyı boydan boya çevrelemektedir. Yan cephelerde pencere denizliği seviyesinde bulunan silme cephe boyunca devam etmektedir. Yapı kırma çatılı olup, marsilya kiremit ile kaplıdır (Şekil 4.106).

1938 yılında iki küçük oda arasındaki bölmeler kaldırılarak dersane haline getirilmiştir. 1946 yılında iki katı birbirine bağlayan merdiven betonarme olarak yenilenmiştir. Günümüzde ilköğretim okulu olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.106: Çankırı Merkez İlçe, İdadi Mektebi (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

3. Çankırı, Merkez, Saat Kulesi

Alibey Mahallesi, Minare Sokak, 52 pafta, 141 ada, 2 parselde kayıtlı bulunan yapı, kare planlı kaide üzerine kare planlı olarak inşa edilmiştir (Şekil 4.107).

Çatısı küçük bir kubbeden ibarettir. Yuvarlak kadranlı saat seviyesinde çevresinde metal korkuluklu bir balkon vardır. Şekil 4.108'de görülen eski fotoğrafta varolan kubbenin altındaki mekan bugün bulunmamaktadır.

II. Abdülhamit zamanında yapılmıştır. İlk yapıldığında Çarşı Hamamı'nın (Ebcet'in Hamamı) olduğu bölgede iken, daha sonra Alibey Mahallesi Güdük Minare Sokak'a taşınmıştır[475]. Taşıma işleminin nasıl yapıldığı hakkında bir bilgi yoktur. Yapının yalnızca saat mekanizması özgündür.

[475] Çankırı Şehri, sf:158

Şekil 4.107: Çankırı Merkez Saat Kulesi (Topçubaşı, 2008).

Şekil 4.108: Çankırı Merkez Saat Kulesi (Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları II, 1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı, Aydın Demiröz).

4. Çankırı, Merkez,Telgrafhane ve Postahane Binası

Yapı, Cumhuriyet Mahallesi'nde bulunmaktadır (Şekil 4.109, 4.110). Günümüzde Yaran Evi ve Kültür Merkezi olarak kullanılmaktadır. Yapının mülkiyeti belediyeye aittir.

Zemin üzerinde bir katlı olan ahşap yapı, köşe parselde yeralmaktadır. Orta sofalı plan şemasına sahiptir. Üst kata ulaşımı sağlayan çift kollu merdiven, girişin karşısında yer alır. Üst katta çıkmalarla odalar büyütülmüştür. Giriş kapısının üzerindeki üçgen alınlıkla giriş vurgulanmıştır. Tepe pencereli giriş kapısının üst katında yer alan pencereler basık kemerlidir, diğer tüm pencereler düz atkılıdır. Yapının kırma çatısı, marsilya kiremit ile kaplıdır.

Yapının inşa tarihi bilinmemektedir. 20. yüzyıl başlarında konut olarak inşa edilmiş olması olasıdır. Günümüzde bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.109: Çankırı, Merkez, eski Telgrafhane ve postahane binası (Topçubaşı, 2008).

Şekil 4.110: Çankırı Merkez, eski Telgrafhane ve postahane binası (Topçubaşı, 2008).

B. Ilgaz İlçesi

1. Çankırı, Ilgaz, Hükümet Dairesi

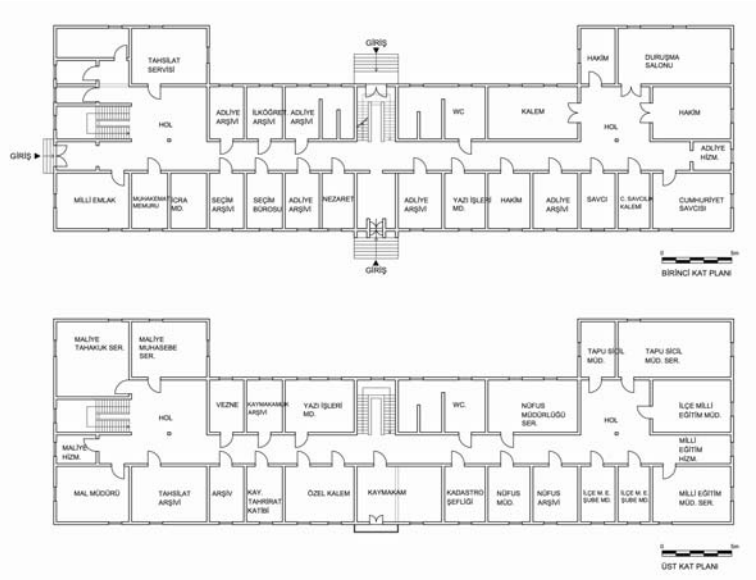
Kastamonu Yolu üzerinde bulunan kagir yapı, bodrum üzerinde iki katlıdır (Şekil 4.111, 4.112, 4.113). Plan şeması uzun bir dikdörtgene kısa kenralarından eklenmiş iki kare biçimindedir. Koridora açılan odalar ile koridorun sonundaki sofalara açılan odalar bulunmaktadır. Yapının üç ana girişi vardır. İki ana giriş, yapının ortasında karşılıklı olarak yerleştirilmiştir, üçüncü giriş ise yapının güney cephesinin ortasında bulunur. Orta girişlerden batı girişin çevresindeki merdiven üst kata ulaşımı sağlar. Güney girişin yanındaki merdiven kovası ise üst kata ve bodrum kata ulaşımı sağlamaktadır.Yapının döşeme ve tavanları ahşaptır. Pencere ve kapı açıklıkları düz atkılıdır. Kırma çatılı yapı, marsilya kiremit ile kaplıdır.

Şekil 4.111: Çankırı, Ilgaz, Hükümet Dairesi (Topçubaşı, 2008).

Şekil 4.112: Çankırı, Ilgaz, Hükümet Dairesi (Çankırı Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi).

Şekil 4.113: Çankırı, Ilgaz, Hükümet Dairesi.

4.1.1.5. Karabük'deki kamu yapılarının tanımları

A. Safranbolu İlçesi

1. Karabük, Safranbolu, Hükümet Dairesi

Kale mevkii, Kale Sokak'ta 1890 yılında Kastamonu Valisi Abdurrahman Paşa tarafından yaptırılmıştır (Şekil 4.114). Maliye Hazinesi mülkiyetindedir.

Kare planlı ve kargir yapı, bir bodrum kat üzerinde bulunan iki kattan oluşmaktadır. Simetrik bir yapıdır. Binanın girişinde dört sütunun meydana getirdiği giriş sahanlığı kısmı mevcuttur. Burada bulunan çift kanatlı bir kapıdan binaya girilmektedir.

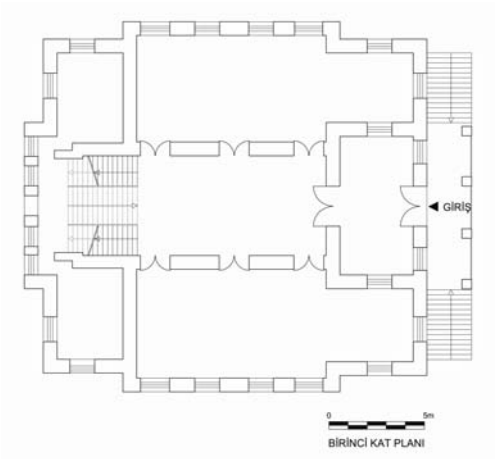
Binanın dış duvarları kargir olarak yapılmış olup, iç kısımda ahşapla beraber kagir malzeme de kullanılmıştır (Şekil 4.115).

Şekil 4.114: Karabük Safranbolu, Hükümet Dairesi (Topçubaşı, 2006).

Güneye açılan giriş cephesindeki sahanlığın üzerinde yer alan çıkmada yarım daire şeklinde bir alınlık mevcuttur. Alınlık içinde II. Abdülhamit tuğrası ve 1323-1325H./1905-1907M. tarihleri vardır. Ahşap çatı, kiremit ile kaplı olup, parapet arkasına gizlenmiştir.

Yapı 1974 yılında yanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2006 yılında restorasyonu yaptırılan yapı, kent müzesi olarak kullanılmaktadır[476].

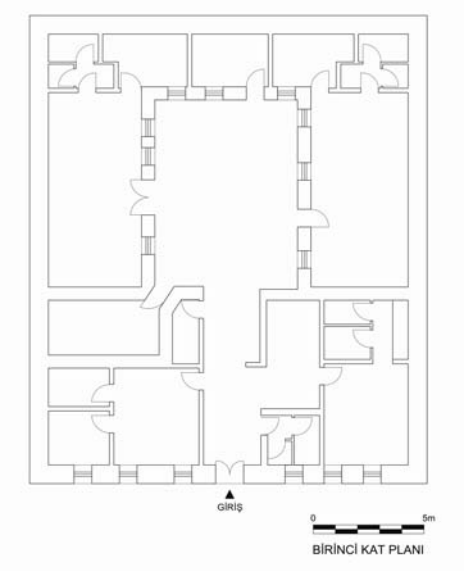
Şekil 4.115: Safranbolu Hükümet Dairesi (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

[476] Kaynak:Safranbolu Kaymakamlığı internet sayfası www.safranbolu.gov.tr

2. Karabük, Safranbolu, Hapishane

110.107B pafta 496 ada 9 parselde kayıtlı yapı, Maliye Hazinesi mülkiyetinde olup Adalet Bakanlığı'na tahsis edilmiştir. (Şekil 4.116, 4.117).

Bodrum üzerinde iki kattan oluşan yapı kargirdir. 1322H./1895M. yılında inşa edilmiştir[477] 1582 m2'lik yapının doğu cephesinde yeralan giriş kapısı üzerinde beş satırlık kitabede tarihi vardır. Yapıya girişi sağlayan kesme taş merdivenlerin üzerine mozayik beton atılmıştır. İç avlusu bulunan yapının ahşap tavanı sonradan beton ile yenilenmiştir. Pencereler ince yonu taş sövelidir. Yapının doğu bölümünde ana avludan bağımsız 2.30x 5m. boyutlarında bir avlu daha vardır. Yapının giriş cephesinde dışta kat arası silmeler, iki köşede ve kapı yanında olmak üzere 4 plastır yeralmaktadır. Çatısı yenilenmiştir. 1980 yılında doğu yönündeki kapı kapatılarak ve kadınlar koğuşu yıkılarak iptal edilmiştir. Yapı, tarihi el yazması eserlerin sergilendiği "Dökümantasyon Merkezi" olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.116: Karabük Safranbolu, Hapishane planı (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

[477] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 67.08.1.3 , envanter formunda yapım tarihi 1895 olarak kayıtlı iken, Safranbolu Kaymakamlığı internet sitesinde yapım tarihi 1906 olarak gözükmektedir.

Şekil 4.117: Karabük Safranbolu, Hapishane (Topçubaşı, 2004).

3. Karabük, Safranbolu, Hastahane

1304H./1887M. tarihli bir arşiv belgesinden Kastamonu, İnebolu ve Bolu'daki frengi hastaneleri gibi, masrafları yerel belediye daireleri gelirleri ile ödenmek üzere, Safranbolu ve Sinop'ta birer frengi hastanesi yapılması düşünüldüğü anlaşılmaktadır[478].

Safranbolu'da inşa edilmiş iki katlı kargir yapı ise, 19. yüzyıl sonunda yapılmış, 1888 yılında Abdülhamid'in emriyle hizmete açılmıştır. Yapının girişini vurgulayan giriş üzerindeki çıkma, kagir iki ayak ile taşınmaktadır. Kemerli pencereler, kat silmeleri, parapet duvar arkasında gelişen kırma çatı gibi dönem yapılarının ortak özelliklerini bu yapıda da görmek mümkündür (Şekil 4.118, 4.119).

Erkekler ve kadınlar koğuşu ayrı ayrı olduğu Cumhuriyet'le birlikte devlet hastanesi olarak hizmet verdiği bilinmektedir Bir süre Sağlık Meslek Lisesi olarak

[478] BOA, Tarih: 27/L /1304 (Hicrî) – 19/Temmuz/1887 (Miladi), Dosya No:1433, Gömlek No:25, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Frengi hastalığına yakalananların tedavisi için seyyar dolaşan doktor ve eczacılardan yeterince istifade edilmediğinden, bunlara verilen maaşla Kastamonu, İnebolu ve Bolu'da yeniden inşa olunan frengi hastahaneleri gibi, masrafları mahalli belediye daireleri varidatından ödenmek üzere, Safranbolu ve Sinop'ta birer frengi hastahanesi yapılması.'

kullanılmıştır[479]. Günümüzde Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.118: Karabük Safranbolu, Hastane (Topçubaşı, 2004).

Şekil 4.119: Karabük Safranbolu, Hastane (Topçubaşı, 2004).

4. Karabük, Safranbolu, Depo binası

110.107B pafta 496 adada kayıtlı yapı, dikdörtgen iki katlı kargir bir yapıdır (Şekil 4.120). Taş söveli dış kapısı üzerinde 6 satırlık kitabesi yeralır. Alaturka kiremit kaplı, beşik çatılı dikdörtgen planlı taş yapının dışı kat yüksekliğinde taş duvarla çevrilidir. Yapı ayrıca dıştan payandalarla desteklenmiştir, bir dönem tamiratı olmalıdır. Giriş sağlanan cephede altı mazgal deliği vardır. Yapının lento seviyesine kadar olan taş örgüsü derzlidir.

[479] Kahya, E., "Sağlık kuruluşlarımıza bir örnek: Safranbolu Frengi Hastanesi" IX. T.T.K. Kongresi, T.T.K., Ankara, c.3, s.1243-1296

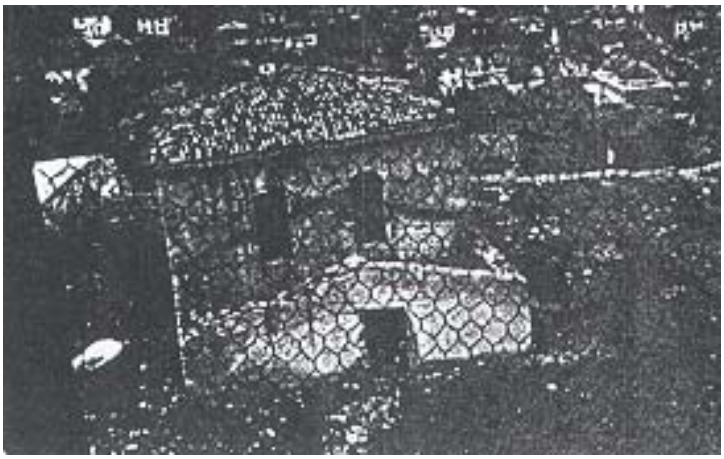
Bir dönem cephanelik olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Mülkiyeti Jandarma Genel Komutanlığı'na aittir.

Şekil 4.120: Karabük Safranbolu, Depo (Topçubaşı, 2004).

5. Karabük, Safranbolu, Karakol

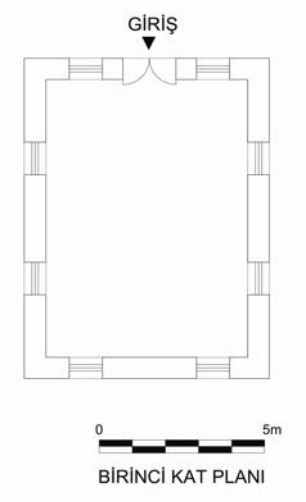
110.107B pafta 496 adada kayıtlı yapı, kare planlı, iki katlı, kargir bir yapıdır (Şekil 4.121, 4.122).

Şekil 4.121: Karabük, Safranbolu, Karakol (Topçubaşı, 2004).

Fotoğraftan kırma çatılı alaturka kiremit kaplı olduğu anlaşılan yapının her cephesinde dairesel kemerli ikişer pencere bulunmaktadır. Girişi kuzeyden sağlanan moloz taş duvar örgülü yapının 1970'lerde ambar binası olarak kullanıldığı bilinmektedir[480].

[480] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 67.08.1.3 /979

Şekil 4.122: Karabük, Safranbolu, Karakol planı (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

4.1.1.6. Bartın'daki kamu yapılarının tanımları

A. Bartın, Merkez İlçe

1. Bartın, Merkez, İdadi

Kırtepe Mahallesi, Rüşdiyeliler Sokak 13 pafta, 130 ada, 7 parselde bulunan yapı, iki katlı kargir bir yapıdır (Şekil 4.123).

Özgün kullanımı Rüşdiye olduğu halk arasında söylenen yapının zemin katının bazı bölümleri dükkan olarak kullanılmaktadır. Yapıya simetri hakimdir. Zemin ve birinci kat aralarında ve pencere üstlerinde taş silmeler uzanmaktadır. Zemin katta aydınlık pencereleri vardır. Giriş kapısı dairesel kemerli bir niş içerisindedir. Birinci kat pencereleri taş söveli, dairesel kemerlidir. Yapının ön ve yan cephelerinde ve birinci kat orta bölümde birer çıkma yeralmaktadır. Üzeri geniş saçaklı, alaturka kiremitli kırma çatıyla örtülmüştür. Ön cephe aksine arka cephe düzeni bozulmuştur. Plan düzeni bir koridora açılan odalardan oluşmaktadır. Günümüzde Belediye Binası olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.124, 4.125, 4.126).

Şekil 4.123: Bartın Merkez, İdadi Binası giriş cephesi (Topçubaşı, 2008).

Şekil 4.124: Bartın Merkez, İdadi (Topçubaşı, 2008).

Bartın'da ilk lise, şimdiki belediye başkanlığı, olarak kullanılan binada "Bartın İdadisi" bünyesinde açıldığı, lisenin çok kısa bir süre sonra yeterli sayıda öğrenci

olmaması ve yurttaki bütün ilçe merkezlerindeki liselerin il merkezlerine alınmasıyla 1923'de bir yıl bile hizmet vermeden Milli Eğitim Bakanlığı'nca kapatıldığı bilinmektedir[481] Yapı günümüzde iyi durumdadır, basit onarım gereklidir.

Şekil 4.125: Bartın Merkez, İdadi.

Şekil 4.126: Bartın Merkez, idadi 1958 (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

[481] Bartın'da Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, haz. Yılmaztürk A.R. ve M. Demircioğlu, Bartın İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Ankara, 1998, Sf.61

2. Bartın, Merkez, Rum Okulu (İstiklal İlkokulu)

Asma semtinde bulunan kagir yapı, zemin üzerinde bir katlıdır (Şekil 4.127, 4.128). Orta sofalı plan şemasına sahiptir, okulda yedi derslik bulunmaktadır. Ana girişi doğu cephesinden, üst kattaki kemerli tepe pencereli kapıdandır. Giriş çatıda üçgen alınlıkla vurgulanır. Batı cephesinde üst kat boyunca oluşturulan çıkma, kagir ayaklara taşıtılmaktadır. Pencere açıklıkları kemerlidir. Kırma çatı marsilya kiremit ile kaplıdır.

Şekil 4.127: Bartın Merkez, Rum okulu doğu cephesi (Topçubaşı, 2008).

Şekil 4.128: Bartın Merkez, Rum okulu batı cephesi (Çilingiroğlu, 2008).

Yapı 1887 yılında Rumlar tarafından inşa edilmiştir. Okulun öğretmen maaşları ve okul ile okulun karşısında bulunan kilisenin bütün ihtiyaçlarının Rum halkı

tarafından karşılandığı bilinmektedir. Rum öğrencilere eğitim veren okul, 1923 Lozan Antlaşması sonrasında Rum nüfusun Yunanistan'a göç etmesiyle kullanılmaz olmuştur. Adı İstiklal İlkokulu olarak değiştirilmiş, 1925 yılında yeniden eğitime başlanmıştır. 1964 yılında okul bahçesindeki çeşme yapılmıştır (Şekil 4.129). 1976 yılında okul bahçesindeki iki katlı ek bina, 1989 yılında ek tuvalet ve depo yapılmıştır. Yapı 1968 depreminden çok etkilenmemiştir [482].

Şekil 4.129: Bartın Merkez, Rum okulu (Bartın Halk Kültürü).

3. Bartın, Merkez, Bartın Kız Sanat Ortaokulu

Kırtepe Mahallesi Cumhuriyet Caddesi üzerinde yeralan yapı, günümüzde Bartın İl Halk Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.

Yapı bodrum kat üzerinde iki katlı ve kagirdir (Şekil 4.130,). Yapının ana girişi, güney cephesindeki kemerli tepe pencereli kapıdandır. Kapıdan girdikten sonra karşılaşılan merdiven ile yarım kat çıkılarak üst kata ulaşılır. Üst kat planı, orta sofaya açılan dersliklerden oluşmaktadır. Orta ofanın doğu ucuna eklenmiş merdiven kovası alt kata erişimi sağlar. Zemin kata doğu ve batı cephelerinden de giriş bulunmaktadır. Bu iki girişe yuvarlak kemerlerin oluşturduğu bir sahanlıkla ulaşılır.

[482] Çilsüleymanoğlu, S., "Bartın Halk Kültürü", cilt 1. Bartın, 1996, sf.120

Girişlerin üzerindeki balkonlar, taş ayaklarla taşıtılarak girişler vurgulanmaktadır. Güney cephesindeki ana giriş ve üst kat pencereleri yuvarlak kemerli, alt kat kapı ve pencere açıklıkları ise düz atkılıdır. Tüm açıklıklar taş sövelidir. Katlar arasında bulunan silme ve çatı altındaki korniş ve diş kesme motifleri tüm yapıyı çevreler. Yapıda görünüş olarak simetri hakimdir. Ana Bina köşelerinde ve aralarında Korint başlıklı sütunçeler yeralmıştır. Saçak altları ahşap kaplama olup çatı kornişi üzerine oturmaktadır. Kırma çatı marsilya kiremit kaplıdır.

Şekil 4.130: Bartın Merkez, Kız Sanat Okulu (Topçubaşı, 2008).

Yapının inşa tarihi bilinmemektedir. Eski fotoğraflardan anlaşıldığına göre, yol kotunun zamanla yükselmesi, yapının girişi önündeki merdivenin kaldırılmasına neden olmuştur. Bartın'da 01.02.1945 tarihinde Kırtepe'deki eski özel idare binasında "Akşam Kız Sanat Okulu" adında bir okul açılmıştır[483]. Bu okul eğitime devam ederken aynı binada 1958-1959 öğretim yılından itibaren "Kız Sanat Ortaokulu" adıyla bir okul daha açılmıştır. (Şekil 4.131, 4.132) Bu okulun adı 1960 tarihinde değişerek Kız Sanat Enstitüsü adını almıştır. 1961'de Kız Enstitüsü, daha sonra da Kız Meslek Lisesi adını almıştır. 1998 yılında bu eğitime devam

[483] Bartın'da Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, haz. Yılmaztürk A.R. ve M. Demircioğlu, Bartın İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Ankara, 1998, Sf. 65

edilmektedir. Bir dönem İl Özel İdare Binası olarak da kullanılan yapı günümüzde İl Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. Bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.131: Bartın Merkez, Kız Enstitüsü (Bartın Halk Kültürü).

Şekil 4.132: Bartın Merkez, Kız Enstitüsü 1924 (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

B. Amasra İlçesi

1. Bartın, Amasra, Bahriye Mektebi

Amasra Küçük Liman'da yeralan yapı, tek katlıdır (Şekil 4.133, 4.134). Kagir olarak inşa edilmiş yapı, dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Pencere ve kapı açıklıkları basık kemerli ve taş sövelidir. Yapıy agiriş dört cephesindeki kapıdan sağlanabilirse de kullanıma açık olan tek kapı vardır. Yapının çatısı, parapet duvar arkasına gizlenmiş kırma çatıdır, marsilya kiremit ile kaplıdır.

Şekil 4.133: Bartın Amasra, Bahriye Mektebi (Topçubaşı, 2008).

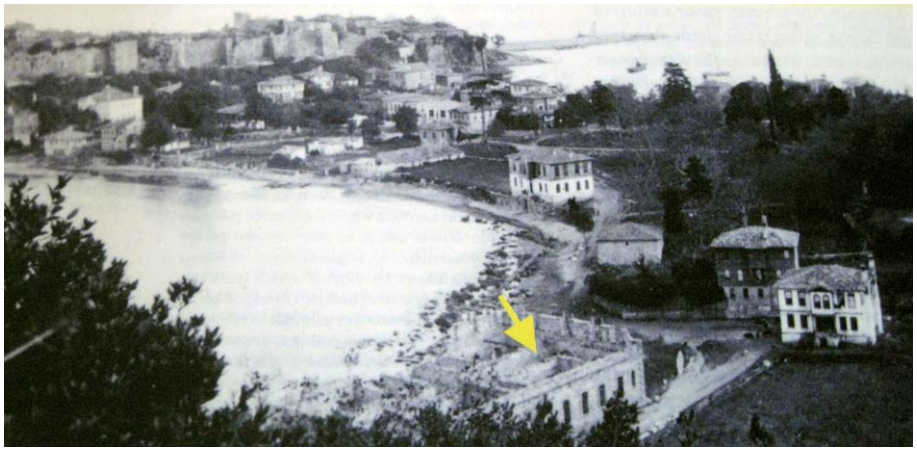

Şekil 4.134: Bartın Merkez, Bahriye Mektebi (Topçubaşı, 2008).

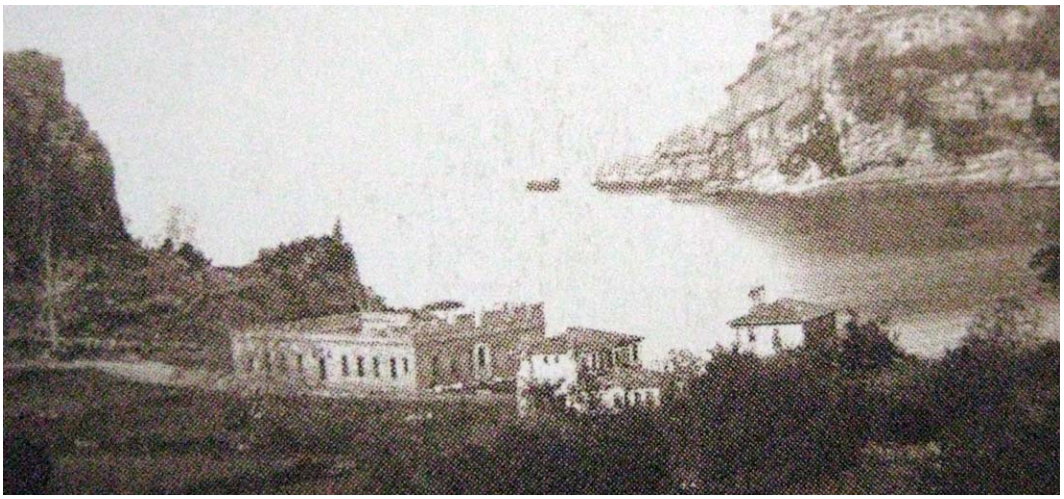
Amasra Küçük Liman'da 1884 yılında Bolu Mutasarrıfı İsmail Kemal Bey tarafından yapının inşaatına başlanmıştır. Yapının ikinci katının inşaatına başlanmış, İsmail Kemal Bey'in Bolu mutasarrıflığından ayrılmasıyla inşaat 1886 yılında yarım kalmıştır[484]. (Şekil 4.135, 4.136) Yapının duvar taşları şahıslarca inşaatlarda kullanılmak üzere sökülünce yapının ikinci katına ait duvarlar yok olmuştur. Zaman içinde yapı şahıs mülkiyetine geçmiş, 1975 yılında Kültür Bakanlığı'nca satın

[484] Çilsüleymanoğlu, S., "Bartın Halk Kültürü", cilt 1. Bartın, 1996, sf.120

alınarak 1976 yılında onarımına başlanmış, 30.01.1982 yılında Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi olarak ziyarete açılmıştır. [485] Müze orta koridora açılan 4 teşhir salonundan oluşmaktadır. Yapı günümüzde bakımlı ve iyi durumdadır.

Şekil 4.135: Bartın Amasra, Bahriye Mektebi'ne ait eski bir fotoğraf (Bartın Amasra, Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi Müdürlüğü broşürü).

Şekil 4.136: Bartın Merkez, Bahriye Mektebi (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

2. Bartın, Amasra, Hükümet Dairesi

Yapı Amasra Kaleiçi Gümüş Sokak'ta yer almaktadır. Yapı kot farkı dolayısıyla yarım bodrum üzeri bir katlıdır. Kagir yapı, dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Kısa cephlerden biri olan doğu cephesi, yapının ana girişinin bulunduğu cephedir. Batı cephesinde de bahçeye açılan bir başka kapı bulunmaktadır. Yapının tüm açıklıkları yuvarlak kemerli ve taş sövelidir. Yapının köşelerindeki taşlar duvar yüzeyinden öne çekilerek köşeler vurgulanmıştır. Uzun cephelerde bulunan sütunçelerle cephe

[485] Bartın Amasra, Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi Müdürlüğü

süslenmiştir. Pencere hizasındaki silme ve çatı altındaki korniş yapıyı çevreler. Yapının kırma çatısı marsilya kiremit ile kaplanmıştır (Şekil 4.137, 4.138).

Yapının inşa tarihi bilinmemektedir. Günümüzde kaymakamlık olarak kullanılan yapı bakımlıdır ve iyi durumdadır.

Şekil 4.137: Bartın Amasra, Hükümet Dairesi Giriş Cephesi (Doğu) (Topçubaşı, 2008).

Şekil 4.138: Bartın Amasra, Hükümet Dairesi kuzey cephesi (Topçubaşı, 2008).

4.1.1.7. Zonguldak'daki kamu yapılarının tanımları

A. Ereğli İlçesi (Karadeniz Ereğli)

1. Zonguldak, Ereğli, Halil Paşa Konağı

Sahil Yolu Orhanlar Mahallesi, Yalı Caddesi No.34'de, 4 pafta 176 ada 1 parselde yer almaktadır (Şekil 4.139). Zemin üzeri iki katlı, dikdörtgen planlı, orta sofalı plan tipinde ve kargir bir yapıdır.

Şekil 4.139: Zonguldak Ereğli, Halil Paşa Konağı (Topçubaşı, 2008).

Denize bakan cephede üst katı destekleyen sütunlar vardır. Cephede pencere düzeni her katta aynıdır. Birinci kat ve ikinci kat arasında silme vardır. Binanın çatı kornişi vardır, çatısı alaturka kiremitle kaplı kırma çatıdır.

19.yüzyılın sonlarına doğru, Halil Paşa Karamahmutoğlu tarafından yaptırılmıştır. Bir dönem Ortaokul ve Kız Meslek Lisesi olarak kullanılmıştır. 1989 yılında restorasyon çalışmalarına başlanmış, 1998 yılında bitirilen çalışmalar sonucunda Ereğli Müze Müdürlüğü'nun kullanımına açılmıştır.

4.1.2 Günümüzde var olmayan yapılar

4.1.2.1. Kastamonu'da günümüzde mevcut olmayan kamu yapılarının tanımları

A. Kastamonu Merkez İlçe

1. Kastamonu Merkez, Kışla Yapıları

Kastamonu'da iki kışla yapısının var olduğu bilinmektedir (Şekil 4.140, 4.141, 4.142). İlk kışlanın yapım tarihi belli değildir. Eyüpgiller (1999), 1802-1809 yılları arasında yapılmış olması gerektiğini arşiv kaynaklarına dayandırdığı bu yapı için, ilk bilgilere 1217H./1802M. tarihli keşif defterinde rastlandığını yazmaktadır[486]. Bu defterde Üsküdar ocağına bağlı olmak üzere Kastamonu'dan gönderilen 600 nefer

[486] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 176

piyadenin kente geri gönderilmeleriyle, talimleri için Kastamonu Yusuf Kethüda Çiftliği'nin bu askerlere kışla inşa edilmek üzere tahsis edilmesi yolunda "İrade" verildiği kayıtlıdır. Mühendis ve mimar halifesi çiftlikte incelemelerde bulunarak, keşif ve plan çıkarmış, bunların defteri Dersaadet'e sunulmuştur. Plana göre; çiftliğin büyük kapısının bitişiğinde ortakçıların oturdukları harap odalar, bitişiğindeki saman anbarı ve ahır yapıları yıkılıp, yeri hafredilip kagir temel üzerine küfeği kürsü teşkiliyle onardan 20 bab koğuş ve bunlara bağlı abdesthane, ayakyolu ve merdivenli neferat koğuşları binası yapılacağı belgeden anlaşılmaktadır.[487] Ozanoğlu, Kastamonu Şeriye Sicilleri'nde Kışla'nın projesinin bulunduğunu, bu projede yapının 37 koğuşa çıkarıldığı yazmaktadır [488]. 1219H./ 1804M. yılında yapılan Kışla binasının zemin katından başka iki kat üzerine bina edildiği, 37 koğuş, her koğuşta bir mühimmat anbarı, iki genel merdiven, geniş sofaları ve çok sayıda zabitan odaları olduğu bilinmektedir. Kışla binasından başka bir cami, biri kagir biri ahşap olmak üzere iki mutfak, 24 gözlü bir umumi hela, bir şadırvan, çeşitli ahır, depo ve müştemilat yapıları da inşa edilmiştir. Bu kışla uzun süre enkaz olarak kalmış, enkaz 1915 yılında kaldırılmıştır[489]. 1223H./1808M. tarihli sicil kaydında kışlak inşaatının çok para harcanarak tamamlandığı, bu nedenle satılmayıp, muhafaza edilmesi fermanı yer almaktadır [490].

Kastamonu'da bulunan ikinci kışlaya ait ilk belge 1252H./1836M. tarihli olup, İsmail Bey Mahallesi dahilinde bina ve inşasına "irade-i seniyye" verilen redif kışlasına katılan menzillerin tesbit edilen değerlerini içeren defterdir[491]. 1254H./1838M. tarihli şeriyye sicilinde; Büyük Kışla-i Humayun'un Ankara Eyaleti Müşiri ve 5 liva mutasarrıfı İzzet Paşa'nın girişimiyle liva başkenti Kastamonu'da İsmail Bey Mahallesi'nde, 1253H./1837M. yılının Cemaziyelevvel ayının 13. günü inşaatına başlanılarak, bina emini Şemsizade es-seyyid elhac Abdi Efendi'nin yönetimiyle Ramazan ayının 15. gününe yetiştirildiği belirtilmektedir. Bu deftere ilişik "fenn-i mimari üzere ihrac olunan bir kıta resminden" kışlanın "taş duvar, kaldırım, su harkı,

---

[487] Kastamonu Şeriyye Sicil Defter no.487.77,sicil no.66,sene 1217

[488] Ozanoğlu, İ., Kastamonu Müzesi, Şer'iye Sicilleri Envanteri İlmi Vesikalar Kataloğu, 1954, Kastamonu, "Kastamonu Şeriyye Sicil Defter no 487.77,sicil no.69,sene 1219, sayfa no: 41, "Kışla projesi."

[489] Kastamonu Şeriyye Sicil Defter no487.77,sicil no.71,sene 1219, sayfa no: 41

[490] Eyüpgiller, K., a.g.e., sf: 176

[491] Eyüpgiller, K.,a.g.e., sf.177

hariçte olan parmaklıktan başka fevkani cami ve bab-ı kebir civarında kurulmuş fevkani müteaddid odalı büyük zabitan dairesi ve fevkani ve tahtani müteaddid küçük ve büyük koğuş ve Zabitan odaları, taş döşemeli kebir matbah, çamaşırhane, kiler ve sair bütün ahşap bilinen yapılardan oluştuğunun anlaşıldığı" eklenmektedir. Yapılara ait keşif defteri verilerek keşif yekununun 284.719,5 kuruş 3 para tuttuğu gösterilmektedir.[492]

1868 -1872 yılları arasında[493] islahhane olarak kullanılan ve 1880'de oturulamayacak hale gelen piyade kışlası ile süvarilere ait diğer kışlanın tamire muhtaç durumlarının 1888 yılında devam ettiği bilinmektedir[494]. Her iki kışla uzun süre onarılamamış, Balkan Harbi esnasında kente gelen askerler medrese ve camilerde konaklamak zorunda kalmıştır. Bu nedenle kışlaların tamiri için vilayet ileri gelenlerince komisyon kurularak, toplanan ianelerle önce piyade kışlasının inşaatına başlanılmıştır. Padişahın culusuna tesadüf eden 1332R./1915M. yılının Nisan ayının 14. günü Perşembe saat yedide iki seneye yakın süredir inşaatı süren kışlanın önünde toplanılmış, Hafız Bahaeddin Efendi'nin mevlüdü şerif okumasıyla açılışı yapılmıştır.[495] Bir fotoğraftan bu yapının alt katı kagir 2 katlı, ahşap saçaklı ve kiremit kaplı olduğu anlaşılmaktadır. Pencerelerin dairesel kemerli ve taş söveli olduğu görülmektedir. Üst kata ait bir oda dışarı taşırılarak binaya girişin iki sütun ile desteklenen bu kısmın altından verilmesi ve bu bölümün çatısının üçgen alınlık ile bitirilmesi yapıya özgün bir görünüm vermektedir (Şekil 4.140). 14 Mart 1954 pazar günü saat 19.00'da banyo kesiminin tavan arasında çıkan yangında bu kışla binası yanarak harap olmuştur.[496]

---

[492] KŞSD.no.512.102, sicil no.94, sene 1254

[493] Kastamonu Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi (120.Yıl), T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ankara, 1989, s.10

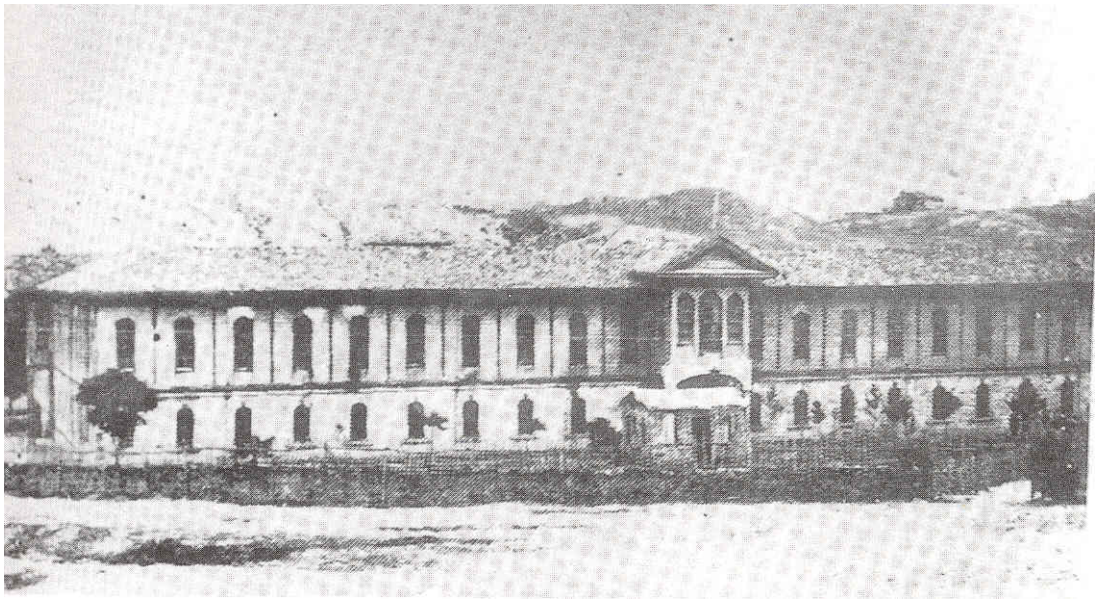
[494] Kastamonu Vilayeti 1306H. Yılı Salnamesi, sayfa 377

[495] Kastamonu Vilayeti Gazetesi no.2147, 28 Cemaziyelahir 1334, s.l

[496] Kastamonu İ1 Yıllığı 1973, s.30

Şekil 4.140: Kastamonu Kışla Binası (Eyüpgiller Arşivi).

Şekil 4.141: Kastamonu Kışla Binası (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

Şekil 4.142: Kastamonu Merkez İlçe'de Kışla Binası 1928 yılı (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, Foto Zihni Albümü).

2. Kastamonu Merkez, Cebehaneler

Savaş aletleri ve malzemelerinin korunduğu yerler olan bu mekanlara ait bilgileri "Kastamonu Vilayeti Gazetesi" araştırmalarına dayandıran Eyüpgiller, 1884 yılında kışla civarında bir arsada ilk binanın yapıldığını, aynı yıl içinde ikinci bir cebehanenin daha inşa edilmiş olduğunu yazmaktadır[497].

3. Kastamonu Merkez, Karakol

Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi'nde yapılan çalışmada eski karakol binasına ait bazı belgeler bulunmuştur. Bu belgelerden ilki, 20.1.1959 tarihli tapu senedidir. Bu senette 1936 siciline uygun olarak hazırlandığına dair not düşülmüştür. Buna göre, Cebrail Mahallesi Corukderesi Sokağı'nda bulunan ahşap yapının önü hükümet avlusu, solu kadın hapishanesi ve sağı ve arkası yol ile sınırlanmıştır. Zemin katta ahır ve samanlık vardır. Birinci kat 6 oda, 1 hela ve 1 koridor; ikinci kat ise 8 oda, 1 hela ve 1 koridordan oluşmaktadır.

[497] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 177

Yapı, bilinmeyen bir tarihte Jandarma Birlik Binası olarak tahsis edilmiştir. 15/9/1959 tarihli bir yazışmada yapının maili inhidam durumunda olduğu ve yıkılarak enkazının satılması gerektiği yazılmıştır.

19/7/1965 tarihli, Maliye Bakanlığı Kastamonu V. Defterdarlığı Mili Emlak Müdürlüğü'nden Maliye Bakanlığı'na Eski Jandarma Binası hakkında gönderilen 366 no'lu ve Vali Necdet Yalçın imzalı yazıda şu ifadeler yer almaktadır:

> "Hükümet Konağı'nın doğusunda ve ceza evleri binaları bitişiğinde bulunan bodrum katı kargir, 1. ve 2. katları ahşap ve tamamen harap bulunan maili inhidam bina, 13/9/1959 gün 3302-2268/7607 sayılı emirlerinizle enkazı yıkılarak arsa bakımından ceza ve tevkif evleri icin Adalet Bakanlığı emrine tahsis edilmiştir"

Hükümet Dairesi yakınındaki Hapishane binası daha eski tarihli olduğu için, eski karakol binasının yerinin bugün Hükümet Dairesi'nin arkasında yer alan boş alan olması olasıdır.

1328H./1910M., 1332H./1914M. yıllarında Kastamonu'daki merkez polis dairesi ve karakolların bulundukları binalarda kirada oldukları arşiv belgelerinden izlenebilmektedir [498]. 1337H./1919M. tarihli bir başka belgeden de Kastamonu'da kiralık karakolhanelerin olduğu anlaşılmaktadır[499]. 20. yüzyıl başında polis karakolları tamirinin Vilayet bütçesinden yapılması için tahsisat istendiğine dair bir belge bulunmaktadır. Bu belgelerde yapılar ile ilgili bilgi yeralmamaktadır.

4. Kastamonu Merkez, Jandarma Binası

Bugünkü Jandarma Misafirhane binasının yerinde olduğu anlaşılan yapı, ahşap ve iki katlıdır (Şekil 4.143). Düz atkılı pencere açıklıkları olduğu ve üst katta çatı saçağının dikmelerle taşındığı görülmektedir. Yapının hangi tarihte ve nasıl yokolduğu bilinmemektedir.

---

[498] BOA, Tarih: 18/Za/1328 (Hicrî) – 21/Kasım/1910 (Miladi), Dosya No:19, Gömlek No:67, Fon Kodu: DH.EUM.MH.. , 'Kastamonu Vilayeti Polis Dairesi icar tahsisatı yetmediği takdirde Polislerin masarıf-ı sairesi mürettebatından karşılık bulunarak icar tertibine nakledilmesi.'

BOA, Tarih: 05/B /1332 (Hicrî) – 30/Mayıs/1914 (Miladi), Dosya No:84, Gömlek No:97, Fon Kodu: DH.EUM.MH.., 'Kastamonu'daki polis dairesi ve karakolların kira bedelinin tam olarak gönderilmesi talebi.'

BOA, Tarih: 28/R /1336 (Hicrî) – 10/Şubat/1918 (Miladi), Dosya No:169, Gömlek No:63, Fon Kodu: DH.EUM.MH.., 'Kastamonu Merkez Polis Dairesi'nin kirasına yapılan yüksek zammın kabul edilemeyeceği daha uygun kira ile bir yer tutulması ve neticenin bildirilmesi talebi.'

[499] BOA, Tarih: 02/Z /1337 (Hicrî) – 29/Ağustos/1919 (Miladi), Dosya No:196, Gömlek No:11, Fon Kodu: DH.EUM.MH.., 'Kastamonu Polis Müdüriyeti' nin kiraları artan ve yeni kiralanan karakolhaneler için havalename talebi.'

Şekil 4.143: Kastamonu Merkez, Jandarma Binası (Metin Boyacoğlu Arşivi).

5. Kastamonu Merkez, Hapishaneler

Eyüpgiller (1999) günümüzde mevcut olan tarihi hapishane binasının, eski ahşap hapishanenin yanması üzerine 1886 yılında yaptırıldığını, 1888 yılında tamamlandığını yazmaktadır[500]. Kastamonu Merkez Hapishanesi'nin doğusuna zaman içerisinde ayrı olarak, ahşaptan çocuk tutuklular ve kadın tutuklu ve mahkûmlar için eklentiler yapıldığı bilinmektedir [501] Bir arşiv belgesine göre, Kastamonu'da 1304H./1887M. tarihinde kadınlar için hapishane inşası tamamlanana kadar bir başka yapı kiralanmıştır[502]. 1329H./1911M. yılında yapının kullanımda olduğu[503], 1336H./1918M. tarihinde Kastamonu Nisa Hapishanesi'nin yeni binası için kira bedeli gönderilemeyeceği ve eski binanın onarılması gerektiği belirtilmiştir [504].

[500] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 179

[501] Kastamonu Erkek Cezaevi, T.C. Kültür Bakanlığı, Kastamonu Kültür Merkezi Broşürü, (tarihsiz)

[502] BOA, Tarih: 18/R /1304 (Hicrî) – 14/Ocak/1887 (Miladi), Dosya No:1392, Gömlek No:4, Fon Kodu: DH.MKT. ,

[503] BOA, Tarih: 09/Ş /1329 (Hicrî) – 05/Ağustos/1911 (Miladi), Dosya No:53, Gömlek No:34, Fon Kodu: DH.MB..HPS.M.

[504] BOA, Tarih: 03/N /1336 (Hicrî) – 12/Haziran/1918 (Miladi), Dosya No:47, Gömlek No:30, Fon Kodu: DH.MB..HPS.

Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi'nde yapılan araştırmada Kadın Hapishanesi olarak geçen bir başka ahşap hapishane binasının (Şekil 4.144) Mart 1336H./1918M. tarihli tapu senedine ulaşılmıştır. Buna göre yapı, Maliye Hazinesi'ne kayıtlı "Nisa hapishanesi ve gardiyan odası" olarak tanımlanmıştır. Sınırları ise, önü hükümet konağı bahçesi, arkası yol, solu hükümet bahçesi, sağı odunluk olarak kayıtlıdır.

26 Nisan 1935 tarihli tahsis belgesinde "yapının 130 m2 üzerinde tek katlı olarak 3 oda ve 1 mutfaktan oluştuğu, o tarihte iyi durumda olduğu ve ayrıca nisa hapishanesine tahsis edildiği" yazılıdır.

26.09.1957 tarihli "Hazineye Ait Kamu Hizmetine Tahsisli Binalar Bilgi ve Muhasebe Fişi"nde ise, Cebrail Mahallesi 173 ada, 9 pafta, 6 parselde kayıtlı yapının, 532,09 m2 alanı olduğu, Cumhuriyet devrinden önce inşa edilmiş olup tarihi bilinmediği ve Adalet Bakanlığı'na tahsis edilmiş olduğu yazılıdır.

Şekil 4.144: Kastamonu Kadın Hapishanesi 1957 yılı (Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi).

6. Kastamonu Merkez, Adliye

Eyüpgiller (1999), Kastamonu Şeriyye Sicil defterlerinde yaptığı araştırma sonucunda şu ifadeler kullanmıştır[505]:

[505] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 165

"1264 H./ 1847-1848 M. yılında 'atik mahkeme' olarak adlandırılan iki katlı, sofalı, hamam ve matbahlı ve ahırlı bu "kebir konağın" harap durumda olduğu bir şeriyye sicilinde belirtilmektedir "

Bu yapının ilk Adliye binası olması muhtemeldir. 19/7/1965 tarihli, Maliye Bakanlığı Kastamonu Valiliği Defterdarlığı Milli Emlak Müdürlüğü'nden Maliye Bakanlığı'na, Eski Jandarma Binası hakkında gönderilen ve Vali Necdet Yalçın imzalı 366 no'lu yazıya göre 2. İl Jandarma Komutanlığı, 5/5/1955 gün ve 3121-3559/9458 sayılı emir ile Jandarmaya tahsis olunmuş eski Adliye binasında yerleşmiş bulunmaktadır[506]. Buna göre Adliye binası 1959 yılında kullanılmaktadır. Yapıya ait başka bilgiye ulaşılamamıştır.

7. Kastamonu Merkez, Mekteb-i İptidai

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılmaya başlanan mekteb-i iptidailer, günümüz ilkokul düzeyindeki okullardır. Eyüpgiller (1999), Deveciler Mahallesi'nde, Debbağlar Camisi'nin doğusunda yeraldığı bilinen Yarebci Mektebi'nin 1901 yılında yaptırıldığını yazmaktadır[507].

Kastamonu'da Polis Mektebi de olduğu, 1329H./1911M. tarihli bir arşiv belgesinden anlaşılmaktadır[508], yeri veya nasıl yokolduğu hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

8. Kastamonu Merkez, Mekteb-i Rüşdiye

Cumhuriyet Meydanı'nda bugünkü Atatürk Anıtı'nın bulunduğu alanda 2 rüşdiyenin konumlandığı bilinmektedir. Eyüpgiller (1999), mülki rüşdiyenin 1872 yılında eğitime başladığını, askeri rüşdiyenin de 1301H./1884M. yılında açıldığını yazmaktadır[509]. Askeri rüşdiye ahşap olup, 1895'de yıktırılarak yerine Mekteb-i Sanayi inşa edilmiştir[510]. (Şekil 4.145, 4.146, 4.147)

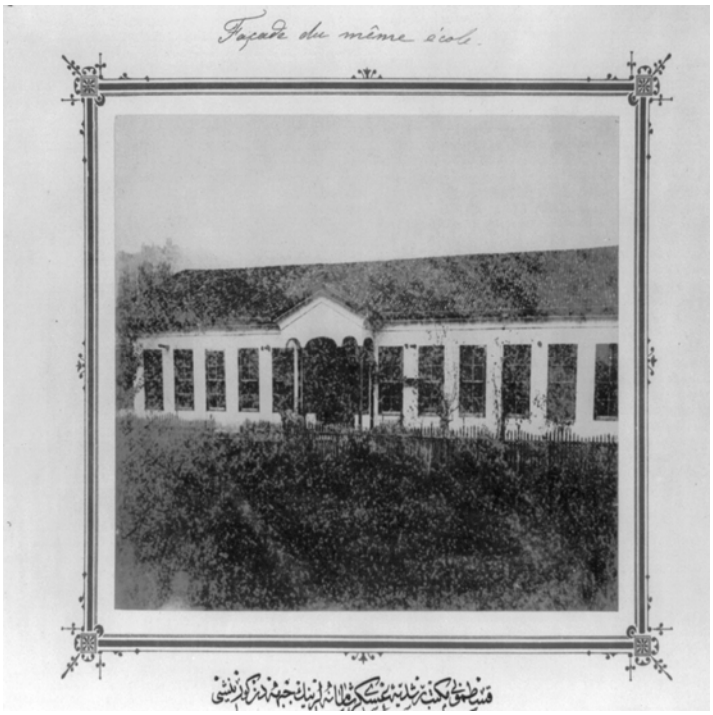
[506] Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi

[507] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 218

[508] BOA, Tarih: 09/Ş /1329 (Hicrî) – 05/Ağustos/1911 (Miladi), Dosya No:244, Gömlek No:13, Fon Kodu: DH.EUM.MH.., 'Kastamonu Polis Mektebi'ndeki öğrencilerin ikiyüz kuruş maaşla istihdamlarının uygun olmadığı.'

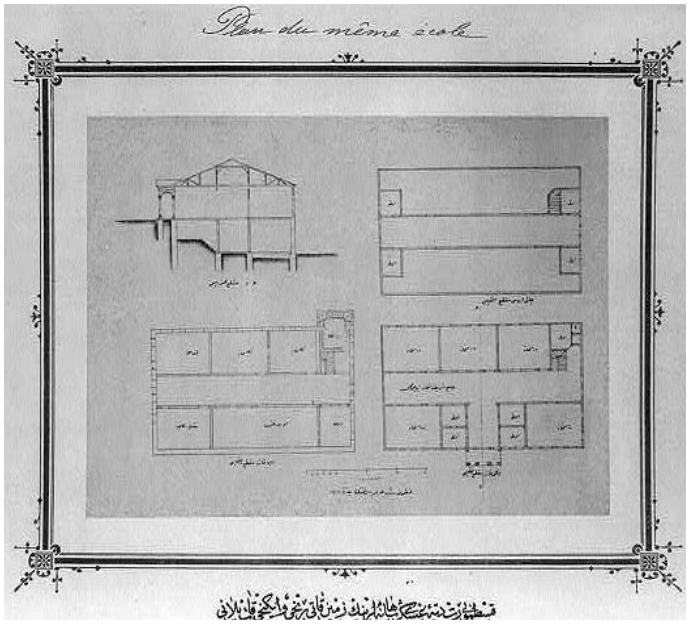
[509] Detaylı bilgi için bkz.Ozanoğlu, İ., Kastamonu Kütüğü, İstanbul, 1952, s.57 ve Kastamonu Vilayeti Gazetesi, no: 542, 14.Ramazan.1301, s.1

[510] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 178

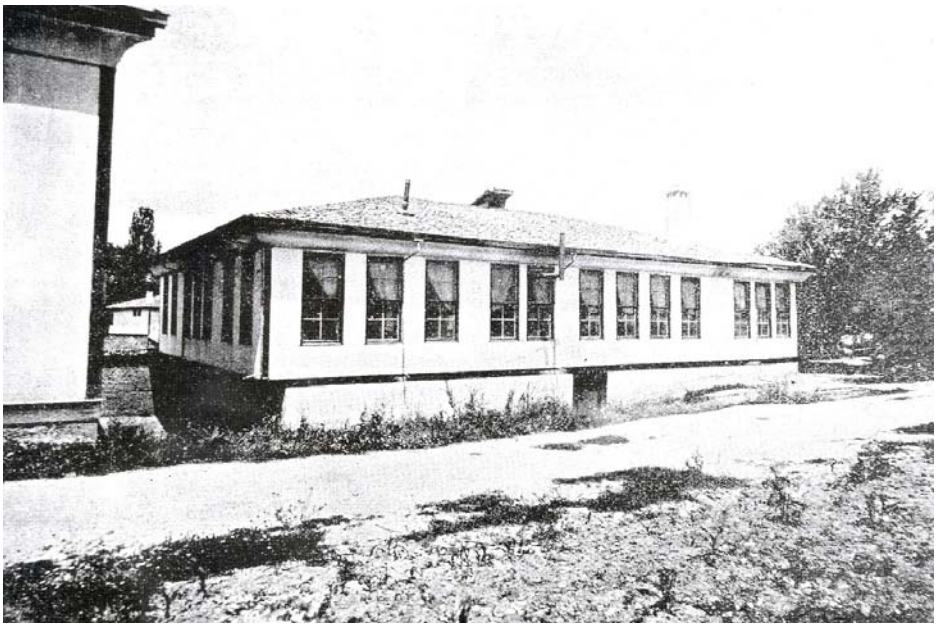

Şekil 4.145: Kastamonu Askeri Rüşdiye Binası (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

Arazideki kot farkı nedeniyle giriş cephesinden tek katlı, arka cepheden iki katlıdır. Kagir temel üzerine alt kat dış duvarlar kagir, giriş katı ve bölme duvarları ahşap sistemle inşa edilmiştir. Yapının girişi, sütunlarla taşınan bir saçak altından ve cephenin ortasından yapılmaktadır. Cephe sade bir çatı kornişi ile sonlanmıştır. Yapı dikdörtgen plan şemasına sahiptir, bir koridora açılan odalardan oluşmaktadır (Şekil 12 ve Şekil 13).

Şekil 4.146: Kastamonu Askeri Rüşdiye Binası, planlar (Kongre Kütüphanesi, II. Abdülhamid Şekil Arşivi).

Şekil 4.147: Kastamonu Rüşdiye (Sultan İkinci Abdülhamid Han Devri Osmanlı Mektepleri, Çamlıca Basın ve Yayın, İstanbul 2007).

9. Kastamonu Merkez, Hastahaneler

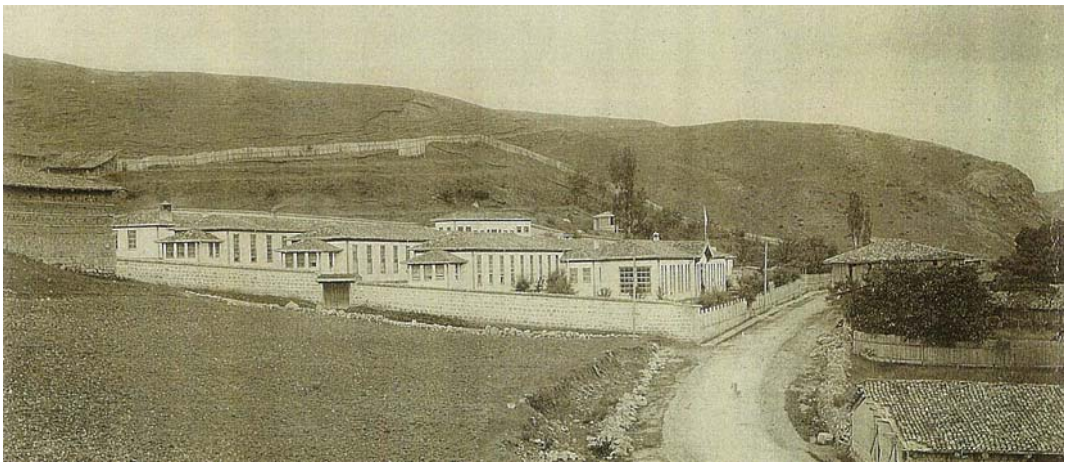
Eyüpgiller (1999), Kastamonu Vilayeti Gazetesi ve Kastamonu Salnamesi'ndeki bilgilere dayanarak 3 hastane yapısından sözeder[511]. 1879 yılında erkek-kadın frengi ve gureba hastalarına ait olmak üzere ilk hastanenin yaptırıldığı bilinse de, bu yapının tam nerede konumlandığı bilinmemektedir.

1318H./1900M. yılında bir başka hastanenin temeli atılmış ve bu hastane, herbiri bir diğerinden 6,00m.x30,00m. boyutlarında bahçelerle ayrılmış beş pavyon halinde inşa edilmiştir(Şekil 4.148, 4.149). Bu pavyonlardan birinde memurlara ait bir oda, bir muayenehane, bir yatak odası, eczane, laboratuvar, her türlü aletleriyle fenne uygun bir ameliyathane vardır. Diğer üç pavyonda 30,00 metre boyunda 6,00 metre eninde 5,00 metre yüksekliğinde otuzar yataklı, dördü ikişerden kadın ve erkek frengi hastalarına, diğer ikisi diğer hastalıklara ayrılmış altı koğuş yer almaktadır [512].

[511] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 209
[512] Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi

Şekil 4.148: Kastamonu Verem Hastanesi 1932 yılı (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, Foto Zihni Albümü).

Şekil 4.149: Kastamonu Merkez İlçe, Hastahane (Lütfü Seymen Arşivi).

Genel Hastane civarında 1334H./1916M. yılı Şevval ayında açılmış bir tecridhane ve bir muayenehane olduğu, yine hastanenin doğusunda 1335H./1916M. yılı Rebiülevvel ayında bir bimarhanenin açılışının yapıldığı bilinmektedir[513].

Sözkonusu üçüncü hastane olan 500 yataklı Askeri Hastane'nin 1917 yılında temeli atılmış ve hastane 1339H./1921M. yılında tamamlanmıştır.

[513] KVG. no.2163, 22. Şevval .1334, s.1

Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi'nde yapılan çalışmada ikinci hastane binasıyla ilgili birkaç belgeye ulaşılmıştır. İlk belge, hastanenin 11/8/1934 tarihli tapusudur. Tapuya göre, Aktekke Mahallesi Safalan mevkiinde bulunan, Mülkiye Memleket Hastanesi, Hazine mülkiyetinde ve 3015, 1731m²dir. Yapıya ait hamam ve gasilhane 183,105m², ahşap bimarhane 368,211m²'dir. Hastane 8985,5159m²'lik bahçe içinde konumlanmıştır.

Maliye Vekaleti Milli Emlak Müdürlüğü antetli kağıdına, Maliye Vekili imzalı, Kastamonu Defterdarlığı'na hitaben yazılmış 01.04.1940 tarihli ve 3121/112 -6030 sayılı yazıya göre, 01/12/1939 tarihinden itibaren Milli Savunma Bakanlığı'na, Alayın 3. taburunun iskanına tahsis edilmiştir. Yapı askeri hastane olarak kullanılmış, 1944 yılında Askeri Hastane'nin Kütahya'ya nakli dolayısıyla, 29.11.1944 tarihinde boşaltılmıştır.

Yapıya ait 30.5.1953 tarihli resmi dairelere tahsis olunan binaların kaydına mahsus (A) cetveline göre, yapı 1318H. 1900 M. yılında inşa edilmiştir. Yarı kargir, yarı ahşaptır, tek katlıdır. İçerisinde 44 oda, 8 koğuş, 23 hela, 1 gasilhane, 1 çamaşırhane, 1 mutfak ve 1 kiler bulundurmaktadır.

26.9.1957 tarihinde düzenlenen "Hazineye ait kamu hizmetine tahsisli konutlar bilgi ve muhasebe fişi" isimli belgeden ahşap hamam ve gasilhanenin yıkılıp, arsaya dönüştüğü öğrenilmektedir. 29.07.1972 tarihli bilgi ve muhasebe fişine göre, yapının ancak ilk iki pavyonu kalmış, diğer üç pavyonu yıkılmıştır, bu tarihte yıkılan pavyonlar üzerinde (1957 yılında) yeniden inşaat yapılmaktadır. 1981 tarihli bir belgeden, tarihi yapının tamamen ortadan kalktığı, yerine bugünkü hastanenin inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Eski bir fotoğrafta hastanenin iç mekanı görülmektedir. Buna göre 5 pavyonu birbirine bağlayan tek kollu bir merdiven koridoru olduğu görülmektedir. Merdiven taş basamaklardan oluşmaktadır. Mekanın döşemesi taş, tavanı ahşaptır. Merdiven kovasını ahşap giyotin pencereler aydınlatmaktadır. (Şekil 4.150).

Şekil 4.150: Kastamonu Memleket Hastanesinin içinden bir görünüş (Atatürk Kitaplığı,1332H. (1916M.) senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Album 000141, sf.05, "Memleket hastahanesinin müdahili Kastamonu").

10. Kastamonu Merkez, Hastahane Tecridhanesi ve Muayenehanesi

Kastamonu Vilayet Gazetesi'ndeki bir haberden, genel hastane civarında 1334H./1916M.'de açılmış tecridhane ve muayenehanenin var olduğu anlaşılmaktadır[514]. Kastamonu Hastanesi Tecridhanesi ve Muayenehanesi olarak söze edilen yapılar birbirine çok benzemektedir (Şekil 4.151 ve Şekil 4.152). Kagir bir bodrum üzerinde tek katlı olarak inşa edilmiş olan yapıların girişi, üzerinde çatı örtüsünün giriş üzerinde 2 sütunla taşınan üçgen alınlık oluşturması ile vurgulanmıştır. Giriş cephenin ortasındaki düz atkılı tepe pencereli kapıdandır. Girişin iki yanında ikişer ahşap giyotin pencere görülmektedir. Katlar arasında silme ve çatı altında korniş vardır. Muayenehane yapısında diğerinden farklı olarak, yapının girişe göre her iki yan cephesinde orta mekan dışarı çekilmiştir. Yapıların kırma çatıları kiremit örtü ile kaplıdır.

[514] KVG. no.2163, 22. Şevval .1334, s.1

Şekil 4.151: Kastamonu Hastanesi Tecridhanesi (Atatürk Kitaplığı,1332H. (1916 M.) senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Albüm 000141, sf.02, "Hastaneye ilaveten inşa olunan Tecridhane, Kastamonu").

Şekil 4.152: Hastaneye ek yapılmış Muayenehane (Atatürk Kitaplığı,1332H. (1916 M.) senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Albüm 000141, sf.03, "Hastaneye ilaveten inşa olunan muayenehane, Kastamonu").

11. Kastamonu Merkez, Bimarhane

Kastamonu Hastanesi'nin doğusunda 1335H./1916M. yılında bir bimarhanenin açılışının yapıldığı bilinmektedir.[515] Erken Cumhuriyet dönemine ait bir fotoğrafa göre (Şekil 4.153), kagir bodrum kat üzerinde ahşap tek katlı bir yapıdır. Giriş üzerindeki saçak, iki ahşap dikme ile taşınmaktadır. Kapılar ve pencereler düz atkılı

[515] KVG. no. 2184, 27. Rebiülevvel .1335, s.l

ve ahşaptır. Katlar arasında ahşap silme, çatı altında korniş ve köşelerde pervazlar vardır. Fotoğrafta yapıya içeriden bağlı ek bir yapı daha görülmektedir. Bu yapı da ana bina gibi, kagir bodrum kat üzerinde tek katlıdır ancak tavan yüksekliği daha azdır ve düz atkılı ahşap pencere boyutları daha küçüktür.

Şekil 4.153: Kastamonu Bimarhanesi (Atatürk Kitaplığı,1332H./1916 M. senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Albüm 000141, sf.04, "Müceddeden inşa olunan Tımarhane (şifa yurdu) Kastamonu").

12. Kastamonu Merkez, Vilayet Matbaası

Kastamonu İl Yıllığı (1973), Kastamonu'da 1839'dan beri matbaacılık yapıldığını yazmaktadır[516]. Uzunçarşılı (haz.Eski 1990) kitabında, matbaanın 1868 yılında, o günlerde İslahhane denilen atik kışlada kurulduğunu yazmaktadır[517] .

Eyüpgiller (1999), Matbaa binası hakkında; İslahhane kapanınca bir süre Hükümet Dairesinde işlevini sürdürdüğünü, bir süre de kirada bir binada çalıştığını ifade etmektedir (Şekil 4.154, 4.155, 4.156). Buna ek olarak, Hükümet Dairesi avlusundaki Askerlik Dairesi ile Telgrafhane arasındaki yerde, 1308 H./1891 M. yılında Matbaa

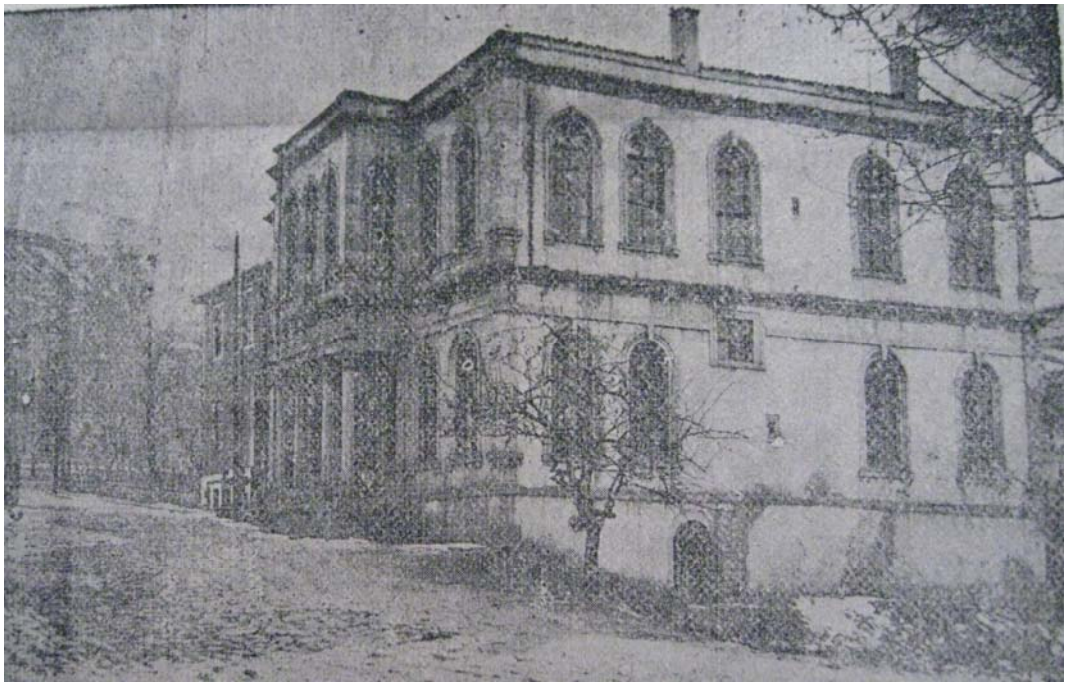
[516] Kastamonu İl Yıllığı, 1973, s. 239

[517] Uzunçarşılı, İ.H., Kastamonu Meşahiri, hazırlayan: Mustafa Eski, Ankara, 1990, s.27-28

binası için inşaatın başladığını ve 1309H./1891M. yılında tamamlandığını yazmaktadır[518].

Şekil 4.154: Kastamonu Vilayet Matbaası (Lütfü Seymen Arşivi).

Şekil 4.155: Kastamonu Merkez İlçe Vilayet Matbası giriş cephesi ve yan cephe (Kastamonu Vilayet Gazetesi, Sayı:2938, Tarih: 29.Nisan.1930, sf.2).

[518] Eyüpgiller, K., 1999, Bir Kent Tarihi: Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul, sf: 209

Şekil 4.156: Kastamonu Merkez İlçe Vilayet Matbaası yan cephesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

13. Kastamonu Merkez, Telgrafhane ve Postahane

l9. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan dönem içerisinde, yukarıda tanımlanan büyük bütçeli binaların dışında, Kastamonu kent yöneticilerinin kentin bazı gereksinimlerinin karşılanması, veya kentin güzelleştirilmesi amacıyla yeni inşaatlar yaptırdıkları anlaşılmaktadır. Meşrutiyet yıllarında binası şimdiki Atatürk Anıtı'nın yerinde olduğu bilinen[519] ve Kastamonuluların hizmetine 1860 yılında sokulduğu belirtilen telgrafhane[520] bu hizmet binalarının ilklerindendir. 1890'lı yıllarda Türkçe ve Fransızca servis verdiği bilinen bu telgrafhanenin[521], daha sonra Hepkebirler Camii ile Çifte Hamam arasındaki alanda bulunan binaya taşındığı, 1341H. /1923M. yılında burada olduğu bilinmektedir[522] (Şekil 4.157, 4.158). Kastamonu Merkez İlçe'ye ait 1923 tarihli ve 1/1000 ölçekli haritada[523], bu bina üzerinde telgrafhane ve postane yazısı bulunmaktadır. Postane hakkında başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.

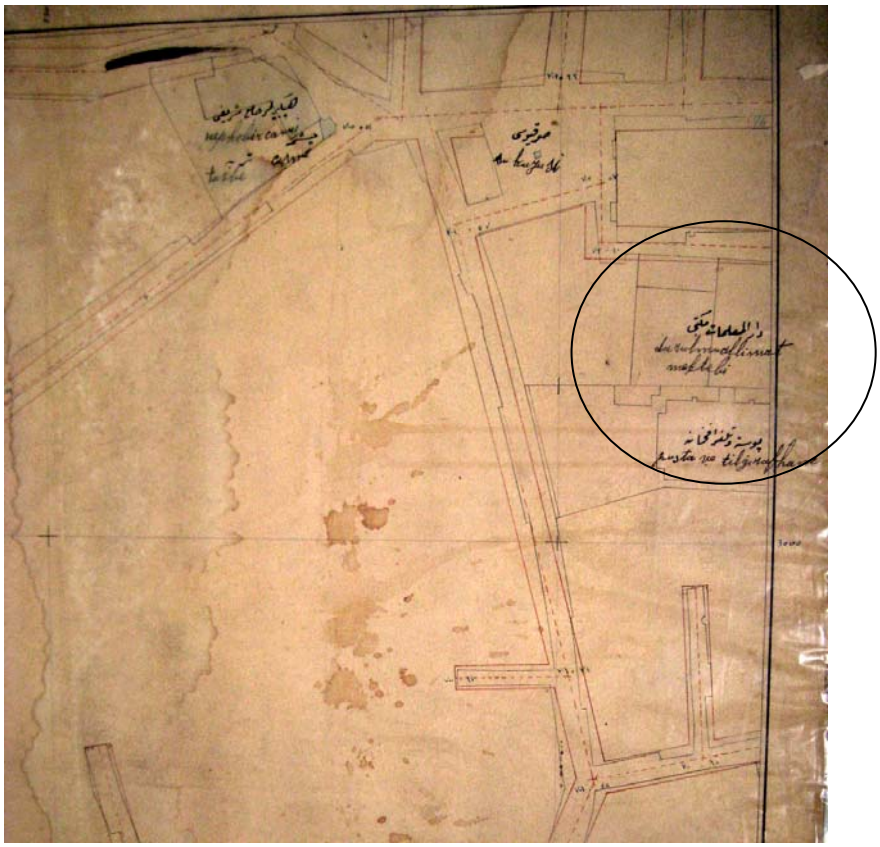
[519] Z. Demircioğlu , a.g.e., s.5

[520] Kastamonu İI Yıllığı 1973 s. 239

[521] V.Cuinet, La Turquie d'Asie, Tome 4eme, Paris,1894, s. 463

[522] Kastamonu Şehir Haritası, sene 1341R., mikyas 1/500, pafta 6T

[523] Kastamonu Merkez İlçe Belediyesi, İmar Müdürlüğü Arşivi.

Şekil 4.157: 1925 tarihli Kastamonu Haritası'nda Telgrafhane ve Postahane (Kastamonu Belediyesi Arşivi).

Şekil 4.158: Telgrafhane ve Postahane (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

14. Kastamonu Merkez, Tütün Deposu

Kışla Caddesi üzerinde yeralan yapı, zemin üzerinde tek katlı, kagir bir yapıdır (Şekil 4.159, 4.160). Dikdörtgen plan şemasına sahip depo binasının bir kaç yapının bir araya gelmesi ile oluştuğu düşünülmektedir. Eyüpgiller, 1995 yılındaki çalışması sırasında, bu yapının iki biriminin kullanılır durumda olduğunu gözlemlemiştir. Zemin kat mekanları geniş ve tek mekandan oluşurken üst kat, konut ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmiştir. Yapı, 1990'larda yıktırılmıştır.

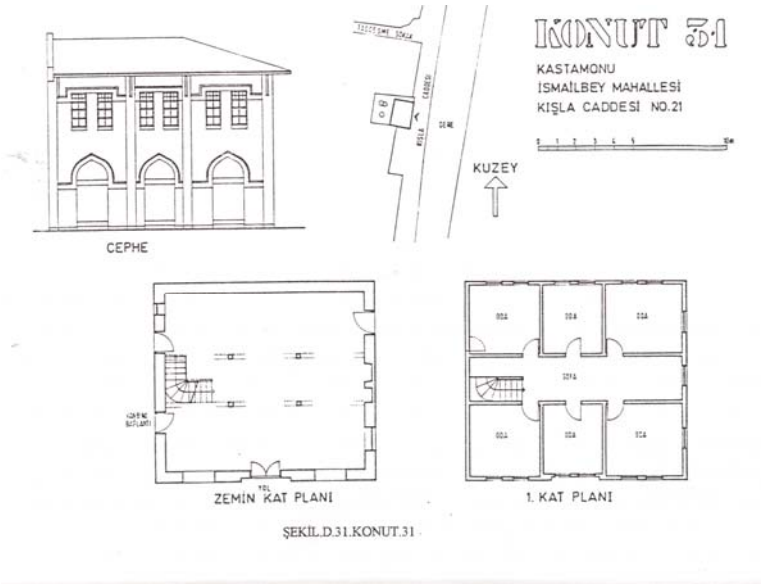

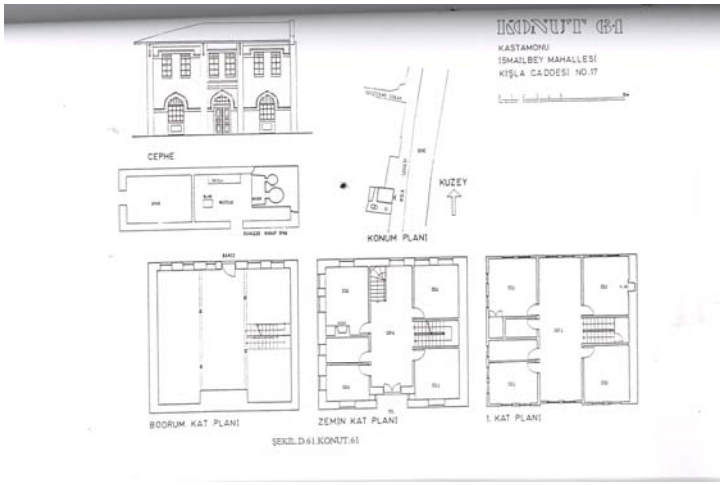
Şekil 4.159: Kastamonu Merkez İlçe Tütün deposu (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, H.E.M. Albümü)

B. Araç İlçesi

1. Kastamonu Araç Jandarma Dairesi

Yapıya ait tek belge eski bir fotoğraftır. Fotoğrafta görülen (Şekil 4.161) ahşap yapı, zemin üzerinde bir katlıdır. Pencereler düz atkılıdır. Cephede üst kat çıkmaları arasında çatının ahşap dikmelerle taşıtıldığı görülmektedir. Çatı saçağı geniş olup, kırma çatılıdır.

Şekil 4.160: Tütün deposu planları (Eyüpgiller, 1995).

Şekil 4.161: Kastamonu Araç Jandarma Dairesi (Metin Boyacıoğlu Arşivi).

2. Kastamonu Araç Hapishane

20. yüzyılın başlarında Araç'da bir hapishanenin bulunduğu, Araç Hapishanesi'nin 1332H./1914M. tarihinde tamiratı mümkün olmayacak kadar harap durumda olduğu, hapishane olmaya uygun kiralık bir yer bulunursa kira parasının ödenebileceği, arşiv belgesinde belirtilmektedir [524]. Günümüzde bu yapıya ait herhangi bir iz yoktur.

3. .Kastamonu Araç Hükümet Dairesi Deposu

Resmi binalar olarak, Hükümet Dairesi'nin önünde Hükümetin mahzeni ve öşür emanet deposu olarak kullanılan kubbeli bir bina olduğu, bu binanın 1902 yılında dönemin kaymakamı Rafet Bey tarafından hükümet binasının önünü ve görüş sahasını kapatıyor gerkçesi ile yıktırıldığı ve enkazı ile Çay Mahallesi'nde hamam yapıldığı bilinmektedir[525].

4. Kastamonu Araç Rüşdiye Mektebi

Kastamonu Milli Emlak Müdürlüğü Arşivi'nde, 30.3.1946 tarihli Araç Hük. Kon. Tapu kayıt örneğinde Hükümet Dairesi sınırları "Sağı telgrafhane bahçesi şimdi yeniden ihdas edilen yol, solu Rüşdiye mektebi bahçesi arkası çay önü Araç Safranbolu şosası ile" olarak tanımlanmıştır. Yapının girişe göre sol yanı olan doğu yönünde olması düşünülen Rüşdiye Mektebi alanı günümüzde boştur.

C. Daday İlçesi

1. Kastamonu Daday Jandarma Birlik ve Karakol binası

25.6.1963 tarihli tapu sicilinde yer alan jandarma birlik ve karakol binası, alt kat üç oda bir sofa, orta kat beş oda bir banyo ve sofa, üst katı dört oda bir salon ve bir banyoya sahip olarak tanıtılmıştır.

Daday Mal Müdürlüğü'nün Kastamonu Valiliği'ne 25.5.1984 tarih ve 289 sayılı yazısında, Hükümet Konağı'nın şehir imar planındaki yerinin "resmi kuruluşlar alanı" olduğundan sözedilmiş ve adı geçen yapıların o tarihte varolduğu belirtilmiştir. Bu yazıya göre, Hükümet Konağı'nın güneyinde ahşap Kapalı Cezaevi ile batısında Emniyet Komiserliği hizmet binasının varolduğu, Kapalı Cezaevi ile Emniyet Komiserliği hizmet binalarının Hükümet binası arsası dışında bir yere

[524] BOA, Tarih: 27/N /1332 (Hicrî) – 19/Ağustos/1914 (Miladi), Dosya No:44, Gömlek No:20, Fon Kodu: DH.MB..HPS.

[525] Yaşar, F., Her Yönüyle Araç, Ağustos 1990, İkinci baskı, sf.78

yapımı işi için ihale yapıldığı ve inşaatlarına başlandığı belirtilmektedir. Jandarma birlik ve karakol binası ile cezaevi yapılarının nasıl yokolduklarına ait bir bilgiye ulaşılamamıştır.

2. Kastamonu Daday Belediye Binası

Daday İlçesi Belediye Dairesi'nin inşa tarihi hakkında bir bilgi mevcut değildir. 7.5.1994 tarihinde düzenlenen tapu senedinde yapının, F30b.05a.3d.parsel, 249 ada, 2 parselde yer aldığı belirtilmekte ve aynı arsada bina ile birlikte lojmanın da varolduğu yazılmaktadır. Eldeki eski fotoğraflara göre yapı, giriş kat üzerinde tek katlı, yapı yıkılırken çekilen bir fotoğrafa göre ise alt katı kagir, üst kat ise ahşaptır [526]. Düz atkılı pencereler, katlar arası ahşap silme ve köşe pervazları ile dönem yapılarının ortak özelliklerini taşımaktadır (Şekil 4.162 ve Şekil 4.163). Bir odanın cephede çıkma yaparak ahşap payandalara taşıtıldığı fotoğraftan görülmektedir. Kırma çatılı yapı kiremit kaplıdır. Yapı 2000 yılında yıkılmış, yerine bugünkü betonarme Belediye Dairesi inşa edilmiştir.

Şekil 4.162: Daday İlçesi, Eski Belediye Dairesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, İ.Karakaş Albümü).

[526] Daday İlçesi Belediye Arşivi, 7.5.1994 tarihinde düzenlenen tapu senedi

Şekil 4.163: Daday İlçesi hava fotoğrafında Belediye Dairesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi, İ. Karakaş Albümü).

3. Kastamonu Daday Mekteb-I İbtidai

1332H./1916M. yılından önce inşa olduğu bilinen yapı[527] günümüzde mevcut değildir. Kastamonu Vilayet Gazete'sinin 2127 sayılı nüshasından, Taşköprü, Cide, Daday, İnebolu gibi bazı yerleşimlerde ve bunların ücra köylerinde Leyli Meccani Mekteb-i İbtidai açılmasının Vilayet encümeni tarafından kararlaştırıldığı ve ilk olarak Taşköprü'nün pilot bölge seçildiği anlaşılmaktadır[528]. Daday'daki yapının da bu tarihte yapılmış olması mümkündür.

Yapıya ait veri olan eski fotoğraflara göre (Şekil 4.164, Şekil 4.165 ve Şekil 4.166), kagir bodrum kat üzerinde iki katlı ve ahşap bir binadır. Bodrum katta dairesel pencereler olduğu, diğer kat pencerelerinin ahşap giyotin ve düz atkılı olduğu görülmektedir. Giriş üzerindeki çıkmada yer alan pencere ise basık kemerlidir. Üst kata ait bir oda dışarı taşırılarak binaya girişin iki sütun ile desteklenen bu kısmın altından verilmesi ve bu bölüm ile köşelerde dışarı taşırılan sınıfların çatısının üçgen alınlık ile bitirilmesi yapıya özgün bir görünüm vermektedir. Yapı, ahşap saçaklı ve kiremit kaplıdır. Yapının iç mekanına ait tek fotoğrafta yatakhanelerden biri

[527] Atatürk Kitaplığı,1332H. (1916 M.) senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Album 000141

[528] Kastamonu, No: 2127, 30 Teşrin-i sani 1332 (11 Aralık 1915), s.1

görülmektedir. Bu fotoğrafta, mekanın döşemesinin ve tavanının ahşap olduğu görülmektedir. Duvarların kalınlığı ve tavan yüksekliği dikkat çekicidir.

Şekil 4.164: Daday yatılı ibtidai mektebi (Atatürk Kitaplığı,1332H./1916M. senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Album 000141, sf.06, "Müceddeden inşa olunan Daday Leyli İptidai Mektebi").

Şekil 4.165: Daday yatılı ibtidai mektebi (Atatürk Kitaplığı,1332H./1916M. senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Album 000141, sf.08, "Daday Leyli İptidai Mektebi güşad merasimi").

Şekil 4.166: Daday yatılı ibtidai mektebi yatakhanesi (Atatürk Kitaplığı, 1332H./1916M. senesine ait Kastamonu Vilayeti Hatırası, Album 000141, sf.07, "Daday Leyli İptidai Mektebi yatakhanesi").

D. İnebolu İlçesi

1. Kastamonu İnebolu Hükümet Dairesi ve Hapishane

1304 H./1887M. tarihinde İnebolu Hükümet Konağı inşaatının yapımına başlanmış olunduğu bilinmektedir[529]. 1929 tarihli "İnebolu Hükümet Dairesi ve arsası tapu senedi"ne göre, Hükümet Dairesi tapu sicilinin şubat 1306H./1888M. tarih 36 sıra numarasında kayıtlı, hapishane ise Mart 1329H./1911M.tarih 14 sıra numarasında kayıtlı yapılardır. Camii Kebir Mahallesi, Yarbaşı mevkiinde yer alan yapının, 2.867 m2'lik bir alanda konumlu Hükümet Dairesi ve Hapishane arazisinin batısında, Halkevi Binası ve Jandarma Karakolu Binası olduğu bilinmektedir. 1979 tarihinde enkaza dönmüştür[530]. Harap halde 1983 yılına kadar var olduğu bilinen bu yapı (kaynak: 27.12.1983 tarihli anıt fişi) günümüze ulaşmamıştır. Yapıya ait eski fotoğraflardan, Hükümet Dairesi'nin zemin kat üzerinde iki katlı kagir bir yapı olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 4.167, Şekil 4.168 ve Şekil 4.169). Yapının girişi cephenin ortasındandır. Kapı ve pencereleri taş sövelidir. Yapının ikinci katında metal payandalarla desteklenmiş bir balkon bulunmaktadır. Yapı, kırma çatılı ve kiremit ile kaplıdır.

---

[529] BOA, Tarih: 02/Za/1304 (Hicrî) – 23/Temmuz/1887 (Miladi), Dosya No:1434, Gömlek No:18, Fon Kodu: DH.MKT.

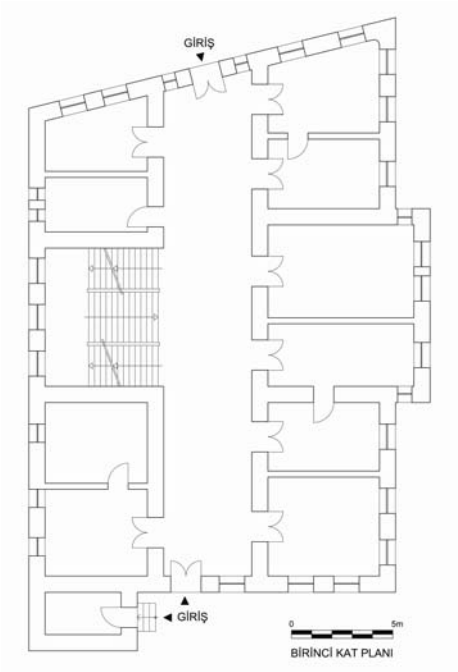
[530] İnebolu Gazetesi, 22 mart 1979, sayı 594 yı13

Şekil 4.167: İnebolu İlçesi Eski Hükümet Konağı (Mustafa Fakazlı Arşivi).

Şekil 4.168: İnebolu İlçesi, Eski Hükümet Konağı fotoğrafın ortasında yeralan üç katlı yapıdır. (Mustafa Fakazlı Arşivi)

Şekil 4.169: İnebolu Hükümet Dairesi kat planı (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

2. Kastamonu İnebolu Frengi Hastanesi

20. yüzyılın başlarında Kastamonu Vilayeti sınırları içinde altı frengi hastanesi açılması öngörüldüğü bilinmektedir[531]. İnebolu Frengi Hastanesi'nin bunlardan biri olması olasıdır. Yapım tarihi bilinmemektedir. Günümüzde mevcut olmayan yapı, eski bir fotoğrafından anlaşıldığı üzere (Şekil 4.170) kagir zemin kat üzerinde ahşap ve iki katlı olarak inşa edilmiştir. Giriş cephesindeki pencerelerin üçgen alınlıklı, yan cephedeki pencerelerin ise dairesel kemerli olduğu görülmektedir. Katlar arasında silmeler ve çatıda korniş yapıyı çevrelemektedir.

3. Kastamonu İnebolu Jandarma Binaları

04.02.1985 tarihli anıt fişine göre, Liman Sokak'ta Eski Hükümet Dairesi'nin güneybatısında yeralan ve üç ayrı yapıdan oluşan 1842 tarihli yapı grubu[532] günümüze ulaşmamıştır (Şekil 4.171, 4.172, 4.173, 4.174). Fotoğraflara göre yapılar kagirdir. Birinci yapı (fotoğrafta A yapısı)üç, diğer yapılar iki katlıdır. Kapılar basık

---

[531] Kastamonu Vilayeti dahilinde hastaneler oluşturulması için 1920 tarihinde bir nizamname düzenlenmiştir (5 Cemaziyelahir 1328H.–14/Haziran/1920M. tarihli "Kastamonu Vilâyetinde Teşkil Olunacak Memleket Hastahânelerine ve Seyyar Heyet-i Tıbbiye'ye Dâir Nizâmnâme") Bu nizamnamenin birinci maddesine göre, Kastamonu Vilayeti dahilinde her biri elli yataklık olmak ve yatakların yarısı frengi hastalarına ayrılmak üzere 6 adet hastane açılması öngörülmüştür.

[532] Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, yapıya ait 04.02.1985 tarihli anıt fişi.

kemerli, pencereleri düz hatıllı ve basık kemerli,, tüm açıklıklar taş sövelidir. Kırma çatılı yapı grubu, kiremit ile kaplanmıştır.

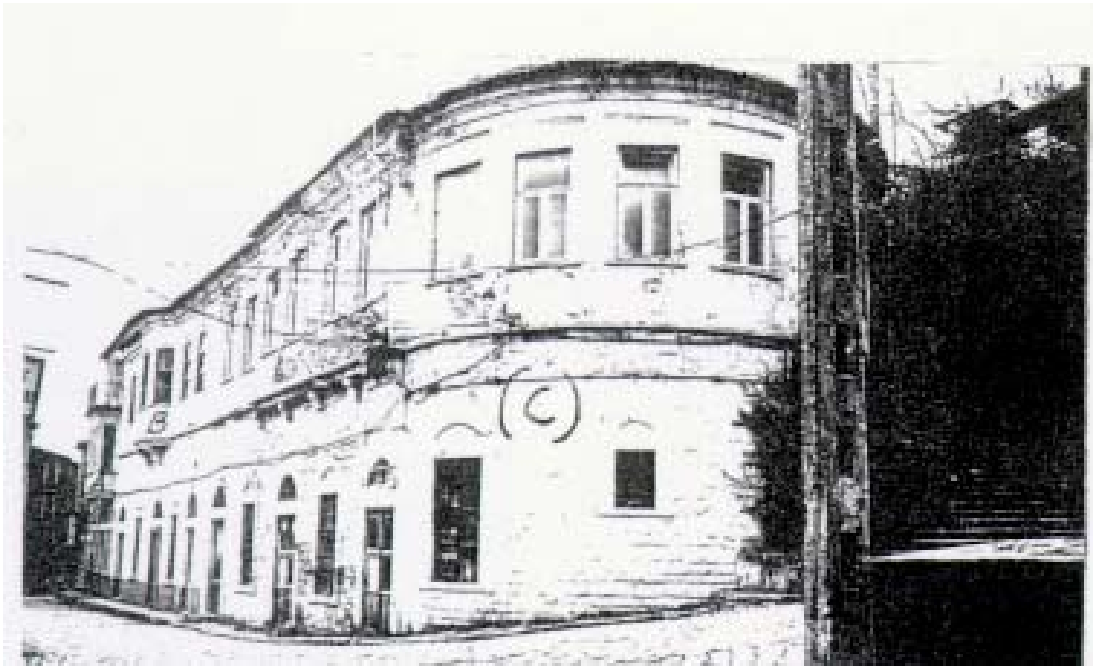
Şekil 4.170: İnebolu Frengi Hastahanesi (Mustafa Fakazlı Arşivi).

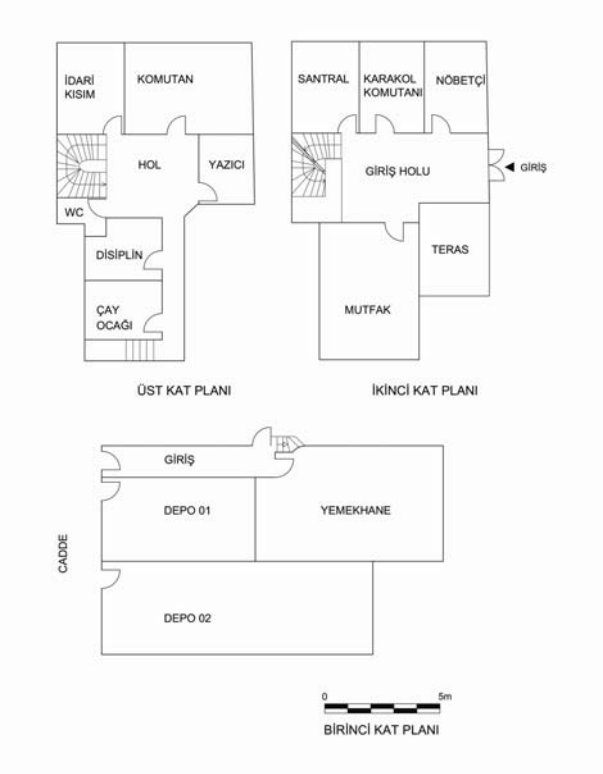
Şekil 4.171: İnebolu İlçesi, Jandarma Binası, 1. bina (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Şekil 4.172: İnebolu İlçesi, Jandarma Binası, 2. bina (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

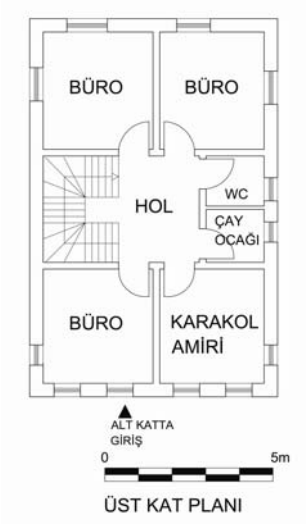
Şekil 4.173: İnebolu İlçesi, Jandarma Binası, 3. bina (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Şekil 4.174: İnebolu İlçesi, Jandarma 1. Binası plan şeması [533].

4. Kastamonu İnebolu Polis Karakolu

Yapının inşa tarihi bilinmemektedir. Yapıya ait bulunan tek veri bir kat planıdır (Şekil 4.175). Buna göre orta sofalı bir plan şeması görülmektedir. Yapıya ait başka bir veriye ulaşılamamıştır.

Şekil 4.175: Eski Polis Karakolu[534].

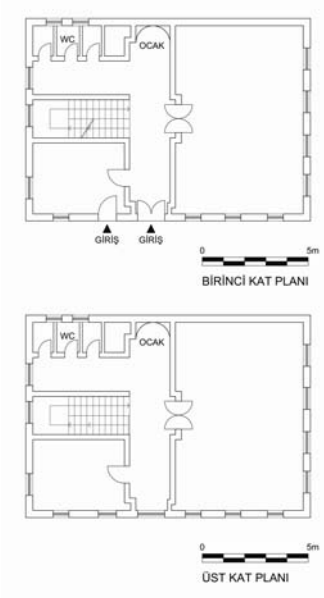
[533] Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nde bulunan plan şeması, İnebolu İlçesi Jandarma Binası Dosyası

5. Kastamonu İnebolu Eski Cezaevi

Yapının inşa tarihi bilinmemektedir. İç sofalı plan şemasına sahip yapıya giriş cephe aksından olup, koridorun bir ocakla sonlandığı, girişe göre solda yer alan iki kollu bir merdiven ile üst kata ulaşıldığı bilinmektedir. Camii Kebir Mahallesi, Yarbaşı mevkiinde, harap halde 1983 yılına kadar varolduğu bilinen bu yapı günümüze ulaşmamıştır [535] (Şekil 4.176, 4.177).

Şekil 4.176: İnebolu İlçesi, Eski Cezaevi (Mustafa Fakazlı Arşivi).

Şekil 4.177: İnebolu İlçesi, Eski Cezaevi (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

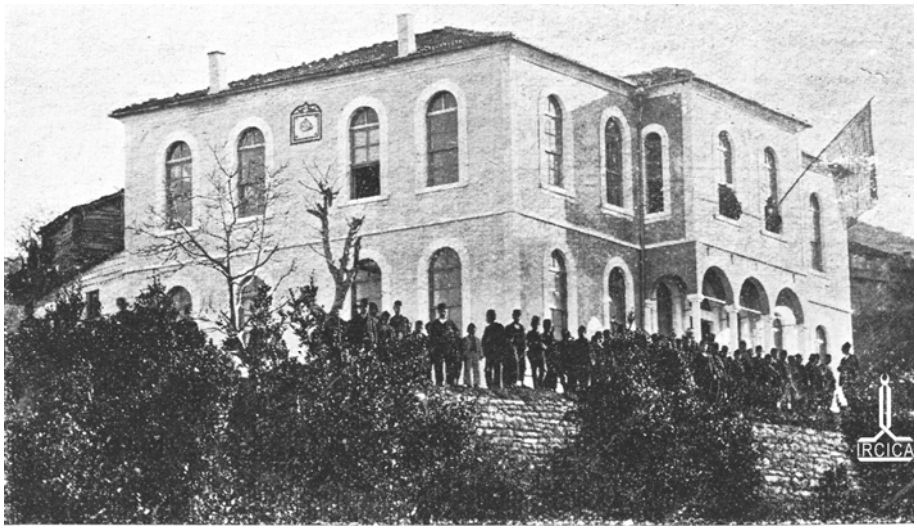
---

[534] Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, İnebolu İlçesi Polis karakolu Dosyası

[535] Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 27.12.1983 tarihli anıt fişi

6. Kastamonu İnebolu Mekteb-I İbtidai

Günümüzde var olmayan yapıya ait elimizde bulunan tek bilgi, eski bir fotoğraftır (Şekil 4.178). Bu fotoğrafa göre yapı iki katlı ve kagirdir. Üst kata ait bir oda dışarı taşırılarak binaya giriş üç sütun ile desteklenen bu kısmın altından verilmiştir. Pencerelerin dairesel kemerli ve taş söveli olduğu, üst katta yan cephede bir rozet olduğu görülmektedir. Yapının kırma çatılı ve kiremit kaplı olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 4.178: İnebolu'da açılan ibtidai mektep, (IRCICA Fotoğraf Arşivi, Şehbal, cilt 4 sayı 93 sayfa 405).

E. Küre İlçesi

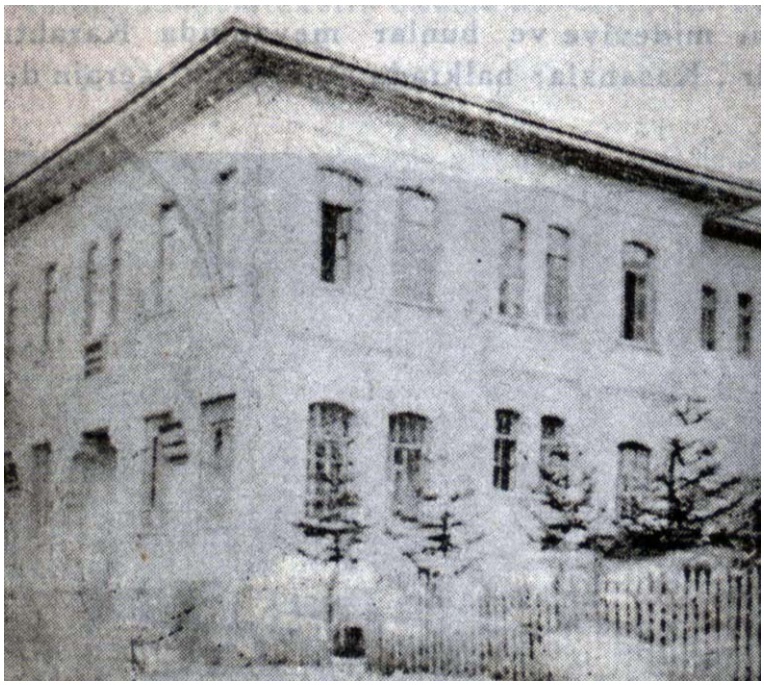
1. Kastamonu, Küre Hükümet Dairesi

Yapı ile ilgili bilgi sınırlıdır. Eski bir fotoğrafa göre (Şekil 4.179), yapı kagir ve iki katlıdır. Fotoğrafta görülen cephelerden birinde pencereler basık kemerli, diğerinde düz atkılıdır. Geniş saçaklı kırma çatı ile örtülüdür. 05.04.1943 tarihinde bu yapının bulunduğu yere yeni Hükümet Dairesi'nin yapıldığı bilinmektedir.

F. Taşköprü İlçesi

1. Kastamonu Taşköprü Askerlik Dairesi

Taşköprü Hükümet Konağı arsasında varolduğu bilinen yapının inşa tarihi bilinmemektedir. Zemin üzeri iki katlı kagir yapıda kapı ve pencere açıklıkları düz atkılıdır. Giriş üçgen alınlıkla vurgulanmıştır. Yapının kırma çatısı kiremit ile kaplıdır (Şekil 4.181).

Şekil 4.179: Küre Hükümet Dairesi (Cumhuriyet'in 10. yılında Kastamonu, 1933, sf.214).

Şekil 4.180: Taşköprü İlçesi, Eski Askerlik Dairesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

2. Kastamonu Taşköprü Belediye Dairesi

Taşköprü Belediye Dairesi'nin inşa tarihi bilinmemektedir. Yapı hakkında iki eski fotoğraftan başka veri bulunmamaktadır (Şekil 4.181). Bu fotoğraflara göre yapı, bodrum kat üzerinde tek katlı, kagir bir yapıdır. 6 basamakla çıkılan giriş üzerinde bir tuğra yer almaktadır. Pencereleri düz atkılı ve taş sövelidir. Kırma çatı parapet duvar ile çevrili ve kiremit kaplıdır.

Şekil 4.181: Taşköprü Belediye Dairesi (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

3. Kastamonu Taşköprü Jandarma ve Karakol Binası

Hükümet Konağı arsasının 1.024 m2.'lik kısmında 1936 senesinde ahşap olarak Merkez Jandarma Karakol Binası inşa edilerek Jandarmaya tahsis edilmiştir.

Taşköprü Jandarma Hizmet Binası hakkında, Kaymakamlığa yazılmış, 30.05.1978 tarihli ve 6/101-36/78/5568 sayılı, vali muavini imzalı yazıdan, Taşköprü Jandarma Karakol Binası'nın 1.972 m2'lik bir alan içinde inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu yerin tapu komisyonunca 25 Temmuz 1936 tarih ve 49 sayılı kararı ile jandarmaya ait olmak üzere tescil edildiği, Taşköprü İlçe Jandarma Bölük ve Karakol Binası'nın ahşap olduğu ve onarımının mümkün olmadığı yazılıdır.

G. Tosya İlçesi

1. Kastamonu Tosya Hükümet Dairesi

Bugünkü Hükümet Konağı'nın yerinde olduğu, maili inhidam durumuna geldiği için 1979 yılında yıktırıldığı bilinmektedir[536].

2. Kastamonu Tosya Belediye Dairesi

Tosya eski Belediye Dairesi'nin inşa tarihi bilinmemektedir. Varolan eski fotoğraflara göre bir köşe yapısı olan yapı kagir subasman ile ahşap zemin üzerinde bir kattan oluşmaktadır (Şekil 4.182, 4.183). Alt katta düz atkılı, üst katta düz atkılı ve dairesel kemerli giyotin pencereler bulunmaktadır. Üst katta cephede çıkma yapan

[536] Kaymakam imzalı Mal Müdürlüğü Milli Emlak Memurluğu tarafından hazırlanmış Valilik makamına yazılmış, 79 sayılı, 12.04.1979 tarihli yazıdan alıntıdır.

odalar vardır. Bu odaların çatıları üçgen alınlık ile bitirilmiştir. Katlar arası silme ve çatı altı kornişi ile yapı köşesinde ve birimler arasındaki pervazlar ahşaptır. Kırma çatısı kiremit ile kaplıdır. Yapı 1980'lerde yıkılarak yerine bugünkü Belediye binası inşa edilmiştir.

Şekil 4.182: Tosya eski Belediye Dairesi, (Cumhuriyet'in 10. yılında Kastamonu, 1933, sf.236).

Şekil 4.183: Tosya eski Belediye Dairesi ("Belediyeler" T.C. Dahiliye Vekaleti, Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, 1933, İstanbul, Holivut Matbaası).

4.1.2.2. Sinop'ta günümüzde mevcut olmayan kamu yapıları

Sinop'ta günümüze ulaşmayan kamu yapıları hakkında elimizde çok fazla bilgi yoktur. Var olan görsel belgeler de sınırlı sayıda olduğu için, bölgedeki kamu yapıları genel metin içinde anlatılacaktır.

Günümüzde yok olan yapılara ait bilgilere, Esemenli'nin (1990) çalışmasında[537] temel kaynak olarak yararlandığı Hüseyin Hilmi'nin "Sinop Kitabeleri" isimli 1339H./1921M. tarihli Sinop basımlı eserinden ve bazı eski fotoğraflardan ulaşılmaktadır. Buna göre, 1873 senesinde II.Sinop Taburu Binbaşısı Mustafa Bey tarafından inşa edilen ve askeri alanda olması gereken **Serasker Dairesi**, 1294H./1877M. senesinde binbaşı Halil Ağa tarafından yaptırılmış olan kagir **Kışlalar** ve **Tophane Dairesi**, günümüzde Belediye'nin yerinde olan ve 1280-85 H./1863-68 M. tarihlerinde Sinop hanedanından Kavizade Hüseyin Bey tarafından inşa ettirilmiş ahşap eski **Hükümet Konağı**, İdadi Mektebi'nin kuzey doğusunda 1303H./1885 de ahşap olarak yapılmış olan **Hastahane** günümüzde yokolmuştur. 1304H./1887M. tarihli bir belgeden Kastamonu, İnebolu ve Bolu'daki frengi hastaneleri gibi, masrafları yerel belediye daireleri gelirleri ile ödenmek üzere, Safranbolu ve Sinop'ta birer frengi hastanesi yapılması düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak Hastahane yapısının inşa tarihi ile bu bilgi çelişmektedir. Yapıya ait varolan iki fotoğrafta (Şekil 4.184, 4.185) ahşap yapının bodrum üzerinde iki katlı olduğu görülmektedir. Yapının giriş cephesinin ortasında yeralan giriş, üzerinde çıkma yapılarak vurgulanmıştır. Bu cephenin her iki köşesinde de yapı öne çekilerek cephe hareketlendirilmiştir. Cephenin ahşap kaplı olduğu görülmektedir. Pencere açıklıkları düz atkılıdır.

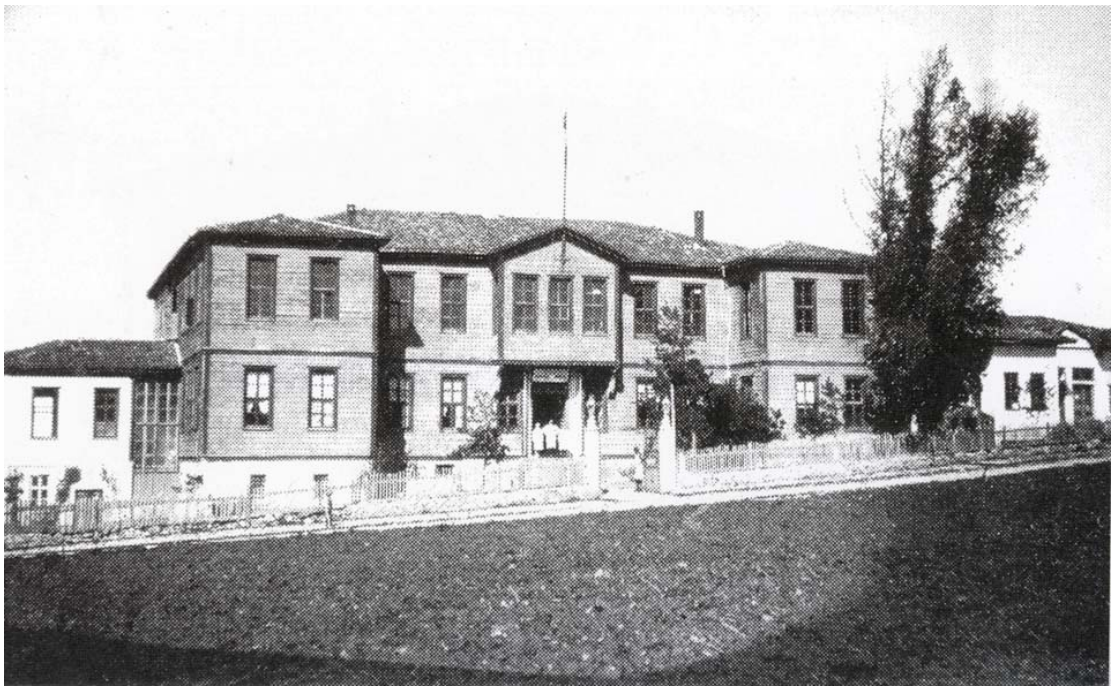
Hastahane yanında çeşitli tarihlerde yapılmış bir **imalathane**, bir **hamam**, bir **tecrithane**, 1285H./1868M.'de istimlak edilmiş ve **Rusumat (Gümrük) binası** olarak kullanılmış ahşap bina günümüzde yokolan yapılardır[538]. Özel mülkiyete ait tescilli 43.000 metrekarelik bir arsa üzerinde bulunan[539] ve iç limanda yeralan 19. yüzyıl yapılarından Korucuk Tabyaları da günümüze ulaşmamıştır.

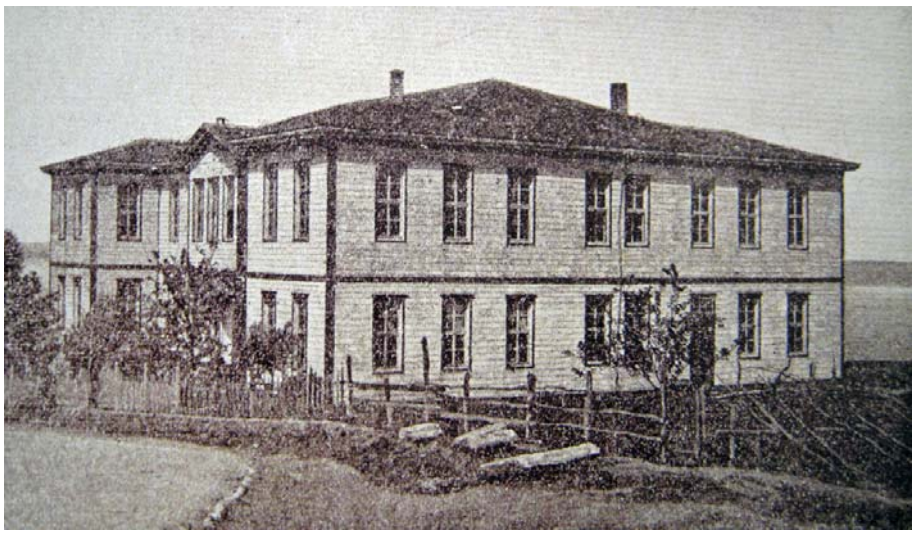
[537] Esemenli, D., "Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış Sanat Tarihi Doktora Tezi, İstanbul, 1990

[538] Esemenli, D. A.g.e.

[539] Her Yönüyle Sinop, İl Kültür Müdürlüğü, Sinop Valiliği Yayınları: 10, 1992

Şekil 4.184: Sinop Frengi ve Gureba Hastahanesi (Son Devir Osmanlı Hastahaneleri).

Şekil 4.185: Sinop Frengi ve Gureba Hastahanesi (Son Devir Osmanlı Hastahaneleri).

Alaeddin Camii avlusunda 1281H./1864 yılında ahşap bir binada Esemenli'nin 1990 yılında varolduğunu yazdığı eski **İnas Mektebi**'ne ait günümüzde herhangi bir iz yoktur. Bir başka kaynakta[540], Sinop İnas Mektebi'nin fotoğrafı yer almaktadır (Şekil 4.186). Fotoğraftaki yapı, kagir zemin kat üzerinde ahşap ve iki katlıdır. Pencereler ve kapı düz atkılıdır. Yapının cephesinde iki kat boyunca devam eden çıkmalar ahşap payandalar ile taşınmaktadır. Yapının çatı saçağının geniş

[540] Sultan İkinci Abdühamid Han Devri Osmanlı Mektepleri

olduğu görülmektedir. Bu yapının Esemenli'nin bahsettiği yapı olup olmadığı bilinmemektedir.

Şekil 4.186: Sinop İnas Mektebi (Sultan İkinci Abdühamid Han Devri Osmanlı Mektepleri).

Aynı kaynakta[541], **Boyabat İnas Mektebi**'ne ait bir fotoğraf da (Şekil 4.187) yer almaktadır. Fotoğrafa göre yapı, kagir zemin kat üzerinde ahşap ve iki katlıdır. Bir köşe parselde yeralan yapının ana girişi, cephenin ortasındaki düz atkılı tepe pencereli kapıdandır. Pencere açıklıkları da düz atkılıdır. Üst katlarda, giriş aksının her iki yanında, ahşap payandalarla taşınan iki çıkma ile cephe hareketlendirilmiştir. Katlar arasında ahşap silmeler ve kırma çatı saçağı altındaki korniş yapıyı çevrelemektedir. Yapı, konut mimarisini yansıtmaktadır. Bu dönemde karşılaşıldığı gibi, yapının özgün işlevinin konut olması olasıdır.

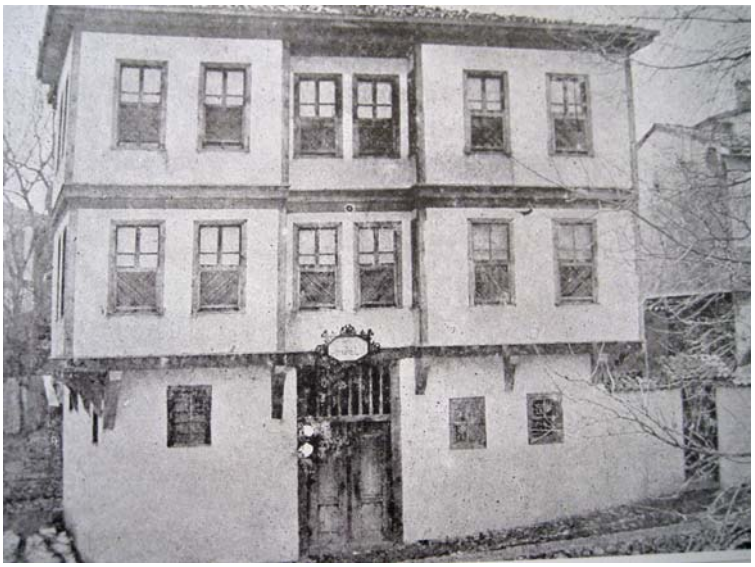
Esemenli (1990) tezinde, Sinop Merkez İlçe'de yöneticilerin saray olarak kullanabilecekleri iki yer belirtmiştir. Hükümet Meydanı yakınındaki üstünde saat kulesi bulunan sur kulesi üzerinde bir köşk olabileceğini yazan Esemenli, bir başka mahallenin de "Saray" adını taşımasından buralarda yöneticilere ait mekanlar olabileceğini belirtmiştir. Ancak günümüzde bu yapılara ait herhangi bir kalıntı

[541] a.g.e.

yoktur. Esemenli 1374M. tarihli Candaroğlu yapısı Saray Camii hakında bilgi verirken:

> "Sinop'ta tersane yönünde Saray Mahallesi'nde bulunan yapının ismini eski bir hükümet konağından aldığını"

yazmış ve verilen bilgilere göre bu yapının caminin bitişiğinde olduğunu belirterek 1989 yılında araştırma yapılırken "tarihi evlerden biri sayılan bu eski binanın alt katının enkaz halinde varolduğunu" eklemiştir (Esemenli, 1990, s.88). Bu tez kapsamında yapılan çalışmada bahsedilen yapıya ait herhangi bir ize rastlanmamıştır.

Şekil 4.187: Boyabat İnas Mekteb-i İbtidaisi (Sultan İkinci Abdühamid Han Devri Osmanlı Mektepleri).

Esemenli günümüze ulaşmayan Osmanlı dönemi çeşmelerini anlatırken, Ahmet Gökoğlu'nun "Paflagonya" isimli eserinden yaptığı alıntıda **Askeri Hastane**'den sözetmiştir (Esemenli,1990,s.138). Buna göre, Gökoğlu, "1301H./1883M. de Tophane bahçesinde, 1311H./1893M. yılında Askeri Hastane yanında Topçu Taburu tarafından yaptırılan çeşmelerden bahsetmiştir. Esemenli'nin tezinde Askeri Hastane ile ilgili başka bir bilgi yoktur. Mayıs 2006'da yerinde yapılan alan çalışmasında bu yapıya ait herhangi bir veri tespit edilememiştir.

Günümüzde yok olan tahaffuzhane (karantina) yapısına ilişkin bazı arşiv belgeleri bulunmaktadır. Bunlara göre, **Sinop Tahaffuzhanesi**'nin inşaatına 1309H./1892M. yılında başlanmış, 1310H./1892M. tarihinde inşaat tamamlanmıştır[542].

[542] BOA,Tarih: 13/Z /1309 (Hicrî) – 09/Temmuz/1892 (Miladi), Dosya No:1283, Gömlek No:100965, Fon Kodu: İ..DH.. , 'Sinop Limanı'nda Tahaffuzhane ittihadı için bir heyet-i sıhhiye gönderilmesi.'

1327H./1909M. yılında ise yapıya su haznesi eklendiği bilinmektedir[543]. Ancak yapı günümüzde mevcut değildir.

Arşiv çalışmaları sırasında, 19. yüzyılda Sinop'a bağlı kaza merkezi olan Boyabat yerleşimindeki kamu yapılarına ait bazı belgelere de ulaşılmıştır. Bunlara göre, Boyabat'ta 19. yüzyılda hükümet dairesi olduğu bilinmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 1306H./1888M. tarihinde Boyabad kazasında Hükümet Konağı olarak bir bina kiralanması hakkında bir belge bulunmaktadır[544]. Aynı yıla ait bir başka belgede ise, 1306 H./1888M. tarihinde **Boyabat Hükümet Konağı**'nın tamire muhtaç olduğu ve bir hanede işlevini sürdürmesi gerektiği ifade edilmektedir[545]. 1330H./1912M. tarihinde Boyabat'ta halk yardımı ile Hükümet Konağı yapılması için izin istenmiş ve kabul edilmiştir [546].

1335H./1917M. tarihinde, Boyabat'ta ibtidaiye mektebi yapılması planlandığı[547], 1337H./1919M. tarihinde ise **Boyabat Nisa Hapishanesi** ve **Devrekani Hükümet Konağı** yapılarının kiralandığı bilinmektedir [548]. Yerleşimdeki diğer kamu yapılarına ait belgelere ulaşılamamıştır.

BOA, Tarih: 04/M /1310 (Hicrî) – 29/Temmuz/1892 (Miladi), Dosya No:1, Gömlek No:1310/M-005, Fon Kodu: İ..HUS. , 'İnşaatı bitmek üzere bulunan Sinob tahaffuzhanesinin muhafazası için konması gereken kordona asker, istimbot ve saire gönderilmesi.'

BOA, Tarih: 04/M /1310 (Hicrî) – 29/Temmuz/1892 (Miladi), Dosya No:1, Gömlek No:1310/M-004, Fon Kodu: İ..HUS. , 'Kavak tahaffuzhanesi ile Klazomen ve Sinob tahaffuzhanelerine Hükümet-i Seniyye'ce üç zatın memur edilmesi.'

[543] BOA, Tarih: 17/L /1327 (Hicrî) – 01/Kasım/1909 (Miladi), Dosya No:14/-2, Gömlek No:21, Fon Kodu: DH.MUİ. , 'Sinop Tahaffuzhane su hazinesi inşasının kapalı zarf usulü ile Karamizi Kalfa'ya ihale edildiği.'

[544] BOA, Tarih: 02/Ra/1306 (Hicrî) – 06/Kasım/1888 (Miladi), Dosya No:1561, Gömlek No:72, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Boyabad kazasında hükümet konağı olarak kullanılmak üzere bir bina kiralanması.'

[545] BOA, Tarih: 17/Ra/1306 (Hicrî) – 21/Kasım/1888 (Miladi), Dosya No:1566, Gömlek No:99, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Tamire muhtaç olan Boyabad hükümet konağının yerine münasib bir hane kiralanması.'

[546] BOA, Tarih: 18/N /1330 (Hicrî) – 31/Ağustos/1912 (Miladi), Dosya No:22, Gömlek No:39, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Boyabat'ta halk yardımı ile Hükümet Konağı yapılması için müsade istenmesi.'

[547] BOA, Tarih: 10/Ra/1335 (Hicrî) – 04/Ocak/1917 (Miladi), Dosya No:69, Gömlek No:16, Fon Kodu: DH.UMVM , 'Boyabat'da yapılmasına teşebbüs edilen iptidaiye mektebinin kasaba içinde inşa edilmesi istendiğinden iktizasının yapılarak bilgi verilmesi gerektiği.'

[548] BOA, Tarih: 30/N /1337 (Hicrî) – 29/Haziran/1919 (Miladi), Dosya No:32, Gömlek No:11, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Boyabat Nisa Hapishanesi ile Devrekani Kazası Hükümet Konağı bedel-i icarlarına ait havalenamenin gönderildiği.'

C. Ayancık İlçesi

1. Sinop Ayancık, Hükümet Dairesi

Günümüzde Ayancık öğretmenevi binasının olduğu yerde var olduğu bilinmektedir. Ayancık Belediyesi'nden verilen bilgiye göre 1955 yılında yanarak yok olmuştur. Ulaşılabilen fotoğrafına göre (Şekil 4.188) yapı, bodrum üzerinde iki katlı ve kagirdir. Yapının ana girişi, simetrik cephenin ortasında yer alan, yarım kat yüksekliğindeki merdivenlerle ulaşılabilen kapı ile gerçekleşir. Üst katta bu kısımda varolan çıkma, kagir sütünlar üzerine oturtularak giriş vurgulanmıştır. Sütunlar kemerlerle birbirlerine ilişkilendirilmiştir. Çıkma yüzeyindeki pencereler yuvarlak kemerli, geri kalan pencereler ise düz atkılı, tüm açıklıklar taş sövelidir. Yapının köşelerindeki taşlar yüzeyden ileri çıkartılarak belirginleştirilmiştir. Katlar arasında silmeler yeralmaktadır. Fotoğrafta çatı hizasında parapet duvar görülmektedir. Giriş hizasına denk gelen kısımda çatı parapetinde eliptik bir alınlık ve üzerinde bir kitabe yer almaktadır. Kitabe metnini fotoğraftan okumak mümkün olmamıştır. Yapı sokağın karşısında yer alan ve günümüzde mevcut Ayancık Askerlik Dairesi ile benzer mimari özelliklere sahiptir (Bkz. Sinop Ayancık, Askerlik Dairesi).

Şekil 4.188: 1955 yılında yanan Ayancık Hükümet Dairesi (Ayancık Belediyesi Arşivi).

4.1.2.3. Bolu'da günümüzde mevcut olmayan kamu yapılarının tanımları

A. Merkez İlçe

1. Bolu Merkez, Hükümet Dairesi

Yapı ile ilgili varolan tek fotoğrafa göre (Şekil 4.189), yapı zemin üzerinde tek katlı ve ahşaptır. Köşe parselde yer alan yapının girişi, cephenin ortasında yeralmaktadır. Üst katta bulunan çıkma, dört ahşap ayakla taşınmakta ve girişi vurgulamaktadır.

Bolu Hükümet Dairesi olarak geçen bu yapının kent içinde nerede olabileceği ve inşa tarihi tespit edilememiştir. Bugünkü Bolu Merkez İlçe Hükümet Dairesi'nin bulunduğu noktada ilk inşa edilen yapı veya bu işlevle kullanılmak üzere kiralanan bir yapı olması mümkündür.

Şekil 4.189: Bolu Hükümet Dairesi'nin kuzeydoğu yönünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90786-04).

2. Bolu Merkez, Askeri Depo

Yapıya ait ulaşılabilen tek veri bir fotoğraftır (Şekil 4.190). Fotoğrafa göre kagir yapı, bodrum üzerinde iki katlıdır. Fotoğraftaki kişilerin boyutlarına dikkate alınacak olursa yapı bir depo için oldukça büyük ve kat yükseklikleri fazladır. Bir kaç basamakla ulaşılan giriş kapısı yuvarlak kemerli ve yüksektir. Kapı diğer tüm açıklıklar gibi taş sövelidir ve duvar yüzeyinde yapılan bir geri çekme ile çerçeve içine alınmıştır. Kapı üzerinde kitabe varolduğu görülmektedir ancak metni okumak mümkün değildir. Pencere açıklıkları düz atkılıdır ve pencerelerin parmaklıklı olduğu görülmektedir. Yapının alaturka kiremit kaplı kırma çatısı, yapı çevresinde profilli bir korniş ile yapıyı örterken, giriş üzerinde geniş bir saçak oluşturmaktadır. Saçak, iki kat yüksekliğindeki ahşap ayaklarla taşınmaktadır. Cephe yüzeyinde ayaklara karşılık gelen yerlerde iki kat yüksekliğinde sutunçeler görülektedir.

Bugünkü Hükümet Dairesi'nin yakın çevresinde mevcut olmayan yapının ne zaman ve nasıl yokolduğu bilinmemektedir.

Şekil 4.190: Bolu Hükümet Dairesi'nin avlusundaki Askeri Depo'nun doğu yönünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90786-05).

3.Bolu Merkez, Cephanelik

Günümüzde var olmayan yapıya ait fotoğrafa göre (Şekil 4.191), Bolu Hükümet Dairesi avlusunda bulunan yapı, bodrum üzerinde tek katlıdır. Görülen cephesi, giriş aksına göre simetriktir. Yapıya giriş, cephenin ortasında yeralan yuvarlak kemerli tepe pencereli kapı ile sağlanmaktadır. Pencere açıklıkları düz atkılı, tüm açıklıklar taş sövelidir. Yapının köşesindeki taşların yüzeyden ileri çekilerek köşenin vurgulandığı görülmektedir. Çatı altında profilli bir korniş yapıyı çevrelemektedir. Yapının kırma çatısı alaturka kiremit ile kaplıdır. Yapının hangi tarihte, ne şekilde yokolduğuna dair bilgiye ulaşılamamıştır.

4. Bolu Merkez, Belediye Dairesi

Bugünkü Belediye Binası'nın olduğu yerde varolduğu bilinen yapı, üç katlı, dikdörtgen ve kagirdir.

Eski bir fotoğrafta görüldüğüne göre (Şekil 4.192, 4.193), çift kollu bir kat yüksekliğindeki merdivenle ulaşılan giriş sahanlığında üst kat balkonunu destekleyen iki sütun vardır. Giriş cephesinde zemin ve birinci katlarda düz atkılı, ikinci katta ise

kemerli pencereler vardır. Kat silmeleri ve pencere altı silmeleri ile çevrelenen yapı kırma çatılıdır.Yapı 1944 depreminde yıkılarak yokolmuştur[549].

Şekil 4.191: Bolu Hükümet Dairesi avlusundaki Cephane'nin doğu yönünden ve Hükümet Dairesi önünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no:90786-06).

Şekil 4.192: Bolu Merkez Belediye Dairesi (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü).

[549] 1967 Bolu İl Yıllığı, sf.385

Şekil 4.193: Bolu Merkez İlçe, Belediye Binası'nın yan cephesi (Bolu Belediyesi Basın-Yayın Arşivi).

5. Bolu Merkez, Jandarma Dairesi

Bolu Sancağı Salnamesi'nde[550] fotoğrafı yer alan yapının, bugünkü Belediye Binası'nın yakın çevresinde olduğu yerel halkla yapılan görüşmelerden öğrenilmiştir (Şekil 4.194).

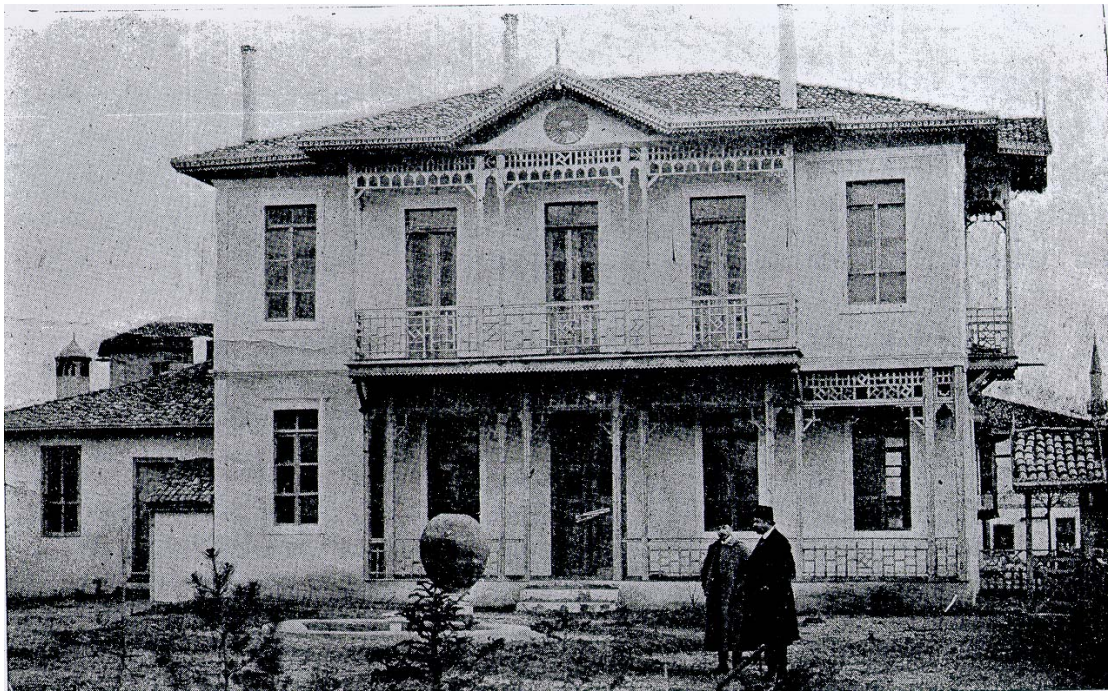
İki katlı olduğu görülen yapının ahşap söveli dikdörtgen pencereleri vardır. Fotoğrafta görülen cephenin ortasında bulunan ve bir kaç basamakla ulaşılan girişin üzerinde 8 dikme ile taşınan bir balkon bulunmaktadır. Balkon üzerinde kırma çatıyı taşıyan 6 dikme vardır. Çatı dikmeleri arasında ahşap perde ile üçgen alınlık görülmektedir. Fotoğrafta görülen yan cephede birinci kata ait bir balkon bulunduğu ve çatının burada saçak yaparak balkonu örttüğü görülmektedir. Kırma çatı üzerinde üç baca yer almaktadır. Yapıya ait başka bir bilgi bulunamamıştır.

6. Bolu Merkez, Karakol

Yerel halktan, Hisar Tepesi'nde bulunduğu öğrenilen yapının arsası bugün boştur ve otopark olarak kullanılmaktadır. Belediye arşivindeki fotoğrafta zemin üzerinde iki katlı olduğu görülmektedir (Şekil 4.195, 4.196, 4.197). Yapının kapı ve pencere açıklıkları yuvarlak kemerlidir. Kapının bulunduğu kısım tüm katlar boyunca cepheden ileri çekilerek giriş vurgulanmıştır. En üst katta, giriş kapısı aksında bir

[550] Bolu Sancağı Salname-i Resmisi, 1334, defa1, bolu Hükümet Matbaaası, 1918/1334

balkon olduğu görülmektedir. Katlar arasında silmeler bulunmaktadır. Yapı kırma çatılıdır.

Şekil 4.194: Bolu Merkez, Jandarma Dairesi (Bolu Sancağı Salname-i Resmisi, 1334, defa 1, Bolu Hükümet Matbaaası, 1918 M./1334 H.).

Şekil 4.195: Bolu Merkez İlçe, Karakol Binası (Bolu Belediyesi Basın-Yayın Arşivi).

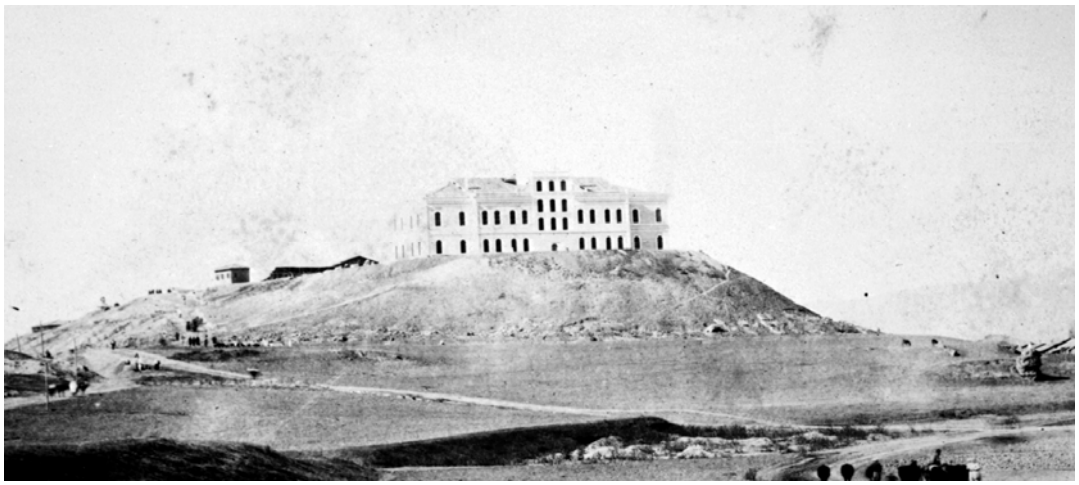
Şekil 4.196: Bolu Merkez İlçe, Karakol Binası (Bolu Belediyesi Basın-Yayın Arşivi).

Şekil 4.197: Bolu Merkez İlçe, Karakol (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü).

7. Bolu Merkez, Rüşdiye (Hisar Mektebi)

Bolu Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan fotoğrafa göre yapı üç katlı ve dikdörtgen planlıdır (Şekil 4.198, 4.199, 4.200). Yapının ortasında bir bölüm dört kat yüksekliğindedir. Pencere açıklıkları kemerlidir. Katlar arasında, pencere denizlik seviyesinde ve korniş hizasında silmeler bulunmaktadır. Kırma çatı örtüsünün saçağı yoktur, duvar yüzeyinde korniş ile sonlandırılmıştır.

Şekil 4.198: Bolu'da inşa olunan Rüşdiye, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90794-12).

Şekil 4.199: Bolu Merkez, Rüşdiye (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü).

8. Bolu Merkez, Mekteb-i İdadi-i Mülki

IRCICA Fotoğraf Arşivi'nden elde edilen fotoğrafta, yapının Hisar mevkiinde inşa edilmiş olduğu belirtilmektedir. Rüşdiye binasının da aynı mevkide bulunduğu düşünülürse, bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Fotoğraflara göre, Hisar Mevkii'nde Rüşdiye ve İdadi olmak üzere iki ayrı yapı olmalıdır.

Şekil 4.200: Bolu Merkez, Ortaokul (Bolu Sancağı Salname-i Resmisi, 1334, defa1, Bolu Hükümet Matbaaası, 1918/1334).

Fotoğrafa göre yapı iki katlı ve dikdörtgen planlıdır (Şekil 4.200). Yapının ortasında bir bölüm üç kat yüksekliğindedir. Pencere açıklıkları kemerlidir. Katlar arasında, pencere denizlik seviyesinde ve korniş hizasında silmeler bulunmaktadır. Kırma çatı örtüsü parapet duvar ile gizlenmiştir. Çatı üzerinde bir çatı feneri mevcuttur. Parapet duvar yüzeyinde giriş kapısı aksında, eliptik bir alınlık görülmektedir.

Bolu Sancağı Salnamesi'nde "Sultani Mektebi" adı altında yapının bir fotoğrafı bulunmaktadır[551]. 1967 Bolu İl Yıllığı'nda okulun 1924-25 eğitim yılında "Sultani" adını alarak eğitime devam ettiği belirtilmiştir[552].

Günümüzde Hisar Tepesi'ndeki Atatürk İlköğretim Okulu'nun yerinde, daha önceki İdadi binasının yanması sonucunda yapılmıştır. Atatürk İlköğretim Okulu duvarında asılı bulunan tarihçeye göre, ilk eğitim 1914-1915 ders yılında verilmiştir.

Ata (1999), Hisar Mektebi olarak bilinen ilk Bolu İdadisi'nin temelinin Bolu Mutasarrıfı Kemal Bey tarafından 1890 yılında atıldığını yazmaktadır[553]. Ancak Atatürk İlköğretim Okulu'nda duvarda asılı bulunan tarihçeye göre, İdadi, 4 aralık 1888 tarihinde eğitime başlamıştır. Eğitime başlanan yapının iki katlı olduğu bilinmektedir. Bu yapının Ekim 1911 de yanmasından sonra, fotoğrafta görülen yapı

[551] Bolu Sancağı Salname-i Resmisi, 1334, defa1, bolu Hükümet Matbaaası, 1918/1334

[552] 1967 Bolu İl Yıllığı, 1967, sf:242

[553] Ata, B., "19.yüzyılın sonlarında Bolu'da Eğitim ve Bolu'lu eğitimci Muallim Cevdet", Bolu'da Halk Kültürü ve Köroğlu Uluslarası Sempozyumu'nda sunulan bildiri, sf: 7, Bolu, 1997

inşa edilmiş olmalıdır. 6 Ekim 1928'de Kız Muallim Mektebi olarak kullanılan yapı, 1935 tarihinde karma ortaokul olmuş, 1 Şubat 1944 tarihindeki deprem sonucunda tamamen yıkılmıştır [554].

1313H./1896M. tarihinde Bolu Mekteb-i İdadi etrafında demir parmaklık yapıldığı bilinmektedir[555]. Yapının nasıl yokolduğuna dair bir bilgi mevcut değildir.

Şekil 4.201: Bolu'da Hisar mevkiinde inşa edilen Mekteb-i İdadi-i Mülki'nin batı yönünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90786-02)

9. Bolu Merkez, Millet Mektebi (Sanayi Mektebi)

Yapının merkezden uzakta, Mudurnu şosesi üzerinde olduğu bilinmektedir[556]. Dikdörtgen planlı ve oldukça büyük olduğu anlaşılan yapı, giriş kısmında zemin üzeri iki katlı, geri kalanında ise zemin üzeri tek katlıdır (Şekil 4.202, 4.203). Girişe yapının ortasından, bir kat yüksekliğindeki çift kollu merdiven ile ulaşılmaktadır. Girişin üzerinde payandalarla taşınan bir balkon olduğu, çatının balkonun üzerini örtecek şekilde geliştiği görülmektedir. Pencereler kemerlidir. Yapıda ileri çekmelerle cepheye hareket kazandırılmıştır. Kırma çatılı yapının üzerinde beş adet baca sayılabilmektedir.

---

[554] Bolu Atatürk İlköğretim Okulu Arşivi

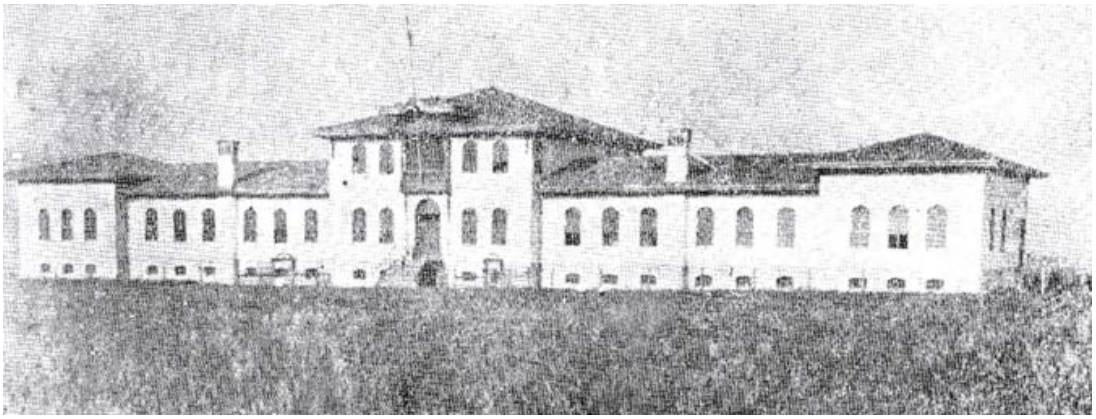
[555] BOA, Tarih: 05/Z /1313 (Hicrî) – 18/Mayıs/1896 (Miladi), Dosya No:3, Gömlek No:1313/Z-1, Fon Kodu: İ..MF.. , 'Bolu Mekteb-i İdadisi etrafındaki duvar üzerine demir parmaklık inşası.'

[556] Cumhuriyet'in 15. yılında Bolu, Bolu sf.66

Cumhuriyet'ten sonra Bolu Orta Orman Okulu olarak kullanıldığı bilinmektedir. Aynı kaynakta Bolu Orta Orman Okulu'nun açılış tarihi 1937-1938 ders yılı olarak kayıtlıdır[557]. Yapının 19. yüzyıl sonu ya da 20. yüzyıl başında inşa edilmiş olması olasıdır. Yapının ahşap olduğu düşünülmektedir.

Şekil 4.202: Bolu Merkez, Millet Mektebi (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü).

Şekil 4.203: Bolu Sanayi Mektebi (Sultan İkinci Abdühamid Han Devri Osmanlı Mektepleri).

10. Bolu Merkez, Hastahane

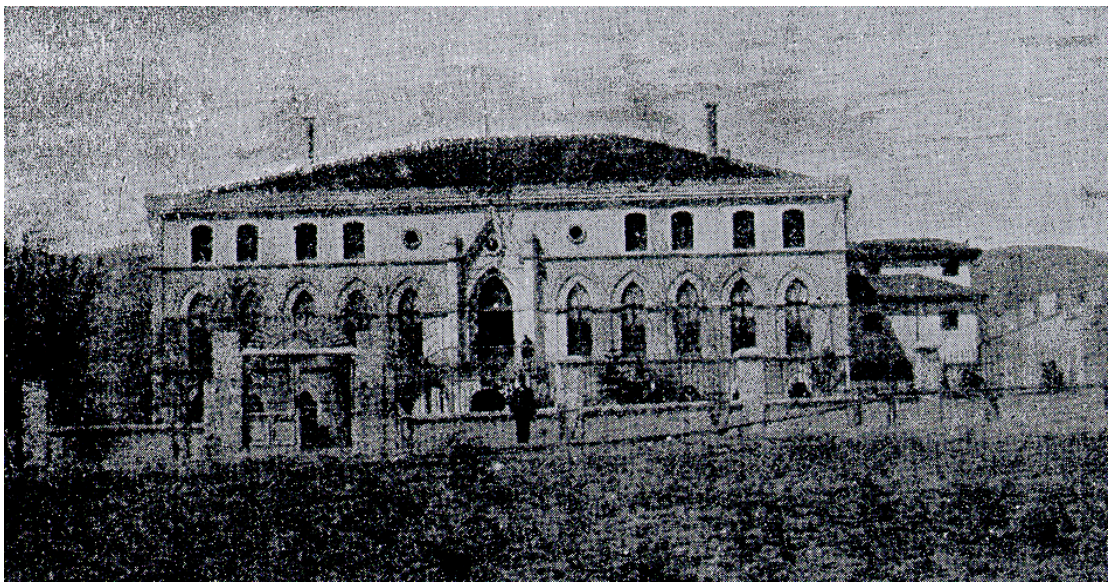
Bolu Sancağı Salnamesi'nde[558] fotoğrafı olan (Şekil 4.204) ve Memleket Hastanesi olarak geçen yapı, "Bolu Gezisi" adlı yayında, Erkek Sanat Enstitüsü başlığı altında, başka yönden çekilmiş bir fotoğrafı ile yayınlanmıştır.

[557] Cumhuriyet'in 15. yılında Bolu, Bolu, sf.66

[558] Bolu Sancağı Salname-i Resmisi, 1334, defa1, Bolu Hükümet Matbaası, 1918/1334

Yapının üç katlı dikdörtgen planlı olduğu görülmektedir (Şekil 4. 205, 4.206, 4.207). Ana girişe çift kollu, bir kat yüksekliğindeki merdiven ile ulaşılmaktadır. Yapının üç katındaki pencereler de birbirlerinden farklılık göstermektedir. Zemin kat pencereleri sepet kulpu kemerli, ikinci kat pencereleri sivri kemerli, üçüncü kat pencereleri ise basık kemerlidir. Katların cephedeki silmelerle belirtildiği, çatı parapetinin de silmelerle çevrelendiği fotoğraftan görülmektedir. Kırma çatılı yapının iki bacası bulunmaktadır.

"Cumhuriyet'in 15. yılında Bolu" adlı yayında hastane binası ile ilgili olarak, bu dönemde Memleket Hastanesi olarak anıldığı ve: "eski devirden kalma Memleket Hastanesi'nin bugünün ihtiyacına cevap vermekten çok uzak olduğu için 50 yataklı bir hastane inşaatına başlandığı, bu senenin (1938) sonunda inşaatın biteceği" yazılıdır[559].

Şekil 4.204: Bolu Merkez, Memleket Hastanesi (Bolu Sancağı Salname-i Resmisi, 1334, defa 1, Bolu Hükümet Matbaaası, 1918/1334).

[559] Cumhuriyet'in 15. yılında Bolu, Bolu,1938, sf.85

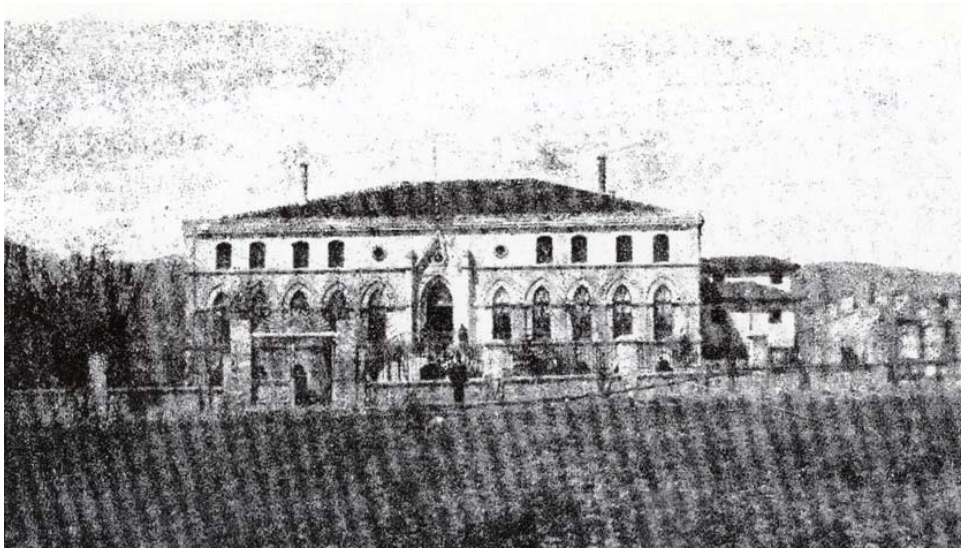

Şekil 4.205: Bolu'da inşa edilen Frengi Hastahanesi'nin güney yönünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90786-03).

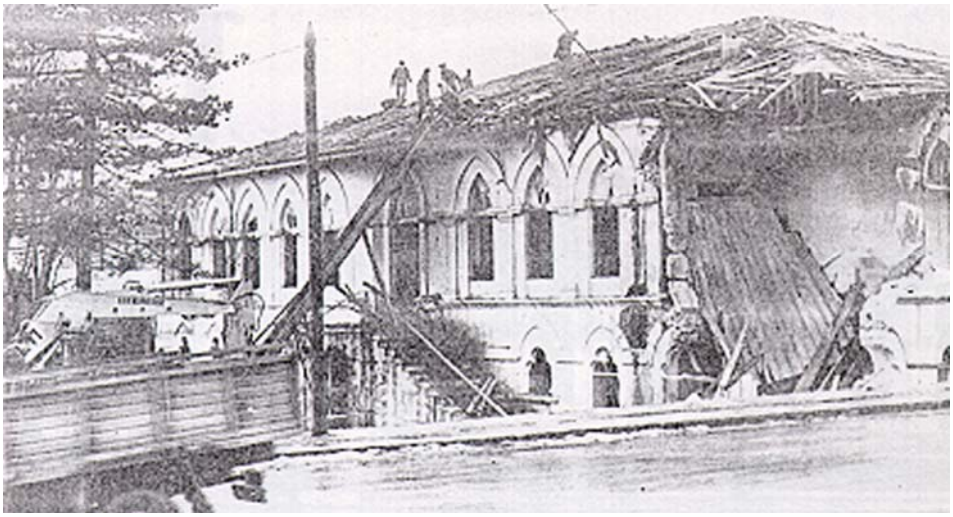

Şekil 4.206: Bolu Merkez Hastane (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü)

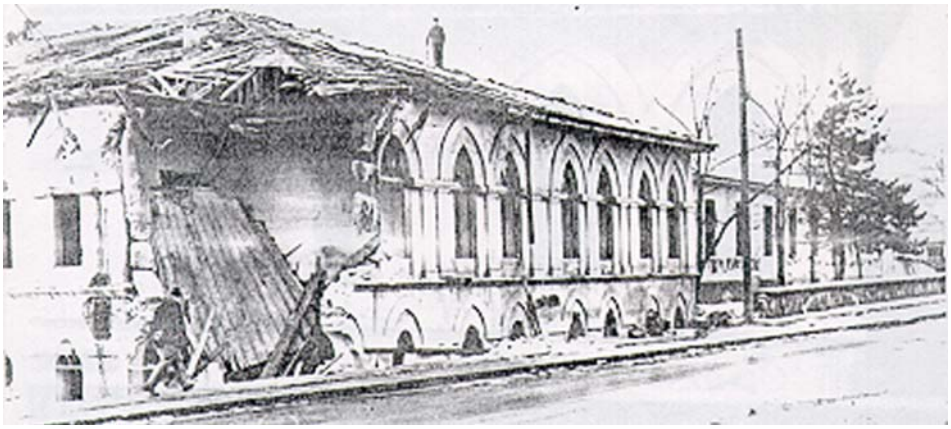
Bolu İl Kültür Turizm Müdürlüğü'nde verilen bilgiye göre 1980'lerde yapıya bir kamyon çarpması sonucu bir köşesi yıkılarak hasar görmüştür. Ankara Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nde yapıya ait bazı eski fotoğraflar bulunmuştur. Bu fotoğraflarda yapının kazadan sonraki durumu görülmektedir. Yapıda çok fazla hasar olmamasına rağmen yetkililer tarafından bir müddet sonra yıktırıldığı bilinmektedir (Şekil 4.208, 4.209, 4.210).

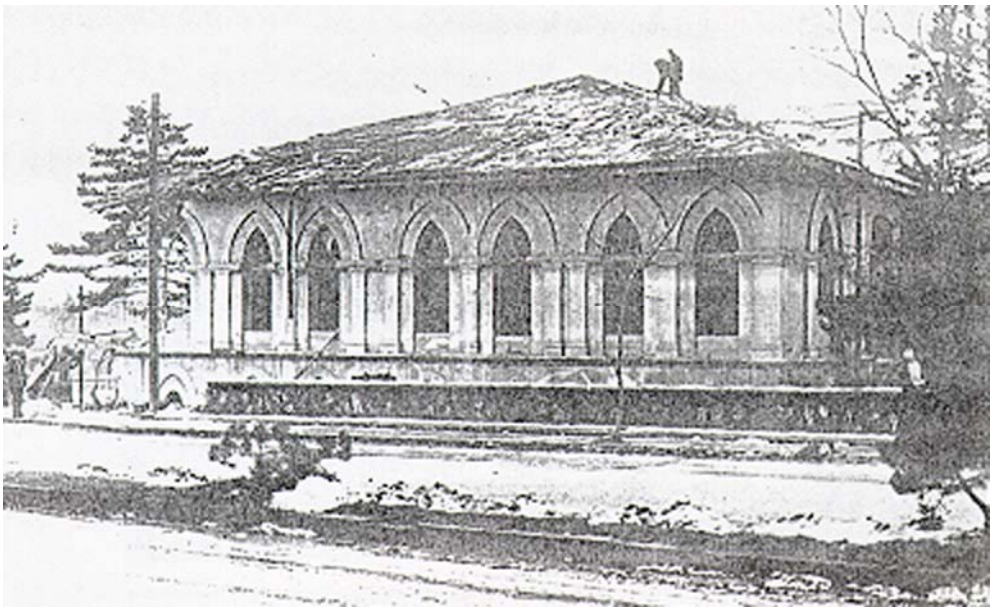
Şekil 4.207: Bolu Memleket Hastanesi (Sultan İkinci Abdühamid Han Devri Osmanlı Mektepleri).

Şekil 4.208: Bolu Memleket Hastanesi (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Şekil 4.209: Bolu Memleket Hastanesi (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Şekil 4.210: Bolu Memleket Hastanesi (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

11. Bolu Merkez, Saat Kulesi

Yapı hakkında Bolu Belediye Arşivi'ndeki bir fotoğraftan başka bilgi bulunamamıştır. Fotoğrafta yapının bir kaide üzerinde kare planla yükseldiği görülmektedir. Yapının üstü kubbe şeklinde örtülüdür. Kubbe üzerinde bir çatı feneri mevcuttur. Yapının fotoğrafta görülen cephesi üzerinde bir kitabenin varlığı anlaşılmaktadır. Ancak kitabenin içeriği bilinmemektedir.(Şekil 4.211, 4.212).

Şekil 4.211: Bolu Merkez Saat Kulesi (Bolu Merkez İlçe Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü).

Şekil 4.212: Bolu'da Saat Kulesi'nin batı yönünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 90786-07).

Bolu Merkez, Okullar

Ata (1997), 19. yüzyılda Bolu'daki eğitim hayatı üzerine yayınladığı bildiride[560], Kastamonu Salnameleri'ni kaynak göstererek, 19. yüzyılda Bolu'da varolan okullara ait bilgiler vermektedir. Bolu merkez kazasındaki okulları araştırmış olan yazar, resmi ve özel olmak üzere iki tip okul olduğunu yazmaktadır. Resmi okul olarak, 1 adet **Zükur İbtidaisi** (erkek ilkokulu), 1 adet **İnas Mektebi** (kız okulu), 1 **Rüşdiye**, 1 **İdadi**, 1 **Dar-ül muallimin-i sıbyan** (öğretmen okulu); özel okullar ise 2 mahalle mektebi ve 15 medresedir. İmaret Zükur İbtidaisi, İnas Mektebi ve Dar-ül muallimin-i sıbyan'ın varolduğu 1890 Kastamonu Salnamesi'nden öğrenilmektedir[561].

1305H./1888M. tarihinde Bolu Mekteb-i İbtidaiye'nin eğitime devam ettiği bilinmektedir[562]. İmaret İbtidaisi'nin İmaret Camisi'nin avlusunda inşa edildiği, İnas

[560] Ata, B., "19.yüzyılın sonlarında Bolu'da Eğitim ve Bolu'lu eğitimci Muallim Cevdet", Bolu'da Halk Kültürü ve Köroğlu Uluslarası Sempozyumu'nda sunulan bildiri, sf: 35-42, Bolu, 1997

[561] Ata, a.g.e., sf 36, 38

[562] BOA, Tarih: 16/R /1305 (Hicrî) – 01/Ocak/1888 (Miladi), Dosya No:1473, Gömlek No:64, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Yemen dahilinde Mihail kazası Kaymakamlığı'na tayin edilen Kazım Efendi'nin

Mektebi'nin 1964 yılında varolmadığı ve yerinde konut olduğunu Konrapa (1964) Bolu hakkında yayınladığı kitabında yazmıştır[563]. Konrapa (1964) salnamelere dayanarak Bolu Sancağı'nda ilk rüşdiyenin 1289H./1872M. açıldığını öne sürmektedir[564]. Bolu Rüşdiyesi'nin 1872'de 59 öğrenci ile eğitim verdiği bilinmektedir[565]. 1890 Salnamesi'ne göre Bolu'da da bir Dar-ül muallimin-i Sıbyan açılmıştır[566]. Bir arşiv belgesine göre ise, 1334H./1916M. yılında Bolu'da Darülmuallimin binası onarımı için Maliye Nezareti bütçesinden para gönderilmesi istenmiştir[567].

Bir yandan Tanzimat hareketleri içinde yeni okullar açılırken, bir yandan varolan geleneksel mahalle mektepleri ve medreseler eğitime devam etmişlerdir**.** Bu özel okullardan ne kadarının 19. yüzyıl yapısı olduğu bilinmemektedir.

Bolu Merkez, Hapishaneler

Bolu hapishanelerine ait çok fazla bilgi mevcut değildir. 1334H./1916M. tarihinde Bolu Hapishanesi'nde lağım ve abdestlikler inşa edildiği[568], 1337H./1919M. tarihinde Bolu Hapishanesi'nde tamirat yapıldığı arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır[569]. 1332H./1914M. tarihli bir belgede Bolu kazalarındaki hapishane binaları inşaatlarına ait malzemelerin isimleri, miktarları, boyutları ve işçi yevmiyelerine belirtilmektedir[570].

---

harcırahından kalmış alacağının ailesine verilmek üzere Bolu Mekteb-i İbtidaiye Muallim-i Evveli Ali Efendi'ye itası.'

[563] Konrapa, M. Z., Bolu Tarihi, Bolu Vilayet Matbaası, 1964, sf.565

[564] Konrapa, M. Z., Bolu Tarihi, Bolu Vilayet Matbaası, 1964, sf.425

[565] Bolu İl Yıllığı, 1967, sf.242

[566] Ata, B., "19.yüzyılın sonlarında Bolu'da Eğitim ve Bolu'lu eğitimci Muallim Cevdet", Bolu'da Halk Kültürü ve Köroğlu Uluslarası Sempozyumu'nda sunulan bildiri, sf: 36, Bolu, 1997

[567] BOA, Tarih: 24/L /1334 (Hicrî) – 24/Ağustos/1916 (Miladi), Dosya No:140, Gömlek No:95, Fon Kodu: DH.UMVM , 'Bolu'da Darülmuallimin binası için liva hususi bütçesi açığı olan binbeşyüz liranın Maliye Nezareti bütçesinin vilayat muavenat faslından gönderilmesi talebi.'

[568] BOA, Tarih: 03/Ra/1334 (Hicrî) – 09/Ocak/1916 (Miladi), Dosya No:115, Gömlek No:4, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Bolu Hapishanesi dahilindeki lağım ve abdestliklerin inşaat masrafatını mübeyyin keşif varakasının uygun bulunduğu.'

[569] BOA, Tarih: 02/C /1337 (Hicrî) – 05/Mart/1919 (Miladi), Dosya No:55, Gömlek No:30, Fon Kodu: DH.MB..HPS.M... , 'Bolu Hapishanesi'nde pencere ve abdesthane inşa ve tamiratı için keşfname mucibince havalename istenmesi.'

[570] BOA, Tarih: 13/B /1332 (Hicrî) – 07/Haziran/1914 (Miladi), Dosya No:13, Gömlek No:46, Fon Kodu: DH.MB..HPS.M..., 'Bolu'nun kazalarındaki hapishane inşaatlarına ait malzemelerin isimleri miktarları ebadları ile amele yevmiyelerine aid cetvellerin takdimi.'

B. Gerede İlçesi

1. Bolu Gerede, Hükümet Dairesi

Hükümet Meydanı'nda bulunduğu bilinen yapı, günümüzde mevcut değildir, bulunduğu arsa ise otopark olarak kullanılmaktadır. Yapıya ait tek fotoğrafta (Şekil 4.213), yapının çok küçük bir kısmını görmek mümkündür. Fotoğrafa göre iki katlı yapı kagirdir ve düz atkılı pencereleri vardır. Kırma çatılıdır. Bu yapının erken Cumhuriyet döneminde inşa edilmiş olması mümkündür.

2. Bolu Gerede, Belediye Dairesi

Yapının bugünkü Kültür Sanat Merkezi'nin yerinde olduğu bilinmektedir. Varolan fotoğrafa göre (Şekil 4.214) yapı, kagir zemin kat üzerinde ahşap bir kattan oluşmaktadır. Yapının üst kat boyunca çıkma yaptığı görülmektedir. Yapının pencere açıklıkları düz atkılıdır, pencere söveleri ve köşe pervazları ahşaptır.

Şekil 4.213: Bolu Gerede, eski Hükümet Dairesi (Sadık Bağlan Arşivi).

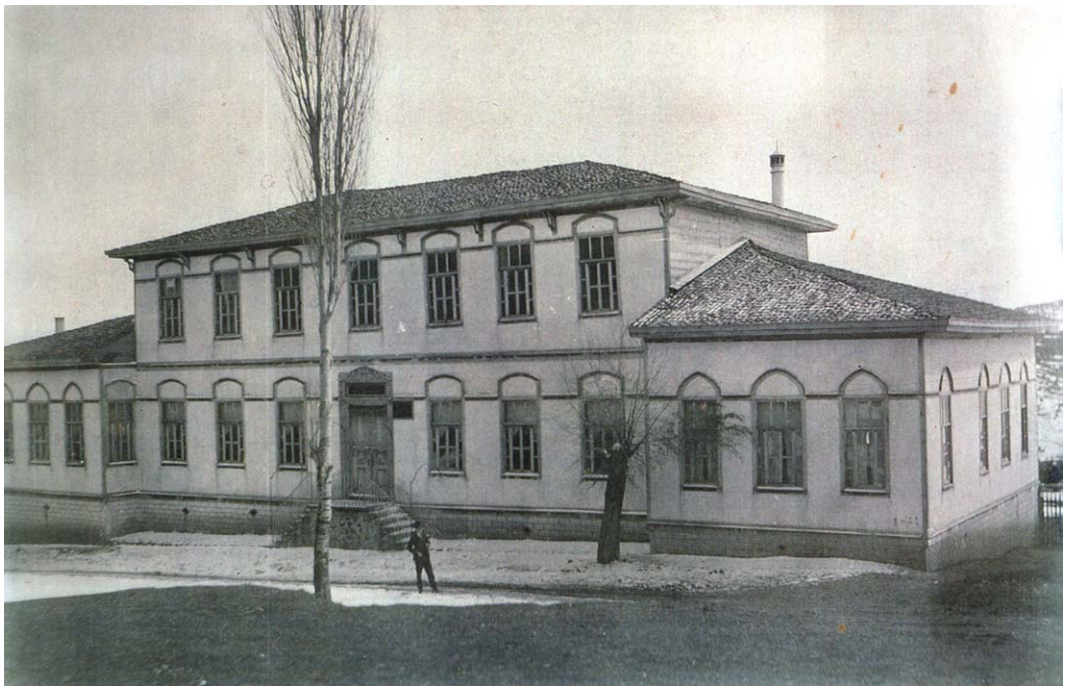
Şekil 4.214: Bolu Gerede eski Belediye (Sadık Bağlan Arşivi).

3. Bolu Gerede, Okullar

Gerede'de üç okul binasına ait fotoğraflar mevcuttur, daha fazla bilgiye ulaşılamamıştır Yapıların yeri bilinmemektedir. İlk yapı (Şekil 4.215). iki katlı, kemerli pencereli ve kırma çatılıdır. Yapının köşelerinde plastırlar belirgindir. Kat silmesi ve korniş yapıyı çevrelemektedir.

Şekil 4.215: Bolu Gerede okul binası 01 (Bolu Gerede İlçe Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü).

Şekil 4.216: Bolu Gerede okul binası 02 (Sadık Bağlan Arşivi).

Fotoğrafı bulunan ikinci okul binası (Şekil 4.216), bodrum üzerinde ortada iki kat yüksekliğinde, dikdörtgen plan şemasına sahip bir yapı ile ona kısa kenarlardan ekli iki adet tek katlı mekandan oluşmaktadır. Yapıya giriş birkaç basamak ile ulaşılan ortadaki iki katlı yapıdaki giriş kapısı ile sağlanır. Tepe pencereli giriş kapısı yapının simetri aksındadır. Kapı ve pencereler düz atkılıdır. Pencereler hatıl kotlarından sade bir silme ile görsel olarak birbirlerine bağlanmıştır. Yapı kırma çatılıdır.

Şekil 4.217: Bolu Gerede okul binası 03 (Sadık Bağlan Arşivi).

Şekil 4.218: Bolu Gerede okul binası 03 (Sadık Bağlan Arşivi).

Gerede ilçesinde var olduğu bilinen üçüncü okul yapısı ise zemin üzerinde iki katlıdır (Şekil 4.217, 4.218). Ahşap olduğu anlaşılan yapıya ana giriş, bir kat yüksekliğindeki merdivenlerle sağlanmaktadır. Giriş kapısının üzerinde bulunan

cihannüma, cephede çıka yaparak ahşap payandalara taşıtılmıştır. Yapının pencre açıklıkları ahşap pervazlı ve alınlıklıdır. Katlar arası silmeler ve köşe pervazları yapıyı süslemektedir. Beşik çatılı yapının boyutlarının büyüklüğü fotoğraflardan anlaşılmaktadır.

4. Bolu, Gerede, Saat Kulesi

Kıtırlar Mahallesi'nde 1882'de Ahmet Usta tarafından yapılmış saat kulesi, Cumhuriyet devrinde tamir edilmiştir[571]. Fotoğrafta (Şekil 4.219) kagir bir kaide üzerinde yükselen kare planlı saat kulesinin üzeri kırma çatı ile örtülüdür. 2005 yılı itibariyle harap olduğu için yıkılmış, yeniden betonarme olarak yapılmıştır.

Şekil 4.219: Bolu Gerede Saat Kulesi (Bolu Gerede İlçe Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü).

B. Göynük İlçesi

1. Bolu, Göynük, Hükümet Dairesi

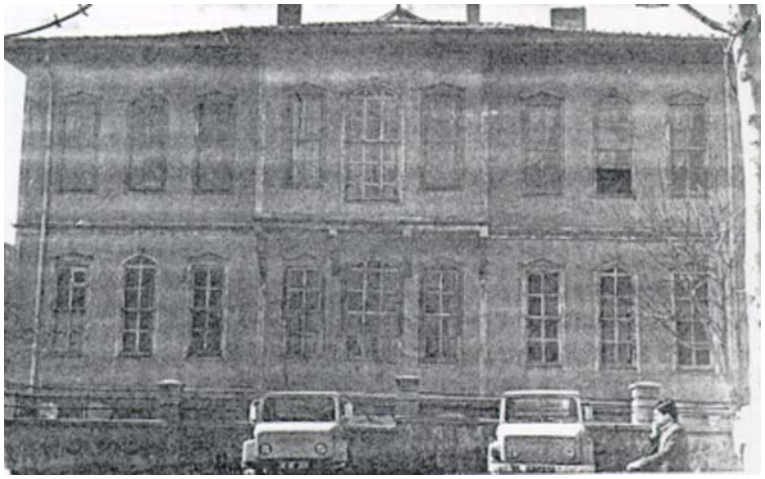
Arşiv çalışması sonucu ulaşılan fotoğraflara göre (Şekil 4.220, 4.221) yapı, bodrum üzerinde iki katlıdır. Yapının kagir bodrum üzerinde ahşap olduğu anlaşılmaktadır. Simetrik yapı, dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Yapıya giriş uzun cephenin ortasındaki kolonadlı bir girişten sağlanır. Üst kattaki çatı saçağı, 4 kolonla katlar boyunca taşınmaktadır. Yapının köşelerinde mekanlar cephe yüzeyinden ileri çekilerek cephe hareketlendirilmiştir. Yapının pencereleri düz atkılı ve üçgen

[571] Ünlüol, K.; Gerede'de tarihi, turistik Mekanlar ve Mesire Yerleri, sf:249-256

alınlıklıdır. Yapı kırma çatılıdır. Yapının 1980'lerde yıktırılarak yerine yeni Belediye Dairesi'nin yapıldığı bilinmektedir.

Şekil 4.220: Bolu, Göynük, Hükümet Dairesi (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Şekil 4.221: Bolu, Göynük, Hükümet Dairesi (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

2. Bolu, Göynük, Okul

Göynük İlçesi Mektep Sokak'ta yer aldığı bilinen bodrum kat üzeri iki katlı yapı, dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 4.222). Yapı birinci katta girişin üzerinde çıkma yapmaktadır. Kırma çatılıdır. Yapının temel ve bodrum katının taş ile, diğer iki katın ahşap ve kerpiç ile yapıldığı, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 25.02.1988 tarihinde hazırladığı raporda belirtilmektedir.

Yapının yıkılma tehlikesi sebebiyle 1984 yılında boşaltıldığı ve 1988 yılında da boş olduğu, o tarihe yapıyla ilgili düzenlenen Kurul raporunda belirtilmektedir. Göynük Belediyesi Fen Memuru Aziz Okur'la, Ağustos 2005 tarihinde yapılan karşılıklı görüşme sırasında, bir dönem Halk Eğitim Merkezi olarak kullanılan yapının "maili inhidam durumunda olması sebebiyle" yıkıldığı, yerine 1999'da mevcut Belediye Binası'nın yapıldığı öğrenilmiştir.

Yapı 1979 yılında doldurulmuş 14.04.0(1:3)75 numaralı envanter formunda yapılan tanıma göre, "yapının giriş kapısına merdivenle çıkılmaktadır. Bu katın pencereleri ahşap bordürlü olup dikdörtgen şeklindedir. İki kat arasında ahşap hatıl kullanılmıştır. Bu katta giriş kapısı üzerine gelen bölüm çıkma şeklinde düzenlenmiştir. Pencereler yine dikdörtgen şeklinde olup düşey sürmelidir".

1877 yılı Kastamonu Salnamesi'nde Bolu'da 6 kazanın beşinde Rüşdiye mektebi bulunduğu yazılı olup, bu 5 Rüşdiye mektebinden birisi olan Göynük Rüşdiye mektebinin 35 öğrencisi olduğu belirtilmektedir[572]. Bu yapının Göynük Rüşdiye mektebi olup olmadığı bilinmemektedir.

Şekil 4.222: Bolu Göynük İlçesi, Okul binası (1988 tarihli Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Raporu).

[572] Göynük, Göynük kaymakamlığı yayını, tanıtım rehberi 2003, sf:22

D. Bolu, Mudurnu

1. Bolu Mudurnu, Hükümet Dairesi

1306H./1888M. tarihinde Bolu Mudurnu Kazasındaki Hükümet Dairesi yandığı için Taşhan olarak bilinen ve ona bitişik iki binanın hükümet konağı olarak kullanılmasına karar verilmiştir [573].1334 H./ 1915 M. tarihinde, Mudurnu Hükümet Dairesi'nin kiralık bir yapı olduğu, bu tarihte kazada kadın hapishanesi olmadığı, bunun için de bir yerin kiralanarak kullanıldığı bilinmektedir [574].

4.1.2.4. Çankırı'da günümüzde mevcut olmayan kamu yapılarının tanımları

A. Çankırı Merkez İlçe

1. Çankırı Merkez, Belediye Dairesi

Şekil 4.223: Çankırı, Merkez İlçe, Belediye Dairesi (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü Arşivi).

Günümüzde mevcut olmayan belediye dairesinin yeri tespit edilememiştir. Varolan bir fotoğrafa göre (Şekil 4.223) yapı, iki katlı ve kagirdir. Dikdörtgen plan şemasına sahip yapının ana girişi, bir kat yüksekliğindeki merdiven ile yapının kısa kenarından sağlanmaktadır. Giriş üzerindeki saçak, bir buçuk kat yüksekliğindeki ahşap

[573] BOA, Tarih: 18/Ra/1306 (Hicrî) – 22/Kasım/1888 (Miladi), Dosya No:1567, Gömlek No:21, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Bolu sancağına tabi Mudurnu kazası hükümet konağının yanması sebebiyle, Taşhan ismiyle bilinen kargir han ve ona bitişik olan binanın kiralanarak hükümet konağı yapılması.'

[574] BOA, Tarih: 28/M /1334 (Hicrî) – 06/Aralık/1915 (Miladi), Dosya No:45, Gömlek No:29, Fon Kodu: DH.MB..HPS. '1-Mudurnu Kazası Hükümet Konağı kira bedelinin artırılarak havalenamesinin gönderildiği. 2- Mudurnu Kazası'na nisa hapishanesi ittihaz edilmek üzere bir mahallin isticarı için havalename talep edilmesi.'

dikmelerle taşınmaktadır. Yapının girişi cepheden geri çekilerek vurgulanmıştır. Yapının zemin katında üç kapı açıklığı da mevcuttur. Zemin kattaki tüm açıklıklar metal kepenklerle kapalıdır. Düz atkılı giriş kapısı dışındaki tüm kapı ve pencere açıklıkları basık kemerli ve tüm açıklıklar taş sövelidir. Katlar arasında taş silme ve çatı altında korniş yapıyı çevreler. Yapının hangi tarihte ve nasıl yokolduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

2.Çankırı Merkez, Cezaevi

Şekil 4.224. Çankırı Merkez Cezaevi (Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 18.00.0/1.3).

Günümüzde yerinde park bulunmaktadır. Cumhuriyet Mahallesi 1 pafta, 43 ada, 17 parselde yeraldığı bilinen yapı, kesme taş ve iki katlıdır [575] (Şekil 4.224, 4.225, 4.226, 4.227).

Ön cephede birinci kata ait çıkma vardır, altında yapının ana girişi olmalıdır. Bir kat yüksekliğinde ahşap dikmelerle taşınan çıkma üzeri üçgen alınlıkla vurgulanmıştır. Alt katın pencereleri dairesel, üst katın pencereleri üçgen alınlıklıdır. Yapı ortasında bir avlu bulunmaktadır. Yapının çatısı alaturka kiremit kaplıdır.

[575] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 18.00.0/1.3

Şekil 4.225: Çankırı, Merkez İlçe, Cezaevi 1900-1910 tarihleri arasında (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü).

Şekil 4.226: Çankırı, Merkez İlçe, Cezaevi (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü).

Şekil 4.227: Çankırı, Merkez İlçe, kartpostalın sol tarafında Çankırı Cezaevi görülmektedir. (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü).

3. Çankırı Merkez, Hastahaneler

Şekil 4. 228: Çankırı Hastanesi olduğu tahmin edilen günümüzdeki mevcut yapı (Topçubaşı, 2008).

Günümüzde Çankırı Araştırmaları Merkezi olarak kullanılmakta olan yapının eski hastane binası olduğu ifade edilmektedir (Şekil 4.228). Sözlü ifadelere dayanan bu

bilgi, yapının Kurtuluş Savaşı sırasında hastane olarak kullanılmış olmasından ileri gelebilir.

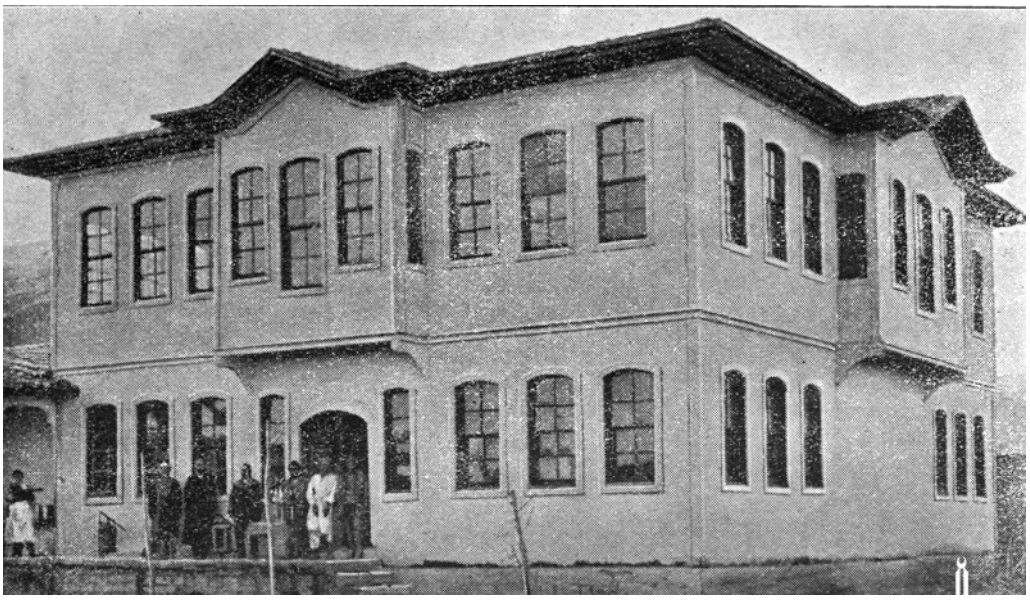
Kaynaklarda ise üç ayrı hastane yapısına ait fotoğraflar bulunmaktadır. İlk fotoğraf (Şekil 4.229) Çankırı Memleket Hastahanesi'ne aittir. Buna göre zemin üzerinde bir katlı yapı kagirdir. Cephenin ortasındaki giriş kapısının iki yanında dar pencere açıklıkları vardır. Pencere ve kapı açıklıkları basık kemerlidir. Giriş üzerindeki mekanda çıkma yapılarak giriş vurgulanmıştır. Yapının kırma çatısı alaturka kiremit ile kaplıdır.

Fotoğraflarda gözüken ikinci hastahane yapısı (Şekil 4.230), Çankırı Hamidiye ve Gureba Hastahanesi olarak anılmaktadır. Yapı, kagir subasman üzerinde ahşap iki katlıdır. Üst katta girişin üzerinde ve fotoğrafta görülen yan cephede çıkma yapılarak, çıkmalar ahşap payandalarla taşıtılmıştır. Giriş kapısı ve pencereler basık kemerlidir. Katlar arasında silme, çatı altında korniş ve yapının köşelerinde pervazlar bulunmaktadır. Yapının çatısı kırma çatıdır.

Şekil 4.229: Çankırı, Merkez İlçe, Memleket Hastanesi (1920-1930 yılları arasında çekilmiş bir fotoğrafta) (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü).

Varolduğu bilinen üçüncü hastane yapısı ise Kolordu Hastahanesi olarak anılan yapıdır (Şekil 4.231). Mevcut fotoğraftan yapının iki katlı ve ahşap olduğu anlaşılmaktadır. Yapı üst kat boyunca çıkma yapar. Üst kat ortasında cephe yüzeyinden ileri çekilen yapıda bu mekana ait pencere açıklıkları kemerlidir. Diğer açıklıklar düz atkılıdır. Yapının kırma çatısı alaturka kiremit kaplıdır.

Şekil 4.230. Çankırı'da inşa olunan Hamidiye Gureba Hastanesi (IRCICA Fotoğraf Arşivi, Servet-i Fünun, cilt 11, sayı 283, sayfa 357 ,Tarih 1 Ağustos 1312 (13 Ağustos 1896).

Şekil 4.231: Çankırı, Merkez İlçe, Kolordu Hastanesi (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü).

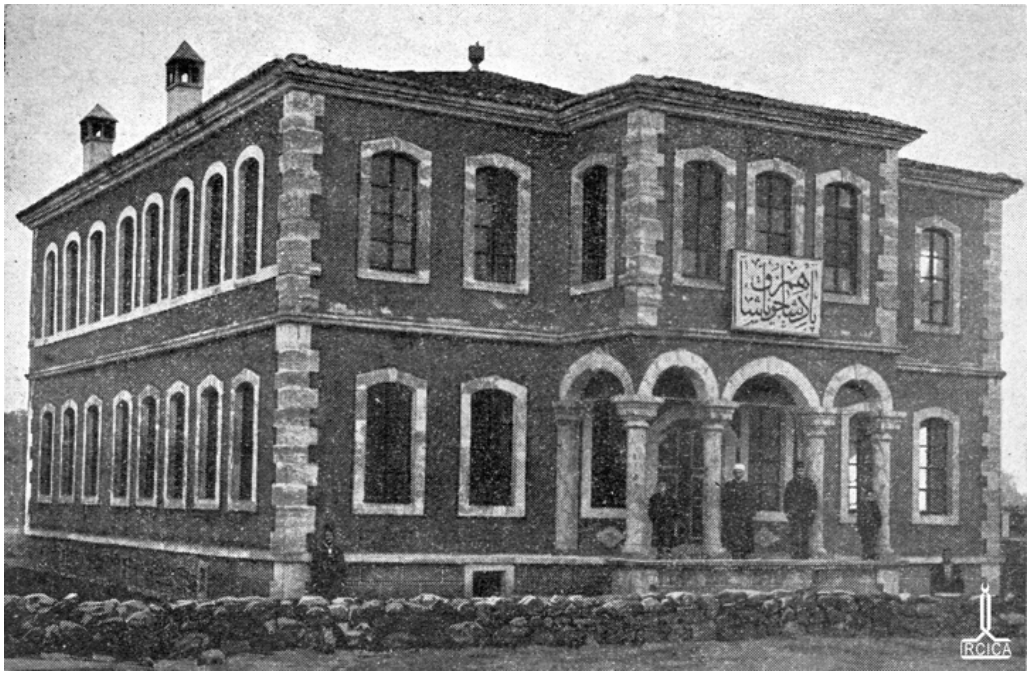
4. Çankırı, Merkez, Rüşdiye

1893 yılında Mutasarrıf Abdulvahab Paşa tarafından yaptırılmıştır (Şekil 4.104). Rüşdiye'nin başka binaya taşınması üzerine Ertuğrul İlkokulu olarak eğitime devam etmiştir. 1918-1919 eğitim yılında Ertuğrul İnas Mektebi'ne çevrilerek kız okulu olmuş, Cumhuriyet döneminde 1927 yılında erkek öğrencilerle birleşerek karma Kurtuluş İlkokulu adını almıştır. 1941 yılında ortaokula dönüşmüş, 1945 yılında okul binası yandığından 1947 yılında Vali Refik Noyan'ın girişimleriyle aynı yere yeni

bina yapılmıştır. 1948-1949 eğitim yılında Kurtuluş Okulu tekrar eğitime başlamıştır[576].

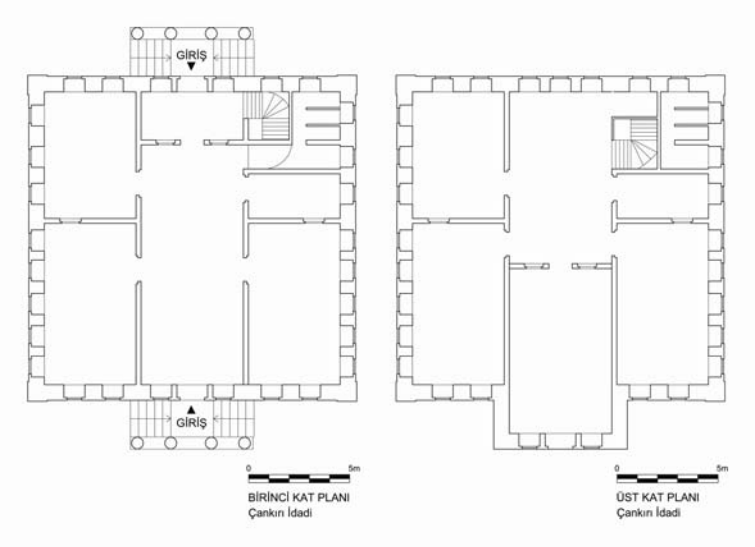
Fotoğraflara göre yapı (Şekil 4.232, 4.233, 4.34, 4.235), bodrum üzerinde iki katlı ve kagirdir. Dikdörtgen plan şemasına sahip olan yapının ana girişi, cephenin ortasındandır. Girişin üst katındaki mekanın çıkması, kagir dört kolonla taşıtılarak giriş vurgulanmıştır. Pencere ve kapı açıklıkları basık kemerli ve taş sövelidir. Yapının köşeleri sütünçelerle, katlar arası ise silmelerle vurgulanmıştır. Kırma çatının saçağı yoktur, yapı profilli bir korniş ile sonlanır.

Halk arasında ve metindeki fotoğrafların yeraldığı yayınlarda bu yapının idadi mektebi olduğu söylense de fotoğraflar karşılaştırılırdığında her iki yapının genişliğinin farklı olduğu görülmektedir (Şekil 4.102, Çankırı merkez İdadi Mektebi'nin açılışını gösteren 1893 tarihli fotoğraf). Mevcut İdadi yapısının boyutlarının çok büyük olması nedeniyle rüşdiye yapısının idadiden ayrı başka bir yapı olması gerekir.

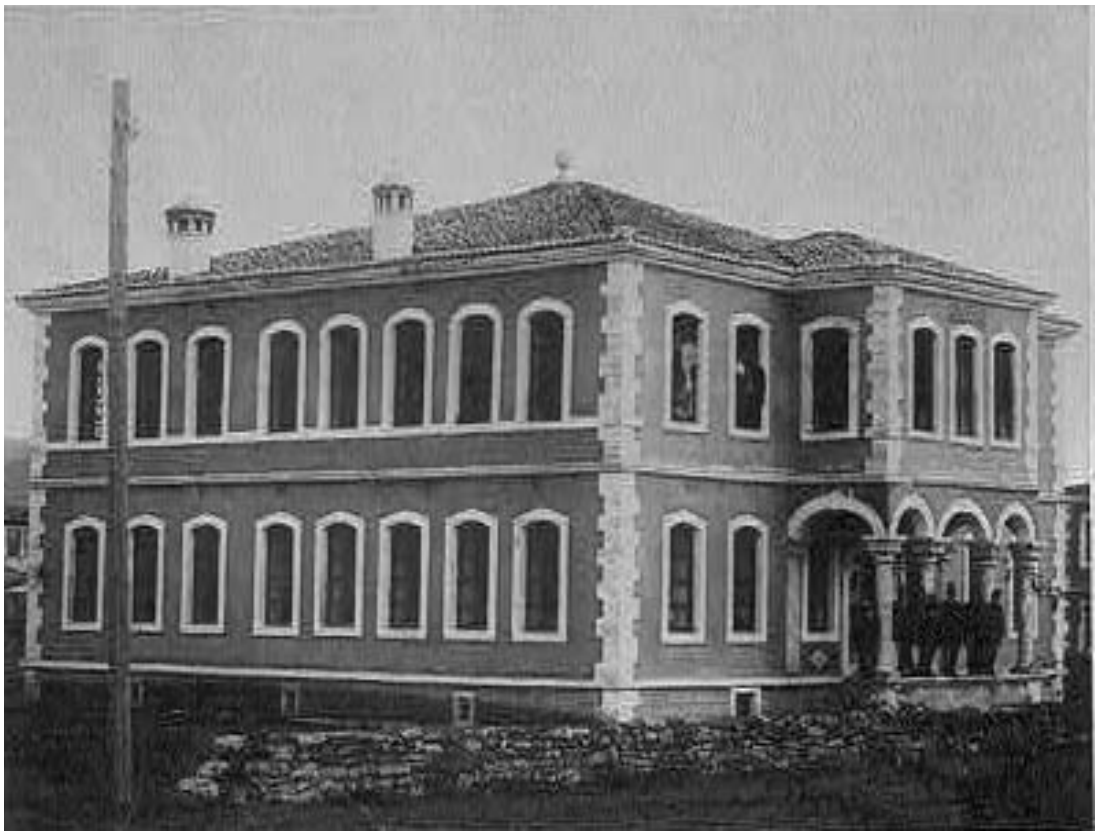

Şekil 4.232. Çankırı'da Rüşdiye (IRCICA Fotoğraf Arşivi, Servet-i Fünun, cilt 11, sayı 284, sayfa 376, Tarih: 8 Ağustos 1312H./20 Ağustos 1896M.).

[576] Demiröz A., Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları II, 1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı ve http://www.cankiri.gov.tr/ana/turizm/turizm.htm

Şekil 4.233: Çankırı Merkez İlçe, Rüşdiye (Sultan İkinci Abdülhamid Han Devri Osmanlı Mektepleri).

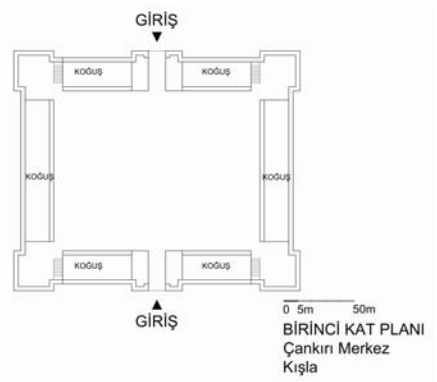
Şekil 4.234: Çankırı Merkez İlçe, Rüşdiye (Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları II, 1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı, Aydın Demiröz).

Şekil 4.235: Çankırı, Merkez İlçe, Rüşdiye yapısının arka cephesi (Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları II. 1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı, Aydın Demiröz).

5. Çankırı, Merkez, Kışla

"Çankırı Tarihi" isimli kaynakta[577], İstasyon civarında olduğu bilinen kışlanın "son yıllarda bozulup enkazının satıldığı" yazılıdır. 1869 Kastamonu Vilayeti Salnamesi'nde ise Çankırı Sancağı içindeki kışladan bahsedilmektedir (Şekil 4.236). Buna göre Çankırı'nın "içinde büyükçe çarşısı, şehrin kenarında büyük bir kışlası vardır".Yapının varolan plan şemasına göre, ortada bir avlu etrafındaki koğuşlardan oluşan yapı, kare plan şemasına sahiptir.

Şekil 4.236: Çankırı Kışlası plan (Osmanlı Belgelerinde Çankırı[578] adlı kaynaktan düzenleme).

[577] Bkz. Hacı Seyh Oğlu A. Kemal, Çankırı Tarihi, Çankırı, Vilayet Matbaası, 1930
[578] Osmanlı Belgelerinde Çankırı, ed. Sarınay Y., Y. Aslan, C. Ekici, Çankırı Bld. Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Çankırı, 2008

1. Çerkeş İlçesi

1. Çankırı, Çerkeş, Hükümet Dairesi

Türkoğlu, yayınında[579], Çerkeş Kaymakam Konağı'na ait olduğunu belirtiği bir fotoğraf yayınlamıştır (Şekil 4.237). Kaymakam konağı ifadesiyle hükümet dairesini kastediyor olmalıdır. Bu fotoğrafta var olan iki yapıdan hangisinin hükümet dairesi (kaymakam konağı) olduğu belirtilmemiştir. Dönem yapıları düşünüldüğünde fotoğrafın sağ tarafında bulunan yapının hükümet dairesi olması mümkündür. Buna göre, yapı iki katlı ve kagirdir. Giriş kagir kolonlarla taşınan balkon ile vurgulanmıştır. Pencre açıklıklarının basık kemerli olduğu görülmektedir. Kırma çatılı yapının geniş çatı saçakları mevcuttur. Günümüzde her iki yapı da yokolmuştur. Bu alanda bugünkü hükümet dairesinin yer aldığı bilinmektedir[580].

Şekil 4.237: Çankırı Çerkeş İlçesi, Kaymakam Konağı (Bir Zamanlar Çankırı).

C.Ilgaz İlçesi

1. Çankırı Ilgaz, Karakolhane

Çankırı Ilgaz İlçesi'nde Derbend Mevkii' nde var olduğu bilinen yapı, bodrum üzeri iki katlıdır (Şekil 4.238). Dikdörtgen plan şemasına sahip yapı, köşelerde ileri çekilerek cephe hareketlendirilmiştir. Yapıya giriş uzun cephenin ortasından sağlanmaktadır. Giriş aksına göre simetrik olan yapının pencere ve kapı açıklıkları taş sövelidir. Birinci kat pencere açıklıkları basık kemerli, üst kt pencere açıklıkları ise sivri kemerlidir. Kırma çatısı bulunan yapının geniş saçakları ahşap desteklerle taşıtılmıştır.

[579] Türkoğlu, Ö, "Bir Zamanlar Çankırı", Çankırı, Çankırı Valiliği, 1998

[580] Çerkeş Belediyesi Fen Memuru ile yapılan karşılıklı görüşme.

Şekil 4.238: Çankırı, Ilgaz, Derbend Karakolu (Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü).

Yapının boyutlarının büyüklüğü nedeniyle, karakolhane olamayacağı, okul olması gerektiği tartışmaları mevcuttur[581]. Ilgaz Dağı'nda tarih boyunca çıkan ayaklanmalar, gerçekleşen baskınlar ve eşkiya saldırıları gözönüne alındığında, Derbend Mevkii'nin kritik durumu da düşünülürse, yapı muhtemelen karakolhane olmalıdır.

4.1.2.5. Zonguldak'da günümüzde mevcut olmayan kamu yapılarının tanımları

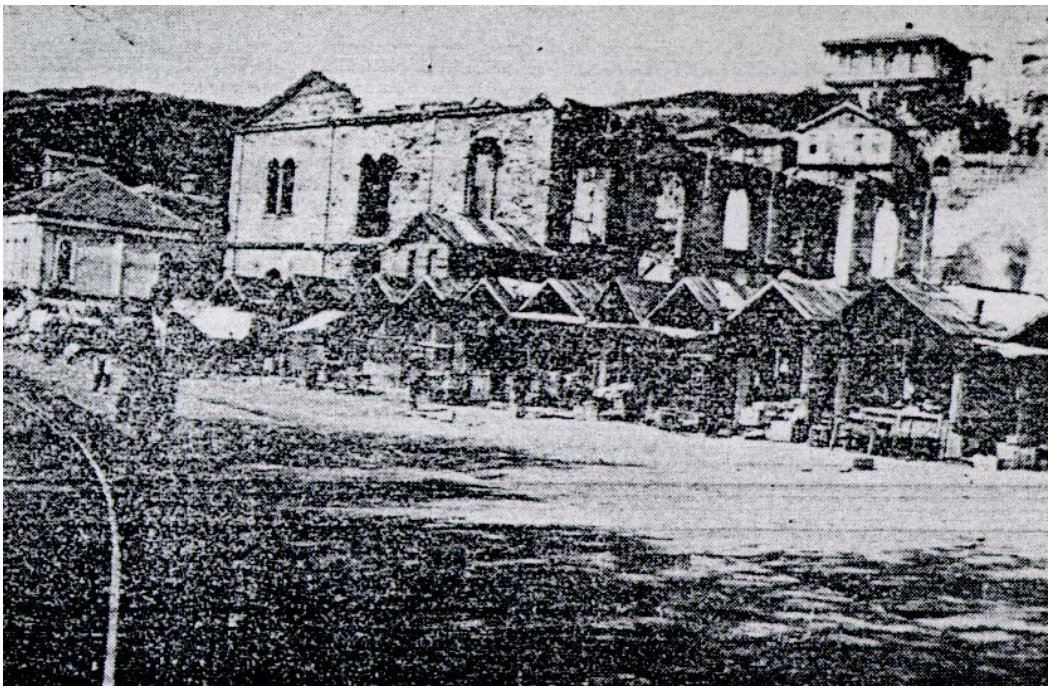
A. Merkez İlçe

1. Zonguldak Merkez, Hükümet Dairesi

Bir arşiv belgesine göre, Gerede kazası kadın ve erkek hapishanesi, Zonguldak Hükümet Konağı, erkek ve kadın hapishaneleri, Mudurnu Hükümet Dairesi ve Hapishanesi, 1338H./1919M. tarihinde kiralanmış yapılarda bulunmaktadırlar[582]. "Cumhuriyet'in 15. yılında Zonguldak" isimli kaynakta, yapının bugün Yeniçarşı denen semtte harap haldeki fotoğrafı bulunmaktadır (Şekil 4.239). Fotoğrafa göre yapı kagir ve iki katlıdır. Kemerli pencere açıklıklarına sahip yapının, fotoğraf çekildiği tarihte üst katı kısmi olarak yıkılmış ve çatısı çökmüştür. Katlar arasında silmeler olduğu anlaşılan yapı beşik çatılı olmalıdır.

[581] Çankırı Belediye yetkilisi Yüksel Arslan'ın görüşü.

[582] BOA, Tarih: 19/Ra/1338 (Hicrî) – 12/Aralık/1919 (Miladi), Dosya No:33, Gömlek No:30, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , '1-Gerede Kadın ve Erkek Hapishanesi kira bedeli havalenamesinin gönderildiği. 2- Zonguldak Hükümet Konağı, erkek ve kadın hapishaneleri ile Mudurnu Hükümet Dairesi ve Hapishanesi'nin bedel-i icarına dair havalenamenin gönderildiği.'

Şekil 4.239: Zonguldak Merkez, Hükümet Dairesi (Cumhuriyet'in 15. yılında Zonguldak).

B. Ereğli İlçesi (Karadeniz Ereğli)

19. yüzyılda Bolu Sancağı'na bağlı olduğu bilinen Ereğli Kazası'na ait, arşiv belgelerinde bazı bilgiler yer almaktadır. Bu belgelerde hükümet dairesi, karantinahane, hapishane ve rum okulu hakkında bilgiler mevcuttur. 1275H./1858M. tarihinde Bolu'nun Bendereğli kazasında karantinahane olduğu, bu yapıya ek olarak iki oda ve iskele yapılması istendiği bu tarihteki bir yazışmadan anlaşılmaktadır [583]. Bir başka belge ise, 1293H./1876M. tarihli bir belge de Ereğli Hükümet Konağı dahilindeki mahzen inşaatı hakkındadır[584]. 1294H./1877M. tarihinde Ereğli kazası Hükümet Konağı tamir edilmiştir[585]. 1305H./1888M. tarihli bir belgeye göre, Bolu'ya bağlı Ereğli Hükümet Konağı'nın yeniden inşa edildiği, inşaat sırasında kiralık bir binanın aynı işlevle kullanıldığı anlaşılmaktadır[586]. 1331H./1912M. tarihli bir belge göre, Ereğli Hükümet Konağı avlusundaki bir bina kadın hapishanesine

[583] BOA, Tarih: 20/Ra/1275 (Hicrî) – 28/Ekim/1858 (Miladi), Dosya No:406, Gömlek No:17648, Fon Kodu: İ..MVL. , 'Bolu sancağı dahilinde Bendereğli kazası karantinahanesine iki oda ve bir iskele inşası.'

[584] BOA, Tarih: 15/Ra/1293 (Hicrî) – 10/Nisan/1876 (Miladi), Dosya No:720, Gömlek No:50262, Fon Kodu: İ..DH.. , 'Ereğli kazası hükümet konağı dahilinde evrak mahzeni inşası.'

[585] BOA, Tarih: 05/S /1294 (Hicrî) – 19/Şubat/1877 (Miladi), Dosya No:742, Gömlek No:60689, Fon Kodu: İ..DH.. , 'Ereğli kazası hükümet konağının tamiri.'

[586] BOA, Tarih: 23/B /1305 (Hicrî) – 05/Nisan/1888 (Miladi), Dosya No:1499, Gömlek No:3, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Bolu'ya bağlı Ereğli Hükümet Konağı'nın yeniden inşasına değin kiralanan binanın kira bedelinin ödenmesi.'

çevrilmiştir[587]. 1334H./1916M. tarihinde ise Ereğli Hükümet Konağı olarak Devrek Kazası'na tabi Süleymanbeyli Köyünde bir yapının kiralandığı bilinmektedir [588].

1332H./1914M. tarihli Ereğli Hapishanesi hakkındaki bir belgede Ereğli Hapishanesi'nin harap durumda olduğu belirtilmektedir[589]. 1337H./1919M. tarihli bir belgede Ereğli Hapishanesi'nin tamirinin mümkün olmadığı, yeniden inşa edilmesi için keşif evrakları gönderildiği belirtilmektedir[590]. 1327H./1909M. tarihli bir belgeye göre ise, bu tarihte Ereğli Rum Okulu işlevini sürdürmektedir[591].

1. Zonguldak, Ereğli (Karadeniz Ereğli), Hükümet Dairesi

Atatürk Bulvarı, 7 pafta, 85 ada, 9 parselde yer alan yapının, iki katlı kargir bir bina olduğu fotoğraftan anlaşılmaktadır. Yapının cephesi simetriktir (Şekil 4.240, 4.241). Giriş, dört sütunun taşıdığı bir arkadın gerisinde yeralmaktadır. Sütunlar, giriş üstüne denk gelen birinci kattaki çıkmayı taşımaktadırlar.

Giriş kapısı düz atkılı olup çevresi silmelidir. Birinci katta kesitte birer duvara yapışık sütunçe ile devam etmesi sonucunda meydana gelen üç açıklığa üç pencere yerleştirilmiştir. Yapı, çatı kornişi ile sonlanır. Köşelerde birer profilli taş süsleme yeralır. Yan cephelerde ise, cephenin ortasında yer alan tali giriş kapıları, bunlar üzerinde birinci katta taş konsollara oturan balkonlar ve bu bölümün üstünü kapatan üçgen alınlıklar ile belirginleştirilmiştir.

---

[587] BOA, Tarih: 19/M /1331 (Hicrî) – 29/Aralık/1912 (Miladi), Dosya No:3, Gömlek No:39, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Ereğli Hükümet Konağı avlusundaki binanın nisa hapisahenesine çevrilmesi için talep olunan havalenamenin gönderildiği.'

[588] BOA, Tarih: 20/C /1334 (Hicrî) – 24/Nisan/1916 (Miladi), Dosya No:29, Gömlek No:68, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Ereğli Hükümet Konağı için Devrek Kazası'na tabi Süleymanbeyli Karyesi'nde kiralanan mahallin bedel-i icarı için havalename gönderilmesi talepi.'

[589] BOA, Tarih: 10/Ş /1332 (Hicrî) – 04/Temmuz/1914 (Miladi), Dosya No:6, Gömlek No:22, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Harab durumda bulunan Ereğli Hapishanesi'nin değiştirilmesi veya yeni hapishane inşaası ile gardiyan tutulması için istenilen tahsisatın itasının mümkün olmadığı.'

[590] BOA, Tarih: 28/C /1337 (Hicrî) – 31/Mart/1919 (Miladi), Dosya No:55, Gömlek No:35, Fon Kodu: DH.MB..HPS.M... , 'Konya Merkez Hapishane-i Umumisi'nde firarların önlenebilmesi için edavat-ı inzibatiyenin yenilenmesi, Isparta livası'nda depremden hasar gören hapishaneyle Akşehir, Ilgın ve Bozkır kazaları hapishanelerinin tamiratı ve tamir imkanı olmayan Ereğli Hapishanesi'nin müceddeden inşası hakkında mahallerinden gönderilen keşif evrakları mucibince gerekli tahsisat için havalename istenmesi.'

[591] BOA, Tarih: 30/Za/1327 (Hicrî) – 13/Aralık/1909 (Miladi), Dosya No:16, Gömlek No:40, Fon Kodu: DH.EUM.THR. , 'Uygunsuz konuşmalarından dolayı sürgün edilen Ereğli Rum Mektebi Muallimlerinden Vangelos oğlu Panayet Papadopulos'un Tekfurdağı'na gönderilmesi.'

Şekil 4.240: Padişahın cülus gününde Ereğli Hükümet Dairesi önünde Müslüman ve Hristiyan okul talebeleri, Foto: Basile Kargopoulo (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 91538-25).

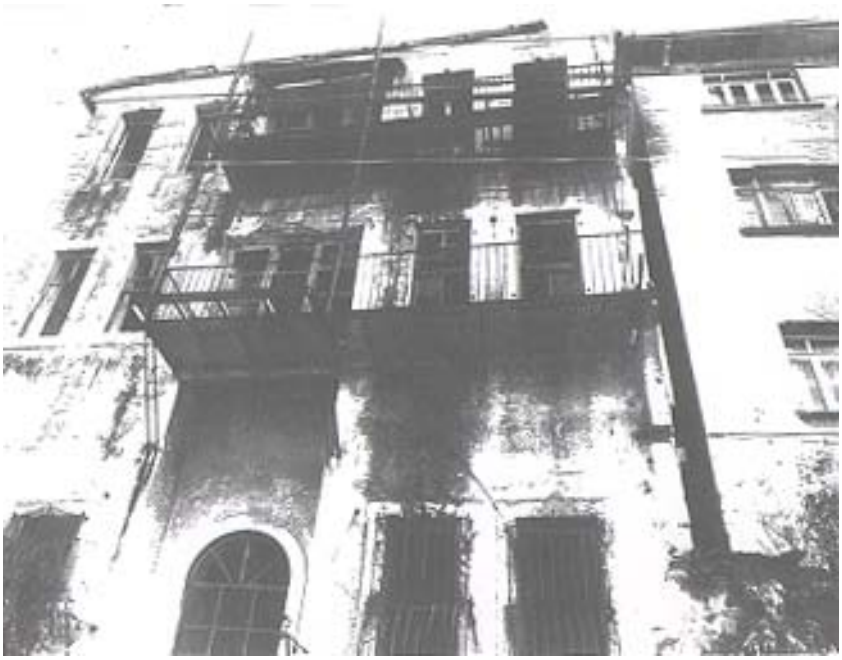
Şekil 4.241: Zonguldak Ereğli, Hükümet Dairesi (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Ereğli Hükümet Dairesi günümüzde mevcut değildir. Kastamonu Vilayet Gazetesi'nden, yapının 1929 yılında bir yangın sonucunda tamamen yandığı öğrenilmektedir[592].

Akkaya (1994)[593] yapıyı tanımlarken, giriş üzerindeki "çıkmanın üçgen alınlıkla son bulduğunu ve alınlığın üzerinde de bir ayyıldız rölyefi olduğunu" belirtmektedir.

2. Zonguldak, Ereğli (Karadeniz Ereğli), Postahane

Yalı Caddesi üzerinde 3 pafta, 176 ada, 4 parselde yeralan yapının, 3 katlı kargir bir bina olduğu bilinmektedir (Şekil 4.242).

Şekil 4.242: Zonguldak Ereğli, Postahane (Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Yapının mevcut fotoğrafına göre[594] giriş dairesel kemerli bir kapıyla sağlanmaktadır. Zemin katındaki bulunan 4 pencere dikdörtgen söveli ve demir parmaklıklıdır. Birinci ve ikinci kat simetrik olup her iki katta bulunan balkonlar ince demir destekler üzerine oturtulmuştur. Her iki katın pencereleri de dikdörtgen çerçevelidir. Balkon tabanı kafes şeklinde demirden yapılmıştır. Kırma çatılıdır.

[592] Kastamonu Vilayet Gazetesi, Sayı: 2866 Tarih: 5.Teşrinisani 1929, Sf.1

[593] Akkaya, T., Herakleia Pontike (Karadeniz Ereğlisi)'nin Tarihi Gelişimi ve Eski Eserleri, Troya Yayıncılık, İstanbul,1994, sf.26

[594] Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Envanter No: 67.00.0(1.3)/33

Yapı uzun süre boş kaldıktan sonra yıkılarak yokolmuştur. 15 Aralık 2005 tarihinde yeniden yapma çalışmalarına başlanmıştır ve çalışmalar günümüzde de devam etmektedir.

3. Zonguldak Ereğli (Karadeniz Ereğli), Askerlik Dairesi

Şekil 4.243: Ereğli'de Askerlik Dairesi'nin doğu yönünden görünüşü, 20.yüzyıl başı (IRCICA Fotoğraf Arşivi, F.no: 91538-03).

Zonguldak Ereğli Askerlik Dairesi, varolan fotoğrafa göre (Şekil 4.243), ortada bodrum üzeri iki katlı kare planlı bir yapı ile ona iki karşılıklı kenardan eklenen, bodrum üzeri tek katlı iki mekandan oluşmaktadır. Kagir yapının girişi, iki katlı yapıya çıkan yarım kat yüksekliğindeki merdivenlerle sağlanmaktadır. Kemerli tepe pencereli giriş kapısının hizasında üst katta balkon bulunmaktadır. Tüm yapı açıklıkları yuvarlak kemerli ve taş sövelidir. Yapı kırma çatı ile örtülüdür. Hangi tarihte ve nasıl yokolduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

4.1.2.6. Bartın'da günümüzde mevcut olmayan kamu yapılarının tanımları

A. Bartın Merkez İlçe

1. Bartın, Merkez, Askerlik Şubesi

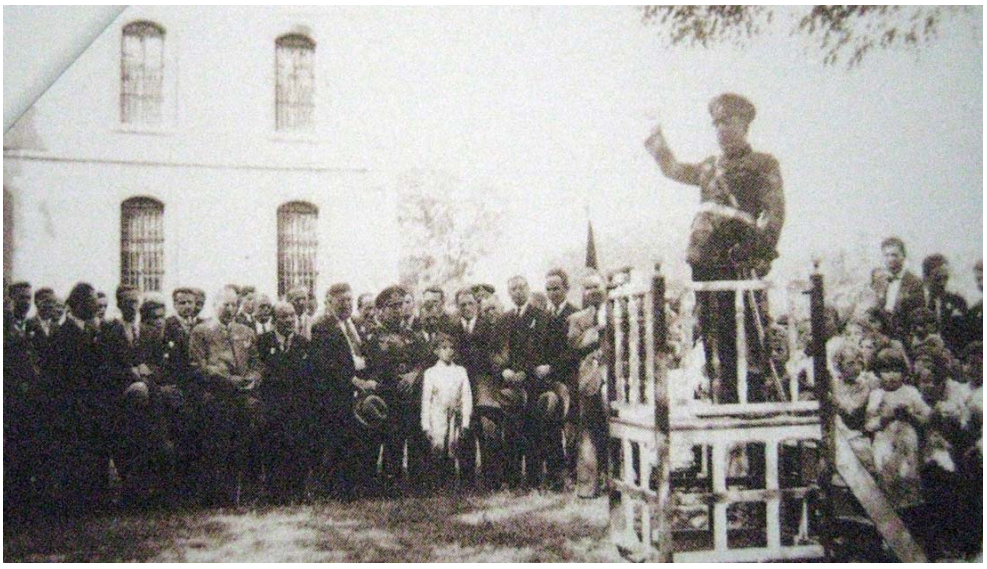
Yapı varolan fotoğraflarına göre (Şekil 4.244, 4.245), bodrum üzerinde iki katlı ve kagirdir. Cephenin ortasında yer alan düz atkılı giriş kapısına merdivenle

ulaşılmaktadır. Giriş çatıda üçgen bir alınlıkla vurgulanmıştır. Alınlık iki kagir kolonla taşıtılmıştır. Giriş üzerindeki balkon da aynı şekilde kolonlarla taşıtılmıştır. Yapıdaki yuvarlak kemerli pencre açıklıkları ve düz atkılı kapı açıklıkları taş sövelidir. Katlar, silmeler ile birbirinden ayrılmıştır. Kırma çatıya ait profilli bir korniş yapıyı çevreler.

1968 yılında meydana gelen depremden sonra oluşan hasar nedeniyle yıktırıldığı bilinmektedir[595].

Şekil 4.244: Bartın Merkez, Askerlik Şubesi (Bartın Halk Kültürü[596]).

Şekil 4.245: Bartın Merkez, Askerlik Şubesi (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü[597]).

[595] a.g.e.
[596] Çilsüleymanoğlu, S., "Bartın Halk Kültürü", cilt 1. Bartın, 1996

2. Bartın, Merkez, Hükümet Dairesi

Bartın Hükümet Dairesi, zemin üzerinde üç katlı kagir bir yapıdır (Şekil 4.246, 4.247, 4.248, 4.249, 4.250, 4.251). Yapının ana girişine, bir kat yüksekliğindeki merdivenlerle ulaşılır. Kagir kolonlara taşınan üst iki kat çıkması nedeniyle girişte sahanlık oluşturulmuş ve giriş vurgulanmıştır. Kare plan şemasına sahip yapıda her cephede orta aksta bir modül yüzeyden öne çekilerek cephe hareketlendirilmiştir. Giriş aksına göre simetrik olan yapının pencere ve kapı açıklıkları taş sövelidir. Tüm pencere açıklıkları basık kemerlidir.Katlar, silmeler ile birbirinden ayrılmıştır. Kırma çatıya ait profilli bir korniş yapıyı çevreler. Giriş hizasında çatıda yükselen parapet duvarı üzerinde eliptik bir alınlık ve kitabe bulunmaktadır.

Aşçıoğlu, yapının kullanımı ile ilgili olarak zemin katındaki arşiv kısmı ile birlikte 4 katlı olan ve katları arasında geniş çift merdiven bulunan Hükümet Dairesi'nin birinci katında Nüfus Memurluğu, İcra Dairesi, ikinci katında Adliye, üçüncü katında ise Kaymakamlık, Cumhuriyet Savcılığı ile Jandarma Komutanlığı'nın çalışmakta olduğunu ifade etmektedir[598].

Şekil 4.246: Bartın Merkez, Hükümet Dairesi (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

[597] "Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü", Bartın Belediyesi Yayını, 2003
[598] Aşçıoğlu, E.", "Bartın", Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, 2003, sf.66

Şekil 4.247: Bartın Merkez, Hükümet Dairesi (Bartın Halk Kültürü).

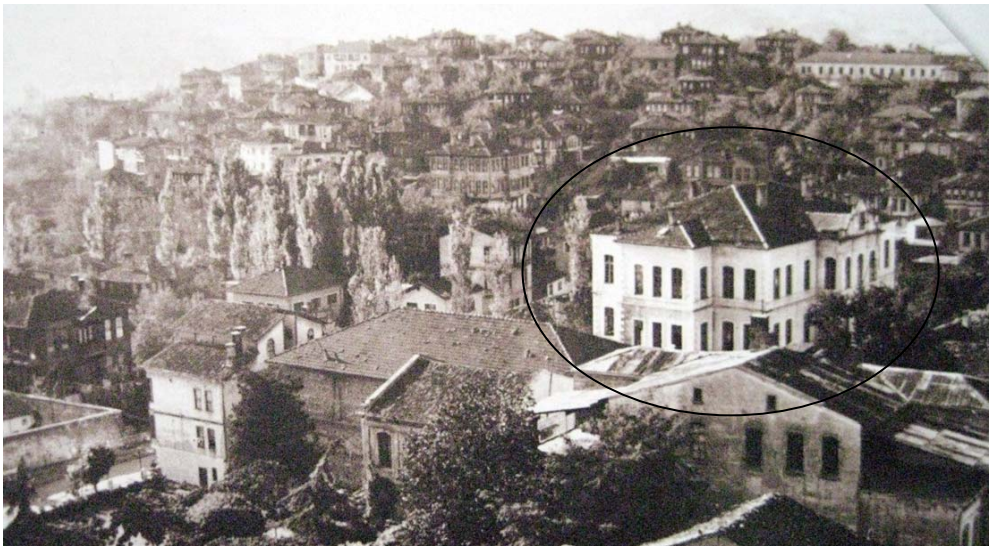

Şekil 4.248: Bartın Merkez, Hükümet Dairesi (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

Şekil 4.249: Bartın Merkez, Hükümet Dairesi (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

Bartın Hükümet Dairesi 1898 yılında inşa edilmiştir. Aşçıoğlu, eserinde (Bartın, 2003), yapım ile ilgili olarak 4 Ağustos 1901 tarihli Belediye Meclisi kararında, borç kalan 17.000 kuruşun ödenmesi için "Çatmaca ve Safranbolu tariki üzerindeki fazla yerlerin satılıp paranın ödenmesi" şeklinde bir karar bulunduğunu yazmaktadır. 1968 yılında meydana gelen depremde Hükümet Dairesi'nin ön cephesindeki kitabe ve alınlığın olduğu kısım yıkılmış, yapı hasar görmüştür. Büyük hasar görmemesine rağmen 1969 yılında yapının yıkımına başlanmıştır[599]. Yapının yerinde bugün de, Hükümet Dairesi bulunmaktadır.

Şekil 4.250: Bartın Merkez, Hükümet Dairesi Kırtepe (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

[599] Aşçıoğlu, E.", "Bartın", Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, 2003, sf.67

Şekil 4.251: Bartın Merkez, Hükümet Dairesi Kırtepe (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

3. Bartın, Merkez, Belediye Dairesi

Yapı günümüze ulaşamamıştır.Yapının eski Hükümet Dairesi'nin karşı parselinde (bugünkü Hükümet Dairesi karşısındaki boş alan) bulunduğu eski fotoğraflardan (Şekil 4.252, 4.253, 4.254) anlaşılmaktadır. Fotoğrafta görülen iki katlı beşik çatılı yapı, büyük olasılıkla kargirdir Basık kemerli pencereleri, kat silmeleri olduğu ve çatı hizasında korniş döndüğü görülmektedir. Çatı arasında da küçük pencere açıklıkları, bu mekanın da kullanıldığını göstermektedir.

Belediye Başkanlığı, kiralanmış bir yapıda çalışmakta iken, 1929 yılında Hükümet Dairesi yerinde Rumlara ait yapıyı istimlakla Belediye Dairesi haline getirildiği bilinmektedir. 1953 yılında çarşı içindeki şimdiki yapı belediye dairesi olarak kullanılmaya başlanmıştır[600].

[600] Çilsüleymanoğlu, S., "Bartın Halk Kültürü", cilt 1. Bartın, 1996, sf.150

Şekil 4.252: Bartın Merkez, Belediye Dairesi (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

Şekil 4.253: Bartın Merkez, Belediye Dairesi (Aşçıoğlu).

Şekil 4.254: Bartın Merkez, Belediye Dairesi, 1956 (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

4. Bartın, Merkez, Rüşdiye

Şekil 4.255: Bartın Merkez, Rüşdiye (Bartın Halk Kültürü).

1874 yılında eski pazar yerinde Nuri Yüksel'e ait binada açılmıştır. 1885 yılında bu binadan taşınarak, halkın desteği ve emeği ile yapılan günümüzdeki Belediye binası olarak kullanılan yapıya taşınmıştır[601]. Fotoğrafta (Şekil4.255) görüldüğüne göre

[601] Çilsüleymanoğlu, S., "Bartın Halk Kültürü", cilt 1. Bartın, 1996

yapı iki katlı ve ahşaptır. Düz atkılı pencere açıklıkları vardır. Kırma çatılıdır. Yapı günümüzde mevcut değildir.

5. Bartın, Merkez, Atatürk İlkokulu

Şekil 4.256: Bartın Merkez, Atatürk İlkokulu (Bartın Halk Kültürü).

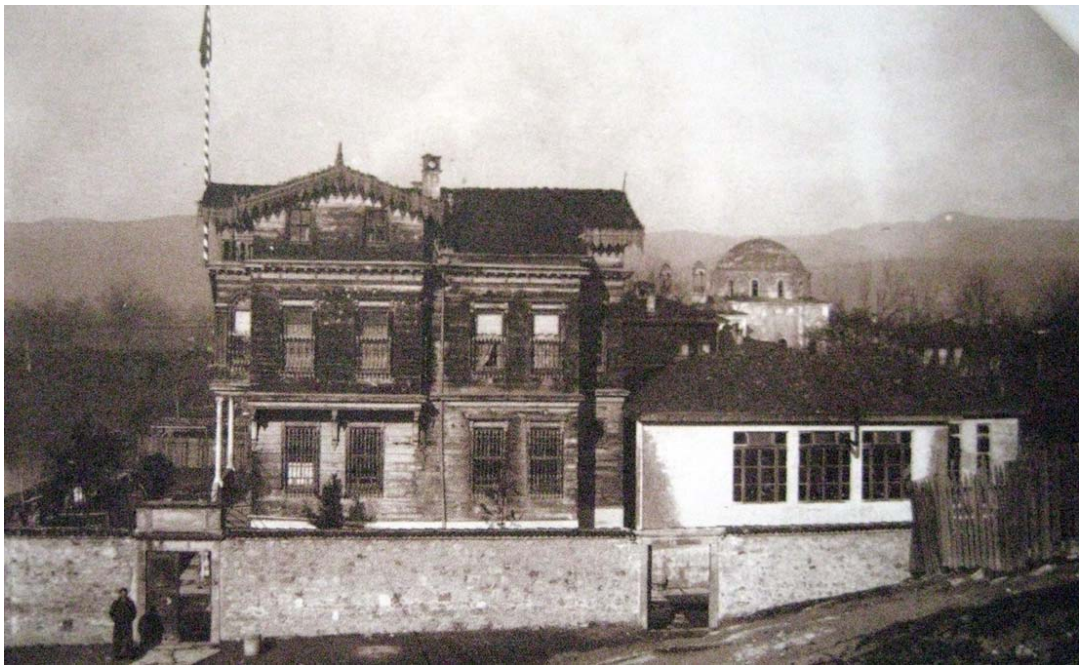
Yapıya ait tek bilgi bir fotoğraftır (Şekil 4.256). Fotoğrafa göre yapı tek katlı ve kagirdir. Pencere ve kapı açıklıkları kemerlidir. Giriş üzerindeki alınlıklı saçak, ahşap dikmelerle taşıtılmaktadır.

6. Bartın, Merkez, Ortaokul

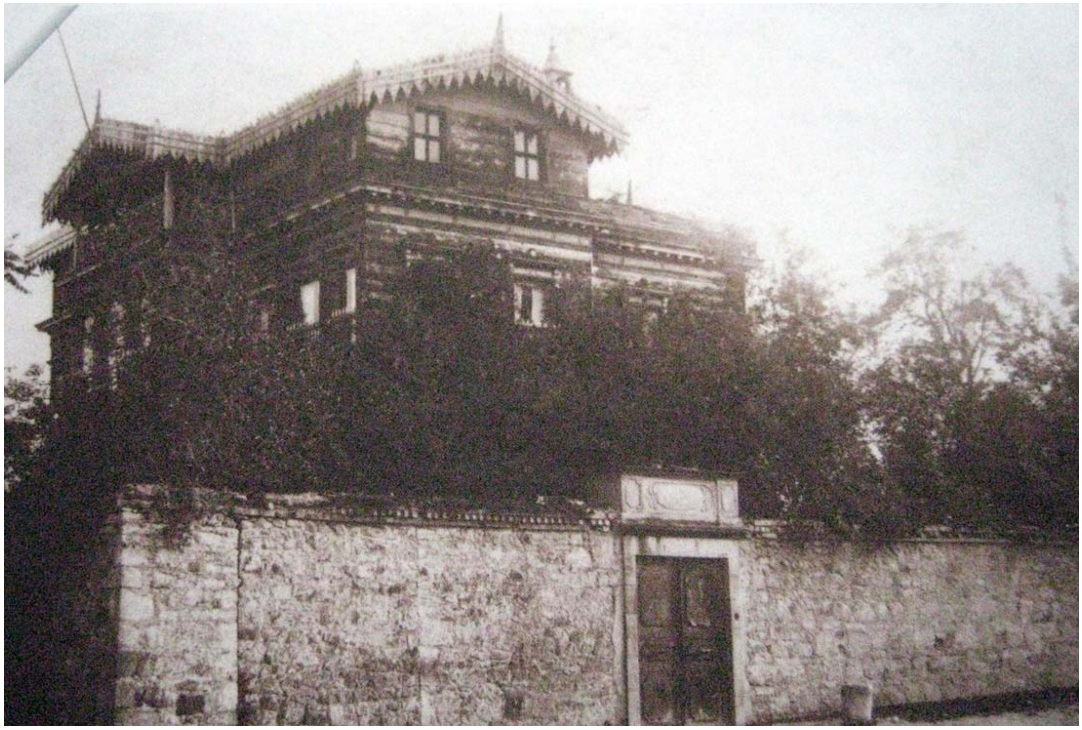
1887 yılında Bodosaki Konstantinidis adınında Bartın'lı bir Rum tüccarın kendisine ikamet olarak yaptırdığı dört katlı ahşap konağı bir süre Kuvayı Milliye Karargahı olarak kullanılmış uzun yıllar eğitim amaçlı kullanılmıştır[602]. Önce Kız İlkokulu, 23.11.1931'de de Asma İlkokul Binası olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu yapının alt kısmında açılan özel ilkokul, iki yıl hizmet vermiş, ortaokul resmen 1933 yılında açılmıştır [603]. 16.01.1971 tarihinde yıktırılmıştır.

Fotoğraflara göre zemin üzeri üç katlı yapı oldukça büyüktür (Şekil 4.257, 4.258, 4.259, 4.260, 4.261, 4.262). Bir konaktan okula dönüştürülmüştür. Günümüzde yokolmuştur.

[602] Çilsüleymanoğlu, S., "Bartın Halk Kültürü", cilt 1. Bartın, 1996
[603] Bartın'da Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, haz. Yılmaztürk A.R. ve M. Demircioğlu, Bartın İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Ankara, 1998

Şekil 4.257: Bartın Merkez, Ortaokul (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

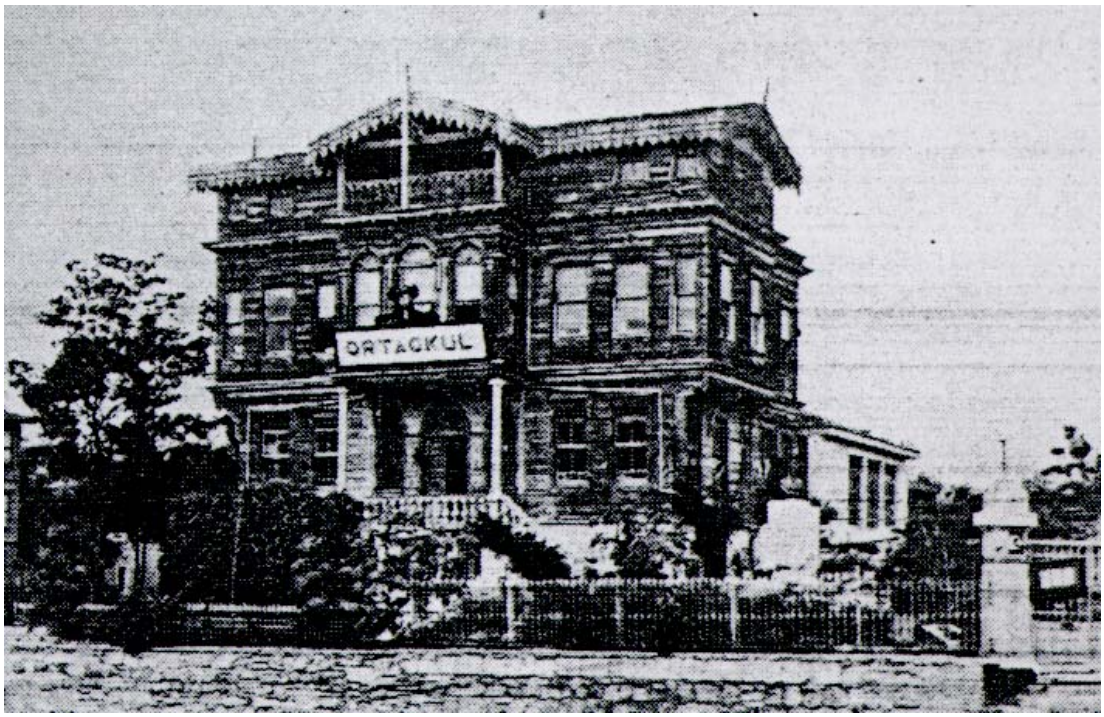
Şekil 4.258: Bartın Merkez, Ortaokul (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

Şekil 4.259: Bartın Merkez, Ortaokul 1937 yılı (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

Şekil 4.260: Bartın Merkez, Ortaokul, 1940 yılı.(Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

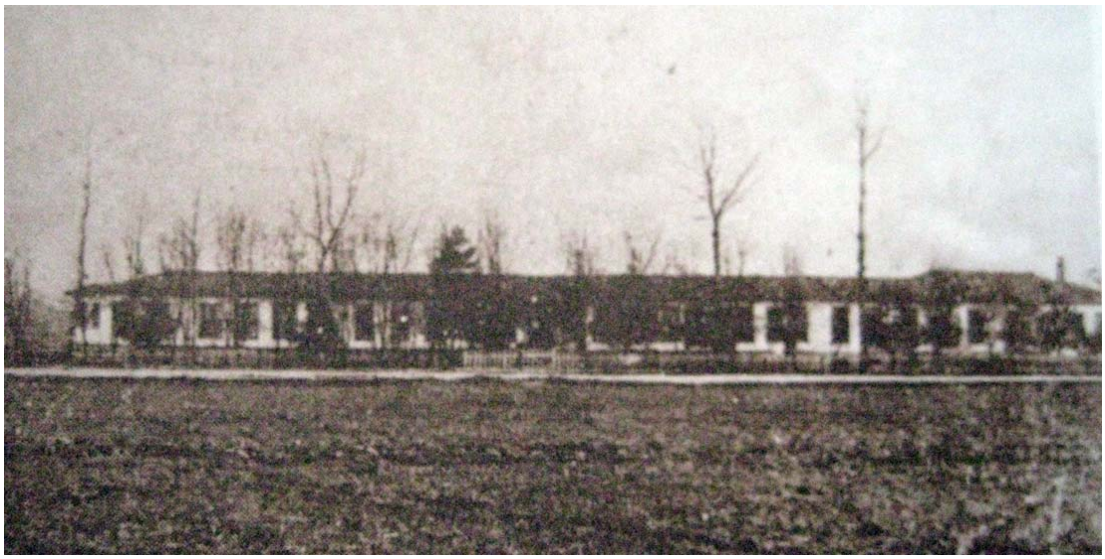
Şekil 4.261: Bartın Merkez, Ortaokul (Cumhuriyet'in 15. yılında Zonguldak).

Şekil 4.262: Bartın Merkez, Ortaokul, 1939 tarihli (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

7. Bartın, Merkez, Hastahane

Günümüzde mevcut olmayan yapı (Şekil 4.263), tek katlı ve kagirdir. Kapı ve pencereleri düz atkılıdır. Yapıya ait fazla bilgi ve belge bulunmamaktadır (Şekil 4.264, 4.265).

Şekil 4.2263: Bartın Merkez, Hastahane, 1926 (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

Yapıya ait var olan fotoğraflar 1926, 1935 ve 1958 yıllarına tarihlidir. Yapının ne şekilde yıkıldığına ait bilgi bulunamamıştır.

Şekil 4.264: Bartın Merkez, Hastahane, 1935 (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)

Şekil 4.265: Bartın Merkez, Hastahane 1958 yılı (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

8. Bartın, Merkez, Cezaevi

Yapıya ait çok fazla bilgi bulunmamaktadır (Şekil 4.266). Yeni hapishane binasının inşaatı amacıyla yıktırıldığı bilinmektedir.

Şekil 4.266: Bartın Merkez, Cezaevi (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

9. Bartın, Merkez, Gazhane deposu

Yapının kentin dışında olduğu bilinmektedir ancak kesin yerine ait bir bilgi yoktur. Fotoğrafta görülen yapı (Şekil 4.267), tek katlı ve kagirdir.

Şekil 4.267: Bartın Merkez, Gazhane deposu (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

10. Bartın, Merkez, Postahane

Çarşı içinde olduğu bilinen yapı, günümüzde mevcut değildir. Kagir ve iki katlı yapının (Şekil 4.268), zemin katta pencere ve kapı açıklıkları düz atkılı, üst katta basık kemerlidir. Katlar arasında silme, çatı altında korniş vardır. Yapı 20. yüzyılda postahane olarak kullanılmaya başlanmış olabilir.

Şekil 4.268: Bartın Merkez, Postahane 1950 (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü).

11. Bartın, Merkez, Ziraat Bankası Şubesi

Şekil 4.269: Bartın Merkez, Ziraat Bankası şubesi, 1926 yılı (Siyahlı Beyazlı Yıllardan Bartın Renkleri, Dünden Bugüne Bartın Fotoğraf Albümü)

Yapı günümüzde yokolmuştur. Fotoğraftan (Şekil 4.269) köşe yapısı olduğu anlaşılmaktadır. Yapıya giriş, açılı köşe ile sağlanmıştır. Yapı zemin üzerinde tek katlı ve kagirdir. Alt katta düz atkılı, üst katta basık kemerli açıklıklar görülmektedir. Yapı profilli bir korniş ile sonlanmaktadır. İki yönden diğer yapılara bitişiktir.

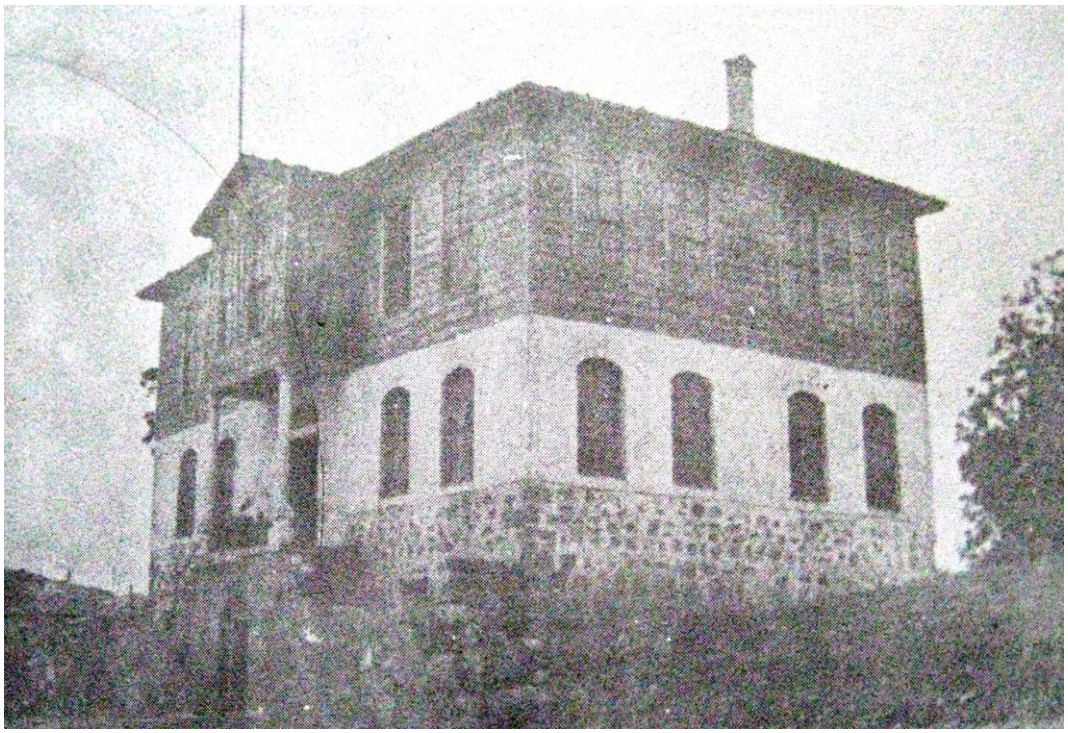
B. Amasra İlçesi

1. Bartın, Amasra, İbtidai

Yapıya ait tek bilgi, eski bir fotoğraftır (Şekil 4.270). Buna göre yapı, kagir bodrum katı üzerinde kagir birinci kat ve ahşap ikinci kattan oluşmaktadır. Yapıya girişin bir kat yüksekliğinde merdivenlerle ulaşılan birinci kattan, kagir dikmelerle taşınan ahşap bir çıkmanın altından gerçekleştiği görülmektedir. Yapının pencere açıklıkları basık kemerlidir. Kırma çatılıdır.

Amasra Küçük Liman'da olduğu ibtidai olarak yapıldığı, daha sonra rüşdiye olarak da kullanıldığı bilinmektedir.1976'ya kadar dikiş kursu binası ve Müze olarak kullanılmış, 1981'de yıktırılmıştır[604].

[604] Çilsüleymanoğlu, S., "Bartın Halk Kültürü", cilt 1. Bartın, 1996, s.222

Şekil 4.270: Bartın Amasra, ibtidai (Bartın Halk Kültürü).

4.2. 19. Yüzyıl Mimari Mirası, Kastamonu'daki Kamu Yapılarının Genel Özellikleri

19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti sınırlarında 150'den fazla kamu yapısının bulunduğu tespit edilmiştir. Bu yapılardan 66'sı günümüze ulaşmış, 84'ü ise yok olmuştur. Günümüzde mevcut olan ve yok olmuş bu yapılardan, 136 tarihi kamu yapısının görsel belgelerine ulaşılmış ve belgeler üzerinden tipolojik değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir.

Tüm bu yapılar; askeri yapılar (25 yapı), yönetim yapıları (40 yapı), eğitim yapıları (30 yapı), sağlık yapıları (12 yapı), bankalar (4 yapı), hapishaneler (8 yapı), saat kuleleri (5 yapı), depo yapıları (4 yapı), postahaneler (4 yapı), diğer yapılar (4 yapı) ana başlıkları altında sınıflandırılarak incelenmiştir.

Çalışma alanında günümüze ulaşan 66 yapıdan; 34 tanesi Yönetim Yapısı (12 Hükümet Dairesi; 4 Belediye Dairesi; 2 Paşa Konağı; 3 Hapishane; 2 Cezaevi; 1 Liman Başkanlığı Binası; 2 İttihat ve Terakki Kulubü Binası; 1 Türk Ocağı Binası; 2 Banka Binası; 1 Postane; 1 Acente binası, 3 Saat Kulesi), 14 tanesi Askeri Yapı (4 Askerlik Dairesi; 2 Askeri Depo; 2 Cephane Binası; 1 Tabya; 2 Redif Fırkası Binası; 1 Karakol, 1 Jandarma binası), 13 tanesi EğitimYapısı (3 Rüşdiye; 3 İdadi; 2 Gayrimüslim Okulu; 1 Sanayi Mektebi; 1 Kız Enstitüsü; 2 Kütüphane; 1 Güzel

Sanatlar Galerisi), 1 tanesi Sağlık Yapısı (Hastane), 4 tanesi Depo (3 Tütün Deposu; 1 Su Deposu), 1 tanesi de çeşmedir (Çizelge 4.01).

Çizelge 4.01. Tespit edilen alanda varolan 19. yüzyıl kamu yapıları.

Yapı Tipi			**Sayısı**
Yönetim Yapıları	Hükümet Dairesi		12
	Belediye Dairesi		4
	Paşa Konağı		2
	Hapishane		3
	Cezaevi		2
	Liman Başkanlığı Binası		1
	İttihat ve Terakki Kulubü Binası		2
	Türk Ocağı Binası		1
	Banka Binası		2
	Postane		1
	Acente binası		1
	Saat Kulesi		3
Askeri Yapılar	Askerlik Dairesi		4
	Askeri Depo		2
	Cephane Binası		2
	Tabya		1
	Redif Fırkası Binası		2
	Karakol		1
	Jandarma Binası		1
EğitimYapıları	Okul	Rüşdiye	3
		İdadi	3
		Gayrimüslim Okulu	2
		Sanayi Mektebi	1
		Kız Enstitüsü	1
	Kütüphane		2
	Güzel Sanatlar Galerisi		1
Sağlık Yapıları	Hastahane		1
Depo Binaları	Tütün Deposu		3
	Su Deposu		1
Çeşmeler			1
		Toplam Yapı Sayısı:	66

Yapılar çoğunlukla kargir yapım sistemi ile inşa edilmişlerdir. Kullanılan yapı malzemesi ahşap ve tuğladır. Ahşap, Bolu ve civarından elde edilmiştir. Alanda bulunan Kastamonu Merkez İlçe, Daday, Devrekani, Tosya, Taşköprü, Bartın, Düzce, Ankara tuğla ocaklarının, 19. yüzyıl sonunda da kullanılması olasıdır[605].

Yapılar genelde neoklasik tarzda inşa edilmişlerdir. Yüksek ve kemerli pencereler kullanılmış, kat silmeleri ve saçak altı kornişleri dışında oldukça sade bezemelerle

[605] Bayındırlık Bakanlığı, Yapı ve İmar İşleri Reisliği, Araştırma ve Geliştirme Dairesi, Mahalli Şartlar Fen Heyeti Müdürlüğü Yayınları, (Kastamonu, Bolu, Çankırı, Sinop illeri, Yapı gereçleri ve yöresel koşullar), Şubat 1970

inşa edilmişlerdir. Çatı biçimleri genelde çatı parapetleri arkasında kırma çatı şeklindedir.

19. yüzyıldaki sancak merkezleri ve kaza merkezlerine bugün karşılık gelen yerleşmelerde yapılan bu incelemelerde elde edilebilen plan-proje sayısı kısıtlı olsa da, var olan belgelerle tipoloji denemeleri hazırlanmıştır. Plan örnekleri ve cephe tipolojisi olarak hazırlanan çalışmada, var olan ve yokolan yapılar birlikte değerlendirilmiş ve krokiler hazırlanmıştır (EK I -plan örnekleri, Ek J-cephe tipolojileri ve krokileri).

Bu amaçla, yapılar yapı tiplerine göre gruplandırılarak kendi aralarında değerlendirilmiştir. Her iki tipoloji için de yapı tipleri aynı ana başlıklar altında oluşturulmuştur. Buna göre belgelerine ulaşılabilen yapılar şu başlıklar altında sınıflandırılmıştır:

- Askeri yapılar (askerlik daireleri, askeri depolar, redif daireleri, jandarma daireleri, karakolhaneler, cephane depoları, kışla,tabya)
- Yönetim yapıları (hükümet daireleri,belediye daireleri, diğer yöneti yapıları)
- Eğitim yapıları (idadi mektepleri, rüşdiye mektepleri, ibtidai mektepler, rum okulları, sanayi mektepleri, kız okulları, kütüphaneler)
- Sağlık yapıları (hastahaneler, tecridhane, muayenehane, bimarhane)
- Hapishaneler
- Diğer yapılar (postahane ve telgrafhaneler, saat kuleleri, depo yapıları, matbaa, gazhane vd.)

4.2.1. Plan örnekleri

Ulaşılan belge sayısının azlığı nedeniyle planlarda tipolojik çalışma gerçekleştirilememiş, ancak özellikleri açısından plan örnekleri birlikte değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme yönetim yapıları (hükümet daireleri, belediye daireleri, diğer yapılar), askeri yapılar (askerlik daireleri, askeri depolar, karakolllar), eğitim yapıları ve hapishaneler için hazırlanmıştır. Buna göre yakın özellikte olan yapılar sınıflandırılmıştır (EK I).

Hükümet daireleri için yapılan çalışmaya göre, hükümet daireleri bu dönemde kagir (Kastamonu Merkez, Bolu Merkez, Bolu Göynük, Karabük Safranbolu, Kastamonu Cide, Kastamonu İnebolu vd. Hükümet Daireleri) ve ahşap (Çankırı Merkez, Çankırı Ilgaz, Kastamonu Daday vd.) olarak inşa edilmişlerdir. Genelde dikdörtgen plan

şemasına sahip yapılarda girişler, uzun cephelerden verildiği gibi (Kastamonu Merkez, Çankırı Merkez vd.), kısa cepheden girişe sahip yapılar da (Karabük, Safranbolu, Kastamonu Daday vd.) inşa olunmuştur. Plan şemalarındaki ortak özellikler, cephenin ortasından sağlanan giriş ve girişin karşısındaki merdiven kovası olarak tanımlanabilir. Bunlara aykırı sofalı plan tipi de mevcuttur (Çankırı Ilgaz Hükümet Dairesi). Bazı yapılardaki plan tipinin yalnızca boyut farkı göstermesi ise (Kastamonu Merkez ve Bolu Merkez Hükümet Daireleri planlarındaki benzerlik), tip projelerin uygulanabilirliğini düşündürmektedir.

Yönetim yapıları olarak plan açısından belgesi olan Kastamonu Belediye Dairesi, Kastamonu Liva Paşa Konağı ve İnebolu Türk Ocağı binası ise orta sofalı plan şeması gösteren yapılardır. İttihad ve Terakki Cemiyeti Binası ise bunlardan faklı biçimde bir koridora açılan odalardan oluşmaktadır.

Askeri yapılarda plan karşılaştırması, dört yapıda gerçekleştirilebilmiştir. Buna göre incelenen Kastamonu Merkez, Kastamonu Küre, Kastamonu Daday, Kastamonu İnebolu Askerlik Dairelerinin hepsinde ayrı biçimlenişler tespit edilmiştir. Kastamonu Merkez Askerlik Dairesi, girişin karşısında merdiven kovası ve aradaki sofaya açılan odalar şeklinde biçimlenirken, Kastamonu Küre Askerlik Dairesi buna benzse de, merdiven kovası girişin tam karşısında yerleştirilmemiştir. Kastamonu Daday Askerlik Dairesi'nde girişten odalara dağılımı sağlayan bir koridora geçilirken merdiven kovası bu koridorun sonunda bulunmaktadır. Kastamonu İnebolu Askerlik Dairesi'nde ise giriş, karşısındaki merdiven ve tuvaletler ile bir çekirdek oluştururken girişin her iki yanındaki büyük mekanlar bu çekirdeği merkez almaktadır.

Askeri yapılarda tip proje olarak Kastamonu İnebolu Polis Karakolu, Karabük Safranbolu Polis Karakolu, Çankırı Merkez Kışla, Kastamonu İnebolu Jandarma Dairesi, Kastamonu merkez askeri depo yapılarına ait planlar yer almaktadır.

Eğitim yapıları plan tipolojisi denemesinde, Çankırı ve Kastamonu Merkez İdadi yapıları, Çankırı Rüşdiye, Kastamonu Merkez Rum Mektebi ve Kastamonu Merkez Kütüphane yapısı karşılaştırılabilir. İdadi yapılarının plan şemaları benzerdir, dikdörtgen plan şemasına sahip yapılara giriş ile ulaşılan koridor, odalara dağılımı sağlamaktadır. Çankırı Merkez İdadi Mektebi'ndeki laborautarların dönem eki olduğu düşünülürse benzerlik daha açık hale gelecektir.

Hapishaneler için yapılan plan tipolojisinde, Kastamonu Merkez, Karabük Safranbolu, Kastamonu İnebolu ve Sinop Merkez Hapishaneleri'ne ait planlar, dört ayrı tip plan şeması sergilemektedir. Sinop Merkez İlçe Hapishanesi, 19. yüzyılda sürgün yeri olarak da kullanılan, kadınlar ve erkekler koğuşu olan bölgesel hapishane denebilecek büyük bir yapıdır. Kastamonu Merkez İlçe Hapishanesi ise eyalet merkezinde olması da gözönünde tutulursa, avlulu ve diğer iki hapishaneye göre daha büyk boyutlu bir yapıdır. Karabük Safranbolu ve Kastamonu İnebolu Hapishaneleri ise 19. yüzyılda kaza merkezlerindeki hapishane yapılarındaki farklılılğı gösteren küçük boyutlu örneklerdir.

Diğer planlar, İnebolu Liman Başkanlığı binası, Kastamonu Ziraat Bankası ve Kastamonu Saat Kulesi yapılarına aittir. İlk iki yapı, kendilerine özgü örnekler olsa da, saat kulesi planı, diğer yerleşimlerde de uygulanmıştır, bu yapıların üst örtülerinde farklılık görülmektedir.

4.2.2. Cephe tipolojileri

Cephe tipolojileri sınıflandırması, askeri yapılar (askerlik daireleri, jandarma yapıları ve karakolhaneler, redif daireleri, askeri depolar, kışla ve tabya) yönetim yapıları (hükümet daireleri, belediye daireleri), eğitim yapıları (idadi, rüşdiye, ibtidai, rum okulları, inas mektepleri, sanayi mektepleri), sağlık yapıları (hastahaneler, nuyenehane, tecridhane, bimarhane) ve diğer yapıların incelenmesi üzerine temellendirilmiştir (EK J).

Askerlik daireleri, genelde 2 veya 3 katlı inşa edilmişlerdir. Girişler cephelerin ortasından verilmiş ve kolonadlı bir giriş ile vurgulanmıştır. Yuvarlak kemerli pencereler, kat silmeleri ve çatı parapetleri genelde tüm yapılarda kullanılmıştır. Cepheler sadedir. Kırma çatı uygulanmıştır.

Jandarma yapıları ve karakolhaneler arasında ise fazla benzerlik görülmemektedir. Ahşap yapılar var olduğu gibi kagir yapılara ait örnekler de vardır.

Redif daireleri, askeri depolar, kışla ve tabya, incelenen bir diğer yapı grubudur. Yapılar genel dönem özelliklerini göstermektedir. Bu kısımda incelenen Kastamonu Merkez ilçedeki Kışla binası, Çankırı Merkez ilçedeki Kışla gibi, bir avlu etrafındaki birimlerden oluşmaktadır.

Hükümet dairelerinin ilk örnekleri inşa edilene kadar, kiralık yapılarda hizmet verildiği bilinmektedir. Dolayısıyla belgesi bulunan yapılardan ahşap olanlar (Bolu

Merkez İlçe, Kastamonu Daday), erken dönem hükümet yapıları olarak kiralanmış konutlar olmalıdır. Fakat daha büyük ölçekli ahşap hükümet daireleri, bu hizmete yönelik inşa edilen yapıların ahşap olarak da yapıldığını kanıtlamaktadır (Çankırı Merkez İlçe Hükümet Dairesi). Tüm dönem yapıları yüksek tavanlı ve büyük boyutlarda yapılmış olmalarına rağmen, sancak merkezlerindeki yönetim yapıları, kaza merkezlerindekinden daha görkemlidir. Dikdörtgen planlı hükümet daireleri olduğu gibi, kareye yakın plan şemaları da mevcuttur. Plan şemaları, cephelere benzer şekilde yansımaktadır. Yapılar, bodrum üzerine iki veya üç katlı olarak inşa edilmişlerdir.

Belediye daireleri de hükümet daireleri gibi, ilk kurulduklarında kiralık yapılarda hizmet vermişlerdir. Ancak kaza merkezlerinde inşa olunan örneklerden bazıları ahşaptır (Kastamonu Daday, Kastamonu Tosya). Bu maddi yetersizliklere bağlanabilirse de malzeme seçiminin yerel yönetimin tercihi olması da mümkündür. Sancak merkezlerindeki belediye dairelerinin ise kagir olduğu görülmektedir. Bu yapılar kaza merkezlerindeki yapılara göre daha çok katlı yapılardır (Kastamonu Merkez, Bolu Merkez belediye daireleri). Kaza merkezlerinde bodrum üzeri tek katlı belediye daireleri de mevcuttur (Kastamonu Taşköprü Belediye Dairesi).

İdadi mektepleri ve rum mektepleri söz konusu olduğunda, idadi mekteplerin benzer ve tip projeler olduğu düşünülebilirse de, rum okulları için bunu söylemek zordur. İdadi mekteplerinde plan şeması benzer olduğundan cephede girişin vurgusu farklılaştırılmıştır (bazı yapılarda giriş üzeri balkon, bazılarında çıkma şeklindedir). Rüşdiye ve ibtidai mektepler arasında da fazla benzerlik görülmemektedir. Sanayi mekteplerine ait çalışılan iki örnekte ise çok fazla benzerlik söz konusudur (Kastamonu Merkez Sanayi Mektebi, Bolu Merkez Sanayi Mektebi). 19 yüzyıl sonunda çok sayıda okul inşa edilmiş olmalıdır, yapıların farklılıkları doğaldır.

Araştırılan bir başka yapı türü olan hastahaneler de farklı yapısal özellikler göstermektedirler. Kastamonu Merkez ilçedeki Hastahane altı pavyondan oluşurken, Bartın Merkez ilçedeki tek pavyondan oluşmaktadır, Sinop'daki hastahane ise ahşap ve iki katlı bir yapıdır. Bu bölgede özel olarak yaptırılması için kanun çıkartılan (bakınız bölüm 2) hastahane yapılarının mimarilerinin bu derecede farklı olması ilginçtir.

Saat kuleleri ve depo yapıları ise basit mekanlar ihtiyaç duyan yapılar olmalarına rağmen, farklı yerlşimlerde farklı cephe detaylarıyla kenti süsleyen yapılar haline

gelmişlerdir. Telgrafhane ve postahane gibi diğer yapılarda ise genelde o dönemde kullanılan mimari elemanların kullanılmasından başka, birbirleriyle ortak noktaları yoktur.

Sonuç olarak ortak yerleşimlerde inşa edilmiş bulunan farklı türdeki yapılar gözönüne alındığında, yapı tiplerinin farklı yerleşimlerdeki örnekleri arasında olması beklenen benzerlik genelde yoktur. Tespit yapılan yapı tipleri, genelde farklı mimari biçimlenişler göstermektedirler. Bunun nedeni farklı yerleşimlerde inşa edilmeleri olabilir. Askerlik daireleri ve yönetim yapıları tipolojide de görülen büyük benzerlikleri nedeniyle bu genellemenin dışında tutulmalıdır. Kastamonu Eyaleti'ndeki Hükümet Daireleri'nin farklı yerleşimlerdeki örnekleri arasında gözlenen benzerliklerin, yapılarda tip projelerin kullanılmış olmasından veya mimari işleyişin vilayet mimarları tarafından sürdürülmesinden kaynaklanıyor olması olasıdır.

Bazı yerleşimlerde ise tipler arasında etkileşimler olduğu görülmektedir. Yapı tipleri farklı olmasına rağmen aynı yerleşimde benzer mimari biçimlenişe sahip kamu yapıları olduğu belirlenmiştir (Sinop Ayancık Hükümet Dairesi ve Askerlik Dairesi veya Bolu Merkez İdadi Mektebi ve Rüşdiye Mektebi).

Bir başka durum ise yapı tipleri ve yerleşimler farklı olduğu halde yapıların benzer olmasıdır (Bolu Göynük İlkokul, Sinop Merkez İlçe Hastahane).

Bolu Merkez İlçe Hastahane binası, Sinop Merkez İlçe Postahanesi yapıları ise tüm yerel bölge mimarisinden ve 19. yüzyıl kamu yapıları mimarisi olarak tanımlanabilecek diğer bütün yapıların mimarisinden tamamen farklı bir mimari biçimleniş sergilemektedirler.

4.3. Yapıların Korunmuşluk Durumları

Günümüze ulaşmayan yapılar çoğunlukla Jandarma Dairesi, Karakolhane, Matbaa, Telgrafhane, Postane yapılarıdır. Hükümet Dairesi, Belediye Dairesi, Adliye gibi yönetim yapıları da çoğunlukla yenilenmek amacıyla yıkılmış, yerlerine yenileri yapılmıştır. Bazı yapıların ise, yıkıntı halinde oldukları gözlenmiştir. Yapıların yokolmasının nedenleri arasında, modernleşme anlayışıyla gelen "meydan" kavramı kapsamında planlanan meydanlar için, geleneksel doku içerisindeki bu yapıların yıktırılması da önemli yer tutmaktadır.

Günümüzde var olan ve varolmayan yapıların listeleri Ek K'da verilmiştir (Çizelge K.01 ve Çizelge K.02). Yapıların günümüzdeki korunmuşluk durumlarını gösteren bir çizelge hazırlanmıştır (Çizelge K.02). Bu çizelgede mevcut olan ve mevcut olmayan yapılar birlikte gösterilmiş, mevcut yapıların korunmuşlukları iyi, orta ve kötü olarak sınıflandırılmıştır.

Bu çizelgeye göre, günümüze ulaşan yapıların büyük bir bölümü fiziki olarak iyi durumdadır. Varolduğu tespit edilen 66 yapıdan 46'ı iyi (%67), 13'ü orta (%22), 7 tanesi ise kötü fiziki durumdadır (%11).

Bu çizelgeye göre, günümüze ulaşan yapıların büyük bir bölümü fiziki olarak iyi durumdadır. Varolduğu tespit edilen 66 yapıdan 46'sı iyi (%67), 13'ü orta (%22), 7 tanesi ise kötü fiziki durumdadır (%11).

4.4. Koruma Önerileri

Tarihi yapıların karşılaştığı ortak sorunlar, Kastamonu Eyaleti sınırları içinde bulunan tarihi kamu yapılarını da etkilemektedir. Yapıların kendilerinden kaynaklanan yıpranma, eskime ve fiziksel bozulmalarla, çevresel, ekonomik, yasal ve beşeri faktörler yapılardaki bozulmaların temel sebeplerini oluşturmaktadır.

Çalışma alanında tespit edilen tarihi kamu yapılarının korunması için, tüm yapıların belirlenen bir program çerçevesinde bakım-onarımları yapılmalıdır. Yapıların yakından izlenmesi, çıkabilecek sorunların önceden tespit edilmesi açısından gereklidir.

İncelenen yapılar arasındaki kötü korunmuşluk düzeyinde gözüken %7'lik kısım bakımsızlık ve kullanım eksikliği nedeniyle harap olmuştur. Bu gruptaki yapılar için gerekli müdahaleler sağlamlaştırma ve bütünleme biçiminde olmalıdır. Bu yapılar geçirdikleri yangın ve benzeri nedenlerle terkedilmiş, zaman içerisinde üst örtüleri yok olmuş, doğal koşullara karşı korumasız kalarak hasar görmeye başlamışlardır; Kastamonu Daday Redif Dairesi vd. Fiziksel sorunlara eklenen yasal izin, kurul, ihale süreci ve ekonomik sorunlar, yapının restorasyonu için kaynak bulunamaması, yapıların restorasyon sürecini uzatmaktadır. Dolayısıyla yapılar hava şartlarına maruz kaldığı için fiziksel bozulmalar devam etmektedir. Uygulama için tüm işlemler tamamlandığında, bu devam eden bozulmalar nedeniyle çalışma sürecindeki sorunlar zorlaşacak, projelerin güncellenmesi dahi söz konusu olabilecektir.

Korunmuşluk açısından orta durumda olan %22'lik yapı stoğunun sorunu cephe kirliliği ile niteliksiz müdahale ve onarımlardır. Kirlilik sorununun cephe temizliği yapılarak, diğer sorunun ise özgün malzeme ve detay-işçilik kullanılarak giderilmesi gereklidir.

Korunmuşluk durumu en iyi örneklerde dahi, durum ideali yansıtmamaktadır. Restorasyon uygulamalarında cephelerde yanlış renk seçimi çoğunlukla, Kastamonu Taşköprü Redif Dairesi örneğinde olduğu gibi, yapının özgünlüğünü zedelemektedir. Bir başka sorun, restorasyon uygulamalarındaki nitelikli işçilik sorunudur. Birer mücevher niteliğindeki tarihi yapılara yaklaşım çok daha özenli ve mükemmeliyetçi olmalıdır.

Bir yapıya verilecek yeni işlev, kimi zaman yapıda hasarlara neden olmaktadır. Çalışma alanı sınırlaı içinde yeniden kullanım projeleri uygulanmış 9 yapı mevcuttur. Kastamonu Taşköprü Redif Dairesi Sağlık Ocağı, Çankırı Merkez İlçe Hükümet Dairesi Çankırı Adliyesi, Sinop Merkez İlçe Hükümet Dairesi Sinop Adliyesi, Sinop Merkez İlçe İdadisi Sinop Öğretmenevi, Kastamonu Cide Hükümet Dairesi Cide Öğretmenevi, Kastamonu Merkez İlçe Belediye Dairesi otel, Kastamonu İnebolu Türk Ocağı Binası müze, Kastamonu Merkez İlçe İttihat ve Terakki Kulubü Binası Kastamonu Arkeoloji Müzesi olarak kullanılmaktadır (Çizelge 4.02).

Kastamonu Merkez İlçe Belediye Dairesi ve Kastamonu İnebolu Türk Ocağı Binası başarılı yeniden kullanım örnekleri olarak, yapıya ek yük getirmeden tarihi özelliklerini mümkün olduğunca koruyarak gerçekleştirilmiş uygulamalardır.

Çizelge 4.02. Yapıların yeniden kullanım işlevlerini gösteren tablo.

	Özgün işlev	**Yeni işlev**
1	Kastamonu Merkez İlçe Belediye Dairesi	Otel
2	Kastamonu İnebolu Türk Ocağı Binası	Müze
3	Kastamonu Merkez İlçe İttihat ve Terakki Kulubü Binası	Kastamonu Arkeoloji Müzesi
4	Kastamonu Taşköprü Redif Dairesi	Sağlık Ocağı
5	Çankırı Merkez İlçe Hükümet Dairesi	Çankırı Adliyesi
6	Sinop Merkez İlçe Hükümet Dairesi	Sinop Adliyesi
7	Sinop Merkez İlçe İdadi Mektebi	Sinop Öğretmenevi

Çizelge 4.02. Yapıların yeniden kullanım işlevlerini gösteren tablo.

8	Kastamonu Cide Hükümet Dairesi	Cide Öğretmenevi
9	Sinop Merkez İlçe Hapishanesi	Açık hava müzesi

Sinop Merkez İlçe İdadi Mektebi'nin öğretmenevi olarak yeniden kullanımı, yapıya gerekenden fazla yük getirildiği için başarısız bir örnek sayılabilir. Yapıdaki tavan yüksekliği fazla olduğu için mekanlara asma kat eklenerek odaların kullanım alanlarının arttırılmasına çalışılmıştır. Bu müdahale, yapının özgün mekansal düzeninin bütünlüğünü bozmaktadır. Benzer durumlarda bu tür uygulamaların, yapının ömrünü kısaltmayacak şekilde ve özenle planlanması zorunludur.

Bir başka örnek, Sinop Merkez İlçe Hapishanesi'nin günümüzdeki kullanımıdır. Hapishane bu yapıdan taşındıktan sonra, yapı bir süre işlevsiz kalmış, daha sonra açık hava müzesi olarak halka açılmıştır. Büyük bir yapı olan hapishane günümüzde, kendini sergileyen boş mekanların gezildiği bir bina halindedir. Mekanların sayıca fazlalığı ve periyodik bakım onarımın yetersizliği yapının yıpranmasına ve bozulmasına neden olmaktadır. Bakım-onarım düzenlenmedikçe yapının bozulması engellenemeyecektir. Bu örnek, yeniden kullanımlarda işlev seçiminin ve karar verme mekanizmalarındaki yaklaşımların önemini açıkça göstermektedir. Belirtmek gerekir ki, yapıların anlamlarının, anlamın sürekliliğinin korunması gereklidir.

İnceleme kapsamında yer alan yapıların tümünün farklı kurumlara bağlı olması, bir başka sorunu ortaya koymaktadır. Yönetim yapıları Maliye Bakanlığı'na bağlı Milli Emlak Müdürlükleri'ne, eğitim yapıları Milli Eğitim Bakanlığı'na, askeri yapılar Milli Savunma Bakanlığı'na bağlıdır. Tümü kamu yapısı olan bu yapıların envanterinin Milli Emlak Müdürlüğü'nde bulunmaması önemli bir sorundur. Bayındırlık Bakanlığı yeni kamu yapılarının projelendirilmesi ve inşaatı ile ilgilenmektedir. Tarihi kamu yapılarının restorasyonu için ihale açılması ise İl Özel İdaresi'nin yetkisindedir. Askeri yapıların tasarruf hakkı ise Milli Savunma Bakanlığı'na aittir. Bu bağlamda ortaya çıkan çok başlılık, sorunları da beraberinde getirmektedir.

Farklı birimlere bağlı bu yapıların tarih araştırmaları için özel bir birim bulunmamaktadır. Yerleşimlerdeki kişisel gayretlerle gerçekleştirilen çalışmalar dışında, envanter ve tarih araştırmaları kurumsal projelere dönüştürülmelidir.

Tarihi kamu yapılarını doğrudan etkileyen bir başka durum, kentlerin fiziksel gelişimidir. Hızlı ve plansız kentleşme nedeniyle, kentin merkezinin bir başka noktaya kayması, tarihi yapıları etkileyen bir sorun yaratmaktadır. Kastamonu Merkez İlçe Belediye Dairesi örneğinde, daha çağdaş bir yapıya taşınmak isteyen Kastamonu Belediyesi, ticaret merkezinde bulunan yapıdan taşınarak, şehrin hizmet aksını değiştirmiştir.

Osmanlı devrinde güç şartlar altında inşa edilmiş kamu yapılarının özgünlüklerinin korunması için kamu kullanımda olmalarının sağlanması gereklidir. Bu yapıların korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması, öncelikle işlevlendirilmelerine bağlıdır. Verilecek işlevin eğitim, kültür gibi kamusal nitelikte olması uygundur. Her yapı, kendi özgün işlevi doğrultusunda eğitim ve kültür merkezlerine dönüştürülebilir. İl merkezlerindeki yapıların bir bölümü, kullanıcı talebine bağlı olarak müze şeklinde kullanılabilir. Örneğin işlevini yitirmiş bir askerlik dairesi, askeri müze olarak kullanılabilir. İlçe merkezlerindeki, daha az sayıda kullanıcısı olan yapılara eğitim kapsamında işlevler yüklenebilir. İlçe merkezinde işlevini yitimiş bir askerlik dairesinin, yerel askeri müze ve yerel el sanatları kursu olması düşünülebilir.

5. KASTAMONU EYALETİ 19. YÜZYIL KAMU YAPILARINI KORUMANIN YASAL VE ÖRGÜTSEL SORUNLARI

Bu bölümde Türkiye'de ve dünyada koruma bağlamında karşılaşılan yasal ve örgütsel sorunlar ve bu sorunların Kastamonu'daki yansımaları incelenecektir. Bu kapsamda, Türkiye'deki sorunların ve yeniden kullanım çalışmalarının güncel durumunun ele alınması hedeflenmiştir.

5.1. Türkiye'de koruma ve yeniden kullanım sorunları hakkındaki anket çalışması ve sonuçları

Günümüzde yeniden kullanım uygulamalarındaki yasal ve örgütsel sorunların derinliğine tespit edilebilmesi konuyla ilgili akademisyen ve profesyonellleri kapsayan için bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'de yeniden kullanımın geldiği noktadan başlayarak gelecekte sahip olacağı görünümün belirlenmesi, doğal olarak tarihi yapıların geleceğini etkileyen önemli bir araştırma konusudur. Tarihi yapıların yaşanmakta olan değişime nasıl adapte olduğu, yeniden kullanım sürecinin nasıl yaşandığı, Türkiye'deki görünümü tanımlayabilmek açısından önemlidir. Bu sürecin analizi, herhangi bir yapının yeniden kullanımının ardından, yapının sürdürülebilirliğini arttırıcı özelliklerin tanımlanmasını sağlayacaktır. Bu nedenle, Türkiye'de tarihi yapıların yeniden kullanımlarını, süreçlerini ve yeniden kullanım kavramının geleceğini öngörmek amacıyla bir anket çalışması hazırlanmıştır.

Bu anket çalışmasında, yeniden kullanım projeleri gerçekleştirilmiş ve/veya gerçekleştirilmekte olan yapılar üzerinde çalışan profesyonellerin yeniden kullanım kavramı, yeniden kullanımın günümüzdeki işleyişi, sorunları ve yeniden kullanımın geleceği hakkındaki görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Soru hazırlama aşamasında, yeniden kullanım kavramının kişilerin algısında nasıl tanımlandığı, çok yönlü fayda ve zararlarının neler olabileceği ve yakın ve uzun dönemde koruma ile yeniden kullanım kavramlarının nasıl değişeceği hakkında fikirler edinmeye odaklı bir çalışma hazırlanmıştır. Ayrıca, yeniden kullanım projesi

hazırlanmış yapıların uygulamacıları ve mimarları ile de çalışma yapılacağı düşüncesiyle yapı bazında sorular da eklenmiştir. Terim ve tanımların kolay anlaşılır, soruların mümkün oldukça açık ve kısa olmasına, yönlendirici sorulardan kaçınmaya özen gösterilmiştir. Anketin hedef kitlesi ise, yeniden kullanım projeleri hazırlanmış ve değerlendirilmesi gerektiği düşünülen 15 yapının proje ve uygulama sürecine dahil olmuş kişiler olarak belirlenmiştir.

Anket çalışmasının yaklaşık 6 ay internet üzerinden cevaplanabilir durumda kalmış olmasına rağmen, anket yapılan kişi sayısı 30'u aşamamıştır. 10 kişi kişisel bilgileri içeren birinci bölümü tamamladıktan sonra anketin geri kalanını cevaplamamıştır. Anketteki çoğu soruyu yanıtlayan kişi sayısı ise 20'dir. Çoğu kişi bazı soruları cevapsız bırakmış, dolayısıyla her sorudaki katılımcı sayısı farklı olmuştur. İstanbul'da yeniden kullanım üzerine çalışan mimar ve gayrimenkul geliştirme uzmanlarından oluşan kişilerin bir bölümü anketin hedef kitlesinin dışındaki kişilerdir. İlk belirlenen hedef kitleye dahil olan kişilerin neredeyse tamamı, vakit darlığı, anketin uzunluğu, farklı meşguliyetler gibi nedenlerle çalışmaya katılmamışlardır. Bazı katılımcılar koruma alanında çalışmadıklarını ileri sürerek anketi cevaplamamış, bazıları ise soruların çok detaylı olduğunu ileri sürerek cevaplamamayı tercih etmişlerdir. Bu durumda, hedef kitle değiştirilerek anket, koruma alanında çalışan yeniden kullanım projelerinde bulunmuş teorisyen ve uygulamacıların görüşlerine açılmıştır.

Katılımın kısıtlı olması alınan cevapların ülkesel önemini azaltıyor görülebilir. Ancak, bu, katılımcıların hepsinin yeniden kullanım çalışmalarında deneyimli ve uzmanlaşmış olması ve uzmanlaşmış bilgiye sahip olmalarıyla dengelenmektedir. Anket, kişilerden cevap almanın en kolay ve çabuk yolu olduğu için e-mail ile dağıtılmıştır. Sözlü değil yazılı cevaplar verilmesi, daha nesnel cevaplar alınmasını sağlamıştır. Bu konuda çalıştığı bilinen önemli uygulamalara imza atmış 20 mimara daha bu anket gönderilmiş, ne var ki, cevap alınamadığından anketin %40 oranında cevaplandırıldığı anlaşılmaktadır.

Bu anketle, Türkiye'de yeniden kullanım kavramının nasıl algılandığını araştırmak, bu alanda çalışan kişilerin düşüncelerini, karşılaştıkları zorlukları belirlemek amaçlanmaktadır. Yeniden kullanımın Türkiye'de günümüzde ulaştığı nokta hakkında fikir sahibi olmak ve gelecek on yıldaki gelişimi hakkında görüşler elde etmek amacıyla farklı başlıklar altında yeniden kullanımın çeşitli yönlerini inceleyen

sorular hazırlanmıştır. Bu amaçla, farklı sayıdaki soru gruplarını içeren 8 ana başlık oluşturulmuştur. 23 sorudan oluşan anket, yazılı olarak kullanıldığı gibi, internet üzerinden de doldurulmaya açık düzenlenmiştir. Örnekleme için daha uygun olacağı düşünüldüğü için sorular açık uçlu ve kademelidir. Bunun için basit bir arayüz kullanılmış, kişilerin soruları cevaplamaya ara verip başka bir zamanda devam etmeleri mümkün kılınmıştır.

Çizelge 5.01: Anket soruları ve yanıtlayan katılımcı sayıları.

Soru Grubu	Soru	Soruyu yanıtlayan katılımcı sayısı
Kişisel Bilgiler		**30**
Yeniden kullanım projelerine ilişkin sorular	Bir yapının yeniden kullanım /yeniden işlevlendirme için uygun olup olmadığını sizce hangi kriterlerle belirleyebiliriz?	20
	Yapıda uygulanacak restorasyon/yeniden kullanım projesinin ve müdahale düzeyinin kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi hangi faktörlerle gerçekleştirilebilir?	18
	Yeniden kullanım projelerinin topluma ve ülkeye sosyo kültürel katkısı var mıdır, nasıl?	20
	Yeniden kullanım projelerini gerekli görüyor musunuz?	20
Teknolojilere ilişkin sorular	Yeniden kullanım projesinde hangi teknolojileri kullandınız? (yapım, malzeme, teçhizat, yazılım)	13
	Bu projede kullandığınız teknoloji ve donanım yeterli oldu mu, nasıl?	11
	Sizce tarihi yapılar için geleneksel dışı bir teknoloji kullanılmalı mı? Hangi koşullarda?	17
	Yeniden kullanım projelerinde işi ve süreci kolaylaştırabilecek ve zorlaştırabilecek teknolojiler neler olabilir?	14
Ekonomik ve finansal konular	Bu projede devlet tarafından nasıl bir finansal destek sağlandı? (vergi indirimi, kredi kullandırılması vb.)Yeterli oldu mu? Bunların sağlanmasında karşılaştığınız zorluklar nelerdi?	14
	Sizce tarihi yapıların yeniden kullanım projelerinde finansal olarak hangi kolaylıklar sağlanabilir?	15
	Yeniden kullanım projesinde yapı değerinin ve yeniden kullanım projesinin uygulanmasından sonraki değerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması nasıl gerçekleşti?	10
	Yıkıp yeniden yapmaktansa varolan yapıları yeniden kullanmak ekonomik olarak daha karlı mıdır, nasıl?	19
	Uygulama sürecinde ülkedeki ekonomik dalgalanmaların (enflasyon, ihale sistemindeki aksaklıklar vb.) inşaat sürecine olumlu/olumsuz etkileri oldu mu, bunlar nelerdir?	11
Çevre ve sürdürülebilirlik konuları ve yasal boyut	Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında, yeniden kullanım projesinin çevre korumaya katkısı var mıdır, nelerdir?	17
	Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında yeniden kullanım projesinin çevre korumaya getirdiği yükler/zararlar var mıdır, nelerdir?	17
	Projenizde geleceğe yönelik sürdürülebilirlik düşüncesiyle aldığınız kararlar oldu mu?	14
	Uyguladığınız projede karşılaştığınız yasal sınırlamalar var mıdır? Sizce bu yasal sınırlamalar gerekli midir?	12
	Tarihi yapıların yeniden kullanım projelerinde süreci kolaylaştırıcı yeni hangi yasal düzenlemeler yapılabilir?	14
Fırsatlar ve engeller	Yeniden kullanım projelerinde gelecekteki fırsatlar ve engeller nelerdir?	20
Yeniden	Bir yeniden kullanım projesinin başarılı olması nelere	19

	bağlıdır?	
kullanımın geleceği	Yeniden kullanım projesinin yapının korunmasına katkısı var mıdır; nelerdir?	19
	Yeniden kullanım projelerinin gelecek 10 yıl içinde ne yönde değişim göstereceğini düşünmektesiniz?	18
	Yabancı ülkelerde bu konuda gördüğünüz/incelediğiniz örnekler ve konuyla ilgili görüş ve değerlendirmeleriniz nelerdir?	14
Yapıya ait bilgiler	Yapının adı	10
	Yapım tarihi	8
	Kat sayısı	8
	Taban alanı	6
	Toplam alanı	5
	Yeni kullanım	9
	Mimari proje sorumlusu	7
	Müteahhit firma	5
	Proje başlama ve bitiş tarihleri	7
	Projede müdahale edilen alanlar (temel, döşeme, duvar vs.)	7
	Yapının ısıtma sistemi	6
	Havalandırma durumu	6
	Otopark durumu	6
	Proje keşif tutarı	3
	Proje bedeli	2
	M2 bedeli	2

1. soru grubu kişisel bilgiler hakkındadır. Bu kısımda, kişilerin adı-soyadı, yaşı, mesleği, eğitim seviyesi, projedeki görevi (yürütücü/çizim ve araştırma ekibi), bu görevdeki deneyim süresi ve benzer yeniden kullanım projelerinde çalışıp çalışmadığı araştırılmıştır. 2. soru grubu ile yeniden kullanımın kavramsal olarak nasıl tanımlandığı, kişilerin bu kavram hakkındaki genel görüşleri ve projelerinde nasıl bir yaklaşım sergiledikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. 3., 4. ve 5. soru grupları, yeniden kullanım projelerinde kullanılan teknolojileri, ekonomik ve finansal konuları, çevre ve sürdürülebilirlik konularını ve yasal boyutu araştırmaktadır. Bu soru grupları, uygulamaları yeniden kullanım açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Katılımcıların deneyimleri ile bu konularda geçerli olan işleyişi değerlendirmeleri, sistemin eksiklerini ifade etmeleri ve önerilerde bulunmalarını sağlamak için sorular yoruma açık olarak hazırlanmıştır. 6. ve 7. soru grupları, yeniden kullanımın geleceği hakkında kişilerin öngörülerini tespit etmeye yöneliktir. 8. soru grubunda da katılımcıların çalıştıkları yeniden kullanım projeleri ile ilgili bilgi edinmek amaçlanmıştır (EK L, EK M).

Anketin ana bulguları:

. Yeniden kullanım projelerine ilişkin sorular

Soru 2.1. Bir yapının yeniden kullanım/yeniden işlevlendirme için uygun olup olmadığını sizce hangi kriterlerle belirleyebiliriz?

Yanıtlayanların %40'ına göre, yapının yeniden kullanım için uygun olup olmadığını belirleyecek en önemli kriterler "yapının konumu" ve "fiziksel özellikleri"dir. Bu soruda ayrıca, arkeolojik eserler dışındaki her yapının yeniden kullanılabileceği anlayışı ve ön görülen işleve bağlı olarak yapının uygun olup olmadığının değerlendirilmesi gerekliliği iki farklı yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Verilen cevaplara göre kriterleri "yapıya bağlı" ve "yeni işleve bağlı" kriterler olarak iki ana başlıkta toplamak mümkündür (Çizelge 5.02).

Çizelge 5.02: Bir yapının yeniden kullanım /yeniden işlevlendirme için uygun olup olmadığını belirleyici kriterler listesi.

Karar verme sürecinde önemli olduğu düşünülen faktörler		**Faktörü tanımlayan katılımcıların yüzdesi**
A. YAPININ KENDISINDEN KAYNAKLANAN KRITERLER	konumu (bulunduğu çevrenin niteliği, çevredeki yapı stoğunun kullanımı, bulunduğu yerin sosyo- ekonomik yapısı, yapının bahçesi ve manzarası)	%40
	mevcut fiziksel özellikleri (sağlamlık, iç mekan planlaması, fiziki yeterlilik, teknolojik adaptasyon uyumluluğu)	%40
	yapının daha önceki işlevi (eski işlevin geçerliliğini yitirip yitirmediği, eski işlevinin sürdürebilirliği)	%30
	korunmuşluk (özgünlük) durumu	%35
	tarihi önemi	%10
	estetik özellikleri	%10
	bölgesel yoğunluk	%5
B. IŞLEVE BAĞLI KRITERLER	seçilen işlev türü	%30
	seçilen işlevin kapsamı	%10
	gerektirdiği müdahale	%20
	yapı ile uyumu (yapının değerliliğini zedelememesi)	%30
	yeni işlevin sürekliliği	%10

Soru 2.2. Yapıda uygulanacak restorasyon/yeniden kullanım projesinin ve müdahale düzeyinin kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi hangi faktörlerle gerçekleştirilebilir?

Yapıda uygulanacak restorasyon/yeniden kullanım projesinin ve müdahale düzeyinin kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi için çok farklı faktörler tanımlanmıştır. Bunlardan en önemli görülenleri, birden fazla katılımcı tarafından bahsedilen koruma kriterleri (%55), minimum müdahale gereği (%38), yapının mevcut durumdaki

strüktürel durumu (%38), yürürlükte olan ulusal ve uluslararası yasa ve yönetmeliklerdir (%16). Koruma kurulları da kişilerin inisiyatifleri ve bilgi düzeylerine bağlı olduğu için koruma kurullarındaki nesnelliğin sağlanması gereği de önemli bir katılımcı görüşüdür.

Katılımcılar tarafından tanımlanan 18 faktör bulunmaktadır:

1. Koruma kriterleri
2. Minimum müdahale gereği
3. Yapının mevcut durumdaki strüktürel durumu
4. Yürürlükte olan ulusal ve uluslararası yasa ve yönetmelikler
5. Yapının özgün tasarım nitelikleri
6. Yapının korunmuşluk durumu
7. İç mimarın ve işletmecinin ortak görüşü
8. Uzman görüşü
9. Yeni işlevin yapıya etkisi
10. Çalışmalara ayrılan bütçe
11. Kullanılabilir vasıflı işgücü potansiyeli
12. Kapsamlı restorasyon projesi, (uygulanacak teknikleri ve malzemeleri belirtmelidir, tüm detaylar ve ileri safha müdahaleler restorasyon projesinde yer almalıdır)
13. Yapının mimarlık tarihindeki yeri ve önemi
14. Sosyal, kültürel, ekolojik sürdürülebilirlik
15. Tarihi araştırma
16. Tarihi belge, zaman ve estetik değerlilik ölçütleri
17. Müdahale özellikleri (Müdahalenin, özgün yapıyı ön plana çıkarması, açıkça okunabilmesi, ayırt edilebilir olması, nitelikli olması, yapının özgün durumu hakkında yanıltıcı olmaması, faktörleri önemlidir.)
18. Koruma kurullarındaki nesnellik (koruma kurulları da kişilerin inisiyatifleri ve bilgi düzeylerine bağlı olduğu için her yerde eşit ve doğru onarım kabulleri yapılamıyor)

Soru 2.3. Yeniden kullanım projelerinin topluma ve ülkeye sosyo-kültürel katkısı var mıdır, nasıl?

Tüm katılımcılar, yeniden kullanım projelerinin topluma ve ülkeye sosyo-kültürel katkısı olduğu görüşündedir. Katılımcılar, yeniden kullanım projelerinin; topluma ve

ülkeye yapısal, eğitsel ve çevresel katkıları olduğunu belirtmişlerdir. Bu projeler, yapıların korunmasını, yaşatılmasını ve yaşama dahil olmasını sağladığı için, yapı bazında, kültürel mirasın korunmasına, tarihi yapılara bakış açılarının olumlu yönlendirilmesine neden olmaktadır (%55).

Yeniden kullanım uygulamaları, toplumun eğitimine tarih ve kültür anlamında da katkı sağlar (%60). Kimlik oluşturmak, mimarlık ve mimarlık tarihi alanlarındaki özgün ve görsel belge niteliğine katkıda bulunmak, topluma tarihi anlatmaya, toplumun tarih bilincinin artırılmasına, dolayısıyla toplumsal sürekliliğin sağlanmasına sebep olmak, toplumsal belleğin sürekliliğini, kültür bilincinin artmasını ve kültürel birikimin devamlılığını sağlamak eğitsel katkılar arasında sayılabilir.

Fiziki çevreye katkının, uygulamanın yakın çevresine ve kente katkısı şeklinde gerçekleştiği belirtilmiştir (%45). Yapının çevresinin estetik değerinin artması, kimlikli çevre oluşumu, görsel süreklilik sağlanması, bölgenin işlevlendirilmesi, kent belleği ve kimliğinin oluşturulması bu faydalar arasında yer almaktadır.

Ülke düzeyinde eski eser yapıların hayata döndürülmesi ve kazanılması ile ilgili uluslararası bir prestij kazanımı ise bir başka değer olarak belirtilmiştir. Bir katılımcı ise, yeniden işlevlendirmenin sosyo-kültürel yapı ile birbiriyle bağlantılı, doğru orantılı olarak geliştiğini ifade etmektedir.

Soru 2.4. Yeniden kullanım projelerini gerekli görüyor musunuz?

Tüm katılımcılar, yeniden kullanım projelerinin gerekli olduğu konusunda hemfikirdir. Sadece bir katılımcı, yapının özgün fonksiyonunun devam ettirilemediği durumlarda yeniden kullanım projesinin uygulanması gerektiğini belirtmektedir.

. Teknolojilere ilişkin sorular

Soru 3.1. Yeniden kullanım projesinde hangi teknolojileri kullandınız? (yapım, malzeme, teçhizat, yazılım)

Yapım yöntemi olarak özgün tekniklerin kullanıldığı, malzeme olarak özgün malzeme ile birlikte cam ve çelik kullanıldığı**,** geleneksel ve fotogrametrik ölçüm teknikleri, Laser Scanner ve Total Station aletleri ile gerekli ölçümlerin yapıldığı, 2 ve 3 boyutlu çizim programlarının kullanıldığı ifade edilmiştir.

Soru 3.2. Bu projede kullandığınız teknoloji ve donanım yeterli oldu mu, nasıl?

Bu soruyu cevaplayan tüm katılımcılar yeterli olduğunu ifade etmiştir. Yalnız bir tanesi yetersiz olduğunu belirterek, "kararları alan kişiler bilinçsiz ise hiç bir yöntem işe yaramaz" ifadesini kullanmıştır.

Soru 3.3. Sizce tarihi yapılar için geleneksel dışı bir teknoloji kullanılmalı mı? Hangi koşullarda?

Geleneksel dışı teknoloji kullanımı tüm katılımcılar tarafından uygun görülmekle birlikte, yapının özgün haline sadık kalınması temel fikir olarak belirtilmektedir.

Geleneksel dışı bir teknoloji kullanımı, geleneksel yöntemlerin yetersiz kaldığı durumlarda, yapının ayakta kalabilmesi ve korunumuna yönelik tek çözüm ise (%30), yapının uzun vadede yok olmasına neden olacak bir hasarı (strüktürel hasarlar, malzemede görülen ileri düzeyde bozulmalar vb.) gidermek için, işlev yapıya yeni ek yapımını gerektiriyorsa, yapının bütünlenmesine ihtiyaç duyulduğunda, özgün detayın bilinmediği durumlarda, kullanıcılar için gerekli güvenlik koşullarının sağlanması zorunlu olduğu durumlarda, günümüz standartlarını sağlamak üzere, günün gerektirdiği konfor koşulları için, depreme dayanıklılık için, özgün yapıya zarar vermediği sürece ve geri dönüşümlü olması şartıyla kullanılabilir denmektedir. Bir katılımcı ise yapının onarım gerektiren kısımları dışında, yapılacak müdahalenin çağdaş malzeme ile yapılmasının en doğru çözüm olduğunu belirtmiştir.

Soru 3.4. Yeniden kullanım projelerinde işi ve süreci kolaylaştırabilecek ve zorlaştırabilecek teknolojiler neler olabilir?

Kolaylaştırabilecek teknolojiler; Aletli rölöve yöntemleri, belgelemede elektronik/dijital sistemler, bilgisayar destekli çizim yazılımları, GIS, veritabanları, laboratuar araçları, uydular, ölçüm aletleri ve bunların yazılımları, malzeme koruyucu teknolojiler, modern yapı kimyasalları, prefabrik elemanlar olarak sıralanmıştır.

Zorlaştırabilecek teknolojiler; yeni inşaat malzemeleri, yeni yapım teknikleri, çağdaş ısıtma ve soğutma teknolojileri, mekanik ve elektrik sistemleri, ıslak hacimlerin yerleştirilmesi, bilgisayar internet gibi güncel ofis gereçleri, özel tasarımlar olarak tanımlanmıştır. Teknolojileri araştırmaya yönelik bu soruda zorlaştıracak teknolojiler arasında kullanıcı da belirtilmiştir (%21). Uygulama bakımından mevcut bir yapıya

müdahale ediliyor olması, yeni inşaat yöntemine göre süreci yavaşlatmakta ve zorlaştırmaktadır.

. Ekonomik ve finansal konular

Soru 4.1. Bu projede devlet tarafından nasıl bir finansal destek sağlandı? (vergi indirimi, kredi kullandırılması vb.) Yeterli oldu mu? Bunların sağlanmasında karşılaştığınız zorluklar nelerdi?

KDV indirimi (%14), Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve Büyükşehir Belediyesinin kullanım karşılığı sağladığı finansal destekler (%7), sponsor firma (%7), tüm projenin devlet finansmanı ile tamamlanması (%7) verilen cevaplar arasındadır. %7 devlet tarafından bir finansal destek sağlanmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların %70'i, bu katkıların yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Devlet desteğinin uygulamadaki sıkıntılar yüzünden süreci uzatması ve yeni işlevin çevrenin sosyo-kültürel yapısıyla uyumsuz olmaması sonucunda yapıların kullanılamaması karşılaşılan zorluklar olarak belirtilmektedir.

Soru 4.2. Sizce tarihi yapıların yeniden kullanım projelerinde finansal olarak hangi kolaylıklar sağlanabilir?

Katılımcılar, tarihi yapıların yeniden kullanım projelerinde sağlanabilecek finansal kolaylıkları 6 ana başlık altında belirtmişlerdir:

1. Devlet katkısı, vergi muafiyet ve indirimleri (devlet kredileri, hibe, yapının niteliğine göre tüm imalatın devlet tarafından karşılanması, KDV iadesi, yapıyı ilgilendiren tüm konularda vergi indirimi, vergi muafiyetleri ve doğrudan veya dolaylı destekler, fonlar) (%87)
2. Yürürlükte olan %100 KDV indirimi ve kredi kolaylığı uygulamalarındaki sıkıntıların giderilmesi (%6)
3. Kredi olanakları (uzun vadeli düşük faizli krediler, onarım çalışmalarında bir bölümü karşılıksız diğer bölümü sıfır faiz kredi imkanı) (%66)
4. Belediye hizmetlerinde kolaylıklar (%6)
5. Sponsorluklar (Kamu ve özel kuruluşların sponsorluğu, sponsorluk sisteminin özendirilmesi) (%20)
6. Bütünsel bir yaklaşımla mahallelerin korunması için finansal destek (%6)

Soru 4.3. Yeniden kullanım projesinde yapı değerinin ve yeniden kullanım projesinin uygulanmasından sonraki değerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması nasıl gerçekleşti?

Katılımcılardan %10 proje tamamlanmadığı için, %40 cevabı bilmediği için soruyu yanıtlayamamıştır. %20 yapı yeni işlev belirlendikten sonra kullanılmadığı için, yalnızca yapının onarımı ile değerinin arttığını belirtmiştir.

%30 yapının yeniden kullanım projesi sırasında maliyet yöntemi ile, yeniden kullanım fonksiyonları belirlendikten ve yasal izinlerle kesinleştikten sonra ise, gelir yaklaşımı metodu ile değeri tespit edilip bundan maliyetler düşülerek mevcut değerinin bulunabileceğini ifade etmiştir.

Soru 4.4. Yıkıp yeniden yapmaktansa varolan yapıları yeniden kullanmak ekonomik olarak daha kârlı mıdır, nasıl?

%63 yeniden kullanımın daha kârlı olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılar, yapının malzeme ve strüktürel sağlamlığına bağlı olarak, doğru kararlar alınıp gereğinden fazla müdahale yapılmadığı durumlarda, iyi bir planlama ile, iş kalemlerinin daha az olması nedeniyle bu ifadenin doğru olduğunu söylemektedirler. Bir katılımcı, işleyişin ticari niteliği de düşünüldüğünde yapının tarihi değerinin değere yansıdığını, bir başka katılımcı, maddi olarak tanımlanamaz bir toplumsal ve kültürel kâr olduğunu ifade etmiştir.

%21 yeniden kullanımın karlı olmadığını çünkü tarihi yapıların projesinden yapımına kadar, yeni yapımın bir kaç katına ulaşan bir maliyet sözkonusu olduğunu belirtilmiştir. %10 luk bir kısım ise bu soruyu "genellikle evet" diye cevaplamıştır.

Soru 4.5. Uygulama sürecinde ülkedeki ekonomik dalgalanmaların (enflasyon, ihale sistemindeki aksaklıklar vb.) inşaat sürecine olumlu/olumsuz etkileri oldu mu, bunlar nelerdir?

Tüm katılımcılar, ülkedeki ekonomik dalgalanmaların inşaat sürecine olumlu etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Ekonomik dalgalanmaların devlet bünyesindeki yapıları da doğrudan etkilediği bir katılımcı tarafından tespit edilmiştir. Bu katılımcının çalıştığı yapı ile ilgili ortaya çıkan sorun, devlet bünyesindeki yapının özelleştirilmesi sonucu, satış değerinin arttırılması kararı ile yeniden satışa çıkarılması ve farklı bir sürece girilmesidir.

Bir başka katılımcı, süregelen yüksek enflasyonlu ülkelerde tarihi yapıların (özel veya kamu) kaderine terk edilme eğilimlerinin ağırlık kazandığına dikkat çekmektedir. Bir diğer katılımcı ekonomik dalgalanmaların kredileri etkilemesinden ve bunun olumsuz olarak girişimcilere yansımasından bahsetmiştir. Girişimlerin çoğunun krediler ile yapılabildiği ve dalgalanmaların kredi şartlarını büyük oranda etkileyebildiği düşünülürse, girişimcinin büyük risklerden kaçınmak amacıyla sektöre girmemesi, ekonomik krizlerin taşeronların iş gücünü azaltması ve bu nedenle sektörde iş ihtiyacı yığılmasına karşılık iş gücünün yetersiz kalması önemli sorunlar olarak belirtilmektedir.

Çalışmalara ayrılan kaynağın azalması, iş sürecinin yavaşlaması ve giderlerin artışının olumsuzluğu bir başka tespittir.

Katılımcıların %18'i ihale sistemi uygulamaları konusunda fikir belirtmiş, ihale sistemindeki aksaklıklar nedeniyle tecrübesiz ve bilinçsiz müteahhitlerce yanlış uygulamalar gerçekleştirildiğinden ve anahtar teslim ihalelerin uygulamacılara zararından bahsetmiştir.

Bir katılımcı, ülkede büyük bir ekonomik dalgalanmaya yolaçan bir ulusal afetin etkisinden bahsetmiştir. 1999 yılında gerçekleşen deprem dolayısıyla kaynaklar tükendiği için projeye kaynak aktarılamadığını belirtmiştir.

%27'si durumun çalışmalara herhangi bir etkisinin olmadığını belirtmiştir. 18% katılımcı, bu konuda bilgisi olmadığını belirtmiştir.

. Çevre ve sürdürülebilirlik konuları ve yasal boyut

Soru 5.1. Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında, yeniden kullanım projesinin çevre korumaya katkısı var mıdır, nelerdir?

Bu soruyu cevaplayan katılımcılar %94 oranında yeniden kullanım projesinin çevre korumaya katkısının olduğunu düşünmektedir.

Yeniden kullanım projelerinin çevreye korumaya katkısı, cevaplara göre, enerji, malzeme, işgücü, zaman ve iş tasarrufu olarak ana başlıklar altında özetlenebilir. Daha az enerji tüketimine ve harcanacak enerji tasarrufuna, inşaat süresinin kısalması ile zaman tasarrufuna neden olduğu, hafriyat ve toprak kaybının olmaması sonucunda işgücü ve iş kaleminin azalmasına neden olduğu verilen cevaplar arasındadır. Malzeme bazında, geleneksel malzemelerin çevre dostu malzemeler

olduğu, yeni malzemelerin genellikle insan ve çevre sağlığı açısından uyumlu olmaması dışında bu malzemelerin üretim süreçlerinin çevreye zarar verdiği, varolan malzemenin kullanılması sonucunda, yeni malzeme üretiminin azalmasına sebep olması, malzeme tedarikinin sağlanmasında ulaşım giderlerinin en aza indirilmesi katkılar olarak ifade edilmektedir. Yapım teknolojisi bazında, özgün yapım teknolojileri kullanıldığında çevreyi kirletmeyen tekniklerle çalışma yapılacağı, yeni inşaat yerine yeniden kullanım projesi geliştirmek, altyapı sistemlerini-yol dokusunu zedelememek gibi faydalar sağlayacağı belirtilmiştir.

Yeniden kullanım sürecinin yıkma-inşa etme sürecinden daha zararsız olduğu, yeniden yapım gibi çevreye ek yük getirmediği, yeni yapılaşmaya göre daha insani boyutlarda arsa ve yapı kullanımı da, çevreye korumaya katkı olarak belirtilmiştir.

Yapının diğer yapılaşmalara örnek teşkil etmesi ile dolaylı olarak çevreye katkı sağlaması da söz konusudur. Yanlış gelişen çevre ile uyumsuz yeni inşaatlarda bütünlük sağlayamamış sistemde, işlev verilmiş yapının diğer yapılaşmalara örnek teşkil etmesi ve yapının ait olduğu çevrede özgünün korunması bilincini aşılayacağı belirtilmiştir. Çevrenin niteliğini yükseltmesi açısından bu tür projelerin önemli, kimlikli çevre yaratılmasında temel şart olduğu ve çevre ile barışık geleneksel teknolojilerin bilgisinin geleceğe aktarılması açısından da önemli oldukları vurgulanmıştır.

Bir katılımcı, yeniden kullanımın sosyo-kültürel kalkınma ile doğrudan ilgili olduğunu, sosyo-kültürel kalkınmanın çevre korumaya neden olacağını belirtmiştir. Bir diğer katılımcı ise, bunun yapının niteliğine göre değişebilecek bir konu olduğunu, katkı yerine zarar da verebileceğini ifade etmiştir.

Soru 5.2. Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında yeniden kullanım projesinin çevre korumaya getirdiği yükler/zararlar var mıdır, nelerdir?

Katılımcılardan %65'i bu soruyu yeniden kullanımın çevreye zararı olmadığı yönünde cevaplamışlardır.

Katılımcılardan biri, bunun yapının niteliğine göre, bir diğer katılımcı kullanılacak yeni malzeme ve yöntemlere göre değişeceğini belirtmiştir. İki katılımcı niteliksiz uygulamaların çevreye estetik ve görsel anlamda zarar verebileceğini belirtmiştir. Bir katılımcı malzeme konusunda örnekleyerek zarar olduğunu belirtmiş, taş sağlamlaştırılmasında kullanılan kimyasalların insan ve çevreye zararlı olduğunu,

AB'de piyasadan kaldırılmakta olduklarını ve yerine çevreye daha az zararlı/zararsız malzemelerin üretimi için çalışılmakta olduğunu eklemiştir.

Soru 5.3. Projenizde geleceğe yönelik sürdürülebilirlik düşüncesiyle aldığınız kararlar oldu mu?

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplardan sürdürülebilirlik konusu hakkında farklı düşünceler olduğu ortaya çıkmaktadır.

%35 uzun vadede işlevin sürdürülebilir olarak seçilmesinin önemini vurgulamıştır. %21 yapının sürdürülebilirliğinin sağlanması için, düzenli yenileme, bakım onarımların bu süreçte dikkate alındığını ifade etmektedir. %7 böyle bir düşünceleri olmadığını, %20 bu kararlar hakkında bilgisi olmadığını beyan etmiştir. %7 ise kültürün sürdürülebilirliğinden bahsetmiş, ancak bunu açıklamamıştır.

Soru 5.4. Uyguladığınız projede karşılaştığınız yasal sınırlamalar var mıdır? Sizce bu yasal sınırlamalar gerekli midir?

Ankete katılanların %33'ü herhangi bir yasal sınırlama ile karşılaşmadıklarını belirtmiştir. %66 yasal sınırlamaların olduğunu ve bu sınırlamaların gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Koruma amaçlı sınırlamaların gerekli olduğu, ancak bürokratik engellerin kaldırılması gerektiği, İmar Yönetmeliği ile tarihi yapı uygulamaları arasında uyumsuzluk olduğu cevaplara eklenmiştir.

Bir katılımcı, cevabında kendi deneyiminden bahsederek, tescilli olmayan nitelikli bir yapının onarımı ile yasal sınırlamalarla yapılmış bir yapının onarımının çok farklı olduğunu, yasal sınırlamalarla yapılmış olan onarımların daha doğru yapıldığını düşündüğünü belirtmiştir. Katılımcıya göre, sınırlamanın olmadığı durumda yapıda işlev ön planda olmakta, sosyal ve kültürel yapının zayıf olduğu noktalarda yasal koruma altinda olmadığı için yapı hakkinda yasal işlem yapılamamaktadır.

Cevaplardan ortaya çıkan bir başka görüş ise, yasaların yoruma açık olarak genel hatları çizmesi ve uygulayıcıların yasayı yorumlayacak bilgi ve deneyime sahip olması gerektiği, karar ve sonuçların yasa uygulayıcıları ve proje yöneticileri arasında bilimsel olarak tartışılabilir olmasının önemli olduğu yönündedir.

Soru 5.5. Tarihi yapıların yeniden kullanım projelerinde süreci kolaylaştırıcı yeni hangi yasal düzenlemeler yapılabilir?

Katılanların %8'si yasal düzenlemelerin doğru uygulandığı takdirde yeterli olduğunu belirtmiştir. Bir başka %8lik kesim, yasaların yeterli olduğunu, ancak sürecin aktif kontrolünün yetersiz kaldığını belirtmiştir.

Yetersiz olduğunu düşünen %8lik kesim, imar yönetmeliğinde tarihi yapılar için ayrıcalık verilmesi ya da yapı bazında ele alınması gerektiğini dile getirmektedir. Diğer katılımcıları oluşturan %76 sürecin hızlandırılabileceği, projelerin kurullardan daha hızlı ve sorunsuz çıkmasına yönelik düzenlemeler yapılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, projeye girişilip yatırım yapılmadan önce maddi kaynak sağlayan kişi, projeci ve kurul temsilcisinin birlikte entellektüel olarak fikir geliştirebileceği ortamlar yaratılması gerektiği söylenmiştir. Projelerde karmaşık mülkiyet durumlarını çözen hukuksal düzenlemeler yapılabileceği gibi, bölge planlamaları, koruma planları ve stratejiler geliştirilebileceği, STK'ların etkinliğinin arttırılması gerektiği, ihale süreci, maddi destekler, teşvik kredileriyle ilgili düzenlemeler yapılabileceği vurgulanmıştır. Projelerin temel koruma ilkeleri çerçevesinde incelenerek uygulamaya başlanmasına izin verilmesi, gerekirse devamında uygulama ile birlikte projelendirmenin yürütülmesi gereği şeklinde fikirler de beyan edilmiştir.

. Fırsatlar ve engeller

Soru 6. Yeniden kullanım projelerinde gelecekteki fırsatlar ve engeller nelerdir?

Bu soru kapsamında listelenen 19 seçenekten sadece bir tanesi fırsat olarak değerlendirilirken geri kalanı hem fırsat hem engel olarak değerlendirilmiştir. Toplam 20 katılımcının yanıtladığı bu soruya göre cevaplar, yüzde olarak çizelgede gösterilmiştir (Çizelge 5.03).

Yeniden kullanım projelerinde gelecekteki fırsatlardan en net olanı, tüm katılımcıların hem fikir olduğu, söz konusu projelerin "Görsel/kentsel bütünlük üzerindeki etkisi ve kültürel miras değeri" biçiminde değerlendirilmesi olup, yüzde yüz oranla "fırsat" olarak tanımlanmıştır. Ancak yine %100.0 oranla fırsat olduğu düşünülen "Yeniden kullanım projesinden/restorasyondan sonra yapıya talep", %10'luk bir grup tarafından da engel olarak tanımlamıştır.

"Yapı kalitesi ve özel nitelikleri" ile "Yeniden kullanımın yakın çevredeki gayrimenkul değerlerine katkısı" %94.4 oranla, "Varolan yapının toplumsal değeri"

ve “Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında ekolojik sürdürülebilirlik öngörüsü” 90% oranla fırsat olarak değerlendirilmektedir.

“Projenin onay süreci” ise %90 oranla en önemli engel olarak oylanmıştır. “Kalifiye usta ve eleman” %80, “Kentsel yoğunluğun artması” %70.6, “Otopark olanağı” %68.4, “Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında ekonomik ömür öngörüsü” %60 oranla, en önemli diğer engeller olarak sıralanmaktadırlar. “Yasal yapı standartlarına uygunluk” %50 oranla fırsat, %55.6 oranla engel olarak değerlendirilmiştir.

Çizelge 5.03: Yeniden kullanım projelerinde gelecekteki fırsatlar ve engeller.

Yeniden kullanım projelerinde gelecekteki fırsatlar ve engeller nelerdir?	**Fırsat**	**Engel**	**Katılımcı sayısı**
Görsel/kentsel bütünlük üzerindeki etkisi ve kültürel miras değeri	**100.0% (20)**	0.0% (0)	20
Varolan yapının toplumsal değeri	**90.0% (18)**	10.0% (2)	20
Pazar açısından yapı konumunun değeri	**68.4% (13)**	**52.6% (10)**	19
Kentsel yoğunluğun artması	47.1% (8)	**70.6% (12)**	17
Yeniden kullanımın yakın çevredeki gayrimenkul değerlerine katkısı	**94.4% (17)**	16.7% (3)	18
Yeniden kullanım projesinden/restorasyondan sonra yapıya talep	**100.0% (20)**	10.0% (2)	20
Yeni malzemelerin varolan malzemelere uygunluğu	**68.4% (13)**	36.8% (7)	19
Yapının altyapı ve üstyapı olarak yenilenmesi	**70.6% (12)**	35.3% (6)	17
İnşaat süresince yapıya erişilebilirlik/ulaşım	47.1% (8)	**64.7% (11)**	17
Otopark olanağı	36.8% (7)	**68.4% (13)**	19
Kalifiye usta ve eleman	25.0% (5)	**80.0% (16)**	20
Yeniden kullanım projesinin yaratıcılık değeri	**84.2% (16)**	21.1% (4)	19
Yapı kalitesi ve özel nitelikleri	**94.4% (17)**	11.1% (2)	18
Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında yapıya talep derecesi	**75.0% (15)**	35.0% (7)	20
Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında ekonomik ömür öngörüsü	**55.0% (11)**	**60.0% (12)**	20
Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında ekolojik sürdürülebilirlik öngörüsü	**90.0% (18)**	20.0% (4)	20
Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında rantabl olup olmama öngörüsü	**70.0% (14)**	**65.0% (13)**	20
Projenin onay süreci	15.0% (3)	**90.0% (18)**	20
Yasal yapı standartlarına uygunluk	**50.0% (9)**	**55.6% (10)**	18

Diğer (lütfen belirtiniz)		0
	Cevaplayan kişi sayısı	**20**
	Soruyu cevaplamayan kişi sayısı	**10**

. Yeniden kullanımın geleceği

Soru 7.1. Bir yeniden kullanım projesinin başarılı olması nelere bağlıdır?

Doğru işlev verilmesi (%63) ve yapının özgün özelliklerine zarar vermeyecek bir işlevle değerlendirilmesi (%47) projenin başarılı olmasındaki en önemli etkenler olarak ortaya çıkmaktadır. Buna göre aşağıda önem derecesine göre sıralanmış kavramlar, bir yeniden kullanım projesinin başarılı olmasında etkendirler:

1. Yapının özgünlüğünü koruyabilmesi
2. Yapının içinde bulunduğu çevreyi doğru değerlendirerek doğru işlevlendirme
3. Yapı ile işlevin uygunluğu (mekanlarının ve konumunun verilen işleve uygun olması, yapının özgün haline zarar verilmemesi)
4. Nitelikli müdahale
5. Proje ve uygulamalarda doğru çözümler üretmek
6. Yapının günümüz taleplerini karşılayabilmesi
7. Yeni işlevin sürdürülebilirliği
8. Yeni işlevin getirdiği kullanım yoğunluğunun yapıya ağır yükler getirmemesi
9. Rant uğruna olan bir takım yaklaşımlardan uzak durmak
10. İşin sonunda amaca uygunluğu zaman içerisinde takip ederek gerekli önlemleri almak
11. Yeni müdahale, değişiklik ve eklerin içinde bulunduğumuz zamana ait olduğunun anlaşılabilmesi
12. Uygulanan koruma ve dönüştürme sürecinin kuramsal anlamda tutarlı olması

Soru 7.2. Yeniden kullanım projesinin yapının korunmasına katkısı var mıdır; nelerdir?

Tüm katılımcılar katkının varlığını belirtmişlerdir. Bu katkılar, yapının kullanılması, kullanıldığı için düzenli ve devamlı bakımının yapılması, sürdürülebilir hale gelmesi olarak belirtilmektedir.

Soru 7.3. Yeniden kullanım projelerinin gelecek 10 yıl içinde ne yönde değişim göstereceğini düşünmektesiniz?

Bilincin artacağı, yeniden kullanımın pahalı bir yatırım olduğu, İstanbul'da alan sıkıntısı yaşandığı sürece bu tür işlev değişikliğine devam edileceği, yurtdışı kamuoyunun zorlamaları ve sosyo-kültürel anlamda olmasa da ekonomik anlamda yeniden kullanım örneklerinin katkısının yurtiçinde anlaşılması sonucu uygulama sayısının artacağı yönünde olumlu görüşler ortaya konmuştur. 4 katılımcı bu konuya zamanla daha çok önem ve değer verileceğini, gelişmelerin olumlu yönde olacağını düşünmektedir. Bir katılımcı pek çok anıtsal yapının kültür-sanat işlevi amaçlı kullanılabileceğini, bir başka katılımcı yapıların turizme ve ticarete açık hale geleceğini düşünmektedir. Bir diğer katılımcı, uygun ekonomik ve yasal yönlendirmelerle olumlu yönde bir gelişim beklemektedir.

Yeniden kullanımın geleceği hakkında olumsuz durumlar da öngörülmektedir. 4 katılımcı, yeniden kullanım projelerinin yapıları kurtarmak değil, rant elde etmek için yapılmakta olacağını öngörmüştür. Bir kişi, ilçe belediyeleri tarafından yapıların rant aracına dönüştürüleceğini, bir diğeri, yapıların bu uğurda kaybedileceğini, bir başka kişi rant değeri yüksek otel ve alışveriş merkezi işlevlerinin yeniden kullanım projelerinde ağırlığa sahip olabileceğini belirtmiştir. Bir katılımcı, soylulaştırma projelerinin artacağını, ancak mevcut kültürel dokunun bozulacağını öngörmektedir. Bir diğer katılımcı, yerel yönetim ve devlet kurumlarının bakış açısı değişmezse ve bu projelerin sadece uzmanlar tarafından yapılabilmesine yönelik gerekli yasal düzenlemeler yapılmazsa, yapılar açısından daha olumsuz bir sürece girileceğini düşünmektedir. Bir katılımcı, değişim beklemediğini söyleyerek, tarihi yapıların harabeleşmesi ve yıkılmasının politikaya dönüştürüldüğünü ifade etmiştir.

Soru 7.4. Yabancı ülkelerde bu konuda gördüğünüz/incelediğiniz örnekler ve konuyla ilgili görüş ve değerlendirmeleriniz nelerdir?

Bir katılımcı, İtalya örneğinde devletin ciddiyeti ve ilgisi, yasal düzenlemelerin yaptırım gücü ve ekonomik boyutun gereğinden fazla dikkate alınıyor olmasına vurgu yapmıştır. İtalya örneği üzerinden görüş bildiren bir başka katılımcı, yeniden kullanım konusunun bir tercihten öte gereklilik ve mevcut yapıların bakılmasının kullanıcıların görevi olduğunu, bu nedenle tarihi değeri olan bir yapının uzun yıllar boş kalmasının söz konusu olmadığını belirtmektedir. İtalya'da(?) Kent merkezlerinin yüzyıllardır var olan ve aslında işlevleri pek de değişmeyen (konut, ofis, okul, alışveriş) yapılarıyla yaşatılması, kentlerin yeni ihtiyaçlarının şehir dışında karşılanması sayesinde, çağdaş mimarlık örneklerinin, geleneksel yapıların ve sanayi

ve endüstri yapılarının farklı merkezlerde toplanabiliyor olması, katılımcının olumlu olarak değerlendirdiği diğer gözlemleridir. Bir diğer katılımcı, sosyal ve kültürel koruma anlayışının olmamasının yapıların ortadan kaybolmasını tetiklemekte olduğuna dikkat çekmektedir.

Başka bir katılımcı, yabancı ülkelerde gerçekleştirilen yeniden kullanım uygulamalarında genellikle çağdaş eklerin daha ağırlıklı olarak kullanıldığını, bu yöntemin yapıyı özgün haline döndürmeye çalışan pasif mimari uygulamalara göre hem kuramsal hem de yapı üzerinden okunabilirlik ve benzeri özellikler açısından daha doğru olduğunu belirtmiştir.

Bir katılımcı, yabancı ülkelerde yeni işlevin çoğunlukla araç, yapının yaşatılmasının amaç olduğunu söylemiştir. Batı ülkelerinde insanların daha bilinçli ve donanımlı olduğu, bu nedenle yapıların daha iyi korunduğu bir başka görüş olarak karşımıza çıkmaktadır.

İyi örneklerin olduğu gibi kötü örneklerin de var olduğunu belirten bir görüş de dile getirilmiştir. Başka bir katılımcı, genel planlama ve koruma stratejilerine bağlı olarak özgün işlevlerden sosyal sürdürülebilirliği sağlayan sapmalar olabildiğini ve korumada en önemli unsurun insan olduğunu vurgulamıştır. Diğer bir katılımcı ise, doğru işlevlendirme, görsel bütünlük ve bölgenin kültürel dokusunun korunmasının önemli olduğunu düşünmektedir.

Avrupa'daki koruma alanındaki proje ve yaklaşımların ülkemize göre çok daha ileride olduğunu ifade eden bir katılımcı, bu tür projelerin başarısının sağlanan kaynaklarla da ilgili olduğuna dikkat çekmektedir. Başka bir katılımcı ise, yabancıların müdahalelerinde daha cesur ve çağdaş olduklarını ve uygulamalarının duyarlı ve nitelikli olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

Sonuçlar:

Anket çalışmasında soru yöneltilen kişilerin tamamının yeniden kullanımı gelecek için önemli bir olasılık olarak değerlendirdiği tespit edilmiştir. Yeniden kullanım projelerine ilişkin sorulara verilen cevaplara göre, bir yapının yeniden kullanım için uygun olup olmadığını belirleyecek ölçütler, "yapının konumu" ve "mevcut fiziksel özellikleri" olarak ifade edilmiştir. Yapının karşılaşacağı müdahale düzeyinin kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi için pek çok faktörden bahsedilmektedir. Koruma kriterleri, müdahalenin minimumda tutulması gereği ve yapının mevcut

durumdaki strüktürel durumu en önemli kriterler olarak sıralanmaktadır. Tüm katılımcılar yeniden kullanım projelerinin topluma ve ülkeye sosyo-kültürel katkısı olduğunu ve yeniden kullanım projelerinin gerekli olduğunu düşünmektedir.

Teknolojiler hakkındaki cevaplardan, yeniden kullanım projelerinde teknoloji kullanımında bir sıkıntı olmadığı anlaşılmaktadır. Tarihi yapılara yapılacak müdahalelerde geleneksel dışı teknoloji kullanımının, yapının özgünlüğünün bozulacağı gerekçesiyle son çare olarak düşünülmesi gerektiği belirtilmektedir. Katılımcılar, rölöve aşamalarında ve malzeme bağlamında yeni teknoloji kullanımının işi ve süreci kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir. Yeni inşaat malzemeleri, yapım teknikleri, çağdaş ısıtma ve soğutma teknolojileri, mekanik ve elektrik sistemler, ıslak hacimlerin yerleştirilmesi ise işi ve süreci zorlaştıran, ancak, gerekli unsurlar olarak belirtilmiştir.

Ekonomik ve finansal konular hakkındaki cevaplara göre, katılımcıların dahil oldukları yeniden kullanım projelerinde devlet finansmanının yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Ülkemizdeki ekonomik dalgalanmalar inşaat sürecini doğrudan ve olumsuz olarak etkilemektedir. Tarihi yapıların yeniden kullanımlarında kredi, vergi indirimi, hibe, sponsor katkısı gibi çeşitli finansal kolaylıklar sağlanabilmektedir. Katılımcılar, mevcut yapıları kullanmanın, yıkıp yeniden yapmaktan ekonomik olarak daha karlı olduğunu bildirmişlerdir. Yeniden kullanım projesinde yapının yeniden kullanım projesinin uygulanmasından önceki ve sonraki değerinin belirlenmesi ve karşılaştırılmasının ise, hala yeterince araştırılmamış ve bilinmeyen bir konu olduğu ortaya çıkmıştır.

"Çevre ve sürdürülebilirlik" konuları hakkındaki görüşler, yeniden kullanım açısından oldukça olumludur. Katılımcılar, yeniden kullanımın yeni inşaata göre çevre korumaya daha fazla katkısı olduğunu, bu açıdan zararsız görüldüğünü ifade etmişlerdir. Projelerde geleceğe yönelik sürdürülebilirlik düşüncesiyle karar alan katılımcılar olduğu gibi, pek çok katılımcı, yapının onarımının ve verilen işlevin, en önemli sürdürülebilirlik kriteri olduğunu düşünmektedir. İşin yasal boyutu kısmında ise katılımcılar, mevcut sınırlamaların zorunlu olduğunu ifade etmişler, ancak, süreçten şikayetçi olmuşlardır. Uygulamacı, sponsor ve kurul üyelerinin biraraya gelip yeniden kullanım projeleri hakkında görüş bildirmesi ve yasal düzenlemelerin tartışmaya ve düzenlemeye açık hale getirilmesi, sistemi iyileştirici öneriler olarak sunulmuştur.

Katılımcılardan yeniden kullanım projelerinde gelecekteki fırsat ve engellerin değerlendirmeleri istendiğinde, "yapının özel nitelikleri" ile "yeniden kullanımın yakın çevredeki gayrimenkul değerlerine katkısı" en önemli fırsatlar olarak seçilmiştir. En önemli engel olarak "projenin onay süreci" karşımıza çıkmaktadır.

Yeniden kullanımın geleceği hakkındaki görüşlerde pek çok katılımcı benzer cevaplar vermiştir. Katılımcılar, yeniden kullanım projelerinin yapının korunmasına doğrudan katkı sağladığını düşünmektedirler. Bir yeniden kullanım projesinin başarılı olması için en önemli etkenler; doğru müdahale, doğru işlev seçimi ve yapının içinde bulunduğu fiziksel ve sosyo-kültürel durum hakkında yapılacak araştırmaların gerçekçi olması biçiminde tanımlanmaktadır. Önümüzdeki 10 yıl için konuyla ilgili öngörüler çoğunlukla olumsuzdur. Tarihi yapılara yaklaşımın, rant odaklı bir politikaya dönüştüğü ve bunu gelecekte bir süre daha devam ettirileceği düşüncesi katılımcılar arasında yaygın bir tespittir. Yabancı ülkelerdeki uygulamalar hakkında katılımcılar, bu ülkelerde sağlanan kaynakların daha fazla olduğunu, bu uygulamalarda yapıların değerini daha fazla gözeten çalışmalar yapıldığını belirtmişlerdir.

Tüm bu cevaplardan, katılımcıların yeniden kullanım hakkında olumlu görüşlere sahip ve bu konuda bilinçli oldukları, ancak ekonomik konularda ve yasal sürecin uygulanmasında sıkıntı yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Türkiye'de yeniden kullanım kavramının güncel durumu

Türkiye'de yeniden kullanım kavramı, pek çok uygulamanın varlığına karşın, yeterince tanımlanmış değildir. Koruma çalışmalarında mevcut olan standartlar, yeniden kullanım uygulamalarında da geçerlidir. Ancak, koruma çalışmalarındaki yorum boşluğu, yeniden kullanım çalışmalarında da gözlenmektedir. Her yapının her amaçla kullanılmasının uygun olmayacağı, özellikle kamu yapılarındaki bu tür uygulamaların toplumda anlam kaybına neden olacağı, dolayısıyla, yozlaşmayla sonuçlanacağının halka anlatılması ve uygulamaların da bu anlayışla gerçekleştirilmesinin gereği vurgulanmalıdır.

Türkiye'de özellikle son yıllarda pek çok yeniden kullanım uygulaması gerçekleştirilmektedir. Başarılı ve başarısız her uygulama, gelecekte yapılacak uygulamalara örnek oluşturmaları açısından önemlidir. Uzman mimar, müteahhit, yapı ustası ve işçi sayısı yetersizliğine rağmen gerçekleştirilen bu çalışmalar

sonucunda kısa sürede pek çok yapının yeniden kullanımına kalkışılmıştır. Günümüzde devam etmekte olan bu süreçte, ihalelerle alınan, kısa sürede hazırlanan projeler ve kısa sürede gerçekleştirilmeye çalışılan uygulamalar söz konusudur. Bu tür çalışmalardaki acelecilik ve yetersizliklerin uzun vadede niteliksiz uygulamalarla sonuçlanması kaçınılmazdır. Yeniden kullanım uygulamalarındaki en önemli sorun, işlevin doğru belirlenmemesi sonucu, onarılmış ancak kullanılmayan yapılarda görülen artıştır.

Yasal düzenlemelerle oluşturulan yeni yardım fonları, tarihi yapılarını kullanmak isteyen halk için büyük bir fırsat olsa da, özellikle taşrada, çok az sayıda kişinin bu fırsatı kullanabildiği de ayrı bir tespittir.

Tarihi yapılar genelinde, yasal olarak pek çok kavram ve uygulama uluslararası standartları gerektirmektedir. Kötü niyetli kişilerin yasaları farklı yorumlamasıyla teoride doğru olan kavramların yanlış uygulamalara dönüşümü hergün karşılaşılabilen bir durum olmaktadır. Tarihi yapıların özgünlükleri nedeniyle uygulamaların kişilerin yorumuna açık olması, kent ve kimlik algısına duyarsız kişilerin uygulamalarında bir sorun oluşturmaktadır.

Tarihi yapıların yüksek rant talebine karşı durabilmesi için, devlet tarafından yeterli destek verilmemesi, halkın korumaya uzak durmasına neden olmaktadır. Kamu kurumlarındaki korumaya olumsuz bakan yöneticiler ve denetimsizlik yüzünden tarihi yapılara yanlış müdahaleler yapılabilmektedir. Farklı ölçütlere göre gerçekleştirilen koruma uygulamaları yapılar arasında haksızlıklara neden olabilmekte, koruma kurullarındaki farklı formasyonlara sahip ve kimi zaman koruma bilinci olmayan kurul üyelerinin hatalı kararları, toplumda koruma bilinci olumsuz etkilenmiştir. Bazı örneklerde toplum tarihi yapıların onarımlarına olumsuz yaklaşmakta, kurullardan çekinmektedir. Zahmetli bir süreç olduğu düşünülen koruma sürecinin mümkün olduğunca prensiplerden taviz verilmeden, gerekirse kurul sayısının arttırılması gibi yeni düzenlemelerle kolaylaştırılması gereklidir.

Halkın bilinçlendirilmesi, koruma anlayışını benimsetilmesi konularında son yıllarda gelişmeler olsa da, koruma kavramı ve korumanın kimlik anlayışı ile ilişkisi halka yeterince açıklanamamıştır. Sivil toplum kuruluşlarının daha aktif bir rol oynayıp, toplum ile devlet arasındaki iletişimsizliğin ortadan kaldırılması, kişilerin tarih, kimlik ve koruma konularında bilinçlendirilmesi gereklidir. Öte yandan, Devletin korumaya yaklaşımının olumlu olduğunu söylemekte mümkün değildir. Koruma

bilincinin üst düzey yetkililerce de desteklenmesi ve savunulması durumunda tarihi yapılarımız gelecek kuşaklara aktarılabilecektir.

5.2. Türkiye'de ve Dünya'daki yasal ve örgütsel sorunların Kastamonu'ya yansımaları

Dünya'ya egemen olan çok yönlü küreselleşme tarihi yapıları da etkilemektedir. Aralarında Türkiye'nin de olduğu pek çok ülke koruma ile ilgili uluslararası sözleşme ve tüzükleri kabul etmektedir. Öte yandan, tarihi yapıların korunması, ülkelerin kimliğini ve sosyo-kültürel seviyesini ortaya koyan bir prestij göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla tüm ülkeler, tarihi yapıların korunması için çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Pek çok ülkede karşılaşılan yasal düzenlemeler arasındaki paralellikler, uluslararası standartları ortaya koymaktadır. Bazı ülkeler, devlet desteğini ve tarihi yapı proje ve uygulamalarını kolaylaştırıcı ekonomik koşulları yasalarla belirlemiştir. Hibe ve kredi sistemlerinin yasal ve örgütsel olarak en özel örneği, Avrupa'da ilk olarak 1960'larda Fransa'da bütüncül bir sistem olarak uygulanmıştır. Günümüzde de uygulanmaya devam edilmektedir. İngiltere ise tarihi yapılar kapsamında çalışan pek çok örgüte sahiptir. Genel olarak, yasal düzenlemeler arasında benzerlikler olsa da, koruma uygulamalarında ülkeler arasındaki ciddi farklılıklar gözlendiği söylenebilir.

Avrupa Konseyi tarafından başlatılan uluslararası bir çalışmada, Konsey'e üye tüm ülkelerin korumacılık açısından yaptıkları çalışmalar, korumaya yaklaşımları, yasal ve örgütsel düzenlemeleri araştırılmaktadır[606]. İnternette erişime açık olan bu çalışma koruma anlayışındaki küreselleşmenin bir diğer göstergesidir. Ülkeler arasındaki koruma anlayışı farklılıklarının incelenebildiği bu proje, ortak koruma politikaları geliştirilebilmesi açısından değerlendirilebilir.

Türkiye'deki ve dünyadaki yasal ve örgütsel sorunlar, Kastamonu'da ve çalışma alanı içerisindeki diğer kentlerde de gözlenmektedir. Kamu yapılarının kullanımlarının ve bakımlarının belirli kurumlar tarafından gerçekleştirilmesi olumlu olsa da, çok yetersiz bir bakım ve koruma politikası uygulandığı, yapılacak müdahalelerin kullanıcıların insiyatifine bırakıldığı görülmektedir.

[606] european heritage.net, URL: http://www.european-heritage.net/sdx/herein/national_heritage/voir.xsp?id=1.1_TR_en

Tarihi kamu yapıları yasal statü olarak, diğer tarihi yapılardan farklı değildir. Ancak, kullanıcı devlet olduğu için bu yapılar, bakım ve onarımlarının gerçekleştirilmesi açısından daha fazla olanağa sahiptirler. Yine de, Hazine mülkiyetindeki yapılar olmalarına rağmen, pek çok kamu yapısı zaman içerisinde yok olması, sözkonusu olanakların yeterince değerlendirilmediğini göstermektedir.

Örgütsel eksiklikler, tüm tarihi yapılar için olduğu gibi, tarihi kamu yapıları için de geçerlidir. Kamu yapıları farklı birimlerin kullanımında olduklarından, bakım ve onarımları, tahsis edildikleri kurumlarca karşılanmaktadır. Devlete ait olan tüm yapılar, Milli Emlak Genel Müdürlüğü'ne bağlı oldukları halde, Milli Emlak Genel Müdürlüğü, yetkiyi İl Emlak Müdürlükleri'ne dağıtmış, nerede kaç yapının kendilerine bağlı olduğunun tespiti ise 2007 yılında yapılmaya başlanmıştır. Yeni geliştirilen bir otomasyon sistemine yapılan veri girişleri sonucunda Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nün, sorumlu olduğu yapıların envanterine sahip olması beklenmektedir. Araştırma sırasında yetkililer tarafından bu birimin arşivinin de olmadığı belirtilmiş, varsa da bu söylem ile bu arşivde çalışılmasına olanak verilmemiştir.

Tüm tarihi kamu yapılarını ilgilendiren genel tespitten sonra, Kastamonu odaklı bir değerlendirme yapılacak olursa, Kastamonu'da koruma bilincinin görece olarak başka yerleşimlere göre gelişmiş olduğu söylenebilir. Kent merkezinde başlatılan koruma çalışmaları, ilçelere de yayılmaktadır. Bu gelişmeler, yasal ve örgütsel sıkıntılara rağmen bu konuda çalışan yetki sahibi kişilerin bireysel çabalarıyla gerçekleşmektedir. Bireylerle başlayan bu çalışmaların kurumsallaşması ve daha geniş kitlelere benimsetilmesi, tarihi yapılarımızın geleceğe aktarılması için gereklidir.

6. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRMELER

Osmanlı Devleti'nde, 19. yüzyılda geniş bir bölgenin yönetim merkezi olan Kastamonu Eyaleti'nde, Tanzimat Fermanı sonrasında gerçekleştirilen Batılılaşma hareketlerinin de etkisiyle pek çok yapı inşa edilmiştir. Devletin gücünü simgeleyen kamu yapıları ise merkezi yönetimin taşradaki yansımaları olarak, kentlerin fiziksel gelişimini, mimarisini ve kültürünü etkilemişlerdir. Araştırmalarımıza göre, 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen pek çok siyasi dalgalanma (savaşlar, ayaklanmalar, göçler), bu alanda gerçekleştirilen yapı faaliyetlerini çok fazla etkilememiştir. Devlet, yeni düzenlemelerle oturtmaya çalıştığı yönetim sistemini ve modernleşme çabalarını taşrada da devam ettirmiş, daha düzenli ve sistemli yaşayan bir toplum oluşturma çabasıyla, tüm maddi yetersizliklere rağmen, simge değeri olan bu yapılaşmaları gerçekleştirmiştir.

Kastamonu Eyaletinin 19. yüzyıldaki alan sınırları, günümüzde 8 ilin sınırlarını içermektedir. Bu illerden bazıları, sancak merkezi olarak 19. yüzyılda da büyük bir alanının yönetim merkezi olarak görev yapmaktayken (Kastamonu, Bolu, Sinop, Çankırı), bazıları zaman içerisinde hızlı bir şekilde gelişmiş (Zonguldak, Karabük) veya çeşitli farklı nedenlerle il olmuş (Düzce, Bartın) yerleşimlerdir.

Kastamonu Eyaleti sancak ve kaza merkezlerinin günümüzdeki durumlarını belirleyerek, bu alanlarda gerçekleştirdiğimiz tarihi yapı araştırmalarına göre, geçmişten günümüze az sayıda yapı ulaşabilmiştir. 19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti'nde toplamda 150'den fazla kamu yapısı olduğu bilinmesine rağmen (bunlar kaynaklardan tespit edilebilen yapı sayısıdır), günümüzde tespit edilebilen yapı sayısı 66'dır. Sistemli bir şekilde sancak, kaza ve hatta nahiye merkezlerinde yaptırıldığı anlaşılan kamu yapılarının, tespit ettiğimizden çok daha fazla sayıda olması muhtemeldir. Tespit ettiğimiz, ancak günümüze ulaşamayan yapılar, imar faaliyetleri, doğal afetler, insan tahribatı, terk gibi farklı nedenlerle yok olmuşlardır.

6.1. Kamu Yapıları Hakkındaki Sonuçlar

Bu çalışmada, 19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti'ndeki kamu yapıları, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki "kamu yapısı" kavramı ve bu kavram ile ilgili yasal düzenlemeler incelenmiştir. 19. yüzyıl mimarisi ve tarihi hakkında pek çok yayın yapılmış olsa da, kamu yapıları hakkında çok az çalışma yapılmış bir konudur. Çalışma alanı olarak seçilen Kastamonu Eyaleti dahilindeki illerde bulunan mimari yapılaşmaya ait çalışma sayısı ise daha da azdır. Osmanlı Devleti'ndeki "kamu yapısı" kavramı da daha fazla inceleme gerektiren bir araştırma konusudur.

Kamu yapıları mimarlık tarihi açısından ayrı bir öneme sahiptirler. 18. yüzyıl sonunda Batılılaşma etkileriyle mimarimizde örnekleri görülmeye başlanan yapılar, mimari biçimlenişleriyle ayrı yapı tiplerinden oluşan özellikli bir gruptur. 19. yüzyılda toplumsal yapı, mevcut sosyal, ekonomik durum ve savaş ortamı düşünüldüğünde, sınırlı kaynaklar kullanılarak devlet tarafından yaptırılan bu yapıların önemi daha iyi anlaşılabilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki yapılaşma politikaları, tarihi yapıların korunması anlayışının gelişimi, hızlı kentleşme, doğal afetler gibi etkenlerle sayısı oldukça azalan bu tip yapılar, simgesel ve anlamsal değerleri ile toplumumuzun kültürünün anlaşılması ve devam ettirilmesinde önemli bir yere sahiptirler. Tarihimizin önemli parçaları olan bu yapılar, toplumun temelini oluşturan işlevlerin gerçekleştirildiği yerlerdir. Günümüze ulaşmayan yapıların özgün yerlerinin tespiti, kent tarihi açısından önemli veri oluşturmaktadır. Günümüze ulaşan simgesel yapıların korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması ise, ulusal kimlik bilincinin devamı açısından büyük önem taşımaktadır.

Envanter çalışması sonucunda ortaya çıkan yapı stoğunu incelendiğinde, yok olan yapı sayısının günümüze ulaşan yapı sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Var olan yapıların çoğu özgün kullanımlarını sürdürmektedir. Yapıların bazılarında yeniden kullanım projeleri uygulanmış olup, kullanımları başarı ile sürdürülmektedir. İncelenen yapıların tescil edilmiş olması, korunmaları açısından bir artıdır. Tez kapsamındaki yapıların hepsinin tescil kaydı bulunmaktadır.

İncelenen yapılarda bazı ortak özellikler tespit edilmiştir. Batılılaşma dönemi etkilerinin görüldüğü yapıların çoğu, kagir olarak inşa edilmiştir. Çoğunlukla dikdörtgen plan düzenine sahip yapılar geniş bir koridora açılan odalardan

oluşmaktadır. Yapılar, çoğunlukla bodrum üzerinde bir, iki veya üç katlıdır. Yapılardaki pencere ve kapılar çoğunlukla kemerli ve taş sövelidir. Katlar arasında silme, çatı altında korniş kullanılmıştır. Çatılar, parapet arkasına gizlenmiş kırma çatıdır. Yapıların cephe düzeni genellikle simetriktir, Neoklasik ve Oryantalist cepheler kullanılmıştır.

19. yüzyılın şehircilik yönünden önemi, şehir planlarının yapımı olduğu kadar, mevcut şehir dokularının yeniden düzenlenmesidir[607]. Papageorgiou-Venetas, Avrupa'da 19.yüzyıl kentlerinde günümüzdeki derecede olmasa da, mekansal ayrımların oluşmasından, fonksiyonların entegre olduğu mekanlar bütününden, yönetim yapıları, kültür yapıları, hastaneler ve hapishanelerin kentlerin farklı yerlerine dağılmasından bahseder[608]. Osmanlı Devleti'nde geleneksel yerleşimlerde esas olan cami ve çarşı çevresinde gelişen yerleşim anlayışı, bu yüzyılda değişerek yerini yönetim alanı çevresinde gelişen yerleşim anlayışına, her mahallede cami ve okul inşasına bırakmıştır. Sancak merkezlerindeki kamu yapılarının, daha önceden de yönetim merkezi olan alanlarda inşa edildiği görülmektedir (Kastamonu Saray bölgesindeki yapılaşma buna örnek olarak gösterilebilir). Yeni fonksiyonlara ait yapılar ise bu alanların dışında (Kastamonu belediye dairesi örneği) veya içinde (Sinop Belediye Dairesi) inşa edilmiştir. Kaza merkezlerinde de benzer uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Günümüzde genişleyen ve yayılan yerleşimlerin merkezinde kalan bu yapılar, özgün fonksiyonlarını çoğunlukla sürdürmektedir. Tarihi yönetim yapıları, yine yönetim yapısı olarak kullanılmaktadır. Tarihi askeri yapılar da kısmen özgün fonksiyonlarını devam ettirmektedir. Çalışma alanında çoğunlukla özgün kullanımlarını devam ettiren bir diğer yapı türü olan eğitim yapılarında ise, farklı bir durum söz konusudur. 2008 yılında çıkartılan yeni bir yasa ile bu yapıların kullanımlarının özel şahıs veya kurumlara turizm amaçlı tahsisi gündeme gelmiştir. Kamu yapıları olarak inşa edilmiş bu yapıların kamu yararına kullanılması gerekmektedir.

Tarihi sağlık yapılarının çoğu günümüze ulaşmamıştır. Çeşitli sebeplerle yıkılan bu yapıların yerlerine inşa edilen yeni betonarme yapılar, bazı örneklerde fonksiyonun devam ettirildiğini göstermektedir. Kastamonu Hastanesi ve Bolu Hastanesi

[607] Göçer, O.,19. Yüzyılda Şehirciliğin Evrimi, İstanbul, Haziran 1990, sf.12
[608] Papageorgiou-Venetas, A., "The nineteenth-century metropolitan city quarters in Europe; criteria for action on their "integrated conservation" part 1", Icomos 01 bulletin, sf.293- 306

örneklerinde aynı yerde inşa edilen yapılar ile, bir anlamda işlevin sürekliliği sağlanmıştır.

Diğer yapı türlerinden bazıları fonksiyonlarını devam ettirse de (saat kulesi, depo), bazı yapılarda farklı kullanımlar söz konusu olmuştur (kültür merkezi, otel kullanımı vd.). Yeniden kullanım uygulaması gerçekleştirilmiş bu örnekler genellikle iyi derecede korunmuş, başarılı uygulamalar olarak değerlendirilebilir. Hapishaneler ise genelde boş yapılar olarak tespit edilmiştir. Bu yapıların çeşitli şekillerde kullanılması, topluma katkı sağlayacağı gibi, yapıların korumnmasının sürekliliğinin sağlanması açısından da gereklidir.

Çalışma alanındaki yapılar arasında çok kötü durumda olanlar olsa da, yapılar çoğunlukla korunmuşluk açısından iyi durumundadır. Bazı yapılar için basit onarım gereklidir. Tespit edilen bozulmalarda sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme, eklerden temizleme ve malzeme temizliği gibi müdahaleler uygun görülebilir. Bu müdahalelerin yapıların özgün malzeme ve yapım tekniklerini koruyarak gerçekleştirilmesi ve önerilen işlevlerin uyarlanmasında ihtiyaç duyulan yeni eklerin yapıların özgün biçim ve strüktürüne uygun olması gerekmektedir. Öneriler, en az müdahale ile yapıları yaşatmak ilkesi esas alınarak geliştirilmelidir.

Bazıları farklı kurumların sorumluluğunda olan tarihi kamu yapıları, genelde Milli Emlak Genel Müdürlüğü'ne bağlı olmalarına rağmen (askeri yapılar Milli Savunma Bakanlığı'na bağlıdır), bu müdürlüğün arşivinde yapılarla ilgili bir envanter ve tarihi araştırmalar yoktur. Yapıların tarihinin araştırılması, anlamlarının vurgulanması ve halka anlatılmasında gerekli verilere ulaşılmasını sağlayacaktır.

6.2. Yeniden Kullanım Sorunları Hakkındaki Sonuçlar

Çalışmanın bir başka aşaması olarak, yeniden kullanım kavramı, bu kavramın yasal gelişimi ve günümüzdeki durumu değerlendirilmiştir. Dünyada pek çok uygulaması bulunan yeniden kullanım kavramının geleceği hakkında tespitler yapılmıştır.

Dünyada yeniden kullanımın gelişimi, sürdürülebilirlik ile doğru orantılı olarak gelişmektedir. Tarihi yapıların özgün işlevlerinin değiştirilmesi, koruma açısından çok olumlu bir yaklaşım olarak kabul edilmese de, tarihi yapıların geleceğe aktarılması açısından gerekli olabilmektedir. Koruma amaçlı onarım ve yeniden işlevlendirme çalışmalarında, yapıların en az değişiklik, çağdaş konforun sağlanması

ve geliştirilmiş bakım programları uygulanması ile korunan yapının bütünlüğünü koruyarak günlük yaşama dahil edilmesi gereklidir.

Kamu kurumlarının gelecekte, farklı nedenlerle sahip oldukları tarihsel binayı terk ederek başka mekan ve yapılarda çalışmayı tercih etmeleri mümkündür. Genel olarak, çalışma alanındaki kamu yapılarının kullanımlarının değişmesi yönünde bir eğilim görülmektedir. Yerleşimlerdeki tarihi yapıların en görkemli örneklerinden olan bu yapıların, mekan yetersizlikleri, ısıtma soğutma sistemleri vd. çağdaş gereksinimler nedeniyle özgün işlevlerinden farklı işlevlerle kullanıldığı görülmektedir. Gelişen teknoloji ve kullanıcı istekleri nedeniyle, kent merkezlerinde en değerli alanlarda bulunan bu yapıların tümünün yakın bir gelecekte yeniden kullanım projeleri ile değerlendirilmelerinin istenmesi olasıdır.

Bu yapıların hangi işlevlerle kullanılmaları gerektiği dikkatle düşünülmesi gereken bir konudur. Yapılara yeni işlevler verilmesi, özgün işlevin sürdürülemediği ve yetersiz kaldığı durumlarda seçilmelidir. Verilecek işlevin, yapının topluma ifade ettiği anlama aykırı olmayan, yapının tarihi belge değerine ve kimliğine uygun işlevler arasından seçilmesine özen gösterilmelidir. Yapının geçmişine saygı gösterilmeli, topluma ifade ettiği anlam dikkatle değerlendirilmelidir.

Tarihi kamu yapılarında "değerleme"[609] yapılması ise bir başka sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Yeniden kullanım uygulaması gerçekleştirilmeden yapılan değerleme, alınmış bir izin yoksa varsayımlara dayanacağı için doğru sonuçlara ulaşılmayacak, mevcut yapının üreteceği gelir konusundaki bir fikir çalışmasından öteye geçilemeyecektir. Ham arazi değerlemesi gibi, gelir yaklaşımı metodu ile en iyi kullanım etüdü de doğru değerlemeyi belirlemeyecektir. Yapı özgün ve tek olduğu için, emsal karşılaştırması yöntemi de sonucun belirlenmesine neden olamaz. Bir diğer yöntem olarak maliyet yöntemi ise yapının çok hasarlı olduğu bir durumda geçersiz olacaktır. Ancak, yeniden kullanımı için izinler alınmış ise, yapı onarılmadan gelir yaklaşımı metodu ile değeri tespit edilip, bundan maliyetler düşülerek mevcut değeri bulunabilir. Merkezi yönetim yaklaşımı ile uygun kullanımlar tayin edilebilir ve izinleri önceden çıkarılabilirse bu yöntem işlerlik kazanabilir. Ancak, bu durumda da yapının tarihi belge değeri gözardı edilebileceğinden yapının gerçek değerini belirlemek mümkün olmayacaktır. Tarihi

[609] ingilizcede "value assesment"

yapılarda uygulanabilir bir değerleme sistemi belirlenmesi yeni bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kamu yapıları hakkındaki yasal düzenlemeler incelendiğinde, Osmanlı Devleti'nden gelen bir yasal sürecin devam ettiği anlaşılmaktadır. "Ebniye-i Emiriye" kavramı yasalarımızda devlet malları olarak karşılık bulmuş, Devlet Malları Mevzuatı ve Kamu İhale Kanunu gibi yasalarla Osmanlı Devleti'ndeki özel koşullar sürdürülmüştür. Ancak, Osmanlı Devleti'nde var olan düzenli arşivleme sistemi yeni dönemde sürdürülemeyerek bozulmuş, belge ve bilgi kayıtları yangın, taşınma gibi çeşitli nedenlerle yok olmuştur.

Yeniden kullanım sorunlarında algı-bilinç eksikliğinden sonra karşımıza çıkan en önemli sorun yasal düzenlemelerdir. Yapılan anket çalışması sonucunda, yeniden kullanım projelerindeki en önemli engeller, projenin onay süreci, kalifiye usta ve eleman bulunması, kentsel yoğunluğun artması, otopark olanaksızlığı, inşaat süresince yapıya erişilebilirlik olarak sıralanmaktadır. Yasal düzenlemeler uyarınca, kamu yapılarına devlet dairelerindeki işlemlerde öncelik verilmesi, kamu yapılarına ait projelerin onay sürecini kolaylaştırmaktadır. İhale yasası ise yaşanan süreçte karşılaşılan bir başka sorundur. İhale yasasında işi en ucuz fiyat veren kişinin yapması uygun görüldüğü için, uygulamaların ehil olmayan kişilerce yapılması sorun yaratabilmektedir.

Yasal önlemler korumada tek başına yeterli ve belirleyici olmamaktadır. Sürekli ve etkin bir koruma bu yapıların bulundukları yerin ihtiyaçlarına uygun ve özgünlüklerine zarar vermeyen doğru işlevlerle yeniden kullanılmaları ile mümkün olacaktır. Tarihi yapıların korunması, verilen işlevin sürekliliğinin sağlanmasına bağlıdır. Ancak, işlevin uygunluğu sürekliliği sağlayan tek etken değildir. Yapının içinde yer aldığı sosyo-politik çevre de dikkate alınmalıdır (EK S). Ana ulaşım akslarından uzak, küçük bir yerleşimdeki tarihi bir kamu yapısının müzeye dönüştürülmesi uygulanabilir, ancak bu yerleşimde birden fazla müze olamayacağı da açıktır.

Coğrafi özellikler ve ekonomik şartlar nedeniyle büyük kentlerden ayrılan bu yerleşimler, mimari ve koruma açısından farklı özellikler göstermektedir. Çalışma kapsamında yapılan tespitlere göre, yerleşimlerdeki ortak durum, büyük kentlerdeki modern mimarinin yakından takip edilerek bu yerleşimlerde uygulandığı yönündedir. Çok hızlı uygulanan "modern mimari" standartlaşan bir çevre dokusu oluştururken,

buna karşılık olması gereken tarihi yapı stoğunu koruyan uygulamalar ve koruma bilinci, bu yerleşimlerde çok yavaş gelişmektedir.

Çalışma konusu olarak seçilen kamu yapıları, farklı yapı türlerinden oluşmaktadır. Kamu yapıları, günümüzde de farklı bakanlıklara bağlı veya farklı tahsislerle kullanılmakta olan yapılardır. Bakım ve onarımı kullanıcılarına ait olan bu yapılardaki uygulamalar farklı birimlerce denetlenmektedir. Kamu yapılarının yeniden kullanımı, özel bir değerlendirmeye tabi tutularak gerçekleştirilmelidir. Bu yapılara ait ihale kanunları ayrı olduğu gibi, denetlemeleri de ayrı olmalıdır. Uygulamacıların uzman olması, Avrupa Birliği ihalelerinde olduğu gibi zorunluluk olmalı ve denetlenmelidir.

Tüm devlet mallarından ve kamu yapılarından sorumlu Mili Emlak Müdürlüğü'nün tarihi yapılara karşı ilgisizliği, yerleşmelerdeki bilinçsizlik ve bilgisizlikle bir araya gelmektedir. Bu nedenle yapıların gerçek sahipleri olan yerleşimlerdeki toplumların koruma bilincinin geliştirilmesi gereklidir. Milli Emlak Müdürlükleri'nin kendi arşivleri olmalıdır. Bu yapılara ait farklı kurumlarda varolan bilgi ve belgelerin bir araya getirilmesi gereklidir. Yapıların yeniden kullanımlarındaki fonksiyonları özenle, rant baskısından bağımsız olarak seçilmelidir.

Günümüzde tarihi yapıların korunmasını sağlamak amacıyla özveriyle çalışan kurumlar arasında koruma kurulları da yer almaktadır. Çalışmaya başladığımız tarihte, alandaki illerin bağlı olduğu iki tane kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulu varken (Ankara ve Samsun), çalışma süresince bu sayı üçe çıkmıştır (Ankara, Samsun, Karabük). Koruma kurullarına uzman bulmakta zorluklar yaşanırken, belediyelere bağlı kurulması öngörülen KUDEB'lerde de koruma kurullarında var olan sayıda uzmana ihtiyaç vardır ve uzman gereksinimini karşılamak daha da zor görülmektedir. Bu, pek çok kentte KUDEB'lerin kurulmasını engellemekte ve süreci uzatmaktadır. Kurulan birimlerde ise tecrübesiz kişiler görev almaktadır. Koruma Kurulu'na gerek duymayacak basit onarımlarda yetkili olmak üzere kurulan KUDEB birimlerinin yetkileri ve çalışma alanları açık olarak belirlenmeli, bu birimlerde çalışan kişilerin eğitimlerine önem verilmelidir. KUDEB'e bağlı arşiv, laboratuar, çağdaş malzeme stokları oluşturulmalıdır.

Bölge ile yakından ilgilenen örgütlerle, bölgede koruma ile ilgili çalışmalar yapan konusunda uzmanlaşmış örgüt ve mimarlık büroları ile işbirliği yapılarak, sanat tarihçileri, koruma alanında uzmanlaşmış inşaat mühendisleri, onarım ve

yenilemelerde görev alacak ustalardan oluşan nitelikli ekipler kurulabilir. Bölgenin yapım teknikleri ve malzemesine yatkın olmaları nedeniyle Kastamonu'da nitelikli işler yapan ekiplerle işbirliği yapılması, öncelikli olarak düşünülebilir. ICOMOS ve UNESCO ise konuyla ilgili destek alınabilecek uluslararası örgütlerdir. Korunması gerekli kültür varlıklarını doğrudan etkileyecek bu çalışmalar, tarihi kamu yapılarının da korunması için gereklidir.

Kastamonu, geçmişinde yapı ustaları ile bilinen bir kent olmasına karşın, bugün eski eser onarımında çalışacak usta bulmak zordur. Anket sonuçlarında ortaya çıkan diğer önemli sorunlar ise, tüm tarihi yapıların yeniden kullanımlarında olduğu gibi, tarihi nitelikteki kamu yapıları için de engel olarak görülmektedir. Devletin kendisine ait bu yapılarda uygulayacağı koruma politikalarını denetleyebilmenin ne kadar mümkün olduğu da tartışmalıdır.

6.3. Gelecekteki Çalışma Alanları ve Son Söz

Çalışma alanının büyüklüğü, çeşitli eksikliklere neden olmuştur. Çalışma alanında varlığı bilinen tüm yapılara ait projelere ulaşmak mümkün olamamıştır. İl ve ilçe merkezlerinde konuyla ilgili yetkili kişiler ile yapılan görüşmeler, kamu yapıları hakkında bilgi toplamanın zorluğunu göstermiştir. Askeri yapıların fotoğraflanması dahi oldukça güçtür. Konu itibariyle ihtiyaç duyulan bilgi ve belgeler, bu tür bilgilerin varolması gereken kurum arşivlerden çok, bölgenin ilgili kişilerinin kişisel çabalarıyla oluşturdukları arşivlerinden elde edilmiştir. İlgili kurumlarda ise şüpheci, isteksiz, ilgisiz tutumlarla karşılaşılmış, kurum arşivlerinin genelde var olmadığı, var olanların düzensiz oldukları ve güncellenmeleri gerektiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla, yapılan plan tipolojisi çalışmasında bu arşivler kullanılamamıştır. Ancak günümüz koşullarında tamamlanması mümkün değildir. İstanbul'da bulunan Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki plan-proje arşivinin tüm çalışma boyunca kapalı tutulması ise başka bir talihsizliktir. Bu süreçte bu birimdeki görsellerin kullanıldığı yayınlar göz ardı edilerek çoğu araştırmacıya kapalı tutulan bu arşivin, 2010 yılında araştırmacılara açılacağı öğrenilmiştir. Bu birimde varolduğu bilinen çalışma alanındaki yapılara ait plan ve projelerin değerlendirilmesi, şüphesiz bu çalışmaya katkı sağlayacaktır (EK T).

Alanının büyüklüğü dolayısıyla 19. yüzyılda nahiye merkezlerinde de var olduğunu bildiğimiz kamu yapıları çalışma kapsamı dışında tutulmuş, çalışma alanı sancak ve kaza merkezleri ile sınırlandırılmıştır. 19. yüzyıldaki nahiye merkezlerinde var olan

kamu yapılarının günümüze ait tespitleri bir başka çalışma konusunu oluşturacaktır. 19. yüzyıl Kastamonu Eyaleti sınırları içinde varolan vakıf yapıları da, kapsam dışı tutulmuş bir başka çalışma alanıdır.

Çalışma sırasında elde edilen bir başka bilgi, 1920'li yıllarda bölgede yapılan haritaların varlığıdır. Bu haritalar ile günümüzdeki dokunun karşılaştırılması ve tarihsel süreçte yerleşimlerin biçimlenişinin incelenmesi bir çalışma alanı oluşturabilir.

Araştırmanın işaret ettiği önemli bir sorun, kamu yapılarının korunması, bakım ve onarımlarına ait örgütlenmenin yetersizliğidir. Yapıların durumları, senede bir defa valiliğe gönderilen, onarım ihtiyacının var olup olmadığını soran bir formun doldurulması ile tespit edilmektedir. Yurtdışı örneklerinde olduğu gibi, tarihi yapıların bakım-onarımlarının sistemli ve detaylı bir şekilde, belirli aralıklarla sürdürülmesi gereklidir. Bu işlemlerden sorumlu olacak birimin tanımlanması, işlerin ve sürecin kararlaştırılması, detaylı envanterler hazırlanması ve bu envanterlerin uygulanmasıyla eksikliklerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu, her geçen gün yokolan tarihi yapılarımızın tümünde uygulanması gereken bir sistem olarak, kamu yapılarında örnek uygulamalar şeklinde gerçekleştirilmelidir. Bu süreçte, sigorta sistemi, bankacılık sistemi gibi birtakım yan kuruluşların da sistem için hazırlanması gereklidir.

19. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleştirilen düzenlemelerle (Belediye Nizamnamesi, Vilayetler Kanunu) ortaya çıkan yeni fonksiyonların taşradaki ilk uygulamaları, kiralık yapılarda gerçekleşmiştir. Yapıların inşa edilme sürecinde İstanbul'daki uygulamalardan başka yabancı uygulamalar da örnek alınmıştır (Kastamonu sanayi mektebi örneği, hapishane tip proje uygulamalarına ait arşiv belgesi, Kastamonu ve Bolu Hükümet Dairelerine ait planların benzerliği). Bu yapıların standart projelere göre inşa ettirilmiş olmaları olasıdır. Bu gelecekte çalışılabilecek bir araştırma konusudur.

Koruma açısından incelendiğinde, İstanbul ve Anadolu arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Tarihi yapı sayısının fazla olması, yapıların daha nitelikli ve özgün oluşları, uygulamaların daha hızlı tamamlanması, toplum ve yerleşimlerin küçük olması sebebiyle, yöneticilerle iletişimin daha kolay sağlanabilmesi, kişisel arşivlerde bulunan bilgi ve belgelere ulaşım kolaylığı, yürütülen politik yaklaşımın etkisi olarak ortaya çıkan geçmişe özlem duygusu ile gerçekleştirilen tarihi araştırma

ve çalışmaların yeni birimler oluşturularak (kent tarihi merkezleri, araştırma merkezleri) tarih araştırmaları yapılması ile dolaylı yoldan tarihi kimlik ve tarihi kent bilinci oluşturulması, araştırmaya meraklı ve çalışkan yerel halktan yöneticilerin varlığı, rant baskısının İstanbul'a göre daha az olması, devletin koruma konusunda sağladığı maddi desteğin sınırlı olmasına rağmen varolan kaynakların aktarımının– yetkililer ilgiliyse- daha kolay ve çabuk gerçekleştirilmesi, çalışılmamış alan ve yapıların varlığının bilim insanlarını bölgeye çekmesi, Anadolu açısından olumlu farklılıklardır.

Koruma bilincinin eksikliği, araştırma ve bilgi noksanlığı, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarının bu yerleşimlere gerekli ilgili ve desteği göstermemesi, uzmanlaşma ve işgücü eksikliği (ehil ve uzmanlaşmış mimarın, kalifiye usta, eleman ve bilinçli malsahibi olmayışı), malzeme temini ve ulaşımın zorluğu, koruma çalışmalarının yöneticilerin kişisel çabalarıyla yürütülmesi, yönetim ve yönetici değişiklikleri, devlet desteğinin eksikliği, maddi yetersizlikler, koruma kurullarının her ilde olmaması nedeniyle proje onay sürecinin uzaması, yapıların bakım ve onarımlarını takip edecek ve ilgilenecek kişilerin bulunmaması, yapılara yeniden kullanım için işlev belirleyecek kişilerin deneyimsiz oluşu, toplumun sosyo- kültürel anlamda yapıya uygun olsa bile bazı işlevleri kabul etmemesi, merkez ilçelerdeki yapıların bazı işlevlere daha uygun olması, merkeze uzak ilçelerde işlevlendirmenin daha dikkatli yapılması gereği gözönüne alındığında ise Anadolu'daki koruma anlayışı ve uygulamaları İstanbul'dakilerin çok gerisinde kalmaktadır.

19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti sınırları içinde kalan ve günümüzde varolan iller, 19. yüzyılda olduğu gibi, bugün de ekonomik olarak birbirine bağlı olarak gelişmektedir[610]. Bu birlikteliğin, tarihi yapıların korunmasına bir katkı sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi (ortak kültür politikaları belirlenmesi, kültür rotaları oluşturulması vb.), bölgenin geleceği açısından incelenmeye değer bir konudur.

"Korumada yeniden kullanım" hakkında yapılan anket çalışmasında, kavramın geleceği hakkındaki belirsizliği tespit edilmiştir. Kişilerin, yapıların yeni kullanımlarının tespiti ve değer belirleme kavramları hakkındaki bilgi eksiklikleri ortaya çıkmıştır. Değer belirleme kavramı, son yıllarda dünyada tartışılmakta olan bir kavramdır. Ülkemizde de bu kavramın koruma politikalarındaki yerinin ve uygulamalarının belirlenmesi gereklidir.

[610] Devlet Planlama Teşkilatı; http://www.dpt.gov.tr/bgyu/bkp/bkp.html, kalkınma öncelikli iller 2003

Kişilerin korumanın geleceğine inançlarını güçlendirmek gereklidir. Değişen politik yaklaşımların, koruma alanında gösterilen çabaları etkisiz kılacağı fikri oldukça yaygın olsa dahi, ülkedeki politik gelişmelere karşı, koruma ağırlıklı bir kültür politikası oluşturulması amacıyla çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Uluslararası platformda yapılan koruma çalışmaları içinde yer alan Türkiye, yasal düzenlemelerini uluslararası standartlara uygun hale getirmiştir ancak, örgütlenme ve organizasyon anlamında Avupa Devletleri'nden geridedir. Türkiye'deki koruma politikalarının geleceği hakkında diğer ülkelerdeki politikalar ve uygulamalar incelenerek bir sistem geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Türkiye'de koruma alanındaki olumlu gelişmeler, acele edilmiş uygulamalardan çok, bilimsel temellere dayalı, detaylı ve sistematik koruma politikaları içinde gerçekleştirilecek uygulamalara bağlıdır. Resmi devlet politikasının kültür ağırlıklı olarak düzenlenmesi, olaya içten ve ciddi yaklaşılması, sadece tarihi kamu yapılarının değil, tüm korunması gerekli kültür varlıklarının gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için yaşamsal önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Abana, 1961. Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul.

ACAR, H., 1995. *Tarihte Kastamonu*, Ankara.

ACAR, T., 1959. *Küfrü ve Salibi Boğan Hilal Yolu: Vatan Cephesidir: İsmet Paşa'ya Mektup.* Kastamonu: Demokrat Yayınlar Neşriyat Bürosu.

AÇIKSÖZ, H., 1933. *İstiklal Harbinde Kastamonu,* Kastamonu: Vilayet Basımevi.

AHUNBAY, Z., 1998. *Pilot projeler İstanbul*, UNESCO Türkiye Milli Komitesi, Ankara.

AKBAL, F., 1961. 1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nda İdari Taksimat ve Nüfus, TTK *Belleten* c.**XV**/60, sf.617- 627

AKIN, N., 1985. Türkiye'de mimari mirası koruma çalışmaları koruma çalışmaları ve sorunlar, *İslam Mimarisi Koruma Konferansı*, 22-26.4.1985, Bildiriler, s.153

AKIN, N., 1988. Türkiye'de tarihi çevre koruma, örnekler ve sorunlar, *Mimarlık*, s.**2**, sf.40

AKGÜNDÜZ, A., 1986. *İslam ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara.

AKKAYA, T., 1994. *Herakleia Pontike (Karadeniz Ereğlisi)'nin Tarihi Gelişimi ve Eski Eserleri*, Troya Yayıncılık, İstanbul.

AKOK, M., 1945. *Kastamonu Şehri Tarihi İçkalesi,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

AKOZAN, F., 1977. *Türkiye'de tarihi anıtları koruma teşkilatı ve kanunlar*, Devlet Güzel Sanatlar AkademisiYayını, no:47, İstanbul.

AKSOY S., tarihsiz. *100 soruda Türkiye'de Toprak Meselesi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

AKTÜRE, S., 1978. *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

ALDAN, M., 1986. Kastamonu, *Türk Dili*, **36** (1986), sf. 812-818.

ALİ CEVAD, 1895. *Memâlik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lugatı*, İstanbul.

ALTINOLUK, Ü., 1998. *Binaların yeniden kullanımı*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Ana Britannica cilt **19**, Ana Yayıncılık, 2005, sf.418

ARSLANOĞLU, İ., 1988. *Kastamonu Öğretmen Okulları (1844-1977),* Milli Eğitim Bakanlığı, Araştırma İnceleme Dizisi no:73.

Atatürk'ün Kastamonu Gezisi ve Şapka Devrimi, 1982. Kastamonu: Atatürk'ün Doğumunun 100. Yıldönümü İl Kutlama Komitesi.

AUSTIN, R. L., 1988. *Adaptive re-use issues and case studies in building preservation*, New York.

AVCI, M., 1990. Kastamonu'nun Turizm Potansiyeli, *Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

AYGEN, Z., 1996. Kentlerin tarihi dokusu korunmalı mıdır?, *Cogito- Kent Kültürü*, s.**8**, yaz, İstanbul

AYHAN, Y., 1995. Restoration and Rehabilitation Project of Akmescit District in Kastamonu, *Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

AYKANAT, A., 1984. *Kamu Hizmet Yapılarımızın Kendi İçinde Tutarlı ve Sağlıklı Gerçekleştirilmesi Olanaklarını Sağlayan Tasarım ve Uygulama Yöntemi Önerisi*, Ankara.

AYKUT, T., 1978. *Kastamonu Mıntıkası Orman Yollarında Üst Yapı Tekniği Üzerine Araştırmalar = Studies on the Construction of Forest Road Pavements in Kastamonu Region,* İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, İstanbul.

AYTEKİN, H., 1988. Cumhuriyet'in Devraldığı Kastamonu Eğitim Müesseseleri (1910-1918), *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler*, 19-21 Ekim 1988, sf:101-108, Kastamonu.

BAHŞİŞOĞLU, A., 1998. Türk Kültüründe Çeyiz Geleneği ve Kastamonu Örneği, *Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi,* Hacettepe Üniversitesi, İstanbul.

BARIŞTA, H. Ö., 1988. *Kastamonu'da Yazmacılık,* TTK. Basımevi, Ankara.

BARKAN, Ö., 1938. Türkiye'de toprak meselesinin tarihi esasları, *Ülkü*, cilt **11**, s.61 sf. 51-63.

BARKUL, Ö., 1993. İstanbul'da ilk dönem (19.yy.sonu-20.yy. başı) apartman konutlarının yapısal, işlevsel ve çevresel yönden değerlendirilmesi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

BATUR, A., YÜCEL, A., ve FERSAN N., 1979. İstanbul'da 19. yy. sıra evleri; koruma ve yeniden kullanım için monografik bir araştırma, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Ankara, s2 cilt **5**, sf.185-205.

BAYDİL, E., 1990. Kastamonu Şehir Coğrafyası. *Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi,* Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

BAYRAKTAR, A., 1997. Kastamonu Şer'iyye Sicil Defteri 429-19 Nolu H. 1124-1125 tarihli, *Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi*, İnönü Üniversitesi, Malatya.

BAYTİMUR, M., DEMİRCİOĞLU, A., ÇELİKOĞLU, H., *Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri , 1925,* Der. Mustafa Selim İmece. Ankara, İş Bankası Kültür Yay., 1959. 2. Bas. :1975.

BEHLÜLGİL, M., 1992. *İmparatorluk ve Cumhuriyet Dönemlerinde İllerimiz 1299-1992,* Özen Matbaası, İstanbul.

Belediyeler, 1933. T.C. Dahiliye Vekaleti, Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, Holivut Matbaası, İstanbul.

BİLGEN, A. N., 1999. *Kastamonu Kınık Kazısı 1994-1995 Metalurjik Buluntular,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımı, İstanbul.

BİLGİN, H., 1939-1940, *İnebolu Monografyası,* İstanbul Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.

BİLİCİ, Z. K., 1991. Kastamonu'da Türk Devri Mimarisi ve Şehir Dokusunun Gelişimi: 18. Yüzyıl Sonuna Kadar, *Yayımlanmamış Doktora Tezi,* Ankara Üniversitesi, Ankara.

BİNAN, C., 1999. *Mimari koruma alanında Venedik Tüzüğü'nden günümüze düşünsel gelişmenin uluslar arası evrim süreci*, Yıldız TeknikÜniversitesi Basım-yayın merkezi, İstanbul.

1990 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri=Census of Population Social and Economic Characteristics of Population, 1993. Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara–Kastamonu.

1980 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İli 37 Kastamonu: Birinci Aşama Sonuçları=1980 Census of Industry and Business Establishments (First Stage Results), 1983. Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.

1985 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İli 37 Kastamonu: Birinci Aşama Sonuçları=1985 Census of Industry and Business Establishments (First Stage Results), Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü, 1990.

Bolu, *İslam Ansiklopedisi*, c. II, İstanbul: Milli Eğitim Bas., 1986, sf. 707-709.

Bolu, *Yurt Ansiklopedisi*, c. II, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1982, sf. 1445-1534.

Bolu Turizm Tanıtım Sanayi ve Ticaret Kataloğu 2005, 2005. Basıntürk 04 A.Ş.Yayını, Bolu.

BÖLSEL, M., 1957. *Güzel Abana,* Hilmi Tükel Matbaası, Aydın.

Building Performance: Function, Preservation, and Rehabilitation, 1986. ASTM Special Technical Publication 901.

CAHEN, C., 1971. Questions d'Historie de la Province de Kastamonu au XIIIe Siecle, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi,* **3** (1971), 145-158.

CAN, C., 1994. 'İstanbul'da 19.yy. batılı ve levanten mimarların yapıları ve koruma sorunları', *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

CANTACUZINO, S., BRANDT, S., 1980. *Saving Old Buildings*, The Architectural Press, London.

CANTACUZİNO, S., 1975. *New uses for old buildings*, Architectural Press Ltd., London.

CANTACUZİNO, S., 1989. *Re/Architecture Old buildings/New uses,* Thames and Hudson, USA.

CEZAR, M., 1989. Osmanlı Klasik Dönem İmar Sistemi, *IX. Türk Tarih Kongresi*, 21-25 Eylül 1981, c.3, Ankara, , sf.1392

CİN, H., 1992. *Miri Arazi ve Bu Arazinin Mülk Haline Dönüşümü,* Konya.

COOLING, SHACKLOCK, SCARRETT, 1993. *Legislation For The Built Environment, A Concise Guide*, Donhead Publishing Ltd., İngiltere.

CUİNET, V., 1894. *La Turquie d'Asie, Tome 4eme,* Paris.

Cumhuriyet 15.Yılı Anması: Kastamonu Yıllığı, 1938. Tan Matbaası, İstanbul.

Cumhuriyetimizin 50. yılında Küre, (b.y.y), 1973.

Cumhuriyetin 75. yılında Kastamonu Eğitim Fakültesi, 1998. Kastamonu Eğitim Fakültesi, Kastamonu.

ÇADIRCI, M., 1997. *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

ÇAKAN, İ., 1994. *Karadeniz Bölgesi: Amasya, Artvin, Bartın, Bayburt, Bolu, Çorum, Giresun, Gümüşhane, Kastamonu, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon, Zonguldak,* Öztan Matbaacılık, Ankara.

Çankırı, *İslam Ansiklopedisi,* c. III, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1988, sf. 357-359.

Çankırı, *Yurt Ansiklopedisi,* c. III, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1982, sf. 1934-2008

Çankırı'da 10 Senelik Cumhuriyet Eserleri, 1933. Çankırı Matbaası, Çankırı.

ÇINAROĞLU, A., 1997. Alaca Höyük ve Kastamonu İli Sınırlarında Bulunan Kınık Kazısı Üzerine Söyleşi, *Argos Gemicileri,* **2** (1997), 33-36.

ÇİÇEK, K., 1993. Kastamonu Sancağı ve Nahiyelerinde Şerik(-Hane) Reaya", *Osmanlı Araştırmaları,* **13**, sf. 49-68.

ÇİÇEK, R., 1991, Milli Mücadele'de Kastamonu, *Yayımlanmamış Doktora Tezi,* Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.

ÇİÇEK, R., 1995, Kastamonu Askeri Polis Teşkilat'na Ait İki Beyanname, *Askeri Tarih Bülteni,* c.**20**/38, 66-75.

ÇİFTÇİ, F., 1995. *Kastamonu Camileri –Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler,* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.

ÇİZER, M., 1951. Gerze kasabası kesin İmar Planı İzah Raporu, *Arkitekt,* **20**/129-130, s.69-74, İstanbul.

Daday İlçe Yıllığı, 1985. Daday Halk Kütüphanesi, Kastamonu.

DEMİRBAŞ, M., Karadeniz'in İncisi, İlçeler Birincisi. Bilinmeyen Yönleri ile Turistik İnebolu, *Standard,* c. 37/434

DEMİRCİOĞLU, A., 1980. *100 yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir, 1872-1972.* Doğrusöz Matbaası, Kastamonu.

DEMİRCİOĞLU, A., 1988. Kastamonu Basın Tarihi Hakkında Notlar, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler,* 19-21 Ekim 1988, sf:151-158, Kastamonu.

DEMİRCİOĞLU, A., 1987. *Kastamonu'da Basılan Eserler 1869-1928,* Kastamonu.

DEMİRCİOĞLU, M. Z., 1961. *Kastamonu'da Meşrutiyet Nasıl İlan Olundu*, Kastamonu.

DEMİRCİOĞLU, M. Z., 1973. *Kastamonu Valileri 1881- 1908,* Doğrusöz Matbaası, Kastamonu.

DEMİRCİOĞLU, M. Z., 1973. *100 yıllık Kastamonu Basını, 1872-1972,* Doğrusöz Matbası, Kastamonu.

DEMİREL, M., 1996. Kastamonu Yakup Ağa Külliyesi'nde Medrese ve Sıbyan Mektebi, *Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi,* İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

DENEL, S., 1982. Batılılaşma sürecinde İstanbul'da tasarım ve dış mekanlarda değişim ve nedenleri, *Yayınlanmış Doktora Tezi,* İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

DEVELLİOĞLU, F., 2005. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.

DUMAN, A., 1994. Şer'iyye Sicillerine Göre 18. Yüzyılda Kastamonu'da Günlük Hayat (1115 Tarihli Kastamonu Şer'iyye Sicilleri Kataloğu), *Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi,* Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

DUMAN, H., 1982. *Osmanlı yıllıkları (salnameler ve nevsaller): bibliyografya ve bazı Istanbul kütüphanelerine göre bir katalog denemesi/hazırlayan, Hasan Duman*, Islam Tarih, Sanat ve Kültürü Arastırma Merkezi (IRCICA), Istanbul.

DOUGLAS, J., 2002. *Building Adaptation,* Butterworth-heinemann.

EARL, J., 2003. *Building Conservation Policy,* Donhead Publishing, üçüncü baskı. England.

EINHORN, YAFFEE, PRESCOTT, 1998. *Architecture As Response–Preserving The Past, Designing For The Future,* Rockport Publishers Inc.; Amerika.

ERGİN, O. N., 1995. *Mecelle-i Umur-ı Belediyye*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul.

ERKOÇOĞLU, F., *Gerede'de Osmanlı'dan kalma Vakıflar ve Tarihi Eserler,* Gerede Belediyesi.

ERKUT, S., 1987. Tarihte Mudurnu, Bolu Kalkınma ve Tanıtma Vakfı yayınları 4, Bolu.

ERŞAHİN, G., ŞERİFEKEN, İ., 2002. *Bolu İli Raporu*, Devlet Planlama Teşkilatı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayın No. DPT :2651, Şubat 2002, Ankara.

ERÜNSAL, B., 1985. Geleneksel yapıların onarım ve yenilenmesinde endüstrileşme olanaklarının kullanılabilirliğinin denenmesine yönelik bir yaklaşım, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., İstanbul.

ERYILMAZ, B., 1992. *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme,* İşaret Yayınları:54 , Bilimsel Araştırma Dizisi: 16, Birinci Baskı.

ESEMENLİ, D., 1990. Sinop İli Türk Dönemi Mimarisi, *yayınlanmamış Sanat Tarihi Doktora Tezi,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ESKİ, M., 1990. Mahalli Kaynaklara Göre Mustafa Necati Beyin Kastamonu'daki Faaliyetleri, *Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi,* Ankara Üniversitesi, Ankara.

ESKİ, M., 1997. Süleyman Nazif'in Kastamonu Valiliği, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* **8** (1997), 131-138.

ESKİ, M., 1997. İnebolu Limanı'nın Tarihçesi ve Önemi, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* c. **13** /39 (1997), 929-940.

ESKİ, M., 2000. *Kastamonu Valileri 1838-2000,* Kastamonu Valiliği, Ankara.

EYİCE, S., 1975. Tosyalı Ebubekir Ratip Efendi, *Belleten*, c. **39**/153 (1975).

EYÜPGİLLER, K. K., 1997 Kastamonu Kent Tarihi: Fiziksel Gelişimi, Anıtsal Yapıları ve Konutları, *Yayımlanmış Doktora Tezi,* İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EYÜPGİLLER, K. K., 1997. Kastamonu'da Geleneksel Konut Mimarisi ve Korunması, *Yapı*, **184** (1997), sf. 64-70

EYÜPGİLLER, K. K., 1999. *Bir Kent Tarihi: Kastamonu,* Eren Yayıncılık, İstanbul

FINCH, J. M., 1990. *Curatorial Management Of The Built World – Historic Preservation,* University Press of Virginia, Amerika.

GAUSE, J. A., 1996. *New uses for obsolete buildings,* Urban Land Instıtute, Washington.

Geçmişten Günümüze Gerede, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. yılında, 2000. *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu,* Gerede Kaymakamlığı, Gerede.

GILBERT, STEVENSON, GIRARDET, STERN, 1996. *Making Cities Work, The Role Of Local In The Urban Environment,* Earthscan Publications Ltd., Londra.

GREER- RICHTER, N., 1998. *Architecture Transformed, New Life For Old Buildings,* Rockport Publishers Inc.; Amerika.

GÖKOĞLU, A., 1952. *Paphlagonia=Paflagonya: Kastamonu, Sinop, Çankırı, Safranbolu, Bolu, Gerede, Mudurnu, İskilip, Bafra, Alaçam ve Civarı Gayri Menkul Eski Eserleri ve Arkeoloji,* Doğrusöz Matbaası, Kastamonu.

GÖRELİ, İ. H., 1952. İl İdaresi, *Ankara Universitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını* no:22-4, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., Ankara.

İPEK, N., 1999. Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (187-1890), *Türk Tarih Kurumu Yayınları,* XIV. Dizi- Sayı:731, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. baskı, Ankara.

JOKILEHTO, J., 1998. *A History of Architectural Conservation,* Oxford, Butterworth-Heinemann.

KAPTI-RÜSTEMOĞLU M., 1998. İstanbul'da 19.yy. sivil kargir mimarinin korunması için Fener bölgesi örneğinde bir yöntem geliştirilmesi, Mimar

Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* İstanbul.

KARAL, E. Z., 1943. *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara.

KARPAT, K., **H.,** 1985. *Ottoman population 1830-1914,* Demographic and Social Characteristics, London.

Kastamonu,*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* s.585-588

Kastamonu, *İslam Ansiklopedisi,* c. VI, İstanbul: Milli Eğitim Bas., 1965, sf. 399-403.

Kastamonu, *Yurt Ansiklopedisi,* c. VI, İst: Anadolu Yayıncılık, 1982-1983, sf. 4568-4680.

Kastamonu, *Türk Ansiklopedisi,* c. XXI, Ankara; M.E. Basımevi, 1974, sf. 382-387

Kastamonu Yıllığı, 10. Cumhuriyet Bayramı Hatırası, 1933. Vilayet Matbaası, Kastamonu.

Kastamonu Şer'iyye Sicilleri

Kastamonu Vilayet Gazetesi, Sayı: 2873, Tarih: 21.Teşrinisani 1929, Sf.1

Kastamonu Vilayet Salnamesi, 1321 H.(1903 M.) Senesine Mahsus, Defa 21, Kastamonu Vilayet Matbaası

KAY, G. N., 1991. *Mechanical Electrical systems for historic buildings*, McGraw-Hill Inc., New York.

KIYICI, M., 1993. Endüstri devriminin Osmanlı mimarlığı'na etkileri (1840-1920), İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* İstanbul.

KÖKER, O., 2008. *Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye'de Ermeniler,* Bir Zamanlar Yayınları, İstanbul.

LICHFIELD, N., 1988. *Economics In Urban Conservation*, Cambridge University Press, İngiltere.

MADRAN, E., 2002. *Tanzimattan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler 1800-1950,* ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.

MAHMUD RAİF EFENDİ, 1988. *Tableau des nouveaux reglements de L'Empire Ottoman, İstanbul 1798 (Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeni Nizamların Cedveli 1798),* Türkçeye çeviren ve yayına hazırlayanlar A.Terzioğlu ve H. Hatemi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul.

MARKS, S., 1996. *Using and re-using buildings,* Concerning buildings, Bath.

MCCARTHY, J., 2002. *Population History of the Middle East and the Balkans*, The Isıs Press, İstanbul.

MULLER-WIENER, W., 1998. *Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul limanı*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

NAYIR, Z., 1979. Bologna tarihi merkezi koruma çalışmaları, *Çevre,* s.3, cilt 5,sf.62

New uses for older buildings in Scotland, 1981. Scottish Development Department, sf. 13-17

OKYAY, İ., 2001. *Fransa'da Kentsel Sit Alanlarının Korunması Malraux Yasası*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

OKYAY, İ., 2005. Modernite Karşısında Tarihi Kentler, *Mimar Sinan Etkinlikleri,* Bildiri Sunuşu, İstanbul.

ONUR, H., 1991. Korunması gerekli mimari anıtlara ek yapı tasarımında ilkeler, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enst., İstanbul.

ORTAYLI, İ., 2000. *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler 1*, Ankara.

ORTAYLI, İ., 1974. *Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler 1840-1878,* Ankara, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi, Ankara.

Osmanlı'dan Bugüne Hükümet Konakları, 1984. (Söyleşi), *Mimarlık*, 84/5, sf.3-9

ÖNER, E., 1992. Tarihi yapılarda strüktür sağlamlaştırma yöntemleri, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enst., İstanbul.

ÖNSOY, İ. B., 2002. Müze Olarak İşlevlendirilen Tarihi Eserlerde Aydınlatma, *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

ÖZBİLGEN, E., 2003. *Bütün Yönleriyle Osmanlı, adab-ı Osmaniyye,* İz Yayıncılık, İstanbul.

PAKALIN M. Z., 1952. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* 2 cilt, İstanbul.

POWELL, K., 1999. *Architecture re-born: converting old buildings for new uses*, Rizzoli, New York.

Re-using redundant buildings, Case Studies of Good Practice in Urban Regeneration,1987. London: Her Majesty's Stationary Office, Department of the Environment.

SAĞLAM, M.H., 2007. *I. Tertip Düstûr Kılavuzu Osmanlı Devlet Mevzûatı (1839-1908),* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ocak 2007, 2 cilt, İstanbul.

SEYİTDANLIOĞLU, M., Yenileşme Dönemi Osmanlı Devlet Teşkilatı, *Türkler* içinde, cilt 13, sf. 561-562

SHAW, S., *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye,* II, s.69-70

Sinop, *İslam Ansiklopedisi,* c. X, İstanbul: Milli Eğitim Bas., 1988, sf.683-689.

Sinop, *Yurt Ansiklopedisi,* c. IX, İst.: Anadolu Yayıncılık, 1983, sf.6746-6834.

Sinop, Cumhuriyetin 15. Yılında, Marifet Basımevi İzmir 1938, sf. 56-57

Sinop Gezi Rehberi, Sinop Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yayını, tarihsiz

Sinop İl Yıllığı 1967, 1967. İl Basımevi, Sinop.

ŞAHİN, B., 1992. Cumhuriyet Öncesinde Kastamonu'nun İdari-nüfus ve etnik yapısı (1839-1903), *Doktora Tezi,* Ankara Üniversitesi, Türk Inkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

ŞEMSEDDİN SAMİ, 1896. *Kamus ül Alam,*1314 H./1896

Şer'iye Sicilleri (Heyet), 1989. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, C. II, İstanbul.

TANYELİ, U.-G., 1989. Osmanlı mimarlığında devşirme malzeme kullanımı (16.-18. yüzyıl), *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi,* İstanbul. sf.23-31

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları mevzuatı, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü

TEXIER, C., 1965. *Küçük Asya'ya Göre Bolu*, çev: Ali Suat-Enver Konukçu, Çele Dergisi, Ankara.

TÖNÜK, V., 1945. *Türkiye'de İdari teşkilatın Tarihi gelişimi ve Bugünkü Durumu*, Ankara.

Türkçe Sözlük Türk Dil Kurumu, 1998. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Mühendislik araştırma grubu; *Toplu konutlarda mekan standartları araştırması*, proje no 703, 1989

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı, 1930. Matbuat Umum Müdürlüğü 1929-1930, Matbuat Umum Müdürlüğü Neşriyatından no:5, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul.

TÜTENGİL, A., 1995 Yapısal kültür varlıklarının fayda değer analizine bağlı bir yöntemle değerlendirilmesi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* İstanbul,

TÜRKOĞLU, Ö., 1998. *Bir Zamanlar Çankırı,* Çankırı Valiliği, Çankırı.

TÜRKOĞLU, Ö., 1999. Salnamelerde Çankırı: Kastamonu Vilayeti salnamelerinde Çankırı (Kengırı) Sancağı (1869-1903), Çankırı Valiliği, Çankırı.

Url-1 <*http://www.european-heritage.net/sdx/herein/national_heritage/voir.xsp?id=1.1_TR_en*>, alındığı tarih 20.07.2007.

Url-2 <*www.milliemlak.gov.tr*>, alındığı tarih 01.02.2007

Url-3 <*http://www.tse.org.tr/Turkish/abone/Standard_Ara.asp?Durum=IcsTablosu&Sira=1&EskiKod=91.040*>, alındığı tarih 01.03.2007

Url-4 <*http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=24868&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html*>, alındığı tarih 15.07.2007.

Url-5 **<***http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnks=&report=turkiye_ilce_koy_sehir.RDF&p_il1=37&p_kod=1&desformat=html&ENVID=adnksEnv*>, alındığı tarih 01.03.2007.

Url-6 <*www.kastamonu.gov.tr*>, alındığı tarih 15.07.2005

Url-7 <*http://www.koroglugazetesi.com/index.php?option=com_content&task=category&sectionid=6&id=79&Itemid=78*>, alındığı tarih 01.01.2006

Url-8 <*www.bolu.gov.tr*>, alındığı tarih 01.07.2005

Url-9 <*www.cankiri.gov.tr*>, alındığı tarih 01.04.2005.

Url-10 <*http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/Çankırı%20tarihi*>, alındığı tarih 01.03.2007.

Url-11 <*http://www.cankirininsesi.com/Haber_belediye.htm*>, alındığı tarih 01.10.2006.

UZUNÇARŞILI, İ. H., 1941. *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal,* İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İ. H., 1972. *Osmanlı Tarihi,* Cilt I, Ankara.

UZUNÇARŞILI, İ. H., 1975. *Osmanlı Tarihi,* Cilt II, Ankara.

ÜÇOK, A. K., 2002. *Çankırı Coğrafyası,* Okuyan Adam Yayınları, Ankara.

ÜNLÜ, A., R., 2000. *Tarih Boyunca Gerede, Mengen, Yeniçağa, Dörtdivan, Gerede Tarih ve Kültür Ansiklopedisi 1,* yayınlayan Adem Çevik.

ÜNLÜOL, K., 2000. *Gerede'de Tarihi, Turistik Mekanlar ve Mesire Yerleri*.

WARREN, WORTHINGTON, TAYLOR, 1998. *Context: New Buildings In Historic Settings,* Architectural Press, the University of York, İngiltere.

YALÇIN, O., 1961. *Bolu*, Özyürek Yayınları, Özyürek Yayınevi, İstanbul.

YAMAN, T., M., 1939.*Osmanlı İmparatorluğu Mülki İdaresinde Avrupalılaşma,* İdare Dergisi, Ankara.

YAMAN, Z., 2003. *Kastamonu Turizm Envanteri/Gezi Rehberi 2003*, Kastamonu.

YAŞAR, F., 1990. *Her Yönüyle Araç,* İkinci baskı.

YILDIRIM, N., 1985. *Tanzimattan Cumhuriyete Koruyucu Sağlık Uygulamaları* maddesi, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İletişim yayınları, İstanbul; cilt **5**, sf: 1320-1338 arası.

YILMAZ, M., 1994. 19. yy. ortasında Bolu Eyaleti Kastamonu Sancağı'na Bağlı Kazalardaki Sosyo-ekonomik Yapı Özellikleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Türk İktisat Tarihi Bilim Dalı, *Yüksek lisans tezi,* İstanbul.

ZEREN, N., 2001. Türkiye'de Tarihi Değer Koruma Konusunda önemli olayların sıralanması, Türkiye'de kültürel ve doğal çevre koruma politikalarının gelişimi, *1968 den 21. yüzyıla ulusal fiziki planlama semineri,* TMMOB Mimarlar Odası.

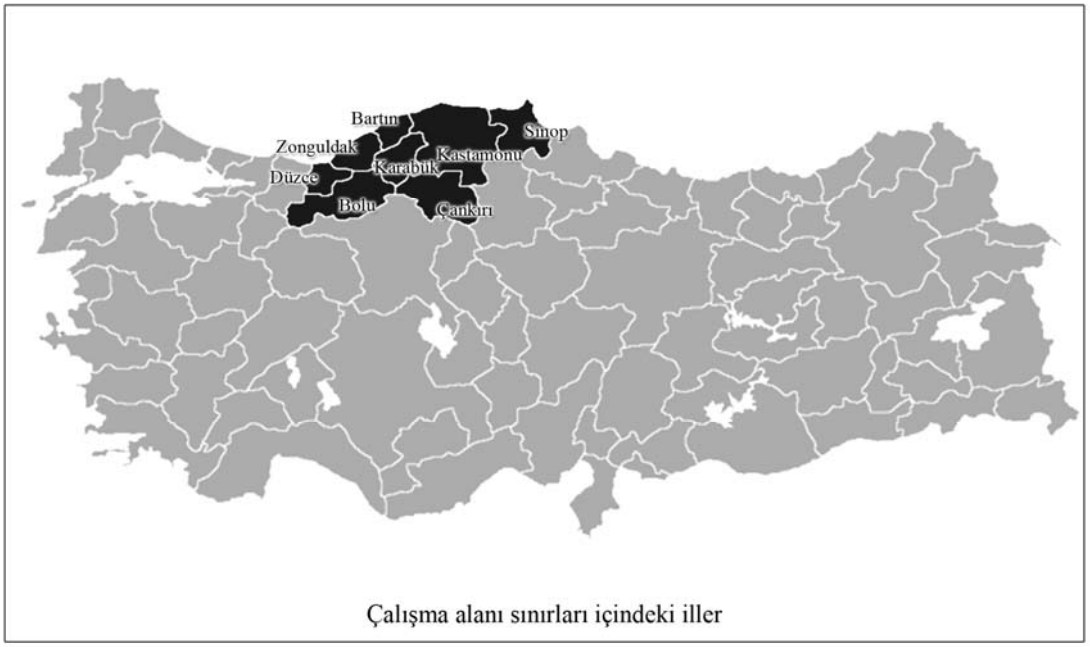
ZEREN, TEZER, YİĞİTER, 2001. *Zeyrek, a study in conservation,* İ.T.Ü. Publication, İstanbul.

ZİYA, A., 1990. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yasalarımız Dizini (1839-1923),* Çev: N. Onat, Danıştay Yayınları, Ankara.

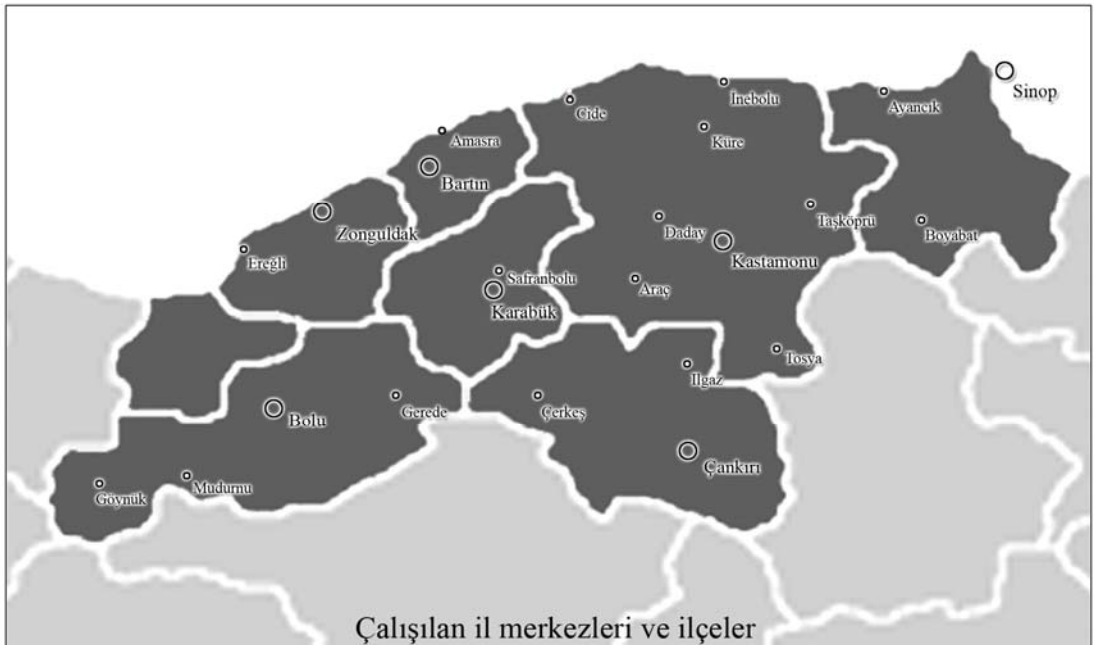
EKLER

		Sayfa no:
Ek A:	Çalışma alanını gösteren haritalar	415
Ek B:	"Masârıf-ı hazâine-i şâhânede ru'yet olunan bilcümle ebniye hakkında bu kere bitta'dil kaleme alınan nizâmnâmedir."	417
Ek C:	"Ebniye–i Emiriye Ve Vakfiyye İnşaât Ve Tamirâtı Hakkında Nizâmnâme"	423
Ek D:	Kültürel miras olan kamu yapılarının korunması, 19. yüzyıl kamu yapıları ve yeniden kullanımı ilgilendiren uluslararası koşullar, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti koşulları	429
Ek E:	Kastamonu idari bölümlenmesini gösterir tablo	437
Ek F:	Salnamelerde Kastamonu	441
Ek G:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi, yerleşimlere ait arşiv bilgileri	495
Ek H:	Kamu yapılarının yerleşim ilişkilerini gösterir vaziyet planları	501
Ek I:	Plan örnekleri	529
Ek J:	Cephe tipolojisi ve cephe krokileri	537
Ek K:	Günümüzde var olan ve varolmayan yapıların listeleri ile yapıların korunmuşluk durumlarını gösteren çizelgeler	593
Ek L:	Yeniden kullanım anketi soruları	601
Ek M:	Yeniden kullanım anketi cevapları	605
Ek N:	19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti sınırlarında bulunmuş gezginlerin yayınlarında bahsettikleri yerleşimler.	623
Ek O:	19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti sınırlarında bulunmuş gezginlerin yayın kaynakçası	625
Ek P:	19. yüzyıl Kastamonu haritaları kaynakçası	627
Ek R:	Kamu Yapıları (Mebani-i Emiriye) ile ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgeler	631
Ek S:	Diğer çizelgeler	647
Ek T:	Başbakanlı Osmanlı Arşivi Plan ve Proje Arşivi'nde çalışma konusu ile ilgili var olduğu tespit edilen plan ve projeler	649

EK A: ÇALIŞMA ALANINI GÖSTEREN HARİTALAR

Şekil A.1. Çalışma alanı sınırları içindeki iller

Şekil A.2. Çalışılan İl merkezleri ve İlçeler

EK B: "MASÂRIF-I HAZÂİNE-İ ŞÂHÂNEDE RU'YET OLUNAN BİLCÜMLE EBNİYE HAKKINDA BU KERE BİTTA'DİL KALEME ALINAN NİZÂMNÂMEDİR"

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tarih: 20/Ş /1273 (Hicrî) (15 Nisan 1857 Miladi), Dosya No:370, Gömlek No:16265, Fon Kodu: İ.MVL., 'Hazine-i şahane masarifi olarak görülen ebniye hakkındaki nizamnamenin gereği gibi uygulanması.'

Transkripsiyonu:

"Masârıf-ı hazâine-i şâhânede ru'yet olunan bilcümle ebniye hakkında bu kere bitta'dil kaleme alınan nizâmnâmedir.

Birinci mâdde Mîrî ebniyesinden muhtâc ta'mîr olan mevaki'in dersa'âdetde bin ve taşralarda ikibin guruşa kadar bilâ istizan vukû'bulan masarıfât-ı kema-kâne hazînece kabul olunacakdır ve taşralarca bu tarafdan istizan ile cevabı vurûdine değin te'hîrinde mahâzîr ve mezarrât mütehakkık bulunan ta'mîrât içün nihâyet dört bin guruş tecâvüz etmiyen masraf dahi usûl-u mevzû'asına muvâfık sûretle ru'yet olunduğu halde kâ'ide-i câriyesi vecihle tesviye ve mahsûb kılınacakdır.

İkinci mâdde Taşraların *postacada* olan işlek köprüler ve hükümet merkezlerinde bulunan habishâneler ve asâkir-i şâhâne ikâmet eden kışlalar ve bunların müştemilâtından 'addolunan ahûrlar ve mühimmât ve barut konulan yerler nâgihânı ba'zı 'ârıza sebebiyle birinci mâddede tahdîd kılınan mikdârdan ziyâde masârıfa muhtâc olunarak musta'celen icrâ olunacak ya'nî kat'an ta'hîr kabul etmeyecek ta'mîre luzûm-u kavî gösterdiği sûretde bu bâbda olan mecbûriyet-i sahîha hey'et me'mûrîn-i mahalliyenin şehâdet-i 'umûmiyesi ve mührü altında olmak üzere ba mazbata bu tarafa 'arz ve inhâ kılmak ve nâbecâ sarf olunduğu ve irâdesi sudûrına değin her tevkîfinde be'is olmadığı devletce tahakkuk eder ise ol mazbatayı temhîr edenlere tazmîn etdirildikden sonra kenduleri dahi mes'ûl tutulmak şartıyla o makûle gâyet musta'cel ve muhim olan ta'mîrâtın derhal keşif ve münakasası icrâ olunarak defter-i sahîhi ve tanzîm kılınacak mukâvele senedinin memhûr nüsha-ı sâniyesi takdîmiyle beraber keyfiyeti istizân olunup masârıfı nihâyet inhâya on bin guruşa tecavüz etmemek şartı re's-i mes'ele-i me'zûniyeti bilinerek mukâvele senedi temhîr kılındıkdan sonra buna dahi mahallince mübâşeret olunması câ'iz olabilecekdir ve işbu on bin guruş dahi tecâvuz eder gerek ta'mirât gerek müceddeden yapılacak ebniyenin beher hâl evvelce istizân kılınıp irade-i seniyye mute'allık buyurulmadıkca masarıfâtı mahallerinde ru'iyet ve tesviye olunur ise hazînece hiç bir serişte ile kabul ve mahsûb kılınmayarak ruhsat vereni me'mûriyete tazmîn ettirilecekdir.

Üçüncü mâdde dersa'âdetde masârıfı hazâ'in-i şâhâneden tesviye olunacak gerek mîrî ve gerek evkâf-ı şerîfe ebniyesinden ta'mîri icab eden ve müceddeden inşâsı lâzım gelen binanın keyfiyeti evvel emirde mensûb olduğu mahallin meclis veya me'mûr-u mahsûsu tarafından ba mazbata ve istidâ ol mahallin amiri makamına ifâde ile oradan dahi babı'âliye 'arz ve inhâ olundukda hazâ'in-i celileye beyhude masârıfdan vikâyeten ve mültezim olan kâ'ide-i tasarruf ve idâreye ri'âyeten bunlardan elzem ve te'hîrine mazarrat malhûz ve musellem bulunan binaların keşfi icrâ ettirilmek üzere mîrî ebniyesinden ise babı'âliyeden mâliye nezâreti celiliyesine ve evkâfa mute'allik ise evkâf-ı humâyûna nezâret behiyyesine bilhavâle zikr olunan nezâretlerden dahi ticaret nezareti ebniye umûrunun müte'allik olduğu nizâmât cânibine evrâkı irsâl ile nezâreti muşarun ileyha ma'iyetinde olan ebniye meclis me'mûrların ve ta'mîr veyahud inşa olunacak binanın masârıfatı tesviye edecek hazînelerden

munâsıb birer me'mûr-u ma'rifet ve nezâretiyle kemâl-i dikkat ve istikâmetle mu'âyene ve keşif etdirilerek ve şekil ve hey'eti ve herbir hâl ve keyfiyeti gösterilerek tanzîm kılınacak defter-i sahîhi üzerine beyânnâmesi dahi yapılarak cümlesi tarafından başka başka temhîr olunup ticaret nâzırı bulunan zât tarafından dahi icrâ olunan keşfin sıhhatini tasdîken ziri ayruca temhîr birle evvel defter bâlâsına keşif olunmuş olan binayı muvâfık keşif olarak layıkıyla ta'mîr ve inşâ edeceğine ve sonradan 'ilâve olundu ve şöyle böyle oldu veyahud fiyatı kesbi terakki eyledi denilub ziyâde akçe ve masraf iddi'â edemeyeceğine dâ'ir uhdesine kalacak kalfa vesâ'ir der'uhde edecek kesan taraflarından varaka-i sahîha üzerine muharrer sened alınacağı sürhla işâret olundukdan sonra mevki' münâkasaya konulacakdır.

Dördüncü mâdde cânib-i mîrîden ta'mîr ve inşa olunacak ebniye masârıfı hakkında icrâsı elzem olan münâkasa usûlu telefâtın men'i ve bunların mukâveleye rabtı dahi hitâmında zarar ve ziyân iddi'âsının def'i içun olmasıyla ba'deizîn mâdde-i münâkasa gerek dersa'âdetde olsun ve gerek taşralarda bulunsun yalnız tüccâr kalfalarına hasrıile dâ'iresi tazyîk olunmamak üzere devletce muvazzaf olan memûrînden mâ'adâ her kim ızhâr-ı taleb eylerse sâ'ir ebniye kalfaları gibi ta'ahüdü kuvvetli bir sûrete konularak ve mukâvele senedi dahi şarâyıtı muktazasıyla tanzîm olunarak bilmünâkasa ebniye ta'mîr ve inşâsını der'uhde edebilecekdir.

Beşinci mâdde; Kâffe-i ebniyenin münâkasası icrâ olunmaksızın ta'mîr ve inşâsı ve Dersa'âdetde bin guruştan yukaru masraf mutevakkıf olan ta'mîrâtın bilâ istizân icrâsı ve ta'mîr ve inşâsı derdest olan ebniyenin tevsi'iyle bilâ ruhsat keşfinin hâricine çıkılması ya'nî tevsi'i ve 'ilâve sûretine gidilmesi memnû' olduğundan bu memnû'iyyet kemakâne mevcûd ve bâkî olacakdır ve ta'mîr ve inşâsı maktu'en bâ-sened mukâvele ihâle olunan binâlar mute'allık olduğu mahalle me'mûr ve âmirleri tarafından emir ve tenbîh ile 'ilâve ve tevsiyye sûreti teklîf olunur ise kabul ve icrâ eylememesi ve şayed kabul eyler ise olunan 'ilâvenin masrafı hazîneden tesviye ve ru'yet olunmayacağı kat'ice bilmesi için taahhud edecek kalfa ve sâ'irenin mukâvele senedine derc olunarak buna dâ'ir iddi'â ve istid'â vukû'unda hâric keşif olan masârıfı emreden mahallden aramak üzere o misullu iddi'â cânib-i hazîneden tanınmıyacakdır ve ebniye der'uhde edenlerin şu ma'zeret nizâmiyesi meydânda iken keşfinden fazla cüz'î ve küllî kenduye ilâve ve tevsiyye sûretini emir ve teklif muğâyir hakkaniyet olucağından vukayeten lin-nizâm bu makûle teklifâta hiç bir âmir ve me'mûr tarafından cur'et ve kıyam vuku'u câ'iz olmayacakdır.

Altıncı mâdde; Dersa'âdetde olan mîrî ve evkâf ebniyesinde dahi te'hîr ta'mîr ve inşâsı kabil olmayacak vecihle serî'en icâbına bakılması mecbûriyet tahtında bulunub masrafı bin guruşu tecâvüz eden ve istizâne mütevakkıf olan binâlar keyfiyeti derhal mute'allık olduğu mahallden bâb-ı 'âliye inhâ ve keşfi ve mu'âmelât sâ'iresi tamâmen ve serî'en icrâ olunarak tanzîm kılınacak mukâvele senedinin temhîriyle beraber der'uhde edecek kalfa ve sâ'ireye teshîlen lil-maslaha-ı ebniye-i nezâret behiyyesi tarafından ruhsatı hâvî memhûr sened i'tâsıyla hemen ol binânın ta'mîr ve inşâsına mübâşeret kılınacaktır ve bunun masrafını ru'yet edecek hazîne cânibinde dahi tanzîm olunan mukâvele senedinin hükmü muvafık-ı kâ'ide ve nizâm olduğu hâlde mu'âmelât-ı muktazıyası bir an evvel ifâ birle(?) keyfiyetti bâ-takdîr istizân kılınarak irâdesi şeref sudûruyla havâlesi tarihinden nihâyet yirmi gün kadar icâb eden mübâşeret sûretinin i'tâsına himmet olunub te'hîri hâlinde sebeb olan me'mûr hizmetinden dur ve mehcûr olacakdır.

Yedinci mâdde Ebniye-i mütevennia'dan birinin gerek ta'mîr ve gerek tecdîdine lûzûm görünerek mensûb olduğu mahallden vukû' bulan inhâ üzerine keşif ve münakâsası icrâ ve irâdesi şerefsudûr ederek der'uhde eyleyen adamın yedine mubâşeret sûreti i'tâ birle ta'mîr ve tecdîdine mubâşeret kılındığı mute'akiben yeniden ta'mîrât açılacak ve tevsî' ve 'ilâve olunacak olur ise ol binâ derhâl tevkîf olunub keyfiyyeti bâb-ı 'âliye inhâ ve ticâret nezâret behiyyesi ve ebniye meclis ma'rifetiyle bilmu'âyene keşfi ve tedkîkât-ı lâzimesi icrâ kılınarak evvelki keşfinden fazla ne mikdâr masârıf vukû' bulacağı gereği gibi anlaşılıp ve icrâ olunacak münâkasa-ı cedîdesine tevkifan keşfi sâbıkına bil-'ilave mukâvele senedi tecdîd etdirilub iktizâsı bâ-takrîr Bâb-ı 'âliye 'arz ve inhâ ile meclis-i vâlâda dahi tedkîk ve ru'yet olunmadıkça ve hak-ı payi 'âliyeden bilistizân ruhsatı seniyye-i şâyâne

buyurulmadıkça ta'mîratın tevsî' ve binânın 'ilâvesi bervecihle câ'iz olamayacak ve me'mûru cânibinden bilistizân yapılabilir ve der'uhde eden âdem tarafından muvafâkat olunur ise evvelki keşfinden ziyâde giden masraf cânib-i hazîneden kabûl ve tesviye olmayacaktır.

Sekizinci mâdde devletce yapdırılan ebniye hakkında mer'î olan keşfi sânî keyfiyeti ta'mîr ve inşâ olunan ebniyenin emâneten yaptırılması hakkında olmak iktizâ ederek böyle bâsened-i mukâvele maktû'an ta'mîri ve inşâ etdirilen ebniyenin ta'yîn-i masârıfı içun keşfi sânî icrâsına hâcet kalmayub fakat olunan ta'mîr ve yapılan binânın keşfine muvâfık sûretle metanet ve rasâneti görülmemiştir ve dâhil keşfi olan mahaller tamamıyla tesviye ve inşâ olunmamışdır ve defter keşfine idhâl olunan eczâyı ebniye 'ayniyle sarf vaz'a kılınmıştır yalnız buraları bilinmek içun keşfi sânîsinin icrâsına lüzûm olmakla ve şu tedkîkâtın icrâsı dahi ticâret ebniye nezaretinin ve ebniye meclisinin dikkat edeceği vazâ'if-i muhimmeden bulunmakla her binânın esnâ-yı ta'mîr ve inşâsında vukû' bulacak yani müte'allik olduğu mahallden ifâ kılınacak mütemâdiyeden başka hitâmında dahi mensûb bulunduğu mahallden nezâret-i muşârun ileyhâya beyânı keyfiyyet olunarak berminvâl muharrer keşfi sânîsi icrâ ve hilâf ta'ahhüd noksan bir şey yapılmış ise ikmâline i'tinâ ile böyle hilâf-ı mukâvele ve ta'ahhüd hareketi tebyîn eden âdeme fî mâbad fî ebniye ta'mîr ve inşâsı havâle olunmamak üzere ebniye meclisinde dikkat kılınacaktır.

Dokuzuncu müceddeden inşâsına lüzûm görünen ebniye-i cesîmenin evvel emirde harîtası yapılub Bâb-ı 'âliye takdîm ve ebniye meclisi ma'rifetiyle masârıfı keşif ve tahmîn olunarak ibtidâ hazîne-i celîlenin îrâd ve masârıfı muvâzenesi defterine müraca'atla eğer ebniye masârıfı karşılığı için tertîb olunan akçe inşâsı inhâ kılınan ebniyenin ru'yet masârıfına kifâyet edeceği anlaşılır ise meclis-i mezkûrdan beyânnâmesi yapılup vâki' münâkasaya çıkarılarak keşfinden ehven yapmağa ve matlûb olan metânet ve rasâneti gözetmeğe ta'ahhüd eden ve kavî kefîl gösteren olur ise maktû'an ihâlesi câiz olabilub ancak inşâ olunacak binâ cesâmetli olarak bervechi maktû'a der'uhdesine tâlib bulunmadığı takdîrde emâneten inşâsına mecbûriyet hâsıl olacağından bu misüllü ebniye-i cesîmeye emâneten ta'yîn olunacak zât dersa'âdetde ise meclis-i vâlâda ve taşralarda ise bulunduğu mahalin büyük meclisinde masârıfı ebniyeden zimmetine akçe geçirmemek ve ma'iyetinde istihdâm edeceği me'mûrların dahi zimmetlerine akçe geçirmemelerine dikkat etmek ve telef ve serık vukû'undan gereği gibi ittikâ eylemek üzere tahlîf olunarak dersa'âdetçe hazîne-i celîle ve meclis-i ebniye me'mûrlarından birer zât ta'yîniyle me'mûr olduğu binânın keyfiyet-i inşâiyesi ol binânın her rub'a mikdârı tamâmında mu'âyene ve keşifi ile yoklanarak ebniye içun verilen 'alelhesâb kâmilen sarf olunmuş ise diğer 'alelhesâb dahi 'itâ ve tamâmen sarf olunmadığı sûretde akçenin kusûru nereye verildiği ve mâ'adâ masârıfı içun daha ne mikdâr akçe i'tâsı lâzım geleceği teftîş ve su'âl olunub ve teslîmâtı ona göre uydurulub tekmîline kadar bu usûl devâm üzere icrâ kılınacakdır ve taşra ebniyesinde dahi tesvi-i 'alel hesâbın vulât ve defterdâr ve mâl müdürleri cânibinden ve işbu yoklama usûlu meclisleri ve destgâhlarda müceddeden inşâ olunacak sufûn-u humâyûn haklarında iktizâsına göre bahriye meclisi tarafından ifâ etdirilecekdir.

Onuncu mâdde gerek dersa'âdetde ve gerek taşra mevki'lerinde barut hıfzı içün yapılacak ve ta'mîr olunacak cebehâne mahallerine bihıfzıhı ta'âlâ nüzûl-ı sâika her muhatarâtın def'i husûsûnda fâ'idesi mücerreb olan seyyale-i berkiyesinin mazaratın def'i içun isti'mâl olunan siper-i berkiye vaz' olunmak üzere hîn-i lüzûmunda ebniye meclisi ma'rifetiyle defter keşfine idhâlinden gaflet olmayacakdır.

Tarafından mühimmâtı harbiye nezâreti cânibine ihbâr olunacak ve kezâlike müceddeden yapılan veyahud ta'mîr olunan cevâmi-'i selâtîne minârelerine ve büyük kışla kulelerine dahi bervechi meşrû' siper-i berkiye vaz' olunmak içun ebniye meclisi tarafından mensûb oldukları mahallere ihtâr kılınacakdır."

Günümüz Türkçesine Çevirisi:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tarih: 20/Ş /1273 (Hicrî) (15 Nisan 1857 Miladi), Dosya No:370, Gömlek No:16265, Fon Kodu: İ.MVL., 'Hazine-i şahane masarifi olarak görülen ebniye hakkındaki nizamnamenin gereği gibi uygulanması.'

Masrafları devlet hazinesinde görülen tüm binalar hakkında bu defa düzeltilerek yazılan tüzüktür.

Birinci madde Devlete ait binalardan tamire ihtiyacı olan mevkilerden İstanbul'da bin, taşralarda iki bin kuruşa kadar, izinsiz olan, masraflar hazinece kabul olunacaktır ve taşralarca, izin ve cevabı gelinceye dek, gecikmesinde zararlar ve hakediş zararları bulunan tamirat için sonuçlandığında dört bin kuruşu aşmayan masraf da, konulmuş yönetmeliğe uygun görüldüğü durumda, geçerli kurallar doğrultusunda yoluna konup hesabı kapatılacaktır.

İkinci madde Taşraların *pastacadan* olan işlek köprüler ve hükümet merkezlerinde bulunan hapishaneler ve kışlalar ve bunların eklentilerinden sayılan ahırlar ve savaş malzemeleri ve barut konulan yerler, ansızın gelen bazı aksamalar sebebiyle birinci maddede sınırlanan miktardan fazla masrafa ihtiyaç duyarak çok acele yerine getirilecek yani kesinlikle geciktirme kabul etmeyecek tamire kuvvetle gerek duyduğu durumda bu anlamda olan gerçek zorunluluk, yerel memurların genel tanıklığı ve mührü altında olmak üzere tutanak ile, bu tarafa sunulup ve bitirilip, uygun olmayarak harcandığı

ve buyruğu çıkıncaya dek, durdurulmasında zarar olmadığı devletçe anlaşılırsa o tutanağı mühürleyenlere tazminat verildikten sonra kendileri de sorumlu tutulmak şartıyla o söylenilmişe çok acele ve önemli olan tamiratın hemen keşif ve eksiltme ile ihalesi yapılarak doğru *kayıt* defteri ve düzenlenecek sözleşme senedinin mühürlü ikinci kopyası sunulmasıyla beraber nasıl olabileceği hakkında izin talep edilerek harcanan para sonunda on bin kuruşu aşmamak şartıyla konu başlığı ile alakalı izin gözönünde tutularak sözleşme senedi mühürlendikten sonra buna da yerel olarak başlanabilir ve bu on bin kuruşu aşarsa tamirat veya yeniden yapılacak binanın her halde birinci olarak izin talep edilip padişah istemedikçe masrafları yerinde görülür ve düzenlenirse hazinece hiçbir tutanak ile kabul olup ve hesaplanmayarak izin vereni tazminat verecektir.

Üçüncü madde dersaadetde masrafları sultanın hazinelerinden düzeltilecek devlete ait veya vakıf binalarından tamiri gereken ve yeniden inşası gereken binanın nasıl olabileceği en başta ait olduğu yerin meclisi veya özel memuru tarafından tutanak ile ve çağırılan o yerin amiri makamına anlatılarak, oradan da bab-ı aliye sunulup sonuçlandırıldığında, hazain-i celileyi boşuna masraftan korumak ve bağlı olunan tasarruf kuralları ve idareye uyarak, bunlardan acil ve gecikmesinde zarar dikkate alınan ve doğruluğuna inanılan binaların keşfi yaptırılmak üzere devlet binalarından ise bab- aliyeden maliye nezaretine ve vakıflar iradesine bağlı ise evkaf-ı humayın nezaretine havale ile anılan nezaretlerden de ticaret nezaretine binaya bağlı meselelerin bağlı olduğu yönetmelik yanına evrakı konularak nezareti işaret edilen kapsamında olan ebniye meclis memurlarının ve tamir veya inşa olunacak binanın masrafları düzeltilecek hazinelerden olan birer marifetli memur ve dikkatli nezaretiyle ve o doğrultuda muayene ve keşif etdirilerek ve şekil ve heyeti ve her bir hal ve nasıl olabileceği gösterilerek düzenlenecek doğru defteri üzerine beyannamesi de yapılarak tamamı tarafından ayrı ayrı mühürlenip ticaret nazırı tarafından da yapılan keşfin doğruluğunu onaylayan altı ayrıca mühürlü olarak önce defter üstüne keşif olunmuş olan binayı uygun keşif olarak layıkıyla tamir ve inşa edeceğini ve sonradan ilave olundu ve şöyle böyle oldu veya fiyatı yükseldi denilip akçe ve masraf iddia edemeyeceğine dair yüklenici kalfa ve diğer yüklenici kimseler tarafından tasdik edilmiş belge üzerine yazılmış senet alınacağı kırmızı ile işaret olunduktan sonra yer eksiltmeye konulacaktır.

Dördüncü madde devlet tarafından tamir ve inşa olunacak binalar masrafı hakkında yerine getirilmesi gereken eksiltme yöntemi yok olmanın önlenmesi ve bunların sözleşmeye bağlanması da sonunda zarar ve ziyan iddasının bertaraf edilmesi için olmasıyla bundan sonra eksiltme maddesi gerek dersaadette olsun gerek taşralarda bulunsun yalnız tüccar

kalfaları denetimi altına alınarak dairesi zorlanmamak üzere devletçe görevli memurlardan başka her kim talep gösterirse diğer bina kalfaları gibi sözü güvenilir şekilde konularak ve sözleşme senedi de gerekli şartlara göre hazırlanarak eksiltme ile bina tamir ve inşasını yüklenebilecektir.

Beşinci Madde: Tüm binaların eksiltmesi yapılmadan tamir ve inşası ve Dersaadette bin kuruştan yukarı masraf tahsil edilen tamiratın izinsiz yapılması ve tamir ve inşası yapılmakta olan binaların genişletmesi ile ruhsatsız keşfinin dışına çıkılması yani genişletme ve ek şekline gidilmesi yasak olduğundan bu yasak olduğu gibi var ve kalıcı olacaktır ve tamir ve inşası götürü olarak sözleşme senedi ile ihale olunan binalar ilgili olduğu mahalle memur ve amirleri tarafından emir ve uyarı ile ek ve genişletme şekli teklif olunursa kabul edilmemesi ve yapılmaması, eğer kabul edilirse olan ekin masrafı hazineden ödenmeyeceği ve görülmeyeceğinin kesin olarak bilinmesi için üstlenecek kalfa ve diğerlerinin sözleşme senedine eklenerek bununla ilgili idda ve talep olduğunda keşif dışında olan masrafı emreden yerden soruşturulmak üzere o eşdeğer iddia hazinece tanınmayacaktır ve bina yüklenicilerinin şu mazeret düzenlemesi ortada iken keşfinden fazla, bölüm ve tamamen kendine ek ve genişletme şeklini emir ve teklif haksızlık vereceğinden düzeni korumak için bu çeşit tekliflere hiçbir amir ve memur tarafından cesaret edilmesi ve yapılması uygun olmayacaktır.

Altıncı madde dersaadette olan devlet ve vakıf binalarında da tamir ve inşası geciktirmesi kabul edilemeyeceği için hızla icabına bakılması gerekliliği altında bulunup masrafı bin kuruşu aşan ve izni bekleyen binaların nasıl olabileceği derhal ilgili olduğu yerden Bab-ı Ali'ye ulaştırma ve keşfi ve diğer işlemleri tamamen ve hızla yapılarak düzenlenecek sözleşme senedinin mühürüyle beraber yüklenici kalfa ve diğerlerine kolaylıkla çıkar için yüce ebniye nezareti tarafından ruhsatı içeren mühürlü senet verilmesiyle hemen o binanın tamir ve inşasına başlanacaktır ve bunun masrafını görecek hazine tarafında da düzenlenen sözleşme senedinin hükmü kural ve düzene uygun olduğu halde gerekli işler biran evvel yerine getirilerek nasıl olacağı danışılarak istenen padişah emriyle havalesi tarihinden sonuçta yirmi gün kadar gereken başlama şeklinin inatına çalışılıp gecikmesi halinde sebep olan memur hizmetinden uzaklaştırılacak ve sürülecektir.

Yedinci madde çeşitli binalardan birinin gerek tamir ve gerek yenilemesine luzum görünerek ait olduğu yerden olan sonuçlandırma/ulaştırma? üzerine keşif ve eksiltmesi yapılan ve padişah emri isteği ile yüklenici olan adamın eline başlamak şekli verilerek tamir ve yenilemesine başlandıktan sonra yeniden tamirat açılacak ve genişletme ve ek olunacak olur ise o bina derhal durdurulup nasıl olabileceği Bab-ı Ali'ye ulaştırılıp ve yüce ticaret nezareti ve ebniye meclisi aracılığıyla gözden geçirilerek keşfi ve lazım gelen inceleme yapılarak önceki keşfinden fazla ne miktar masraf olacağı gereği gibi anlaşılıp ve yerine getirilecek yeni eksiltmesine uygun olarak geçmiş keşfine ek ile sözleşme senedi yenilettirilip gerekeni rapor ile Bab-ı Ali'ye sunulup ve sonuçlandırılarak Meclis-i Vala'da da incelenip görüşülmedikçe hak-ı payi aliyeden izin ile ruhsatı seniyye-i şayane buyurulmadıkça tamiratın genişletilmesi ve binanın eki olduğu gibi uygun olamayacak ve memuru tarafından izinle yapılabilir ve yüklenici adam tarafından razı olunur ise önceki keşfinden fazla giden masraf hazine tarafından kabul olmayacak ve düzeltilmeyecektir.

Sekizinci madde devletçe yaptırılan binalar hakkında uyulan ikinci keşifin nasıl olacağı tamir ve inşa olunan binaların emaneten yaptırılması hakkında olmak gerekerek böyle sözleşme senedi ile götürü olarak tamiri ve inşa ettirilen binaların masraf tayini için ikinci keşif yapılmasına ihtiyaç kalmayıp fakat olunan tamir ve yapılan binanın keşfine uygun şekilde sağlamlığı görülmemiştir ve keşif içinde olan mahaller tamamıyla düzenlenmiş ve inşa olunmamıştır ve keşif defterine dahil olan bölümler binanın kendisi ile harcamaya koyulmuş yalnız buraları bilinmek için ikinci keşfin yapılmasına lüzum olmakla ve şu incelemenin yapılması da ticaret ebniye nezaretinin ve ebniye meclisinin dikkat edeceği önemli görevlerden olmakla her binanın tamir ve inşası sırasında oluşacak yani ilgili olduğu yerden yapılacak süreklilikten başka sonunda da ait olduğu yerden adı geçen nezarete nasıl olacağı bildirilip bu şekilde yazılı ikinci keşfi yapılarak ve ayrı düşen birşey söylenmiş eksik bir şey

yapılmış ise tamamlanmasına özen ile sözleşmeye ve söz vermeye aykırı hareketi beyan eden adama sonrası içinde bina tamir ve inşası havale olunmamak üzere ebniye meclisinde dikkat kılınacaktır.

Dokuzuncu Yeniden inşasına lüzum görünen büyük binaların herşeyden önce haritası yapılıp Bab-ı aliye takdim ve ebniye meclisi aracılığıyla harcamalar keşif ve tahmin olunarak başlangıç hazine-i celilenin gelir ve harcamalar dengelemesi defterine müracaatla eğer binalar masrafları karşılığı için düzenlenen akçe inşası sonuçlandırılan binaların görünen masraflarına yeteceği anlaşılır ise adı geçen meclisten bildirgesi yapılıp her ne kadar eksiltmeye çıkarılarak keşfinden daha az yapmaya ve talep edilen sağlamlığı gözetmeye söz veren ve güvenilir kefil gösteren olur ise götürü olarak ihalesi uygun olabilib ancak inşa olunacak bina büyük olduğundan kesin yüklenilmesine talip bulunmadığı takdirde emaneten inşasına zorunluluk gerek olacağından bu çeşit büyük binalara emaneten tayin olunacak kişi dersaadetde ise meclis-i valada ve taşralarda ise bulunduğu mahalin büyük meclisinde harcamaları binalardan zimmetine akçe geçirmemek ve yanında çalıştıracağı memurların da zimmetlerine akçe geçirmemelerine dikkat etmek ve bozulmak ve hırsızlık olayından gereği gibi sakınmak üzere yemin ederek dersaadetçe hazine-i celile ve meclis-i ebniye memurlarından birer kişi tayiniyle memur olduğu binanın inşasının nasıl olabileceği o binanın her dörtte bir miktarı tamamında inceleme ve keşfi ile yoklanarak binalar için verilen hesapa sayarak eksiksiz harcanmış ise diğer hesaba sayarak da ödeme ve tamamen harcanmadığı şekilde akçenin artanının nereye verildiği ve dışındaki harcamalar için daha ne kadar akçe ödenmesi gerektiği araştırılıp ve sorulup ve teslimatı ona göre uydurulup tamamlanana kadar bu yolda devam üzere yapılacaktır ve taşra binalarında da hesap üzere ödeme valiler ve defterdar ve mal müdürleri tarafından ve işbu yoklama usulu meclisleri ve tezgahlarda yeniden inşa olunacak gemiler haklarında gerekene göre bahriye meclisi tarafından ödetilecektir.

Onuncu madde gerek dersadetde ve gerek taşra mevkilerinde barut saklamak için yapılacak ve tamir olunacak cebehane mahallerine Allah'ın koruması ile yıldırım inmesi her zararın bertaraf edilmesi konusunda faydası denenmiş olan elektrik akımının zararların bertaraf edilmesi için kullanılan paratoner konmak üzere gerektiği zaman ebniye meclisi *aracılığıyla defter keşfine dahil etmekten dikkatsizlik olmayacaktır.

* Tarafından gerekli şeyler harbiye nezareti tarafına bildirilecek ve öylece yeniden yapılan veya tamir olunan selatin camileri minarelerine ve büyük kışla kulelerine de bu şekilde kanuna uygun paratoner koymak için ebniye meclisi tarafından ait oldukları yerler uyarılacaktır

EK C: "EBNİYE –İ EMİRİYE VE VAKFİYYE İNŞAÂT VE TAMİRÂTI HAKKINDA NİZÂMNÂME"

Kaynak: Osman Nuri Ergin, Mecelle-i Umur-ı Belediyye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Daire Başkanlığı Yayınları No:21, cilt 4, sf. 1740-1748

Günümüz Türkçesine çevirisi:

DEVLET BİNALARI VE VAKIFLAR İNŞAAT VE ONARIMI HAKKINDA YÖNETMELİK

20 Receb 1294H. – 31/Temmuz/1887 M.

Birinci bölüm

Birinci keşfin yapılış yolu

Birinci Madde: Yeniden bir yer inşasına gerek duyulduğu durumda öncelikle o binanın kaç kat olacağı, ne kadar odadan oluşacağı, her odada kaç pencere ve kaç kapı yapılacağını ve içinde havuz veya su deposu ve başka her ne yapılacak ise uzunluğu ve genişliğini ve binanın her katının boy olarak yüksekliğini gösteren ölçekli bir *resm-i musahattahı* yaptırılacak ve onarımı gerekli görünen binaların öncelikle nereleri tamir edilecek ise uzunluk ve genişlik ve yenilenecek şeyleri bir deftere kayıt ve yazdırılacaktır.

İkinci Madde: Yeniden inşa edilecek veya onarılacak binaların İstanbul'da ise Şehremaneti baş mühendisi, Emanet Hendesehanesi'nden (Mühendis Mektebi'nden) iki memur ve tecrübe olunmuş ve güvenilir dört ebniye kalfası ve Nafia mühendisi ve binaların büyüklük ve önemlerine göre Erkan-ı Harbiye subaylarından biri aracılığıyla ve taşrada olduğu halde belediye veya Nafia mühendisi ve yerel bina kalfaları ve eğer yapılacak yerde mühendis ve teknik bilgi sahibi kalfa bulunmadığı durumda varolan, sanat ustalarının en becerikli olanları yazı ile çağrılarak bunlar aracılığıyla keşif yapılarak kullanılacak gerekli şeylerin cins ve tür ve günlük ücretin miktarını içeren bir ilk keşif defteri düzenlenerek keşifte bulunanlar tarafından mühür veya imza olunarak binaların planları ile beraber İstanbul'da Şehremaneti Meclisi'ne ve taşralarda yerel idare meclislerine verilecektir.

Üçüncü Madde: İlk keşif defteri yirminci maddede gösterildiği şekilde mecliste bulunan fiyat defteriyle karşılaştırma ile keşif defterinde yazılmış binaya gerekli şeylerin fiyatları araştırıldıktan sonra inşa olacak veya onarılacak binaların kaliteler ve tarifler ve kullanılacak gerekli şeylerin tür ve sayılarını açıklayan, meclisce bir şartnamesi(mukavelenamesi) düzenleneceği gibi inşa ve tamir kanunlarını tam olarak göstererek ve binanın genişlik ve uzunluk ve yenilenecek şeyleri anlatarak yüksekliği meclis tarafından mühürlü bir de eksiltme pusulası düzenleneektir.

İkinci Bölüm

Eksiltme Yöntemi

Dördüncü Madde: Üçüncü maddede anlatılan ilk keşif defteri üzerine İstanbul'da çeşitli dillerde gazeteler aracılığıyla ve taşralarda vilayet gazetesi veya özel evrak ile eksiltme saati ve günü enaz bir hafta önce ilan olunacaktır.

Beşinci Madde: Dördüncü maddede gösterilen ilan üzerine inşaat ve onarımı yüklenmek isteyenler belirli süre içinde gelip çizimi ve şartnameyi inceleyip düşündükten sonra işin büyüklüğüne göre gereken kefalet senedine sahip oldukları veya kefilleri eksiltme pusulasını imzalamak üzere beraber olduğu durumda eksiltme gününden en az iki gün önce İstanbul'da

Şehremaneti Meclisi'ne ve taşrada yerel meclislere gelip istekli olduklarını açıklayacak ve kendilerinin ve kabul değer ise kefillerinin isimleri kayıt olunarak İstanbul'da baş mühendis hazır olduğu durumda ve taşrada Nafia veya belediye mühendisi bulunursa bunların huzurunda idare meclisinde eksiltme yapılacaktır. Ve görevlendirilmiş memurlardan başka talipler eksiltmeye kabul edilecektir.

Altıncı Madde: Yüklenici olmaya istekli olanlar eksiltme gününde Münakasa Meclisi'nde bulunacak ve eksiltme payları kesilince ne kadar adam var ise birer birer yazı ile çağrılıp pazarlığı kesilmiş olduğundan bahsederek yada azaltma yada çekilmeleri teklif olunup azaltanlar olursa eksiltmeye devam ve reddeden olursa enson payı karşısına vazgeçme ve imza attırılarak bu şekilde bütün taliplerin isteği kesildikten sonra son pay kimin üzerinde ise onun tarafından eksiltme pusulasının ekine "bu binayı şu kadar kuruş karşılığında inşa veya onarımı yükleniyorum" diye bir cümle yazılıp tarih konularak ona ve "ben de kefil oldum" diye kefiline mühür veya imza ettirildikten sonra eksiltmenin yapıldığı meclisin başkanı tarafından derhal kararı verilecektir. Ve bir binanın inşa veya onarımı eksiltmesine *pay verip* de sonradan gerek eksiltme sırasında gerek karar verildiği zamanda eksiltme yerinde bulunmayan istekliler haklarını kaybetmiş olacağından o çeşit eksiltme yerinde hazır bulunmayanlar için isimleri karşısına bulunmadıkları yazılarak hazırda bulunan şahitlerden iki kişi tarafından mühürlenir veya imzalanır.

Yedinci Madde: Karar verilen inşaat ve onarım eksiltmesinin son payı kaç kuruştansa miktarı bir pusulaya yazılarak İstanbul'da şehremaneti ve taşralarda hüküet konakları kapısının dışına ve gerekirse başka yerlere ve herkesin görebileceği yerlere yapıştırılacak ve o benzer karar verilmiş olan binalar inşa ve onarım masrafı onbin kuruş veya ondan aşağı ise üç gün geçene kadar yüzde beş ve eğer inşa ve onarım masrafı onbin kuruştan çok ise bu da üç gün geçene kadar onbin kuruş için yüzde beş ve ondan yukarısı için yüzde üç azaltan olursa kabul edilerek tekrar eksiltmeye devam olunacak ve söylenilmiş miktarlardan aşağı azaltmak isteyenlerin eksiltmeleri kabul edilmeyecektir.

Sekizinci Madde: Bir bina inşa ve onarımı için geçmiş maddelerde gösterildiği üzere eksiltme işlemleri yapılıp tamamlandıktan sonra son payı içeren ilgili yerlere pullar yapıştırılacağı gibi sonunda pay günüyle işin kararı gazeteler aracılığıyla da çeşitli dillerde ilan olunduktan ve eksiltmeye istekliler olduğu ümit olunan yerlere telgrafla da bilgi verildikten sonra zamanı belli gün sonunda daha eksiltmek isteyenler meydana çıkarsa önceki maddelerde gösterildiği gibi bina masrafının miktarına göre fiyat indirimi yapılması payların kesilmesiyle eksiltmeye karar verilip eksiltme olunan yerin en büyük memur tarafından eksiltme pusulasına "sipariş etme ve ihale olundu" cümlesi yazılıp ile sorumluluklrında *tekarrür eden* taliplerden usulune göre asıl evrak üzerine bir senet alınarak ve kefiline de onaylatılarak masrafın miktarı bitirme çerçevesi içinde ise hemen heyet tarafından da karşılık olarak müteahide bir senet verilecek ve eğer masrafın miktarı bitirme çerçevesi dışında ise vererek inşaata başlatılacaktır. Yazılı olarak eksiltme pusulasına ihale rakamı yazılan bina masrafından sonradan az ve çok her ne eksiltmek isterlerse istesinler kabul olunmayacaktır.

Dokuzuncu Madde: Karar verilmiş ve inceleme süresi dolmuş olan eksiltme pusulalarının sonuçta payı miktarına göre anılmış olan inşaat veya onarımın o miktar masrafla toptan (götürü olarak) ihalesine meclisçe fayda ve hayır görülürse götürü olarak ihalesi lazım geleceği gibi yapılacak yerlerin para durumuna/genişlik, bolluk ve harcanacak kereste ve diğer aletlerin meclisçe bilinen fiyat ve miktarına göre eksiltme bedelinin çokluğu anlaşılıp da emaneten inşa veya onarımında hazine faydası olabilir veya topta inşa veya onarımına hiç talip çıkmaz ise eksiltme bedelinden aşağı masrafla yaptırılmak üzere meclisçe güvenilir ve bina işinde bilgili memur atanmasıyla emaneten inşa etmek veya onarmak gereklidir. O halde hiçbir pay sahibinin davaya karışma hakkı olmayacaktır.

Onuncu Madde: Harcamaları bin kuruştan aşağı olan onarımın eksiltmesiz yapılması uygun olacaktır.

Onbirinci Madde: İstanbul'da inşa olacak ve onarılacak binaların Şehremaneti'nce eksiltmesi yapılırken karar verilenlerin belgeleri daireden gelmişse plan ve harita ve keşif defterleriyle beraber izin amacıyla geldiği daireye iade olunacak ve İstanbul Valiliğine müteallik ve ondördüncü maddede yazılı bitirme dahilinde bulunan binalardan ise gerekliliği yapılır veya izne ihtiyacı varsa tutanak ile Bab-ı Ali'ye sunulacaktır. Belediye inşaat ve onarımı, Belediye Kanunu hükümlerine bağlıdır.

Onikinci Madde: İnşa ve onarımı yüklenilen binaya sonradan gerektiği için veya kötü bir şey eklemek gerekirse başlangıçta bina inşa veya onarım geçerli olan kurallar uygun olarak keşif ve gereken işlemler tamamıyla yapılmadıkça birşey eklenmeyecektir.

Üçüncü Bölüm

Harcanacak Paranın Bitirme Dereceleri

Onüçüncü Madde: Köprü, hapisane, kışla ve yiyecek ve savaş malzemesi anbarı ve cebehane ve bunların şubelerinin onarıma ihtiyacı olurd geciktirilmesinin sakıncalı olduğu durumda ondördüncü maddede yaılı bitirme miktarından artan olsa bile hemen keşif ve eksiltmesi yapılarak onarımına başlanarak keşif defteriyle mukavele seneti kopyaları tutanak ile sunulacak ve izin alınacaktır.

*Ondördüncü Madde:*Her vilayette bulunan yerlerdeki devlet binaları alışılmış inşaat ve onarımı için herbir sene bütçelere uygun miktarda para konulacağından her sancak dahilindeki devlet binalarından onarım ve inşası gerekenlerin yine usul/esas üzere keşif ve eksiltmesi yapılarak onarım harcamalarının miktarı beşbin kuruşu aşmadığı ve bütçede gösterilen karşılığa yettiği halde yalnız vilayet tarafından izin ile harcanabilecek ve keşfin miktarı beşbin kuruştan fazla olur ise bütçede karşılığı bulunduğu durumda Dahiliye Nezareti'nden izin ile ondan sonra harcanacaktır[611].

Onbeşinci Madde: Bütçede karşılığı olmayan veya bütünlüklü/toptan para harcamasına gerek olan inşaat ve büyük onarımın ilk olarak esaslar üzere keşfi yapılarak planıyla diğer belgeleri tutanak ile Dahiliye Nezareti'ne sunulup hızlandırılacak ve vilayetçe gelecek sene bütçesi düzenlendiği zaman adı geçen inşaat masrafı da eklenip dahil edilerek düşünceler kısmında belgenin hangi tarihte gönderildiği gösterilecektir. Bu akla uygun binalar inşaat ve onarımı hakkında izinleri içeren emir verilmedikçe inşaat veya onarımına başlanmayacağı gibi resmi emir ulaştığında eksiltmesi yapılarak toptan ihale veya emaneten inşaat şekillerinden hangisine karar verilirse tutanak ile Dahiliye Nezareti'ne bildirilmekle beraber inşaat hakkında başlanılacaktır.

Onaltıncı Madde: Yüklenilen binanın belirlenen masraflarının yüzde onundan fazlasının peşinen ödemesi olmayacak ve bina yapıldıkça verilecek para tamamen ödenmeyip peşinden ayrı yüzde onu binaca meydana gelebilecek eksiklerin düzeltilmesi için alıkonarak biriken miktar para ikinci keşifin yapılmasıyla onaylanmasından sonra ödeneceği gibi emaneten inşa olan veya onarılan yerler harcamaları da bir defada memuru eline verilmeyip satın almalar meclisçe yapılarak alındıkça parası ödeme ve işçi günlükleri ve diğer ufak tefek masraflar da gözetim altında olarak memuru aracılığıyla düzelttirilecek ve ödettirilecektir. Bildirilmiş işlerin iyi gidişatına meclis heyeti özen gösterecek ve dikkat edecektir[612].

---

[611] Bu madde 26 Teşrinisani 1330/1914 tarihinde değiştirilmiş ve değiştirilmiş hali aşağıda belirtilmiştir.

[612] Bu madde 19 Kanunisani 1297/1882 tarihinde değiştirilmiş ve değiştirilmiş hali aşağıda belirtilmiştir.

Üçüncü Bölüm

İkinci Keşif

Onyedinci Madde: İstanbul'da emaneten ve götürü olarak/toptan yapılan inşaat ve onarımın sonunda ikinci keşfi ve ilk keşifte bulunan kalfaların dışında dört saygın kişi ve güvenilir kalfa beraber olmak üzere başlı başına Nafia mühendisleri aracılığıyla yapılacak ve düzenlenecek ikinci keşif defteri hazır bulunanlar tarafından mühürlenecek veya imzalanacak ve taşrada ilk keşifte belediye mühendisi bulunmuş ise Nafia ve Nafia mühendisi bulunmuş ise belediye mühendisi ve güvenilir bina kalfaları ve bunlar bulunmadığı durumda varolan sanatın en ustaları ve yerel meclisten gereği kadar katılacak memurlar aracılığıyla yapılacak ikinci keşif defterinin altı hepsi tarafından mühürlenerek yerel idare meclisine verilecektir.

Onsekizinci Madde: inşa olan veya onarılan binanın ikinci keşfi ilk keşfe ve istenilene uygun olduğu meclisçe onaylanmadıkça resmen teslimi uygun olmayıp onaylama emri oluşana kadar emaneten yapılmış ise memuru ve toptan/götürü usulu yapılmış ise müteahidi sorumlu tutulacaktır.

Ondokuzuncu Madde: Olayların tecrübelerinin gerekli şeyler ve kararlaştırılan şeylerin sıfatlarında/kalitesinde ve sağlamlık ve dayanıklılığında uygunsuzluk ve eksiklik görülürse incelenerek meydana çıkacak zarar müteahhidine ödettirilecektir.

Yirminci Madde: Keşif defterlerinin gerçeklerinin incelenmesinin yapılmasına sebep/vesile olmak üzere bina gereklerinden kireç ve tuğla ve kiremit ve büyük boy demir çivi ve kurşun ve demir ve çinko ve çimento ve cam ve boya ve teneke ve kıtık ve türlü kerestenin ve diğerlerinin cins ve geçerli fiyatlarını bildiren her ay başında bu tür malzeme satan esnafın cemiyetleri aracılığıyla üstü defterli birer tutanak düzenlenecek ve verilecek ve bu tutanaklar Emanet Meclisi'nde sırasıyla bir koçanlı deftere bağlanacaktır. Ve taşrada bu çeşit malzemenin cins ve geçerli fiyatı her ay başında yerel belediye dairesinden araştırarak bir deftere kayıt ile yerel meclislerinde saklanacaktır.

Yirmibirinci Madde: Her ikinci keşif defterinin onaylanmak için meclise gelişinde olayın inşaat ve onarımı yapılış zamanında yürütülmüş olan fiyatla ve birbirine uymayan zamanlarda yapılmış ise Yirminci maddedeki fiyat tutanağının altı aylığı toplanıp toplamın çıkanı altıya bölünerek meydana çıkacak miktar mutanassıt hesabıyla incelenecektir.

Yirmiikinci Madde: Binanın bulunduğu yer askeri alandan olup da Erkan-ı Harbiye subayı var ise onun gözlemiyle ikinci keşifleri yapılacak ve bunlar tarafından düzenlenecek ve verilecek mühürlü defterin altı lina veya vilayet meclisinden onaylanarak gerekli olan ödenecektir.

Yirmiüçüncü Madde: Harcamaları hazine-i şahaneden görülen tüm binalar hakkında 11 Ramazan 1273/1857 tarihli yönetmelik ile gurre-i Receb 1274/1858 tarihli ekinin hükümleri bu yönetmeliğin duyurulma tarihinden itibaren geçersizdir.

20 Receb 1294/1877 ve 19 Temmuz 1293

DEVLET BİNALARI VE VAKIFLAR İNŞAAT VE ONARIMI YÖNETMELİĞİNİN 16. MADDESİ YERİNE GEÇEN MADDE

11 Rebîülevvel 1299H. 31/Ocak/1882 M.

Onaltıncı Madde: Yüklenilen binanın belirlenen masraflarının yüzde beşinden fazlasının peşinen ödemesi olmayacak ve bina yapıldıkça verilecek para tamamen ödenmeyip *peşinden ayrı* yüzde onu binaca meydana gelebilecek eksiklerin düzeltilmesi için alıkonarak biriken miktar para ikinci keşifin yapılmasıyla onaylanmasından sonra ödeneceği gibi emaneten inşa olan veya onarılan yerler harcamaları da bir defada memuru eline verilmeyip satın almalar meclisçe yapılarak alındıkça parası ödeme ve işçi günlükleri ve diğer ufak tefek

masraflar da gözetim altında olarak memuru aracılığıyla düzelttirilecek ve ödettirilecektir. Bildirilmiş işlerin iyi gidişatına meclis heyeti özen gösterecek ve dikkat edecektir[613].

DEVLET BİNALARI VE VAKIFLAR İNŞAAT VE ONARIMI YÖNETMELİĞİNİN ONDÖRDÜNCÜ MADDESİNİN YERİNE DEĞİŞEREK GEÇEN MADDE

18 Cemazeyilevvel 1310H. – 08/Aralık/1892 M.

*Ondördüncü Madde:*Her vilayette bulunan yerlerdeki devlet binaları alışılmış inşaat ve onarımı için herbir sene bütçelere uygun miktarda para konulacağından her sancak dahilindeki devlet binalarından onarım ve inşası gerekenlerin yine usul/esas üzere keşif ve eksiltmesi yapılarak onarım harcamalarının miktarı beşbin kuruşu aşmadığı ve bütçede gösterilen karşılığa yettiği halde yalnız vilayet tarafından izin ile harcanabilecek ve keşfin miktarı beşbin kuruştan fazla olur ise bütçede karşılığı bulunduğu durumda Dahiliye Nezareti'nden izin ile ondan sonra harcanacaktır. Ve ruhsatsız veya bitirilme sınırından fazla harcanan para emreden ve harcayana ödettirilecektir [614].

DEVLET BİNALARI VE VAKIFLAR İNŞAAT VE ONARIMI HAKKINDAKİ 20 RECEB 1294H. – 31/Temmuz/1877M. TARİHLİ YÖNETMELİĞİN ONUNCU MADDESİNE EK

25 Cemazeyilahir 1329H. – 23/Haziran/1911 M.

Ayrı madde: Harcamalar toplamı beşbin kuruşu aşmayan onarım ve satın almaların gerektiği zaman eksiltmesiz yapılmasına nazırların/gözetenlerin izin vermesi uygundur.

Bu yönetmelik maddesinin yapılmasına Heyet-i Vukela görevlendirilmiştir.

Bu yönetmelik maddesinin devlet yönetmeliğine eklenmesini emrederim [615].

25 Cemazeyilahir 1329H. – 23/Haziran/1911 M.

DEVLET BİNALARI VE VAKIFLAR İNŞAAT VE ONARIMI HAKKINDAKİ 20 RECEB 1294H.- 31/Temmuz/1877 M. TARİHLİ YÖNETMELİĞİN ONUNCU MADDESİ 25 CEMAZİYELAHİRE 1329 TARİHLİ EKİNİN YERİNE GEÇEN MADDE

10 Muharrem 1330 H. – 31/Aralık/1911 M.

Bin kuruşu aşan inşaat ve onarım ve bunlara bağlı satın almalara gerektiği zaman eksiltme yapılmasına sorumlu nazırlar yetkilidirler. Bu yönetmelik maddesinin yapılmasına Heyet-i Vukela görevlendirilmiştir.

Bu yönetmelik maddesinin yapılacak mevkilere konulmasını ve devlet yönetmeliğine eklenmesini emrederim[616].

10 Muharrem 1330 H. – 31/Aralık/1911 M.

---

[613] Eski Düstur, Zeyl 2, sahife 131.

[614] Mecma-i Layiha-i Kavanin, sahife 572.

[615] Yeni Düstur Cilt 3, sahife 628

[616] Yeni Düstur Cilt 4, sahife 43

EK D: KÜLTÜREL MİRAS OLAN KAMU YAPILARININ KORUNMASI, 19. YÜZYIL KAMU YAPILARI VE YENİDEN KULLANIMI İLGİLENDİREN ULUSLARARASI KOŞULLAR, OSMANLI DEVLETİ VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ KOŞULLARI

Çizelge D.01: Kültürel miras olan Kamu Yapılarının korunması, Uluslararası koşullar

Tarih	**Uluslararası**
1900-09	1904 – IV. Mimarlık ve Yapım Kongresi sonuçları, İspanya, *ölü anıtlar iyileştirilmeli, yaşayanlar sürekli kullanım ile korunmalıdır* 1909 – Riegl, *Denkmalkutus (Anıtların modern kültü*): antikite, bozulma ve değer kavramları
1910-19	1914 - 1918 – I. Dünya Savaşı 1919 – Birleşmiş Milletlerin kuruluşu, uluslararası kültürel konuların görüşülmesi
1920-29	1929 **–** Gustavo Giovannoni, Norme per il restauro dei Monumenti (restorasyon kuralları)
1930-39	1931 – Atina Konferansı: Sanatsal ve Tarihi Anıtların Korunması Uluslararası Konferansı(International Conference for the Protection and Conservation of Artistic and Historical Monuments); uluslararası miras kavramı 1933 – Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi (CIAM), Yunanistan - Atina Sözleşmesi 1939 – II. Dünya Savaşı (1939 – 45)
1940-49	1941 – Atina Kartası (Le Corbusier tarafından yayınlanması) 1945 –Uluslararası Müzeler Konseyi'nin (International Council of Museums) (ICOM) kuruluşu
1950-59	1953 – Kültürel malların Korunması ve Restorasyonu Uluslararası Merkezi (lnternational Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) (ICCROM) kuruluşu, Roma, İtalya 1954 - Paris Konvensiyonu, Avrupa Kültürel Mirası tanımlanmıştır- Avrupa Konseyi 1957 – 1. Uluslararası Mimarlar ve Tarihi Anıt Uzmanları Kongresi (1st International Congress of Architects and Specialists on Historical Monuments), Paris, Fransa
1960-69	1960 – Avrupa Konseyi, anıtlar ve sitler için bir koordinasyon komitesini bünyesine dahil eder. Malraux Yasası, Fransa

	Çizelge D.01 (devam): Kültürel miras olan Kamu Yapılarının korunması, Uluslararası koşullar 1964 – Venedik toplantısı, 2. Uluslararası Mimarlar ve Tarihi Anıt Uzmanları Kongresi (2nd. International Congress of Architects and Specialists on Historical Monuments), Venedik, İtalya. Venedik Tüzüğü – Koruma için Uluslararası Karta 1965 – Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi'nin (International Council on Monuments and Sites, ICOMOS) kuruluşu 1967 - QUITO Normları
1970-79	 1972 – Dünya Mirası Konvansiyonu, kültürel ve doğal mirasın yerel olarak korunması hakkında tavsiyeler, Paris - Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme 1974 – Amsterdam Bildirgesi : Avrupa Mirası 1976 – UNESCO Konferansı, Nairobi: Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rolleri Konusunda Tavsiyeler 1978 – ICOMOS: sit koruma prensipleri 1979 – ICOMOS Burra Kartası, Avustralya.
1980-89	1983 - Appleton Kartası - Roma Deklarasyonu 1985 – Avrupa Konvansiyonunun Granada Konseyi, Avrupa mimari mirasının, kent ve ülke planlamada gerekli oluşu ve korunması hakkında. - Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi 1987 – ICOMOS, Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü)
1990-99	1991 – Dünya Mirası Kentler Ulusararası Semineri Quebec, 1992 – Dünya Mirası Merkezi, Büro ve Komite toplantıları organizasyonu ve fonu yönetme - Kültürel Miras Değeri Olan Yerlerin Korunmasına İlişkin Karta 1993 – Dünya Mirası Kentler Organizasyonu OWHC 1994 – Nara Konferansı, Japonya: otantiklik - Nara Özgünlük Belgesi 1995 - İngiltere İçişleri Bakanlığı'nın Tarihi Mülklere Müdahale Standartları (Secretary of the Interior's Standards for the Treatment of Historic Properties) 1996 – Avrupa Konseyi, 4. Avrupa Konferansı Kültürel Mirastan Sorumlu Bakanlar Toplantısı 1997 – UNESCO_OWHC Antlaşması 1999 – Ahşap Tarihi Yapıların Korunması İçin İlkeler - Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü - Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü - Burra Kartası, Avustralya ICOMOS
2000-07	2000 – Cracow 2000: medeniyetin gelişiminin temeli olarak kültürel miras. Cracow Kartası 2001- Avrupa Konseyi, 5. Avrupa Kültürel Mirastan Sorumlu Bakanlar Konferansı 2002 - ICOMOS Üyeleri İçin Etik Yükümlülükler Belgesi 2003 - Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyon İlkeleri, ICOMOS Kartası 2005 - RIGA Kartası - Avrupa Konseyi, Toplum için Kültürel Mirasın Değeri Hakkında Çerçeve Konvansiyonu, Faro 2007 - ICOMOS Kültürel Miras Alanlarının Sunumu ve Yorumlanması Kartası (ENAME Kartası)

Çizelge D.02: Osmanlı Devleti, 19. Yüzyıl Kamu Yapıları ve Yeniden Kullanımı ilgilendiren temel noktalar

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde kamu yapılarını ilgilendiren temel noktalar	Tarih
	1800-09
	1810-19
1822 - 'Mimarbaşılık' ve 'Şehreminliği' tarafından yürütülen yapım ve onarım uygulamaları birleştirilerek 'Ebniye-i Hassa Müdürlüğü' kurulmuştur. 1826 - Evkafı Hümayun Nezareti - Seraskerlik - İhtisab Nâzırlığı ve ona bağlı olmak üzere taşrada İhtisab Müdürlükleri oluşturulmuştur.	**1820-29**
1831 - Hassa Mimarlar Ocağı'nın kaldırılışı 1831 – İlk nüfus sayımı 1838 - Maliye Nezareti - Meclis-i Umur-u Nafia 1839 - Tanzimat Fermanı - Hazine-i Hassa Nezareti - Zaptiye Nezareti - Maarif Nezareti - Ticaret ve Ziraat Nezareti	**1830-39**
1840 - Mukataat Hazinesi'nin Miri Hazine (Hazine-i Amire) ile birleştirilerek "Hazain-i Amire" oluşturulmuştur. - Üç hazine (Hazine-i Amire, Maliye Hazinesi ve Hazine-i Redif) kaldırılarak tüm gelir ve giderleri Hazine-i Celile-i Maliye'de birleştirilmiştir. 1844 – ikinci nüfus sayımı ve temettuat kayıtları **1848 - Ebniyye Nizamnamesi** - Umur-ı Ticaret ve Nafia Nezareti kurulmasından sonra Ebniye Meclisleri ile beraber Ebniye-i Hassa Müdürlüğü bu kuruluşa bağlanarak, adı "Ebniye Muavinliği" olarak değiştirilmiştir - "Ebniye-i Seniyye Anbarı" kurulmuştur. 1849 - İkinci Ebniye Nizamnamesi	**1840-49**
1856 - Islahat Fermanı (Hatt-ı Hümayun) - Kamu Yararı İçin Satın Alınan Arazi Ve Emlak Hakkındaki Nizamname **1857 - "Masârıf-I Hazâine-İ Şâhânede Ru'yet Olunan Bilcümle Ebniye Hakkında Bu Kere Bitta'dil Kaleme Alınan Nizâmnâmedir"** - Ceza Kanunnamesi 1858 – Arazi Kanunu - İlk belediye düzenlemesi: "Devâir-i Belediyyeden Altıncı Daire İtibar Olunan Beyoğlu ve Galata Dairesi'nin Nizâm-ı Umûmîsidir." 1859 - Tapu Nizamnamesi ve eki	**1850-59**
1862 – " Taşra mülkiyye ve mal memurlarına verilen talimat" 1863 - Turuk ve Ebniye Nizamnamesi - "Her Nevi Ebniyeden Alınacak Harc Ve Rüsûmât Nizâmnâmesi" - "Rüsûm-I Keşfiyye Hakkında Nizâmnâme" - Nafia Nezareti	**1860-69**

Çizelge D.02 (devam): Osmanlı Devleti, 19. Yüzyıl Kamu Yapıları ve Yeniden Kullanımı ilgilendiren temel noktalar 1864 - Tuna Vilâyeti Nizâmnâmesi 1867 - Vilâyet-i Umûmiye Nizâmnâmesi - "Arazi-i Emiriyye ve mevkufenin tevsi-i intikalatına dair nizamname ve zeyli" 1868 - Ebniye İdaresi, Ticaret Nezareti idaresinde iken Şehremâneti'ne devredilmiştir - "Dersaâdet İdâre–i Belediyye Nizamnâmesi" 1869 – " Arazi-i Emiriyye ve mevkufe ve musakkafat ve müstegallat- ı vakfiyenin ba'de-l-vefat temin-i deyn etmesine dair nizamname"	
1871 - İdâre-i Umûmiye-i Vilâyet Nizâmnâmesi - " Vilayatın masarıf-ı umumiyesi hakkında talimat" 1874 –İstanbul ve Bilad-ı Selasede Yapılacak Ebniye'nin Sureti İnşası'na Dair Nizamname - Tapu Örgütü 1877 - Vilayet Kanunu - Dersaâdet Belediye Kânunu 1878 - Bahriye Nezareti 1879 - İstimlâk Kararnâmesi Eyalet emvalinin suret-i idaresi	**1870-79**
1881 - "Gazların Usul-i Hıfzı Hakkında Kararname" **1882 - Ebniye Kanunu** **1887 - Ebniye-i Emîriyye ve Vakfiyye İnşaât ve Tamirâtı Hakkında Nizâmnâme** 1888 - "Gaz ve İspirto Ambarlarına dair Talimat "	**1880-89**
1894 - Karantinalar hakkında tezkire	**1890-99**
	1900-09

Çizelge D.03: 20. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye Cumhuriyeti'nde kamu yapılarını ilgilendiren temel noktalar

20. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye Cumhuriyeti'nde kamu yapılarını ilgilendiren temel noktalar	Tarih
1906 - "Devâir-i Belediyyece İhdâs Olunacak Gaz Depolarına Dair Nizamnâme" - Asar-ı Atika Nizamnamesi 1908 – Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti'nin kuruluşu	**1900-09**
1912 - "İstimlâk Edilecek Emlâk-ı Emîriyye İçin Takdir Olunacak Bedelâtın Doğrudan Doğruya Defterdarlığa Tebliğine Dair Makâmı-ı Emânetin Devâire Tebliğ Olunan 17 Temmuz 1328/1912 tarihli ve 192 Numaralı Tezkiresi" - Muhafaza-i Abidat Hakkında Nizamname 1913 - "Esvâr Ve Kılâ'-ı Atîkadan Belediyeler İle Vilâyâta Terkolunacak Yerler Hakkında Kânun-I Muvakkat" 1914 - "İstanbul'da ve Vilâyâtta Devâir-i Belediyye Nâmına İstimlâk Olunacak Mahallerin Sûret-i İstimlâki Hakkında Kânun " - Evkaf Hümayun Nezareti bünyesinde "İnşaat ve Tamirat Müdüriyet-i Umumiyesi" 1919 – 1923 Kurtuluş Savaşı	**1910-19**
1920 – Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşu - "Kastamonu Vilâyetinde Teşkil Olunacak Memleket Hastahânelerine ve Seyyar Heyet-i Tıbbiye'ye Dâir Nizâmnâme" 1922 - Müzeler ve Asar-ı Atika Hakkında Talimat 1923 – Cumhuriyet'in ilanı - Asar-ı Atika ve Müzeler Müdürlüğü 1924 - Tevhid-i Tedrisat Kanunu (medrese ve medrese arsaları Maarif Vekaleti'ne, mektepler ve arsaları Özel İdarelere devredilmiştir) - Hilafetin İlgasına ve Hanedanı Osmaniyenin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Müteallik Kanun (saraylar, kasırlar ve bunlarla ilgili tüm taşınmaz ve değer içeren taşınır eserler Büyük Milet Meclisi'ne ve yönetimleri Milli Emlak Dairesi'ne bırakılmıştır.) 1925 - Milli Saraylar'ın kurulması - 677 sayılı yasa ile tekke, zaviye ve türbeler kapatılmıştır. 1926 – Medeni Kanun, Miri toprak sisteminin kalkması. - Çeşme, sebil ve şadırvanlar belediyelere devredilmiştir. 1927 - Muhasebe-i Umumiye Kanunu - Türk Yüksek Mimarlar Birliği'nin kuruluşu 1929 - Şose ve Köprüler Kanunu	**1920-29**
1930 - Yıkılmış kale ve kulelerin yıkıntı ve arsaları belediyelere devredilmiştir. 1580 sayılı Belediyeler Kanunu 1933 - Belediye Yapı ve Yollar Kanunu 1936 - 2762 sayılı Vakıflar Kanunu	**1930-39**
1944 – "Asar-ı Atika ve Müzeler Müdürlüğü "yerine "Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü" kurulmuştur.	**1940-49**

Çizelge D.03 (devam): 20. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye Cumhuriyeti'nde kamu yapılarını ilgilendiren temel noktalar	
1951 - Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kuruluşu 1954 – Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin kuruluşu	**1950-59**
	1960-69
1971 - Devlet Malları İşletme Bakım, Onarım Yönetmeliği 1973 - 1710 sayılı Eski Eserler Yasası	**1970-79**
1983 - 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu - 2863 sayılı yasa ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Bölgesel Koruma Kurulları oluşturulmuştur - Bayındırlık ve İskan Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname - 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu 1984 -Devlete Ait Taşınmaz Mal Satış, Trampa, Kiraya Verme, Mülkiyetin Gayri Ayni Hak Tesis, Ecrimisil ve Tahliye Yönetmeliği - Tarihî ve Bedii Değeri Olan Taşınmaz Malların Kiraya Verilmesi Hakkında Yönetmelik 1985 - 3194 Sayılı İmar Kanunu - Özel Hukuka Tabi Gerçek ve Tüzel Kişilerin Mülkiyetinde Bulunan Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Katkı Fonu Yönetmeliği 1986 - Tasarrufu Kısıtlanan Bina, Arsa ve Arazi Hakkında Yönetmelik	**1980-89**
1993 - Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Bakım, Onarım, Restorasyon, Değerlendirme, Muhafaza ve Nakil İşleri ile Bu Maksatla Hazırlanacak Projelerin Yapılması ve Arkeolojik Kazılarda Kullanılacak Aletlerin Alımı Hakkında Yönetmelik 1995 - Kamu Binalarının Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik 1999 - Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 660 sayılı İlke Kararı:" Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakımı, Onarımları ve Onarımların Denetlenmesine ilişkin İlke Kararı" - Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 662 sayılı ilke kararı: "Tescil Kaydı Bulunmayan Taşınmaz Kültür Varlığı Özelliğindeki Yapılar ve Yapı Elemanları "	**1990-99**
2002 - Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nün 03.04.2002 tarihli ve B.07.0.MEG.0.10/3149-0.2002/11596 sayılı genelgesi - 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu - 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu **2004 - 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun** - 25698 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları ile Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmelik"	**2000-07**

Çizelge D.03 (devam): 20. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye Cumhuriyeti'nde kamu yapılarını ilgilendiren temel noktalar - 25785 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik " - 25842 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan" Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik" - 25842 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, "Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik" - 25849 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamındaki Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulamaları ile Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmelik" - 25876 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanmasına Dair Yönetmelik " - 25887 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, "Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik" - 25990sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, "Ulusal Müze Başkanlıklarının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Yönetmelik" - 26006 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik " - 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu - 25908 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, "Kültür Yatırım ve Girişimlerinin Nitelikleri ve Nicelikleri Yönetmeliği" -25972 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, "Kültür Yatırım ve Girişimlerine Taşınmaz Kullandırılması Hakkında Yönetmelik" - 5084 sayılı "Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" uyarınca hazineye ait taşınmazların teşvik kapsamında değerlendirilmesi 2005 - 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" - "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği" - Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik - 25932 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 13 ve 14 üncü Maddeleri Gereğince Yürütülen İşlemlere İlişkin Yönerge - 26006 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulu'nun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine ilişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik -1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır - 5277 sayılı 2005 Malî Yılı Bütçe Kanunu 2006 - 26138 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış, Milli Emlak 304 Sıra Nolu Tebliği	

EK E: KASTAMONU İDARİ BÖLÜMLENMESİNİ GÖSTERİR TABLO

Bu çizelge Karal (1997), Yaman (1939), Şahin (1992), Tönük (1945), Karpat'ın (1985) yayınlarından derlenerek hazırlanmıştır.

Çizelge E.01: 19. yüzyılda Kastamonu idari bölümlenmesi.

1801	1831	1832	1843
(Kastamonu sancağı) (kazalar) Kastamonu Küre- i nühas Taşkörü Güney Zarı Eflani Araç Mergüze Kembolu Sırt Boyalı Akyürek Boyabad maad Gökçeağaç Küre-i hadid Devrekani Yörügani Araç Daday Göl Sinop Saray Çiğlene Gerze Çanlı Ayandon Nefs -i Sahil Akkaya Hoşalay Azdavay İnebolu Cide Durağan	(Kastamonu sancağı) (kadılıkmerkezleri) Kastamonu Taşköprü Boyabat Gökçeağaç Devrekani Zarı Küre - i Nühas Azdavay Devregan Güney Sinop Gerze Çanlı Akkaya İstefan (Ayancık) Ayandon Gineulu İnebolu Hoşalay Cide Göl Çilene Eflani Mergüze Araç Sarp Boyalı Yürükana Araç Gerede Akgüren	Kastamonu, Çankırı ve Safranbolu ile Anakara Müşirliğine bağlanır.	(Kastamonu sancağı) Anadolu eyaletine bağlıdır.

Çizelge E.01 (devam) : 19. yüzyılda Kastamonu idari bölümlenmesi.

1846 ve 1850	1860	1861	1864	
Kastamonu Vilayeti (bağlı sancaklar)	Vilayet iken mutasarraflık olmuştur.	Tekrar vilayet olmuştur.	(Kastamonu Vilayetine bağlı sancak ve kazalar)	
			Kastamonu sancağı:	Nefs-i Kastamonu
Kastamonu merkez		Kastamonu		Zağferanbolu (Safranbolu)
Kocaeli		Bolu		İnebolu
Bolu		Sinop		Tosya
Sinop		Viranşehir (Safranbolu)		Taşköprü
Viranşehir (Safranbolu)				Tatay (Daday)
				Araç
			Sinop Sancağı:	Sinop
				İstifan (Ayancık)
				Boyabat
			Kengırı Sancağı:	Kengırı (Çankırı)
				Çerkeş
				Kalecik
			Bolu Sancağı:	Bolu
				Göynük
				Gerede
				Ereğli
				Bartın

Çizelge E.01 (devam) : 19. yüzyılda Kastamonu idari bölümlenmesi.

1869			1876		
(Kastamonu Vilayetine bağlı sancak, kazalar ve nahiyeler)			(Kastamonu Vilayetine bağlı sancak, kazalar ve nahiyeler)		
Kastamonu Sancağı	Nıfs-i Kastamonu	Devrekani	Kastamonu Sancağı	Merkez Kaza	Devrekani
		Kuzyaka			Kuzyaka
		Akkaya			Akkaya
		Göl maa Sorgun			Göl ma Sorgun
	Taşköprü	Bağdere (Gökçeağaç)		Taşköprü	Bağdere (Gökçeağaç)
	Zağferanbolu	Eflani		Zağferanbolu	Eflani
	(Safranbolu)	Aktaş		(Safranbolu)	Aktaş
		Ulus			Ulus
	İnebolu	Küre-i nuhas		İnebolu	Küre-i nuhas
		Evrenye			Evrenye
		Fekaz		Tosya	Kargı
	Tosya	İskilip		Araç	İğdir
		Kargı			Afşar
	Araç	Sırt ma İğdir		Daday	Azdavay
		Mergüze maa Afşar		Cide	Fekaz
	Daday	Azdavay	Sinop Sancağı	Merkez Kaza	Gerze
		Cide		Boyabat	Turağan (Durağan)
Sinop Sancağı	Nıfs-ı Sinop	Gerze (Kasaba)		İstefan (Ayancık)	Çanlı
	Boyabat	Durgan (Durağan)	Bolu Sancağı	Merkez kaza	Gökçesu
	İstefan (Ayancık)	Çanlı			Kıbrısçık
Bolu Sancağı	Nıfs-ı Bolu	Gökçesu		Gerede	Mengen
	Gerede	Mengen		Bartın	Çarşamba
	Bartın	Çarşamba			Amasra
	Ereğli	Devrek		Ereğli	Devrek
	Göynük	Mudurnu		Göyük	Mudurnu
		Düzce		Mihalgazi	
		Akçahisar		Düzce	Akçahisar
Çankırı Sancağı	Nıfs-ı Çankırı	Tuht	Çankırı Sancağı	Merkez kaza	Tuht (Yapraklı)
		Koçhisar (ılgaz)			Koçhisar (ılgaz)
	Çerkeş	Bayındır		Çerkeş	Bayındır
		Karacaviran			Karacaviran
		Ovacık			Ovacık
	Kalecik	Şabanözü		Kalecik	Şabanözü
		İnallu ve Ballu			İnallu ve Ballu

Çizelge E.01 (devam) : 19. yüzyılda Kastamonu idari bölümlenmesi.

1877/1878	1881/1882 - 1893	1903			
				kazalar	nahiyeler
Araç	Kastamonu merkez kaza	Kastamonu sancağı		kastamonu merkez	Devrekani
İskilip	İnebolu				Akkaya
İnebol	Safranbolu				Kuzyaka
Cide	Tosya				Göl
Safranbolu	Taşköprü			İnebolu	Küre i nühas
Taşköprü	Daday				Abana
Daday	Araç			Zağferanbolu	Eflani
Tosya	Cide				Ulus
					Aktaş
Ereğli	Bolu merkez kaza			Tosya	
Bartın	Bartın			Taşköprü	Gökçeağaç
Düzce	Ereğli (Karadeniz)			Araç	Mergüze
Gerede	Gerede				İğdir
Göynük	Göynük			Daday	Azdavay
	Düzce			Cide	Hoşalay
	Mudurnu				
	Hamidiye	Bolu sancağı		Bolu merkez	
İstefan	Sinop merkez kaza			Ereğli	
Boyabat	Boyabat			Bartın	Amasra
	Ayancık		Düzce	Akçahisar	
Çerkeş	Çankırı merkez kaza		Hamidiye	Çarşamba	
Kalecik	Çerkeş		Zonguldak		
	İskilip		Gerede	Münekkin	
			Göynük		
			Mudurnu		
		Sinop sancağı	Sinop merkez	Gerze	
			Boyabat	Durağan	
			Ayancık	Çanlı	
		Kengırı sancağı	Çankırı merkez	Koçhisar	
				Tuht	
				Şabanözü	
			Çerkeş	Karacaviran	
				Bayındır	
				Ovacık	

EK F: SALNAMELERDE KASTAMONU

	Sayfa no:
SALNAMELERDE KASTAMONU EYALETİ	442
SALNAMELERDE KASTAMONU SANCAĞI	453
SALNAMELERDE SİNOP SANCAĞI	472
SALNAMELERDE BOLU SANCAĞI	477
SALNAMELERDE ÇANKIRI SANCAĞI	487

Bu ekteki bilgiler, aşağıda sıralanan salnameler incelenerek düzenlenmiştir.

1. Kastamonu Salnamesi defa 01 (1286 H. /1869 M. tarihli)

2. Kastamonu Salnamesi defa 03 (1288 H./1871 M. tarihli)

3. Kastamonu Salnamesi defa 07 (1292 H./1875 M. tarihli)

4. Kastamonu Salnamesi defa 08 (1293 H./1876 M. tarihli)

5. Kastamonu Salnamesi defa 10 (1295 H./1878 M. tarihli)

6. Kastamonu Salnamesi defa 13 (1298 H./1881 M. tarihli)

7. Kastamonu Salnamesi defa 15 (1306 H./1889 M. tarihli)

8.Kastamonu Salnamesi defa 20 (1317 H./1899 M. tarihli)

9. Kastamonu Salnamesi defa 21 (1321 H./1903M. tarihli)

KASTAMONU EYALETİ

1. KASTAMONU SALNAMESİ DEFA 01 (1286H./1869M. tarihli)

Çizelge F.01: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'ne göre Kastamonu Vilayeti Dahilinde Bulunan Rüşdiye Mektepleri (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.70,71)

İsim	**Öğrenci Sayısı**
Kastamonu Rüşdiye Mektebi	70
Daday Rüşdiye Mektebi	26
Bolu Rüşdiye Mektebi	48
Ereğli Rüşdiye Mektebi	87
Sinop Rüşdiye Mektebi	61
Kengırı Rüşdiye Mektebi	54

Bu dönemde komiser, sandık emini, iki katip ve iki komiser muavininden oluşan Vilayet Tarık Komisyonu'nun var olduğu, İnebolu, Kengırı ve Sinop için ayrı yol mühendisleri görevlendirildiği bilinmektedir. (Kastamonu Vilayet Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.112)

Kastamonu Vilayeti'ndeki askeri teşkilatlanma, 1288H./1871 M. tarihli Kastamonu Salnamesi'nde belirtilmiştir. Buna göre bu tarihte, Kastamonu, Kengırı, Bolu 'da taburlar; Bolu, Zağferanbolu, Kastamonu, Kengırı, Taşköprü'de ayrıca redif piyade alayları olduğu bilinmektedir. (Kastamonu Vilayet Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.112)

Çizelge F.02: Vilayet dahilinde bulunan asker taburları ve redif alaylarının yerleri (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.101-106)

Vilayet dahilinde bulunan taburlar:	**Vilayet dahilinde bulunan asakir-i redif zabtiye:**
1. Birinci Kastamonu Taburu: piyade ve suvari zabtiye 2. İkinci Kengırı Taburu: piyade ve suvari zabtiye 3. Üçüncü Bolu Taburu**:**piyade zabtiye ve suvari zabtiye	1. İkinci ordu-yu hümayun dördüncü redif piyade alayının birinci Bolu taburu zabitanı 2. Ordu mezkur dördüncü redif piyade alayının ikinci Zağferanborlu taburu zabitanı 3. Mezkur üçüncü Çerkeş taburu dahi Zağferanborlu'da ikamet eylediği 4. Ordu mezkur dördüncü redif piyade alayının dördüncü Kastamonu taburu zabitanı 5. Ordu mezkur beşinci redif piyade alayının ikinci Kengırı taburu zabitanı 6. Ordu mezkur altıncı redif piyade alayının dördüncü Taşköprü taburu zabitanı

Çizelge F.03: 1288H./1871M. tarihli Kastamonu Salnamesi'ne göre Kastamonu Vilayeti Dahilinde Bulunan Rüşdiye Mektepleri (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.107-109)

İsim	Öğrenci Sayısı
Kastamonu Rüşdiye Mektebi	62
Daday Rüşdiye Mektebi	21
İnebolu Rüşdiye Mektebi	Muallimleri henüz tayin olunmadığı
Zağferanbolu Rüşdiye Mektebi	Muallimleri henüz tayin olunmadığı
Bolu Rüşdiye Mektebi	75
Ereğli Rüşdiye Mektebi	88
Sinop Rüşdiye Mektebi	67
Boyabad Rüşdiye Mektebi	26
Kengırı Rüşdiye Mektebi	65

Bu tablodan anlaşıldığı üzere, 1288H./1871M. tarihinde, rüşdiye mektebleri listesine, 1286H./1869M. tarihli salnamede listede yeralmayan, İnebolu, Zağferanbolu ve Boyabad Rüşdiye Mektebleri eklenmiştir.

Vilayet dahilinde bulunan rusumat memurlarıyla karantina memurlarını gösteren listede

İnebolu'da, Sinop'da, İstefan Kazası'nda, Gerze Nahiyesi'nde, Ereğli Kazası'nda, Amasra'da karantinahane memuru olduğu belirtilmektedir. (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M. , sf.110-112)

Vilayet dahilinde bulunan rusumat memurlarıyla karantina memurlarını gösteren listede

Kastamonu merkezinde, İnebolu'da, Bartın'da ve Sinop Sancağı'nda tuz anbarı memuru varolduğu belirtilmektedir. (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.110-111)

Kastamonu içinde bulunan kütüphaneler ile mevcut kitap mikdarı, toplam 7 kütüphane ve 2637 kitap olarak belirtilmektedir. Kütüphanelerin hepsi medrese kütüphaneleridir ve kişiler tarafından bağışlanmış kitaplardan oluşmaktadır. (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.122-123)

Çizelge F.04: 1288H./1871M. Kastamonu Vilayetinde bulunan eserleri gösterir Çizelge (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.126)

İCMAL									
Şehir ve kasaba ismi	Dekakin	Hamam	Han	Gayrı-müslim Sıbyan Mektebi	Kilise ve manastır	İslam Sıbyan Mektebi	Hankah ve zaviye	Kütüphane	Cevami ve mesacid
Kastamonu Sancağı	3635	41	83	7	9	574	35	9	321
Kengırı Sancağı	1473	14	30	2	2	279	16	5	70
Sinob Sancağı	1103	5	9	5	4	221	3	-	30
Bolu Sancağı	1359	13	34	3	3	834	19	1	64
Cümle Yekun	7570	73	197	17	18	1908	73	15	485

Çizelge F.05: Vilayet dahilinde bulunan Rüşdiye Mektepleri (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.149-152)

İsim	**Öğrenci sayısı**
Kastamonu Sancağı	
Kastamonu Rüşdiye Mektebi	130
Kastamonu İnas Mektebi	33
İnebolu Rüşdiye Mektebi	38
Taşköprü Rüşdiye Mektebi	28
Zağferanbolu Rüşdiye Mektebi	54
Daday Rüşdiye Mektebi	40
Tosya Rüşdiye Mektebi	41
Bolu Sancağı	
Bolu Rüşdiye Mektebi	55
Ereğli Rüşdiye Mektebi	75
Düzce Rüşdiye Mektebi	muallim henüz tayin olunmadı
Akçaşehir Rüşdiye Mektebi	32
Göynük Rüşdiye Mektebi	31
Kengırı Sancağı	
Kengiri Rüşdiye Mektebi	58
Çerkeş Rüşdiye Mektebi	20
Sinob Sancağı	
Sinob Rüşdiye Mektebi	69
Gerze Rüşdiye Mektebi	36
Boyabad Rüşdiye Mektebi	53

Çizelge F.06: Vilayet dahilinde bulunan kütübhaneler ile derunlarında mevcud kitab mütenevvi aidenin mikdarı (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.163-165)

Kastamonu	Şeyh ala salim merhum aşir efendinin medresesinde bulunan kütübhanede mevcud kitab mürenvidir	550
Kastamonu	Cevrikzade el-hac Ahmed Efendi'nin namaziye medresesinde olan kütübhanesinde mevcud kitab	1249
Kastamonu	Medrese-i Merdiye kütübhanesinde	415
Kastamonu	Medrese-i Semhiddiyye kütübhanesinde	150
Kastamonu	İsmail Bey medresesinde	148
Kastamonu	Namazgah medresesinde	85
Kastamonu	Medrese-i Tevfikiye kütübhanesinde	30
Zağferanbolu	Garet paşa cami –i şerif medresesi kütübhanesinde	530
Zağferanbolu	Kebirili cami –i şerif medresesi kütübhanesinde	150
İskilib	Debbağhane medresesi kütübhanesinde	54
İskilib	Hocazade medresesi	350
İskilib	Cami-i kebir garbında Ahmed ağa medresesi kütübhanesinde	130
Taşköprü	Müteveffa Hacı Osman Ağa kütübhanesinde	128
Tosya	Tosya kütübhanesinde	150
İnebolu	İnebolu kütübhanesinde	33
Bolu	Yıldırım Han Medresesi kütübhanesinde	276
Boyabad	Kemal dede Cami-i işerif kütübhanesinde	350
Nıfs Kengırı	Şakir Efendi medresesi ittisalinde vaki kütübhanede	600
Tuht Nahiyesi	Ahmed efendi Kütübhanesinde	300

Çizelge F.07: Dahili Vilayette Bulunan Hane ve Nüfus ve Mahallat ve Kuranın Cetvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.175-177)

Kastamonu Sancağı										
Esami kaza	Merkez Kura	Mahallat	Nüfus kitabiyat		Hanesi			Nüfusu		
			Gayri Müslim	Müslim	Ermeni	Rum	İslam	Ermeni	Rum	İslam
Ma nevahi Kastamonu	140	34	-	60	18	160	8824	59	649	24256
Taşköprü Kazası	45	7	-	-	5	-	4196	19	-	16891
İnebolu Kazası	77	11	-	-	-	211	6461	-	1000	25645
Zağferanbolu Kazası	81	10	-	15	1	332	6827	3	1410	23250
Tosya Kazası	31	20	5	63	-	41	3790	-	125	13111
Araç Kazası	56	-	-	40	-	-	4050	-	-	15639
Daday Kazası	95	-	42	77	-	-	4196	-	-	16774
İskilip Kazası	128	17	-	65	-	-	4500	-	-	15000
Cide Kazası	36	-	-	-			4250	-	-	17695
Yekün	689	99	47	320	24	749	47094	81	3184	168361
BOLU SANCAĞI										
Ma nevahi Bolu Kasabası	70	9	-	199	100	-	5900	277	-	16500
Gerede Kazası	48	8	-	-	-	-	4602	-	-	15088
Ereğli Kazası	67	8	-	119	41	78	6070	137	324	22338
Bartın Kazası	112	9	5	25	27	42	9050	45	85	32500
Düzce Kazası	103	8	-	210	-	-	4260	-	-	9423
Göynük Kazası	81	14	-	96	500	-	9360	1249	-	31620
Yekün	481	56	5	649	668	120	39242	1708	409	127469
KENGIRI SANCAĞI										
Ma nevahi Kengırı Kasabası	185	28	-	200	22	75	7424	70	264	28101

Çizelge F.07 (devam): Dahili Vilayette Bulunan Hane ve Nüfus ve Mahallat ve Kuranın Cetvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.175-177)										
Kalecik Kazası	95	14	-	-	115	-	4038	314	-	166809
Çerkeş Kazası	111	7	-	-	-	-	5894	-	-	22950
Yekün	391	50	-	200	137	75	17356	374	264	67740
SİNOP SANCAĞI										
Ma nevahi Sinop Kasabası	72	7	-	-	86	609	5135	278	1925	17271
Boyabad Kazası	51	4	300	60	-	-	5300	-	-	20000
İstefan Kazası	38	-	-	-	-	104	2802	-	466	13166
Yekün	161	11	300	60	86	713	13237	278	2391	50437
Cümle Yekün	1722	216	352	1229	915	1657	116929	2451	6248	414007

4. KASTAMONU SALNAMESİ DEFA 08 (1293 H./1876 M. tarihli)

Kentler altında ASKERIYE zabitan ve redif grupları

Vilayet dahilinde bulunan asakir-i redif zabitanı

İkinci ordu hümayun mensub dördüncü Bolu redif alayının Boludan müreteb birinci sınıf mukaddem taburunun memuriyette bulunduğu (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293 H./1876 M., sf.121)

Alayı mezkurun İkinci Zağferanbolu Taburu Zabitanı isimleri listelenmiştir. (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293 H./1876 M., sf.121)

Üçüncü Koçhisar Taburu Zabitanı isimleri (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293 H./1876 M., sf.122)

Dördüncü Kastamonu Taburu Zabitanı isimleri (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293 H./1876 M., sf.123)

Mezkur Beşinci Redif Piyade alayının İkinci Kengırı Taburu Zabitanı isimleri (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293 H./1876 M., sf.123)

Ordu mezkurun altıncı redif piyade alayının dördüncü Taşköprü taburu zabitanı (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293 H./1876 M., sf.124)

Redif Üçüncü Samsun alayının üçüncü İnebolu taburu zabitanı, Redif Dördüncü Ereğli taburu zabitanı (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293 H./1876 M., sf.125)

Redif Sinop taburu zabitanı (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293 H./1876 M., sf.126)

Vilayet asakir zabtiye alayı, Alay meclisi, Ma Sinop Birinci Kastamonu Taburu isimleri, Ma Kengırı İkici Bolu Taburu isimleri (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293 H./1876 M., sf.127)

Çizelge F.08: Vilayet Dahilinde Bulunan Mekatib-i Rüşdiye, (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.131-133)

İsim	Öğrenci sayısı
Kastamonu Sancağı	
Kastamonu Zükur Mektebi	150
Kastamonu İnas Rüşdiyesi	37
İnebolu Rüşdiyesi	62
Taşköprü Rüşdiyesi	38
Zağferanbolu Rüşdiyesi	15
Daday Rüşdiyesi	75
Tosya Rüşdiyesi	75
Bolu Sancağı	
Bolu Rüşdiyesi	55
Ereğli Rüşdiyesi	75
Düzce Rüşdiyesi	21
Göynük Rüşdiyesi	37
Akçeşehir Rüşdiyesi	37
Bartın Rüşdiyesi	40
Kengırı Sancağı	
Kengırı Rüşdiyesi	73
Çerkeş Rüşdiyesi	35
Sinop Sancağı	
Sinop Rüşdiyesi	81
Gerze Rüşdiyesi	52
Boyabad Rüşdiyesi	13

Çizelge F.09: Dahil vilayetde bulunan kütüphaneler ile mevcut kitaplar, (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.142)

Kütüphane Mevki	**Kitap sayısı**
Kastamonu Sancağı	
Şeyh Ala Selim Merhum Aşir Efendi Medresesi Kütüphanesi'nde	550
Cevrikzade El Hac ahmed Efendi Medresesi Kütüphanesi'nde	1249
Medrese-i Merdiye Kütüphanesi'nde	415
Medrese-i Semihiyye Kütüphanesi'nde	150
İsmail Bey Medresesi Kütüphanesi'nde	148
Namazgah Medresesi Kütüphanesi'nde	85
Medrese-i Tevfikiye Kütüphanesi'nde	30
Zağferanbolu	
Köprülüoğlu Cami-i Şerif Kütüphanesi'nde	150
Azat Paşa Cami-i Şerif Kütüphanesi'nde	530
İskilip	
Cami-i Şerif Bende Serbeş Ağa Kütüphanesi'nde	130
Hocazade Medresesi Kütüphanesi'nde	350
Debbağhane Medresesi Kütüphanesi'nde	54
Taşköprü	
Müteveffa Hacı Osman Ağa Kütüphanesi'nde	128
Tosya	
Vaki Kütüphanede	150

Çizelge F.09 (devam): Dahil vilayetde bulunan kütüphaneler ile mevcut kitaplar, (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.142)	
İnebolu	
Vaki Kütüphanede	33
Bolu Sancağı	
Yıldırım Han Medresesi Kütüphanesi'nde	276
SinopSancağı – Boyabad	
Kemal Dede Cami-i şerif Kütüphanesi'nde	450
Kengırı Sancağı	
Şakir Efendi Medresesi Kütüphanesi'nde	600
Tuht	
Ahmed Efendi Kütüphanesi'nde	300

Çizelge F.10: Dahili Vilayette Bulunan Hane ve Nüfus ve Mahallat ve Kuranın Cetvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.147-149)

Esami kaza ve nahiye	Kura	Mahallat	Nüfus kitabiyat		Hanesi			Nüfusu		
			Gayri Müslim	Müslim	Ermeni	Rum	İslam	Ermeni	Rum	İslam
Nüfus Kastamonu	-	32	-	-	18	165	3326	59	649	5552
Devrekani nahiyesi	13	2	-	30	-	-	1200	-	-	3800
Göl nahiyesi	43	-	-	-	-	-	1560	-	-	2521
Akkaya nahiyesi	45	-	-	60	-	-	1865	-	-	3640
Kozyaka nahiyesi	38	-	-	-	-	-	1660	-	-	3400
Taşköprü nahiyesi	172	7	-	-	5	-	5196	17	-	17628
İnebolu kazası	74	11	-	-	-	211	8894	-	750	26156
Zağferanbolu kazası	81	10	-	15	1	330	6725	1	1510	25200
Tosya kazası	31	20	5	63	-	41	3790	-	141	13111
Araç kazası	56	-	-	40	-	-	4050	-	-	15650
Daday Kazası	75	-	45	70	-	-	4196	-	-	16900
İskilib Kazası	128	17	-	65	-	-	4510	-	-	15500
Cide Kazası	36	6	-	-	-	9	4375	-	30	17750
Kastamonu Sancağı Yekünü	802	105	50	353	24	761	51347	77	3180	166908
Ma Nevahi Bolu Kazası	70	9	-	199	100	-	5900	277	-	16500
Gerede Kazası	48	8	-	-	-	-	4620	-	-	15380
Ereğli Kazası	67	8	-	135	65	93	6845	141	392	22561
Bartın Kazası	112	9	5	25	27	43	9050	45	85	32500

Çizelge F.10 (devam): Dahili Vilayette Bulunan Hane ve Nüfus ve Mahallat ve Kuranın Cetvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.147-149)										
Düzce Kazası	103	8	-	210	-	-	4280	-	-	9423
Göynük Kazası	81	14	-	96	500	-	9360	1249	-	31650
Bolu Sancağı Yekünü	481	56	5	665	692	136	40060	1712	477	128014
Ma Nevahi Kengırı Kazası	185	28	54	200	22	75	7424	70	264	28101
Kalecik Kazası	95	14	-	-	115	-	4038	314	-	16689
Çerkeş Kazası	111	8	-	-	-	-	5894	-	-	22950
Kengırı Sancağı Yekünü	391	50	54	200	137	75	17356	384	264	67740
Nüfus Sinop	-	5	-	-	1	414	654	3	1243	1271
Boyabad Kazası	51	4	300	60	-	-	5300	-	-	22000
İstefan Kazası	38	-	-	-	-	105	3802	-	495	13210
Sinop Yekünü	89	9	300	60	1	519	8756	3	1738	36481
Cümle Yekün	1763	220	409	1278	854	1491	117519	2176	5659	3991430
			Gayri Müsli	Müsli m	Ermeni	Rum	İslam	Ermeni	Rum	İslam
Esami kaza ve nahiye	Kura	Mahallat	Nüfus kitabiyat	Hanesi	Nüfusu	Esami kaza ve nahive	Kura	Mahallat	Nüfus kitabiyat	Hanesi

Çizelge F.11: Vilayet Dahilinde Bulunan Kaza ve Nahiyede Kain Eser Mamurenin Cedvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.150-151)

	Esami kaza ve nevahi	Su Hızarı	Asyab	Dekakin	Hamam	Han	Tebaa gayri	Kilise ve manastır	İslam Sıbyan mekatibi	Hangah	Medaris	Kütüphane	Cevami ve mesacid
Kastamonu Sancağı	Nıfs Kastamonu	-	5	1319	14	43	2	2	27	8	14	8	67
	Devrekani Nahiyesi	-	15	160	2	5	-	-	33	2	1	-	28
	Akkaya Nahiyesi	9	53	1000	-	-	-	-	49	-	-	-	62
	Kozyaka Nahiyesi	12	45	-	-	-	-	-	36	2	1	-	36
	Göl Nahiyesi	7	94	2	4	-	-	-	50	5	-	-	60
	Taşköprü Kazası	14	175	399	3	10	-	-	77	10	3	1	82
	İnebolu Kazası	151	281	862	9	28	2	5	141	9	5	1	117
	Zağferanbolu Kazası	61	48	911	10	11	3	2	170	12	11	2	111
	Tosya Kazası	8	60	460	5	15	1	1	70	6	2	2	102
	Arac Kazası	36	36	47	-	2	-	-	37	-	-	-	46
	Daday Kazası	48	30	80	-	5	-	-	126	2	3	-	59
	İskilib Kazası	3	44	505	3	2	-	-	18	3	7	3	38
	Cide Kazası	15	140	33	-	7	-	-	107	3	-	-	62

Çizelge F.11 (devam): Vilayet Dahilinde Bulunan Kaza ve Nahiyede Kain Eser Mamurenin Cedvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.150-151)

	Kastamonu Sancağı Yekünü	364	1026	4778	50	128	8	10	951	62	37	16	871
Bolu	Bolu Kazası	130	113	411	3	23	1	2	140	10	14	2	86
	Gerede Kazası	14	155	426	3	19	-	-	187	5	6	-	46
	Ereğli kazası	8	21	117	3	5	2	2	127	-	2	-	53
	Bartın Kazası	26	25	420	2	15	2	3	120	2	5	1	80
	Düzce Kazası	15	48	195	2	15	-	-	138	2	6	-	125
	Göynük Kazası	7	105	647	10	32	3	3	263	6	18	1	52
	Bolu Sancağı Yekünü	200	467	2216	23	109	8	10	975	25	51	4	441
Kengırı	Kengırı Kazası	-	5	732	6	7	2	2	13	7	11	2	27
	Kalecik Kazası	-	32	405	1	2	1	1	95	2	3	-	51
	Çerkeş Kazası	6	66	390	4	4	-	1	45	5	2	-	29
	Kengırı Sancağı Yekünü	6	103	1527	11	13	3	4	153	14	16	2	107
Sinop	Sinop ma Gerze	4	106	540	5	11	4	12	153	6	3	-	60
	Boyabad Kazası	1	160	310	2	9	-	-	56	10	4	1	55
	İstefan Kazası	36	57	25	-	-	5	9	90	-	-	-	38
	Sinop Sancağı Yekünü	77	323	870	7	21	9	21	299	16	7	1	153

5. KASTAMONU SALNAMESİ DEFA 10 (1295 H./1878 M. tarihli)

Çizelge F.12: Vilayet dahilinde bulunan mekatib –i rüşdiye (Kastamonu Salnamesi defa 10, 1295H./1878M., sf.109-111)

İsim	Öğrenci sayısı
Kastamonu zükur rüşdiyesi	170
Kastamonu inas rüşdiyesi	45
İnebolu rüşdiyesi	57
Taşköprü rüşdiyesi	111
Daday rüşdiyesi	61
Zağferanbolu rüşdiyesi	57
Tosya rüşdiyesi	70
Bolu rüşdiyesi	55
Ereğli rüşdiyesi	52
Düzce rüşdiyesi	30
Tosya rüşdiyesi	70
Devrek rüşdiyesi	19
Bartın rüşdiyesi	60
Çerkeş rüşdiyesi	49
Kengırı rüşdiyesi	89
Sinob rüşdiyesi	70
Gerze rüşdiyesi	52
Boyabad rüşdiyesi	55

Çizelge F.13: Dahili Vilayette Bulunan Rüşdiye Mekteplerinin Cetvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298H./1881M., sf.76)

İsim	Öğrenci sayısı
Kastamonu zükur Rüşdiye Mektebi	84
Kastamonu inas Rüşdiye Mektebi	34
Taşköprü Rüşdiye Mektebi	69

Çizelge F.13 (devam): Dahili Vilayette Bulunan Rüşdiye Mekteplerinin Cetvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298H./1881M., sf.76)	
İnebolu Rüşdiye Mektebi	77
Zağferanbolu Rüşdiye Mektebi	73
Tosya Rüşdiye Mektebi	75
İskilib	yok
Daday Rüşdiye Mektebi	Sayı belirtilmemiş
Cide	yok
Bolu Rüşdiye Mektebi	98
Düzce Rüşdiye Mektebi	35
Ereğli Rüşdiye Mektebi	75
Ereğli -Devrek Rüşdiye Mektebi	20
Bartın Rüşdiye Mektebi	100
Bartın- Çaycuma Rüşdiye Mektebi	92
Gerede Rüşdiye Mektebi	25
Göynük Rüşdiye Mektebi	18
Kengırı Rüşdiye Mektebi	73
Çerkeş Rüşdiye Mektebi	53
Sinop Rüşdiye Mektebi	80
Gerze Rüşdiye Mektebi	51
Boyabad Rüşdiye Mektebi	55
Bartın- Çaycuma Rüşdiye Mektebi, Gerede Rüşdiye Mektebi, Göynük Rüşdiye Mektebi 10. salnamedeki listede yoktur.	

Çizelge F.14: Dahili Vilayette Bulunan Hane ve Nüfus ve Mahallat ve Kuranın Cetvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298H./1881M.)

Esami kaza ve nahiye	Kura	Mahallat	Nüfus kitabiyat		Hanesi			Nüfusu		
			Gayri Müslim	Müslim	Ermeni	Rum	İslam	Ermeni	Rum	İslam
Nüfus Kastamonu										
Devrekani nahiyesi										
Göl nahiyesi										
Akkaya nahiyesi										
Kozyaka nahiyesi										
Taşköprü nahiyesi							Toplam 5922	160	-	17400

Çizelge F.14 (devam): Dahili Vilayette Bulunan Hane ve Nüfus ve Mahallat ve Kuranın Cetvelidir (Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298H./1881M.)

İnebolu kazası	75	11			-	235	9000	-	900	27210
Zağferanbolu kazası	80	11			-	352	6827	-	1443	23603
Tosya kazası	31	20			-	70	6000	-	170	14100
Araç kazası	56						4050			15650
Daday Kazası	49		128	26000			7000			
İskilib Kazası	128	19			2	-	4000	8	-	11040
Cide Kazası	36						4300			6997
Kastamonu Sancağı Yekünü	140	34	194	10000				150	727	24161
										25594
Ma Nevahi Bolu Kazası	75	9	278	16699	100	-	5900			
Gerede Kazası	48	8		15550			4633			
Ereğli Kazası										
Bartın Kazası	100	6			30	42	9050	40	80	22500
Düzce Kazası	125						5082			12500
Göynük Kazası			1540	24165						
Bolu Sancağı Yekünü										
Ma Nevahi Kengırı Kazası	240	26			22	75	10722	70	264	35157
Kalecik Kazası	94	14			107	-	2500	293	-	5000
Çerkeş Kazası										
Kengırı Sancağı Yekünü										
Ma Nevahi Sinop Kazası	43	7			99	682	5846	220	2339	17657
Boyabad Kazası	51	4	300	22060			5300			
İstefan Kazası	38				-	105	803	-	495	13210
Sinop Yekünü										
Cümle Yekün										
			Gayri Müslim	Müslim	Ermeni	Rum	İslam	Ermeni	Rum	İslam
Esami ve kaza nahiye	Kura	Mahallat	Nüfus kitabiyat		Hanesi			Nüfusu		

KASTAMONU SANCAĞI

Çizelge F.15: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'ne göre Kastamonu Vilayeti Kastamonu Sancağı Dahilinde Bulunan Medreseler (Toplamda tüm vilayetde 3552 öğrenci bu tarihte medreselerde eğitim görmektedir) (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.72-80)

Mevki ismi	**Medrese ismi**	**Öğrenci sayısı**
Kastamonu Sancağı		
Kastamonu	Medrese-i Numaniye	70
Kastamonu	Medrese-i Münire	59
Kastamonu	Medrese-i Tevfikiye	19
Kastamonu	Medrese-i **Merdiyye**	44
Kastamonu	Medrese-i **Toygar Murad**	46
Kastamonu	Medrese-i Koyunlu	12
Kastamonu	Medrese-i Yakub Ağa	44
Kastamonu	Medrese-i **Abid El Baki**	18
Kastamonu	Medrese-i Semihiyye	35
Kastamonu	Medrese-i Tevfikiye	19
Kastamonu	Medrese-i Ata Bey Gazi	25
Kastamonu	Medrese-i Mahmudiye	10
Kastamonu	Medrese-i Nasrullah Kadı	17
Kastamonu	Medrese-i İsfendiyar	15
Kastamonu	Medrese-i **Sıdkiye**	25
Kastamonu	Medrese-i **Darülkurai**	16
Kastamonu	Medrese-i İsmail Bey	25
Taşköprü	**Mazfaladin** Medresesi	20
Taşköprü	Hacı Osman Ağa Medresesi	8
Tosya	Abdülrezzak Medresesi	30
İskilib	Hacı Emir Sultan Medresesi	49
İskilib	Ahmed Ağa Medresesi	48
İskilib	Köprü Başı Medresesi	10
İskilib	Debbağhane Medresesi	22
İskilib	İslambollu Oğlu Medresesi	13
İskilib	Hocazade Medresesi	18
İskilib	Kurban Efendi Medresesi	15
Kargı	Cami-i kebir Medresesi	06
Zağferanbolu	Köprülü Medresesi	50
Zağferanbolu	Süleyman Paşa Medresesi	60
Zağferanbolu	Kaz Dağlı Oğlu Medresesi	50
Zağferanbolu	Çavuş Ağa Medresesi	40
Zağferanbolu	**Müsli** Medresesi	15
Zağferanbolu	**Gözet Paşa** Medresesi	15
İnebolu	İnebolu Medresesi	2
Küre-i Nühas	Küre Medresesi	10
Araca tabii Boyalı	Muhammed Efendi Medresesi	8
Evreniye	Evreniye Medresesi	22
Daday	Kolukarazade Medresesi	15
Azdavay	Baş akçay Medresesi	15

Çizelge F.16: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'nde Vilayet dahilinde bulunan şehir ve kasabaların tarifi yapılmaktadır. (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.81-98)

Kastamonu Şehri	"Merkez vilayet olan Kastamonu şehri kırkbir buçuk derece arz ve letafet ab ve havasıyla meşhur olub şark ve garba dahi iki cibal arasında bulunarak ortasından nehir cereyan eder. iki ve şimal tarafı güşade ve oldukça ...Mezkurun çarşı vusatında **müstevi** mahalle tesadüf edildiği ve müteddid çeşme ve şadırvanlardan selsebil **asaab zilan** cereyan ..."
Taşköprü Kasabası	"...ve bir mikdar çarşıya havi olub kenarından bir cesimce nehir cereyan eder ve nehirin üzerinde altı gözlü kargir bir köprü vardır ...pekmez üretildiği..."
İnebolu Kasabası	"...iki cibal arasında olduğu ve muntazamca çarşısı ve civarından bahire cereyan eder bir nehri ve etrafında bağçe ve haylice dutluğu bulunduğu ...kastamonu ve kengiri ve civar kasabaların bahren dersaadet iskelesi bulunduğu ...kasaba ve nahiyesinde oldukçe ipek mahsulu hasıl olmakda ise de hububatı ahaliye yeterli olmadığından civar kasabalardan zahire geldiği, kerestecilik yapıldığı, ticaret yapıldığı..."
Küre-i nuhas Kasabası	"İnebolu kasabasına tabidir bir miktar çarşıya havi bir kasabadır ekseri ahalisi maden ameleliği ile meşguldur maden harice gönderilir. Alasıyla sahtiyan imal olunduğu..."
Tosya Kasabası	"... bu şehir mamur ve derunu oldukça muntazam bir çarşı ve civarı bin beşyüz addeden mütecaviz bağ ve bahçe ... senevi yüz bin aded tiftik kuşak ve hamam kesesi imal olunur ve nevahisinde haylice tiftik hasıl olunur."
İskilib Kasabası	".. cesimce bir şehir ve etrafı bağ ve bahçe ile mamur...yer evliyalar mahsulat ..."
Kargı Kasabası	"...kızılırmak kenarında bir küçük kasaba olup kargı nahiyesinin müdür merkezi ve oldukça bağçesi bulunduğu ..."
Zağferanbolu Kasabası	"... cesimce bir çarşıya havi etrafı haylice bağ ve bostan ile mahut olarak pek küçük ala çavuş üzümü hasıl olmaktadır..."
Arac Kaymakamlığı Merkezi	"...Arac kazasının pazar mahalli olduğu ve henüz kasaba şekline girmemiş idiyse de merkez kaymakamlık ittihaz olunmak hasebiyle bir yandan imar olunmakda ve derun kazada haylice tiftik hasıl olunmakta..."
Daday Kaymakamlık Merkezi	"... bir düz ovada vaka Daday kazasının Pazar mahalli olup bu dahi henüz kasaba şekline girmemiş idiyse de merkez kaymkamlık olmak **mülabesesiyle** bir yandan imar olunmakda ve kaza-i mezkurede kereste ve mertek ve tahta kı'ta ve imal olunup bir mikdarı Kastamonu şehrine ve kusuru Bartın ve Cide iskelelerine nakil kılınmakda ve derun kazada harice giden haylice tiftik dahi hasıl olunmakta olduğu .."

Çizelge F.17: Kastamonu içinde bulunan kütüphaneler ile mevcut kitap mikdarı (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.122-123)

Numaniye medresesinde olan kütüphanesinde mevcut kitap	1249
Aşir Efendi medresesi müniresinde bulunan kütüphanesinde mevcut kitap	550
Medrese-i Muradiye kütüphanesinde mevcut kitap	415
Medrese-i Semhiyye kütüphanesinde mevcut kitap	150
İsmail Bey Medresesinde kain kütüphanesinde mevcut kitap	148
Namazgah Medresesi kütüphanesinde mevcut kitap	85
Medrese-i Tevfikiye kütüphanesinde mevcut kitap	30

Çizelge F.18: 1288H./1871M. Kastamonu Sancağı'nda bulunan "Şehir ve Kasabalarda Kain Asar-ı Mamurenin Cedvelidir" (Kastamonu Salnamesi defa 03 1288H./1871M., sf.124)

Şehir ve kasaba ismi	Dekakin	Hamam	Han	Gayrı Sıbyan Teba-i müslim Mektebi	Kilise ve manastır	Sıbyan İslam Mektebi	Hankah (tekke) ve zaviye	Kütüphane	Cevami ve mesacid
Kastamonu Şehri	1319	14	43	2	2	27	8	7	67
Devrekani Nahiyesi	75	1	4	-	-	43	2	-	4
Taşköprü Kasabası	228	2	4	-	-	50	6	-	15
İnebolu Kasabası	363	6	9	2	4	19	-	1	19
Küre-i Nuhas Nahiyesi	140	2	6	-	-	73	-	-	67
Evrenye Nahiyesi	45	-	2	-	-	49	-	-	15
Tosya Kasabası	305	5	2	1	1	45	6	1	66
Kargı Nahiyesi	55	1	1	-	-	33	1	-	4
Zağferanbolu Kasabası	620	7	8	2	2	65	7	-	21
Arac Merkezi	40	-	-	-	-	25	-	-	2
Daday Merkezi	55	-	-	-	-	101	-	-	3
İskilib Kasabası	300	3	4	-	-44	5	-	37	
Yekun Liva Kastamonu	3635	41	83	7	9	574	35	9	321

Çizelge F.19: Nıfs-ı Kastamonu ve nevahiyesinde seksenaltı ve seksenyedi senelerinde mücedden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.127)

	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Asakir koğuşu	1			
Islahhane	1			
Mevlevihane dergahı	1			
Medrese		1		
Cevami-i şerif	1	2		
Kaldırım				2673
Tesviye olunan Tarık (şose mücedded)			6680	
Tesviye olunan Tarık (? Tam tarık mücedded)			15251	
Cebehane	1			
Mahbushane odaları		2		
Kilise	1			
Müceddeden ve tamiren Köprü	Sagir 43 Kebir 32			

Çizelge F.19 (devam): Nıfs-ı Kastamonu ve nevahiyesinde seksenaltı ve seksenyedi senelerinde mücedden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.127)

Çeşme	3			
Han	2			
Mücedded ve tamire hane	65			
Mücedded ve tamire Dükkan	35			
Tarzı cedid üzere dükkan	300			
Karakolhane	4			

Devrekani Nahiyesinde tamiren cami-i şerif 1
Kozyaka Nahiyesinde müceddeden inşa olunan cami-i şerif 1
Akkaya Nahiyesinde müceddeden inşa olunan hark 1

Çizelge F.20: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.128)

Taşköprü kazası ma nevahi	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Su hızarı	1			
Çeşme	3			
Cebehane	1			
Zabtiye dairesi	1			
Koğuş	1			
Depo	1			
Köprü	2			
Kaldırım				700

Çizelge F.21: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.129)

İnebolu Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Dekakin müceddeden ve tamiren	10			
Hane müceddeden ve tamiren	22			
Hamam	2			
Rüşdiye Mektebi	1			
Hükümet Konağı	1			

Çizelge F.22: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.129)

Tosya Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Rıhtım	1			
Çeşme	2			
Medrese	1			
Cami-i şerif	1			
Zabtiye koğuşu	1			
Telgrafhane	1			

Çizelge F.23: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.130)

Zağferanbolu Kazası ma nevahi	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Çeşme	1			
Mekteb-i Rüşdiye	1			
Matbaa	1			
Mahbushane		1		

Çizelge F.23 (devam): Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.130)

Cebehane	1			
Koğuş müceddeden ve tamiren	3			
Depo		1		
Hükümet Konağı Zağferanbolu	1			
Hükümet Konağı Eflani	1			
Kaldırım Zağferanbolu				1000
Kaldırım Eflani				24
Köprü		1		
Dekakin	22			
İnşa olunan ebniye – müceddeden ve tamiren	80			

Arac Kazası :Köprü mücedded ve tamiren 2

Çizelge F.24: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.131)

Daday Kazası ma nevahi	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Köprü	2			
Çeşme	1			
Mekteb-i Sıbyan	4			
Cevami-i şerif	4			

Çizelge F.25: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M. , sf.132)

İskilib Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Mekteb-i Sıbyan	1	2		
Medrese	1			
Minare	2	2		
Cevami-i şerif	2	1		
Kaldırım			10	
Çeşme	4	8		
Köprü	1	3		
Dekakin	15	20		

Çizelge F.26: Kastamonu Sancağına Tabi Kazalarda Kezalik İki Sene Zarfında Yapılan Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.132)

Cide Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Kahvehane	7			
Ekmekçi fırını	1			
Dekakin	15			

"Seksenyedi senesi Nıfs-ı Kastamonu çarşı ve mahallatı derununda inşa olunan kaldırımların mahal ve malumesiyle mikdar-ı zirai" çizelgesinde, 1287H./1870M. tarihinde Kastamonu merkezinde inşa edilen kaldırımlar listelenmişir. Buna göre bu tarihte, Kale Kapısı'ndan kışla-I hümayun pişgahına kadar şose kaldırım, Nasrullah Köprüsü'nden Çay Cami-I Şerifine kadar, Hükümet Konağı canib-i cenubiyesinde ve Deveciler Caddesi'nde kaldırım inşa olunmuştur. (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.158)

Çizelge F.27: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia Ma'nahiye Kastamonu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.180)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Kaldırım			2900
Hükümet Konağı		1	
Cevami-i şerif	3	4	
Mekatib-i Rüşdiye	1		
Mekatib-i Sıbyan	2		
Kütüphane	1		
Muvakkithane	1		
Çeşme	1	1	
Karakolhane		4	
Mahbushane	1	1	
Han	1		
Hamam		1	
Hane	26	137	
Dekakin	15		
Lağım		35	2368

Çizelge F.28: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia- Ma nahiye Taşköprü kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.181)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Tarık			150
Kaldırım			200
Hükümet Konağı		1	
Cevami-i şerif		1	
Çeşme	1	2	
Han		1	
Hane	15	35	
Dekakin	5		

Çizelge F.29: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma nahiye İnebolu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.182)

	Müceddeden	Tamiren	Metro
Derbend	8		
Çeşme	2		
Köprü	5		22
Medrese	-	1	
Mekteb	3		
Cami-i şerif	1		
Hükümet Kon.	1		
Kaldırım			1138
Tarık			3342
Hane	38	14	
Dakikiyan	12		

Çizelge F.30: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Zağferanbolu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.182)

	Müceddeden	Tamiren	Metro
Hane	7		17
Hamam	1	2	
Han	-		1
Çeşme	1		7
Köprü	-		6
Medrese		1	
Kaldırım			490
Tarık			40
Dekakin	1	19	

Çizelge F.31: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma nahiye Daday Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.183)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Hane	10	5	
Misafirhane	10	5	
Çeşme	2		
Köprü	-	4	
Medrese	1		
Mekatib- sıbyan	2	5	
Cevmi şerif	-	10	
Dekakin	1	6	
Cebehane	-	1	

Çizelge F.32: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma nahiye Araç Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.183)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Çeşme	4	2	
Köprü	2	3	
Mekatib sıbyan	2		
Hükümet Konağı	1		
Kaldırım	20		
Tarık	50		
Cevami-i şerif	1	3	
Han	2		
Dekakin	5		

Çizelge F.33: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma nahiye Cide Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.184)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Asyab	1	1	
İl değirmeni	1		
Dekakin	4	1	
Hane	22	5	
Çeşme	1		
Köprü	1		
Mekatib-i sıbyan	1	1	
Su hızarı	1		
Zahire anbarı	1		

Çizelge F.33 (devam): Ma nahiye Cide Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.184)			
Kahvehane	1		
Mağaza	1		
Sefine	8		

Çizelge F.34: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - İskilib Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.184)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Cami-i şerif	-	5	
Mekatib-i sıbyan	3	9	
Hane	17	31	
Dekakin	12	15	

Çizelge F.35: Kastamonu'da Vaki Medaris ve Müderris isimleri, öğrenci sayıları (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.143, 144)

Medrese adı	**Öğrenci sayısı**
Numaniye Medresesi	80
Merdiyye Medresesi	61
Darülkurra Medresesi	15
Koyunlu Medresesi	13
Münire Medresesi	55
Tevfikiye Medresesi	25
Nasrullah Kadı Medresesi	23
Mahmudiye Medresesi	15
Namazgah Medresesi	12
Abdülbaki Medresesi	25
İbn Fatih Medresesi	13
Ata Bey Medresesi	10
Ziyaiye Medresesi	28
Sadıkiye Medresesi	45
İsmail Bey Medresesi	20
Semihiye Medresesi	18
Daday	
Avniye Medresesi	60
Kolikara Medresesi	10
Devrekani	
Tevfikiye Medresesi	60

Çizelge F.36: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Kastamonu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.156)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	3917
Cami-i şerif	1	-	
Tekke	2	-	
Mekteb-i Sıbyan	-	1	
Medrese	1	-	
Mekteb-i Rum İnas	-	1	
Köprü	-	1	
Hastahane	-	1	
Mahbushane	-	1	
Han	1	-	
Hane	142	21	

Çizelge F.36(devam): Eser-i Nafia Kastamonu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.156)			
Dekakin	73	36	
Lağım			2421

Çizelge F.37: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia, Ma Nahiye Taşköprü Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.157)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	400
Cevami-i şerif	1	-	
Köprü	1	-	
Çeşme	2	-	
Hamam	1	-	
Hane	11	61	
Dekakin	10	3	

Çizelge F.38: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia İnebolu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.157-158)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	150
Hükümet Konağı	-	1	
Cevami-i şerif	3	1	
Mekatib-i Sıbyan	5	4	
Medrese	1	-	
Köprü	5	-	
Han	1	1	
Çeşme	2	-	
Karakolhane	1	-	
Misafirhane	-	1	
Hane	14	25	
Dekakin	3	4	
Mekatib-i Sıbyan	-	1	
Ecshane	-	1	
Mağaza	-	1	
Kahvehane	2	1	
Debbağ	-	1	

Çizelge F.39: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Zağferanbolu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.158)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	400
Köprü	5	-	
Çeşme	3	-	
Hane	25	15	
Dekakin	5	1	

Çizelge F.40: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Daday Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf. 159)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Cevami-i şerif	8	2	
Mekatib-i Sıbyan	5	2	
Medrese	2	-	
Köprü	5	-	

Çizelge F.40 (devam): Eser-i Nafia Daday Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf. 159)			
Çeşme	10	3	
Han	6	1	
Misafirhane	9	11	
Hane	3	15	
Dekakin	10	8	

Çizelge F.41: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Arac Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.159)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Cevami-i şerif	1	3	
Çeşme	-	1	
Hane	-	31	
Dekakin	-	2	

Çizelge F.42: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Cide Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.159)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Tarık	-	-	500
Kaldırım	-	-	1600
Hükümet Konağı	-	1	
Cevami-i şerif	1	3	
Mekatib-i sıbyan	15	3	
Köprü	3	1	
Çeşme	1	-	
Han	1	2	
Hane	okunamıyor	okunamıyor	
Dekakin	-	7	

Çizelge F.43: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia İskilib Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.160)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	500
Cevami-i şerif	3	-	
Mekatib-i Sıbyan	7	3	
Medaris	2	-	
Köprü	1	-	
Çeşme	7	17	
Han	2	-	
Hamam	2	-	
Hane	129	15	
Dekakin	15	17	

Çizelge F.44: Vilayette Bulunan Eserlerin listesidir (Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298 H./1881 M.)

	Kastamonu ma nevahi	Taşköprü ma nevahi	İnebolu ma nevahi	Zağferanbolu ma nevahi	Tosya ma nevahi	İskilip ma nevahi	Daday ma nevahi	Arac ma nahiye	Cide ma nahiye
Cami ve mescid	63	151	50	128	103	128	95	46	47
Kütüphane	4	1	1	2	1	5			
Medrese	16	4	5	12	2	6	2		
Dergah	2	-	-	13	50				
Tekke	-	2	9						2
Müslüman Rüşdiye Mektebi	2	1	2	1	1		1	1	
Rum Mektebi	2		3						
Ermeni Mektebi	1								
İslam Sıbyan Mektebi	-	48	150	105	80	51	90	37	120
Gayrimüslim Sıbyan Mektebi	-	-	-	3	1				
Kilise	2	-	5	2	1				
Han	48	14	29	24	15	2	3	2	17
Hamam	14	2	9	11	5	3			
Dükkan	1587	338	892	945	490	482	80	47	41
Asyab	-	-	-	40		1050	130	36	150
Değirmen	3	150	283	-	60				
Debbağhane	21	30	-	84	20				
Kapan	3	-	-	1	1	12			
Askeri koğuş	1	1		1					
Hükümet Konağı	1	1	2	1	1	1	2		1
Telgrafhane	1	1	1	1	1	1			
Kışla	2								
Cephane	1	1	-	1					
Depo	-	1							
Muvakkithane	1	2	-	2		1			
Karakolhane	4			2					
Namazgah	1			1		1			
Köprü	15	14							
Şadırvan	3					3			
Çeşme	124	221		107	26	42			
Sebil						2			
Bedesten	1			1	1	1			
Salhhane	1	1			1	1			
Karantinahane	1	-	1						
Kıraathane	2								
Islahhane	1								
Çamaşırhane	-	2		1	1	3			
Rusumat	-	-	1						

İdaresi									
Rusumat Emtaa	-	-	1						
Su hızarı	-	-	155	61			51	47	20

Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298 H./1881 M., sf.76 Merkeze Mülhak Nevahi, Göl Nahiyesi, Devrekani Nahiyesi, Akkaya Nahiyesi, Kozyaka Nahiyesi

Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298H./1881M., sf.77,78

> "Ma nevahi Kastamonu şehri otuzdört mahalle ve yüz kırk kariyeden ve on bin islam ve yüzdoksan dört rum ve ermeni hanesinden ibaret olup yirmi dört bin yüz altmış bir İslam ve yedi yüz yirmi yedi Rum ve yüz elli Ermeni cemaen yirmi beş bin beşyüz doksan dört nüfus cemaaddir. Kastamonu şehrinde altmış üç aded cami-i şerif ve dört bab kütüphane ve on altı medrese ve tarikat aliye-i Halvetiye ve Kadiriye ve Haldiye ve Mevliyye ve Saidiyye ve Rıfatiyye ve Nakşibendiyen olan iki iki dergah ve zükur ve inas iki bab rüşdiye ve yirmiyedi islam sıbyan ve zükur ve inas iki bab rum mekatib ile bir ermeni mektebi ve iki bab kilise ve kırksekiz han ve on dört hamam binbeşyüzseksenyedi dükkan ve üç değirmen ve yirmibir debbağhane ve üç bab dakik ve penpe ve şimir kapanı ve askeri koğuş ve debveni müştemil bir bab hükümet konağı ve bir telgrafhane ve iki kışla-i hümayun ve bir cebhane ve otuz müreffed evliya ve bir muvakkithane ve dört karakolhane ve bir namazgah ve on beş köprü ve üç şadırvan ve yüzyirmidört çeşme ve bir bedesten ve bir salihhane ve bir karantina ve iki kıraathaneve bir de ıslahhane vardır."

Sf.79 **Taşköprü Kazası**

Sf.82

> "Taşköprü nevahi ve kurasıyla beraber beşbin dokuz yüz yirmiiki haneden ibaret onyedi bindörtyüz islam ve yüzaltmış ermeni nüfusa hamidir. Ma kasaba ve kurada üçyüzotuzsekiz dükkan ve otuz debbağhane ve ondört han ve iki hamam ve yüzelli dikram ve bir hükümet konağı ve bir telgrafhane ve bir depo ma koğuş ve bir cebehane ve yüzellibir cami-i şerif ve on murakked evliya ve dört medrese ve iki tekke ve bir kütüphane ve iki muvakkithane bir bab mekteb-i rüşdiye ve kırksekiz mekatib-i sıbyan ve iki çamaşırhane ve on dört köprü ve ikiyüzyirmibir çeşme ve bir **salihhane** vardır. "

sf.83: Nahiyesi: Gökçeağaç

Sf.84 **İnebolu Kazası**

Sf.90 Kaza dahilinde bulunan nevahi: Küre, Evreniye.

Sf.91 İnebolu Kazası

> "Nevahisiyle beraber İnebolu Kazası onbir mahalle ve yetmişbeş kuradan ve dokuz bin İslam ve ikiyüzotuzbeş Rum hanesinden ve yirmiyedibinikiyüzon İslam ve dokuzyüz Rum nüfusundan ibarettir. Ma Nevahi İnebolu Kazasında iki bab hükümet konağı ve iki mekteb-i rüşdiye ve bir telgrafhane ve birer Rüsumat Emtaa ve Rüsumat İdareleriyle bir karantinahane elli cami şerif ve mescid ve bir kütüphane ve beş medrese ve dokuz tekke ve zaviye ve yüzelli İslam Sıbyan Mekatibi ve beş kilise ve manastır ve üç hristiyan mekatib ve yirmidokuz han ve dokuz hamam ve sekizyüzdoksaniki dükkan ve ikiyüzseksenüç değirmen ve yüzellibeş su hızarı vardır."

Sf.92 **Zağferanbolu Kazası**

Sf.97 Aktaş Nahiyesi, Eflani Nahiyesi, Ulus Nahiyesi

Sf. 98 Zağferanbolu Kazası

> "Zağferanbolu kasabası nevahisiyle beraber onbir mahalle ve seksen kariyeden ve altıbinsekizyüzyirmi yedi ve üçyüz elliki Rumhanesinden ve yirmiüçbin beşyüz seksen İslam ve bindörtyüz kırküç rum ve yirmiüç müslim Kıptı nüfusdan ibarettir. Zağferanbolu kasabasında yüzyirmisekiz cami –i şerif ve mescid ve iki kütübhane ve oniki medrese ve onüç hangah ve yüzbeş müslim ve üç gayrimüslim sıbyan Mekatibi ve iki kilise ve yirmidört han ve

onbir hamam ve dokuzyüzkırkbeş dükkan ve kırk asyab ve altmışbir su hızarı ve seksendört debbağhane ve bir kapan dakik ve bir hükümet konağı ve bir telgrafhane ve bir askeri koğuş ve bir cebehane ve beş meraked evliya ve iki muvakkithane ve bir bab mekteb-i rüşdiye ve iki karakolhane ve bir namazgah ve bir çamaşırhane ve yüzyedi çeşme ve bir bab bedesten vardır."

Sf.99 **Tosya Kazası**

Sf.104Tosya Kazası

"Ma Nevahi Tosya Kasabası yirmi mahalle ve otuzbir kariyeden ve altı bin İslam ve yetmiş Rum hanesinden ibaret olup ondörtbinyüz İslam ve yüzyetmiş Rum nüfus hamidir Tosya kasabasında yüzüç cami-i şerif ve mescid ve bir kütübhane ve iki medrese ve elli hangah ve seksen Müslim ve bir Gayrimüslim Sıbyan mektebi ve bir Kilise ve onbeş han ve beş hamam ve dörtyüzdoksan dükkan ve altmış değirmen ve bir bedesten ve bir salhhane ve yirmi debbağhane ve yirmialtı çeşme ve bir çamaşırhane ve bir mekatib Rüşdiye ve bir hükümet konağı ve bir telgrafhane ve bir dakik kapanı vardır."

Sf.107 **İskilib Kazası**

Sf. 108 İskilib Kazası

"İskilib Kazası ondokuz mahalle ve yüzyirmisekiz kariyeden ve dörtbin İslam ve iki Ermeni hanesinden ibaret olup onbirbin İslam ve sekiz Ermeni ve kırk Müslim Kıpti nüfusa havidir. Kaza-i mezkurda yüzyirmisekiz cami-i şerif mescdi ve beş kütüphane ve beş tekke ve altı medrese ve ellibir İslam Sıbyan mektebi ve dörtyüz seksen iki dükkan ve oniki debbağhane ve iki han ve üç hamam ve binelli asyab ve bir hükümet konağı ve bir telgrafhane beş terbi evliya ve bir muvakkithane ve bir namazgah ve üç çamaşırhane ve üç şadırvan ve kırkiki çeşme ve iki sebil ve bir bedesten ve bir de salhhane vardır. "

Sf.110, 111 **Daday Kazası**

Sf.112 Azdavay Nahiyesi

Daday Kazası:

"Merkez kaza kasaba olmayıp Pazar mahalle Boludaki Düzce bir mevkiye tesadüf ettiği cihetle havası güzeldir fakat teşkilatdan şimdiye kadar merkez mezkurede bir bab mekteb-i rüşdiye ile bazı han ve hane ve Dekakin **bunaklanmıştır.**

Nahiyesiyle beraber Daday Kazası kırkdokuz kuradan ve yedi bin İslam hanesinden ve yirmialtı bin İslam ve yüzyirmisekiz müslim ve gayrimüslim Kıbti nüfusdan ibarettir. Daday Kazasında iki hükümet konağı ve bir mekteb-i rüşdiye ve iki medrese ve doksan beş cami-i şerif ve mescid ve doksan sıbyan mektebi ve üç han ve seksen dükkan ve yüzotuz asyab ellibir su hızarı vardır."

Sf.113,114 **Arac Kazası**

Rüşdiye Mektebi derdest inşa olduğu

Sf.115 Mergüze Nahiyesi, **Sart Nahiyesi, Boyalı Nahiyesi**

"Sf.116 Kaza-i mezkurun merkezi Yazı Köyü ise de hükümet konağı mezkur kariyeye karib bir tepe üzerine bina kılınmış olduğundan etrafı ebniyeden hallidir fakat cenub cihetinden ve hükümet önünden cereyan eden Arac nehri kenarında ve hükümet dairesine elli altmış hatva mesafede nehre hafta inakad eden Pazar mahallinde bir cami-i şerif ile yirmibeş dükkan ve kahvehane vardır. Ma nahiye Arac Kazası ellialtı kariyeden ve dörtbin elli haneden ibaret olub on beş bin altıyüz elli nüfus hamidir Nahiyesiyle beraber Arac kazasında kırkaltı cami –i şerif ve mescid ve otuzyedi mekteb-i sıbyan ve iki han ve kırk yedi dükkan ve otuzaltı asyab ve kırk yedi su hızarı vardır.

Sf.117, 118 **Cide kazası, Fekaz Nahiyesi**

Sf.119, 120

"Cide kazasının merkezi kasaba olmayıb mukaddema Pazar mahalli Cuma karyesi merkez ittihaz olunmuştur. Kasaba değil ise de kaymakamlık ittihaz olunan bazı dükkan ve hane ve han inşa olunmuşdur. Ve zaten dahi Pazar mahalli bulunmasından dolayı ufak bir kasaba

haletinde görmekte olub ab ve havası güzeldir. Cide kasabası nahiyesiyle beraber otuzaltı kariyeden ve dörtbin üçyüz İslam hanesinden ibaret olub altıbindokuzyüzdoksanyedi nüfusa havidir. Kaza-ı mezkurda bir bir hükümet konağı ve kırk yedi cami-i şerif ve mescid ve iki tekke ve yüzyirmi İslam sıbyan mektebi ve onyedi han ve kırkbir dükkan yüz elli Asyab ve yirmi su hızarı vardır"

Çizelge F.45: Kastamonu Kazası Dahilinde Bulunan Okullar ve Öğrenci Sayıları (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.266-271)

İsmi	Öğrenci sayısı
Mekteb İdadi-i Mülki	49
Mekteb Rüşdiye Askeri	125
Mekteb Rüşdiye-i Mülki	131
İnas Mekteb Rüşdiyesi	45
Darülmuallimin Sıbyan	(menhul)
Taş Mekteb İbtidai	73
Arabacı Mekteb İbtidai	111
Deveciler Mekteb İbtidai	91
Nasrullah Mekteb İbtidai	73
İsmail Bey Mekteb İbtidai	22
Surur Mekteb İbtidai	44
Sinan Bey Mekteb İbtidai	15
Rum Mekteb Hususisi	145
Rum İnas Mektebi	70
Ermeni Mektebi	72

Çizelge F.46: Kastamonu Kazası Dahilinde Bulunan Okullar ve Öğrenci Sayıları (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.266-271)

İsim	Öğrenci sayısı
Kastamonu zükur Rüşdiye Mektebi ,	131
Kastamonu askeri Rüşdiye	125
Kastamonu inas Rüşdiye Mektebi	45
Taşköprü Rüşdiye Mektebi	123
İnebolu Rüşdiye Mektebi	75
Zağferanbolu Rüşdiye Mektebi	77
Tosya Rüşdiye Mektebi	98
Tosya- Kargı Nahiyesi	belirtilmemiş
İskilib	70
Daday Rüşdiye Mektebi	61
Arac	32

Çizelge F.47: Kastamonu Kazası Nüfus (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.279)

	Yerli		
	İnas	Zukur	İcmal
	aded	aded	aded
İslam	6667	5932	12599
Rum	813	782	1595
Ermeni	171	202	373
Yekun	7651	6916	14567

Çizelge F.48: Kastamonu Kazası Nahiyeleri (Devrekani, Kozyaka, Göl ma Sarağan, Akkaya) Nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.286)

	Yerli		
	İnas	Zukur	İcmal
	aded	aded	aded
Müslim	20585	21753	42338
Gayri müslim	118	240	358
Yekun	20703	21993	42696

Çizelge F.49: İnebolu Kazası Nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.302)

	Yabancı		Yerli		
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İcmal
	aded	aded	aded	aded	aded
İslam	43	44	27147	27204	54438
Rum	10	36	738	760	1544
Ermeni		20	7	6	33
Yekun	53	100	27892	27970	56015

Çizelge F.50: Zağferanbolu kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.312)

	Yabancı			Yerli	
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İcmal
İslam	107	80	22807	24229	47223
Rum	0	0	1640	1660	3300
Yekun	107	80	24447	25889	50523

Çizelge F.51: Taşköprü kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.322)

	Yabancı			Yerli	
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İcmal
İslam	124	103	16928	18666	35821
Rum	7	45	0	0	52
Ermeni	215	208	0	0	423
Yekun	346	356	16928	18666	36296

Çizelge F.52: Tosya kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.332)

	Yabancı			Yerli	
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İcmal
İslam	75	97	14009	15130	29311
Rum	15	19	230	231	495
Ermeni	34	67	0	0	101
Yekun	124	183	14239	15361	29907

Çizelge F.53: İskilip kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.340)

	Yabancı			Yerli	
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İcmal
İslam	32	50	17649	20045	37776
Ermeni	14	29	0	0	43
Yekun	46	79	17649	20045	37819

Çizelge F.54: Arac kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.346)

	Yabancı			Yerli	
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İcmal
İslam	9	13	14466	16805	31293
Rum	0	0	5	7	12
Yekun	9	13	14471	16812	31305

Çizelge F.55: Daday kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.352)

	Yabancı			Yerli	
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İcmal
İslam	63	78	19275	18620	38036
Rum	0	0	4	4	8
Ermeni	0	0	81	87	168
Yekun	63	78	1936	18711	38212

Çizelge F.56: Cide kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.359)

	Yabancı			Yerli	
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İcmal
İslam	47	69	17286	17595	34997
Rum	17	29	0	0	46
Ermeni	2	1			3
Yekun	66	99	17286	17595	35046

Çizelge F.57: Kastamonu şehrinde 1317H./1899M. yılında eğitim veren okullar (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.149-152)

İsim	**Öğrenci sayısı**
Mekteb-I İdadi-I Mülkiye	118
Mekteb-I Rüşdi-yi Askeri	147
Dar-ul Muallimin-I İbtidaiye Şubesi	
Mekteb-I Sanayii	50
İnas Mekteb-I Rüşdiyyesi	62
Yarıcı Mektebi	145
Nasr-el Kadı Mektebi	149
Deveciler Mektebi	27
İsmail Bey Mektebi	45
Server Mektebi	53
İnas Mekteb-i İbtidaiyesi	28
Rum Mektebi	107
Rum İnas Mektebi	165
Ermeni Mektebi	144 (78 erkek ve 56 kız)

Çizelge F.58: Kastamonu Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.153)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Kastamonu	7494	7302	883	855	220	207	35
Devrekani Nahiyesi	4974	4870	-	-	57	60	44
Akkaya Nahiyesi	7955	7940	-	-	107	90	73
Göl Nahiyesi	5001	4853	-	-	73	67	59

Çizelge F.58 (devam): Kastamonu Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.153)

Kozyaka Nahiyesi	4970	4855		-	-	-	61
Toplam	30394	29820	883	855	457	424	
Toplam nüfus 62833	Toplam hane: 12404						

Çizelge F.59: İnebolu Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.162)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
İnebolu	5576	5225	1115	1094	14	16	45
Küre Nahiyesi	13910	13235	-	-	-	-	115
Abana nahiyesi	11533	11387	-	-	-	-	84
Yekun	31019	29847	1115	1094	14	16	233
Toplam nüfus: 63105	Toplam hane: 9490						

Çizelge F.60: Zağferanbolu Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.166)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Zağferanbolu	11444	11315	1692	1691	-	-	102
AktaşNahiyesi	3844	3736	-	-	-	-	35
Ulus Nahiyesi	5988	6661	-	-	-	-	67
Eflani Nahiyesi	4187	4436	-	-	-	-	35
Toplam	25463	26148	1692	1691	-	-	143
Toplam nüfus 54994	Toplam hane: 9972						

Çizelge F.61: Taşköprü Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.171)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Taşköprü	16823	17430	18	38	318	301	128
Gökçeağaç Nahiyesi	4052	4024	-	-	33	36	35
Toplam	20875	21459	18	38	351	337	123
Toplam nüfus: 43078	Toplam hane: 5411						

Çizelge F.62: Tosya Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.176)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Tosya	12127	12146	272	273	21	36	62
Toplam nüfus: 24875	Toplam hane: 4591						

Çizelge F.63: Arac Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.180)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Arac	8658	8651	-	-	1	1	44
Mergüze Nahiyesi	4315	4404	-	-	-	-	45
İğdir Nahiyesi	5254	5216	4	5	1	5	53
Toplam	18227	18271	4	5	2	6	169
Toplam nüfus: 36515	Toplam hane: 5376						

Çizelge F.64: Daday Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.184)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Daday	8963	8706	-	-	82	111	
Azdvay Nahiyesi	12214	11857	4	3	-	-	
Toplam	21177	20563	4	3	82	111	157
Toplam nüfus: 41940	Toplam hane: 5900						

Çizelge F.65: Cide Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.189)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Cide	9288	9004					
Hoşalay Nahiyesi	11296	11494					
Toplam	20584	20498					
Toplam nüfus: 41082	Toplam hane: 5886						

"Mezkur Rüşdi-i askeri (1)301 de ve idadi (1)305 de mekteb-i sanayii dahi (1)307 sene-i hicriyesinde küşad ettirilmiştir. Mezkur mektebler hükümet konağının bahçesi kenarında kain olub rüşdiye ve mekteb-i sanayii ahşab iseler de idadi kargir ve tahtani, fevkani beş dershane ve büyük salonlarla muallim odalarını ve bir Mescid-I şerif vesaireyi camidir.

Emakin ve Müessesat-I Emiriye:

Bir hükümet konağı, bir askeri dairesi ve bir depo ve biri askeri, diğeri tophane-I amire muamelatından olan barut vesaienin hıfzına mahsus olmak üzere iki cebehane ve süvari ve piyade için başka başka iki kışla (kışlanın ikisi de tamire muhtaçtır), zukur ve inasa mahsus

birer kargir ve ahşap hapishane ve tevkifhane ve kargir bir vilayet matbaası, beş karakolhane, bir telgrafhane, bir harab kale ile zukur ve inas frengi maluliyetine ve gureba hastalarına mahsus başka başka daireleri ve her ikisinde cem'an altmış yataklık dört koğuşu havi ve hamam ve sair levazımı mükmmmel olmak üzere muntazam bir hastaneden ve bu hastanenin karibinde müceddeden inşa ve tesis olunan bir bimarhaneden ve bir de saat kulesinden ibarettir.

Mezkur saat kulesi şehrin cihet-i şarkiyesinde hükümet dairesinin evsat tarafındaki tepe üzerine (1)302 senesinde so kargir olarak tesis olunmuş ve belediye namına avrupadan celb edilen kebir çalar saat vaz edilmiştir." (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf. 280, 281)

Kastamonu Salnamesi defa 21, 1321H./1903M., sf.68

"Askeri Rüşdiye mektebi 1301H., İdadi mülki 1305H., Sanayi Mektebi 1307H. Senesinde yapılmıştır"

SİNOP SANCAĞI

Çizelge F.66: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'ne göre Kastamonu Vilayeti Sinop Sancağı Dahilinde Bulunan Medreseler (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.72-80)

Sinop Sancağı		
Sinop	Sultan Alaaddin Medresesi	22
Sinop	Muhammed Efendi Medresesi	10
Boyabad	Mahmud Ağa Medresesi	25
Boyabad	Kemal Fethi Medresesi	65

Çizelge F.67: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'nde Vilayet dahilinde bulunan şehir ve kasabaların tarifi yapılmaktadır. (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.81-98)

Sinop Şehri	"... ve istihkam ve saire misüllü ibtidai miriyye-i cesime ile mamur ve etrafı bağ ve bağçe ile müzeyyen olub lianı dahi karadenize her nevi sefaine birinci derecede meşhur bir limandır...kerestecilik, ticaret..."
Boyabad Kazası	"...oldukça mamur ve bir mikdar çarşıyı havi bir şehirdir. Civarı bağ ve bahçelik ve çeltik tarlalarıyla mahat..."
İstefan Kaymakamlık Merkezi	"Merkezi mezkur Ayancık İskelesi demekle meşhur bir mahalde olup henüz kasaba şekline girmemiş ise de merkez kaymakamlık ittihaz olunduğundan bir yandan imar olunmakda olduğu ve derun kazada her cins kebir ağaçlar bulunarak tersane ve tophane-i amire için beher sene külliyetli kereste kıta edilmektedir..."

Çizelge F.68: 1288H./1871M. Sinop Sancağı'nda bulunan eserleri gösterir tablo (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.125)

Şehir ve kasaba ismi	Dekakin	Hamam	Han	Gayrı müslim Sibyan Mektebi	Kilise ve manastır	İslam Sibyan Mektebi	Hankah ve zaviye	Kütüphane	Cevami ve mesacid
Sinob Şehri	752	3	5	5	4	71	3	-	17
Boyabad Kasabası	326	2	3	-	-	124	-	-	11
İstefan Merkezi	25	-	-	-	-	26	-	-	2
Yekun Liva Sinob	1103	5	9	5	4	221	3	-	30

Çizelge F.69: Sinob Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.139)

Nıfs Sinob Kasabası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Tesviye olunan tarık bil şose			57950	
Şose kaldırım			200	

Çizelge F.69 (devam): Sinob Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia				
Cevami-i şerif	1			
Mekatib-i Sıbyan	1			
Kargir han mağazası -bab	12			
Karasu Köprüsü		1		
Gerze nahiyesinde inşa olunan Cami-i şerif	1			

Çizelge F.70: Sinob Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.139)

Boyabad Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Hükümet Konağı	1			
Telgrafhane	1			
Mekatib-i Rüşdiye	1			
Cevami-i şerif	1			
Durağan nahiyesinde derdesbit inşa bulunan hükümet konağı	1			
Nahiye-i mezkurede güşad olunan harik	2			

Çizelge F.71: Sinob Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.140)

İstefan Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Hükümet Konağı	1			
Cevami-i şerif	1			
Mağaza	2			
Ekmekçi fırını	1			
Dekakin	16			
Harik	1			

Çizelge F.72: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Sinob Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.192)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Tarık şose	-	-	3600
Kaldırım	-	-	2100
Hangah	-	1	
Minare		-	1
Mekatib Sıbyan	-	8	
Hamam	1		
Hane	2	20	
Dekakin	-	20	

Çizelge F.73: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Boyabad Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.193)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Cevami-i şerif	-	-	3
Mekatib sıbyan	-	4	
Köprü	-	2	

Çizelge F.73 (devam)			
Çeşme	-	3	
Han	-	1	
Hamam	-	2	
Hane	5	12	
Dekakin	12	8	

Çizelge F.74: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye İstefan kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.193)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Hükümet Konağı	-	1	
Cevami- i şerif		-	2
Bağçe	-	2	

Çizelge F.75: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Sinop Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.167)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Tarık	-	-	2260
Cevami-i şerif	1	-	
Köprü	2	-	
Çeşme	1	2	
Medrese	-	1	
Hamam	1	-	
Hane	75	30	
Dekakin	17	10	

Sinop şehrinin Metrepollük merkezi olduğu yazılıdır. Sf.166.

Çizelge F.76: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Boyabad Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.167)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	1500
Cevami-i şerif	10	-	
Mekatib	10	-	
Köprü	-	1	
Çeşme	-	11	
Misafirhane	5	-	
Hane	25	15	
Dekakin	15	5	

Çizelge F.77: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia İstefan Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.167)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	120
Mekatib-i Sıbyan	2	-	
Çeşme	2	-	
Misafirhane	2	-	
Hane	20	-	
Dekakin	3	-	

5. KASTAMONU SALNAMESİ DEFA 10 (1295 H./1878 M. tarihli)

(Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298H./1881M., sf.162)

Sf. 172 Sinob Sancağı; mutasarrıf muhammed velid Paşa ,

Sf. 180 Merkez livaya mülhak Gerze Nahiyesi,

Sf. 183 Sinop Kasabası

> "Sinop şehri mutasarrıflık merkezi olup.
>
> Ma nevahi Sinob kasabası yedi mahalle ve kırküç karyeyi havidir sakinesi dahi beş bin sekizyüz kırk altı hane ve on yedibin altıyüz elliyedi nüfus İslam ve altıyüz sekseniki hane ve ikibin üçyüz otuzdokuz Rum ve doksandokuz hane ve ikiyüz yirmi nüfus Ermeni den ibarettir"

Sf.184 **Boyabad** kazası

Sf.186 Durağan Nahiyesi

> "Boyabad Kazası: Kasaba mezbure ma nevahi dört mahalle ve ellibir kariyeden ve sakinesi dahi beşbin üçyüz hane yirmiiki bin nüfus İslam ve altmış Müslim ve üçyüz Gayrimüslim **puşyan** taifesinden ibarettir."

Yapılar ile ilgili bilgi yoktur.

Sf.187 **İstefan** Kazası Ma **Akkayaçekli (?)** Nahiyesi

Sf. 189 İstefan Kazası: Kasaba mezbur ma nahiye otuz sekiz karyeden ve sakinesi sekizyüzüç hane ve onüçbin ikiyüzon İslam ve yüzbeş hane dörtyüzdoksanbeş nüfus Rumdan ibarettir.

Çizelge F.78: Sinob Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.262)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Sinob	10144	11140	1764	1939	171	168	68
Gerze Nahiyesi	11264	11810	735	723	137	166	30
Toplam	21408	22950	2499	2662	308	334	58
Toplam nüfus: 50161	Toplam hane: 8514						

Çizelge F.79: Boyabad Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.268)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Boyabad	17901	18472	-	65	1015	1068	171
Durağan Nahiyesi	3986	4057	23	19	-	-	40
Toplam	21887	44	1068	23	1015	1068	211
Toplam nüfus: 46566	Toplam hane: 8371						

Çizelge F.80: Ayancık kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.272)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Ayancık	11764	12192	408	476	-	-	158

Çizelge F.80 (devam): Ayancık kazasının nüfusu							
Çiğli Nahiyesi	6224	6387	-	-	-	-	46
Toplam	17948	18579			-	-	204
Toplam nüfus: 27692	Toplam hane: 4441						

BOLU SANCAĞI

Çizelge F.81: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'ne göre Kastamonu Vilayeti Bolu Sancağı Dahilinde Bulunan Medreseler (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.72-80)

Bolu Sancağı		
Bolu	Yıldırım Han Medresesi	39
Bolu	Hamza Ağa Medresesi	22
Bolu	Kalaycılar Medresesi	10
Bolu	Debbağlar Medresesi	15
Bolu	Ala bey Medresesi	35
Bolu	Semerkand Medresesi	12
Bolu	İmaret Medresesi	5
Bolu	Bedesten Medresesi	39
Bolu	**Oturak** Medresesi	23
Bolu	Mustafa Paşa Medresesi	29
Bolu	**Akbakar** Medresesi	21
Bolu	Şemsi Ahmed Paşa Medresesi	9
Göynük	Hüseyin Ağa Medresesi	30
Göynük	Hacı Terzi Mustafa Ağa Medresesi	25
Göynük	Hacı Muhammed Ağa Medresesi	15
Göynük	Tahir Efendi Medresesi	25
Mudurnu	**Mala** Hasan Medresesi	60
Mudurnu	Tekye Medresesi	30
Mudurnu	Sultan Yıldırım Han Medresesi	30
Mudurnu	Hakkı Efendi Medresesi	55
Mudurnu	İnhac İsmail Efendi Medresesi	10
Mudurnu	**Kayvamcı** Medresesi	10
Mudurnu	**Kıngan** Medresesi	30
Mudurnu	**Küskünlü** Medresesi	15
Mudurnu	Güzelcik Medresesi	40
Mudurnu	Deveviran Medresesi	51
Mudurnu	**Baz** Medresesi	40
Düzce	Düzce Medresesi	80
Üsküb̈ü	Üsküb̈ü Medresesi	25
Bartın	**Arab** Cami Medresesi	80
Ereğli	Ereğli Medresesi	6
Devrek	Ali Hıdır Medresesi	70

Çizelge F.82: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'nde Vilayet dahilinde bulunan şehir ve kasabaların tarifi yapılmaktadır. (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.81-98)

Bolu Şehri	"Mutsarraflık olarak yönetiliyor. ... ve cesimce bir çarşı ve harici **işçar bostan ve kura ile** müzeyyen ve işbu ovada seksen aded su değirmeni mevcud olduğu gibi civar köylerde dahi tahta biçmeğe mahsus su hızarları olarak bunlarla biçilen tahtalar arabalar ile akçaşehir iskelesinden Adapazarı ve İzmid taraflarına nakledilir"

Çizelge F.82 (devam): 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'nde Vilayet dahilinde bulunan şehir ve kasabaların tarifi yapılmaktadır	
Bartın Kasabası	"...muntazam bir çarşıya havidir. Mavna ve sandal inşaatı vardır. Gemiler için kendirden halat imalatı ile geçinilmektedir"
Ereğli Kasabası	"Kaymakamlık ile maden nezaretinin merkezi ve...karadeniz sahilinde bir eski kale derununda kain ... olub etrafı ağaç ve ormanlık mahut bir şirin kasabadır ve civarında meşhur kömür madeni hümayun dahi vardır"
Devrek Kasabası	"Devrek nahiyesinin müdiriyet merkezi etrafı ormanlıktır, kenarından filyoz nehri cereyan eder"
Göynük Kasabası	"kaim makamı olarak ...dere kenarında bağ ve bahçeler vardır"
Mudurnu Kasabası	"Mudurnu Nahiyesinin müdiriyet merkezi olarak ...güzel bağçeleri mevcud olduğu"
Düzce Kasabası	"Akçaşehir nahiyesinin müdiriyet merkezi olup ...muntazam bir kasaba olarak oralarda külliyetli muhacirin çerakese İskan olunmak hasebiyle kasaba mezkurede günden güne imar olunmakta ve büyümektedir"
Gerede Kasabası	"muntazam küçük bir çarşı ve harici kavak ve söğüt ağaçlarıyla şirin bir kasabadır"

Çizelge F.83: 1288H./1871M. Bolu Sancağı'nda bulunan eserleri gösterir tablo (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.126)

Şehir ve kasaba ismi	Dekakin	Hamam	Han	Gayrı-müslim Sıbyan Mektebi	Kilise ve manastır	İslam Sıbyan Mektebi	Hankah ve zaviye	Kütüphane	Cevami ve mesacid
Bolu Şehri	335	3	11	1	1	132	9	1	20
Ereğli Kasabası	235	2	2	1	1	113	2	-	5
Devrek Kasabası	111	1	1	1	1	17	1	-	3
Göynük Kasabası	150	2	5	-	-	89	1	-	11
Mudurnu Nahiyesi	238	2	7	-	-	188	3	-	16
Düzce Kasabası	62	1	2	-	-	212	-	-	4
Gerede Kasabası	228	2	6	-	-	83	3	-	5
Yekun Liva Bolu	1359	13	34	3	3	834	19	1	64

Çizelge F.84: Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.133)

Bolu Kasabası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Medaris	2	1		
Cevami-i şerif	9	14		
Telgrafhane	1			
Mahbushane	1			
Hastahane	1			
Cebehane	1			
Koğuş	1			
Depo		1		
Hükümet Konağı	1			
Kaldırım				8950
Mekatib-i Sıbyan	24	19		

Çizelge F.84 (devam): Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia				
Çeşme	7			
Köprü	29	17		
Hane	71			
Dekakin	445			
Han ve saire	18			
Mezbaha	4			

Çizelge F.85: Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia(Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.134)

Bartın Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Kaldırım				7300
Cami-i şerif	1			
Telgrafhane	1			
Rüşdiye Mektebi	1			
Mekatib-i Sıbyan	2	1		
Çeşme	7			
Köprü	1	2		
Hane	13			
Dekakin	350			
Han ve saire	11			

Çizelge F.86: Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.134)

Ereğli Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Kaldırım				4829
Hükümet konağı	1			
Telgrafhane	1			
Rüşdiye Mektebi	1			
Cami-i şerif		1		
Mekatib-i Sıbyan	1	1		
Çeşme	2			
Kargir köprü	1			
Rıhtım müceddid				160
Hane	4			
Dekakin	225			
Han	5			

Çizelge F.87: Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.135)

Gerede Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Cevami-i şerif	7	15		
Mekatib-i Sıbyan	9	22		
Şadırvan	1	1		
Çeşme	9			
Köprü	9	13		
Dekakin	14			
Han	3			
Hamam	2			

Çizelge F.88: Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.135)

Göynük Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Cevami-i şerif	2	7		
Medaris	1			
Mekatib-i Sıbyan	1	5		
Çeşme	3			
Köprü	1	7		
Kaplıca		1		
Hane	19			
Dekakin	5			
Han	2			

Çizelge F.89: Bolu Sancağı'nda Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.136)

Düzce Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Cevami-i şerif	4	4		
Minare		1		
Mekatib-i Sıbyan	11	6		
Telgrafhane	1			
Köprü	1	7		
Hane	2			
Dekakin	5			
Hamam		2		

Çizelge F.90: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma nahiye Bolu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.185)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Köprü	12	11	
Kilise	-	1	
Kütüphane	1		
Medrese	-	1	
Mek.sıbyan	3	3	
Cevami şerif	3	6	
Kaldırım			5000
Çeşme	2	1	
Han	2		
Hane	15	31	
Dekakin	20	3	
Hastane	1		

Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.187

Gerede Kazası: yazılmamıştır.

Çizelge F.91: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma nevahi Bartın kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.187)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Cami-i şerif	1		
Köprü		-	3
Çeşme		1	
Hane	17	27	
Dekakin	21	15	

Çizelge F.92: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Ereğli Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.187)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Kaldırım			950
Cevami-i şerif	2	3	
Mekatib	2		
Medrese	-	1	
Köprü	6	2	
Çeşme	2	9	
Han	3		
Hamam	-	1	
Hane	11	30	
Kagir dekakin	130		

Çizelge F.93: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Göynük Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.188)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Tarık	-	-	18
Kaldırım	-	-	38
Cevami-i şerif	10	7	
Mekatib sıbyan	7	16	
Medaris	1	3	
Kilise	1		
Çeşme	-	1	
Köprü	3	1	
Han	1	10	
Hamam	-	4	
Karakolhane	1	3	
Asyab	1		
Hane	22	40	
Dekakin	20	36	
Su dolabı	12	170	

Çizelge F.94: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Düzce kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.189)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Kaldırım	-	-	3000
Cevami- i ş.	3	1	
Mek. Sıbyan	1	11	
Köprü	15	7	
Çeşme	1	15	
Karakolhane	-	1	
Han	1	2	
Misafirhane	10	35	
Hane	25	11	
Dekakin	13	23	

Çizelge F.95: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Bolu Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.161)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Cevami-i şerif	1	-	
Mekatib-i sıbyan	5	1	
Köprü	8	4	
Çeşme	2	2	
Han	-	1	
Hamam	2	-	
Hane	15	25	
Dekakin	-	8	
Asyab	4	2	

Çizelge F.96: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Gerede Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.162)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	35
Hükümet Konağı	-	1	
Cevami-i şerif	3	2	
Mekatib-i Sıbyan	5	3	
Köprü	2	3	
Çeşme	1	2	
Medrese	-	1	
Han	2	1	
Hamam	1	-	
Hane	3	7	
Dekakin	6	5	

Çizelge F.97: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Ereğli Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.162)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	675
Cevami-i şerif	8	3	
Mekatib-i Sıbyan	-	9	
Köprü	7	9	
Çeşme	8	1	
Medrese	-	1	
Han	-	1	
Hamam	2	-	
Hane	27	13	
Dekakin	-	148	

Çizelge F.98: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Göynük Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.163)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	200
Cevami-i şerif	3	1	
Mekatib-i Sıbyan	2	1	
Köprü	1	3	
Çeşme	2	5	
Medrese	1	-	
Han	1	-	
Karakolhane	1	1	
Hane	22	13	
Dekakin	4	3	

Çizelge F.99: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Düzce Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.163-64)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	150
Cevami-i şerif	2	3	
Mekatib-i Sıbyan	5	3	
Köprü	17	5	
Çeşme	2	1	
Han	2	-	
Hamam	1	-	
Misafirhane	7	-	
Hane	15	11	
Dekakin	5	12	

Çizelge F.100: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Bartın Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.164)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	1300
Cevami-i şerif	1	1	
Mekatib-i Sıbyan	12	8	
Köprü	3	3	
Çeşme	5	10	
Karakolhane	1		
Mekatib-i Rüşdiye	-	1	
Misafirhane	10	15	
Asyab ve Hızar	2	2	
Hane	8	20	
Dekakin	5	10	

5. KASTAMONU SALNAMESİ DEFA 10 (1295 H./1878 M. tarihli)

Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298H./1881M., sf.77,78

Sf.121 Bolu Sancağı,

Sf. 122,123 muhacirin iskan şubesi var olduğu belirtilmektedir.

Sf.127 Gökçesu Nahiyesi, Kıbrıscık zabıta memurluğu

Sf.128-129 Bolu Kasabası:

> "Bolu şehri mutasarraflık merkezidir.
> Kasaba-i mezbure ma nahiye dokuz mahalle ve yetmişbeş karyeden ve beşbindokuzyüz İslam ve yüz Ermeni hanesinden ibaret olup onaltıbinbeşyüz Müslim ve ikiyüzyetmişsekiz gayrimüslim ve yüzdoksandokuz Kıbti Müslim nüfusuna havidir. Ma nevahi Bolu kasabasında seksenaltı cami-i şerif ve mescid ve iki kütübhane ve ondört medrese ve on hankah ve yüzkırk Müslim ve bir gayrimüslim Sıbyan Mektebi ve iki kilise ve yirmidört han ve üç hamam ve dörtyüzonbeş dükkan ve yüzondört asyab ve yüzotuz su hızarı ve bir hükümet konağı ve bir telgrafhane ve bir askeri koğuş ve bir deposu ve bir muvakkithane ve onbeş **mutecaviz** debbağhane ve bir **salhhane** ve bir de **azimane i itikade kale ittihaz** olub şimdi der u dıvarı olmayan ve hasar tabir olunan yoksun bir mahalde ve kasabanın vusatında umum için kargir bir büyük saat vardır."

Sf.130, 131 **Düzce** kazasıAkçaşehir Nahiyesi

Sf.133 Düzce Kazası:

> "Düzce merkezi etrafı dağ ve taşlarla muhat düzce burada vusatına nezaret etmekle ve bidayet teşkilatından bir ve bazı ebniye ve dükkan vesaire bina inşa olunmağla bir kasaba hayatına girib cenub arbesi düz ve bazı ciheti bataklık olduğundan havası yaz mevsimlerinde pek güzel

değildir fakat şimalinde ve meylan şehrinin öte tarafında bir saat mesafede kain Eskübü kasabası mevkien mürettefah olub havası pek güzeldir ve suları dahi leziz ve aladır. İşbu Eskübü kasabası şimdiki halde kereçe yüz haneden ve buna maadal mağaza ve dükkan ve kahvehaneden ibaret ise de burada görülen bazı eser-i atika Eskübünün bir yol şehri olduğuna delalet eder. Çünkü derun kasabada kadim kadim yapılmış ve murur zaman ile durur yarı nabid olmuş bir takım nerdiban (merdiven) şeklinde ve cemiyetgah olduğunu isbat eder.
Sf.134
Ma nevahi Düzce kasabası yüzyirmibeş kariye havi ve beşbinsekseniki hane ve onikibinbeşyüz nüfus cemaadır. Nevahisiyle beraber Düzce kasabasında yüzyirmibeş cami-i şerif ve mescid ve altı medrese ve iki tekke ve yüzotuzsekiz Sıbyan mektebi ve onbeş han ve iki hamam ve yüzdoksan dükkan ve kırksekiz asyab ve beş su hızarı ve bir hükümet konağı ve bir telgrafhane ve bir de mekteb-i rüşdiye vardır. “

Sf.135-140 arası: Ereğli kazası ve nahiyesi Devrek: Yapılarla haneyle nüfusla ilgili bilgi verilmemiştir.

Sf. 141 Bartın Kazası Sf.142 Muhacir Komisyonu,

Sf. 145 Amasra Nahiyesi, Çarşanba Nahiyesi

Bartın Kazası:

“Ma nevahi Bartın kasabası altı mahalle ve yüz pare kariyeden ve dokuz bin elli hane ve yirmiikibin beşyüz nüfus İslam ve kırk iki hane seksen nüfus rum ve otuz hane kırk nüfus ermeni ve otuz müslim ve gayrimüslim **peşyan (?)** taifesinden ibarettir.

Sf. 146 Gerede Kazası

Sf.148 Mengen Nahiyesi

Gerede Kazası:

“Ma nevahi kasaba mezbure sekiz mahalle ve kırksekiz karyeden ve sakinesi dörtbin altıyüzotuzüç hane ve on beşbin beşyüzelli nüfusdan ibarettir. Derununda tarikat ı aliye haletinden iki dergah ve yedi sıbyan mektebi ve bir hükümet konağıyla birer telgrafhane ve mekteb-i rüşdiye vardır. Ma nevahi elli iki cevami ve mescid ve beş medrese ve üç hamam ve onyedi han ve üçyüzelli dükkan ve onbeş debbağhane ve kargir iki köprü ve yüzelli asyab vardır.”

Sf.149 Göynük Kazası,

Sf.151 Mudurnu Nahiyesi, **Minhalgöze/ Mihalgazi Nahiyesi**

Sf. 152 Göynük Kazası: “Ma nevahi kaza-i mezkur yirmibin dörtyüzaltmışbeş Müslim ve bin beşyüzkırk Gayrimüslim nüfusa havidir.”

Çizelge F.101: Bolu kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.369)

	Yerli		
	İnas	Zukur	İcmal
	aded	aded	aded
Müslim	21632	21076	42708
Gayri müslim	397	4028	4425
Yekun	22029	25104	47133

Çizelge F.102: Ereğli kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.386)

	Yerli		
	İnas	Zukur	İcmal
Müslim	17059	18754	35813
Gayrimüslim	428	653	1081
Yekun	17487	19407	36894

Çizelge F.103: Hamidiye kazasının nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 15, 1306H./1889M., sf.413)

	Yerli		
	İnas	Zukur	İcmal
Müslim	19427	25085	44512
Gayrimüslim	132	179	311
Yekun	19559	25264	44823

Çizelge F.104: Bolu Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.197)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Bolu Kazası	23616	22823	-	-	519	536	217
Toplam nüfus: 47494	Toplam hane: 8887						

Çizelge F.105: Ereğli Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.203)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Ereğli Kazası	19338	21312	493	388	-	-	144
Toplam nüfus: 42031	Toplam hane: 5395						

Çizelge F.106: Bartın Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.213)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Bartın	17317	17941	217	244	145	129	133
Amasra Nahiyesi	9563	9837	-	-	-	-	94
Toplam	26880	27778	217	244	145	129	227
Toplam nüfus: 55394	Toplam hane: 8711						

Çizelge F.107: Düzce Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.218)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Düzce	15645	16678	41	56	20	80	208
Akçaşehir Nahiyesi	2852	3278	26	39	-	-	53
Toplam	18497	19956	67	94	20	80	261
Toplam nüfus: 38714	Toplam hane: 8637						

Çizelge F.108: Hamidiye Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.223)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Hamidiye	9374	11890	-	-	197	221	65
Çarşanba Nahiyesi	13282	17189	102	170	-	-	108
Toplam	22656	29079	102	107	198	221	172
Toplam nüfus: 51363	Toplam hane: 8631						

Çizelge F.109: Gerede Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317 H./1899 M., sf.229)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Gerede	17844	16736	-	-	-	-	170
Mengen Nahiyesi	4305	4127	-	-	-	-	37
Toplam	22149	20863	-	-	-	-	207
Toplam nüfus: 43012	Toplam hane: 6482						

Çizelge F.110: Göynük Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.234)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Göynük Kazası	8842	8281	-	-	-	-	87
Toplam nüfus: 17123	Toplam hane: 4335						

Çizelge F.111: Mudurnu Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.239)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Mudurnu Kazası	13451	13241	-	-	-	-	158
Toplam nüfus: 27692	Toplam hane: 5049						

ÇANKIRI SANCAĞI

Çizelge F.112: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'ne göre Kastamonu Vilayeti Kengırı (Çankırı) Sancağı Dahilinde Bulunan Medreseler (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.72-80)

Kengırı Sancağı		
Kengırı	Şakir Efendi Medresesi	14
Kengırı	Medrese-i Osmanlı	20
Kengırı	Medrese-i **Şadırvan**	12
Kengırı	Medrese-i Ceyvancızade	26
Kengırı	Saatli Medrese	8
Kengırı	Medrese-i Samanpazarı	19
Kengırı	Taş Medresesi	9
Kengırı	Toprak Medresesi	12
Kengırı	İmaret Medresesi	12
Kengırı	Müftüzade Medresesi	19
Kengırı	Hacı Seyyid Efendi Medresesi	16
Kengırı	Ali Bey Medresesi	37
Kengırı	Alacalı oğlu Medresesi	6
Kengırı	**Kermanzade** Medresesi	15
Tuht	Fethiyye Medresesi	55
Tuht	Sabriyye Medresesi	21
Koçhisar	Koçhisar Medresesi	60
Kalecik	Hasan Bey Medresesi	30
Kalecik	İçdaire Medresesi	25
Kalecik	Aşağı Daire Medresesi	30

Çizelge F.113: 1286H./1869M. tarihli Kastamonu Salnamesi'nde Vilayet dahilinde bulunan şehir ve kasabaların tarifi yapılmaktadır. (Kastamonu Salnamesi defa 01, 1286H./1869M., sf.81-98)

Kengırı Şehri	"Şehri mezkur mutasarrıflık merkezi olup...şehrin harici ikibuçuk saat mesafede olarak bağ ve bahçelerle ve derunu cesimce çarşı ile müzeyyen olarak kenar şehirde dahi bir cesim kışla –ı hümayun vardır ve bir de şehrin arka tarafında Cenevizden kalma atik bir kale var ise de gayet harab olarak ...mazı ve külliyetli tiftikle uğraşılmaktadır"
Koçhisar Kasabası	"Koçhisar nahiyesinin müdiriyeti ...ve etrafı bağ ve bahçelik dir. civarındaki yedi aded kariyede dahi tophane ve tersane –i amire ve saire için külliyetli **şallı** ve yün kuşak imal edilmektedir"
Tuht Kasabası	"...bazı mahalleri bağ dibinde ve bir mikdarı tepede vaki bir kasabacık olub etrafı bağ ve bahçe ile müzeyyendir civarında meşhur Yapraklı panayırı kurulur."
Çerkeş Kasabası:	"...derununda bir miktar çarşısı ve etrafı bağ ve bahçeden hallidir...kasaba ve nahiyelerinde külliyetli tiftik ve rugan hasıla gelmekteve harice ihrac olunmaktadır. "
Kalecik Kasabası	"... ibtidai cesime ve vusatında bir tepe üzerinde itikaden harap bir kale bulunduğu .. her nevi bağ ve bostan olduğu ...iplik ve bez üretildiği"

Çizelge F.114: 1288H./1871M. Kengırı Sancağı'nda bulunan eserleri gösterir tablo (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.125)

Şehir ve kasaba ismi	Dekakin	Hamam	Han	Gayrı müslim Sıbyan Mektebi	Kilise ve manastır	İslam Sıbyan Mektebi	Hankah ve zaviye	Kütüphane	Cevami ve mesacid
Kengırı Şehri	760	6	20	1	1	14	7	1	14
Tuht Nahiyesi	16	1	1	1	1	20	2	4	15
Koçhisar Nahiyesi	27	1	2	-	-	42	-	-	6
Kalecik Kasabası	305	2	2	-	-	95	4	-	22
Çerkeş Kasabası	166	2	3	-	-	72	2	-	7
Viranşehir Nahiyesi	62	1	1	-	-	16	1	-	2
Karacaviran Nahiyesi	37	1	1	-	-	20	-	-	4
Yekun Liva Kengırı	1473	14	30	2	2	279	16	5	70

Çizelge F.115: Kengırı Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.136)

Nıfs Kengırı Kasabası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Tesviye olunan tarık			29235	
Depo		1		
Koğuş		1		
Cebehane	1			
Lağım	1			
Çamaşırhane	1			
Zabtiye Koğuşu	1			
Ahır	1			
Karakolhane	1			
Hastahane	1			
Evrak hıfzı için mahzen		1		
Minare		1		
Çeşme	1			
Su yoluna ferş olunan gözün -aded	2172			
Köprü		1		
Dekakin	199	412		
Han	4	1		
Hamam		2		
Kahvehane	6	6		
Mezbaha	1			

Çizelge F.116: Kengırı Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.137)

Tuht Nahiyesi	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
İmar edilen **tarık**	2			
Cevami-i şerif	3			
Mekatib-i Sıbyan	3			
Çeşme	3			

Çizelge F.117: Kengırı Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.138)

Koçhisar Nahiyesi	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Depo	1			
Koğuş	1			
Cebehane	1			
Matbaa	1			
Derbend	1			
Çeşme	1			
Köprü	1			
Dekakin	5			

Çizelge F.118: Kengırı Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.139)

Kalecik Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Hükümet Konağı	1			
Kaldırım				120
Cevami-i şerif	3	1		
Çeşme		1		
Su yolu zirai		400		
Köprü		1		
Derbend-müceddeden ve tamiren	3			

Çizelge F.119: Kengırı Sancağında Kezalik İki Sene Zarfında Hasıla Gelen Asar-ı Nafia (Kastamonu Salnamesi defa 03, 1288H./1871M., sf.140)

Çerkeş Kazası	Müceddeden	Tamiren	Metre	Zira
Tesviye olunan tarık	2			
Cevami ve mesacid	2	2		
Tekye		1		
Medaris odaları		3		
Mekatib-i Sıbyan		5		
Çeşme	2			
Köprü	4			

Çizelge F.120: Vilayet dahilinde bulunan eserleri gösterir tablo (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.175)

Kengırı Sancağı												
Esami-i Kaza	Su hızarı	Asyab	Dekakin	Hamam	Han	Teba gayri müslim mekatib	Kilise ve manastır	İslam tebayan mekatib	Hangah ve zaviye	Medaris	Kütübhane	Cevami ve mesacid
Kengırı Kazası	10	50	787	7	23	3	3	30	9	18	2	29
Kalecik kazası	-	35	450	1	2	1	1	95	4	4	-	22
Çerkeş kazası	6	66	390	4	4	-	1	45	5	2	-	29
Yekun	16	151	1582	12	29	4	5	170	18	24	2	80

Çizelge F.121: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Kengırı Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.190)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Kaldırım	-	-	40
Hükümet konağı	-	4	
Meka. Sıbyan	-	1	
Medrese	-	1	
Köprü	-	1	
Çeşme	1		
Han	-	4	
Hane	-	97	
Dekakin	-	23	
Bağ ve bağçe köşkü	4	2	
Lağım	-	-	40

Çizelge F.122: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Çerkeş Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.191)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Mek. Sıbyan	1		
Çeşme	4	4	
Hamam	-	1	
Misafirhane	4		
Hane	9	5	
Dekakin	-	4	

Çizelge F.123: Dahil vilayetde bir sene zarfında müceddeden ve tamiren inşa olunan asar-ı nafia - Ma Nahiye Kalecik kazası (Kastamonu Salnamesi defa 07, 1292H./1875M., sf.191)

	Müceddeden	Tamiren	Metre
Kaldırım	-	-	210
Hükümet konağı	-	1	
Mek. Sıbyan	-	1	
Köprü	-	1	
Han	-	1	

Çizelge F.123 (devam)			
Dekakin	2	3	

Çizelge F.124: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Kengırı Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.164)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Hükümet Konağı	1	-	
Cevami-i şerif	1	1	
Köprü	2	-	
Çeşme	-	1	
Han	3	-	
Hamam	1	-	
Hane	147	-	
Dekakin	24	-	

Çizelge F.125: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Çerkeş Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.165)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Cevami-i şerif	2	-	
Mekatib-i Sıbyan	1	1	
Köprü	2	-	
Çeşme	3	-	
Hamam	2	-	
Hane	10	6	
Dekakin	10	-	

Çizelge F.126: Bir Sene Zarfında Müceddeden Ve Tamiren İnşa Olunan Eser-i Nafia Kalecik Kazası (Kastamonu Salnamesi defa 08, 1293H./1876M., sf.167)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Kaldırım	-	-	290
Hükümet Konağı	1	-	
Cevami-i şerif	-	1	
Mekatib-i Sıbyan	1	-	
Köprü	1	-	
Çeşme	4	-	
Han	1	-	
Hane	2	2	
Dekakin	-	4	

5. KASTAMONU SALNAMESİ DEFA 10 (1295 H./1878 M. tarihli)

Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298H./1881M., sf.77,78

Sf. 153 **Kengırı Sancağı**

Sf.159 Tuht Nahiyesi, Şabanözü Nahiyesi, Koçhisar Nahiyesi

Sf.162 Kengırı Kasabası

> "Kengır Kasabası mutasarraflık merkezidir. Derununda çarşı ve muvakkithane ve medrese ve cevami ve mesacid ve kütübhane ve tekke ve mahallat aralarında müteaddid çeşmeler ve hamam ve haric şehrin iki buçuk saatlik mahallinde bağ ve bağçe vardır. Bir sene zarfında yirmibir hane ve üç bab köşk ve on dükkan ve iki aded çeşme müceddeden inşa ve bir bab hükümet konağı ve bir bab hapishane ve bir zabtiye ahırı ve yüzdokuz hane ve iki han ve yirmialtı dükkan ve bir kahvehane ve sekiz bab bağçe köşküyle iki bab tekke dahi tamir olunmuşdur. Kasaba mezburda ma nevahi yirmialtı mahalle ve ikiyüz kırk kariyeden ve

sakinesi onbin altıyüz altmışüç hane ve otuzdört bindokuzyüzelliyedi nüfus İslam ve yetmişbeş hane ikiyüzaltmışdört nüfus Rum ve yirmiiki hane yetmiş nüfus Ermeni ve ellidokuz hane ve ikiyüz nüfus müslim Kıbti taifesinden ibarettir. “

Çizelge F.127: Kengırı Kazasında bir sene içinde yapılan inşaatler (Kastamonu Salnamesi defa 13, 1298H./1881M., sf.162)

	Tamiren	Müceddeden	Metre
Hükümet Konağı	1		
Hapishane	1		
Zaptiye ahırı	1		
Tekke	2		
Çeşme		2	
Han	2		
Hane	109	21	
Bahçe Köşkü	8	3	
Dekakin	26	10	
Kahvehane	1		

Sf.163 Kalecik Kazası

Sf.165 İnalluballu Nahiyesi

Sf. 166 Kalecik Kazası:

“Kasaba- i mezburda ma nevahi ondört mahalle ve doksandört kariyeden ve sakinesi dahi ikibinbeşyüz hane beşbin nüfus İslam ve yüzyedi hane ikiyüzdoksanüç nüfus Ermeniden ibarettir. Ma kara Kasaba-i merkumede ellibeş aded cami ve mescid ve otuzbeş Mekatib-i Sıbyan ve yetmişbeş çeşme ve üç şadırvan ve dört medrese ve iki han ve üçyüz doksanbir dükkan ve iki hamam ve bir kargir köprü ve otuz değirmen ve bir hükümet konağı ve bir telgrafhane ve bir Ermeni kilise ve mekteb vardır.”

Sf. 167 Çerkeş Kazası ile ilgili nüfus veya yapı bilgisi verilmemiş.

Çizelge F.128: Kengırı Kazası’nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.246)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Kengırı	19415	20075	333	391	179	176	112
Şabanözü Nahiyesi	9473	9221	-	-	-	-	57
Koçhisar Nahiyesi	8501	7202	-	-	-	-	60
Tuht Nahiyesi	6785	6526	82	85	-	-	46
Toplam	44174	44023	415	376	179	176	275
Toplam nüfus: 89444	Toplam hane: 14846						

Çizelge F.129: Çerkeş Kazası’nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.252)

	İslam		Rum		Ermeni		Karye
	İnas	Zukur	İnas	Zukur	İnas	Zukur	Mahalle
Çerkeş	6237	6076	-	-	-	-	60
Bayındır Nahiyesi	6556	6678	-	-	-	-	167
Ovacık Nahiyesi	8772	8990	-	-	-	-	132

Çizelge F.129 (devam): Çerkeş Kazası'nın nüfusu (Kastamonu Salnamesi defa 20, 1317H./1899M., sf.252)							
Karacaviran Nahiyesi	7128	29598	-	-	-	-	49
Toplam	28693	29598	-	-	-	-	228
Toplam nüfus: 58291	Toplam hane: 6782						

EK G: BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, YERLEŞİMLERE AİT ARŞİV BİLGİLERİ

1. Kastamonu İle İlgili Bazı Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri:

1260H./1844M. tarihli bir arşiv belgesinde Kastamonu'da bir karantinahane bulunduğu belirtilmektedir[617].

1265H./1849M. yılında Kastamonu'da Asar-ı Atika Kışlası'nın su mahzeni tamir edilmiştir[618].

1270H./1854M. tarihli bir belgede, Kastamonu, Ankara ve Sinop Evkaf Müdürü'nün aynı kişi olduğu görülmektedir[619].

1271H./1855M. tarihinde Kastamonu merkezde çıkan yangın sonucu yanan çarşı yeniden yapılmıştır[620].

Kastamonu'da 1287H./1870M. tarihinde metropolitlik bulunmaktadır[621].

1277H./1861M. tarihinde Kastamonu'da ticaret mahkemesi kurulmuştur[622].

1298H./1881M. tarihinde Kastamonu'da İstinaf mahkemesi olduğu bilinmektedir[623].

İstinaf Mahkemesi; Bidayet mahkemesinden verilen hükmün feshedilmesi için başvurulan bir mahkemedir (Devellioğlu, "istinaf" maddesi, s. 461). 1308 H./ 1891 M. tarihinde Kastamonu'da Bidayet mahkemesi olduğu bilinmektedir[624].

1278H./1861M. tarihinde Kastamonu Postane Müdürlüğü kapatılmıştır[625].

---

[617] BOA, Tarih: 19/Ra/1260 (Hicrî) – 08/Nisan/1844 (Miladi), Dosya No:3, Gömlek No:25, Fon Kodu: HR.MKT. , 'Kastamonu Karantinası Tabibi bulunan Leon isimli Fransızın ölmesi üzerine terekesinin Trabzon'daki Fransa Konsolosluğu'na teslim edileceği.'

[618] BOA, Tarih: 27/Ra/1265 (Hicrî) – 20/Şubat/1849 (Miladi), Dosya No:135, Gömlek No:3652, Fon Kodu: İ..MVL., 'Kastamonu'da Asakir-i Nizamiye Kışlası'nın tamir olunan su mahzeni masraflarına dair.'

[619] BOA, Tarih: 16/R /1270 (Hicrî) – 16/Ocak/1854 (Miladi), Dosya No:294, Gömlek No:11883, Fon Kodu: İ..MVL., 'Kastamonu, Ankara ve Sinob Evkaf Müdürü Mesud Efendi'nin posta ücreti ve saireye sarf eylediği mebaliğin tesviyesi.'

[620] BOA,Tarih: 14/Za/1271 (Hicrî) – 30/Temmuz/1855 (Miladi), Dosya No:336, Gömlek No:14485, Fon Kodu: İ..MVL. , 'Kastamonu çarşısında yanan dükkanların, nizamına uygun yapılmak üzere ihalesi.'

BOA, Tarih: 21/Ş /1271 (Hicrî) – 09/Mayıs/1855 (Miladi), Dosya No:331, Gömlek No:14202, Fon Kodu: İ..MVL., 'Kastamonu çarşısında yanan mahallerin nizamına mutabık kalınarak yeniden yapılması.'

[621] BOA, Tarih: 29/M /1287 (Hicrî) – 01/Mayıs/1870 (Miladi), Dosya No:243, Gömlek No:14445, Fon Kodu: İ..HR.. , 'Kastamonu Metropolidi Miltiyos Efendi'nin nişanı.'

[622] BOA, Tarih: 17/N /1277 (Hicrî) – 29/Mart/1861 (Miladi), Dosya No:446, Gömlek No:19881, Fon Kodu: İ..MVL., 'Kastamonu ve Urfa'da kurulan ticaret mahkemeleri azalıklarına dair.'

[623] BOA, Tarih: 15/Ca/1298 (Hicrî) – 15/Nisan/1881 (Miladi), Dosya No:826, Gömlek No:66568, Fon Kodu: İ..DH.. , 'Kastamonu Vilayeti İstinaf Mahkemesi Ceza Dairesi reisi ile diğer bazı vilayetlerdeki mahkeme reislerinin değiştirilmesi.'

[624] BOA, Tarih: 19/N /1308 (Hicrî) – 28/Nisan/1891 (Miladi), Dosya No:1224, Gömlek No:95852, Fon Kodu: İ..DH.. , 'Kastamonu Vilayeti Bidayet Mahkemesi Müddei-i Umumisi Muavini Nimettullah Efendi'nin haiz olduğu rütbe-i ilmiyesinin mülkiyeye tahvili.'

[625] BOA, Tarih: 26/S /1278 (Hicrî) – 02/Eylül/1861 (Miladi), Dosya No:453, Gömlek No:20222, Fon Kodu: İ..MVL. , 'Kastamonu Postahanesi Müdürlüğü'nün kapatılmasına dair.'

1333H./1915M. tarihinde Kastamonu vilayetinde mahalle bekçiliği kurumu oluşturulmuştur[626].
1336H./1917M. tarihli bir belgede Kastamonu merkez ve kazalarındaki maarif, sıhhiye ve nafiaya ait inşaat masrafını gösterir bir Çizelge hazırlanmıştır[627].
Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, Kastamonu vilayetinin bazı yıllara ait gelir ve gider cetvelleri de bulunmaktadır[628]. Araştırma sırasında 1915-1917 yıllarına (Hicri 1329, 1330, 1332 ve 1333 yıllarına) ait hesaplar tespit edilmiştir, arşiv tasnifi ilerledikçe, daha çok belgenin ortaya çıkacağı kesindir.
1333H./1915M. tarihinde yeniden oluşturulacak nahiyeler hükümet konakları için, çeşitli mahallerden kira ücretlerinin sorulduğu anlaşılmaktadır[629].
1332H./1914 M. tarihinde düzenlenmiş, Kastamonu Vilayeti dahilindeki hükümet konaklarının kira bedellerini ve kiraya verilme tarihlerini gösteren bir cetvelin incelenmesi ile ilgili bir belge bulunmaktadır[630].
Kastamonu'da çeşitli yerlerde[631] Aşar Anbarları inşa edilmiştir, mahsullerden alınan onda birlik vergi olan mahsullerin depolandığı yapılar olan bu yapılardan günümüze kalan yapı yoktur.
1275H./1861 M. tarihinde Kastamonu'ya bağlı Aktaş kazasında deprem olduğu ve konutların yıkıldığı bilinmektedir[632].

---

[626] BOA, Tarih: 02/Ca/1333 (Hicrî) – 18/Mart/1915 (Miladi), Dosya No:72, Gömlek No:7, Fon Kodu: DH.EUM.MTK. , 'Mahalle bekçiliği teşkiline dair nizamnameye göre Kastamonu merkez, Kangırı livası ve İnebolu kasabasında mahalle bekçiliği tesis edildiği.'

[627] BOA, Tarih: 17/Ra/1336 (Hicrî) – 31/Aralık/1917 (Miladi), Dosya No:151, Gömlek No:97, Fon Kodu: DH.UMVM , 'Kastamonu merkez ve kazalarındaki maarif, sıhhiye ve nafiaya dair inşaat masrafını gösterir tablo.'

[628] BOA, Tarih: 22/C /1337 (Hicrî) – 25/Mart/1919 (Miladi), Dosya No:158, Gömlek No:59, Fon Kodu: DH.UMVM, 'Kastamonu İdare-i Hususiyesi'nin 1333 senesine ait kesin hesap cetvelinin takdim edildiği.'

BOA, Tarih: 17/R /1335 (Hicrî) – 10/Şubat/1917 (Miladi), Dosya No:145, Gömlek No:66, Fon Kodu: DH.UMVM , 'Kastamonu vilayetinin 1332 senesi varidat ve masarıfatına ait kesin hesap cetvelinin takdimi.'

BOA, Tarih: 06/Ca/1334 (Hicrî) – 11/Mart/1916 (Miladi), Dosya No:136, Gömlek No:78, Fon Kodu: DH.UMVM, 'Kastamonu vilayetinin 1332 senesi bütçesinde nakil icrası.'

BOA, Tarih: 18/Ra/1334 (Hicrî) – 24/Ocak/1916 (Miladi), Dosya No:135, Gömlek No:27, Fon Kodu: DH.UMVM , '329 ve 330 seneleri zarfında Kastamonu vilayeti dahilinde belediyelerce yapılan icraat ve tesisat hakkında merkez ve mülhakattan alınan malumata göre tanzim edilen hülasa ile İnebolu'ya ait bir kıta cetvelin gönderildiği.'

BOA, Tarih: 13/S /1334 (Hicrî) – 21/Aralık/1915 (Miladi), Dosya No:134, Gömlek No:62, Fon Kodu: DH.UMVM , 'Kastamonu vilayetinin 329 ve 330 seneleri varidat-ı hususiyesinden tahsil olan ve bakaya kalan meblağlarla Maarif, Ziraat, Nafia, Sıhhiye ve hayriyeye sarf edilen meblağlar hakkında Muhasebe-i Hususiye Müdüriyeti'nce tanzim edilen cetvelin gönderildiği.'

[629] BOA, Tarih: 26/B /1333 (Hicrî) – 9/Haziran/1915 (Miladi), Dosya No:29, Gömlek No:32, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Yeniden teşkil edilecek nevahi hükümet konakların için ekser mahallerden kira bedelin talep olunduğu.'

[630] BOA, Tarih: 22/L /1332 (Hicrî) – 13/Eylül/1914 (Miladi), Dosya No:29, Gömlek No:3, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Kastamonu vilayeti dahilindeki hükümet konaklarının bedel-i icarı ve icar tarihlerini belirten cetvelin incelenerek artan meblağın iadesi talepi.'

[631] BOA, Tarih: 20/N /1295 (Hicrî) – 17/Eylül/1878 (Miladi), Dosya No:40, Gömlek No:2124, Fon Kodu: İ..ŞD.., 'Kastamonu vilayetine tabi Arac kazasının Aşar Anbarı'nın inşası.'

[632] BOA, Tarih: 23/M /1279 (Hicrî) – 21/Temmuz/1862 (Miladi), Dosya No:469, Gömlek No:21275, Fon Kodu: İ..MVL. , 'Kastamonu sancağının Aktaş kazasına tabi Kamış köyü ahalisinin, deprem sonrası evlerinin durumu.'

1284H./1861M. tarihinde Kastamonu'daki telgraf merkezinin aktif olarak çalışmakta olduğu bilinmektedir[633].
1281H./1861M. tarihinde Kastamonu Sinop arasındaki yolun yapılmasına dair belge bulunmaktadır[634]. Aynı sene içinde İnebolu Kastamonu Çankırı arasındaki yolların yapımı da planlanmıştır[635].

2. Bolu İle İlgili Bazı Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri:

1267H./1851M. tarihinde Bolu'da Postane olduğu ve çalıştığı bilinmektedir[636].
1303H./1886M. tarihinde Bolu'da yangın çıkmış, pek çok yapı yanarak yok olmuştur[637].
1304 H./1887M. tarihinde Kastamonu'nun diğer yerleri gibi Bolu'ya da muhacirlerin yerleşmesine izin verilmiştir[638].
1333H./1915M. tarihli bir arşiv belgesinde Bolu'da yeniden kurulan dört nahiyenin hükümet konakları için kiralanan yapıların kira tarihleri ve kira bedelleri gösterilmektedir[639].
1334H./1916M. tarihinde Bolu'da yeni bir kamu binası yapılması için ödenek istenmiş, bunun için yapının plan ve keşfi denetlenmek üzere merkeze gönderilmiştir[640].
Kastamonu Vilayeti ve Bolu Mutasarrıflığı'na, 1337H./1919M. tarihinde, tevkifhane ve hükümet konakları tamiratı için para gönderilmiştir[641].

---

[633] BOA,Tarih: 18/C /1284 (Hicrî) – 17/Ekim/1867 (Miladi), Dosya No:228, Gömlek No:13355, Fon Kodu: İ..HR.. , 'Kastamonu ve Ankara telgraf müdürlükleri ve maaşları hususu.'

BOA, Tarih: 12/M /1290 (Hicrî) – 12/Mart/1873 (Miladi), Dosya No:663, Gömlek No:46171, Fon Kodu: İ..DH.. , 'Kastamonu ve Samsun ve Trabzon telgraf merkezlerinde istihdam olunacak memurlar ve maaşları.'

[634] BOA, Tarih: 05/R /1281 (Hicrî) – 7/Eylül/1864 (Miladi), Dosya No:515, Gömlek No:23223, Fon Kodu: İ..MVL. , 'Sinop ile Kastamonu arasındaki caddenin yapılmasına dair.'

[635] BOA, Tarih: 03/M /1281 (Hicrî) – 8/Haziran/1864 (Miladi), Dosya No:509, Gömlek No:22996, Fon Kodu: İ..MVL., 'İnebolu'dan Kastamonu'ya ve oradan da Çankırı'daki tuz madenlerine gidin yolların yapılmasına dair.'

[636] BOA, Tarih: 29/C /1267 (Hicrî) – 01/Mayıs/1851 (Miladi), Dosya No:208, Gömlek No:6735, Fon Kodu: İ..MVL. , 'Bolu postahane müdürünün zamm-ı maaşına dair.'

[637] BOA, Tarih: 20/Ş /1303 (Hicrî) – 24/Mayıs/1886 (Miladi), Dosya No:992, Gömlek No:78300, Fon Kodu: İ..DH.. , 'Bolu'da yanan hanelerin inşaatına gerekli kerestelerin miri ormanlarından kesilmesine izin verilmesi.'

[638] BOA, Tarih: 17/Ca/1304 (Hicrî) – 11/Şubat/1887 (Miladi), Dosya No:1399, Gömlek No:17, Fon Kodu: DH.MKT. , 'Bolu'da etrafında hendek açtırılıp muhacir iskanına teşebbüs edilen ve ahali tarafından mera olduğu iddia olunan arazinin mahkemede mera olmadığı ispatlanması üzerine hemen muhacir iskan edilmesinin Kastamonu Vilayetine yazıldığı.'

BOA, Tarih: 03/R /1278 (Hicrî) – 08/Ekim/1861 (Miladi), Dosya No:504, Gömlek No:98, Fon Kodu: A.}MKT.UM.. , '1- Silistre eyaletinde bulunan muhacirlerin cümlesinin birleştirilerek malzemelerinin dahi verilmesinden memnunluk duyulduğu. 2- Memleketlerine gitmek düşüncesiyle Kütahya'dan Dersaadet'e gelen muhacirinin mahallerine ne suretle gönderildiğinin öğrenildiği ve memurun olunduğu. 3- Kastamonu'ya gönderilen muhacirinin iskanı konusunda yapılan çalışmalardan hoşnut olunduğu.'

[639] BOA, Tarih: 21/Ra/1333 (Hicrî) – 06/Şubat/1915 (Miladi), Dosya No:29, Gömlek No:17, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Bolu'da müceddiden kurulan dört nahiyenin hükümet konakları için kiralanan mahallerin kira tarihleri ve kira bedellerinin bildirilmesi gerektiği.'

[640] BOA, Tarih: 18/Z /1334 (Hicrî) – 16/Ekim/1916 (Miladi), Dosya No:140, Gömlek No:15, Fon Kodu: DH.EUM.MH.. , 'Bolu Merkez Memurluğu'ndan yeniden inşa ettirilecek daire için kaç kuruş sarfedileceğinin erbab-ı fenne takdir ettirilmek üzere keşifname ile projenin gönderildiği.'

[641] BOA, Tarih: 29/Z /1337 (Hicrî) – 25/Eylül/1919 (Miladi), Dosya No:15, Gömlek No:64, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Merkez ve mülhakat hapishane, tevkifhane ve hükümet konakları tamiratı için Ankara, Sivas, Aydın, Edirne, Kastamonu, Mamuretülaziz, İstanbul, Konya, Diyarbekir, Trabzon, Adana vilayetleri ile Bolu, Teke, Karahisar-ı Sahib, Kayseri, Karesi, Kütahya, Kal'a-i Sultaniye, İçel ve İzmit mutasarıflıklarınca telep olunan havalenamelerin gönderildiği.'

1335H./1917M. tarihinde Bolu Polis Merkezi kurulması için çalışmalar başlatılmış, merkez idareden tahsisat talep edilmiştir[642].

3. Zonguldak İle İlgili Bazı Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri:

1327H./1909M. tarihinde Zonguldak'ta kışlanın Hükümet Konağı olarak kullanılmak istendiği bilinmektedir[643].

1336H./1918M. tarihinde Zonguldak'ta yeniden bir Hükümet Konağı yapılması istenmişse de savaş dolayısıyla kabul edilmemiştir[644].

1338H./1920M. tarihinde Zonguldak ve İnebolu Hükümet Konakları'nın kiralık binalarda işlevlerini devam ettirdikleri bilinmektedir[645].

1333H./1915M. tarihinde Zonguldak ve Ereğli'de hastane olduğu ve savaş sırasında bu yapıların bombardımana maruz kaldıkları bilinmektedir[646].

1334H./1916M. tarihinde Bolu livası dahilinde, Zonguldak'da kapatılmış bir Fransız okulu, bombardımanda zarar görmüş bir hastane ve Üzülmez'de geçici bir hastane bulunmaktadır[647].

Gerede kazası kadın ve erkek hapishanesi, Zonguldak Hükümet konağı, erkek ve kadın hapishaneleri, Mudurnu Hükümet Dairesi ve Hapishanesi, 1338H./1919M. tarihinde kiralanmış yapılarda bulunmaktadırlar [648].

4.Bartın İle İlgili Bazı Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri:

1337H./1919M. tarihli bir belgede, Bartın Hükümet Konağı ve Hapishanesi'nin dolu nedeniyle kırılan camlarının yenilenmesi için[649], yine 1337H./1919M. tarihinde Sinop Hükümet Konağı pencere tamiratı için merkezden ödenek istendiği bilinmektedir[650].

---

[642] BOA, Tarih: 18/N /1335 (Hicrî) – 08/Temmuz/1917 (Miladi), Dosya No:158, Gömlek No:15, Fon Kodu: DH.EUM.MH.. , 'Bolu Polis Merkezi inşası için inşaat ve tamirat tertibinden tahsisat idhaline müsaade talebi.'

[643] BOA, Tarih: 26/N /1327 (Hicrî) – 11/Ekim/1909 (Miladi), Dosya No:21/-1, Gömlek No:59, Fon Kodu: DH.MUİ. , 'Zonguldak Hükümet Konağı olarak kullanılmak istenen kışla ile ilgili evrakın Mâliye Nezâreti'ne gönderildiği.'

[644] BOA, Tarih: 17/Za/1336 (Hicrî) – 24/Ağustos/1918 (Miladi), Dosya No:31, Gömlek No:34, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Zonguldak Kazasında müceddeden bir Hükümet Konağı inşaasının, ahval-i harp dolayısıyla ileride mümkün olabileceği.'

[645] BOA, Tarih: 14/B /1338 (Hicrî) – 03/Nisan/1920 (Miladi), Dosya No:33, Gömlek No:56, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Zonguldak Hükümet Konağı ile Erkek ve Kadın Hapishaneleri kira tahsisatının artırılarak, zamlı havalelerin gönderildiği.'

BOA, Tarih: 29/R /1338 (Hicrî) – 21/Ocak/1920 (Miladi), Dosya No:32, Gömlek No:26, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'İnebolu Hükümet Konağı bedel-i icarı için gönderilen meblağın Çatalzeytun Hükümet Konağı için sarf edildiği ve ayrıca ek meblağ talepi'

[646] BOA, Tarih: 10/Ş /1333 (Hicrî) – 23/Haziran/1915 (Miladi), Dosya No:14, Gömlek No:25, Fon Kodu: DH.EUM.5.Şb , 'Bolu livasının bombardımana maruz kalan kazalarından Zonguldak ve Ereğli'de hastahane mevcut olduğu, verilen talimata uygun olarak levhalar hazırlattırıldığı.'

[647] BOA, Tarih: 11/C /1334 (Hicrî) – 15/Nisan/1916 (Miladi), Dosya No:23, Gömlek No:17, Fon Kodu: DH.EUM.5.Şb , 'Bolu livası dahilinde sadece Zonguldak'ta kapatılmış bir Fransız Mektebi ile bombardımanda harab olmuş bir hastahane ve Üzülmez'de muvakkat bir hastahane mevcut olduğu.'

[648] BOA, Tarih: 19/Ra/1338 (Hicrî) – 12/Aralık/1919 (Miladi), Dosya No:33, Gömlek No:30, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , '1-Gerede Kadın ve Erkek Hapishanesi kira bedeli havalenamesinin gönderildiği. 2- Zonguldak Hükümet Konağı, erkek ve kadın hapishaneleri ile Mudurnu Hükümet Dairesi ve Hapishanesi'nin bedel-i icarına dair havalenamenin gönderildiği.'

[649] BOA, Tarih: 19/Z /1336 (Hicrî) – 25/Eylül/1918 (Miladi), Dosya No:35, Gömlek No:24, Fon Kodu: DH.MB..HPS.M... , 'Bartın Hükümet Konağı camlarının yenilenmesi masrafı karşılığı olan meblağın alacak mutemedin hazineye davet edilmesi.'

BOA, Tarih: 19/C /1337 (Hicrî) – 22/Mart/1919 (Miladi), Dosya No:21, Gömlek No:8, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Bartın Kazası, Hükümet Konağı ve hastahanesinin dolu yağması sebebiyle kırılan camlarının gönderilmesi.'

1330H./1912M. tarihinde Bartın'da hapishane olmadığı, yapılması planlandığı bilinmektedir[651].
1331H./1913M. tarihinde Mudurnu ve Düzce Hapishaneleri ve Bartın ve Düzce Hükümet Konakları'nın tamiri için havalename istenmiştir[652].
1333H./1915M. tarihinde Bartın Rum Okulu işlevini sürdürmektedir[653].
1336H./1917M. tarihinde Bartın'da hapishane inşa olunması istendiği, bunun için merkezde yapılan planların gönderilmesi istendiği bilinmektedir[654].
1337H./1919M. tarihinde Bartın'daki hapishanede tamirat olduğu ancak ödenek yetersizliğinden para gönderilemediği ve Kastamonu, Bolu gibi yakın yerlere mahkumların gönderildiği bilinmektedir[655].
1337H./1919M. tarihli bir belgede, Bartın'da hapishane olmadığından , Hükümet Konağı'na ait iki odada tutulan mahkumların hapishane inşasına kadar uygun bir yere nakledilmeleri gerektiği belirtilmiştir[656].

---

[650] BOA, Tarih: 29/S /1337 (Hicrî) – 04/Aralık/1918 (Miladi), Dosya No:20, Gömlek No:80, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Sinop Merkez Hükümet Konağı pencere vesair yerlerinin tamiri için havalename talepi.'

[651] BOA, Tarih: 05/S /1330 (Hicrî) – 25/Ocak/1912 (Miladi), Dosya No:71, Gömlek No:24, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , '1-Bartın, Bergama, Yanya, Debre ve Keskin hapishanelerinin inşası için bir an evvel tahsisat ayrılması. 2- Havran Hükümet Konakları masarıf-ı inşaiyesi için gerekli meblağın hapishaneler inşaat tertibinden tesviyesi gerekeceği ve Havran dahilindeki kazalara da birer hapishane inşasının lüzumlu olduğu.'

[652] BOA, Tarih: 10/Ş /1331 (Hicrî) – 15/Temmuz/1913 (Miladi), Dosya No:18, Gömlek No:36, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Mudurnu ve Düzce hapishaneleri ile Bartın ve Düzce hükümet konaklarının tamiri için havalename istenmesi.'

[653] BOA, Tarih: 04/Za/1333 (Hicrî) – 13/Eylül/1915 (Miladi), Dosya No:17, Gömlek No:6, Fon Kodu: DH.EUM.5.Şb , 'Bartın Rum Mektebi Muallimi Anastasya ve arkadaşlarının Bolu Divan-ı Harb-i Örfisi'nce yapılan muhakemelerinin neticesini havi Bolu Mutasarrıflığı'nın tahriratı.'

[654] BOA, Tarih: 17/Ra/1336 (Hicrî) – 31/Aralık/1917 (Miladi), Dosya No:32, Gömlek No:30, Fon Kodu: DH.MB..HPS.M..., 'Bartın'da inşa olunacak hapishaneye aid planların acele olarak mahalline gönderilmesi talebi inşaasına müsaade edilmesinin istendiği.'

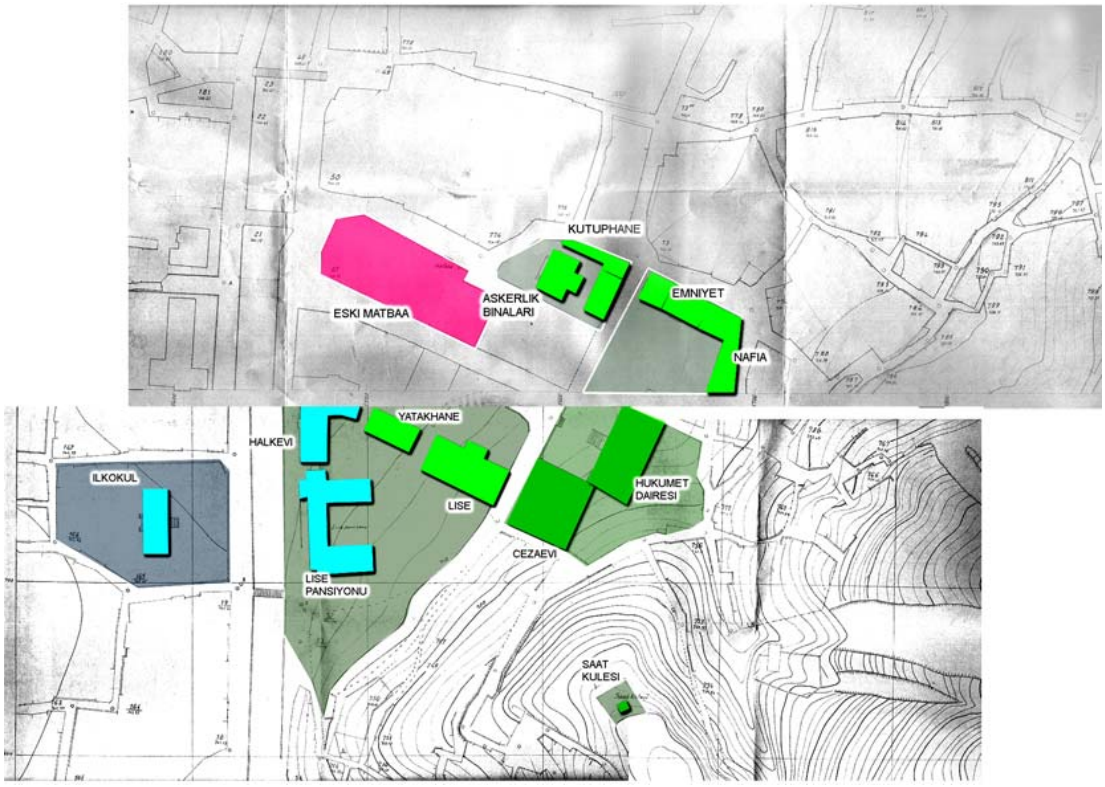
[655] BOA, Tarih: 10/Za/1337 (Hicrî) – 07/Ağustos/1919 (Miladi), Dosya No:125, Gömlek No:37, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , ' Bartın Hapishanesi'nin tamiratı için talep olunan havalenamenin gönderilemeyeceği, Bartın'daki cinayet mahkumlarından Kastamonu, Bolu vb. gibi mahallere nakli düşünülenlerin kaç kişi olduğunun bildirilmesi.'

[656] BOA, Tarih: 08/B /1337 (Hicrî) – 09/Nisan/1919, Dosya No:40, Gömlek No:32, Fon Kodu: DH.MB..HPS. , 'Bartın'da hapishane olmadığından, Hükümet Konağına ait iki ayrı odada tutulan mahkumların hapishane inşasına kadar uygun bir yere nakledilmeleri gerektiği.'

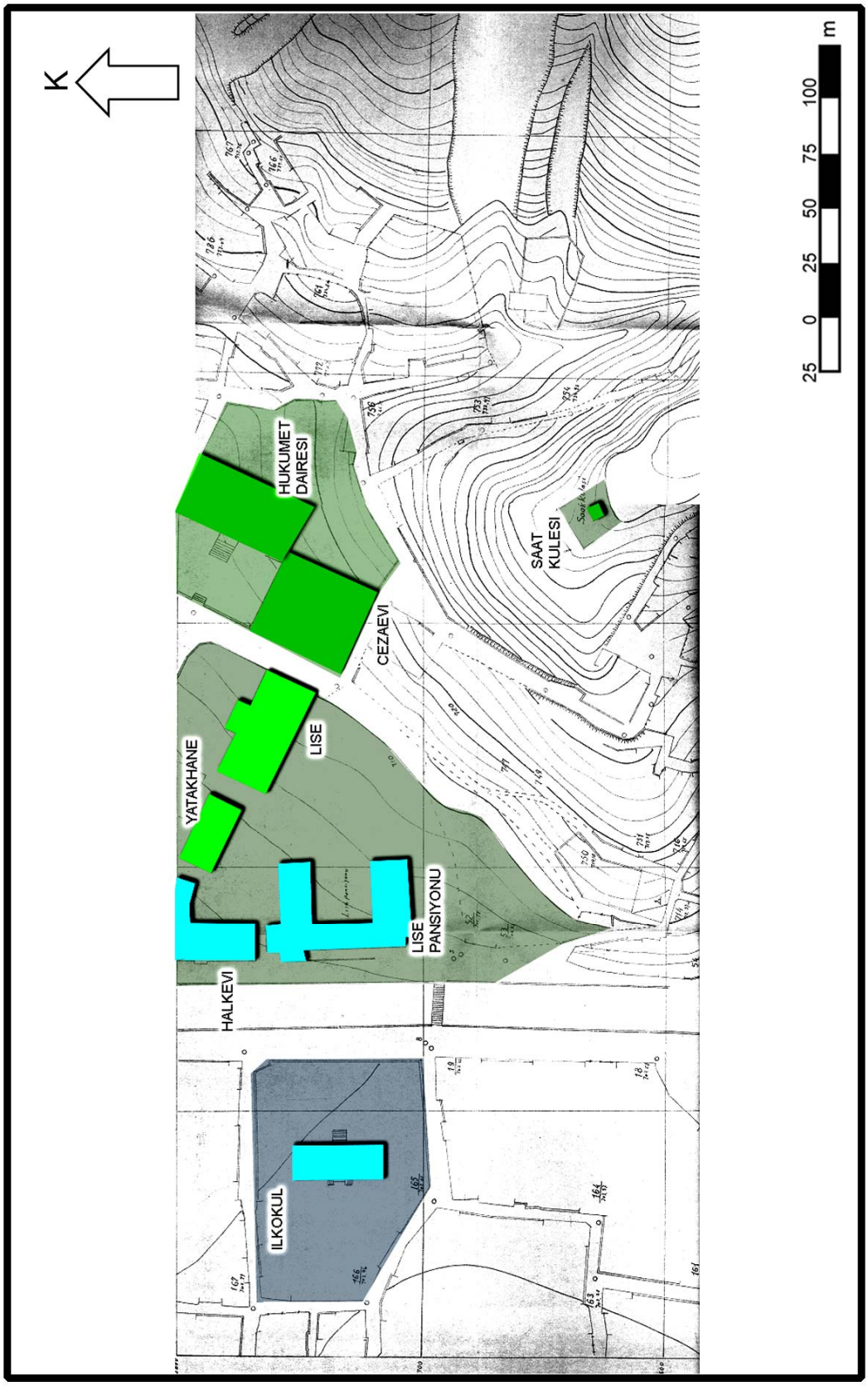
EK H: KAMU YAPILARININ YERLEŞİM İLİŞKİLERİNİ GÖSTERİR VAZİYET PLANLARI

Yerleşimlere ait Ankara İller Bankası Genel Müdürlüğü Harita Arşivi'nde ve İstanbul Teknik Üniversitesi Çevre ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde (UYGAR) bulunan, 1/2000 ve 1/5000 ölçekli haritalar kullanılarak, yazar tarafından hazırlanmıştır.

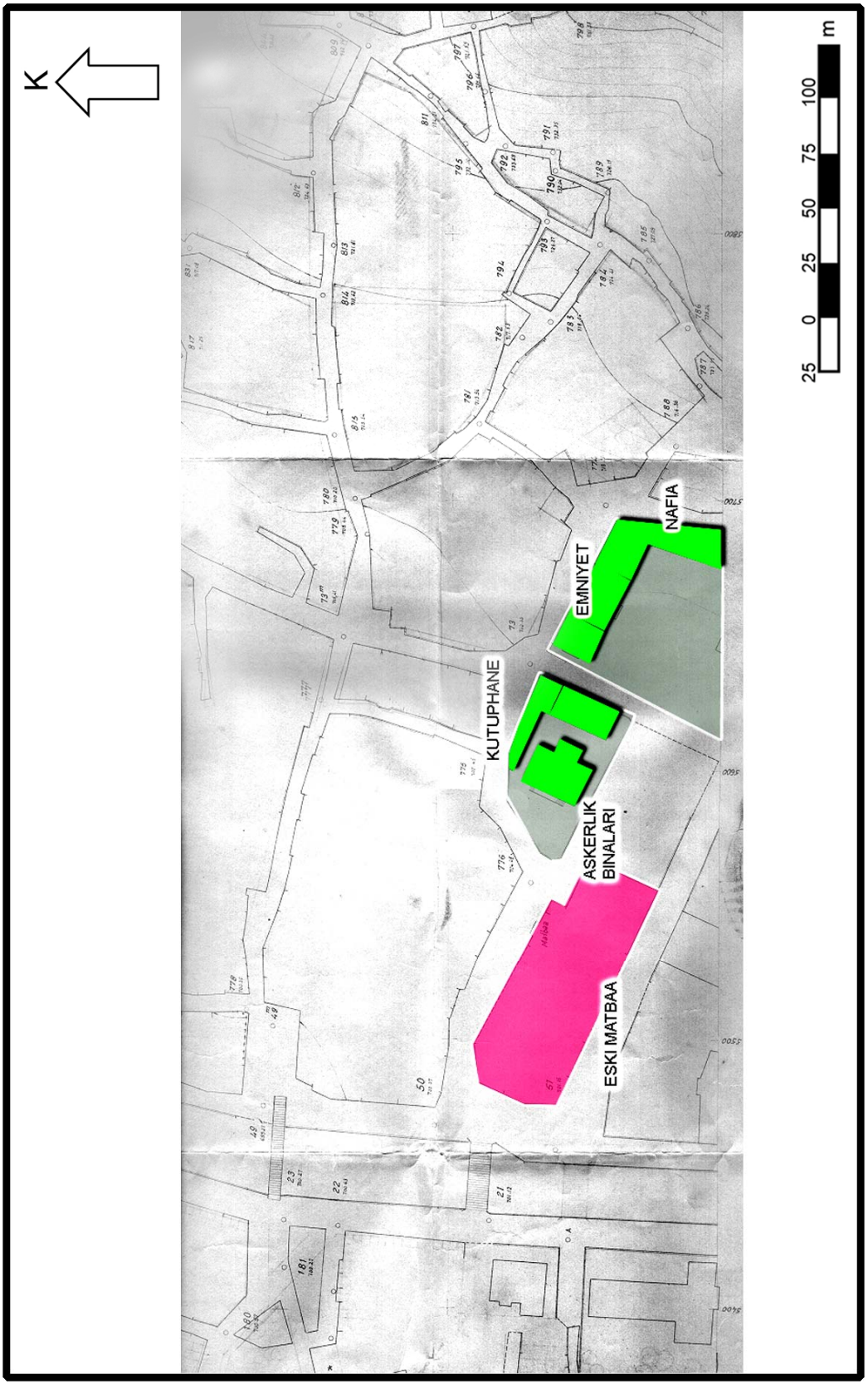
Şekil H.01: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 01
Şekil H.02: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 02
Şekil H.03: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 03
Şekil H.04: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 04
Şekil H.05: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 05
Şekil H.06: Kastamonu İnebolu ilçesi vaziyet planı 01
Şekil H.07: Kastamonu İnebolu ilçesi vaziyet planı 02
Şekil H.08: Kastamonu İnebolu ilçesi vaziyet planı 03
Şekil H.09: Kastamonu Küre ilçesi vaziyet planı
Şekil H.10: Kastamonu Araç ilçesi vaziyet planı
Şekil H.11: Kastamonu Cide ilçesi vaziyet planı
Şekil H.12: Kastamonu Daday ilçesi vaziyet planı
Şekil H.13: Kastamonu Taşköprü ilçesi vaziyet planı
Şekil H.14: Kastamonu Tosya ilçesi vaziyet planı
Şekil H.15: Sinop Merkez ilçe vaziyet planı 01
Şekil H.16: Sinop Ayancık ilçesi vaziyet planı
Şekil H.17: Sinop Boyabat ilçesi vaziyet planı 01
Şekil H.18: Sinop Boyabat ilçesi vaziyet planı 02
Şekil H.19: Bolu Merkez ilçe vaziyet planı 01
Şekil H.20: Bolu Merkez ilçe vaziyet planı 02
Şekil H.21: Bolu Gerede ilçesi vaziyet planı
Şekil H.22: Bolu Göynük ilçesi vaziyet planı
Şekil H.23: Bolu Mudurnu ilçesi vaziyet planı 01
Şekil H.24: Bolu Mudurnu ilçesi vaziyet planı 02
Şekil H.25: Çankırı Merkez ilçe vaziyet planı
Şekil H.26: Çankırı Çerkeş ilçesi vaziyet planı
Şekil H.27: Çankırı Ilgaz ilçesi vaziyet planı 01
Şekil H.28: Çankırı Ilgaz ilçesi vaziyet planı 02

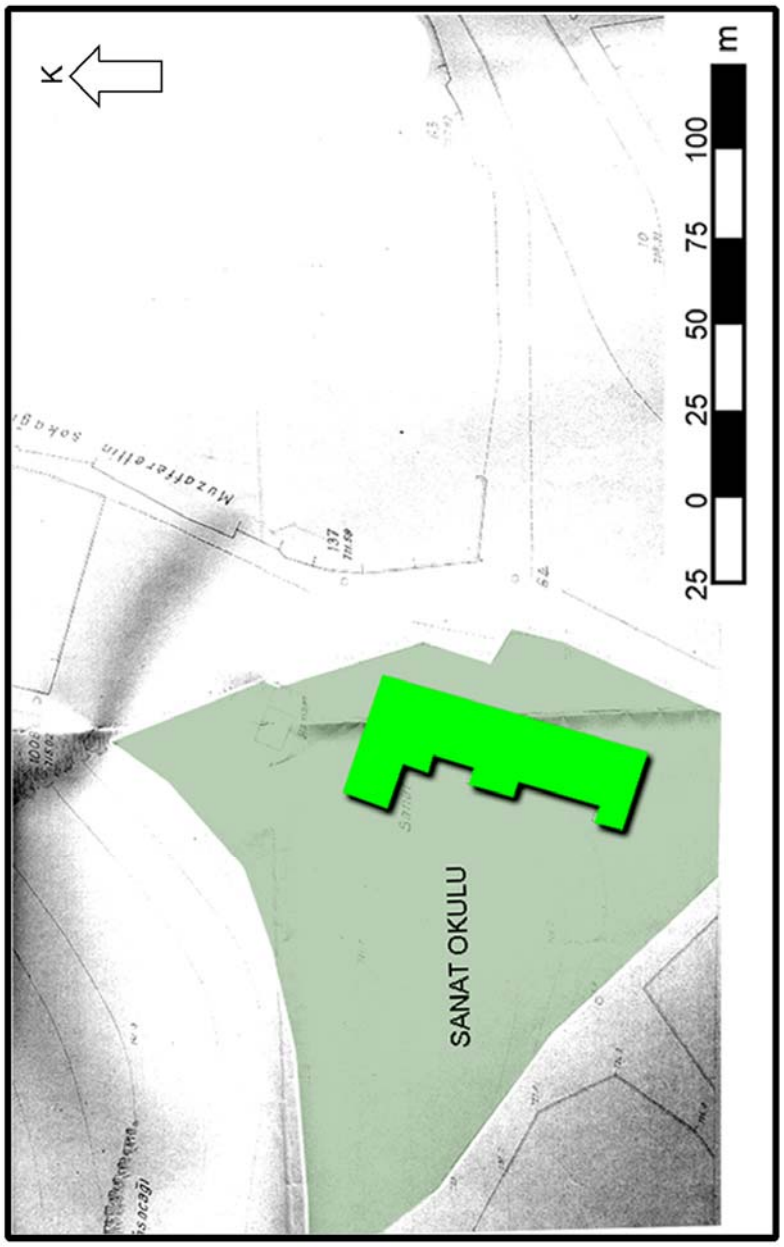
Şekil H.01: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 01

Şekil H.02: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 02

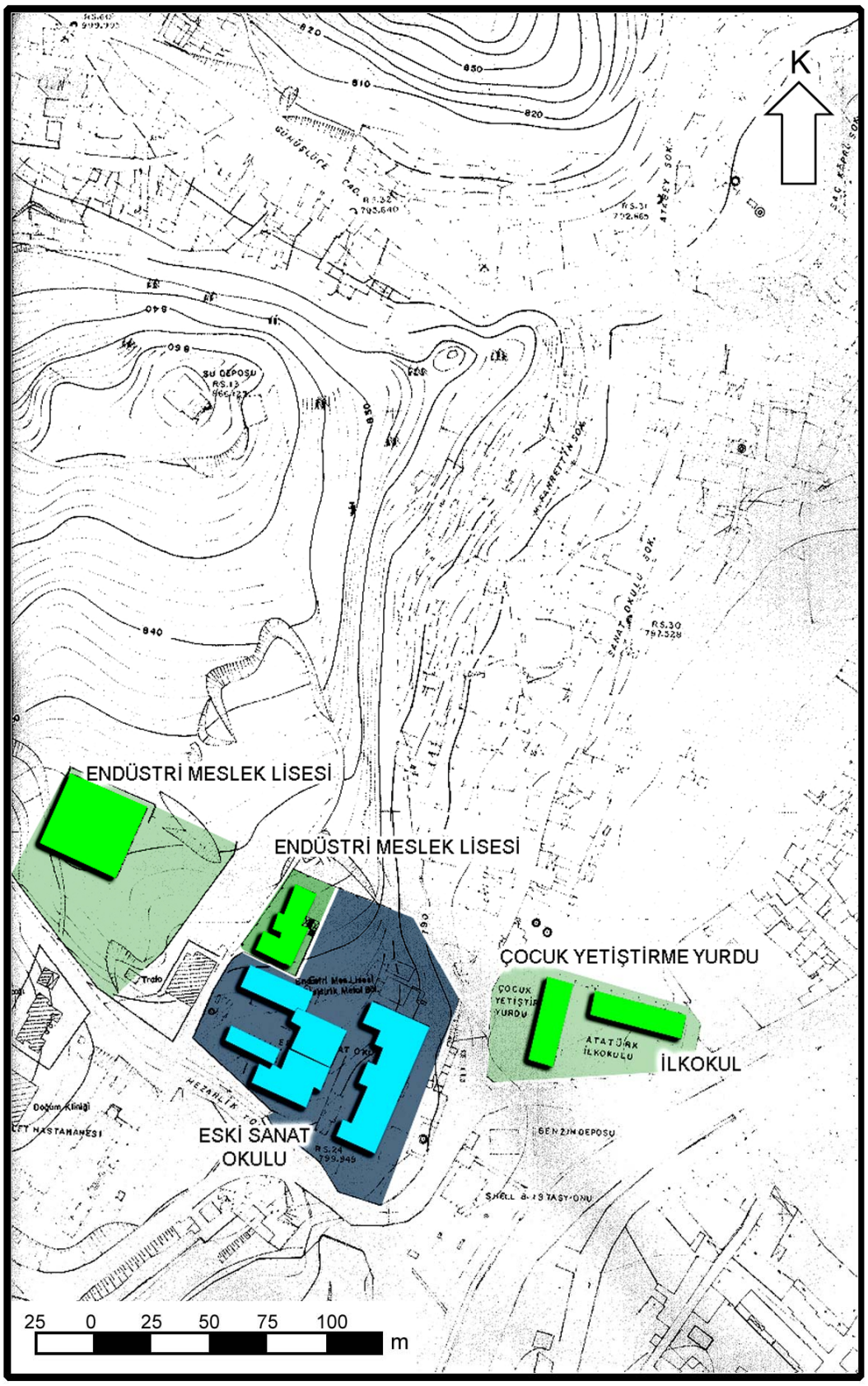

Şekil H.03: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 03

Kastamonu Merkez Sanat Okulu vaziyet planı

Şekil H.04: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 04

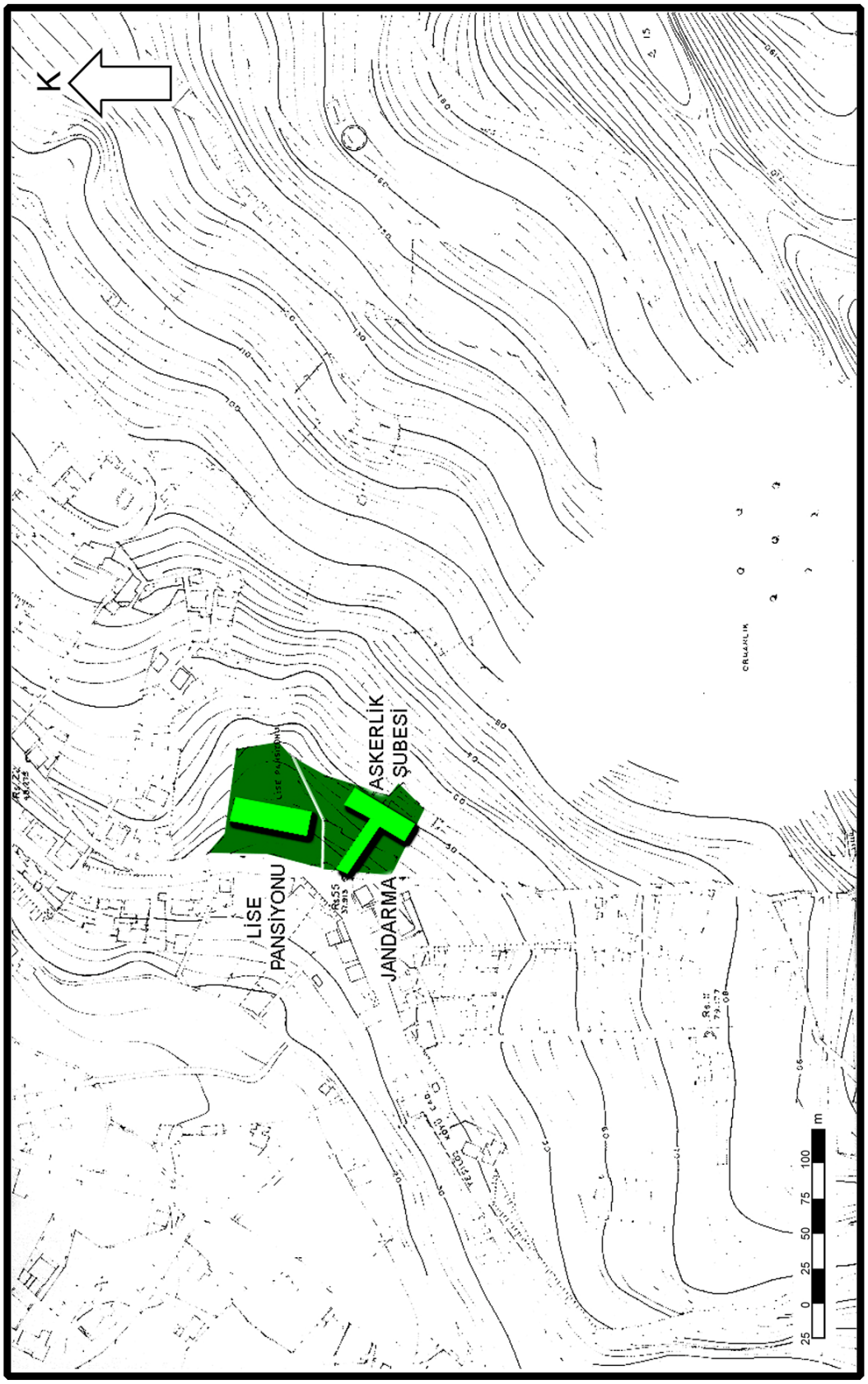
Kastamonu merkez ilçe vaziyet planı

Şekil H.05: Kastamonu Merkez ilçe yerleşimini gösterir vaziyet planı 05

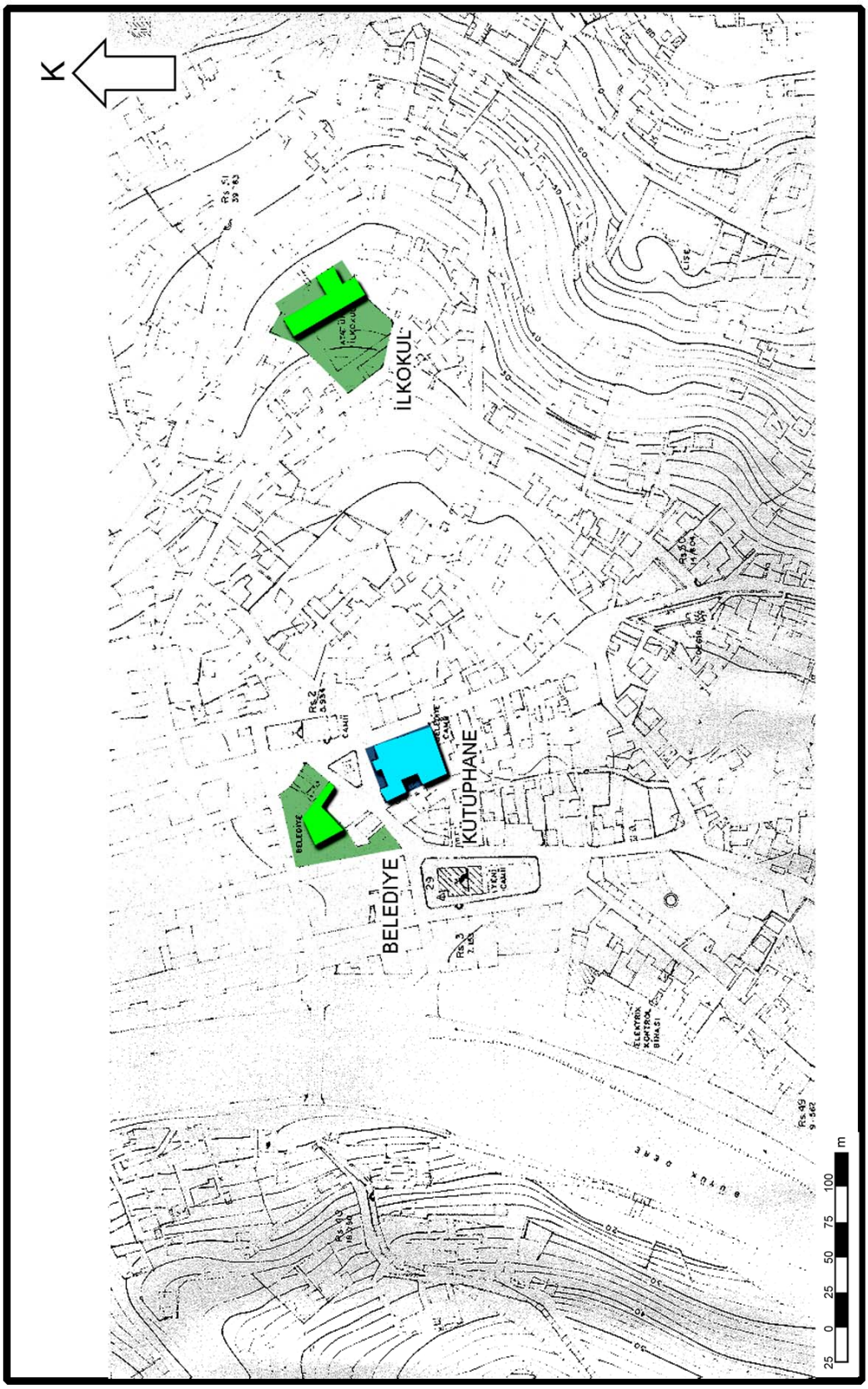
Kastamonu İnebolu ilçesi vaziyet planı 1

Şekil H.06: Kastamonu İnebolu ilçesi vaziyet planı 01

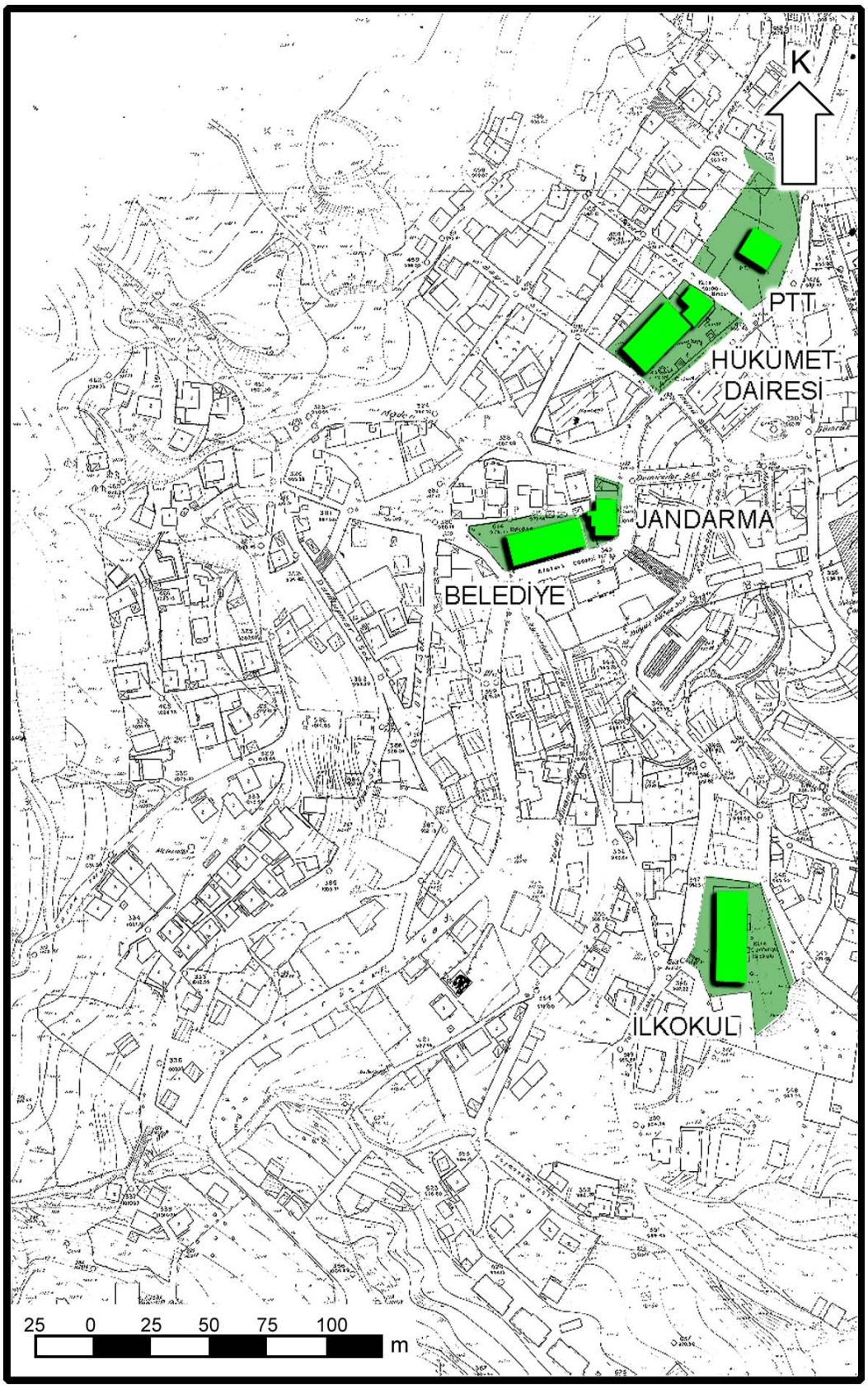
Kastamonu İnebolu ilçesi vaziyet planı 2

Şekil H.07: Kastamonu İnebolu ilçesi vaziyet planı 02

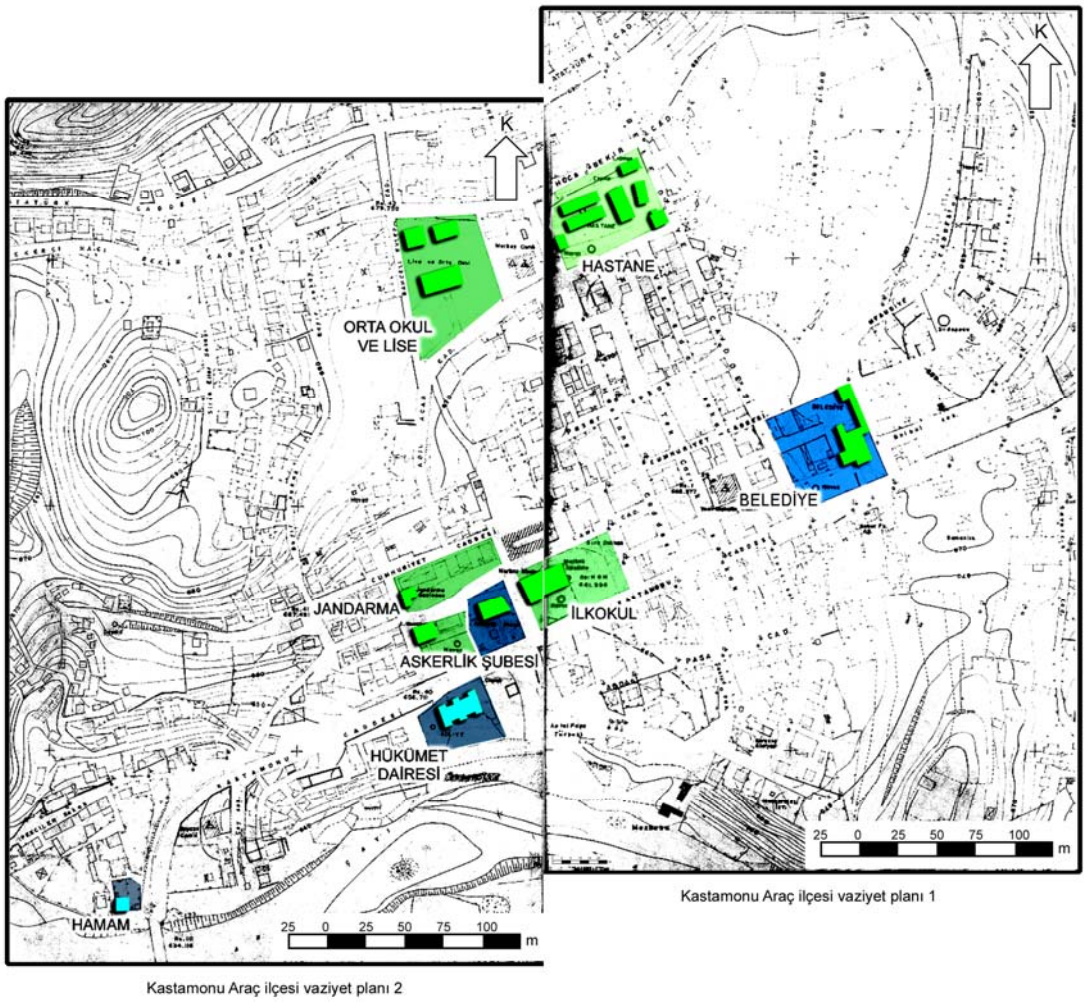
Kastamonu İnebolu ilçesi vaziyet planı 3

Şekil H.08: Kastamonu İnebolu ilçesi vaziyet planı 03

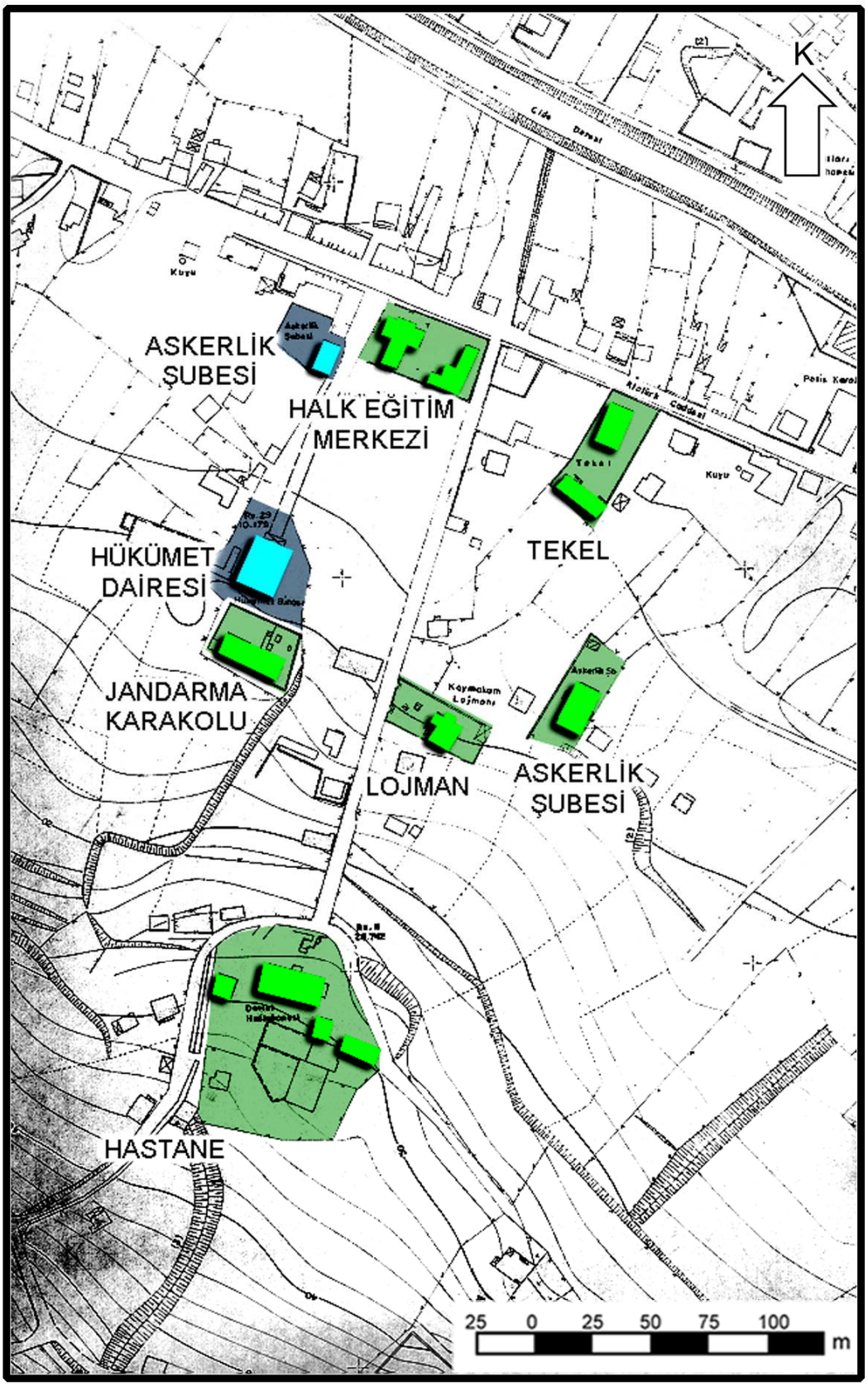

Kastamonu Küre ilçesi vaziyet planı

Şekil H.09: Kastamonu Küre ilçesi vaziyet planı

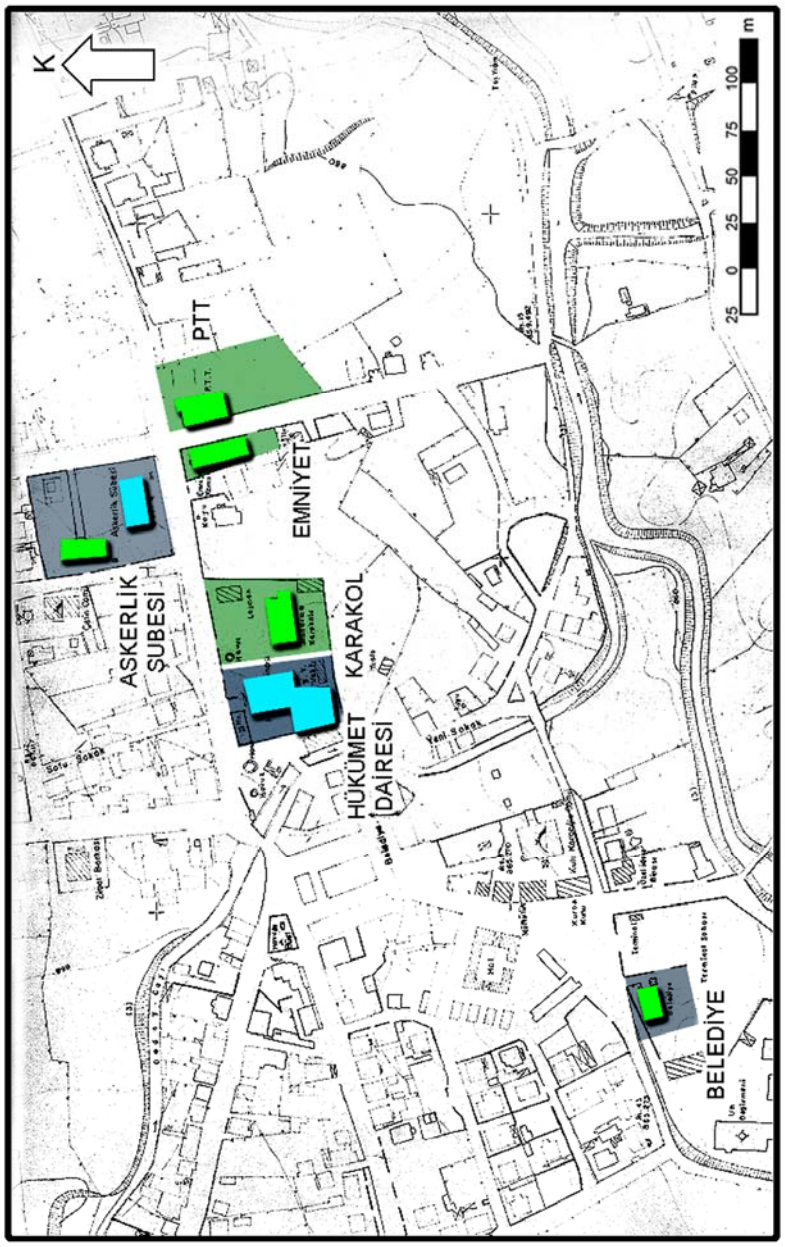

Şekil H.10: Kastamonu Araç ilçesi vaziyet planı 01

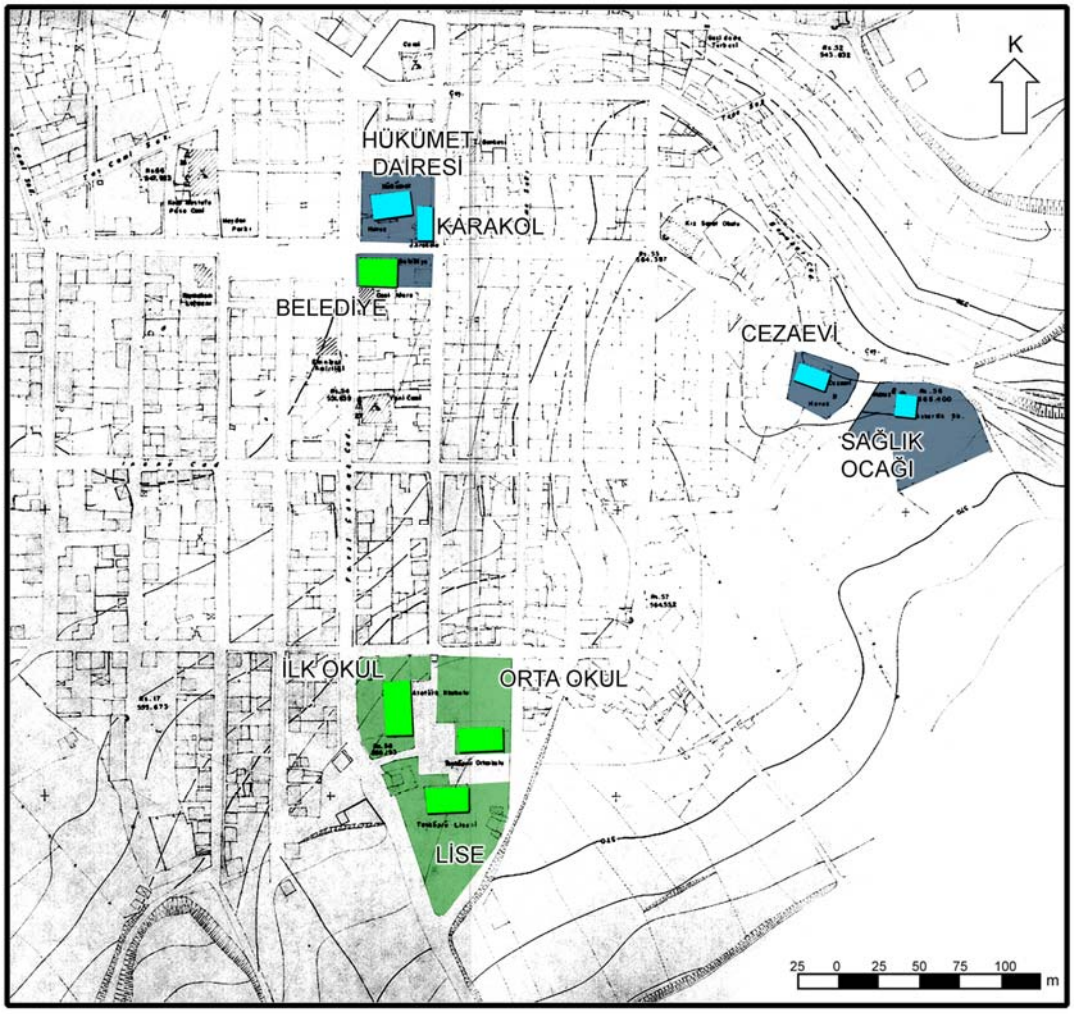

Kastamonu Cide ilçesi vaziyet planı

Şekil H.11: Kastamonu Cide ilçesi vaziyet planı

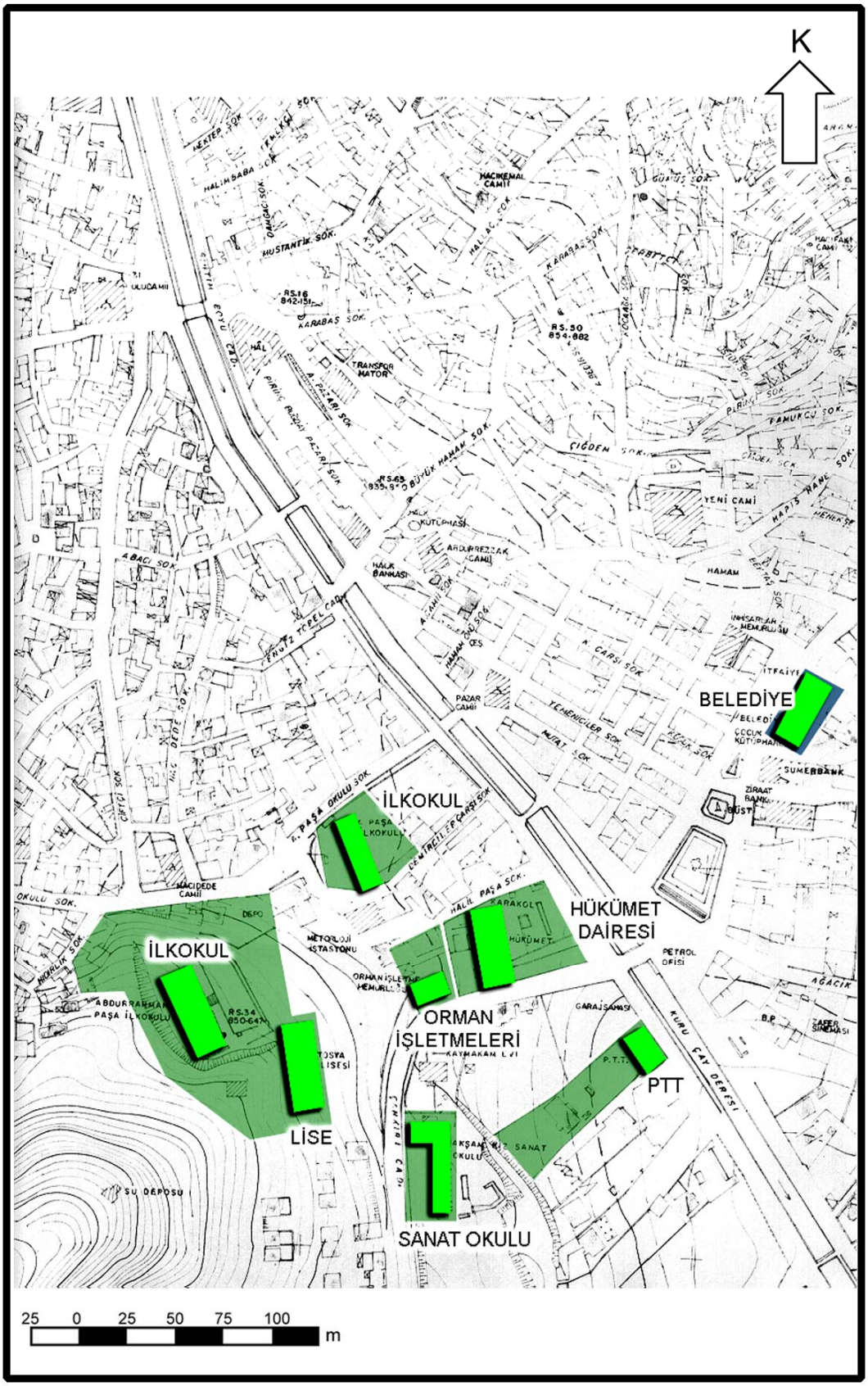

Şekil H.12: Kastamonu Daday ilçesi vaziyet planı

Kastamonu Taşköprü ilçesi vaziyet planı

Şekil H.13: Kastamonu Taşköprü ilçesi vaziyet planı

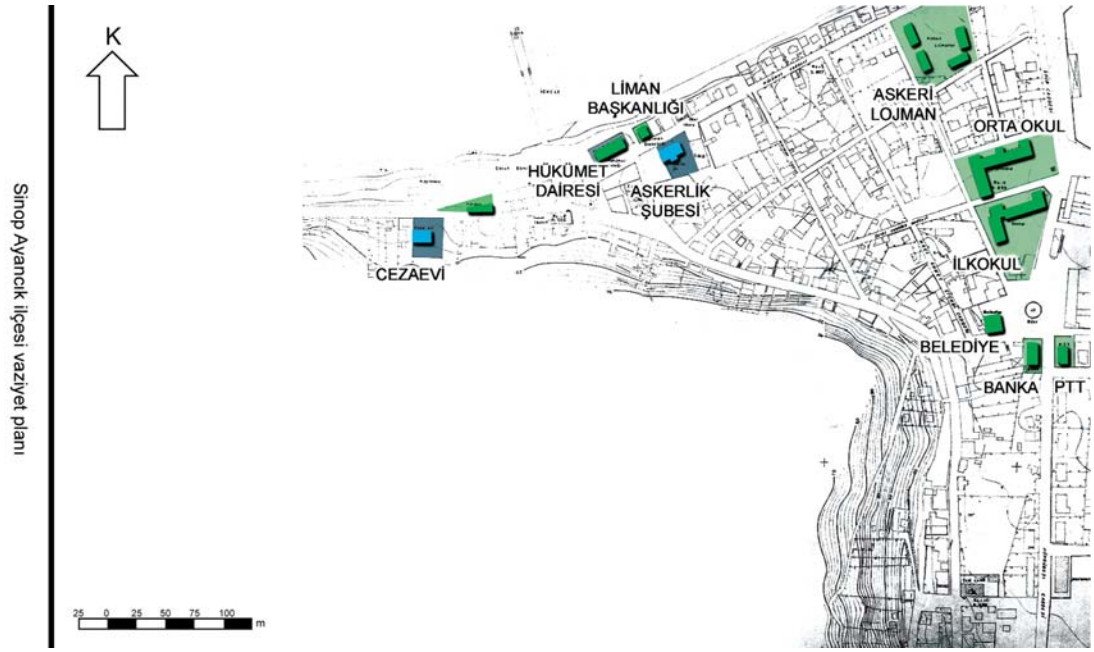

Kastamonu Tosya İlçesi vaziyet planı

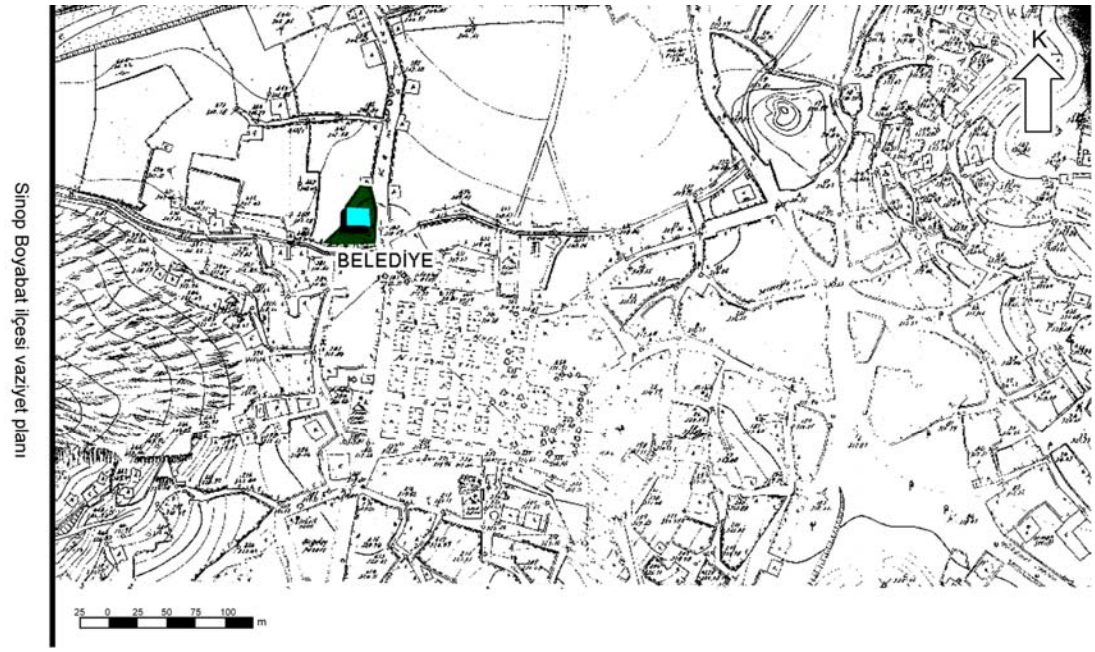
Şekil H.14: Kastamonu Tosya ilçesi vaziyet planı

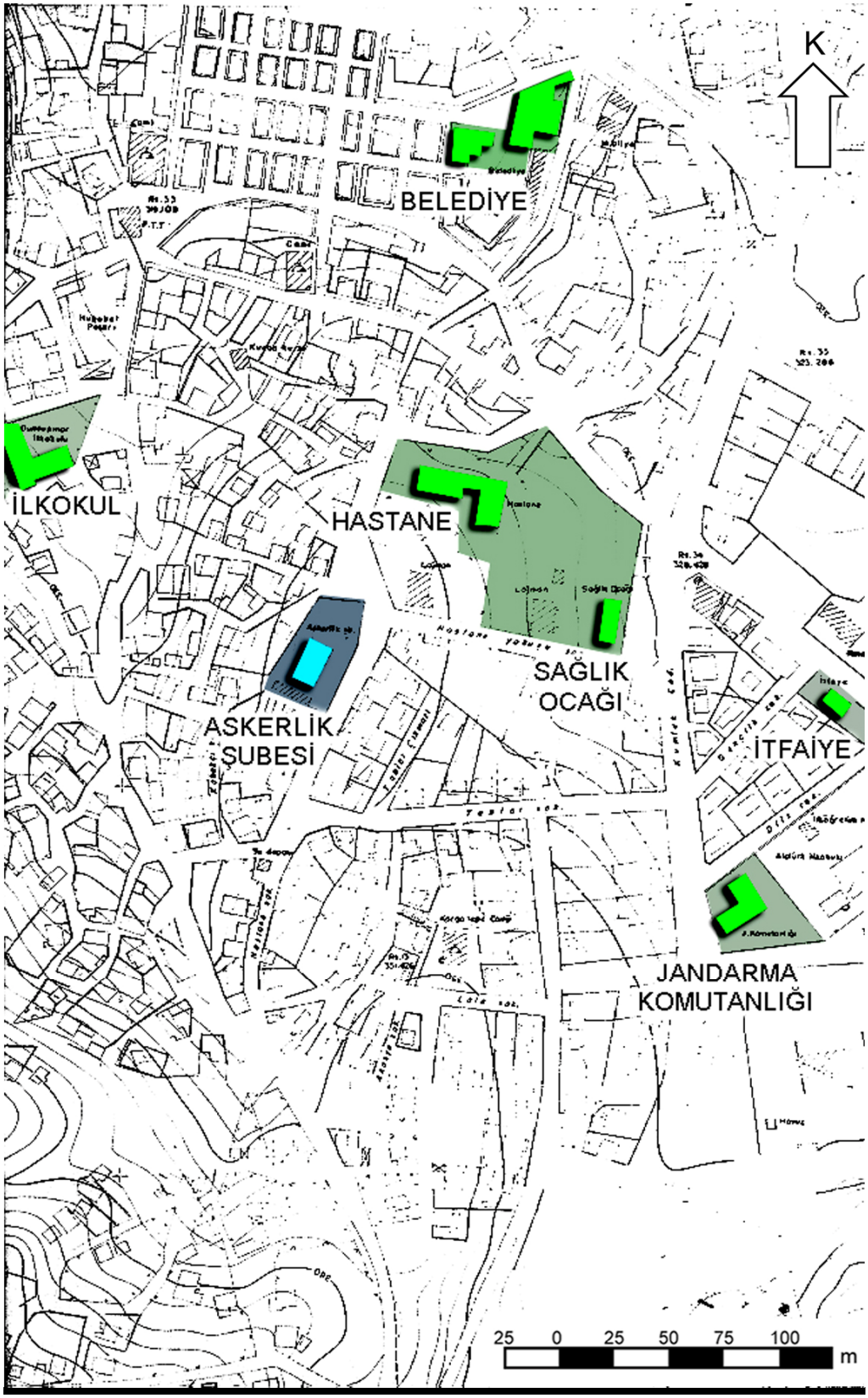
Şekil H.15: Sinop Merkez ilçe vaziyet planı 01

Şekil H.16: Sinop Ayancık ilçesi vaziyet planı

Şekil H.17: Sinop Boyabat ilçesi vaziyet planı 01

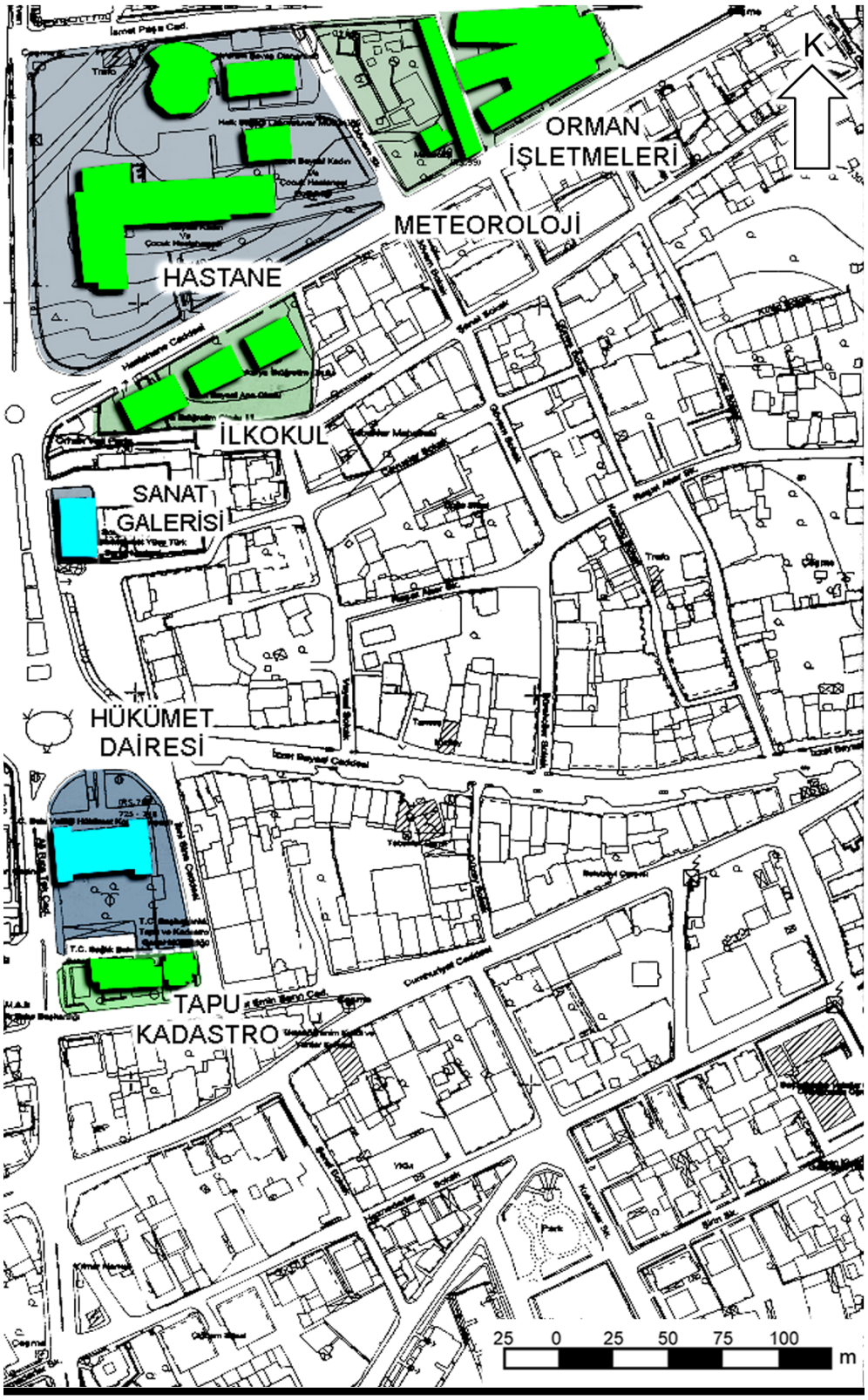
Sinop Boyabat ilçesi vaziyet planı

Şekil H.18: Sinop Boyabat ilçesi vaziyet planı 02

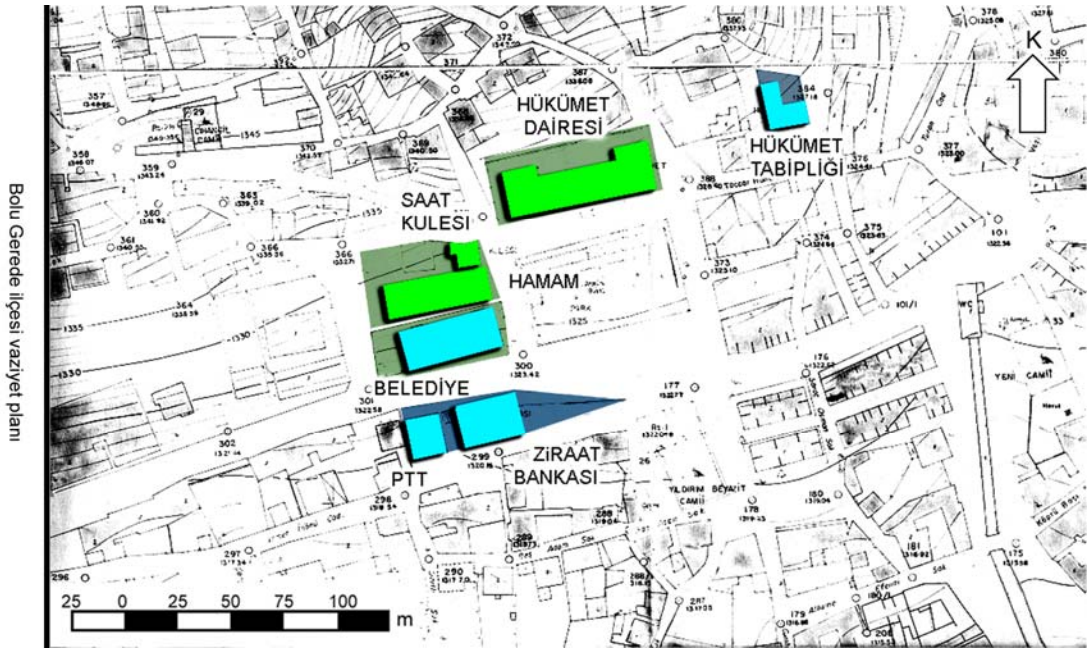
Bolu Merkez ilce vaziyet plani

Şekil H.19: Bolu Merkez ilçe vaziyet planı 01

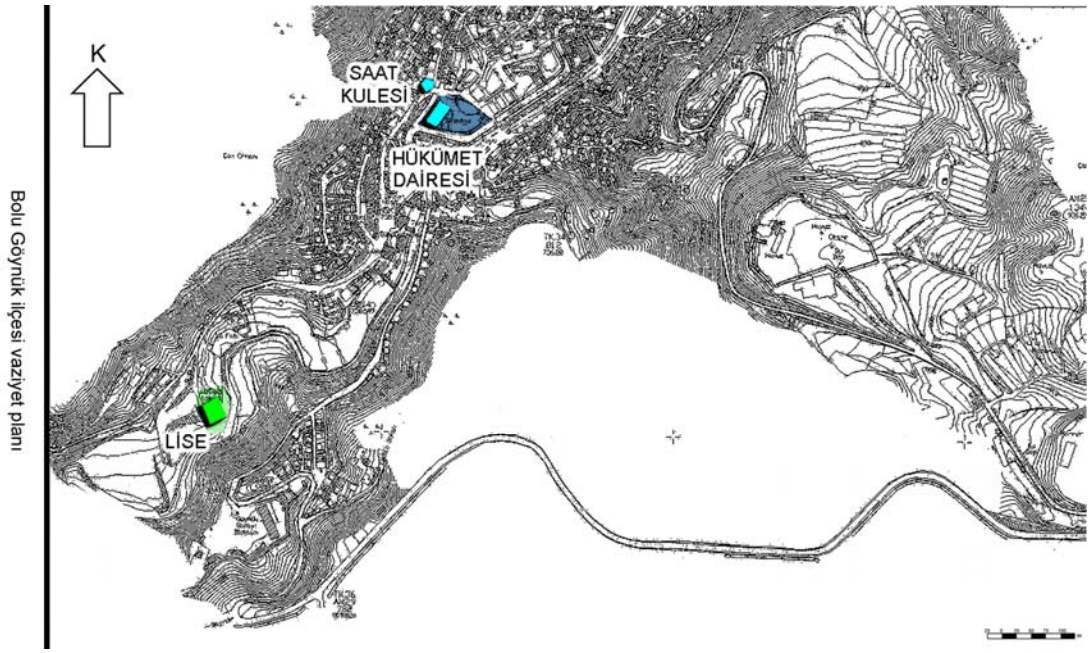

Bolu Merkez valilik çevresi vaziyet planı

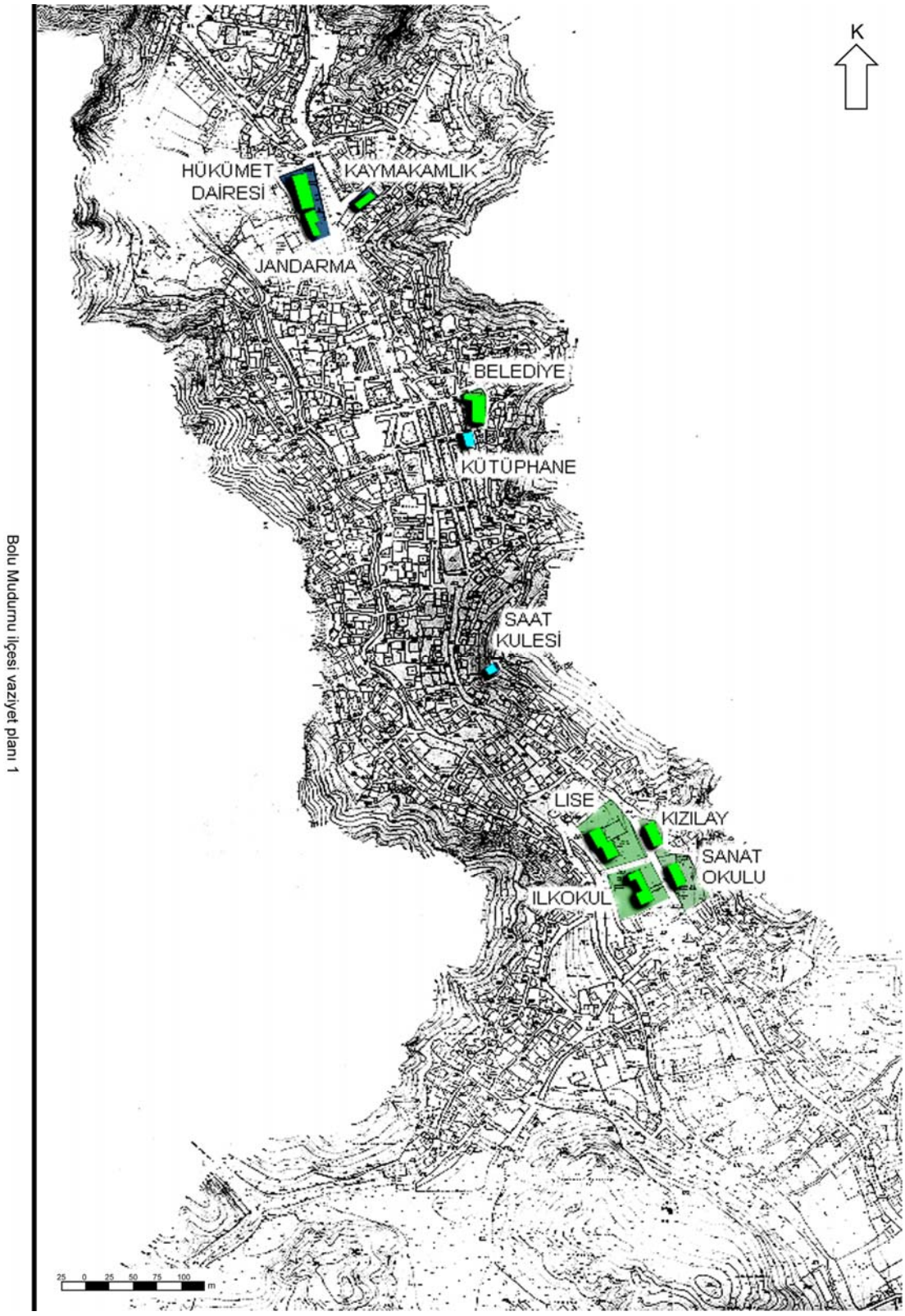
Şekil H.20: Bolu Merkez ilçe vaziyet planı 02

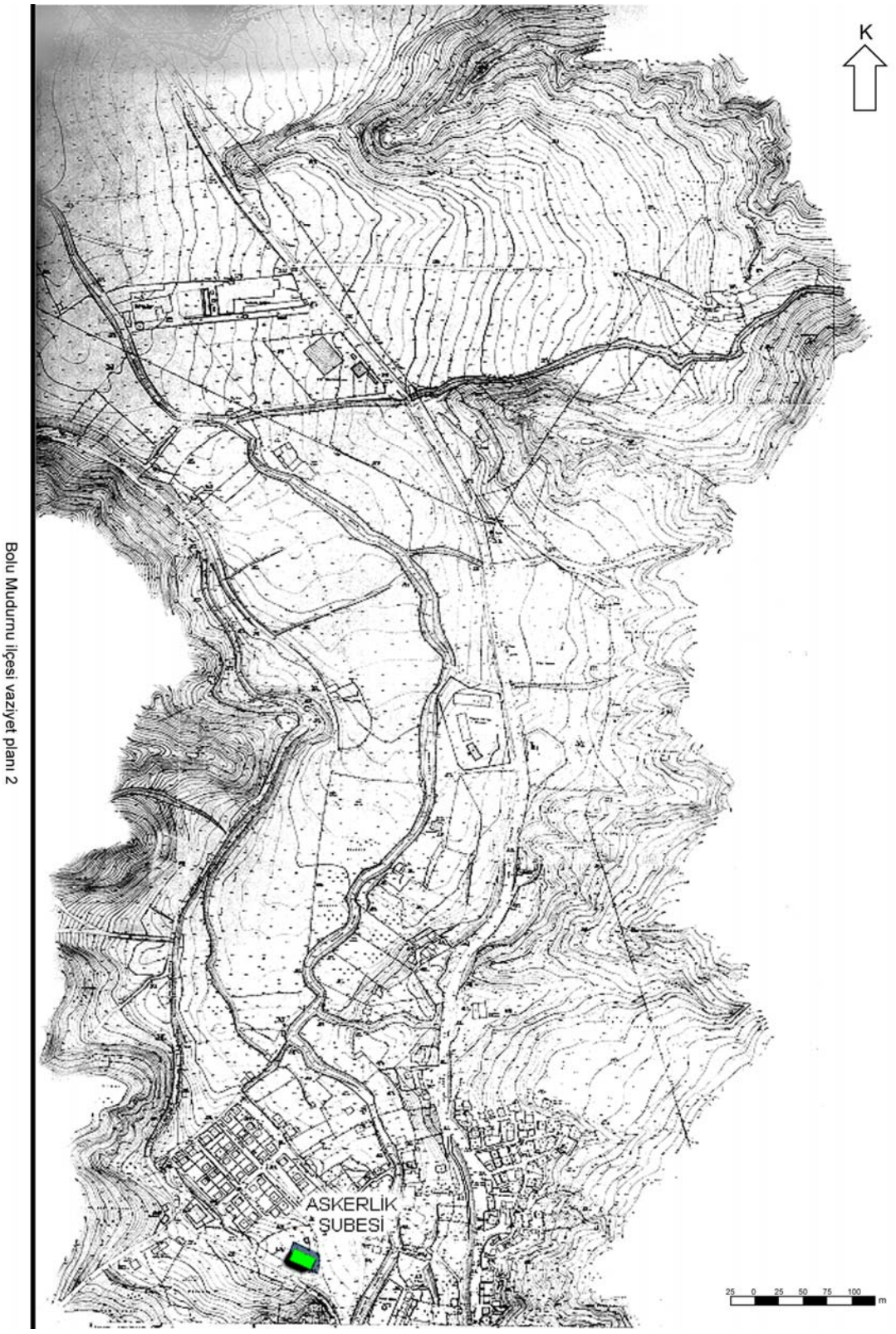
Şekil H.21: Bolu Gerede ilçesi vaziyet planı

Şekil H.22: Bolu Göynük ilçesi vaziyet planı

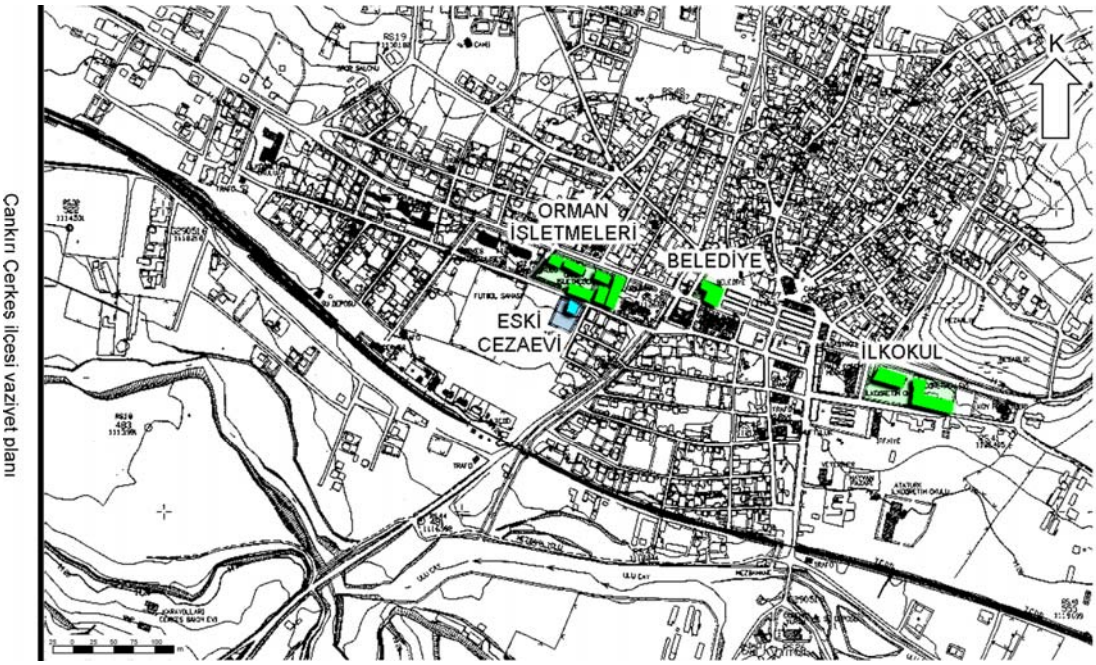
Şekil H.23: Bolu Mudurnu ilçesi vaziyet planı 01

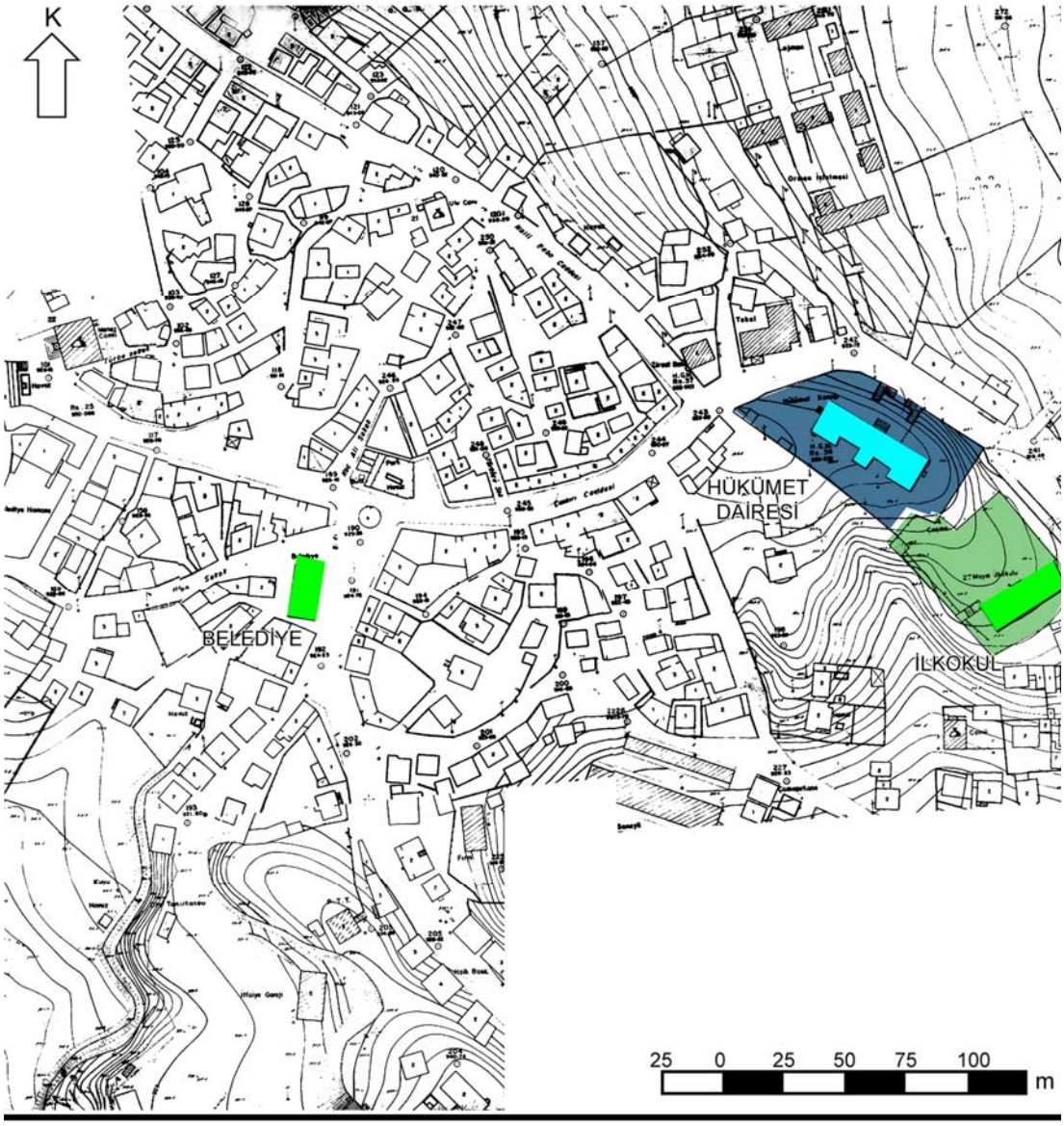
Şekil H.24: Bolu Mudurnu ilçesi vaziyet planı 02

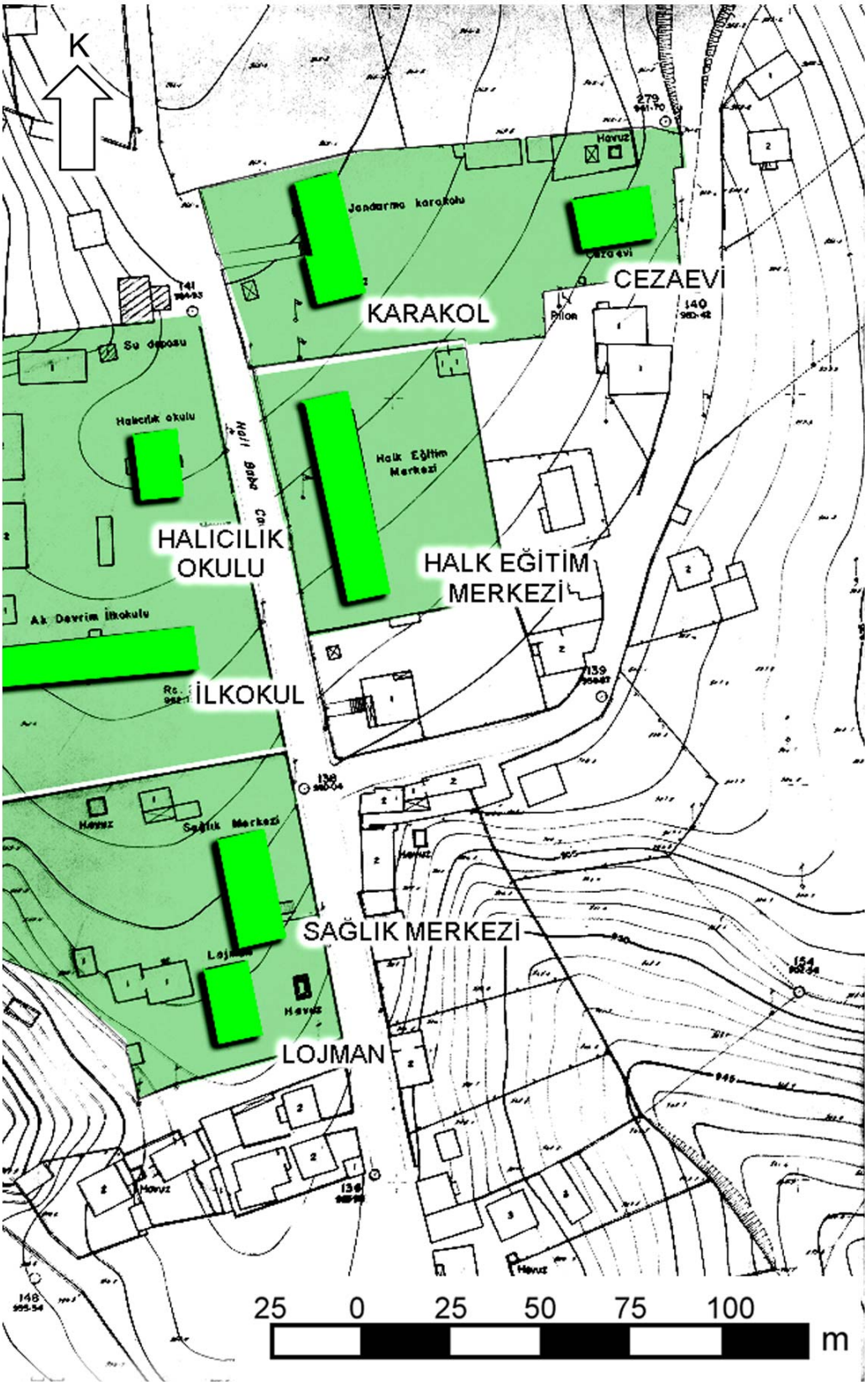
Şekil H.25: Çankırı Merkez ilçe vaziyet planı

Şekil H.26: Çankırı Çerkeş ilçesi vaziyet planı

Şekil H.27: Çankırı Ilgaz ilçesi vaziyet planı 01

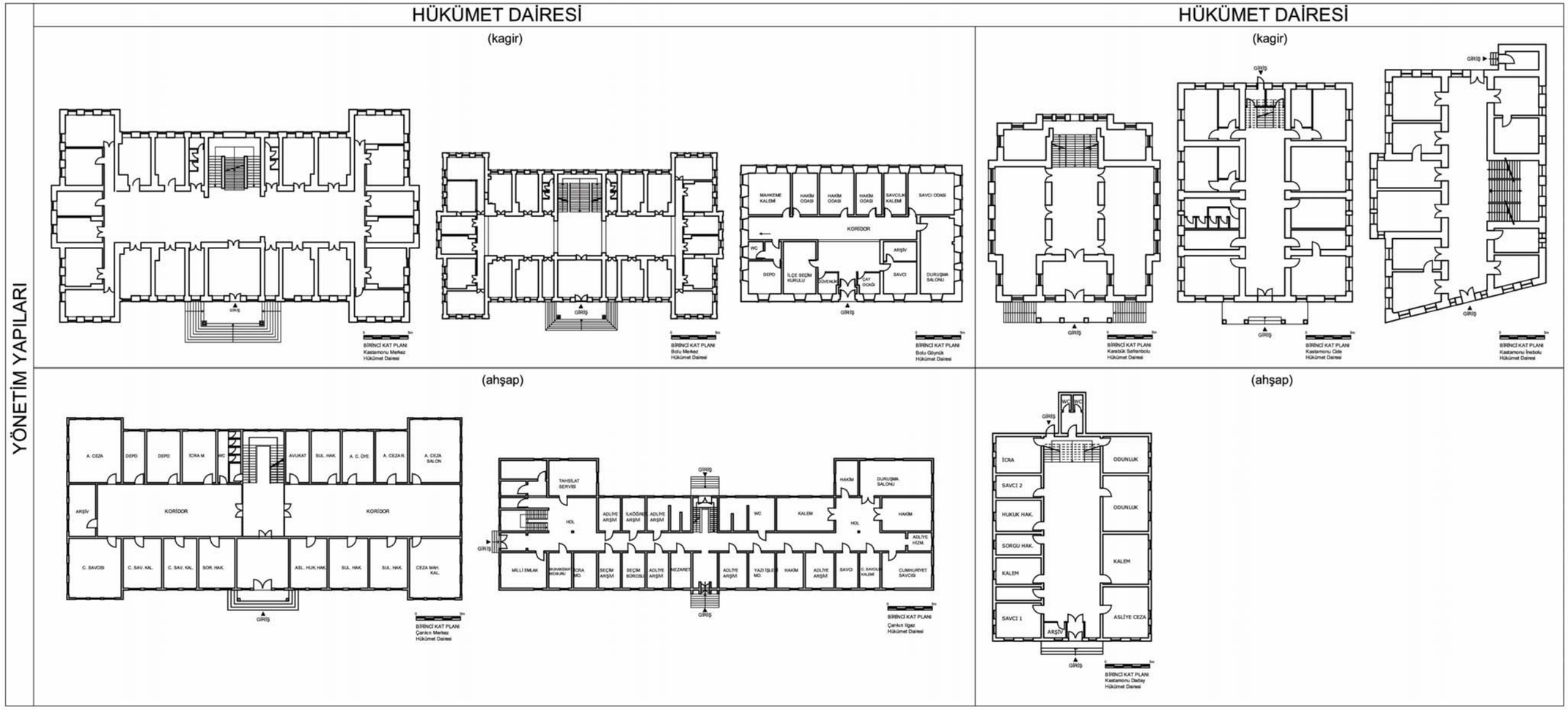

Şekil H.28: Çankırı Ilgaz ilçesi vaziyet planı 02

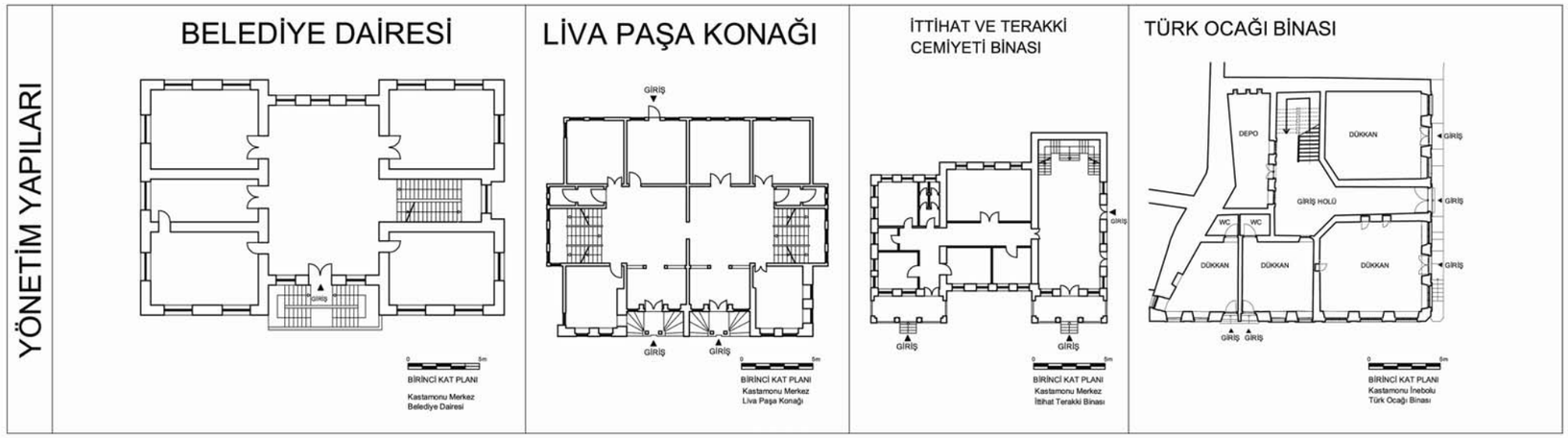
EK I: PLAN ÖRNEKLERİ

Yönetim Yapıları, plan örnekleri
Yönetim Yapıları, plan örnekleri
Askeri Yapılar, plan örnekleri
Eğitim Yapıları, plan örnekleri
Hapishaneler ve Diğer Yapılar, plan örnekleri

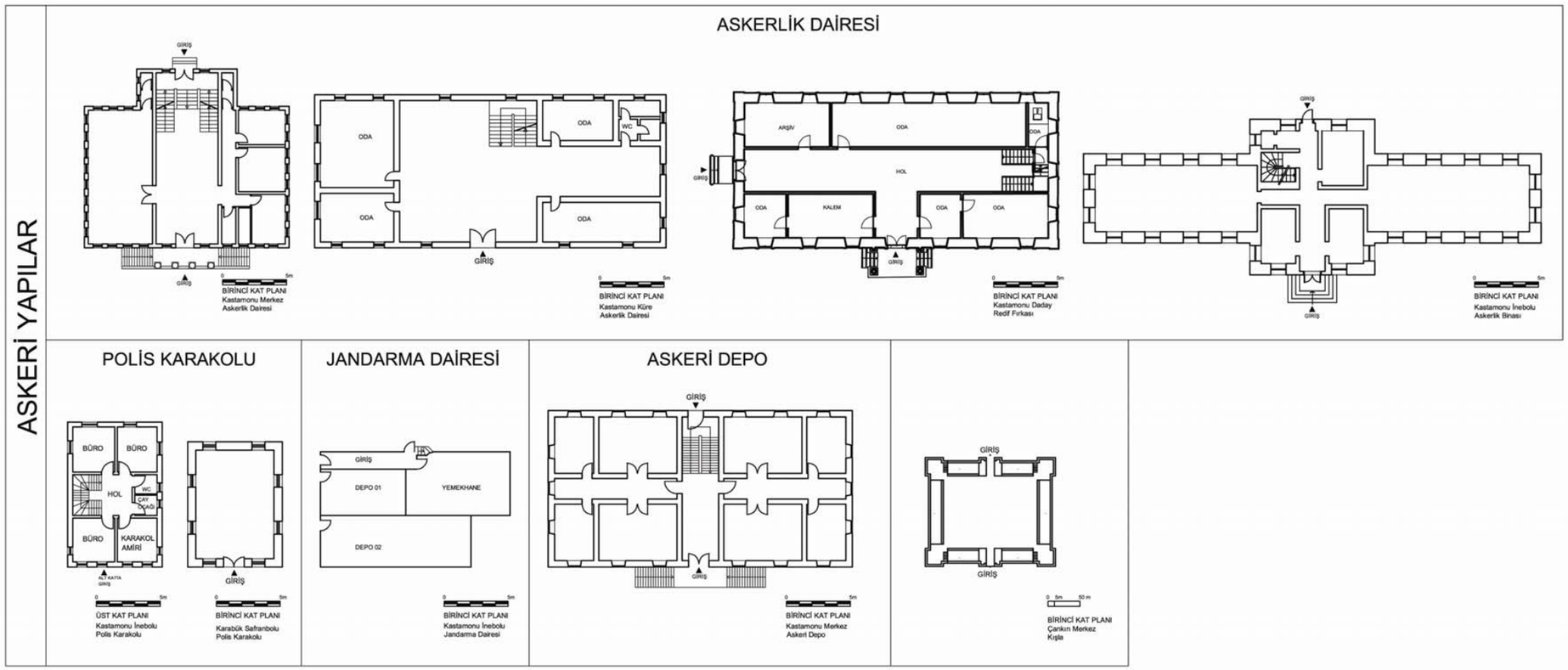
Çizelge I.01: Yönetim yapıları plan örnekleri 01

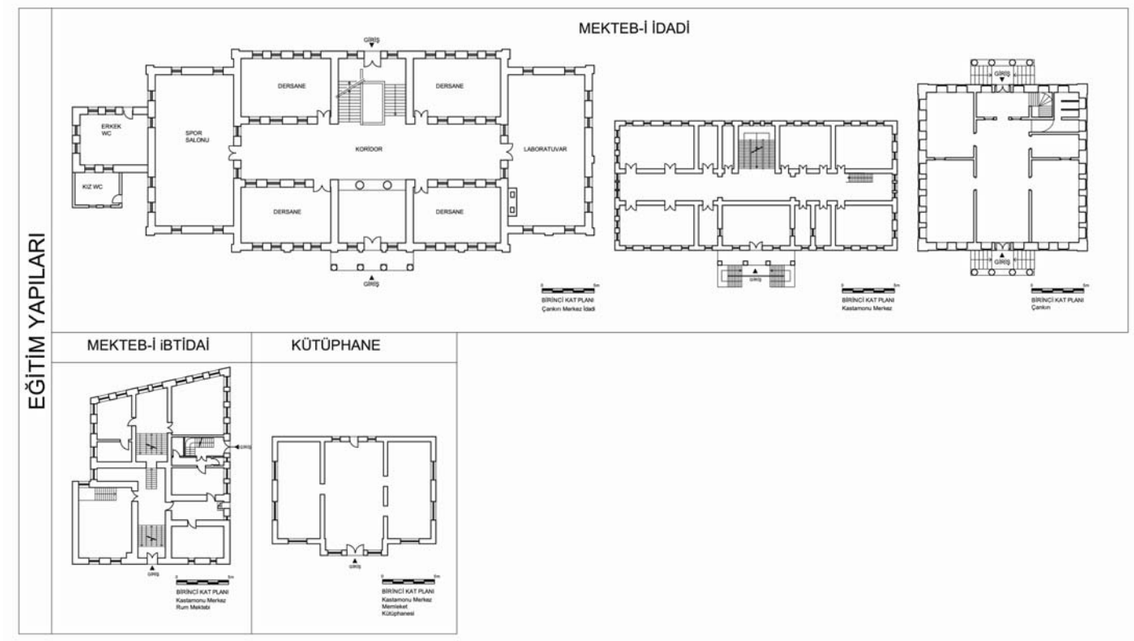
Çizelge I.02: Yönetim yapıları plan örnekleri 02

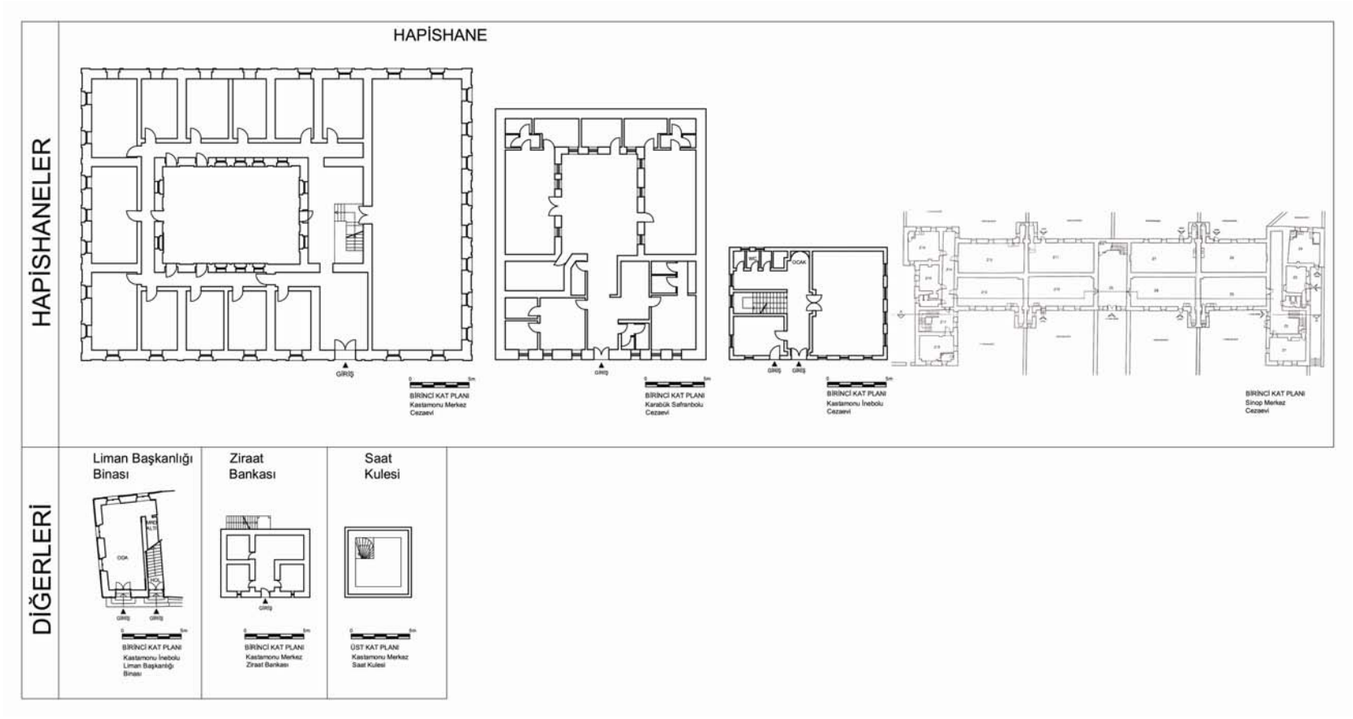
Çizelge I.03: Askeri yapılar plan örnekleri

Çizelge I.04: Eğitim yapıları plan örnekleri

Çizelge I.05: Hapishane plan örnekleri

EK J: CEPHE TİPOLOJİSİ VE CEPHE KROKİLERİ

.01 Askerlik Daireleri

.02 Jandarma Yapıları ve Karakolhaneler

.03 Redif Daireleri, Askeri Depolar, Kışla ve Tabya

.04 Hükümet Daireleri

.05 Hükümet Daireleri

.06 Hükümet Daireleri

.07 Belediye Daireleri

.08 Belediye Daireleri ve Yönetim Yapıları

.09 Eğitim Yapıları: İdadi Mektepler ve Rum Okulları

.10 Eğitim Yapıları: Rüşdiye Mektepleri ve İbtidai Mektepler

.11 Eğitim Yapıları: Sanayi Mektepleri, İnas İbtidai Mektepleri, Bahriye Mektebi, Lise

.12 Eğitim Yapıları: Diğer Okullar ve Kütüphaneler

.13 Sağlık Yapıları: Hastahaneler

.14 Diğer Sağlık Yapıları ve Bankalar

.15 Hapishaneler

.16 Saat Kuleleri ve Depo Yapıları

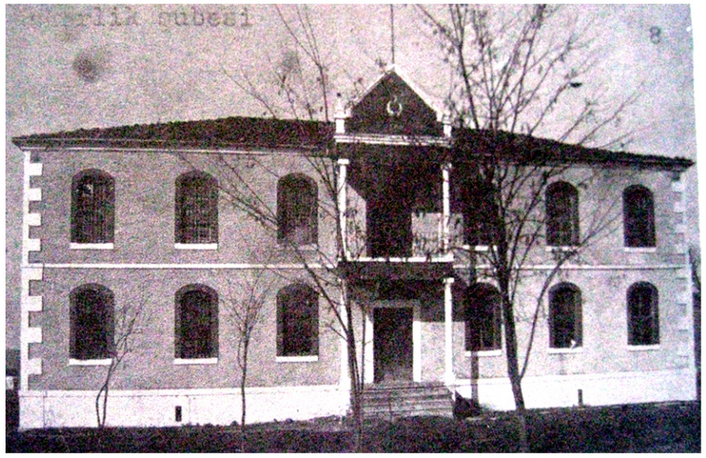
.17 Telgrafhane ve Postahaneler ve Diğer Yapılar

KASTAMONU TAŞKÖPRÜ ASKERLİK DAİRESİ

SİNOP MERKEZ İLÇE ASKERLİK DAİRESİ

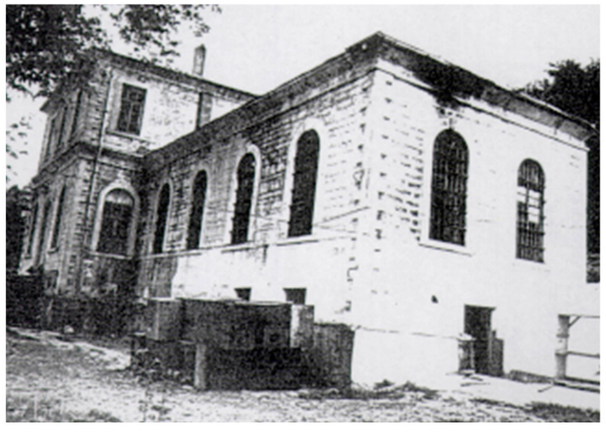
BARTIN MERKEZ İLÇE ASKERLİK DAİRESİ

SİNOP AYANCIK ASKERLİK DAİRESİ

SİNOP BOYABAT ASKERLİK DAİRESİ

KASTAMONU İNEBOLU ASKERLİK DAİRESİ

ZONGULDAK EREĞLİ ASKERLİK DAİRESİ

KASTAMONU MERKEZ İLÇE ASKERLİK DAİRESİ

Şekil J.01: Askerlik Daireleri

KASTAMONU ARAÇ JANDARMA DAİRESİ

BOLU MERKEZ İLÇE JANDARMA DAİRESİ

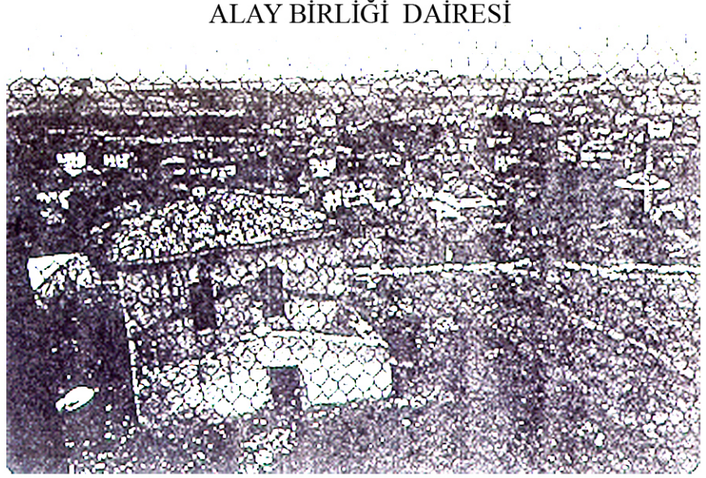
KASTAMONU MERKEZ İLÇE JANDARMA DAİRESİ

SİNOP MERKEZ İLÇE JANDARMA
ALAY BİRLİĞİ DAİRESİ

İNEBOLU JANDARMA DAİRESİ (3 YAPIDAN OLUŞAN YAPI DİZİSİ)

KARABÜK SAFRANBOLU KARAKOLHANE

BOLU MERKEZ İLÇE KARAKOLHANE

ÇANKIRI ILGAZ DERBEND KARAKOLHANE

Şekil J.02: Jandarma yapıları ve karakolhaneler

KASTAMONU DADAY REDİF DAİRESİ

KASTAMONU TAŞKÖPRÜ REDİF DAİRESİ

KARABÜK SAFRANBOLU ASKERİ DEPO

KASTAMONU DADAY ASKERİ DEPO

BOLU MERKEZ İLÇE CEPHANE DEPOSU

KASTAMONU MERKEZ İLÇE ASKERİ DEPO

BOLU MERKEZ İLÇE ASKERİ DEPO

KASTAMONU MERKEZ İLÇE KIŞLA

SİNOP MERKEZ İLÇE TABYA

Şekil J.03: Redif daireleri, askeri depolar, kışla ve tabya

BOLU MERKEZ İLÇE İLK HÜKÜMET DAİRESİ

KASTAMONU DADAY HÜKÜMET DAİRESİ

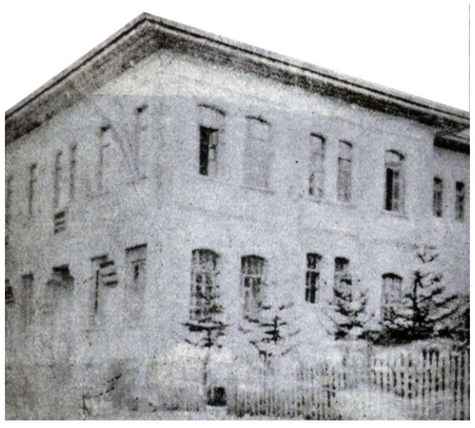
ÇANKIRI MERKEZ İLÇE HÜKÜMET DAİRESİ

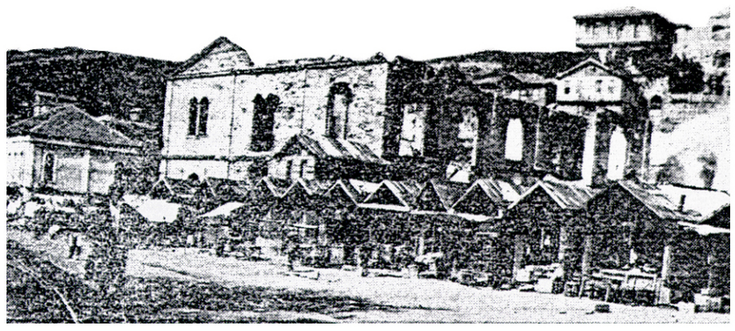
BOLU GÖYNÜK İLK HÜKÜMET DAİRESİ

ÇANKIRI ILGAZ HÜKÜMET DAİRESİ

KASTAMONU KÜRE HÜKÜMET DAİRESİ

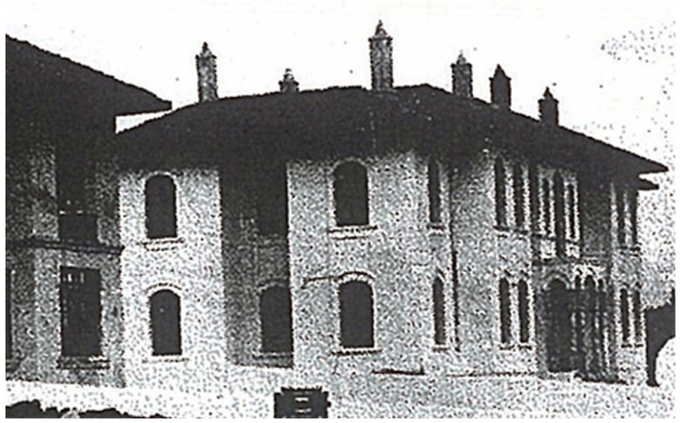

ZONGULDAK MERKEZ İLÇE HÜKÜMET DAİRESİ

Şekil J.04: Hükümet Daireleri 01

KASTAMONU İNEBOLU HÜKÜMET DAİRESİ

ÇANKIRI ÇERKEŞ HÜKÜMET DAİRESİ

BOLU GÖYNÜK HÜKÜMET DAİRESİ

SİNOP MERKEZ İLÇE HÜKÜMET DAİRESİ

KASTAMONU TAŞKÖPRÜ HÜKÜMET DAİRESİ

BOLU MERKEZ İLÇE HÜKÜMET DAİRESİ

KASTAMONU ARAÇ HÜKÜMET DAİRESİ

KASTAMONU MERKEZ İLÇE HÜKÜMET DAİRESİ

Şekil J.05: Hükümet Daireleri 02

BARTIN AMASRA HÜKÜMET DAİRESİ

SİNOP AYANCIK HÜKÜMET DAİRESİ

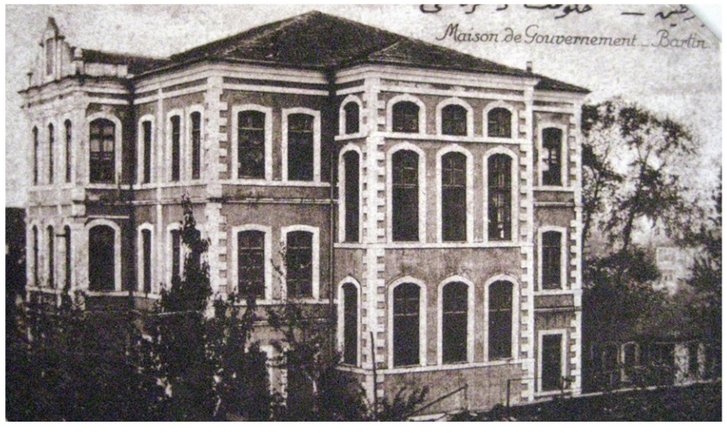
ZONGULDAK EREĞLİ HÜKÜMET DAİRESİ

KASTAMONU CİDE HÜKÜMET DAİRESİ

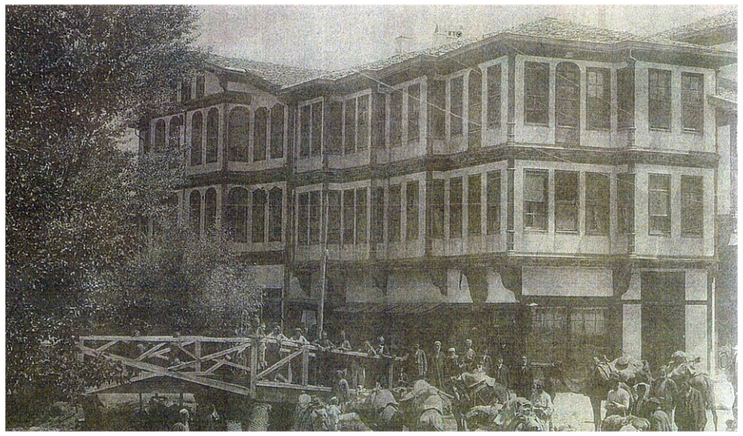

KARABÜK SAFRANBOLU HÜKÜMET DAİRESİ

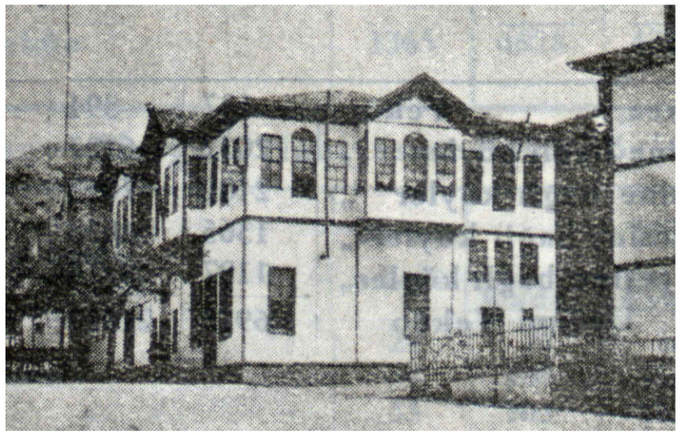

BARTIN MERKEZ İLÇE HÜKÜMET DAİRESİ

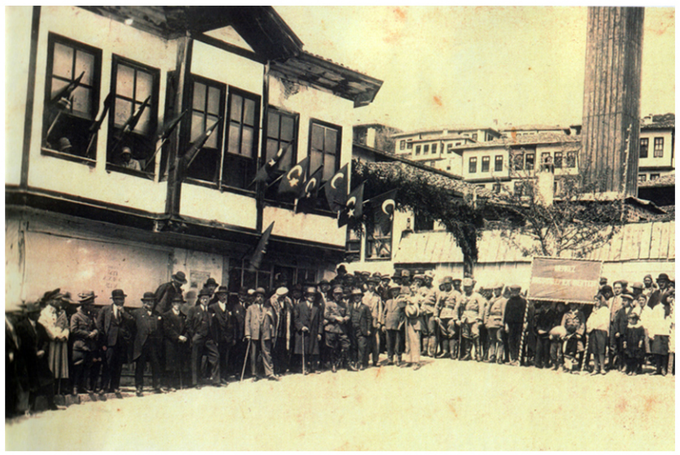
Şekil J.06: Hükümet Daireleri 03

KASTAMONU MERKEZ İLÇE İLK BELEDİYE DAİRESİ

KASTAMONU TOSYA BELEDİYE DAİRESİ

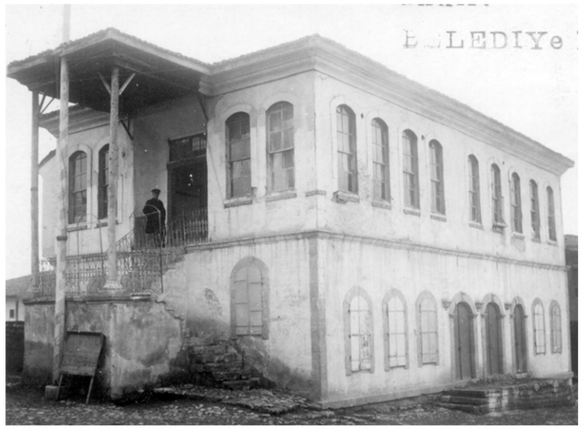
BOLU GEREDE BELEDİYE DAİRESİ

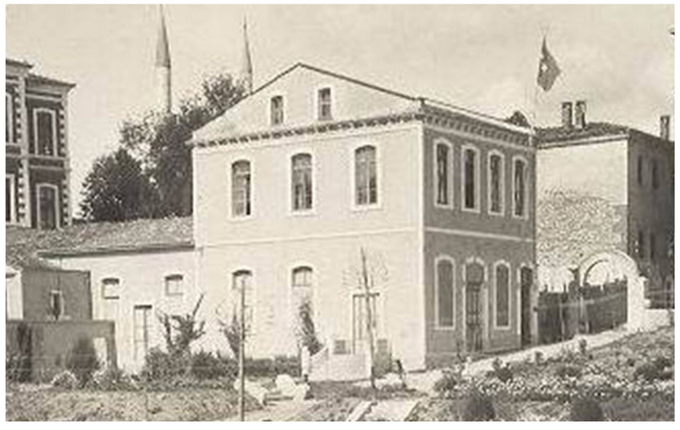
KASTAMONU DADAY BELEDİYE DAİRESİ

KASTAMONU TAŞKÖPRÜ BELEDİYE DAİRESİ

ÇANKIRI MERKEZ İLÇE BELEDİYE DAİRESİ

BARTIN MERKEZ İLÇE BELEDİYE DAİRESİ

BOLU MERKEZ İLÇE BELEDİYE DAİRESİ

Şekil J.07: Belediye Daireleri

KASTAMONU MERKEZ İLÇE BELEDİYE DAİRESİ

KASTAMONU İNEBOLU BELEDİYE DAİRESİ

ZONGULDAK EREĞLİ HALİL PAŞA KONAĞI

KASTAMONU MERKEZ İLÇE LİVA PAŞA KONAĞI

KASTAMONU İNEBOLU TÜRK OCAĞI BİNASI

KASTAMONU İNEBOLU LİMAN BAŞKANLIĞI BİNASI

SİNOP MERKEZ İLÇE ŞEHİR KULUBÜ

KASTAMONU MERKEZ İLÇE İTTİHAT
VE TERAKKİ CEMİYETİ BİNASI

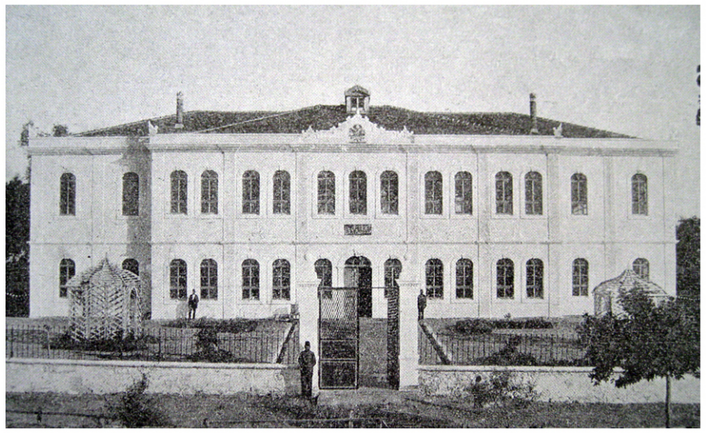
Şekil J.08: Belediye Daireleri ve yönetim yapıları

KASTAMONU MERKEZ İLÇE İDADİ MEKTEBİ

SİNOP MERKEZ İLÇE İDADİ MEKTEBİ

BOLU MERKEZ İLÇE İDADİ MEKTEBİ

ÇANKIRI MERKEZ İLÇE İDADİ MEKTEBİ

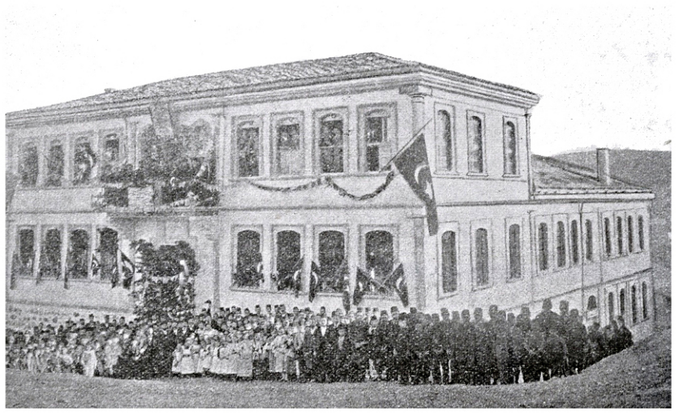
BARTIN MERKEZ İLÇE RUM OKULU 2

SİNOP MERKEZ İLÇE RUM OKULU

BARTIN MERKEZ İLÇE RUM OKULU

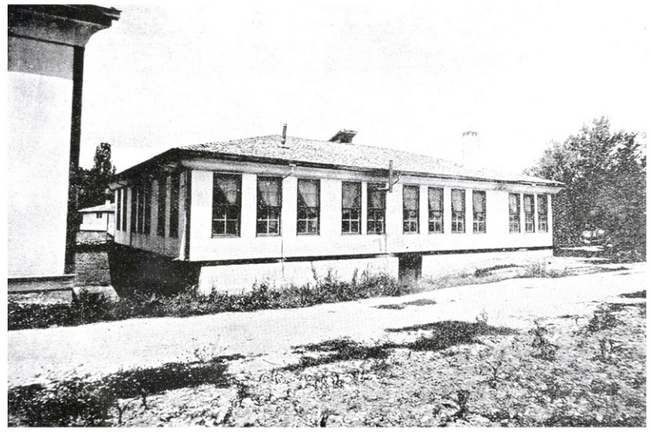

KASTAMONU MERKEZ İLÇE RUM OKULU

Şekil J.09: Eğitim yapıları, İdadi mektepler ve Rum okulları

BARTIN MERKEZ İLÇE RÜŞDİYE MEKTEBİ

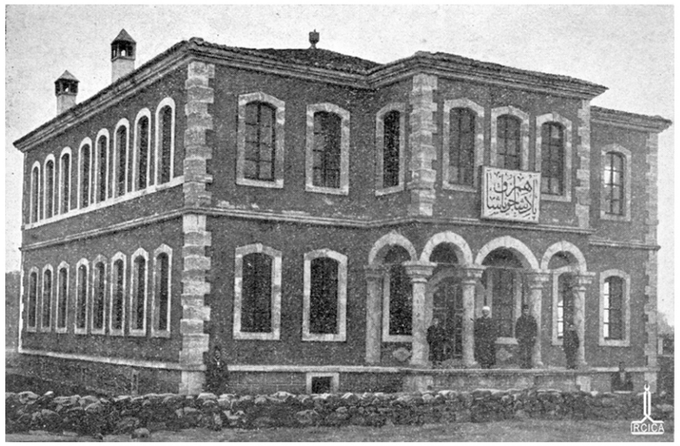
KASTAMONU MERKEZ İLÇE RÜŞDİYE MEKTEBİ

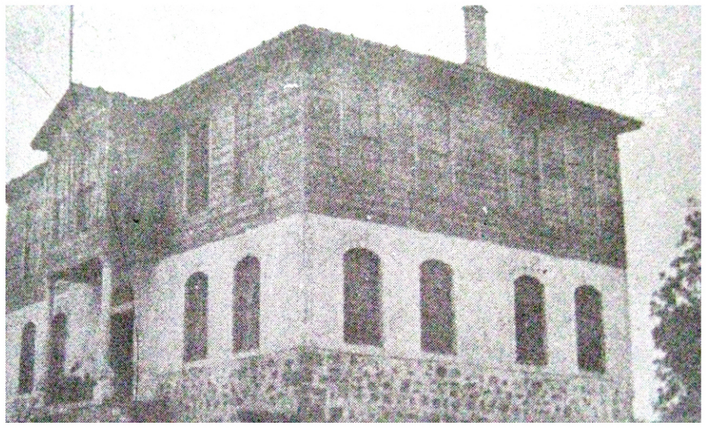
SİNOP MERKEZ İLÇE RÜŞDİYE MEKTEBİ

BOLU MERKEZ İLÇE RÜŞDİYE MEKTEBİ

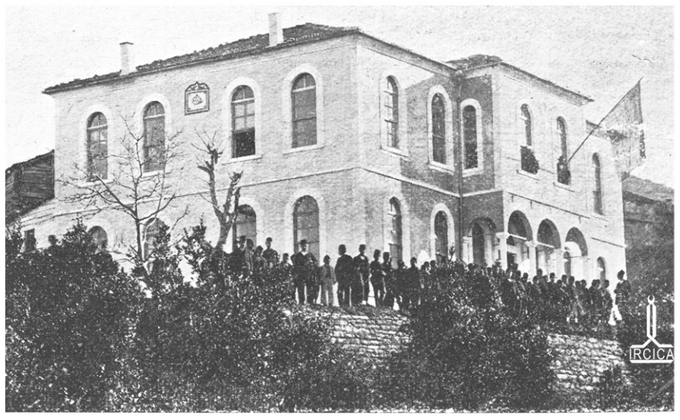
ÇANKIRI MERKEZ İLÇE RÜŞDİYE MEKTEBİ

BARTIN AMASRA İBTİDAİ MEKTEBİ

KASTAMONU DADAY YATILI İBTİDAİ MEKTEBİ

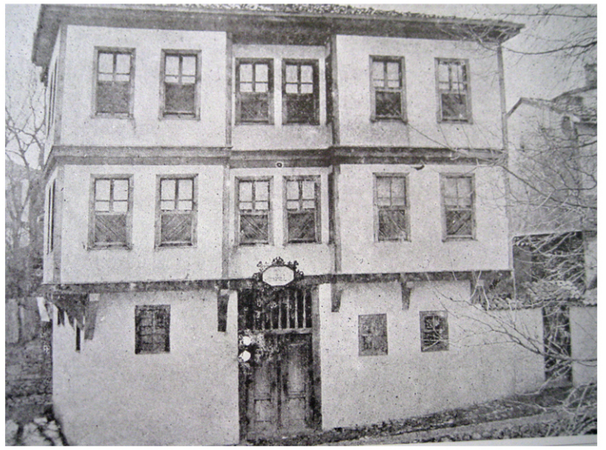

KASTAMONU İNEBOLU İBTİDAİ MEKTEBİ

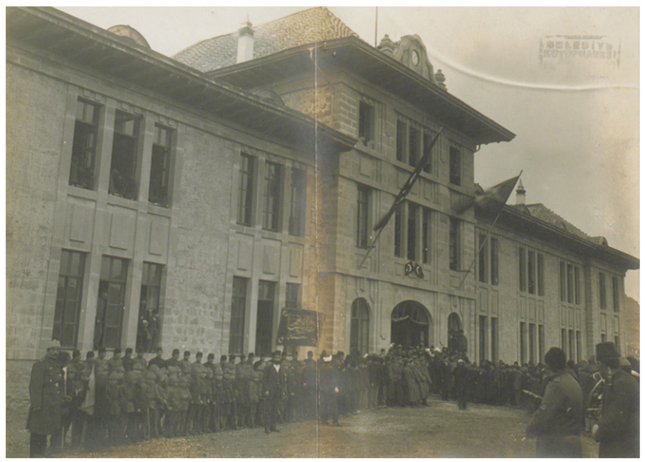
Şekil J.10: Eğitim yapıları, Rüşdiye mektepleri ve İbtidai mektepler

SİNOP MERKEZ İLÇE İNAS İBTİDAİ MEKTEBİ

SİNOP BOYABAT İNAS İBTİDAİ MEKTEBİ

KASTAMONU MERKEZ İLÇE SANAYİ MEKTEBİ

BOLU MERKEZ İLÇE SANAYİ MEKTEBİ

BARTIN AMASRA BAHRİYE MEKTEBİ

BARTIN LİSE BİNASI

Şekil J.11: Eğitim yapıları, Sanayi mektepleri, İnas İbtidai mektepleri, Bahriye mektebi, lise

BARTIN MERKEZ İLÇE ATATÜRK İLKOKULU

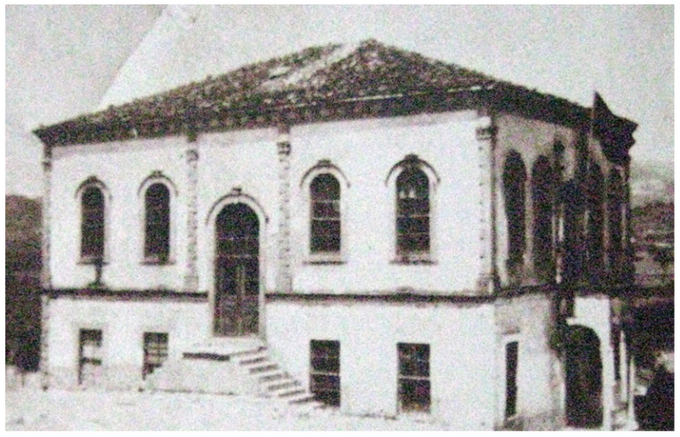
BOLU GÖYNÜK İLKOKUL

BOLU GEREDE İLKOKUL

BOLU GEREDE İLKOKUL (2)

BARTIN MERKEZ İLÇE KIZ SANAT ENSTİTÜSÜ

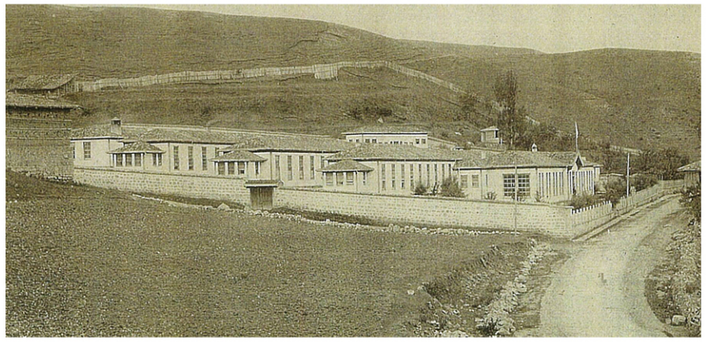

KASTAMONU MERKEZ İLÇE KÜTÜPHANE

SİNOP MERKEZ İLÇE KÜTÜPHANE

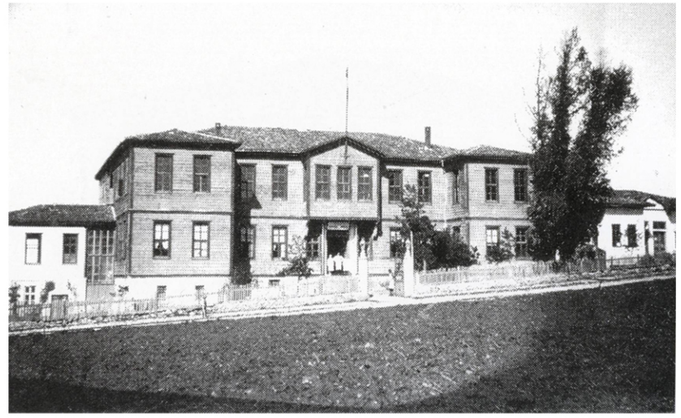
Şekil J.12: Eğitim yapıları, diğer okullar ve kütüphaneler

KASTAMONU MERKEZ İLÇE HASTAHANE

BARTIN HASTAHANE

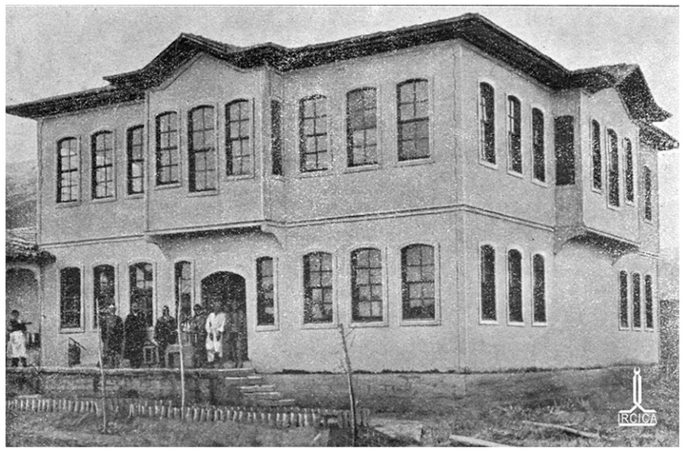
SİNOP MERKEZ İLÇE HASTAHANE

ÇANKIRI MERKEZ İLÇE KOLORDU HASTAHANESİ

KASTAMONU İNEBOLU HASTAHANE

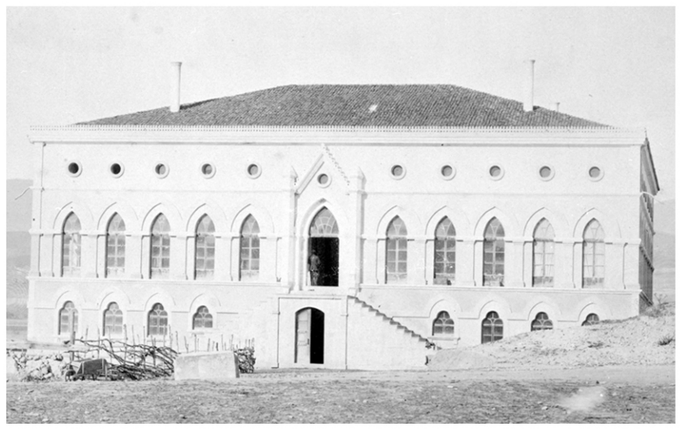
ÇANKIRI MERKEZ İLÇE HAMİDİYE HASTAHANESİ

ÇANKIRI MERKEZ İLÇE MEMLEKET HASTAHANESİ

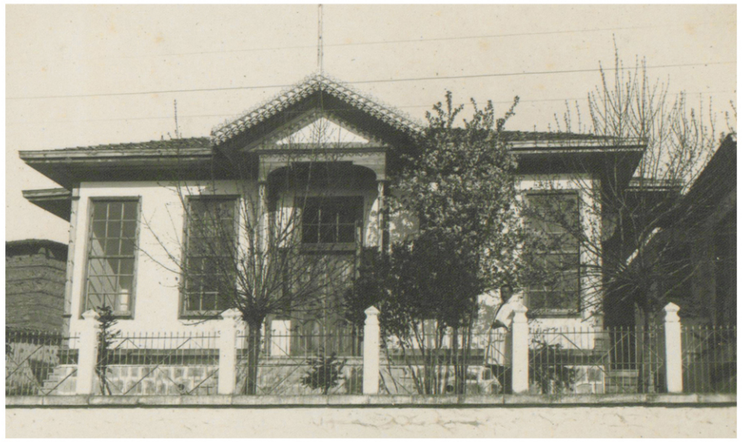

KARABÜK SAFRANBOLU HASTAHANE

BOLU MERKEZ İLÇE HASTAHANESİ

Şekil J.13: Sağlık yapıları, Hastahaneler

KASTAMONU MERKEZ İLÇE MUAYENEHANE

KASTAMONU MERKEZ İLÇE TECRİDHANE

KASTAMONU MERKEZ İLÇE BİMARHANE

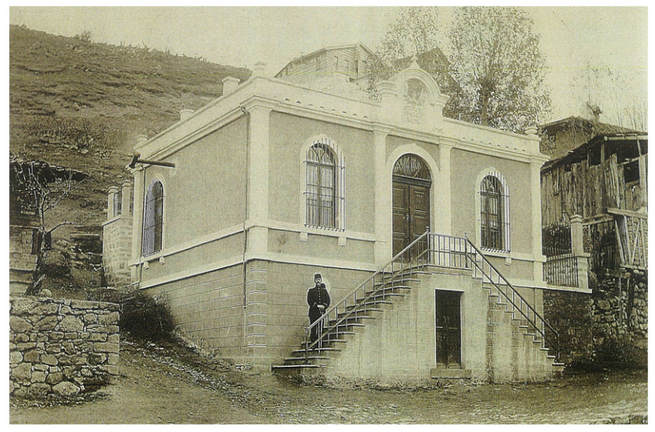
KASTAMONU İNEBOLU OSMANLI BANKASI

KASTAMONU MERKEZ İLÇE OSMANLI BANKASI

BARTIN MERKEZ İLÇE ZİRAAT BANKASI

KASTAMONU MERKEZ İLÇE ZİRAAT BANKASI

Şekil J.14: Diğer sağlık yapıları ve bankalar

KASTAMONU MERKEZ İLÇE NİSA HAPİSHANESİ

ÇANKIRI MERKEZ İLÇE HAPİSHANE

KASTAMONU İNEBOLU HAPİSHANE

ÇANKIRI BARTIN HAPİSHANE

SİNOP AYANCIK HAPİSHANE

KASTAMONU MERKEZ İLÇE HAPİSHANE

KARABÜK SAFRANBOLU HAPİSHANE

SİNOP MERKEZ İLÇE HAPİSHANE

Şekil J.15: Hapishaneler

KASTAMONU MERKEZ İLÇE
SAAT KULESİ

BOLU GÖYNÜK
SAAT KULESİ

BOLU MERKEZ İLÇE
SAAT KULESİ

ÇANKIRI MERKEZ İLÇE
SAAT KULESİ

BOLU GEREDE SAAT KULESİ

KASTAMONU MERKEZ İLÇE TÜTÜN DEPOSU

BARTIN MERKEZ İLÇE GAZHANE DEPOSU

SİNOP MERKEZ İLÇE TÜTÜN DEPOSU

SİNOP MERKEZ İLÇE SU DEPOSU

Şekil J.16: Saat kuleleri ve depo yapıları

KASTAMONU MERKEZ İLÇE VİLAYET MATBAASI

SİNOP MERKEZ İLÇE DENİZCİLİK ACENTE BİNASI

BARTIN MERKEZ İLÇE POSTAHANE

ÇANKIRI MERKEZ İLÇE
TELGRAFHANE VE POSTAHANE

SİNOP MERKEZ İLÇE REJİ İDARESİ BİNASI

ZONGULDAK EREĞLİ POSTAHANE

SİNOP MERKEZ İLÇE POSTAHANE

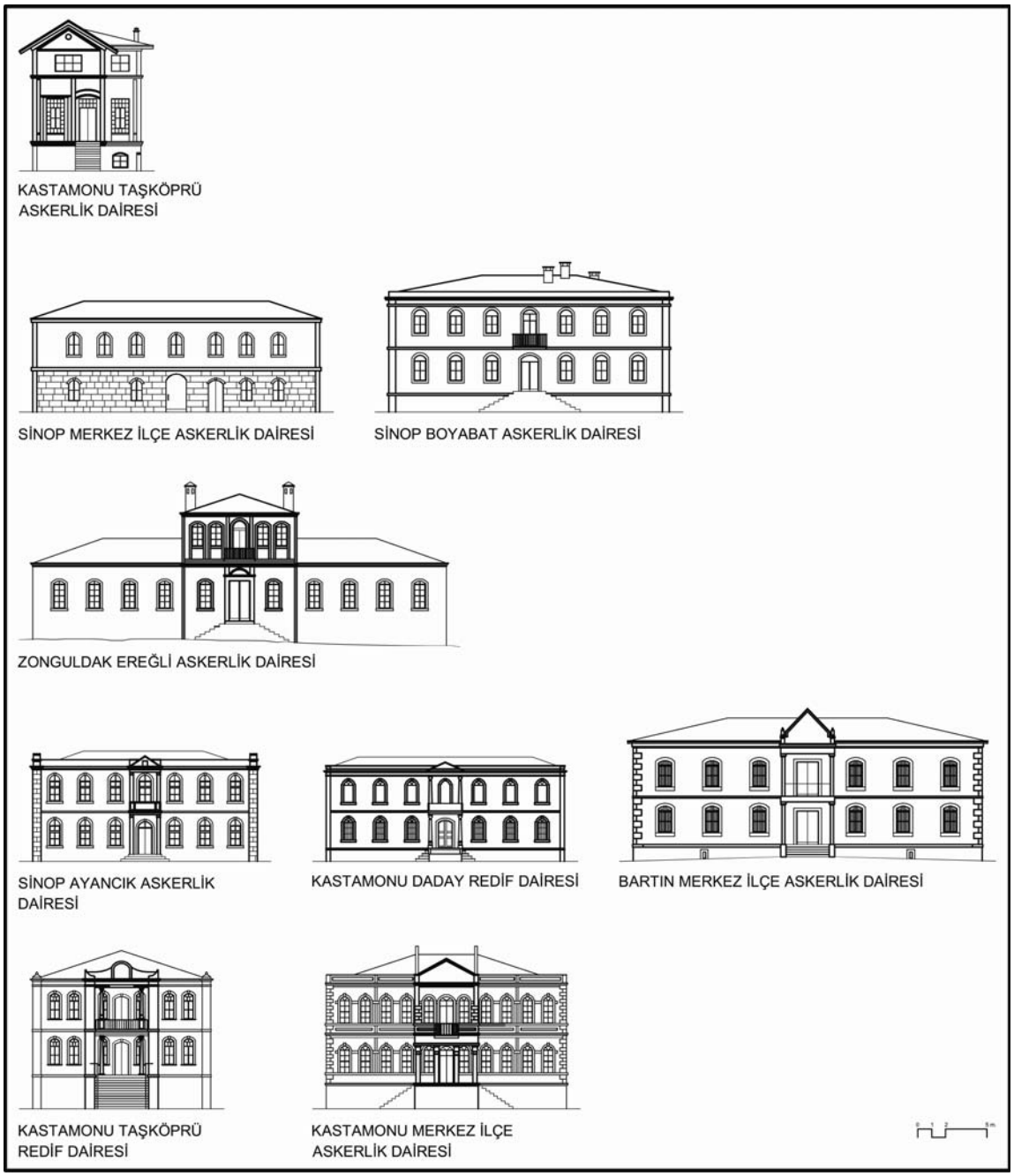

BOLU MERKEZ İLÇE GÜZEL SANATLAR GALERİSİ

Şekil J.17: Telgrafhane, postahane ve diğer yapılar

CEPHE KROKİLERİ

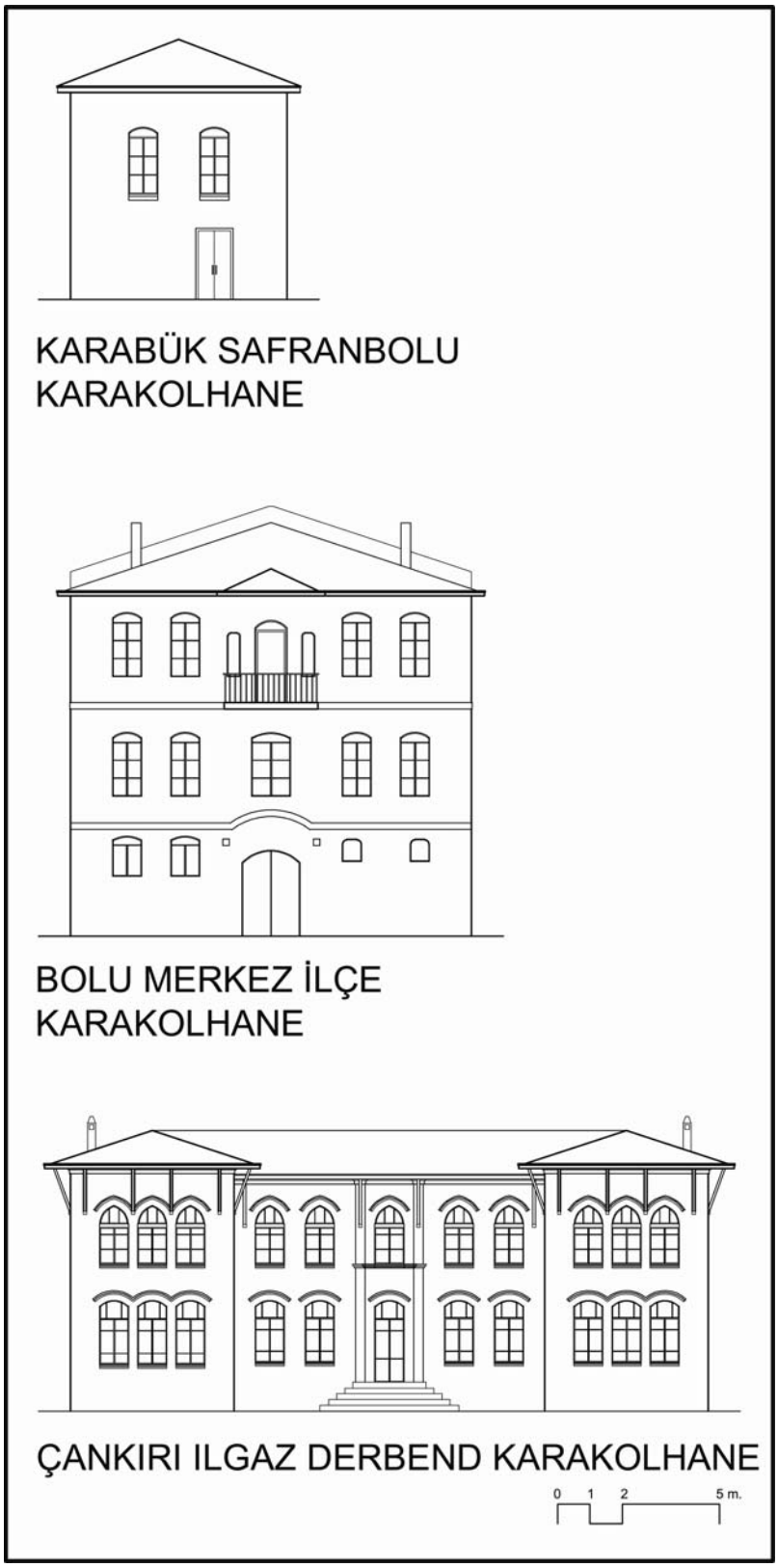
ASKERİ YAPILAR

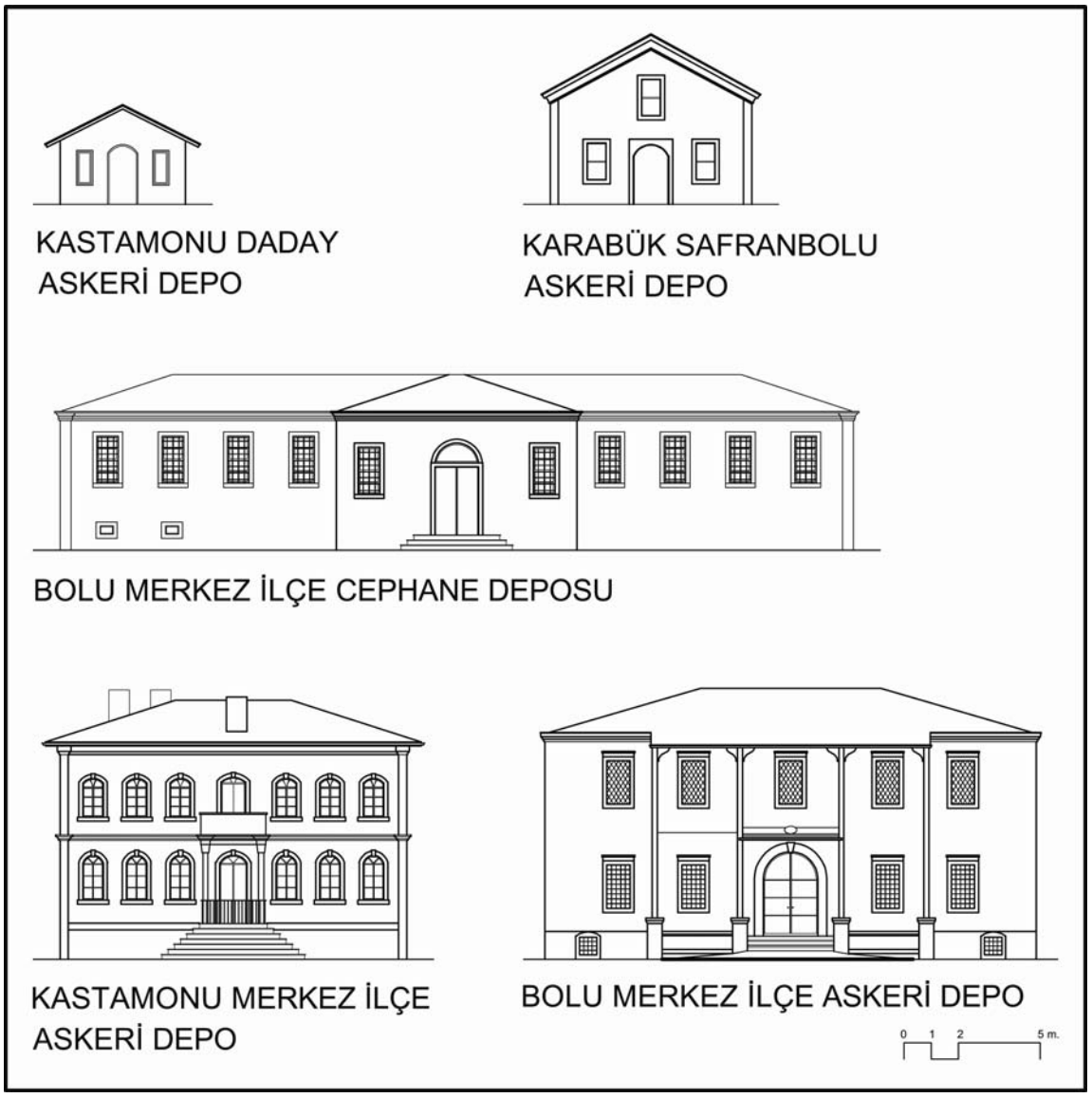
Şekil J.18: Askerlik Daireleri'ne ait cephe krokileri.

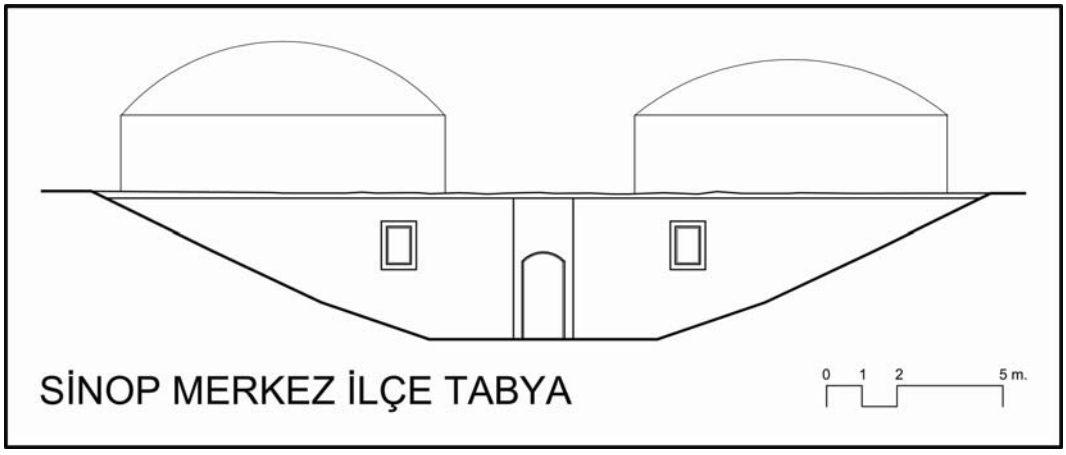
Şekil J.19: Jandarma Daireleri'ne ait cephe krokileri

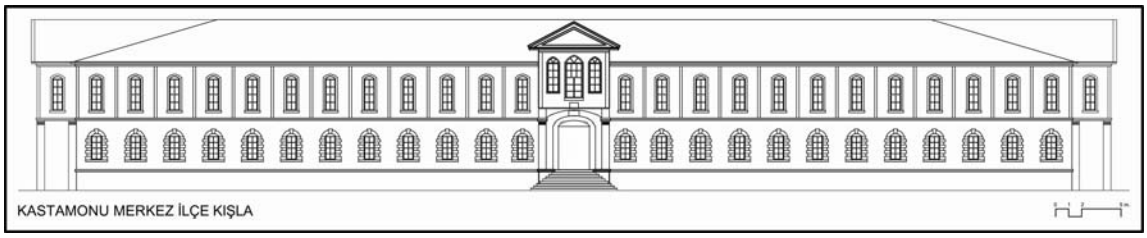
Şekil J.20: Karakol Daireleri'ne ait cephe krokileri

Şekil J.21: Askeri Depolara ait cephe krokileri

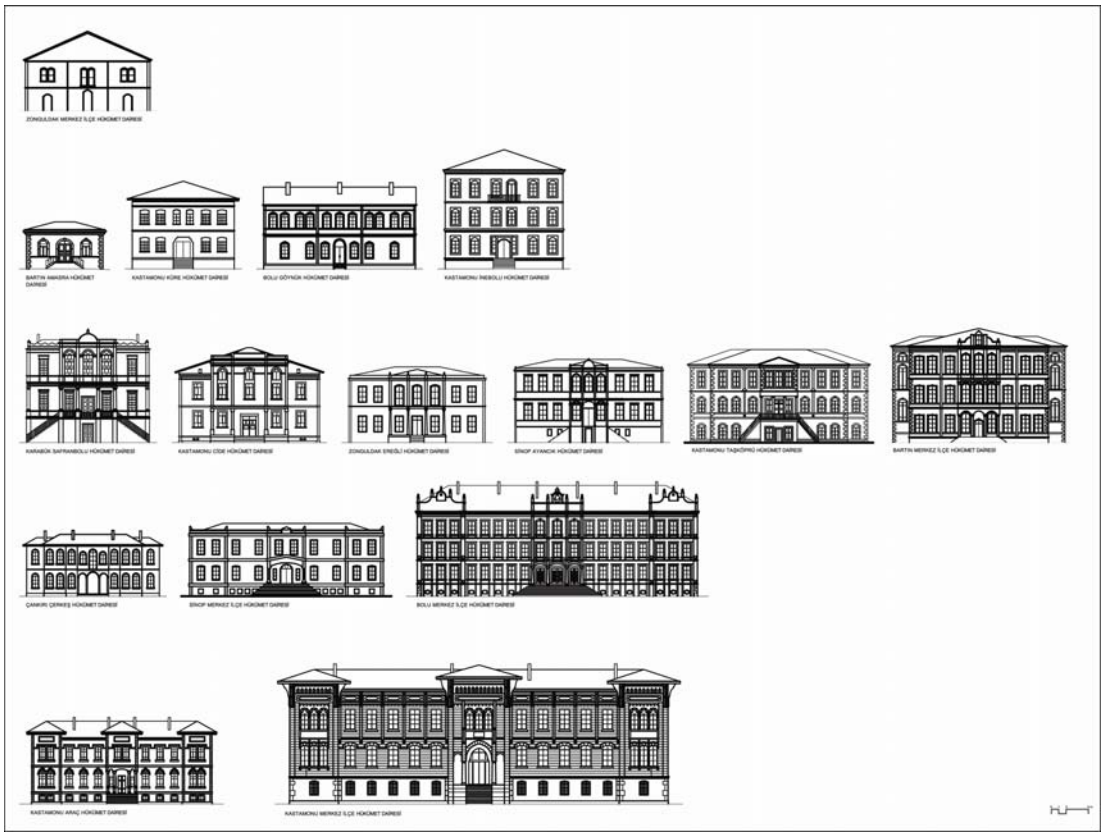

Şekil J.22: Tabya cephe krokisi

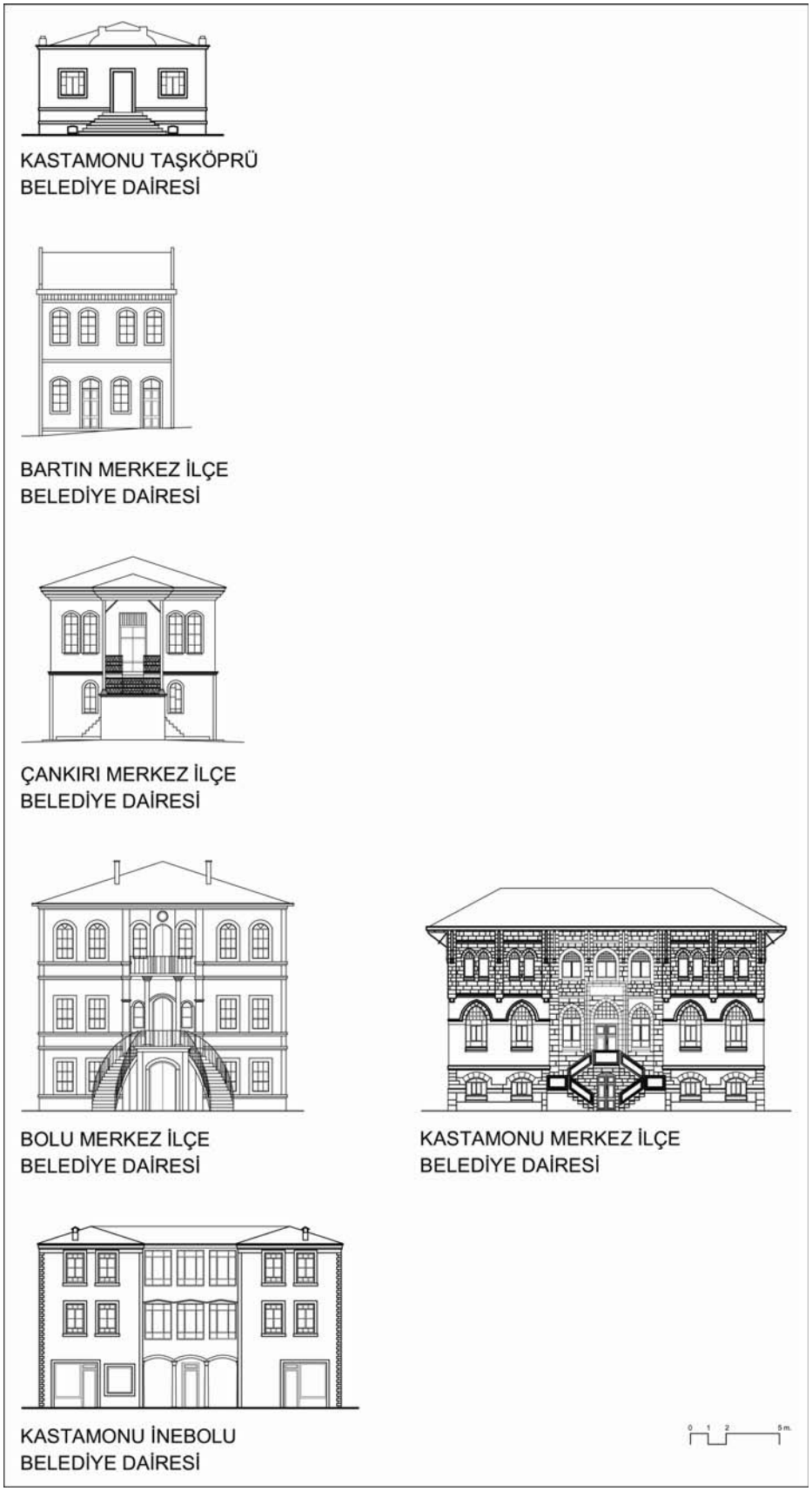

Şekil J.23: Kışla cephe krokisi

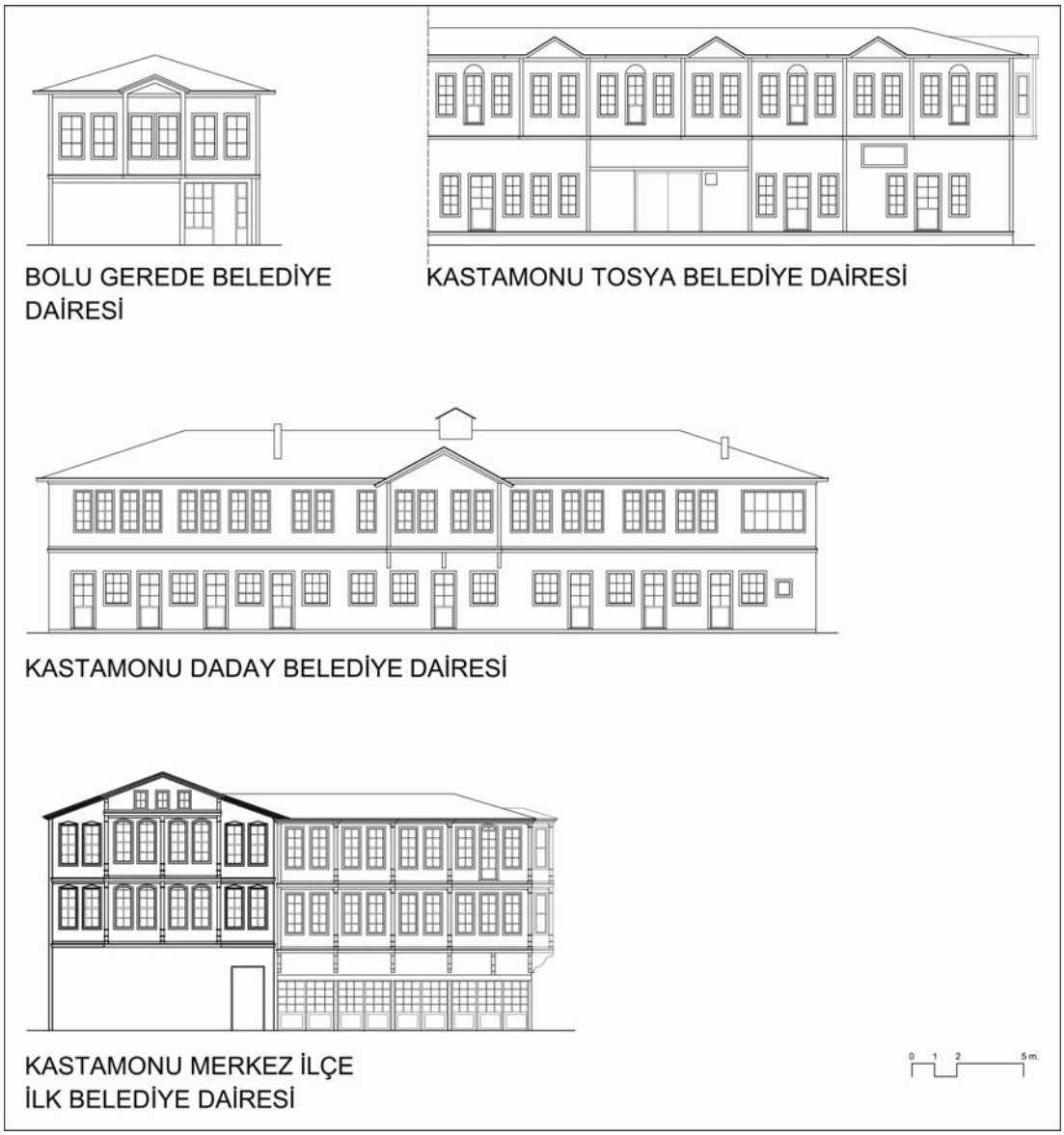
YÖNETİM YAPILARI

Şekil J.24: Hükümet Daireleri'ne ait cephe krokileri.

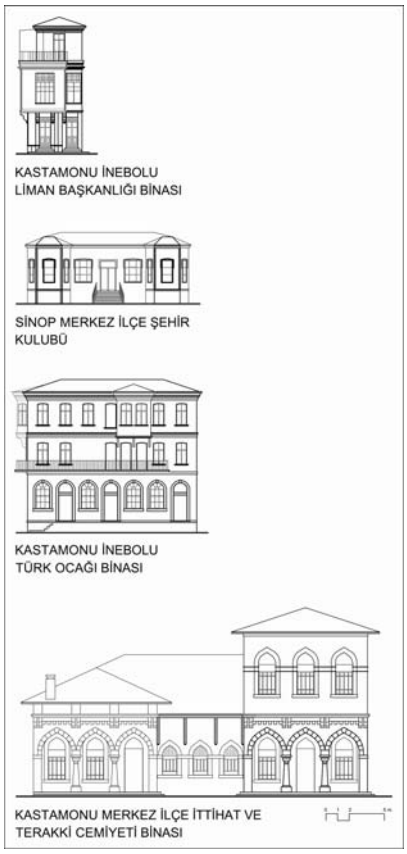

Şekil J.25: Belediye Daireleri'ne ait cephe krokileri 01

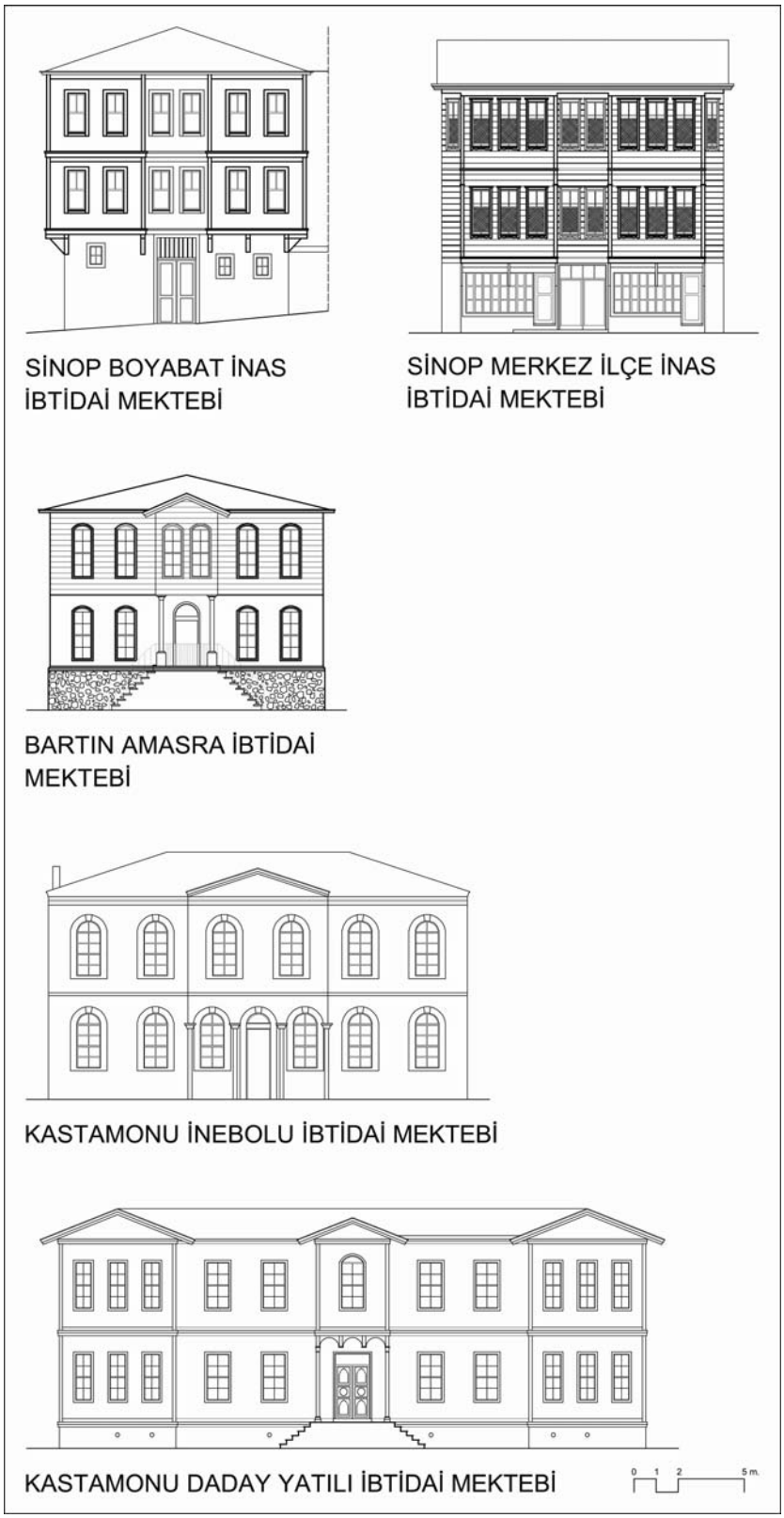
Şekil J.26: Belediye Daireleri'ne ait cephe krokileri 01

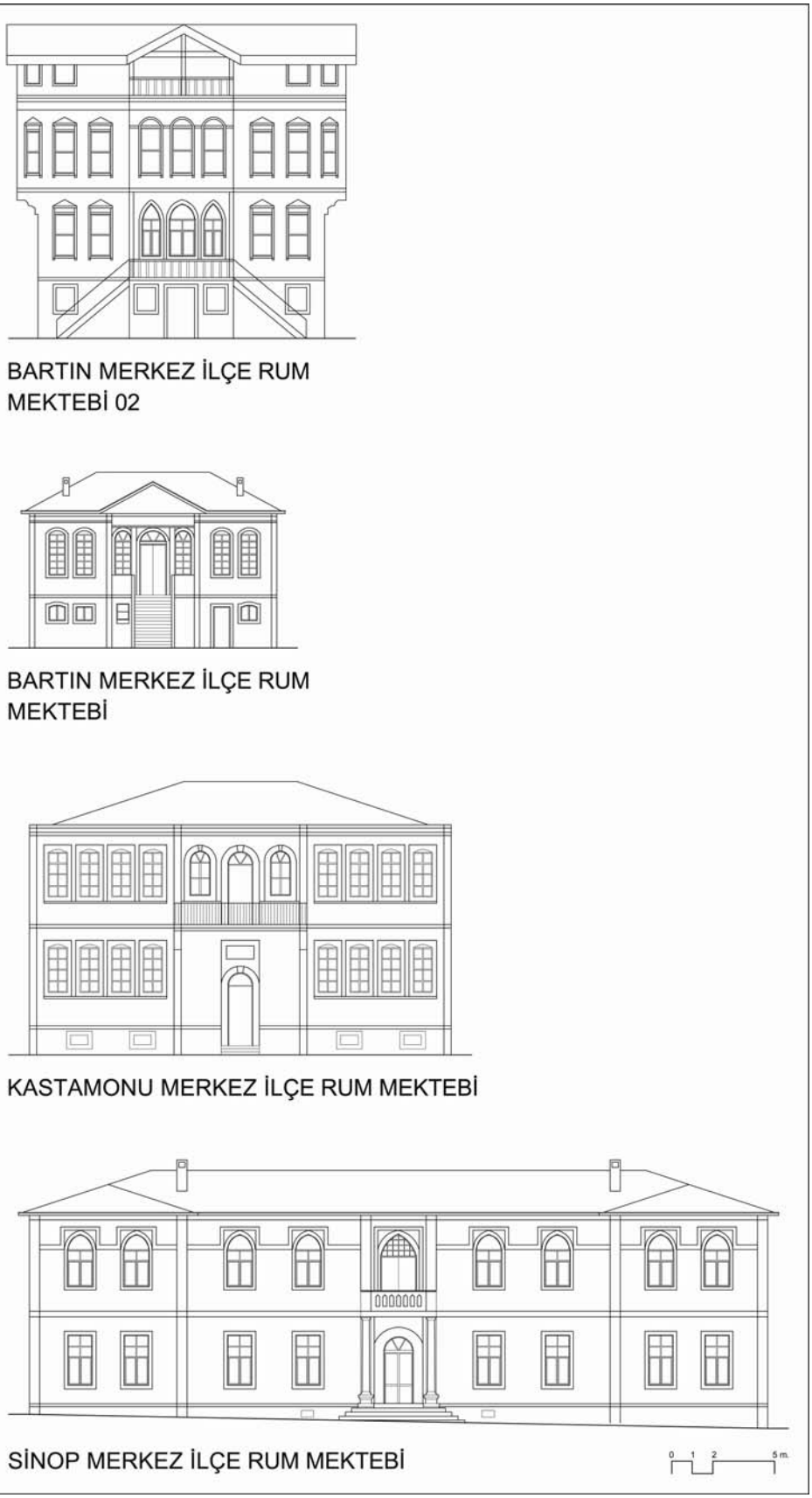

Şekil J.27: Diğer yönetim yapılarına ait krokiler

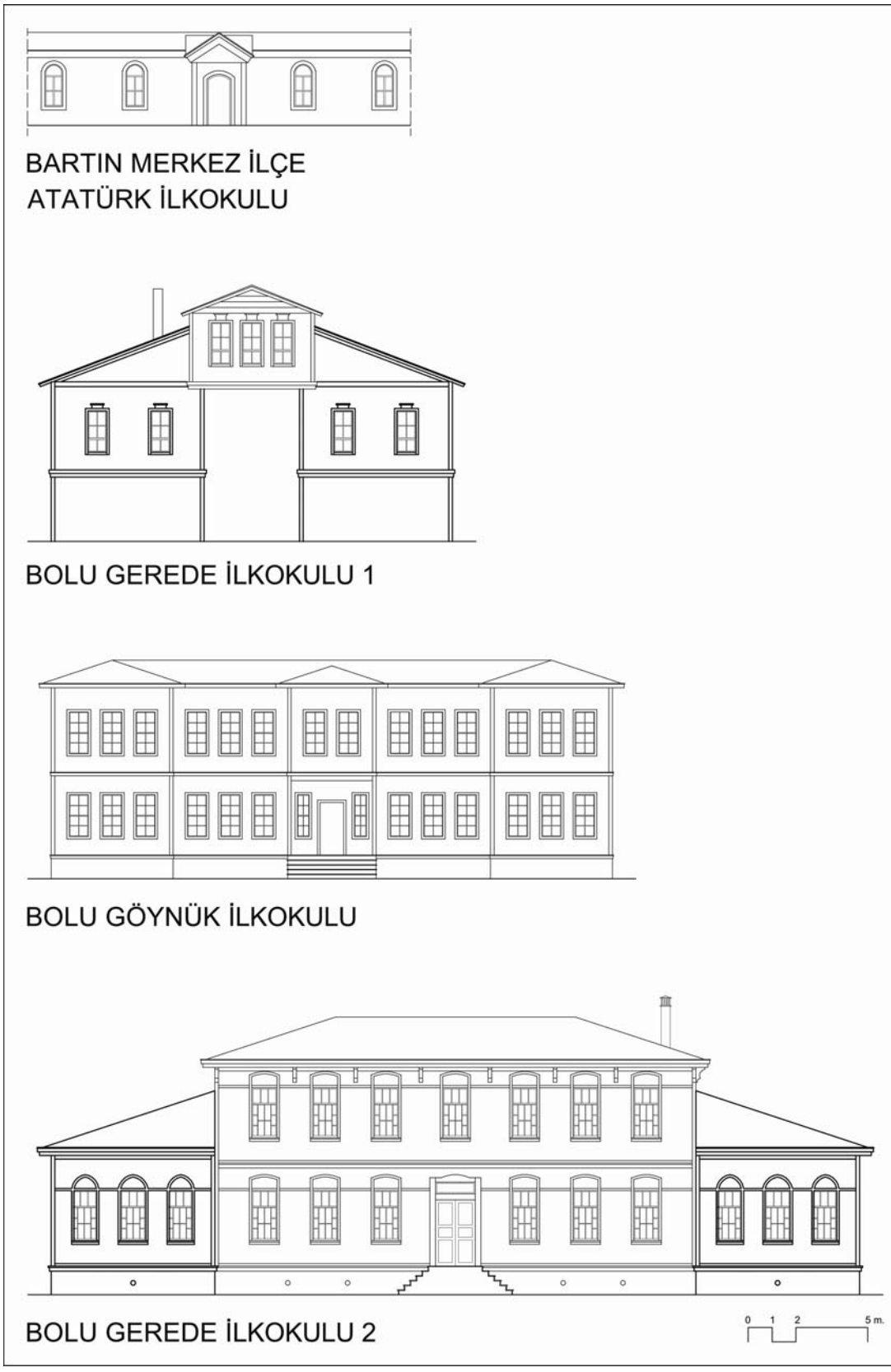
EĞİTİM YAPILARI

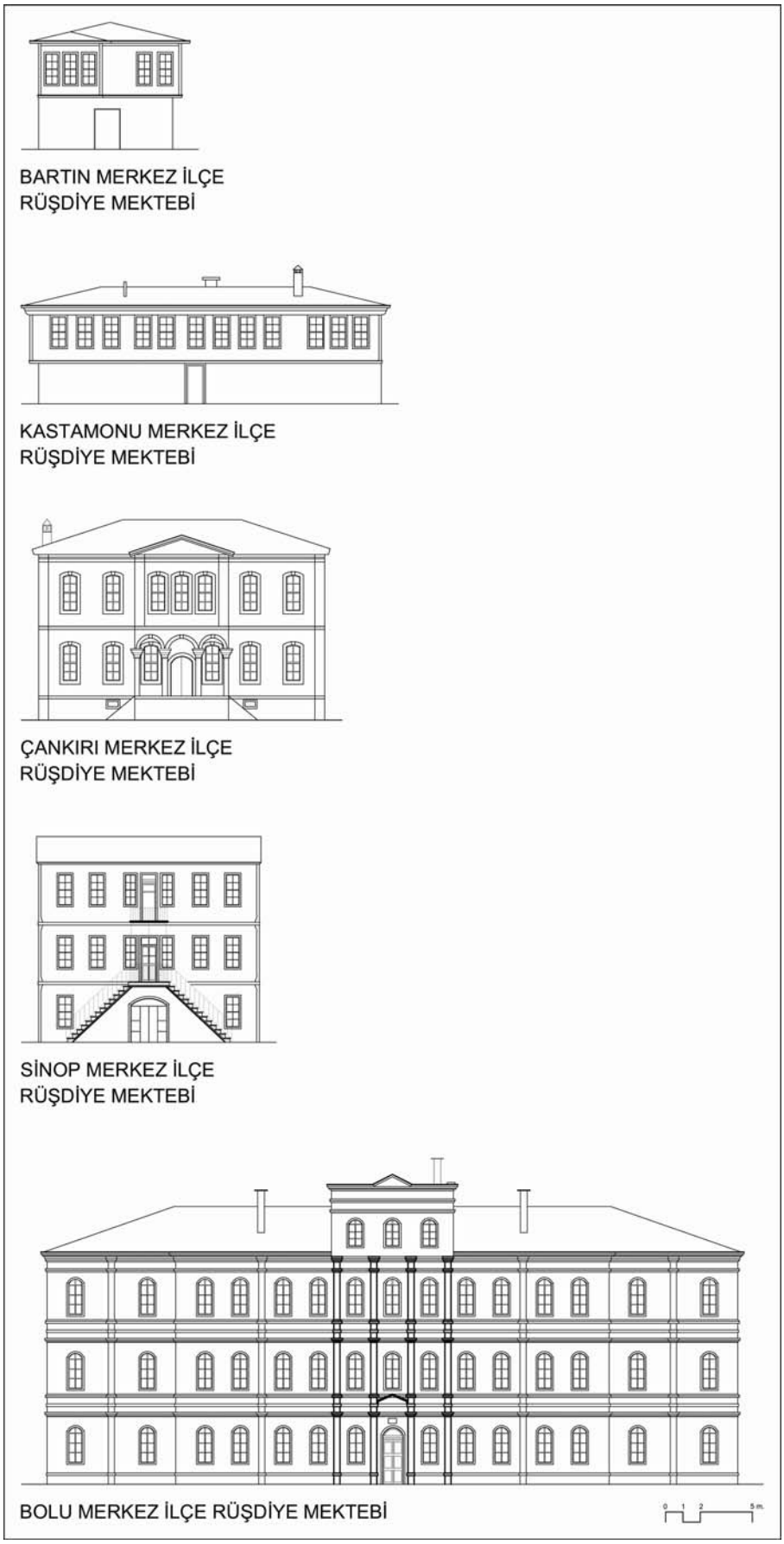
Şekil J.28: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 01

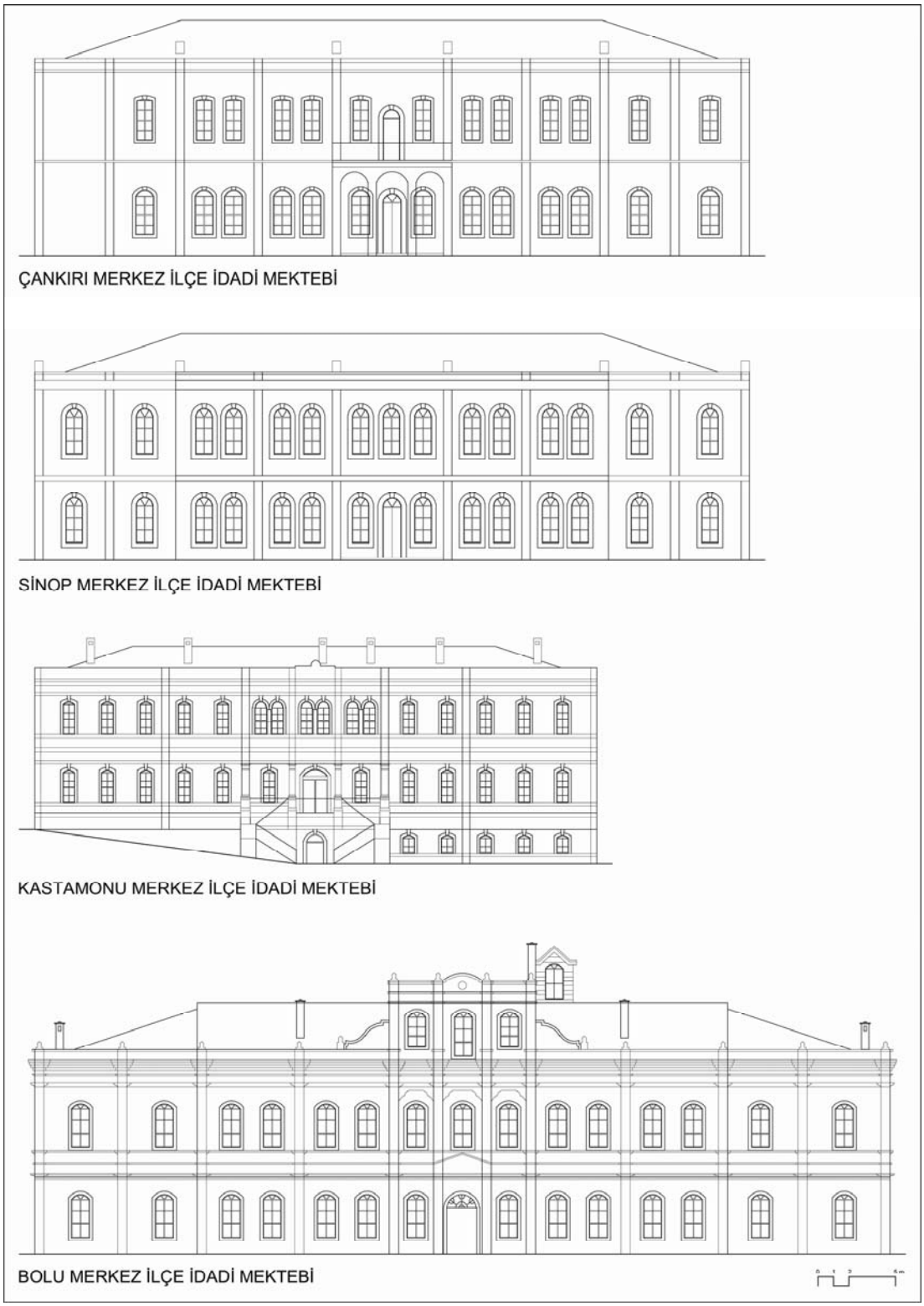
Şekil J.29: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 02

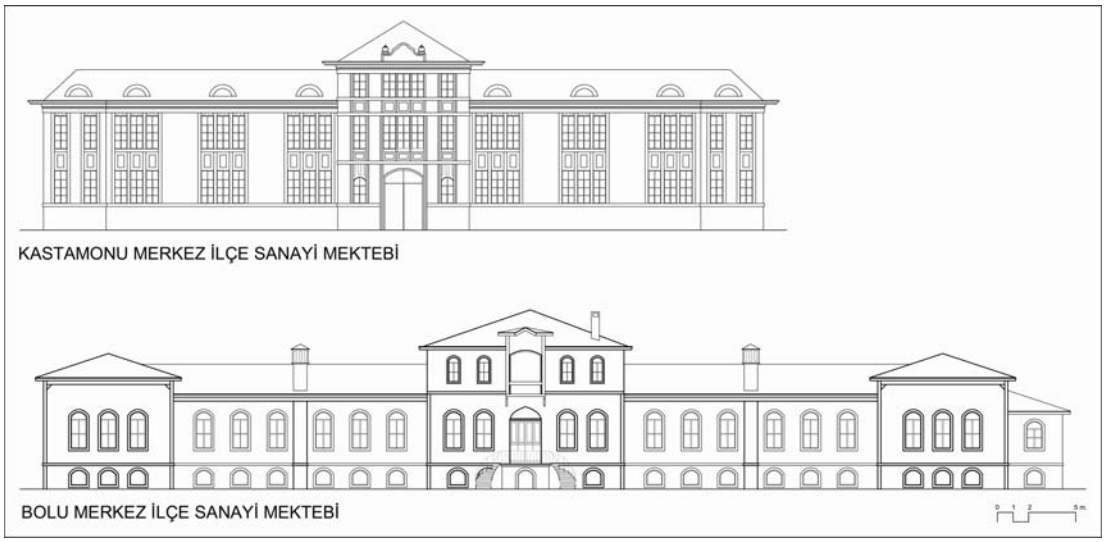
Şekil J.30: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 03

Şekil J.31: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 04

Şekil J.32: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 05

Şekil J.33: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 06

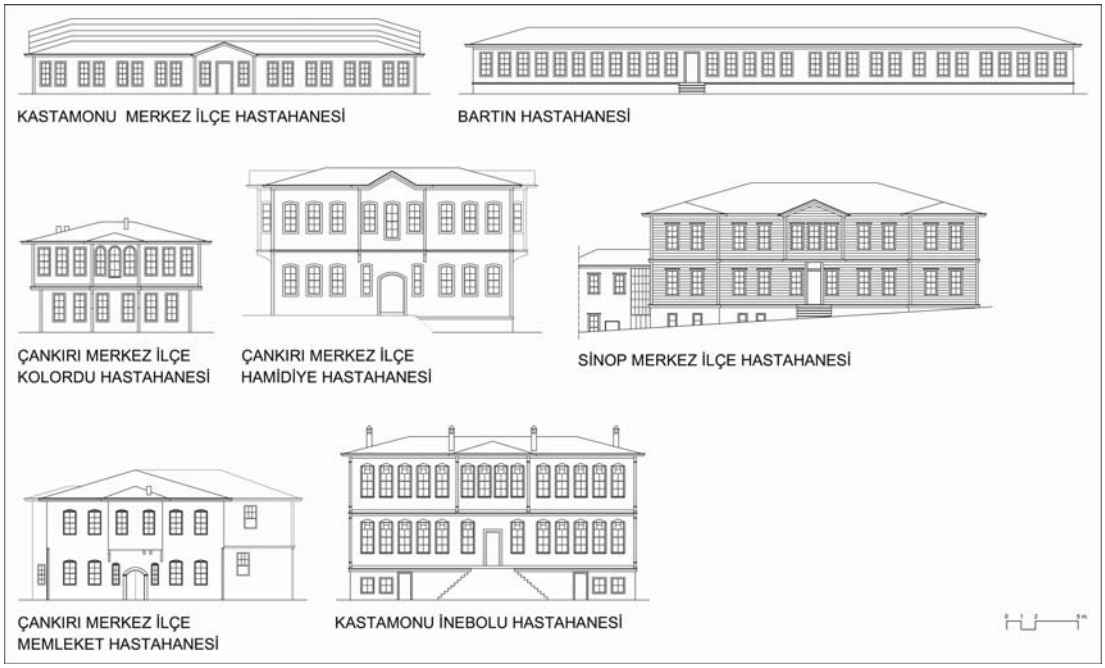

Şekil J.34: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 07

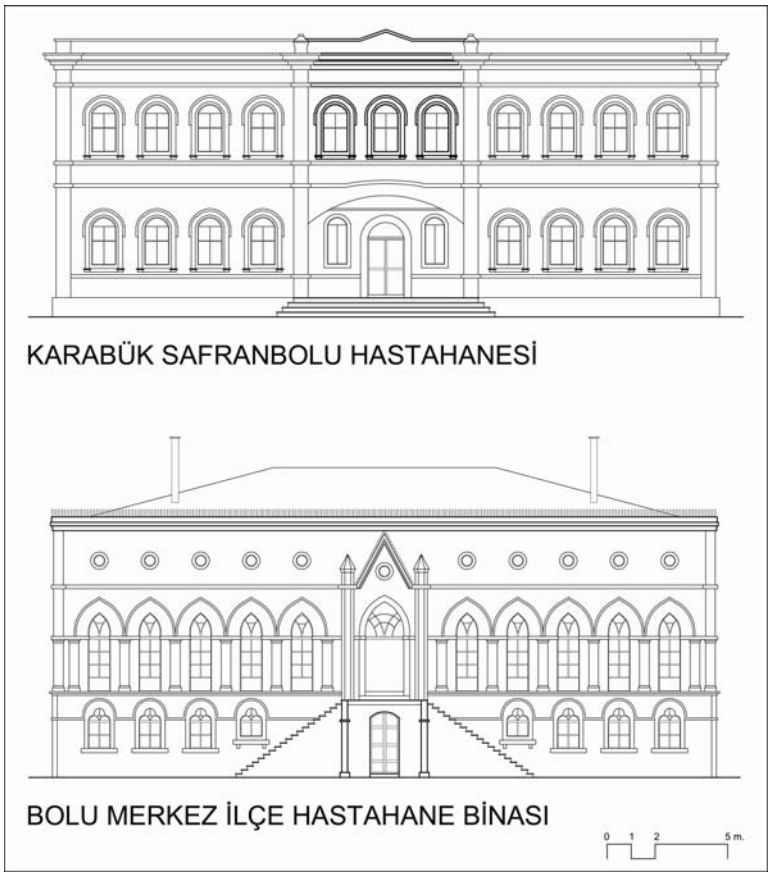

Şekil J.35: Eğitim yapılarına ait cephe krokileri 08

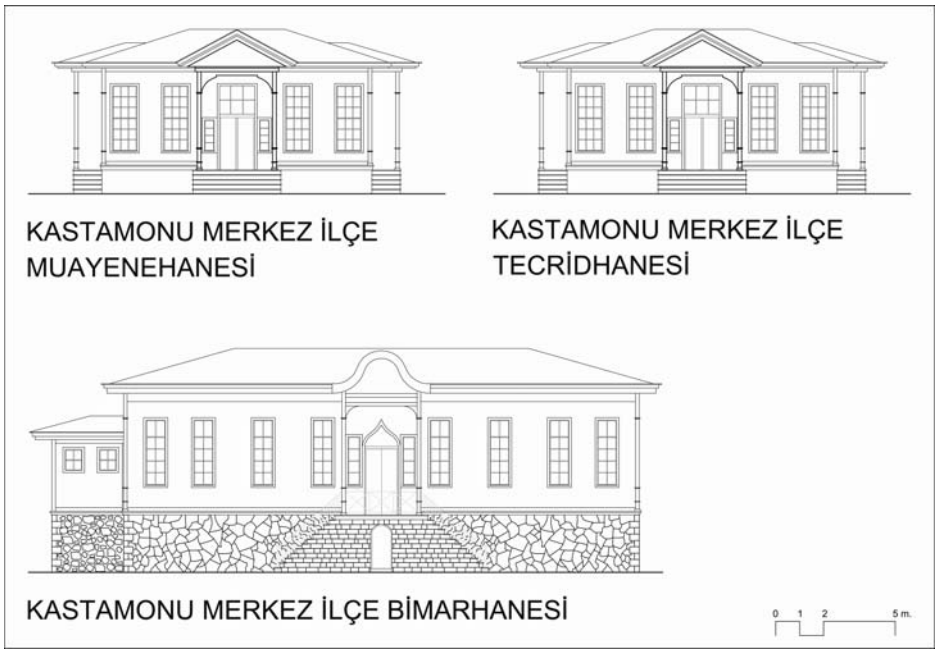
SAĞLIK YAPILARI

Şekil J.36: Sağlık yapılarına ait cephe krokileri 01.

Şekil J.37: Sağlık yapılarına ait cephe krokileri 02.

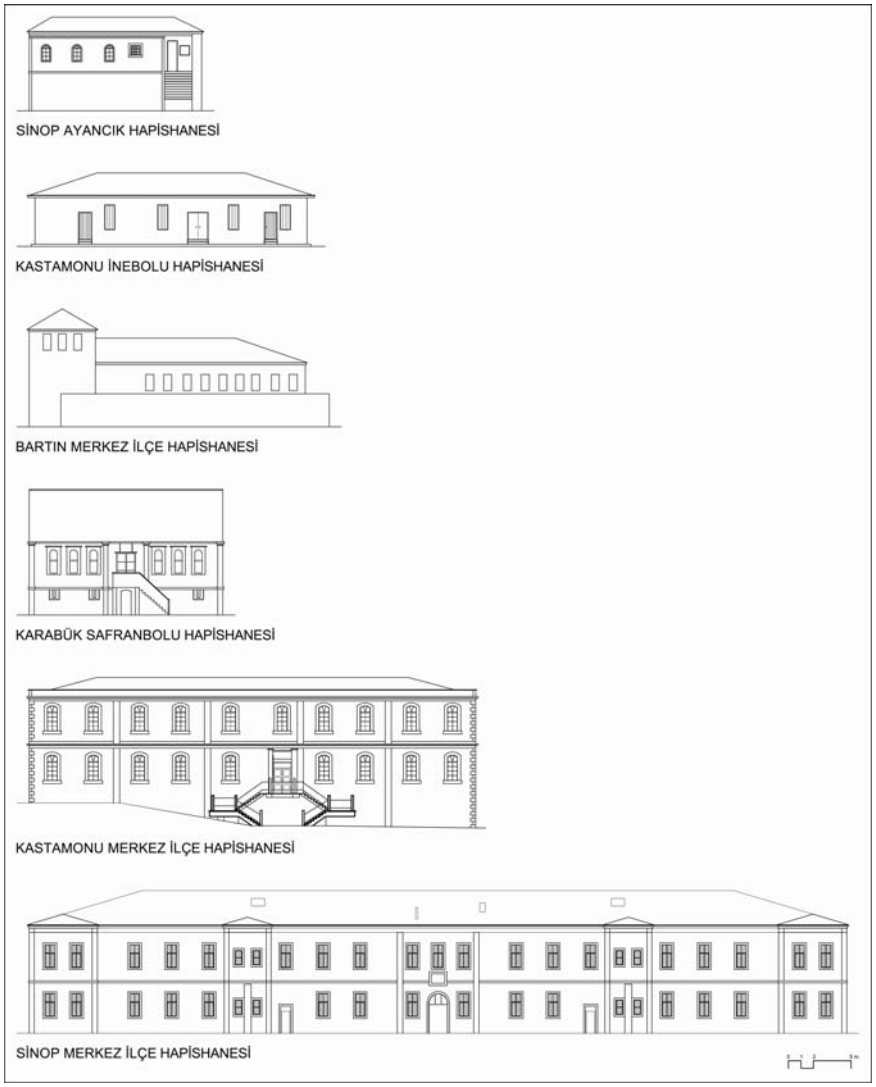
Şekil J.38: Sağlık yapılarına ait cephe krokileri 01.

BANKALAR

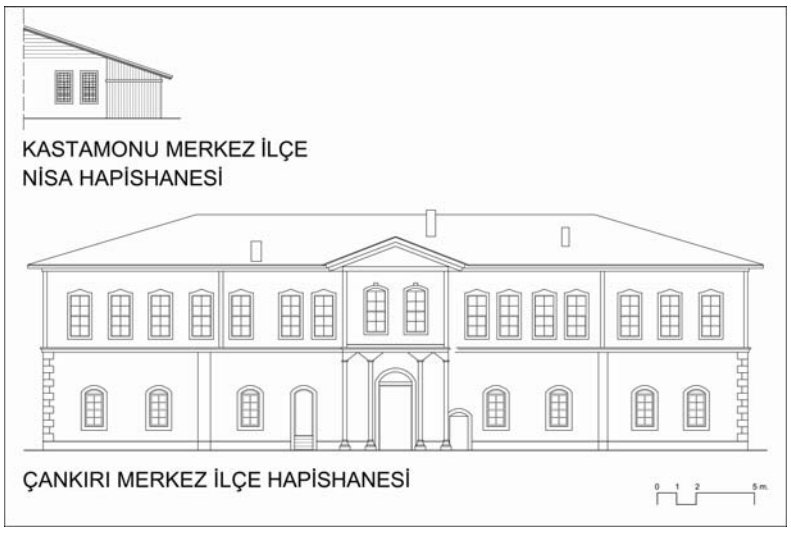

Şekil J.39: Sağlık yapılarına ait cephe krokileri 01.

HAPİSHANELER

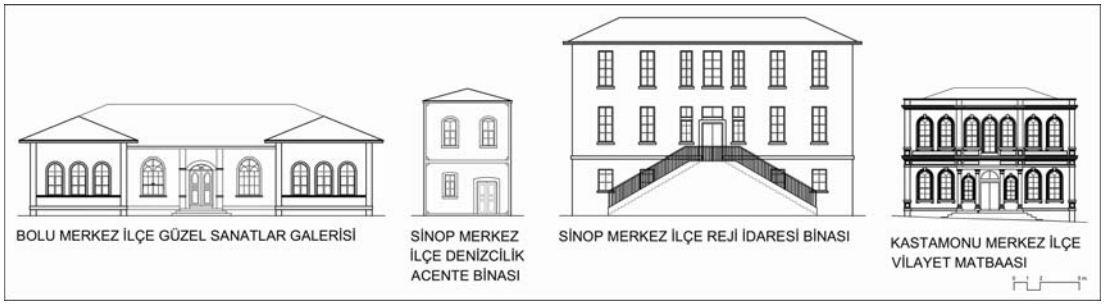

Şekil J.40: Hapishanelere ait cephe krokileri 01

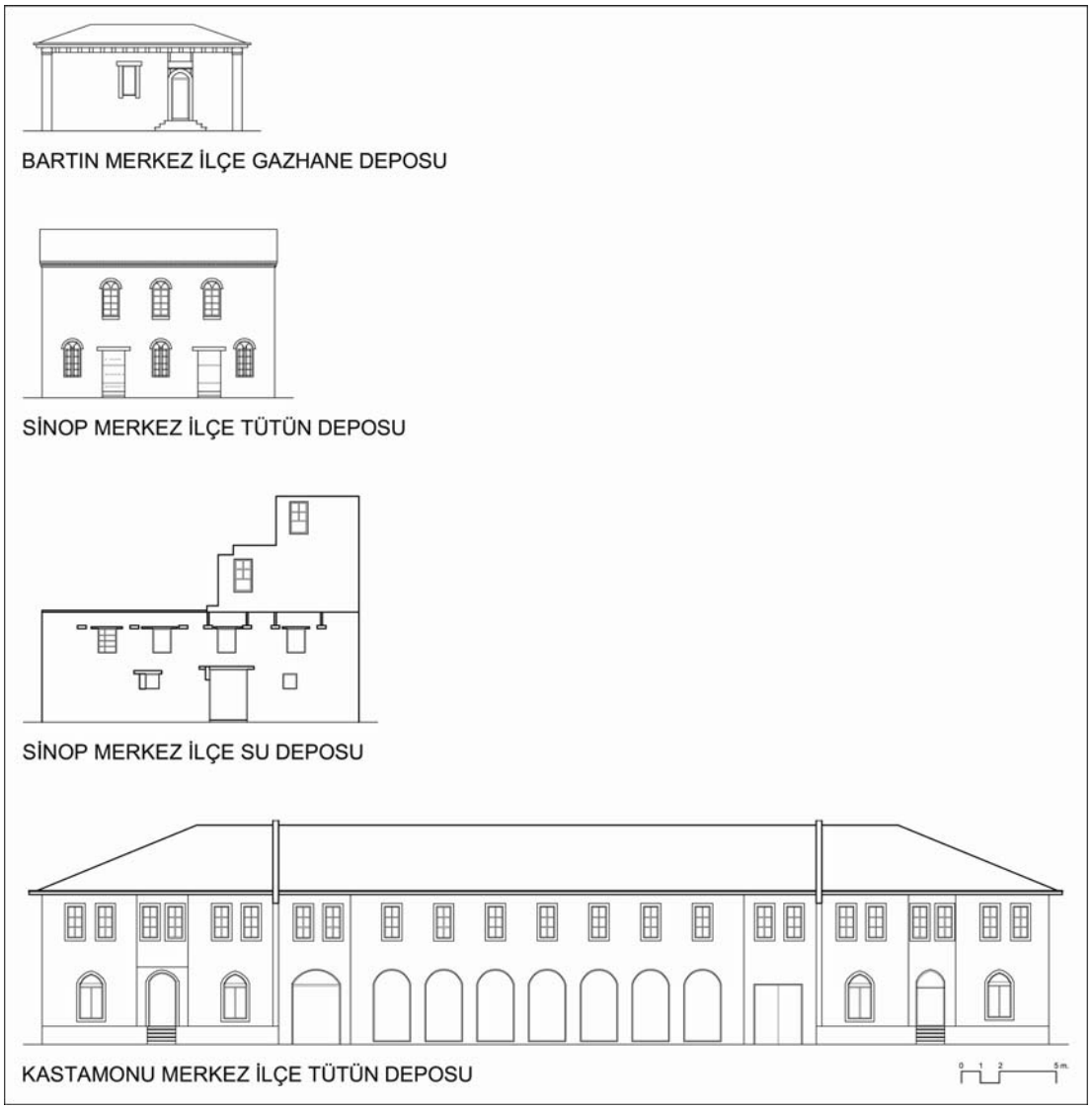

Şekil J.41: Hapishanelere ait cephe krokileri 02

DEPOLAR VE DİĞER YAPILAR

Şekil J.42: cephe krokileri

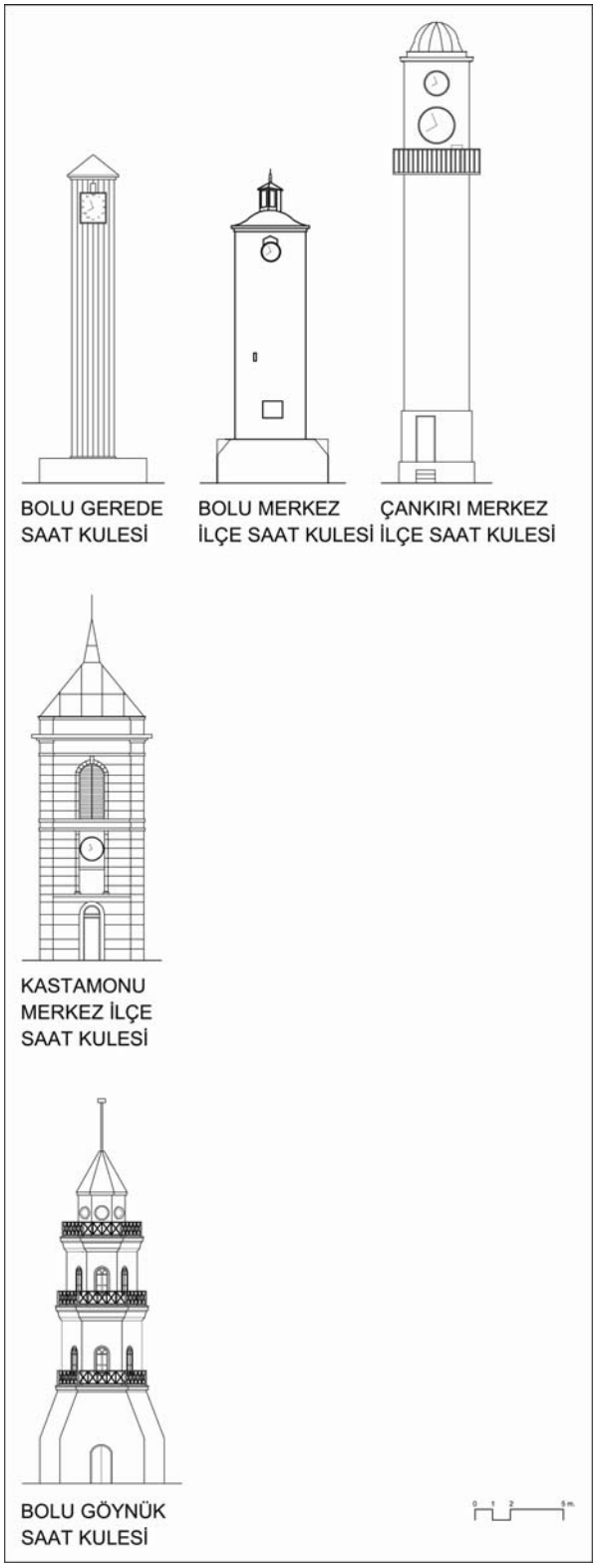
Şekil J.43: Depolara ait cephe krokileri

POSTAHANELER

Şekil J.44: Postanelere ait cephe krokileri

SAAT KULELERİ

Şekil J.45: Saat kulelerine ait cephe krokileri

EK K: GÜNÜMÜZDE VAR OLAN VE VAROLMAYAN YAPILARIN LİSTELERİ İLE YAPILARIN KORUNMUŞLUK DURUMLARINI GÖSTEREN ÇİZELGELER

Çizelge K.01: Çalışma alanındaki mevcut yapı listesi.

MEVCUT YAPILAR		
Yapının Bulunduğu İl	Yapının Bulunduğu İlçe	Yapının adı
Kastamonu	**Merkez**	Askerlik Dairesi
(27 yapı)		Askeri Depo
		Hükümet Dairesi
		Belediye Dairesi
		Liva Paşa Konağı
		İttihad ve Terakki Kulubü Binası
		Hapishane
		Mekteb-i İdadi Mülki
		Rum Okulu
		Mekteb-i Sanayi (İslahhane)
		Memleket Kütüphanesi
		Ziraat Bankası Binası
		Osmanlı Bankası Binası
		Saat Kulesi
	Araç	Hükümet Dairesi
	Cide	Hükümet Dairesi
	Daday	Hükümet Dairesi
		Redif Fırkası
		Askerlik Şubesi Cephanelik Binası
	İnebolu	Belediye Dairesi
		Askerlik Dairesi
		Liman Başkanlığı Binası
		İnebolu TürkOcağı Binası
		Osmanlı Bankası
	Küre	Askerlik Dairesi
	Taşköprü	Hükümet Dairesi
		Redif Fırkası Binası
Sinop	**Merkez**	İl Jandarma Alay Komutanlığı Binası
(18 yapı)		Askerlik Şubesi Deposu
		Paşa Tabyaları
		Hükümet Konağı
		Cezaevi
		Deniz Yolları Acenta binası
		Postahane
		Şehir Kulubü
		Mekteb-i İdadi
		Rum Okulu
		Tütün Deposu
		Konut
		Su Deposu

Çizelge K.01 (devam): Çalışma alanındaki mevcut yapı listesi.

Sinop	**Merkez**	Tütün Deposu
		Reji Çeşmesi
	Ayancık	Askerlik Şube Binası
		Cezaevi (Rum Ortodoks Kilisesi)
	Boyabat	Askerlik Şube Binası
Bolu	**Merkez**	Hükümet Konağı
(6 yapı)	**Gerede**	Belediye Dairesi
	Göynük	Hükümet Dairesi
		Saat Kulesi
	Mudurnu	Belediye Dairesi
		Hapishane
Çankırı	**Merkez**	Hükümet Dairesi
(5 yapı)		Mekteb-i İdadi
		Saat Kulesi
		Kütüphane Binası
	Ilgaz	Hükümet Dairesi
Zonguldak (1 yapı)	**Ereğli**	Halil Paşa Konağı
Bartın	**Merkez**	Rüşdiye
(4 yapı)		Kız Enstitüsü
	Amasra	Bahriye Okulu
		Hükümet Dairesi
Karabük	**Safranbolu**	Hükümet Dairesi
(5 yapı)		Hapishane
		Hastahane
		Depo binası
		Karakol
Toplam: 66 yapı		

Çizelge K.02: Çalışma alanındaki mevcut olmayan yapı listesi.

MEVCUT OLMAYAN YAPILAR		
Kastamonu	**Merkez**	Kışla (2)
(34 yapı)		Cebehane
		Karakol
		Jandarma
		Nisa Hapishanesi
		Adliye
		Mekteb-I İbtidai
		Mekteb-I Rüşdiye
		Hastahane
		Tecridhane ve muayenehane
		Bimarhane
		Vilayet Matbaası
		Telgrafhane ve Postahane
		Tütün Deposu
	Araç	Hükümet Dairesi Deposu
		Rüşdiye Mektebi
		Hapishane
		Jandarma Dairesi
	Daday	Belediye Binası
		Mekteb-I İbtidai
		Jandarma Birlik ve Karakol binası
	İnebolu	Hükümet Dairesi ve Hapishane
		Frengi Hastanesi

Çizelge K.02 (devam): Çalışma alanındaki mevcut olmayan yapı listesi.

Kastamonu	**İnebolu**	Jandarma Binası
		Eski Polis Karakolu
		Eski Cezaevi
		Mekteb-I İbtidai
	Küre	Hükümet Dairesi
	Taşköprü	Belediye Dairesi
		Askerlik Dairesi
		Jandarma ve Karakol Binası
	Tosya	Hükümet Dairesi
		Belediye Dairesi
Sinop	**Merkez**	Belediye Dairesi
(17 yapı)		Serasker Dairesi
		Kışlalar
		Tophane Dairesi
		Hükümet Konağı
		Hastahane
		İmalathane
		Hamam
		Tecrithane,
		Rusumat (Gümrük) binası
		İnas Mektebi
		Askeri Hastane
		Tahaffuzhane
	Boyabat	Hükümet Konağı
		Mekteb-I İbtidai
		Nisa Hapishanesi
Bolu	**Merkez**	Hükümet Dairesi
(21 yapı)		Askeri Depo
		Cephane
		Belediye Dairesi
		Jandarma Dairesi
		Karakol
		Rüşdiye
		Mekteb-i İdadi-I Mülki
		Millet Mektebi (Sanayi Mektebi)
		Hastahane
		Saat Kulesi
		Darül muallimin
	Göynük	Hükümet Dairesi
		Okul
		Rüşdiye Mektebi
	Gerede	Hükümet Dairesi
		Belediye Dairesi
		Okullar (2)
		Saat Kulesi
	Mudurnu	Hükümet Dairesi
Çankırı	**Merkez**	Belediye Dairesi
(6 yapı)		Cezaevi
		Hastahane
		Rüşdiye
		Kışla
	Çerkeş	Kaymakam Konağı
Zonguldak	**Merkez**	Hükümet Dairesi
(4 yapı)	**Ereğli**	Hükümet Dairesi

Çizelge K.02 (devam):Çalışma alanındaki mevcut olmayan yapı listesi.

		Postahane
		Askerlik Dairesi
Bartın	**Merkez**	Belediye Dairesi
(2 yapı)		Ortaokul
Toplam: 84 yapı		

Çizelge K.03: Çalışma alanındaki yapıların korunmuşluk durumları.

			Mevcut			**Mevcut değil**
			Korunmuşluk durumu			
Yapının Bulunduğu İl	**Bulunduğu İlçe**	**Yapının adı**	**İyi**	**Orta**	**Kötü**	
Kastamonu	**Merkez**	Askerlik Dairesi	**X**			
		Askeri Depo	**X**			
		Hükümet Dairesi	**X**			
		Belediye Dairesi	**X**			
		Liva Paşa Konağı	**X**			
		İttihad ve Terakki Kulubü Binası	**X**			
		Hapishane	**X**			
		Mekteb-i İdadi Mülki	**X**			
		Rum Okulu	**X**			
		Mekteb-i Sanayi (İslahhane)	**X**			
		Memleket Kütüphanesi	**X**			
		Ziraat Bankası Binası		**X**		
		Osmanlı Bankası Binası		**X**		
		Saat Kulesi	**X**			
		Kışla (2)				**X**
		Cebehane				**X**
		Karakol				**X**
		Jandarma				**X**
		Nisa Hapishanesi				**X**
		Adliye				**X**
		Mekteb-I İbtidai				**X**
		Mekteb-I Rüşdiye				**X**
		Hastahane				**X**
		Tecridhane ve muayenehane				**X**
		Bimarhane				**X**
		Vilayet Matbaası				**X**
		Telgrafhane ve Postahane				**X**
		Tütün Deposu				**X**
	Araç	Hükümet Dairesi				
		Hükümet Dairesi Deposu				**X**
		Rüşdiye Mektebi				**X**
		Hapishane				**X**
		Jandarma Dairesi				**X**
	Cide	Hükümet Dairesi	**X**			
	Daday	Hükümet Dairesi	**X**			
		Redif Fırkası			**X**	
		Askerlik Şubesi Cephanelik Binası			**X**	

Çizelge K.03 (devam): Çalışma alanındaki yapıların korunmuşluk durumları.

Yapının Bulunduğu İl	Bulunduğu İlçe	Yapının adı	İyi	Orta	Kötü	Mevcut değil
Kastamonu	**Daday**	Belediye Binası				**X**
		Mekteb-I İbtidai				**X**
		Jandarma Birlik ve Karakol binası				**X**
	İnebolu	Belediye Dairesi		**X**		
		Askerlik Dairesi		**X**		
		Liman Başkanlığı Binası		**X**		
		İnebolu TürkOcağı Binası	**X**			
		Osmanlı Bankası	**X**			
		Hükümet Dairesi ve Hapishane				**X**
		Frengi Hastanesi				**X**
		Jandarma Binası				**X**
	İnebolu	Eski Polis Karakolu				**X**
		Eski Cezaevi				**X**
		Mekteb-I İbtidai				**X**
	Küre	Askerlik Dairesi	**X**			
	Küre	Hükümet Dairesi				**X**
	Taşköprü	Hükümet Dairesi	**X**			
		Redif Fırkası Binası	**X**			
		Belediye Dairesi				**X**
		Askerlik Dairesi				**X**
		Jandarma ve Karakol Binası				**X**
	Tosya	Hükümet Dairesi				**X**
		Belediye Dairesi				**X**
Sinop	**Merkez**	İl Jandarma Alay Komutanlığı Binası	**X**			
		Askerlik Şubesi Deposu	**X**			
		Paşa Tabyaları		**X**		
		Hükümet Konağı		**X**		
		Cezaevi		**X**		
		Deniz Yolları Acenta binası	**X**			
		Postahane	**X**			
		Şehir Kulubü	**X**			
		Mekteb-i İdadi	**X**			
		Rum Okulu	**X**			
		Tütün Deposu		**X**		
		Konut (Rıza Nur)	**X**			
		Su Deposu			**X**	
		Tütün Deposu			**X**	
		Reji Çeşmesi			**X**	
		Belediye Dairesi				**X**
		Serasker Dairesi				**X**
		Kışlalar				**X**
		Tophane Dairesi				**X**
		Hükümet Konağı				**X**
		Hastahane				**X**
		İmalathane				**X**
		Hamam				**X**
		Tecrithane,				**X**
		Rusumat (Gümrük) binası				**X**
		İnas Mektebi				**X**

Çizelge K.03 (devam): Çalışma alanındaki yapıların korunmuşluk durumları.

Yapının Bulunduğu İl	Bulunduğu İlçe	Yapının adı	İyi	Orta	Kötü	Mevcut değil
Sinop	**Merkez**	Askeri Hastane				**X**
		Tahaffuzhane				**X**
	Ayancık	Askerlik Şube Binası	**X**			
		Rum Ortodoks Kilisesi			**X**	
	Boyabat	Askerlik Şube Binası	**X**			
		Hükümet Konağı				**X**
		Mekteb-I İbtidai				**X**
		Nisa Hapishanesi				**X**
		İnas Mektebi				**X**
Bolu	**Merkez**	Hükümet Konağı	**X**			
		Hükümet Dairesi				**X**
		Askeri Depo				**X**
		Cephane				**X**
		Belediye Dairesi				**X**
		Jandarma Dairesi				**X**
		Karakol				**X**
		Rüşdiye				**X**
		Mekteb-i İdadi-I Mülki				**X**
		Millet Mektebi (Sanayi Mektebi)				**X**
		Hastahane				**X**
		Saat Kulesi				**X**
		Darül muallimin				**X**
	Gerede	Belediye		**X**		
		Hükümet Dairesi				**X**
		Belediye Dairesi				**X**
		Okullar (2)				**X**
		Saat Kulesi				**X**
	Göynük	Hükümet Dairesi	**X**			
		Saat Kulesi	**X**			
		Hükümet Dairesi				**X**
		Okul				**X**
		Rüşdiye Mektebi				**X**
	Mudurnu	Belediye Dairesi		**X**		
		Hapishane		**X**		
		Hükümet Dairesi				**X**
Çankırı	**Merkez**	Hükümet Dairesi	**X**			
		Mekteb-i İdadi	**X**			
		Saat Kulesi	**X**			
		Kütüphane Binası	**X**			
		Belediye Dairesi				**X**
		Cezaevi				**X**
		Hastahane				**X**
		Rüşdiye				**X**
		Kışla				**X**
	Çerkeş	Kaymakam Konağı				**X**
	Ilgaz	Hükümet Dairesi		**X**		
Zonguldak	**Merkez**	Hükümet Dairesi				**X**
	Karadeniz Ereğli	Halil Paşa Konağı	**X**			
		Hükümet Dairesi				**X**
		Postahane				**X**

Çizelge K.03 (devam): Çalışma alanındaki yapıların korunmuşluk durumları.

Yapının Bulunduğu İl	Bulunduğu İlçe	Yapının adı	İyi	Orta	Kötü	Mevcut değil
		Askerlik Dairesi				**X**
Bartın	**Merkez**	Rüşdiye	**X**			
		Kız Enstitüsü	**X**			
		Belediye Dairesi				**X**
		Ortaokul				**X**
	Amasra	Bahriye Mektebi	**X**			

EK L: ANKET SORULARI

Yeniden Kullanım Anketi Soruları

Yapıya ait bilgiler

Yapının Adı:_____

Yapım tarihi:_____

1801-1820 1820-1840 1840-1860 1860-1880 1880-1900

Kat sayısı: 1 2 3 4 5ve üstü

Taban Alanı:_____

Toplam Alan: _____

Yeni kullanım: _____

Mimari proje sorumlusu: _____

Müteahit firma: _____

Proje başlama ve bitiş tarihleri: _____

Projede müdahale edilen alanlar:

temel döşemeler duvarlar tavanlar çatı ıslak hacimler tesisat ek bina diğer

Yapının ısıtma sistemi

Havalandırma durumu:_____

Otopark durumu: _____

Proje keşif tutarı: _____

Proje bedeli: _____

M² bedeli:_____

Kişiye ait bilgiler: (uygulamacı)

Ad-Soyad:_____

Yaş:_____

Mesleği:_____

Eğitim seviyesi:

Üniversite	yüksek lisans	doktora	sertifika programı

Projedeki görevi:_____

Bu görevdeki deneyim süresi:_____

Benzer yeniden kullanım projelerinde çalışıp çalışmadığı: Evet Hayır

Firmanın daha önceki deneyimleri:_____

SORULAR:

1. Bir yapının yeniden kullanım /yeniden işlevlendirme için uygun olup olmadığını sizce hangi kriterlerle belirleyebiliriz?

_____

2. Yapıda uygulanacak restorasyon/yeniden kullanım projesinin ve müdahale düzeyinin kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi hangi faktörlerle gerçekleştirilebilir?

_____

3. Yeniden kullanım projelerinin topluma ve ülkeye sosyo kültürel katkısı var mıdır, nasıl?

4. Yeniden kullanım projelerini gerekli görüyor musunuz?

5. Yeniden kullanım projesinde hangi teknolojileri kullandınız? (yapım, malzeme, teçhizat, yazılım)

6. Bu projede kullandığınız teknoloji ve donanım yeterli oldu mu, nasıl?

7. Sizce tarihi yapılar için geleneksel dışı bir teknoloji kullanılmalı mı? Hangi koşullarda?

8. Yeniden kullanım projelerinde işi ve süreci kolaylaştırabilecek ve zorlaştırabilecek teknolojiler neler olabilir?

9. Bu projede devlet tarafından nasıl bir finansal destek sağlandı? (vergi indirimi, kredi kullandırılması vb.)Yeterli oldu mu? Bunların sağlanmasında karşılaştığınız zorluklar nelerdi?

10. Sizce tarihi yapıların yeniden kullanım projelerinde finansal olarak hangi kolaylıklar sağlanabilir?

11. Yeniden kullanım projesinde yapı değerinin ve yeniden kullanım projesinin uygulanmasından sonraki değerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması nasıl gerçekleşti?

12. Yıkıp yeniden yapmaktansa varolan yapıları yeniden kullanmak ekonomik olarak daha karlı mıdır, nasıl?

13. Uygulama sürecinde ülkedeki ekonomik dalgalanmaların (enflasyon, ihale sistemindeki aksaklıklar vb.) inşaat sürecine olumlu/olumsuz etkileri oldu mu, bunlar nelerdir?

14. Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında, yeniden kullanım projesinin çevre korumaya katkısı var mıdır, nelerdir?

15. Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında yeniden kullanım projesinin çevre korumaya getirdiği yükler/zararlar var mıdır, nelerdir?

16.Projenizde geleceğe yönelik sürdürülebilirlik düşüncesiyle aldığınız kararlar oldu mu?

17. Uyguladığınız projede karşılaştığınız yasal sınırlamalar var mıdır? Sizce bu yasal sınırlamalar gerekli midir?

18. Tarihi yapıların yeniden kullanım projelerinde süreci kolaylaştırıcı yeni hangi yasal düzenlemeler yapılabilir?

19. Bir yeniden kullanım projesinin başarılı olması nelere bağlıdır?

20. Yeniden kullanım projelerindeki engeller ve fırsatlar nelerdir?

	Fırsat	Engel
Görsel/kentsel bütünlük üzerindeki etkisi ve kültürel miras değeri		
Varolan yapının toplumsal değeri		
Pazar açısından yapı konumunun değeri		
Kentsel yoğunluğun artması		

Yeniden kullanımın yakın çevredeki gayrimenkul değerlerine katkısı		
Yeniden kullanım projesinden/restorasyondan sonra yapıya talep		
Yeni malzemelerin varolan malzemelere uygunluğu		
Yapının altyapı ve üstyapı olarak yenilenmesi		
İnşaat süresince yapıya erişilebilirlik/ulaşım		
Otopark olanağı		
Kalifiye usta ve eleman		
Yeniden kullanım projesinin yaratıcılık değeri		
Yapı kalitesi ve özel nitelikleri		
Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında yapıya talep derecesi		
Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında ekonomik ömür öngörüsü		
Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında ekolojik sürdürülebilirlik öngörüsü		
Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında rantabl olup olmama öngörüsü		
Projenin onay süreci		
Yasal yapı standartlarına uygunluk		
Diğerleri_____	_____	_____

21. Yeniden kullanım projesinin yapının korunmasına katkısı var mıdır, nelerdir?

_____

22. Yeniden kullanım projelerinin gelecek 10 yıl içinde ne yönde değişim göstereceğini düşünmektesiniz?

_____

23. Yabancı ülkelerde bu konuda gördüğünüz/inceledğiniz örnekler ve konuyla ilgili görüş ve değerlendirmeleriniz nelerdir?

Ek M: YENİDEN KULLANIM ANKETİ CEVAPLARI

2. YENIDEN KULLANIM PROJELERINE ILIŞKIN SORULAR

2.1. Bir yapının yeniden kullanım /yeniden işlevlendirme için uygun olup olmadığını sizce hangi kriterlerle belirleyebiliriz

1. konum, sağlamlık

2. Yapının lokasyonu, iç mekan dağılımları, dış mimari estetiği, bahçesi ve manzarası

3. kültür varlığı olarak önem derecesi ve niteliği, özgünlük durumu, gerekli mekansal gereksinimleri karşılayabilme olanakları

4. Yeni işlevin, yapının özgün mekan kurgusuna bozmaması en önemli kriterdir.

5. Farklı bir işlevin entegre edilebilmesi için yapının özgün tasarımında yeterli esneklik olması gereklidir. Bu anlamda genel kriterlerden çok yapının özelliklerini tek başına ele almak daha doğru olur.

6. mekansal uyumluluk, teknolojik adaptasyon uyumluluğu, özgün işleviyle kullanılamayacak durumda olması

7. Eski işlevinin sürdürebilirliği, konumu, yeni işlevin sürekliliği ve yapının yeni işlevin getireceği yükü kaldırıp kaldıramaması

8. Yapının değerliliğini zedelemiyorsa yeni işlev uygundur. Bazı değerlerin kaybı sözkonusu oluyor ise gerçekçi bir değerlendirme gereklidir.

9. Yapının korunmuşluk durumu, özgün işlevini sürdürüp sürdüremediği, verilecek yeni işlevin yapıyla uyumu,

10. yeni işlevin özgün yapının mimari çözümleri ile bütünleşebilmesi gereklidir. Ayrıca yapı, yeni işlevin getirecegi güncel teknolojileri (ısıtma, aydınlatma, gürültü kontrolu gibi) ve yükü (insan, servis) kaldırabilecek fiziki yeterliliğe sahip olmalıdır.

11. Yeni işleve bağlı olarak değerlendirilmeli (yeni işlev-yapıya uygun mu?)

12. Eski işlevinin geçerliliğini yitirmesi, farklı sosyal çevre

13. Yapının fiziksel durumu ve bulunduğu çevre dikkate alınmalıdır

14. Tarihi nitelik, estetik değerler, bölgesel yoğunluk

15. "yaşayan" her anıt, yeniden kullanılabilir. Arkeolojik eserlerin yeniden işlevlendirilmesi uygun değildir.

16. Yapinin niteligine, yapildigi donem icerisindeki onemine, mevcut durumuna ve daha onceki fonksiyonuna gore belirleyebiliriz.

17. Seçilen işlev, kapsamı ve gerektirdiği müdahaleye gore her yapı yeniden işlevlendirmek için uygun olabilir. Arkeolojik kalıntılarda bile gerekli önlemler alındığı takdirde sürekli olmayan organizasyonlar düzenlenebilir.

18. konumu, bulunduğu yerdeki sosyo ekonomik yapı çok önemlidir.

19. yeniden işlevlendirmede yapının bulunduğu yer çok önemli,
örneğin turistik yerlerde talep çok olduğu için işlev vermek daha kolay, yapının bulunduğu yer eğer turistik değilse bu durumda bulunduğu şehrin nüfusu, ekonomik durumu yapının işlevlendirilmesinde önem kazanmakta

20. Yeniden kullanımın/işlevin niteliğinin tarihi yapının kimliği/işlevi ile uyuşumlu olması, örneğin bir medrese yapısı, gazino, diskotek işlevi ile uyuşmaz.
Strüktüre yeni işleve uygun bir strüktür ve taşıyıcılık kapasitesi
Fonksiyon yeterliliği/yetmezliği, kentin içinde ise yeni işlevin kentin bünyesi ile uyuşması örneğin ulaşım.

2.2. Yapıda uygulanacak restorasyon/yeniden kullanım projesinin ve müdahale düzeyinin kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi hangi faktörlerle gerçekleştirilebilir?

1. cephelerin birer dekor olarak korunması ve yapının geri kalan özelliklerinin tanınmayacak hale getirilmesi pek anlamlı olmuyor (binada aynı işlev sürdürülse bile bu durum sıkça ortaya çıkıyor gördüğüm kadarıyla.). Yapının makyaj yapılarak bir turist bakışı objesine dönüştürülmesi yerine, olduğu gibi kentin gündelik yaşamına katılabilmesine çalışılması taraftarıyım. tabi bunun için gerekli teknik altyapının yapıya entegre edilmesi ve yapının sağlamlaştırılması gerekiyor fakat istisnai durumlar haricinde bu ölçüde durulmalı bence.

2. Restorasyon uzmanlarının müsade ettiği ölçülerde, iç mimarın ve işletmecinin ortak görüşü paralelinde

3. Tarihi yapının yeniden yaşatılırken aynı zamanda kendi tarihi belge değerini gelecek yıllara taşıyabilmesi esas alınarak yöntem ve sınırlar belirlenmelidir.

4. Yapının özgün tasarım nitelikleri ve bu özelliklerin korunmuşluk durumu temel faktörler olmalıdır. Mevcut özelliklerden bir bölümünün göz ardı edilmesi veya ortadan kaldırılması kültür varlığının miras niteliğine zarar verir.

5. uzman görüşü, minimum müdahale

6. Yapının özgünlük derecesi, korunmuşluk durumu, kaçıncı dereceden tarihi yapı olduğu

7. Yapının tarihi, estetik ve sembolik değerliliği ve bu değerlerin mevcut durumda ne ölçüde korunduğu, yeni işlevin sözkonusu değerleri ne ölçüde zedeleyeceği, taşıyıcı sistemin durumu ve yeni işlevi hangi güvenlik düzeyinde ne ölçüde tatmin edebildiği, çalışmalara ayrılan bütçe, kullanılabilir vasıflı işgücü potansiyeli, yürürlükte olan ulusal ve uluslararası yasa ve yönetmelikler,

8. Yapının strüktürel, yapım ve fiziksel bütünlüğünü bozmayacak şekilde

9. restorasyon projesi, özgün yapının tüm yeniden işlevlendirme müdahaleleri öncesinde korunması ve onarımına yeterince eğilmeli, bu aşamada uygulanacak teknikleri ve malzemeleri belirtmelidir. daha geniş bakılırsa yapının ihtiyaç duyacağı tüm detaylar ve ileri safha müdahaleler restorasyon projesinde yer almalıdır. ancak her yapı için ünik bir yaklaşım gerekecegi göz önünde bulundurulmalıdır.

10. Yapının özgünlüğü, mimarlık tarihindeki yeri ve önemi

11. sosyal, kültürel, ekolojik sürdürülebilirlik

12. yapının özgün fiziksel durumuna müdahale her durumda minumumda tutulmalıdır

13. Tarihi araştırma, minimum değişiklikle maksimum verim elde edilmesinin gerekliliği

14. Tarihi belge, zaman ve estetik değerlilik ölçütleri esas alınmalıdır.

15. Yapinin mevcut durumdaki yapisal ve sturukturel durumuna gore mudahale kararlari alinmalidir. Amac her zaman, yapiya en az mudahale ve zararla yaklasmak olmalidir. En kucuk mudahale bile aslinda yapinin orjinalligine zarar vermek olarak dusunulmelidir.

16. Müdahalenin, özgün yapıyı ön plana çıkarması, açıkça okunabilmesi, ayırt edilebilir olması, nitelikli olması, yapının özgün durumu hakkında yanıltıcı olmaması, faktörleri önemlidir.

17. günümüzde ağırlıklı koruma kurulları ile müdahale kapsamı belirlenmektedir. yasalar yönetmelikler detaylandırılmalıdır. daha çok yasa ile netlik kazandırılmalıdır. koruma kurulları da kişilerin insiyatifleri ve bilgi düzeylerine bağlı olduğu için her yerde eşit ve doğru onarım kabulleri yapılamıyor.

18. Restorasyon/yeniden kullanımın hali tarihi yapının özgün plan, cephe, gabari vd. Bozucu, ortadan kaldırıcı durumunun olup olmaması. Öngörülen değişikliklerin özgünlüğünü, anlamını değiştirip değiştirmemesi.

2.3. Yeniden kullanım projelerinin topluma ve ülkeye sosyo kültürel katkısı var mıdır, nasıl?

1. mutlaka vardır, özellikle kentlerin bu denli homojenleştiği ve kimliksizleştiği bir çağda daha çok vardır.

2. Tarihi yapıların koruma kullanma dengesi çerçevesinde uzun yıllar ihtişamını korumasını sağladığı gibi yapının çevresini de güzelleştirmesini sağlar. En güzel örnek olarak Eski Sultanahmet cezaevi örneği verilebilir. Yapı devralındığında çevresi ucuz hosteller ile doluyken, şu an çevresi de otel paralelinde bu gelişime ayak uydurmuştur. İşlev

kazanamayan yapılar restore edilse dahi günümüz şartlarında zaman içerisinde harabe hale gelmeye mahkumdur. Bu konuda sayısız örnek verilebilir. Bu da İstanbul gibi arazisi son derece pahalı noktaların atıl şekilde tutulması anlamına gelmektedir.
3. vardır.mevcut yapı stoğunun değerlendiriliyor olmasının yanında kültür varlığı olan yapıların ileriki kuşaklara aktarılması açısından katkı sağlar
4. Yapı günümüz yaşamının bir parçası olarak tarihi belge değerini koruyacak, kimlikli çevre oluşumuna katkıda bulunacak, geçmişten bugune bir köprü oluşturacaktır.
5. Sosyo-kültürel katkı, mimarlık ve mimarlık tarihi alanlarındaki özgün ve görsel belge niteliğine ek olarak toplumsal bellek, kent belleği ve kimliği gibi tarihsel kimlik ve özelliklerin de korunmasına olanak vermesinden kaynaklanır. Ayrıca yeniden kullanım, yeni inşaata oranla milli servetin boşa harcanmaması bakımından ekonomik yarar da sağlayacaktır.
6. toplumun kültürel bilincinin artmasına, tarihi yapılara bakış açılarının olumlu yönlendirilmesine, tarihi yapılar ve geleneksel dokuların korunması/ kurtarılmasına olumlu katkısı vardır.
7. Vardır. Tarihi yapıların korunması ancak yeniden işlevlendirme ile sağlanabilir. Bu yapıların varlığı sosyo kültürel bir zenginliktir. Tarihi yapıların halk tarafından kullanılması, bu yapıları ortaya çıkaran kendi kimlik ve kültürümüzün devamı açısından önemlidir.
8. Vardır.
9. Vardır, toplumun tarih ve kültürel bilincini geliştirir.
10. yeniden kullanım projeleri toplumsal sürekliğin bir yansıması olarak algılanabilir. bir yapının ya da kabugun yapılışından itibaren ömrü sonsuzmuşçasına yeniden kullanılabilmesi, toplumun kente ilave ettiklerinin uzun ömürlü etkilerini fark edebilmesi için önemli bir kavramdır. yapılaşma süreci sayı ve hız kavramlarından uzaklaşarak süreklilik fikrine göre şekillenmeye başlar.
11. Yeniden hayata kazandırılan her tarihi yapı, topluma geleneksel yapıları ya da anıtları, yani geçmişi ve sahip olunan kültürü anlatmak için bir olanaktır.
12. kültürel mirasın korunumu ile ilgili olduğu zamanlar katkısını görüyorum.
13. yapıların birer belge olarak korunması, kent kimliğine verdikleri ve ekonomik geri donusumleri söylenebilir
14. Evet, bölgenin tarihsel özelliklerinin korunarak yeniden işlev kazandırılması, görsel süreklilik sağlanması
15. Kültür mirası mimari eserlerin yaşatılması bağlamında üst düzeyde katkısı vardır.
16. Tabiki vardir. Cunku eski eser bir yapinin yeni bir kullanimla hayata kazandirilmasi hem yapinin yasamasini saglar, hem gelecek nesillere yapinin aktarilmasini saglar, hem de ulke duzeyinde eski eser yapilarin hayata dondurulmesi ve kazanilmasi ile ilgili bir prestij kazandirir.
17. Ciddi olumlu katkıları vardır. Kültürel birikimi okumanın, yaşamanın, geçmişle iletişim kurmanın en rahat yolu tarihi mekanlarda bulunmaktır. Toplumun tarihi ile karşılaşması, bu birikimin belleğine sızması ve devamlılığın sağlanması tarihi çevre ile mümkündür.
18. sosyo ve kültürel yapının göstergesidir. bir ülkede sosyo kültürel yapı ne kadar yüksekse, varsa yeniden kullanım projeleri o kadar çoktur. birbiriyle bağlantılı gelişir.
19. çok büyük katkıları var, yapıya işlev verilmesi onun yaşam içine tekrar alınması anlamına gelir.
20. -Geçmiş-gelecek bağlamında bir sürekliliğ, süreklilik ülküsünü temsil eder.
-Belge olma niteliğinin muhafaza edilmesi
-Bulunduğu çevreye estetik katkısı
-Çevresinde yeralacak fiziki çevrenin mimari yönlendirmesi ile ortaya çıkabilecek yeni bir bütünsellik

2.4. Yeniden kullanım projelerini gerekli görüyor musunuz?
1. evet
2. Eğer mümkünse kesinlikle. Yapıların mimari özellikleri en verimli şekilde sergilenmeli.
3. evet

4. Yapının özgün fonksiyonu devam ettirmesi esastır, eğer mümkün olmuyorsa yeni işlev aranmalıdır. İşlevsiz yapıyı koruyarak yaşatmak mümkün olmayacaktır.
5. Evet, eğer gelecek kuşaklara kimlik ve bellek aktarmak istiyorsak, sadece anıt yapıların restorasyonuyla yetinilmesi mümkün değildir. Anıt niteliği taşımayan, sivil mimarlık örnekleri, endüstri mirası gibi farklı kategorilerde ele alınan tarihsel yapıların yeniden işlevlendirilerek kullanılması da gereklidir.
6. evet
7. Evet.
8. Evet
9. Evet ama verilecek yeni işlevin iyi düşünülmesi ve yapının özgünlüğünün büyük ölçüde korunması gerekir.
10. kesinlikle evet.
11. Evet
12. bazen
13. evet
14. Kesinlikle
15. kesinlikle. Öncelikle kültürel, sonra da ekonomik olarak.
16. Kullanilmayan, bir kenarda kaderine terkedilen ozellikle nitelikli yapilarin mutlaka elden gecirilerek ve de yeniden kullanim projeleri uretilerek hayata kazandirilmalarini cok gerekli goruyorum.
17. Kesinlikle, nitelikli yeniden kullanım uygulamaları hem yapının korunmasını kolaylaştırır, hem de kentsel belleğin devamlılığını sağlar.
18. yeniden kullanım gereklidir ve anıtsal yapıların korunmasında çok büyük etkendir. işlev verilmiş yapılar günümüze daha sağlam gelmiştir.
19. yeniden kullanım çok gerekli ancak, kullanım için yapıya zarar verecek değişikliklerinde yapılmaması gerekir. (yeniden kullanım restorasyon için bir amaç değil, araç olmalı)
20. Evet.

3. TEKNOLOJILERE ILIŞKIN SORULAR

3.1. Yeniden kullanım projesinde hangi teknolojileri kullandınız? (yapım, malzeme, teçhizat, yazılım)

1. biz yalnızca bir avan proje çalışması yaptık; karaköy'de bir apartman için bir proje çalıştık; fakat projenin uygulanması gibi bir durum henüz söz konusu değil.
2. Binanın orjinal yapım teknolojisine sağdık kalındı. Ancak statik olarak enjeksiyonda dahil farklı teknolojiler uygulandı.
3. Sağlamlaştırma, yenileme, temizleme
4. Aletli rölöve yöntemleri, computer aided design software
5. Geleneksel ve fotogrametrik ölçüm teknikleri, geleneksel yapım teknikleri ve malzemeler, yer yer modern malzeme ve yapım teknikleri
6. Geleneksel ve günümüz teknikleri-araçları. (2 ve 3 boyutlu çizim programları ve yazılımları. Laser Scanner ve total Station. son derece gelişmiş bilgisayar donanımı.
7. Çelik strüktür ve cam
8. Tezimde özgün malzemeler (volkanik tüf, hidrolik kireç harcı vs.) kullanıyorum. sıhhı tesisat, aydınlatma ve ısıtma malzemelerinde güncel teknolojilerden uzaklaşmadan enerji kontrolü ve verimliliği arttırmak istiyorum.
9. Özgün yapım sistemleri ve malzemeler, korunumuna yönelik teknolojiler.
10. Gerekli durumlarda modern malzeme ve teknikler kullanılır çelik beton sağlamlaştırıcı ve koruyucu kimyasallar vs.
11. Geleneksel teknolojilerle birlikte çağdaş teknolojiler kullanıldı.
12. Bina otomasyonlari, isitma sistemleri,…vs.
13. Tarihi yapıya saygılı, O'nun önüne geçmeyen, fiziğini zorlamayan, her türlü teknoloji, malzeme, teçhizat ölçülü bir tarzda kullanılabilmeli.

3.2. Bu projede kullandığınız teknoloji ve donanım yeterli oldu mu, nasıl?

1. Evet
2. oldu
3. evet
4. Genel olarak yeterli oldu.
5. evet
6. 1.İş: yeterli olmadı. Kararları alan insanlar bilinçsiz ise hiç bir yöntem işe yaramaz. 2.iş:yeterli oldu.
7. Belli değil
8. yeterli olacağını sanıyorum.
9. evet malzeme ve yapıya uygun yöntemlerdi
10. yeterliydi. Yapının strüktürel güçlendirilmesi ve malzeme koruma için kullanıldı. Başarılı sonuç verdi.
11. Sanirim yeterli oldu. Ama mutlaka daha fazlası da olabilirdi.

3.3. Sizce tarihi yapılar için geleneksel dışı bir teknoloji kullanılmalı mı? Hangi koşullarda?

1. Konunun uzmanı değilim. Ancak önemli olan yapının orjinaline sadık şekilde korunmasıdır.
2. yapının ayakta kalabilmesi için gerekli ise elbette kullanılmalıdır.
3. Geleneksel dışı teknolojiler, genellikle uzaktan algılama yöntemlerini içerdiğinden yapıya zararlı değildir. Ancak uygulama öncesinde elbette sıva raspası, temel sağlamlaştırma ve rölöve eksiklerini tamamlamak için çeşitli kazılar, sağlamlaştırma kapsamında yapının bazı kısımlarının sökülmesi gibi teknikler gerekli olur. Yeniden tanımlanan işlevin ve yapı için günümüz koşullarına tam uymasa da kullanıcılar için gerekli güvenlik koşullarının sağlanması zorunlu olur.
4. yapının bütünlenmesine ihtiyaç duyulduğunda, geri dönüşümlü olması şartıyla, yerine göre modern yöntemler kullanılabilir.
5. Kullanılabilir. Mesela özgün detayın bilinmediği durumlarda ya da işlev yapıya yeni ek yapımını gerektiriyorsa, yapıya zarar vermeyecek biçimde yeni malzeme ve teknolojiler ile yapılabilir. Ayrıca, yapının uzun vadede yok olmasına neden olacak bir hasarı (strüktürel hasarlar, malzemede görülen ileri düzeyde bozulmalar vb.) gidermek için geleneksel dışı teknolojiler kullanılabilir.
6. Kullanılabilir. Geleneksel yöntemlerin yetersiz kaldığı durumlarda.
7. Yapıya yapılacak eklerde kullanılabilir ama tarihi yapı restorasyonlarında geleneksel yöntem tercih edilmeli, geleneksel yöntemlerin yetersiz kaldığı zamanlarda yeni teknolojiler tercih edilmeli
8. projeye göre değişen bir yaklaşım olabilir, örneğin harabe haline gelmiş bir yapının koruma onarımı yapıldıktan sonra ikinci bir cidar oluşturan güncel ve hafif bir malzeme ile hem yapı fonksyon içerecek şekilde yeniden kazanılabilir hem de bütünleme müdahaleleri ile oluşabilecek yanlış yorumlamalara engel olunabilir.
9. Olabilir.Günümüzün gerektirdiği konfor koşulları için, depreme dayanıklılık için, kapsamlı bütünlemelerde
10. yapının ayakta kalabilmesi ve korunumuna yönelik tek çözüm ise
11. evet kullanılmalı fakat gerektiğine dair geçerli bir neden olmalı ayrıca yapılan ekin çağdaş olduğunu belirtmesine de katkısı olur
12. Evet. Özgün yapıya zarar vermediği sürece kullanılabilir. Ve bazı durumlarda gizlenebildiği sürece.
13. Gunumuz standartlarina uygun olacak sekilde ve tarihi yapinin niteligine ve ozgunlugune zarar vermeyecek sekilde teknolojinin yapilarda kullanilmasini gerekli goruyorum.
14. Yapının onarım gerektiren kısımları dışında, yapılacak müdahalenin çağdaş malzeme ile yapılması, hafif, tercihen geçirgen, sökülebilir olması, bence en doğrusudur.
15. yapıya zarar vermemek koşulu araştırılarak, çağımıza uygun malzemelerin kullanılması, yapının korunma sürecini arttıracak ise teknoloji ile ilgili en iyi imkanlar kullanılmalıdır.

16. kullanılmalı, mesela bir ısıtma soğutma sistemini geleneksel yöntemlerle çözemezsiniz, çözsenizde işlev vermekte çok zorlanırsınız.
17. Bakınız soru 3.1.

3.4. Yeniden kullanım projelerinde işi ve süreci kolaylaştırabilecek ve zorlaştırabilecek teknolojiler neler olabilir?
1. Dediğim gibi teknik altyapı güncel koşulları destekleyecek ölçüde sağlanmalı ve sağlamlaştırma konusunda da modern tekniklerden yararlanılması gayet normal; bence bu hareketlerin gizli saklı yapılması da gerekmiyor; fakat daha genel uygulamalarda, örneğin bir cephenin kısmen ya da tamamen modern tekniklerle yeniden üretilmesinde, bu bir sahne olmaktan ileri gitmiyor.
2. Teknoloji konusunda bir sıkıntı olduğunu düşünmüyorum.
3. önceden gerekli analiz ve takvimin gerçekçi yapılmamış olması
4. Aletli rölöve yöntemleri ve bilgisayar destekli çizim yazılımları projelendirme sürecini hızlandırmakta ve kolaylaştırmaktadır. Uygulama bakımından mevcut bir yapıya müdahale ediliyor olması yeni inşaat yöntemine göre süreci yavaşlatmakta ve zorlaştırmaktadır. Ancak yıkıp yeniden yapmak "koruma" olarak tanımlanamayacağına göre bu tür gecikme ve zorluklar zaten iş planında göz önüne alınmış olmalıdır.
5. Kolaylaştırabilecek teknolojiler: GIS, veritabanları, çizim programları, laboratuar araçları, uydular, ölçüm aletleri ve bunların yazılımları. işi zorlaştıracak tek etken kullanıcıdır. kullanıcı ne yaptığını ve ne istediğini bilmiyorsa, söz konusu olanakları nasıl kullanacağı hakkında eğitim almamışsa iş zorlaşır.
6. yeniden kullanım projelerinde lükse kaçan ve yapıyla uyuşmayan istekler sorun yaratacaktır. bu nedenle çok farklı ve özel ihtiyaçlar gerektiren fonksyonların tarihi yapılarda çalışılması yerine yeni bir inşaatla hayata geçirilmesi daha doğru olacaktır.
7. zorlaştıracak:Isıtma-soğutma sistemleri, ıslak hacimlerin yerleştirilmesi, bilgisayar internet gibi güncel ofis gereçleri
8. yeni malzemelerin kullanılması bütünlüğe genelde zarar verici; süreci kolaylaştırıcı yazılımlar ve malzeme koruyucu teknolojiler
9. prefabrik elemanlar sureci hızlandırabilir ancak özel tasarımlar ise yavaşlatacaktır kanımca
10. Belgelemede elektronik / dijital sistemler. Modern yapı kimyasalları.
11. Ozellikle tarihi yapilarda isitma sistemlerinin isi ve sureci zorlastirdigini dusunuyorum.
12. ısıtma, mekanik ve elektrik sistemleri yeniden kullanımda gerekli olan elemanlardır. ancak bu sistemler yapıya fiziksel müdahale en az olabilecek şekilde teknikler uygulanması gerekmektedir aynı zamanda estetik olarakda görünüm itibariyle yapıda göze batmamalıdır. malzeme seçimleride uygulaması kadar önemlidir.
13. yeniden kullanım projelerinde ne kadar az olsada, yapıya işlevin gereği olarak müdahale etmeniz gerekiyor, bu durumda yapılan müdahelenin belli ve en az zararı verecek şekilde olması için yeni inşaat malzemeleri, yeni yapım teknikleri, çağdaş ısıtma ve soğutma teknolojileri
14. -Malzeme (ısı, nem, ses yalıtımı) kolaylaştırır.
-Strüktürel taşıyıcılığı zorlayan teknolojiler zorlaştırır.
- Zeminin oturmuşluğunu değiştirecek işler zorlaştırır.

4. EKONOMIK VE FINANSAL KONULAR

4.1. Bu projede devlet tarafından nasıl bir finansal destek sağlandı? (vergi indirimi, kredi kullandırılması vb.)Yeterli oldu mu? Bunların sağlanmasında karşılaştığınız zorluklar nelerdi?
1. Proje uygulama aşamasına erişmediği için işin ekonomik boyutlarıyla ilgili bilgim çok kısıtlı.
2. Engel olmasınlar yeter, teşvikler sadece KDV indirimi ile sınırlı. Onun da etkisi oldukça az.
3. Bu konuda bilgim yok.

4. Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve Büyükşehir Belediyesinin kullanım karşılığı sağladığı finansal destekler.
5. 1.iş: tüzel kişilik. maddi kaynaklar işe yeterli ölçüde aktarılmadı. 2.iş:Üniversitelerin imkanları kullanıldı.(özellikle Koç Ü.) yeterli oldu.
6. Bu projede devlet tarafından bir finansal destek sağlanmadı.
7. bildiğim kadarıyla vergi indirimi ve kredi olanakları var ve şahsen bir sıkıntı ile karşılaşmadım.
8. araştırma aşamasında.
9. yapı devlet elinde vakıf eseri
10. Büyük bir bölümü sponsor firma tarafından karşılandı. Devlet tahminen 1/3'lük bir bölümü karşıladı. Parayı veren Vakıf, vergiden düşmüş olmalı. Sponsor bulmak yıllar aldı.
11. Devlet tarafindan yapilan yardimlar genellikle destek amacli olmaktadir. Hic bir zaman yeterli olmamaktadir.
12. bu projede destek tamamen devletten geldi. hiç bir sorunla karşılaşılmadı. ancak verilen işlev, yapının bulunduğu şehrin, sosyo ekonomik ve kültürel yapısı yetersiz kaldığı için günümüzde kullanılmamaktadır.
13. bu projede devlet (vakıflar genel müdürlüğü) projesini hazırlattı, onaylı projeye uygun olarak restorasyonu tamamladı, ancak yapı içinde bulunduğu şehire (kayseri-incesu) göre çok büyük olduğu için, (bu yapıya verilen işlevi karşılayacak, nüfus yoğunluğuna sahip olmadığı için) yeniden kullanım önerisi fiyaskoyla sonuçlandı
14. -Vergiden muaf olma (ya da indirimi)
-Uzun ve düşük faizli kredi, hibe
Önemli: Yukarıdaki finansal destek, devlet tarafından kullanılan inşaat malzemelerindeki vergi, KDV ile, işçilerin sigortalanması ile vb. kısmen zaten geri alınmaktadır.

4.2. Sizce tarihi yapıların yeniden kullanım projelerinde finansal olarak hangi kolaylıklar sağlanabilir?
1. %100 KDV indirimi ve kredi kolaylığı. Bunların kanunda yeri mevcut ancak uygulamada sıkıntı var.
2. kredi olanakları,
3. Vergi muafiyet ve indirimleri, uzun vadeli düşük faizli krediler gibi olanaklar özendirici olacaktır.
4. Belediye hizmetlerinde kolaylıklar. vergilerde indirim. onarım çalışmalarında bir bölümü karşılıksız diğer bölümü sıfır faiz kredi imkanı
5. Fonlar, sponsorluklar, devlet kredileri
6. vergilerin bu kadar yüksek olduğu bir sektörde vergi indirimi yapıyı ilgilendiren tüm konularda sağlanabilir.
7. bütünsel bir yaklaşımla mahallelerin korunması için finansal destek
8. vergi muafiyetleri ve doğrudan veya dolaylı destekler
9. Kamu ve özel kuruluşların sponsorluğu
10. Vergi muafiyeti. Düşük faizli kredi. Zorunlu durumlarda karşılıksız ödeme.
11. Yapinin niteligine gore tum imalatin devlet tarafindan karsilanmasi iyi olur.
12. Vergi indirimi
Kredi verilmesi
Sponsorluk sisteminin özendirilmesi
13. yeniden kullanımda işletmeci veya yapıyı restore ederek kullanacak olan kimseye düşük faizli kredi, uzun süre kullanım hakkı gibi kolaylıklar getirilebilir.
14. yeniden kullanımda işletmeci veya yapıyı restore ederek kullanacak olan kimseye hibe, düşük faizli kredi, kdv iadesi gibi kolaylıklar getirlmeli
15. - vergi muafiyet
- kredi (düşük ya da karşılıksız) uzun vadeli krediler
- hibe

4.3. Yeniden kullanım projesinde yapı değerinin ve yeniden kullanım projesinin uygulanmasından sonraki değerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması nasıl gerçekleşti?

1. Yeniden kullanım yapılmadan yapılan değerleme sıkıntılıdır, çünkü eğer alınmış bir izin yoksa sadece hayali değerleyebilirsiniz. Mevcut yapının nasıl bir gelir üreteceği konusunda ancak fikir üretebilirsiniz ancak bunu izinler ile belgeleyemezsiniz. Ham arazi gibi, gelir yaklaşımı metodu ile en iyi kullanım etüdünü yapıp bir değer ortaya koyamazsınız. Emsal karşılaştırması hiç yapamazsınız, çünkü örneği yoktur yapının. Ancak maliyet yöntemi uygulayabilirsiniz ki bunda da yapı eğer çok hasarlı ise mevcut değeri tespit edilemez. Ancak yeniden kullanımı için izinler alınmış ise yapı yapılmadan dahi gelir yaklaşımı metodu ile değeri tespit edilip bundan maliyetler düşülerek mevcut değerini bulabilirsiniz. Merkezi yönetim yaklaşımı ile uygun kullanımlar tayin edilebilir ve izinleri önceden çıkarılabilirse ve işlevler gelir üreten yerler haline getirilebilirse, çok kısa süre içerisinde tescilli yapılarımızın restorasyonu özel sektör eliyle tamamlanacaktır.

2. Bu konuda bilgim yok.

3. 1. iş: onarım ve yeniden işlevlendirme çalışması bitmeden işten ayrıldığım için karşılaştırma imkanım olmadı. 2: işten ayrıldığımda yeniden işlevlendirme ile ilgili genel kararlar alınmaktaydı. projenin ilerleyen aşamaları bildiğim kadarıyla tamamlanamadı.

4. Bilmiyorum

5. henuz proje tamamlanmadı

6. bilmiyorum.

7. Ortaya cikan yapinin bulundugu cevrede ticari olarak degeri yukselmektedir.

8. yapının değeri sadece onarılması ile artabildi. konumu nedeniyle kullanımına yönelik ne yazıkki istekli çıkmadı. kullanımı için işlev vermekte onarmakta yeterli olmadı.

9. işlev verdiğimiz yapılar, verilen işleve uygun olarak kullanılamadığı için herhangi bir değer artışı olmadı

10. - Fayda maliyet analizleri ile. Ancak bu analizlerde restorasyon sonrası analiz olumsuz çıksa da, yapı(ya da eleman) yine onarılmalı. Örneğin bir Selçuklu Kümbetinin fayda-maliyet analizi negatif çıkar, buna rağmen onarılmalı.

4.4. Yıkıp yeniden yapmaktansa varolan yapıları yeniden kullanmak ekonomik olarak daha karlı mıdır, nasıl?

1. varolan yapının değerlendirilmesinin daha karlı olmadığını düşünüyorum, ama bu bir önyargı olabilir.

2. Restorasyon çoğunlukla yeniden yapmaktan daha pahalı bir yatırımdır. Burada esas olan yapının tarihi güzelliği ve konumunun önemidir. Ekonomik kar, ancak yapı sapa sağlam ayakta duruyor ise olur.

3. yapının strüktürel

4. Genelde ancak yapının malzeme ve strüktür durumuna bağlı olarak karlı olduğu öne sürülebilir. Ancak burada maddi olarak tanımlanamayacak bir toplumsal ve kültürel kar ve yarar olduğu unutulmamalıdır.

5. kesinlikle

6. Doğru kararlar alınıp gereğinden fazla müdahale yapılmazsa daha karlı olabileceğini düşünüyorum.

7. genellikle. her zaman değil .

8. Evet, varolan bir yapıyı iyileştirmek çoğunlukla daha az maliyetlidir.

9. yeniden kullanımın daha karlı olduğunu düşünüyorum. ayrıca bu işleyişin ticari niteliği de düşünülürse yeniden kullanılan yapının tarihi değerinin de rakamsal olarak değere yansıması beklenecektir.

10. Karlı olmalıdır, yeni yapım maliyeti, restorasyon maliyetlerinden çoğu koşulda düşük olacaktır.

11. yıkmak mirasa zarar ise asla ekonomik değil

12. evet iyi birv planlama ile mümkün

13. Temelden çatıya inşa edilecek yeni bir yapı yerine güçlendirme ve işlevlendirme daha karlı olabilir
14. Karlıdır. İş kalemleri daha azdır. Örneğin, daha az temel, daha az duvar inşası gerekir.
15. Bu tamamen yapinin durumuna ve gunumuz islevlerine ve ihtiyaclarina verdigi karsilikla ilgilidir.
16. Bu, müdahalenin niteliğine ve yapının durumuna gore değişir.
17. onarım yeniden yapıma göre oldukça maliyeti yüksek bir iştir. ancak onarım sonrası yeni yapıya göre değeri çok daha yüksektir.
18. aslında daha karlı değil, çünkü tarihi yapılar ile uğraşmak projesinden yapımına kadar, yeni yapımın bir kaç katına ulaşan maliyet sözkonusu
19. Yıkıp yeniden yapmaktansa kısmi onarım ve değişikliklerle kullanmak daha ekonomiktir. Yıkılan yapı zaten önceden imal edilmiş fiziki bir üründür. Yıkılarak mevcut bir ürün yokedilmektedir. Ayrıca özgünlüğü, belgesel değeri de ortadan kaldırılmaktadır. Yeniden inşa hiçbir zaman eskisi gibi olamamaktadır ayrıca.

4.5. Uygulama sürecinde ülkedeki ekonomik dalgalanmaların (enflasyon, ihale sistemindeki aksaklıklar vb.) inşaat sürecine olumlu/olumsuz etkileri oldu mu, bunlar nelerdir?
1. Ekonomik dalgalanmalar bir finans konusudur ve yatırımın geri dönüşünü ilgilendirir. Bu da yatırımları doğrudan ilgilendirir.
2. Bu konuda bilgim yok.
3. ihale sistemindeki aksaklıklar nedeniyle tecrübesiz ve bilinçsiz müteahhitlerce gerçekleştirilen yanlış uygulamalar
4. oldu. çalışmalara ayrılan kaynak azaldı. iş yavaşladı. giderler arttı. vs..
5. Evet oldu, Tekel bünyesindeki yapı Özelleştirme İdaresi'ne teslim edildi. Orada ilk satış değeri düşük olduğu için yeniden satışa çıktı.
6. girişimlerin çoğunun krediler ile yapılabildiği ve dalgalanmaların kredi şartlarını büyük oranda etkileyebildiği düşünülürse, girişimcinin büyük risklerden kaçınmak amacıyla sektöre girmemesi önemli bir engeldir. ekonomik krizler taşeronların da iş gücünü azaltmıştır ve bu nedenle sektörde iş ihtiyacı yığılmasına karşılık iş gücü yetersiz kalmıştır.
7. inanılmaz etkileri oluyor özellikle anahtar teslim ihaleler çok sakıncalı
8. Adile Sultan'da 1999 depremi aksaklık yarattı. Kaynaklar tükendi. Bayezid'de sorun yaşanmadı.
9. Uygulama surecinde proje ile ilgili ve ekonomik sikintilar olmadigi surece uygulamalarda genellikle sikintilar yasanmamaktadir. Varolan sikintilarda bir sekilde zaman icerisinde asilmaktadir.
10. herhangi bir olumsuz etkisi olmadı projenin hazırlanmasında, yapımın tamamlanmasına kadar ekonomik olarak ve/veya başka bir olumsuz gelişme yaşanmadı.
11. Bir tarihi yapının restorasyonunda en olumsuz gelişme malzeme ve ücret fiyatlarının artmasıdır, yani enflasyon. Süregelen yüksek enflasyonlu ülkelerde tarihi yapıların (özel veya kamu) kaderine terkedilme eğilimleri ağırlık kazanır.

---

5. ÇEVRE VE SÜRDÜRÜLEBILIRLIK KONULARI VE YASAL BOYUT
5.1. Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında, yeniden kullanım projesinin çevre korumaya katkısı var mıdır, nelerdir?
1. vardır. yeniden kullanılan binaların kültürel zenginlik, çevresel kimlik anlamında katkısının daha önemli olduğunu düşünüyorum fakat eski binaların çok daha sağlıklı olduğu, restorasyon sürecinin yıkma- inşa etme sürecinden kat kat daha zararsız olduğu da bir gerçek.
2. Tarihi yapıların orjinal halleri son derece ihtişamlı olsa da, yıkık ve harabe halleri bölgenin sosyal ve kültürel yapısını değiştirir. Bunun en güzel örneği Süleymaniye Bölgesidir. Her ne kadar şu anda yapılmaya çalışılan projeyi desteklemiyor olsam da şu anki hali ile de kalmaması gerektiğini savunuyorum. Bölge son derece elit bir bölge iken şu an bekar evleri dışında başka bir yerleşim yoktur.

3. katkısı tartışılmayacak kadar önemlidir. Kimlikli çevre yaratılmasında temel şarttır.
4. Bu yapının niteliğine göre değişebilecek bir konudur. Katkı yerine zarar veriyor da olabilir.
5. evet. yeni yapılaşmaya göre daha insani boyutlarda arsa ve yapı kullanımı,
6. Kesinlikle vardır, örneğin ahşap ve kerpiç yapıların çok daha ekolojik olduğu bilinmektedir. Yeni malzemelerin genellikle insan ve çevre sağlığı açısından çok uyumlu olmaması dışında bu malzemelerin üretim süreçleri de çevreye zarar vermektedir.
7. vardır.
8. Evet, yeniden yapım gibi çevreye ek bir yük getirmiyor
9. kesinlikle olduğuna inanıyorum. harcanacak enerjiden tasarruf edileceği ve çevre dostu malzemeler kullanılacağı, özgün yapım teknolojileri kullanıldığında çevreyi kirletmeyen tekniklerle çalışma yapılacağı ve yapının ait olduğu çevrede özgünün korunması bilincini aşılayacağı (ki bu bilinç sadece yapı bazında değil, yapının ait oldupu peyzaj bazında etki edecektir) düşünülürse çevresel olarak son derece pozitif etkisi olacaktır.
10. Vardır, özellikle tarihi doku içerisinde, yeni inşaat yerine yeniden kullanım projesi geliştirmek altyapı sistemlerini-yol dokusunu zedelememek gibi faydalar sağlayacaktır.
11. yeni malzeme, ulaşım giderleri en aza indirilir,hafriyat ve toprak kaybı yoktur, çevre ile barışık geleneksel teknolojilerin bilgisi saklanır.
12. yeniden kullanımı sağladığı için ve yeni atık çıkarmadığı için vardır fakat pek çok tarihi bina zaten doğal malzeme ile inşa edildiği için yeni malzeme üretimini de azaltacağından bir de bu yönde katkısı olur
13. Vardır. Daha az enerji tüketimi. Doğal malzeme kullanımının getirdiği katkılar. İnşaat süresinin kısalması
14. Yapinin niteligine gore mutlaka vardir. Donemi icerisinde yapilmis nitelikli yapilarin gelecek nesillere aktarilmasinin ve korunmasinin cevreyi korumaya da muhakkak katkisi vardir.
15. Kent belleğinde yer etmiş bir bina korunmuş olacak, kendini ve tarihini topluma anlatma fırsatı bulmuş olacaktır.
16. en azından ülkemizde oldukça fazla katkısı vardır. yanlış gelişen çevre ile uyumsuz yeni inşaatlarda bütünlük sağlayamamış sistemde, işlev verilmiş yapı bulunduğu yerin simgesi haline gelerek diğer yapılaşmalara örnek teşkil etmektedır. zaten yasalarda bu yönde adım atmaktadır.
17. Elbette vardır(yeni fonksiyon, ekonomik, estetik katkısı)

5.2. Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında yeniden kullanım projesinin çevre korumaya getirdiği yükler/zararlar var mıdır, nelerdir?
1. sanmıyorum.
2. Yapılar orjinal mimari dokusunu korumalı. Bu nedenle de kontol altında yenileme projeleri yürütülmeli.
3. çevreye yük getirmez.
4. Bu da yapının niteliğine göre değişebilecek bir konudur.
5. hayır
6. Vardır, Örneğin taş sağlamlaştırılmasında kullanılan kimyasallar insan ve çevreye zararlıdır. Ama, bu kimyasallar AB'de yavaş yavaş piyasadan kaldırılmakta ve yerine çevreye daha az zararlı/zararsız malzemelerin üretimi için çalışılmaktadır.
7. zararı yoktur.
8. Kullanılacak yeni malzeme ve yöntemlere göre değişir
9. eğer yapı işleyişinde güncel teknolojiler adapte edilemeyip aydınlatma ısıtma vb. gibi ihtiyaçlar verimsiz yöntemlerle karşılanırsa böyle bir sorun gelişecektir. yeni teknolojilerin adaptasyonu ilk başta çok fazla yatırım ve detaylı çözümler gerektirebilir ancak uzun vadede bu yatırımın amorti edileceği bilinmelidir.
10. Çevre korumaya zarar ya da yük getireceğini düşünmüyorum
11. yoktur.
12. yoktur
13. Çevre kirliliği, inşaat süresince çevreye verilen zarar, iş makinaları vb.,

14. Bu yapiya ne sekilde yaklasildigi ile ilgilidir. Kotu ve yanlis uygulamalar bazen estetik ve gorsel olarak cevreyi rahatsiz edebilir
15. Niteliksiz, özensiz uygulamalar esere zarar verebilir, algılanmasını engelleyebilir veya yanlış algılanmasına yol açabilir.
16. çevre korumaya getirdiği zarar yoktur.
17. Yeniden kullanımın getirdiği ekonomik yükler olabilir. Örneğin bir medresenin, restorasyonla müzeye çevrilmesinde ekonomik getiri az olabilir. Ama buna rağmen onarım mutlaka yapılmalıdır. Örneğin eğitim, ulaşım, milli savunma harcamalarının doğrudan ekonomiye katkısı yoktur (ya da olumsuzdur), fakat yapılmalıdır.

5.3.Projenizde geleceğe yönelik sürdürülebilirlik düşüncesiyle aldığınız kararlar oldu mu?
1. hayır
2. Uygulanan düzenli yenileme ve bakım onarımlar ile yapının sürdülebilirliği sağlanıyor. Yapıya işlev kazandırmanın en büyük avantajı da budur. Ananem şöyle derdi, "Bir ahşap konak her şeyden önce içine bir nefes ister". Yaşamadan yaşatmadan bir yapıyı korumak mümkün değildir.
3. Uzun vadede işlevin yapının yaşatılmasında bir araç olması koşul olmak kaydıyla tarihi yapının yaşatılması esas alınmıştır.
4. Bu konuda bilgim yok.
5. evet
6. kararların alınmasında etkim olmadı.
7. Bilmiyorum
8. projeye yıllık ya da altı aylık bir bakım programı entegre edilmesi gerektiğine inanıyorum. böyle bir programla küçük sorunlar önceden çözülerek daha büyük ve yıkıcı etkiler engellenebilir. ayrıca mimarı projelerin çok uzun vadeli oldukları düşünülürse böyle bir program yapının ve yapı teknolojilerinin kendisini yenilemesi gereken dönemleri de belirleyecektir.
9. evet. kültürel sürdürülebilirlik aslolandır. geleneksel yapım sistemleri doğa ile daha barışıktır.
10. yapıların sürdürülebilirliği bakımla olacaktır
11. Daha dayanıklı ve uzun ömürlü malzeme seçimi.
12. Yapinin mevcut fonksiyonunun korunmasi ve bu sekilde kullanilmasi ile ilgili kararlar alindi.
13. sürdürülebilirlik için, işlev verilmiş kullanılan bir yapı varsa bunların devam etmesi gerektiği gibi kararlar aldık. çünkü yapının bu sayede günümüze kadar sağlam gelmesinde ne kadar olumsuzluklar olsada etken olmuştur. kullanılmayan yapılar ise çok fazla yıpranmış olarak günümüze gelebilmiştir. bu tespitler sonucunda hazırlanacak her projede mümkün olduğunca yapıya işlev verilmesi uygundur. kullanım hakkı getirilirse yapılar daha fazla ayakta duracaktır. bu nedenle gerekirse yapısal bütünlüğünü bozmadan kullanıcının da ihtiyaçları ön planda tutulabilmelidir. çeşitli imkanlar sağlanmalıdır. tamamen teknolojiden uzak yapıyı birebir kullanma zorunluluğu getirirseniz yapı günümüz yaşam standartlarında olmadığı için tercih edilmeyecektir.
14. projede bu tür kararları aldık çünkü , işlev verilen yapının bulunduğu yer nüfusu dolayısıyla bu büyüklekteki bir yapıya verilen işlevleri besleyemeyecek seviyede idi.

5.4. Uyguladığınız projede karşılaştığınız yasal sınırlamalar var mıdır? Sizce bu yasal sınırlamalar gerekli midir?
1. Koruma çalışmaları son derece titiz ve detaylı yasal izin süreçlerine tabi. Bunların bir kısmı koruma amaçlı, bir kısmı ise bürokratik. Bürokratik engelleri ortadan kaldırmak gerekli. Büyük projelerde bu süreçleri hassasiyetle takip edebiliyorsunuz. Ancak bunu ufak projelerde yönetemezsiniz.
2. İmar Yönetmeliği ile tarihi yapı uygulamaları arasında uyumsuzluk uygulamayı zorlaştırmaktadır.
3. Korumaya ilişkin yasal sınırlamalar var ve elbette gereklidir.

4. hayır
5. yasal sınırlamalar oldu. sınırlamalar gereklidir. (tek yapı bazında)
6. Kurul işlemleri süreci uzatır ama gereklidir
7. henüz projeme engel niteliğinde yasal sınırlamalarla karşılaşmadım ancak çoğu yasal sınırlamanın gerekli olduğuna inanıyorum. ancak bu konuda en önemli konu sınırlamaların uygulayıcılarının nitelikli olmasıdır. yasa yoruma açık olarak genel hatları çizmeli ve uygulayıcılar da her duruma göre bu yasayı yorumlayacak bilgi ve deneyime sahip olmalıdır. karar ve sonuçlar yasa uygulayıcıları ve proje yöneticileri arasında bilimsel olarak tartışılabilmelidir.
8. bu projede bu tür bir kısıtlama yok
9. 2863'ün belirlediği sınırlar dışında, yangın yönetmeliği sınırlamalar getirdi. Genel olarak gerekliydi. Bazı noktalarda kültür varlığı niteliğinin göz önünde tutulması gerekliydi.
10. Bu yasal sinirlamalar proje ve uygulamarda mutlaka olmalidir. Cunku tarihi yapilari mumkun oldugu kadar degistirmeden ozgun durumlarina gore hayata kazandirmak ve gelecek nesillere aktarmak gerekir.
11. evet, vardir ve kesinlikle gereklidir. yapi tescilli değilse yasal koruma altinda olmuyor. tescilli olmayan nitelikli bir yapinin onarimi ile yasal sinirlamalarla yapilmiş bir yapinin onariminin çok farkli olduğunu gördük. yasal sinirlamalarla yapilmiş olan onarimlar daha doğru yapilmiştir. sinirlama yoksa yapida işlev ön planda oluyor, sosyal ve kültürel yapinin zayif olduğu noktalarda korunma anlayişi tamamen bitiyor. yasal koruma altinda olmadiği için yapi hakkinda yasal işlem yapilamiyor.
12. herhangi bir yasal sınırlama ile karşılaşmadık.

5.5. Tarihi yapıların yeniden kullanım projelerinde süreci kolaylaştırıcı yeni hangi yasal düzenlemeler yapılabilir?
1. Mevcut yasalar uygulanabildiği takdirde yeterli olduğunu düşünüyorum. Ancak yenileme amaçlı yatırımların önü açılmalı ve bunun için devlet tarafında bürokrasii azaltmak amacıyla proje yöneticileri tayin edilmeli.
2. İmar yönetmeliğinde tarihi yapılar için ayrıcalık ya da yapı bazında ele alınması gerekliliği getirilmelidir.
3. Süreci kolaylaştırmaktan çok sürecin aktif kontrolünün sağlanmasının, mevcut yasalardaki en büyük eksiklik olarak ortaya çıktığı kanaatindeyim.
4. yeniden kullanım ile ilgili yasal düzenlemeler konusunda yeterli bilgim yok.
5. Süreç hızlandırılabilir
6. bu projelerde genelde sorun sponsorun beklentileri ve yasa uygulayıcıların kuralları arasında proje yürütücüsün kalması nedeniyle yaşanmaktadır. bu nedenle projeye girişilip yatırım yapılmadan önce maddi kaynak, projeci ve kurul temsilcisinin birlikte entellektüel olarak fikir geliştirebileceği ortamlar yaratılmalıdır.
7. Toplum yararının ilk göz önüne alınan konu olduğu projelerde karmaşık mülkiyet durumlarını çözen hukuksal düzenlemeler süreci hızlandıracaktır.
8. bölge planlamaları ve koruma planları, stratejiler geliştirilmeli, STKların etkinliği arttırılmalı.
9. ihale süreci ve maddi desteklerle ilgili düzenlemeler yeniden ele alınabilir
10. Teşvik kredileri
11. Projelerin kurullardan daha hizli ve sorunsuz cikmasina yonelik duzenlemeler yapilmalidir.
12. temel koruma ilkeleri ile proje incelenerek kabul edilmeli, uygulamaya başlanmasına izin verilmeli gerekirse devamında uygulama ile birlikte projelendirmenin yürütülmesi istenmelidir. doğru olanda budur. uygulama sırasında bazı detaylar belirlenebilir ve süreçte hızlanmış olur.
13. süreci kolaylaştırıcı düzenlemelerin başında koruma kurulu sürecinin asgariye indirilmesi gerekir.
14. - Finansman modelleri hakkında düzenlemeler
- Uzmanlık, ustalık eğitimleri hakkında düzenlemeler
- Yasal düzenlemeler sürekli tartışmaya açık olmalı ve yeniden düzenlemeler yapılmalı.

6. FIRSATLAR VE ENGELLER

6. Yeniden kullanım projelerinde gelecekteki fırsatlar ve engeller nelerdir?

	Fırsat	Engel	Katılımcı sayısı
Görsel/kentsel bütünlük üzerindeki etkisi ve kültürel miras değeri	**100.0% (20)**	0.0% (0)	20
Varolan yapının toplumsal değeri	**90.0% (18)**	10.0% (2)	20
Pazar açısından yapı konumunun değeri	**68.4% (13)**	52.6% (10)	19
Kentsel yoğunluğun artması	47.1% (8)	**70.6% (12)**	17
Yeniden kullanımın yakın çevredeki gayrimenkul değerlerine katkısı	**94.4% (17)**	16.7% (3)	18
Yeniden kullanım projesinden/restorasyondan sonra yapıya talep	**100.0% (20)**	10.0% (2)	20
Yeni malzemelerin varolan malzemelere uygunluğu	**68.4% (13)**	36.8% (7)	19
Yapının altyapı ve üstyapı olarak yenilenmesi	**70.6% (12)**	35.3% (6)	17
İnşaat süresince yapıya erişilebilirlik/ulaşım	47.1% (8)	**64.7% (11)**	17
Otopark olanağı	36.8% (7)	**68.4% (13)**	19
Kalifiye usta ve eleman	25.0% (5)	**80.0% (16)**	20
Yeniden kullanım projesinin yaratıcılık değeri	**84.2% (16)**	21.1% (4)	19
Yapı kalitesi ve özel nitelikleri	**94.4% (17)**	11.1% (2)	18
Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında yapıya talep derecesi	**75.0% (15)**	35.0% (7)	20
Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında ekonomik ömür öngörüsü	55.0% (11)	**60.0% (12)**	20
Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında ekolojik sürdürülebilirlik öngörüsü	**90.0% (18)**	20.0% (4)	20
Yeni inşaat ile karşılaştırıldığında rantabl olup olmama öngörüsü	**70.0% (14)**	65.0% (13)	20
Projenin onay süreci	15.0% (3)	**90.0% (18)**	20
Yasal yapı standartlarına uygunluk	50.0% (9)	**55.6% (10)**	18
Diğer (lütfen belirtiniz)			0
	Cevaplayan kişi sayısı		**20**
	Soruyu atlayan kişi sayısı		**10**

7. YENİDEN KULLANIMIN GELECEĞİ

7.1. Bir yeniden kullanım projesinin başarılı olması nelere bağlıdır?

1. hangi açıdan başarı arandığına göre değişir fakat en genelde yapının özelliklerine ve ortaya konan projenin kalitesine bağlıdır.

2. İç mekanlarının ve konumunun verilen işleve uygun olmaması

3. Yapının özgün tasarım özelliklerinden proje aşamasına kadar korunabilmiş olanların okunur-anlaşılabilir halde korunması, yeni işlevin yapıya taşıyabileceğinden daha ağır bir yük getirmemesi ve baştaki anlamda zarar vermemesi, yeni müdehale, değişiklik ve eklerin içinde bulunduğumuz zamana ait olduğunun anlaşılabilmesi, uygulanan koruma ve dönüştürme sürecinin kuramsal anlamda tutarlı olması temel kriterler olarak öne çıkar.
4. yapı ile işlevin uyumu
5. yapının özgün özelliklerine zarar vermeyecek bir işlevle değerlendirilmesi, yeni işlevinin getirdiği kullanım yoğunluğunun yapıya ağır yükler getirmemesi
6. tarihi yapı ile uyum, yeni işlevin sürdürülebilirliği
7. Yapıyı yarına ne şekilde aktardığı önemlidir. yapının değerleri korunduğu ölçüde proje başarılıdır.
8. Özgünlüğünü koruyabilmesi ve günümüz taleplerini karşılayabilmesi
9. yapının geçmişi ile uyumlu olarak üstlendiği yeni fonksyonu taşıyabilmesi ancak kendi tarihi bilgisini de ".... yapısı" olarak sürdürebilmesi.
10. işlevin özgünlüğe zarar vermemesine
11. Sosyal, ekonomik açıdan sürdürülebilir ise
12. yeni verilen işlevin çevresi ve yapıyla uyumu çok önemlidir
13. Çevresel niteliklere uyum, doğru işlevlendirme
14. Özgün yapıya zarar vermemesi. Ömrünü uzatması, yaşanılır bir duruma getirmesi.
15. yapiya dogru yaklasmak.
rant ugruna bir takim yaklasimlardan uzak durmak.
yeni fonksiyonun kararini cevreye gore dogru verebilmek.
proje ve uygulamalarda dogru cozumler uretmek.
ısin sonunda da amaca uygunlugunu zaman icerisinde takip ederek gerekli onlemleri almak.
16. öncelikle, yapının sağlığı ve restorasyon ilkeleri açısından değerlendirildiğinde, korunmuş kısımların zarar görmemiş ve rahat algılanabilir olması gereklidir. müdahalenin nitelikli, yapıyı zorlamayan, ona yardımcı nitelikte olması gereklidir.
17. konum en önemli etkenlerdendir. yeniden kullanımlabilmesi için kendi özgün yapısınında korunarak ergonomik olarak da yapı gerekli hizmeti verebilmelidir. bu iki etken öncelikli olmazsa yapıları kullanacak birini bulamanız oldukça zordur. kullanılamayacak bir yapıyada işlev vermenin anlamı yoktur. sadece kağıt üzerinde işlevlendirır günümüzde bir çok yapı bu haldedir. örneğin kervansaray restorant olarak tasarlanmış, ancak konumu itibari ile ulaşımı zor biryerdedir. bu nedenlede kiralama konusunda tercih edilmemektedir. ama konumu yol akslarının olduğu bir yerde olsa her koşulda tercih edilir ve cazip gelir.
18. başarı; yapının bulunduğu yerden, verilen işlevin doğru olup olmadığına kadar çok çeşitli kriterlere bağlı.
öncelikli olarak verilen işlevde şehrin ekonomik, sosyo kültürel özelliklerinin iyi tahlil edilmesi gerekir, bu tahlilden yapıya en uygun işlev belirlenebilir (eğer restore işlet devret modelinde olduğu gibi bir işletmeci yapıya talip değilse)
belirlenen işlevinde yapıya zarar vermeyecek şekilde çözülmesi gerekir.
19. -Yeterli uzmanlık ile usulune uygun onarım
-Heyecan verici (yeni ve geri planda kalan fonksiyon ve estetik anlayış)
-Duyarlılık (yapılacak onarımla bir tarihi eserin kurtarılmasından elde edilebilecek üst düzeydeki duyarlılık)

7.2. Yeniden kullanım projesinin yapının korunmasına katkısı var mıdır; nelerdir?
1. vardır.
2. yenileme ve bakım onarımlar ile yapı sürdürülebilir hale gelmektedir. Ayrıca yaşayan bir yapı ihtişamını sürdürebilir.
3. Yapının kullanım dışı kalarak bozulma ve harap olmaya terk edilmesi alternatifine karşılık elbette bir koruma-onarım ve yeniden kullanım projesinin uygulanması sonucu tarihi yapının kullanılması, aynı zamanda korunmasını da sağlayacaktır.
4. evet, kullanım dişi yapıların yaşatılması imkansiza yakındır.
5. iyi bir proje olursa yapının korunmasına, yapı ömrünün uzamasına olumlu katkısı vardır. ancak uygun olmayan bir işlev yapının korunmasından öte tahrip olmasına neden olabilir.

6. Evet, böylece düzenli olarak bakımı yapılabilir. Bakımı yapılan binalarda ağır restorasyon müdahalelerine gerek kalmaz.
7. Vardır. Yeniden kullanımın görevi yapıyı korumak değil midir?
8. Evet
9. yeniden kullanım yapının bakımının ve restorasyonunun yapılacağını ve ömrünü sürdüreceğini garanti eder.
10. vardır. sürekli kullanılan bir yapı, devamlı bakım içerisinde olacağından yaşam ömrü artacaktır.
11. Yapının özgün işlevi geçerliliğini kaybetmişse
12. evet vardır yaşayan bir bina haline gelir ama gereksiz ve ağır yeni işlevlerden uzak durulmalıdır
13. Yapının yeniden işlevlendirilerek fiziksel sürekliliğinin sağlanması
14. Vardır. Aktif olarak kullanılması bakım ve onarımını sürekli kılacaktır.
15. Yeni fonksiyon vererek yapinin hayata ozgun sekli ile kazandirilmasi, yapinin korunmasi anlamina da gelmektedir.
16. Kullanılan yapı, daha rahat korunur. Her sorunundan daha çabuk haberdar olunur ve çözüm daha rahat uygulanır.
17. en büyük katkıdır. içinde yaşanırsa ancak yapı günlük takipo edilebilir sorunlarına çözüm bulunabilir, bakımı yapılabilir. aksi takdirde kaderine terk edilir , 30-40 yıl sonra bu anıtsal yapılarla ilgili devlet tarafından çalışma başlatılırsa ancak onarılabilir. herşeyde olduğu gibi yapılarımızda tesadüf ayakta duruyor.
18. yapının korunmasına en önemli katkı yeniden kullanım projesi sayesinde olmaktadır (çünkü yapıya insan girmektedir) , ancak yeniden kullanımda yapıya uygun olarak verilecek bir işlev bu görevi yerine getirir, aksi halde yarardan çok zarar vermektedir.
19. -Strüktür (taşıyıcı sistem) güçlendirilmektedir.
- Zemin sağlamlaştırılmaktadır.
- Nem (belki ısı ve ses) izolasyonu yapılmaktadır.
- Çatı mutlaka onarılmaktadır.

7.3. Yeniden kullanım projelerinin gelecek 10 yıl içinde ne yönde değişim göstereceğini düşünmektesiniz?
1. bu konuda bilincin giderek arttığını görüyorum. yanlış uygulamalar hala çokça var fakat bunlar artık daha büyük kitlelerce eleştiriliyor. bana göre bu ortamın olumlu bir etkisi olacak.
2. Yeniden Kullanım pahalı bir yatırımdır. Ancak yer kalmadığı noktada bu yapıların yenilenmesine geçilir. İstanbulda alan sıkıntısı yaşandığı sürece yapıların fonksiyon değişikliğine müsade edildiği sürece gelişim gösterecektir.
3. Onumuzdeki 10 yilda yurtdisi kamuoyunun zorlamalari ve sosyo-kültürel anlamda olmasa da ekonomik anlamda yeniden kullanım örneklerinin katkısının yurtiçinde anlaşılması sonucu uygulama sayısının artacağını düşünüyorum. Bunun dışında 10 yıl kuramsal ya da uygulama anlamında radikal bir değişiklik gerçekleşmesi için yeterli bir süre değil kanımca.
4. yeniden kullanım projeleri yapıyı kurtarmak değil rant elde etmek için yapılmakta olacaktır.
5. yerel yönetim ve devlet kurumlarının bakış açısı değişmezse ve bu projelerin sadece uzmanlar tarafından yapılabilmesine yönelik gerekli yasal düzenlemeler yapılmazsa yapılar açısından daha olumsuz bir sürece girileceğini düşünüyorum.
6. Türkiye'de ranta yönelik bir gelişme yaşanacak. tarihi yapılarımızın önemli bir kısmını kaybedeceğiz.
7. Çok olumlu olacağını sanmıyorum, rant değeri yüksek otel ve alışveriş merkezi işlevleri yeniden kullanım projelerinde ağırlığa sahip olabilir
8. türkiye açısından bir değişim beklemiyorum. birkaç bireysel girişimle alınan iyi sonuçlar dışında inşaat sektörü son enerjisini yeni yapılar, uydu merkezler ve lüks tüketim mekanları üretmeye harcamakta. tarihi yapıların harabeleşmesi ve yıkılması politikaya dönüştürülmüş gibi davranılıyor.
9. Pek çok anıtsal yapının kültür-sanat işlevi amaçlı kullanılabileceğini düşünüyorum. Ör. İstanbul 2010 kapsamında gerçekleştirilecek bazı projeler için

10. Türkiye'de rant aracı olacağını düşünüyorum ilçe belediyeleri tarafından
11. bugünün bakış açısıyla turizme ve ticarete açık hale geleceğini düşünüyorum
12. Soylulaştırma projelerinin artacağını, ancak varolan kültürel dokunun bozulacağını düşünüyorum.
13. uygun ekonomik ve yasal yönlendirmelerle gelişmesi beklenir.
14. Zamanla daha cok onem ve deger verilecegini en azindan boyle olmasi gerektigini dusunuyorum.
15. Daha özenli uygulamaların artacağını düşünüyorum.
16. ülkemizin bu konuda hızlıca bilinçlendiğinde inanıyorum. bu daha da iyiye gidecek. bu karşılaştırma için geçmişe baktığımızda son on yıl içinde koruma anlayışı, işlevlendirme çok hızlı artmıştir. ikisi birbirine paralel gitmektedir. türkiyede 20 yıl önce yapıların değeri belirlemiş ve tescil edilmiştir. bu konuda çok geç kalmışız ancak, ondan sonraki gelişim bu konuyla ilgili bilim adamlarının yetiştirilmesi ve görevlendirilmesi çıtayı yükseltmiştir. kullanımlara yönelik projeler geliştirilirse daha da iyi olacaktır.
17. aslında bu durum ülkenin ekonomik gidişatı ve kişi başına düşen milli gelir, turizm……vb gibi bir çok faktörün etkisinde, ancak yeniden kullanım projelerinin türkiyenin bir çok yerinde başarı ile uygulandığıda görülmekte, olumlu bir şekilde gelişecektir.
18. Önemli: Türkiye'de restorasyon istemi eskiye oranla artmaktadır. Uzman mimar, yapı kalfası ve işçi sayısı yetersizliği bu isteme paralel olarak artmamaktadır. Bu durumda kısa vadede büyük kampanya ve olanak tanınması ile kısa sürede çok yapının restorasyonuna kalkışmak çok büyük hatadır.

7.4. Yabancı ülkelerde bu konuda gördüğünüz/incelediğiniz örnekler ve konuyla ilgili görüş ve değerlendirmeleriniz nelerdir?
1. italya'nın bu konudaki tutuculuğunu aşırı bulsam da devletin ciddiyetinden ve ilgililiğinden kaynaklanan bilincin feyz alınası olduğunu düşünüyorum. bu konuda pek deneyimim yok ama sanırım burada işler başka türlü yürüyor, sınırları aşmak ve kuralları delmek marifet sayılıyor (oysa bu konuda kurallar çok gerekli), ekonomik boyut haddinden fazla ön plana çekiliyor vs.
2. İstanbul gibi bir şehir bulmak çok mümkün değil. Yapılar çok daha eski bu nedenle de günümüz fonksiyonlarına uygun yenileme yapabilecek yapı sayısı sınırlı. Mimari korumanın ötesinde, sosyal ve kültürel koruma anlayışı yapıların ortadan kaybolmasını tetiklemekte.
3. Yabancı ülkelerde gerçekleştirilen yeniden kullanım uygulamalarında genellikle çağdaş eklerin daha ağırlıklı olarak kullanıldığını izledim ve bu yöntemi yapıyı özgün haline döndürmeye çalışan pasif mimari uygulamalara göre hem kuramsal hem de yapı üzerinden okunabilirlik vb. özellikler açısından daha doğru buluyorum.
4. yabancı ülkelerde yeni işlev coğunlukla araçtır, yapının yaşatılması amaçtır.
5. İnsanlar daha bilinçli ve donanımlı. Bu nedenle yapıları daha iyi korunuyor.
6. İyi örnekler olduğu gibi kötü örnekler de var
7. italya üzerinden konuşursak yeniden kullanım konusunun bir tercihten öte gereklilik olduğunu görebiliriz. mevcut yapıların bakılması kullanıcıların görevi halinde. bu nedenle tarihi değeri olan bir yapının uzun yıllar boş kalması söz konusu olmuyor ve fonksyon da çok kolay değişmiyor. kent merkezleri yüzyıllardır var olan ve aslında pek de değişmeyen (konut, ofis, okul, alışveriş) fonksyonları yapıları ile birlikte sürdürüyor. kentlerin yeni ihtiyaçları da şehir dışında (ancak istanbul gibi değil, kentlerin ve nüfusların boyutları belirli sınırların altında tutulabildiği için uydu alanlar çok büyük ulaşım sorunları ile karşı karşıya değil) karşılanıyor. bu nedenle de çağdaş mimarlık bir merkezde, geleneksel yapılar bir merkezde, sanayi ve endüstri yapıları başka bir merkezde toplanabiliyor.
8. Genel planlama ve koruma stratejilerine bağlı olarak özgün işlevlerden sosyal sürdürülebilirliği sağlayan minimum sapmalar mevcut ve en önemli unsur insan.
9. endüstriyel mirasların birer müze ve yaşayan yapılar konut ticaret kültür vs olarak kullanılmaları iyi gözüküyor
10. Doğru işlevlendirme, görsel bütünlük ve bölgenin kültürel dokusunun korunmasının önemli olduğunu düşünüyorum.
11. sanırım biliyorsun...

12. Avrupada bu konuda yapilan projeler ve yaklasimlar bize gore cok daha ileridedir. Ancak bu tur projelerin saglanan kaynaklarla da ilgili oldugu unutulmamalidir.
13. Müdahalelerinde daha cesur ve çağdaş olduklarını ve uygulamalarının duyarlı ve nitelikli olduğunu düşünüyorum.
14. Çok sayıda.

---

8. Yapıya ait bilgiler
1. karaköy'de apartman (ismi bilinmiyor)
2. Sultanahmet Cezaevi
3. İSKİ Cendere Su Pompa İstasyonu
4. Gevher Sultan Medresesi
5. Gevher Nesibe Sultan Tıp Medresesi ve Darüşşifası
6. Bomonti Bira Fabrikası
7. Haralambos Konağı (nevşehir - mustafapaşa)
8. Sivas Gök Medrese
9. Adile Sultan Sarayı
10. Kayseri- incesi, Karamustafa Paşa Külliyesi (kervansaray-medrese -hamam)
8.2.yapım tarihi
1. 1910-1914 ancak tam tarihi bilinmiyor
2. 1901
3. 1204-1206
4. 1902
5. 1982
6. 1271
7. 19.yy
8.3.Yeni kullanım
1. konut
2. Otel
3. Su Kültürü Müzesi
4. Araştırma Merkezi ve müze
5. 5 yıldızlı otel ve kongre merkezi
6. Kapadokya Meslek Yüksekokulu Rektörlük Binası
7. müze
8. Kongre ve Eğitim Merkezi
9. Kervansaray –kafe-çay bahçesi
medrese –kiralik dükkanlar (arzuhalci, muhasebe, muayenehane…..vb)
hamam- sergi salonu

EK N: 19. YÜZYILDA KASTAMONU EYALETİ SINIRLARINDA BULUNMUŞ GEZGİNLERİN YAYINLARINDA BAHSETTİKLERİ YERLEŞİMLER

(Bu çalışma için Amaserah, Amastra, Bithynia, Castambol, Changri, Cherkess (Antoniopolis), Eregli (Heraclea Pontica), Iskelib, Pontus, Kastamuni, Paphlagonia, Pontus, Sinope, Bithynia başlıkları, "Voyages And Travels", Catalogues of the Gennadius Library isimli 2 ciltlik kaynak incelenerek hazırlanmıştır. Bu gezginlerin bir bölümünün isimleri ve gezdikleri alanlara ait özet bilgi aşağıda verilmiştir.)

JAMES DALLAWAY (1797): *Constantinople, Eregli, Brussa, Mt. Olympus, Smyrna, Ephesus, Miletus, Samos, Teos, Chios, Pergamum, Mitylene, the Troad, Burnabashi, Chanak, Tenedos.*

J.B. LECHEVALIER (1800): Voyage de la Propontide et du Pont-Euxin, avec la carte générale de ces deux mers, la description topographique de leurs rivages, le tableau des moeurs, des usages et du commerce des peuples qui les habitent, la carte paticulière de la plaine de Brousse en Bithynie, celle du Bosphore de Thrace, et celle de Constantinople accompagnée de la description des monumens anciens et modernes de cette capitale.

M AMÉDÉE JAUBERT (1805-1806)***:*** *Constantinople to Trebizond'a kadar denizden, Erzerum, Bayazid, Kurdistan, Van, Khoi, Tavris, Ardebil, Sultanieh, Kasbin, Teheran; Trebizond'a dönüş, Sinope, Amastra, Philios, Eregli, deniz yoluyla Constantinople.*

J. M. TANCOIGNE (1807-1809): *Constantinople to Ismit (Nicomedia), Nicaea, Angora, Tokat, Karahissar, Erzerum, Khoi, Tavris, Turkman, Sultanieh, Teheran. Return via Kotchik, Baiboud, to Trebizond; Samsun, Sinope, Constantinople, Rustchuk, Bucharest, Tarnopol, Lvov (Lemberg).*

Colonel ROTTIERS (1818): *Tiflis, Gori, Kotais, Poti, Batum, Trebizond dan Samsun'a; Amasia, Tokat, Castambol, Sinope; deniz yoluyla Amastra, Eregli, Scutari, Pera and Varna.*

Lieut-Colonel STUART (1835): *Trieste, Greece: Corinth, Pireaus, Athens, Sunium, Constantinople, Sinope, Trebizond, Mt. Ararat, Urumia, Tabriz, Trebizond, Odessa, Warsaw, Hamburg.*

WILLIAM J. HAMILTON (1835-1837): *Cilt I: Corfu, Cefalonia, Vathy (Ithaca), Patras, Sicyon, Acrocorinth, Athens (Theseum, Stoa Poecile, Acropolis), Piraeus, Smyrna, Sipylus, Nov.-Dec. Constantinople, Brussa, Hamamli, Azani, Suleimanli, Kula, Katakekaumene, Started for Trebizond, Erzerum, Kars, Ani, return from Trebizond along the S. Shore of the Black Sea, Samsun, Sinope, Niksar, Tokat, Amasia, Karahissar, Bogazkeui, Angora, Antioch of Pisidia, Sagalassus, Buldur, Colossae, Laodicaea, Denizli, Smyrna.*

Cilt. II: Smyrna; Erythrae, Teos, Ephesus, Budrum (Halicarnassus), Rhodes, Lindos, Kameiros, Syme, Smyrna, Constantinople, Cyzicus, Ancyra, Konia Caesarea, Nyssa, Mt. Argaeus, Taurus, Sardis, Cassaba.

EUGÉNE BORÉ (1837-1840): *From Trieste to Syra, Constantinople, Uskub, Heraclea, Amasia, Erzerum, Tabriz, Teheran.*

WILLIAM AINSWORTH, (1838): *Ereğli, (Heraclea Pontica), Asia Minor*

WILLIAM FRANCIS AINSWORTH (1838-1839): *Cilt I: Pera, Scutari, Ismit, Heraclea Pontica, Tium, Amaserah, Kastamuni, Pompeiopolis, Osmanjik, Changri, Angora, great salt lake, Garsabora, Caesarea, Melitene, the Taurus, Samosata, Diarbekir.*

Cilt II: Up the Euphrates, Sivas, Tokat, Amasia, Samsun ,Constantinople. Isnik, Eskisehir, Konia, Cilician, Gates, Adana, Antioch, Edessa (Urfah), Mosul, Nineveh, Urumia, Tigranocerta, Erzerum, Trebizond

Von A. GRISEBACH, Dr. Med... Göttingen (1839):. *Constantinopole, Bithynia, Thrace, Aenos, Athos, Chalcidice, Salonica, Macedonia, Albania.*

Von A. D. MORDTMANN (1850-1859): *Kuzeybatı Asia Minor, Pontus, Cappadocia, Mysia, kuzeydoğut Asia Minor, Brussa to the Dardanelles, Brussa to the Black Sea, Trebizond overland to Scutari.*

Mme la Princesse de BELGIOJOSO. (1852-1853): *Tcherkess (Antoniopolis), Angora, Caesarea, the Taurus, Adana, Antioch, Lataika, Tripoli, Jerusalem, Nablus, Nazareth, Tiberias, Damascus, Baalbek, Lebanon, Homs, Aleppo, Tarsus, Konia ve geri dönüş.*

JAMES HENRY SKENE (tarihsiz, yayınlanma tarihi 1853): *Bosphorus, Bithynia kıyıları, Pontus ve Paphlagonia; Armenia, Pontus, Galatia ve Cappadocia, Phrygia, ve Troad.*

COSPATRICK BAILLIE HAMILTON (1855&1856): *görünümler; Souchoum Kaleh, Batum, Bosphorus, St. Sophia (Trebizond), Sinope, Garuna Pass (Corfu), Kapsali (Cerigo), Acropolis (Athens), Valetta.*

MONTAGUE O'REILLY (1856): *Karadeniz ve Boğaziçi'ne ait suluboya çizimler ve notlar*

M J.D. BOIS-ROBBERT, J. B. *Arnout* et *Carey* (1856): *Athens, Alexandria, Cairo, Smyrna, Constantinople, Sinope, Trebizond, Kertch, Sea of Azov, Crimea, Varna, Kustendje, Bucharest.*

M de MARCELLUS (1859): *Cilt 1: Propontis, Bithynia, Brussa.*

Cilt 2: Aegina, Euboea, Imbros, diğer Ege Adaları.

B. EASTWICK (1860): *Marseilles, Athens, Constantinople, Sinope, Trebizond, Sultanieh, Teheran; Kazvin, Kharzan, Resht, Ashuradah on the Caspian, Astarabad, Ferahabad; Khorasan, Naishapur, Meshed.*

JAMES BRYCE (1876): *Nijni Novgorod, the Volga, Kazan, Saratov, the Sea of Azov to the Caucasus; Piatigorsk, Vladikavaz, Darial Pass, Tiflis; the Kur Valley, Goktcha Lake, Erivan, the Araxes, Ararat çevresi, Artaxata; Tiflis to Gori, Uphlis Tzikhé, Mingrelia; Batum, Trebizond, Samsun, Sinope, Constantinople.*

HENRY FANSHAWE TOZER (1879): *Constantinople, Sinope, Samsun, Amasia, Kaisarieh (Caesarea), Mt. Argaeus çevresi (Boghaz-Keui); Urgub, Sivas, Delik Tasch, Mezireh, Kharput, the Kurds, Mush, Bitlis, Lake Van, Akhlat, Erzerum, Baiburt, Sumelas manastırı, Trebizond, deniz yoluyla dönüş Constantinople*

H. OUVRÉ (1896): *Constantinopole'dan Bithynia üzerinden demiryolu ile Eskisehir'e; Sidi-el-Ghâzy, Karahissar, Dineir, Sandikly, Kutahya.*

J. G. C. ANDERSON (1899): *Iskelib, Amasia, Tavium, Euagina, Sebastopolis, Sebasteia, Zela, Samsun, Amisus, Tokat, Neocaesarea, Laodicea to the Halys.*

FRANZ CUMONT ve EUGÉNE CUMONT (1900): *Samsun (Amisos), Kavsa, Neoclaudiopolis, Amasia, Zileh, Sebastopolis, Sivas (Sebasteia), Tokat (Dazimon), Comane, Niksar (Neocaesarea), Karahissar (Colonia), Nicopolis of Armenia, Eriza, Satala, Trapezus.*

G. C. ANDERSON, FRANZ CUMONT, HENRI GREGOIRE (1910): *Iskelib*

EK O: 19. YÜZYILDA KASTAMONU EYALETİ SINIRLARINDA BULUNMUŞ GEZGİNLERİN YAYIN KAYNAKÇALARI

John W. Parker, "Travels and researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia, by WILLIAM FRANCIS AINSWORTH", London, 1842. 2 cilt.

"Voyage en Arménie et en Perse, fait dans les annes 1805 et 1806, par M AMÉDÉE JAUBERT..."Accompagné d'une carte des pays compris entre Constantinopole et Téhéran, dressée par M le chef d'escadron *Lapie*, suivi d'une notice sur le Ghilan et le Mazenderan, par M le Colonel *Trezel*; et orné de planches lithographiées... Paris, chez Pélicier, et Nepveu, 1821.

Chez H. Tarlier, **"**Itinéraire de Tiflis à Constantinopole. Par le Colonel ROTTIERS."..
Bruxells, 1829.

Von A. GRISEBACH, Dr. Med... Göttingen, "Reise durch Rumelien und nach Bursa im Jahre 1839" Vandenhoeck un Ruprecht, 1841. 2 cilt.

Richard Bentley, "Anadol, the last home of the faithful." By the author of *The frontier lands of the Christian and the Turk.* [JAMES HENRY SKENE]. London, 1853

Jacques Lecoffre et Cie., "Episodes littéraries en Orient, par M de MARCELLUS..", Paris, 1859. 2 cilt.

Plon, "Un mois en Phrygie, par H. OUVRÉ...", Paris, 1896.

Hans Lafaire, "Anatolien: Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien (1850-1859). Von A. D. MORDTMANN...", Hannover, 1925.

MONTAGUE O'REILLY, R. N. London, Day & Son, 1856.

Michel Lévy Frères, "Asie Mineure et Syrie: souvenirs de voyages. Par Mme la Princesse de BELGIOJOSO". Paris, 1858.

"Notes on a journey from Constantinople, by Heraclea, to Angora, in the autumn of 1838. By WILLIAM AINSWORTH", *Journal of the Royal Geographic Society*, London, vol.9, pt.2, 1839, pp.216-276

Olivier-Fulgence, "Correspondence et mémories d'un voyageur en Orient, par EUGÉNE BORÉ", Paris, , 1840. 2 cilt.

Studia Pontica. I. "A Journey of exploration in Pontus. By J. G. C. ANDERSON", Bruxelles, 1903.

Studia Pontica. II. "Voyage d'exploration archéologique dans le Pont et la petite Arménie, par FRANZ CUMONT... et EUGÉNE CUMONT..", Bruxelles, Polleunis et Ceuterick, 1906

Studia Pontica. III. (Recueil des inscriptions grecques et latines du Pont et de l'Arménie). [Par J. G. C. ANDERSON, FRANZ CUMONT, et HENRI GREGOIRE]. Bruxelles, 1910.

Nepveu, "Lettres sur la Perse et la Turquie d'Asie. Par J. M. TANCOIGNE..." Paris, 1819. 2 cilt

John Murray, "Research in Asia Minor, Pontus and Armenia, with some account of their antiquities and geology. By WILLIAM J. HAMILTON ", London, 1842. 2 cilt.

Richard Bentley, “Journal of a residence in northern Persia and the adjacent provinces of Turkey. By Lieut-Colonel STUART”, London, 1854

A. Courcier, “Nil et Danube: souvenirs d’un touriste; Egypte, Turquie, Crimée, Provinces-Danubiennes. Par M J.D. BOIS-ROBBERT.” par J. B. *Arnout* et *Carey*. Paris, 1856.

Edward B. Eastwick, “Journal of a diplomate’s three years’ residence in Persia. By EDWARD B. EASTWICK”, London, Smith, Elder and Co., 1864. 2 cilt

James Bryce, “Transcaucasia and Ararat: being notes of a vacation tour in the Autumn of 1876. By JAMES BRYCE”, London, Macmillan and Co., 1877.

Henry FanshaweTozer, “Turkish Armania and eastern Asia Minor. By the Rev. HENRY FANSHAWE TOZER”, London, Longmans, Green, and Co., 1881.

Cospatrick Baillie Hamilton, “A series of twelve views in the Meditarrenean, Grecian Archipelago, Bosphorus, and the Black Sea, from sketches made during tour in 1855 & 1856, by MRS. COSPATRICK BAILLIE HAMILTON”, London, Day & Son, 1857.

J.B. Lechevalier, “Voyage de la Propontide et du Pont-Euxin, avec la carte générale de ces deux mers, la description topographique de leurs rivages, le tableau des moeurs, des usages et du commerce des peuples qui les habitent, la carte paticulière de la plaine de Brousse en Bithynie, celle du Bosphore de Thrace, et celle de Constantinople accompagnée de la description des monumens anciens et modernes de cette capitale. Par J.B. LECHEVALIER”, Paris, Dentu, 1800, 2 cilt.

James Dallaway, “Constantinople ancient and modern, with excursions to the shores and islands of the Archipelago and to the Troad. By JAMES DALLAWAY”, London, T. Bensley, 1797.

EK P: 19. YÜZYIL KASTAMONU HARİTALARI KAYNAKÇASI

(Yayınlar kronolojik olarak sıralanmıştır.)

Birken, Andreas, "Vorderer Orient : Der imperialismus im 19. jahrhundert [karte] / Andreas Birken ; kartograph Robert Meyer, Wolfgang Denk", Wiesbaden : Dr. Ludwig Reichert verlag, 1977.

Osmanlı ordusunun 1897 tarihindeki savaşta, çeşitli tarihlerde durumunu gösteren 21 adet harita. [y.y., t.y.].

Kiepert, Heinrich, "General-karte von der Europaischen Türkei: in vier blattern mit text / von Heinrich Kiepert", Berlin: Dietrich Reimer, 1872.

Birken, Andreas, "Osmanisches Reich : Die provinzverwaltung am ende des 19. jahrhunderts [karte]/Andreas Birken; kartograph Robert Meyer, Wolfgang Denk", Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert verlag, 1979.

Zannoni, Rizzi, "Carte de la partie septentrionale de l' Empire Otoman….", Vignon, Paris, 1801

Pinkerton, "Turkey in Europe", Cadell and Davies Strand, London, 1814

Arrowsmith, A., "Map of Greece and adjacent countries with ancient and modern names…..", London, 1824

Johnston, "War map of Turkey in Europe with latest divisions and railways", W. and A.K. Johnston, Edinburgh; London, 1897

Lapie, P., "Carte de l'Empire Ottoman en Europe, en Asie et en Afrique, avec les pays limitrophes, dressée par le chevalier Lapie [map] / Gravée et publiée par J.A. Orgiazzi", Paris, 1822.

John Murray (Firm), "Handbook for travellers in Turkey: describing Constantinople, European Turkey, Asia Minor, Armenia, and Mesopotamia ...", London : J. Murray; vd., 1854.

John Murray (Firm), "Handbook for travellers in Asia Minor, Transcaucasia, Persia, etc. / edited by Major-General Sir Charles Wilson.", London : J. Murray, 1895.

Broughton, John Cam Hobhouse, "A journey through Albania, and other provinces of Turkey in Europe and Asia, to Constantinople, during the years 1809 and 1810 / by J.C. Hobhouse" Philadelphia : M. Carey and son, 1817, 3.cilt.

Walpole, Robert, "Travels in various countries of the East : being a continuation of Memoirs relating to European and Asiatic Turkey, &c. / edited by the Rev. Robert Walpole", M.A., London : Longman,Hurst, Rees, Orme, and Brown, 1820.

Leake, William Martin, "Journal of a tour in Asia Minor : with comparative remarks on the ancient and modern geography of that country ", London : J. Murray, 1824.

Chandler, Richard, "Travels in Asia Minor and Greece", ed. Nicholas Revett, Oxford : Clarendon press, 1825.2 cilt.

Arundell, Francis Vyvyan Jago, "A visit to the seven churches of Asia", London : J. Rodwell, 1828.

Arundell, Francis Vyvyan Jago, “Discoveries in Asia Minor”, London : R. Bentley, 1834. 2 cilt

Laborde, Léon Emmanuel Simon Joseph, “Voyage de l'Asie Mineure / par A. de Laborde, Becker, Hall, et L. de Laborde.”, Paris : Firmin Didot, 1838.

Fellows, Charles, “A journal written during an excursion in Asia Minor “, London : J. Murray, 1839.

Texier, Charles Félix Marie, “Description de l'Asie Mineure : faite par ordre du gouvernement français de 1833 à 1837, et publiée par le Ministère de l'instruction publique ... Beaux-arts, monuments historiques, plans et topographie des cités antiques / Par Charles Texier.”, Paris : Typ. de Firmin Didot frères, 1839-49. 3 cilt.

Le Bas, Philippe, “Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure : fait par ordre du gouvernement français pendant les années 1843 et 1844 / et publieé sous les auspices du Ministère de l'instruction publique par Philippe Le Bas ; avec la coopération d'Eugène Landron.”, Paris : Firmin-Didot frères, fils et cie, 1853-1870. 4 cilt.

Barth, Heinrich, “Dr. H. Barth's Reise von Trapezunt durch die nördliche Hälfte Klein-Asiens nach Scutari im Herbst 1858 : mit einer Karte von A. Petermann.”, Gotha [Germany] : Justus Perthes, (Engelhard-Reyher'sche Hofbuchdruckerei), 1860

Newton, Charles Thomas, “Travels and discoveries in the Levant”, London : Day & Son,1865. 2 cilt.

Palgrave, William Gifford, “Essays on eastern questions / by William Gifford Palgrave”, London : Macmillan and Co., 1872.

Stevenson, Mary Esme Gwendoline, “Our ride through Asia Minor”, London : Chapman and Hall, 1881.

Texier, Charles Félix Marie, “Asie Mineure : description géographique, historique et archéologique des provinces et des villes de la Chersonnése d'Asie”, Paris : Firmin-Didot et cie, 1882.

Sterrett, John Robért Sitlington, “Preliminary report of an archaeological journey made through Asia Minor during the summer of 1884 “, Boston : Cupples, Upham, & Co., 1885.

Le Bas, Philippe, “Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure : sous la direction de Philippe Le Bas ... (1842-1844) / planches de topographie, de sculpture et d'architecture, gravées d'après les dessins de E. Landron ; publiées et commentées par Salomon Reinach.”, Paris : Firmin-Didot, 1888.

Hogarth, D. G. (David George), “Modern and ancient roads in eastern Asia Minor / by D. G. Hogarth and J. A. R. Munro”, London : Royal Geographical Society, Supplementary papers, v. 3, 1893.

Macmillan, “Guide to Greece : the Archipelago, Constantinople, the coasts of Asia Minor, Crete and Cyprus ; with thirteen maps and thirty-three plans”, London : Macmillan and Co., Ltd., 1910.

Townshend, Arthur FitzHenry, “A military consul in Turkey : the experiences & impressions of a British representative in Asia Minor”, London : Seeley, 1910.

Leonhard, Richard, “Paphlagonia : reisen und forschungen im Nördlichen Kleinasien”, Berlin : D. Reimer (E. Vohsen), 1915.

Childs, W. J., “Across Asia Minor on foot”, Edinburgh ; London : W. Blackwood, 1917.

Robert, Louis, “Villes d'Asie Mineure : études de géographie antique”, Paris : E. de Boccard, 1935.

Ximénez, Saturnino, “L'Asie Mineure en ruines / avec une préface [de] M. B. Haussoullier”, Paris, Plon-Nourrit et cie, [c1925]

Lloyd, Seton., “Ancient Turkey: a traveller's history of Anatolia”, Berkeley: University of California Press, 1989.

Freely, John, “Classical Turkey ”, London ; New York: Penguin, 1991.

Schiffer, Reinhold., “Oriental panorama: British travellers in 19th century Turkey ”, Amsterdam; Atlanta, Ga. : Rodopi, 1999.

Schmidt, Jan, “The joys of philology: studies in Ottoman literature, history, and orientalism (1500-1923)”, Istanbul: Isis Press, c2002. 2.cilt

Tournefort, Joseph Pitton de, “A voyage into the Levant ... : Containing the ancient and modern state of the islands of the Archipelago ; as also of Constantinople, the coasts of the Black Sea, Armenia, Georgia, the frontiers of Persia, and Asia Minor “, London : Printed for D. Midwinter, 1741.

Armstrong, T. B., “Journal of travels in the seat of war, during the last two campaigns of Russia and Turkey; intended as an itinearary through the south of Russia, the Crimea, Georgia, and through Persia, Koordistan, and Asia Minor, to Constantinople.”, London, A. Seguin, 1831.

Ek R: KAMU YAPILARI (MEBANİ-İ EMİRİYE) İLE İLGİLİ BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ'NDE BULUNAN BELGELER

Çizelge R.01: BOA'da bulunan ilgili belgeler

Belge Tarihi	Dosya numarası	Gömlek numarası	Fon kodu	Belgenin kısa açıklaması
Tarih: 20/Ş /1333 (Hicrî)– 03/Temmuz/1915 (Miladi)	Dosya No:15	Gömlek No:12	Fon Kodu: DH.EUM .VRK.	Askerî mekanlardan başka mebanî-i emiriye, karakollar ve buna benzer binalara asılacak bayrakların, birlik sağlanması için, istenilen şekilde olması gerektiği.
Tarih: 03/S /1333 (Hicrî) – 21/Aralık/1914 (Miladi)	Dosya No:18	Gömlek No:72	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.M...	Vilayetlerde bulunan ibtidai mektep binalarıyla diğer Sıhhiye Nafia ve Ziraiye müesseselerinin ve bunlara bağlı akaratın tekalif-i emiriye ve rüsum-ı belediyeye tabi olup olmadığı.
Tarih: 21/B /1277 (Hicrî)- 02/Şubat/1861 (Miladi)	Dosya No:452	Gömlek No:44	Fon Kodu: A.}MKT. UM..	Emlak ve arazinin bahaları layığı bulundukdan sonra ferağı kanunname hükmünden olduğundan bu usule riayet etmemiş olan alacaklıların arazi-i emiriyyeyi cebren füruht ettirmemeleri.
Tarih: 27/C /1304 (Hicrî) – 23/Mart/1887 (Miladi)	Dosya No:1406	Gömlek No:64	Fon Kodu: DH.MKT .	Trabzon'un Zeytinlik semtinde azınlık çocuklarına eğitim veren mektebin yeterli olmadığından meydan-ı şarki taraflarında yeniden mektep tesisi için izin istenen arazinin vakıf mı, emlak-i emiriyye mi yoksa emlak-ı memlukiyye mi olduğu hususunda araştırma yapılıp sonucun bildirilmesi.
Tarih: 17/Ra/1336 (Hicrî) – 31/Aralık/1917 (Miladi)	Dosya No:32	Gömlek No:31	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.M...	Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Kalemi'ne mahsus devam cetveli.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 15/M /1332 (Hicrî) – 14/Aralık/1913 (Miladi)	Dosya No:72	Gömlek No:23	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Memalik-i Mahruse dahilindeki hapishane ve tevkifhanelerin İdare-i dahiliyelerine ait nizamnamenin ta'dil ve tahsis edilerek yeni bir layiha tanzimi ile görevlendirilen komisyon üyelerinden Adliye Nezareti Umur-ı Cezaiye Müdürü, Dahiliye Nezareti Hukuk Müşaviri ve Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi Müdürü'ne tebligat-ı lazimenin ifa edilmesi
Tarih: 06/N /1329 (Hicrî) – 31/Ağustos/1911 (Miladi)	Dosya No:54	Gömlek No:4	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.M...	Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi'nin nerelerle ve hangi rakamlarla yazışma yaptığını gösterir fihrist cedvellerinin istatistik memurları için tutulan müsveddeleri.
Tarih: 27/Za/1277 (Hicrî) – 06/Ağustos/1911 (Miladi)	Dosya No:476	Gömlek No:21	Fon Kodu: A.}MKT. UM..	Emlak ve arazi-i miriye hakkında gönderilen matbu nüshaların alındığı ve icrasına itina gösterildiği.
Tarih: 29/Ca/1281 (Hicrî) – 30/Ekim/1864 (Miladi)	Dosya No:520	Gömlek No:233 71	Fon Kodu: İ..MVL.	Ebniye-i miriye ile kaldırımların tamirinde hesap üzere para verilmesine dair.
Tarih: 21/N /1338 (Hicrî) – 08/Haziran/1920 (Miladi)	Dosya No:43	Gömlek No:10	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.M...	Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi'ne ait sipariş varakası.
Tarih: 04/Ra/1336 (Hicrî) – 18/Aralık/1917 (Miladi)	Dosya No:51	Gömlek No:10	Fon Kodu: DH.EUM .5.Şb	Anadolu'daki emlak-ı emiriye çiftliklerine seyahat etmek isteyen ziraat mütehassıslarından sadece Mösyö Çimer'in Çukurova Çiftliği'ne gitmesine müsaade olunduğu.
Tarih: 29/Z /1339 (Hicrî) – 03/Eylül/1921 (Miladi)	Dosya No:118	Gömlek No:50	Fon Kodu: DH.UM VM	Darülaceze'nin muhtac-ı tamir olan müştemilatının Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi Müdüriyet-i Mühendisleri'nce hazırlanan keşf-i evvel defterinin Darülaceze Müdüriyeti'ne gönderilmesi. Keşf-i evveli yapan Mimar Rahim'e yol parası olarak beşyüz kuruşun ödendiği.
Tarih: 30/Ca/1332 (Hicrî) – 26/Nisan/1914 (Miladi)	Dosya No:12	Gömlek No:36	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.M...	Resmi bina ve daireler arasında tesis olunacak telefon hatlarının döşeme ve inşasından önce Posta, Telgraf ve Telefon Nezareti'ne bilgi verilmesi gerektiği.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: -	Dosya No:-1/-1	Gömlek No:841	Fon Kodu: TT.d...	Menteşe, Aydın, Teke, Hamid, Sultanönü sancakları gedikliyanı ile Anadolu eyaletinin çeri sürücüleri, defter katibleri, mirimiran çavuşları, serdengeçtileri, Kütahya, Hüdavendigar, Saruhan, Aydın, Bolu, Ankara, Karahisar-ı Sahib, Menteşe, Hamid, Kengiri, Teke, Karasi, Sultanönü, Kastamonu livaları mahlulatı yoklama defteri.
Tarih: 09/Z /1334 (Hicrî) – 07/Ekim/1916 (Miladi)	Dosya No:141	Gömlek No:63	Fon Kodu: DH.UMVM	Kastamonu vilayetine muavenet havalenamesi.
Tarih: 24/M /1335 (Hicrî) – 20/Kasım/1916 (Miladi)	Dosya No:142	Gömlek No:66	Fon Kodu: DH.UMVM	Trabzon'dan mülteci olarak gelen muallimlerden Hüsniye Hanım, Kastamonu Darüleytam müdür muavinliğine, Mehmed Celal Efendi Cide leyli ibtidai muallim-i saniliğine, Mustafa Efendi'de İnebolu Ecevit mevkii ibtidai muallimliklerine tayin edildikleri.
Tarih: 01/Z /1279 (Hicrî) – 20/Mayıs/1863 (Miladi)	Dosya No:264	Gömlek No:12	Fon Kodu: A.}MKT.MHM.	Çırağan Sarayı inşaatı için Bolu'dan kereste nakli.
Tarih: 21/S /1308 (Hicrî)– 06/Ekim/1890 (Miladi)	Dosya No:1195	Gömlek No:93522	Fon Kodu: İ..DH..	İnebolu Limanı'nın inşaatı hakkında Kastamonu valisinin tahriratı.
Tarih: 21/Ş /1276 (Hicrî) – 14/Mart/1860 (Miladi)	Dosya No:430	Gömlek No:18894	Fon Kodu: İ..MVL.	Kastamonu'da Araç kazasına bağlı vakıf köyler ahalisinin yaylak vergisinden istisna tutulmalarına dair.
Tarih: 18/L /1304 (Hicrî)- 10/Temmuz/1887 (Miladi)	Dosya No: 1431	Gömlek No:14	Fon Kodu: DH.MKT.	Kastamonu vilayetinde, Bolu sancağına tabi olarak Hamidiye isimli bir kaza teşkiliyle, kaymakamlığına İsmail Hakkı Bey'in tayini.
Tarih: 04/Ş /1304 (Hicrî) – 28/Nisan/1887 (Miladi)	Dosya No: 1416	Gömlek No:60	Fon Kodu: DH.MKT.	İzmit'den Ankara'ya inşa olunan büyük yolun bu yıl tamamlanabilmesi için Ankara ve Kastamonu'dan üçer kaza amelesinin yol inşasında bulunacağı.
Tarih: 03/B /1304 (Hicrî) – 28/Mart/1887 (Miladi)	Dosya No: 1407	Gömlek No:130	Fon Kodu: DH.MKT.	Karacaviran nahiyesinin Çerkeş kazasıyla irtibatının kesilerek Kengiri'ye bağlanmasına dair yöre muhtarları talebinin Kastamonu Vilayeti'ne bildirilmesi.
Tarih: 28/C /1304(Hicrî)– 24/Mart/1887M.	Dosya No: 1406	Gömlek No:88	Fon Kodu: DH.MKT	Kastamonu vilayetince talep edilen sicill-i esas defterlerinin gönderildiği.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 27/Ca/1304 (Hicrî) – 21/Şubat/1887 (Miladi)	Dosya No:1400	Gömlek No:104	Fon Kodu: DH.MKT.	Kastamonu Vilayeti Muhacirin komisyonundaki hüsn-i hizmetinden ötürü nakibüleşraf kaymakamı İbrahim Zühdü Efendi'nin taltifinin istendiği.
Tarih: 27/R /1304 (Hicrî) – 23/Ocak/1887 (Miladi)	Dosya No:1394	Gömlek No:42	Fon Kodu: DH.MKT.	İnebolu kazasında inşası kararlaştırılan yolda işlemeleri için civar köylerdeki ahalinin tazyik edildiği hakkında Saltanat-ı Seniyye kayıkçılarıyla Istabl-i Amire hademelerinin adaletlerinin muhafazası talebinin Kastamonu Vilayeti'ne bildirilmesi.
Tarih: 09/S /1300 (Hicrî) – 20/Aralık/1882 (Miladi)	Dosya No:870	Gömlek No:69551	Fon Kodu: İ..DH..	Abdurrahman Paşa'nın Kastamonu ve Sırrı Paşa'nın Trabzon Valiliklerine dair.
Tarih: 19/S /1299 (Hicrî) – 10/Ocak/1882 (Miladi)	Dosya No:843	Gömlek No:67752	Fon Kodu: İ..DH..	Edirne, Selanik, Trabzon, Sivas ve Kastamonu valiliklerine dair.
Tarih: 06/M /1299 (Hicrî) – 28/Kasım/1882 (Miladi)	Dosya No:842	Gömlek No:67681	Fon Kodu: İ..DH..	Burdur ve Kastamonu ticaret mahkemeleri riyasetlerine dair.
Tarih: 13/C /1298 (Hicrî) – 13/Mayıs/1881 (Miladi)	Dosya No:829	Gömlek No:66760	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu vilayeti dahilindeki Çerkeş Kaymakamlığı'na dair.
Tarih: 01/Z /1295 (Hicrî) – 26/Kasım/1878 (Miladi)	Dosya No:42	Gömlek No:2248	Fon Kodu: İ..ŞD..	Sahum ve Rumeli taraflarından Kastamonu'ya gönderilen muhacirinin masraflarının tesviyesi.
Tarih: 11/Za/1295 (Hicrî)-06/Kasım/1878 (Miladi)	Dosya No:776	Gömlek No:63112	Fon Kodu: İ..DH..	Ankara ve Kastamonu Valilikleri.
Tarih: 14/N /1293 (Hicrî)-03/Ekim/1876 (Miladi)	Dosya No:731	Gömlek No:50984	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu sancağı ve Zağferanbolu kazası vukuat kitabetleri maaşları.
Tarih: 17/B /1293 (Hicrî) – 08/Ağustos/1876 (Miladi)	Dosya No:728	Gömlek No:50750	Fon Kodu: İ..DH..	Kengiri, Kastamonu vesair sancakların mutasarrıflıklarına dair.
Tarih: 01/Ş /1290 (Hicrî) – 24/Eylül/1873 (Miladi)	Dosya No:47	Gömlek No:2012	Fon Kodu: İ..MMS.	Kastamonu dahilinde bulunan krom madenini işletmek üzere Mültezim Mehmed Mazhar Efendi ile ortaklarına imtiyaz verilmesi.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 23/Ş /1277 (Hicrî) – 6/Mart/1861 (Miladi)	Dosya No:459	Gömlek No:86	Fon Kodu: A.}MKT. UM..	Muhakeme için Dersaadet'te bulunan Kastamonu Sergerdesi İbrahim Efendi'nin bazı zimmetlerinin tebeyyün ettiği.
Tarih: 18/B /1277 (Hicrî) – 30/Ocak/1861 (Miladi)	Dosya No:442	Gömlek No:19651	Fon Kodu: İ..MVL.	Kastamonu Mutasarrıfı Ramiz Paşa'nın zimmetine dair.
Tarih: 19/R /1291 (Hicrî) – 05/Haziran/1874 (Miladi)	Dosya No:49	Gömlek No:2103	Fon Kodu: İ..MMS.	Naşid Paşa'nın Kastamonu Valiliği'ne tayini.
Tarih: 08/C /1290 (Hicrî) – 03/Ağustos/1873 (Miladi)	Dosya No:671	Gömlek No:46716	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu Valiliği maaşının zammına dair.
Tarih: 06/C /1290 (Hicrî) – 01/Ağustos/1873 (Miladi)	Dosya No:671	Gömlek No:46702	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu Valiliğine Ali Paşa'nın tayini.
Tarih: 14/Ca/1290 (Hicrî) – 10/Temmuz/1873 (Miladi)	Dosya No:669	Gömlek No:46617	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu Valiliği'nin Rauf Paşa'ya tevcihi.
Tarih: 10/R /1290 (Hicrî) – 07/Haziran/1873 (Miladi)	Dosya No:669	Gömlek No:46561	Fon Kodu: İ..DH..	Sadr-ı Esbak Mahmut Paşa'nın Kastamonu Valiliğine dair.
Tarih: 13/Ra/1290 (Hicrî) – 11/Mayıs/1873 (Miladi)	Dosya No:666	Gömlek No:46396	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu Valiliği'nin Emin Paşa'ya tevcihi.
Tarih: 08/Ra/1290 (Hicrî) – 06/Mayıs/1873 (Miladi)	Dosya No:666	Gömlek No:46384	Fon Kodu: İ..DH..	Trabzon ve Kastamonu valiliklerinin Asım ve Nusret Paşalara tevcihi.
Tarih: 15/Za/1289 (Hicrî) – 14/Ocak/1873 (Miladi)	Dosya No:45	Gömlek No:1885	Fon Kodu: İ..MMS.	Vefat eden Kastamonu Valisi Pertev Paşa'nın yerine Bosna Valisi Asım Paşa'nın tayini.
Tarih: 13/Ra/1289 (Hicrî) – 21/Mayıs/1872 (Miladi)	Dosya No:650	Gömlek No:45232	Fon Kodu: İ..DH..	Çankırı, Bolu ve Kastamonu'ya bazı varidat-ı rusumiye vesairenin ihalesi.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 08/Ca/1264 (Hicrî) – 12/Nisan/1848 (Miladi)	Dosya No:119	Gömlek No:2950	Fon Kodu: İ..MVL.	Kastamonu sancağı vergisinin tadil ve tesviyesine dair tezkire.
Tarih: 27/Z /1263 (Hicrî) – 06/Aralık/1847 (Miladi)	Dosya No:110	Gömlek No:2525	Fon Kodu: İ..MVL.	Kastamonu'da Şaban-ı Veli'nin hankah, türbe ve camii ile civarında bulunan hanelerin tamir masrafının ödenmesi.
Tarih: 01/Ş /1263 (Hicrî) – 15/Temmuz/1847 (Miladi)	Dosya No:101	Gömlek No:2200	Fon Kodu: İ..MVL.	Sayda ve Kastamonu valilerinin değiştirilmesi istizanı.
Tarih: 27/S /1263 (Hicrî) – 14/Şubat/1847 (Miladi)	Dosya No:89	Gömlek No:1819	Fon Kodu: İ..MVL.	Kastamonu mutasarrıfının 1262 senesi aşar ve rüsumu varidatının müzayedesi için Sinob'a gitmesi.
Tarih: 05/Za/1260 (Hicrî) – 16/Kasım/1844 (Miladi)	Dosya No:60	Gömlek No:1138	Fon Kodu: İ..MVL.	Bosna sakinlerinden olup Kastamonu'ya sürülen şahısların affı.
Tarih: 26/N /1329 (Hicrî) – 20/Eylül/1911 (Miladi)	Dosya No:69	Gömlek No:43	Fon Kodu: DH.EUM .THR.	Cezair-i Bahr-i Sefid, Hüdavendigar, Sivas, Kastamonu ve Edirne vilayetlerinden gelerek Dersaadet Polis Mektebi'nde tahsil görüp mezun olan memurinin künye ve derecelerini gösterir cedvelin takdim kılındığı.
Tarih: 14/Za/1335 (Hicrî) – 01/Eylül/1917 (Miladi)	Dosya No:42	Gömlek No:28	Fon Kodu: DH.EUM .5.Şb	Dersaadet'ten Kastamonu'ya sürülen Credit Lyonnais Bankası memurlarından İtalya tebealı Antuan Livadari'nin Dersaadet'e celbi için Beyoğlu'nda oturan zevcesinin talebi.
Tarih: 14/S /1334 (Hicrî) – 22/Aralık/1915 (Miladi)	Dosya No:134	Gömlek No:64	Fon Kodu: DH.UM VM	Ankara, Edirne, Beyrut, Kastamonu vilayat ve Kütahya, İzmit livalarından umur-ı mahalliye-i vilayat tevdi olunan para.
Tarih: 25/B /1333 (Hicrî) – 08/Haziran/1915 (Miladi)	Dosya No:131	Gömlek No:38	Fon Kodu: DH.UM VM	Kastamonu vilayetinde istihdam edilen nafia başkatibi ile merkez ve livadaki nafia dairesi odacılarının maaşlarının sureti tesviyesi.
Tarih: 30/Ra/1331 (Hicrî) – 09/Mart/1913 (Miladi)	Dosya No:87	Gömlek No:64	Fon Kodu: DH.EUM .THR.	Kastamonu liva ve kazalarındaki polis kadrosuyla genel nüfusu ve komiserlerin efrada nisbeten adedini gösterir cedvelin takdim kılındığı.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 14/Ca/1304 (Hicrî) – 08/Şubat/1887 (Miladi)	Dosya No:1398	Gömlek No:52	Fon Kodu: DH.MKT.	İntihalanameli tahrirat müdürü mülazımlarından Ali Cemaleddin ve Sami Efendilerin Aydın, Necib Efendi'nin Trabzon, Ahmed Hamid Efendi'nin Mamuretülaziz Tevfik Bey'in Kastamonu ve Abdullah Efendi'nin Kosova Vilayetlerinde açılacak birer liva tahrirat müdürlüklerine tayinleri.
Tarih: 07/S /1304 (Hicrî) – 05/Kasım/1886 (Miladi)	Dosya No:1376	Gömlek No:34	Fon Kodu: DH.MKT.	Düzce'nin Hendek nahiyesi tütün üreticilerine ait tütünlerin Reji anbarlarına nakledilerek kaçakçılığa meydan verilmemesinin Kastamonu Vilayeti'ne bildirilmesi.
Tarih: 06/N /1297 (Hicrî) – 12/Ağustos/1880 (Miladi)	Dosya No:812	Gömlek No:65624	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu Ticaret Mahkemesi Riyaseti'ne ve saireye dair.
Tarih: 10/Ş /1296 (Hicrî) – 30/Temmuz/1879 (Miladi)	Dosya No:789	Gömlek No:64096	Fon Kodu: İ..DH..	Erzurum, Konya ve Kastamonu bidayet mahkemeleri riyasetleri.
Tarih: 22/Z /1295 (Hicrî) – 17/Aralık/1878 (Miladi)	Dosya No:42	Gömlek No:2244	Fon Kodu: İ..ŞD..	Kastamonu vilayeti'nde elli kadar süvari zabtiyesinin muvakkaten istihdamı.
Tarih: 02/S /1293 (Hicrî) – 28/Şubat/1876 (Miladi)	Dosya No:717	Gömlek No:50114	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu vilayeti mektubçuluğu hakkında.
Tarih: 12/M /1293 (Hicrî) – 08/Şubat/1876(Miladi)	Dosya No:716	Gömlek No:50045	Fon Kodu: İ..DH..	Edirne, Haleb ve Suriye vilayetleriyle Kastamonu Mutasarrıflığı dahilinde bulunan kaza ve nevahilerin mürettebat-ı atika ve cedidelerinin muvazenesi hakkında.
Tarih: 11/S /1293 (Hicrî) – 08/Mart/1876 (Miladi)	Dosya No:718	Gömlek No:50154	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu'ya bağlı Mihran karyesindeki Hamza Bey Camii'nin su yolunun tamiri.
Tarih: 19/B /1278 (Hicrî) – 20/Ocak/1862 (Miladi)	Dosya No:534	Gömlek No:38	Fon Kodu: A.}MKT.UM..	Arabistan Ordusu için Kastamonu'dan tertib olunacak havalatının gönderilen makbuz senedleri mukabili tesviyesi.
Tarih: 23/R /1278 (Hicrî) – 28/Ekim/1861 (Miladi)	Dosya No:456	Gömlek No:20425	Fon Kodu: İ..MVL.	Kastamonu ve Karesi mutasarrıflıklarına dair.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 15/R /1290 (Hicrî) – 12/Haziran/1873 (Miladi)	Dosya No:24	Gömlek No:52	Fon Kodu: Y..EE..	Takdim ettiği arizanın ait olduğu yere verilmesi, eski sadrazam Mahmut Nedim Paşa'nın Kastamonu'ya vali olduğu ve İzmir valisinin istifa ettiğine dair Ödemiş kaymakamının yazısı.
Tarih: 25/B /1288 (Hicrî) – 10/Ekim/1871 (Miladi)	Dosya No:639	Gömlek No:44453	Fon Kodu: İ..DH..	Trablusgarb defterdarıyla Kastamonu defterdarının becayiş-i memuriyetleri.
Tarih: 02/R /1282 (Hicrî) – 25/Ağustos/1865 (Miladi)	Dosya No:30	Gömlek No:1277	Fon Kodu: İ..MMS.	Kastamonu Mutasarrıflığı'na dair.
Tarih: 27/C /1288 (Hicrî) – 13/Eylül/1871 (Miladi)	Dosya No:638	Gömlek No:44357	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu vilayetinin varidat-ı öşriyesine ve ahval-i saireye dair vilayet-i mezkureden mevrud tahriratın arzı.
Tarih: 30/Za/1278 (Hicrî) – 29/Mayıs/1862 (Miladi)	Dosya No:569	Gömlek No:69	Fon Kodu: A.}MKT. UM..	Tosya'nın Kastamonu'ya bağlandığında zuhur eden zimmet için borçlular adına ahaliden toplanan meblağın asıl borçlulardan alınması.
Tarih: 06/Za/1278 (Hicrî) – 05/Mayıs/1862 (Miladi)	Dosya No:561	Gömlek No:81	Fon Kodu: A.}MKT. UM..	Viranşehir ve Kastamonu'da Protestan milleti bulunmadığından mezarlık tahsisine gerek kalmadığı.
Tarih: 22/S /1276 (Hicrî) – 20/Eylül/1859 (Miladi)	Dosya No:422	Gömlek No:18510	Fon Kodu: İ..MVL.	Çankırı'ya bağlı Tosya kazasının Kastamonu'ya ilhakına dair.
Tarih: 06/Za/1278 (Hicrî) – 05/Mayıs/1862 (Miladi)	Dosya No:561	Gömlek No:75	Fon Kodu: A.}MKT. UM..	Koçhisar kazasının Kengiri sancağından tefriki ile Kastamonu'ya ilhakında bir mahzur olup olmadığının bildirilmesi.
Tarih: 14/M /1277 (Hicrî) – 02/Ağustos/1860 (Miladi)	Dosya No:434	Gömlek No:19179	Fon Kodu: İ..MVL.	Kastamonu sancağı dahilindeki kazalar müdürlüklerine dair.
Tarih: 12/M /1264 (Hicrî) – 20/Aralık/1847 (Miladi)	Dosya No:111	Gömlek No:2588	Fon Kodu: İ..MVL.	Kastamonu valisinin yerine gidinceye kadar kendisine vekalat eden Mal Müdürü Hüsnü Efendi'nin yaptığı masrafların ödenmesi.
Tarih: 22/M /1270 (Hicrî) – 25/Ekim/1853 (Miladi)	Dosya No:288	Gömlek No:11438	Fon Kodu: İ..MVL.	Boyabad kazası Müdürlüğü'ne Kastamonu Evkaf Müdürü Mesud Efendi'nin tayini.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 20/M /1314 (Hicrî) – 01/Temmuz/1896 (Miladi)	Dosya No:4	Gömlek No:131 4/M-2	Fon Kodu: İ..MF..	Üsküb ve Manastır Yatılı Merkez İdadileri'nde Rumca ve Bulgarca, Yanya ve Midilli Yatılı Merkez İdadileri'nde Rumca; Adana, Haleb, Diyarbakır, Erzurum, Sivas, Ankara, Kastamonu ve Konya Yatılı İdadileri'nde Ermenice ve Bağdad İdadisi'nde İngilizce ve Farsca tedris ettirilmek üzere istihdam olunacak muallimlerin maaşının suret-i tesviyesi.
Tarih: 19/Ca/1276 (Hicrî) – 14/Aralık/1859 (Miladi)	Dosya No:16	Gömlek No:686	Fon Kodu: İ..MMS.	Rumeli valiliğinin ordu müşirine ihalesi ile Hilmi Paşa'nın Edirne'ye, Ahmed Ata Bey'in Rodos'a, Ahmed Paşa'nın Sivas'a, Rıdvan Paşa'nın Yozgad'a, Yusuf Paşa'nın Harput'a, Resul Paşa'nın Hakkari'ye, Kemal Paşa'nın Kastamonu'ya, Nureddin Paşa'nın Bursa'ya ve Ahmed Bey'in de Adana'ya mutasarrıf olarak tayini.
Tarih: 05/B /1289 (Hicrî) – 08/Eylül/1872 (Miladi)	Dosya No:256	Gömlek No:152 56	Fon Kodu: İ..HR..	Tırnova, Kastamonu ve mahall-i sairede Rum, Bulgar ve Ermeni kiliseleri inşası.
Tarih: 23/R /1301 (Hicrî) – 21/Şubat/1884 (Miladi)	Dosya No:908	Gömlek No:721 38	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu Otuzuncu Livası Kumandanı Sadık Paşa'ya nişan verilmesi.
Tarih: 06/Ca/1268 (Hicrî) – 27/Şubat/1852 (Miladi)	Dosya No:231	Gömlek No:799 0	Fon Kodu: İ..MVL.	Bolu, Sivas, Kastamonu ve sair livalar dahilindeki mahallerin 1268 senesine mahsuben mahallerinde müzayede olunan varidat-ı rusumiyenin ihaleleri ve talibi zuhur etmeyen varidatın dahi emaneten idare ettirilmesi.
Tarih: 29/Z /1251 (Hicrî) – 16/Nisan/1836 (Miladi)	Dosya No:333	Gömlek No:191 24	Fon Kodu: HAT	İrade-i seniyye mucebince Redif-i Mansure tertip ve tahririne Kastamonu Sancağı'nda ne vecihle girişilmiş olduğu, Kastamonu Sancağı Mütesellimi tarafından vürud eden maruzat ve ilam arzolunmak üzere gönderildiğinden, irade-i seniyyeye muvafık buyurulursa, cevabi tahrirat yazılmasına irade sadır olduğu.a.g.y.tt
Tarih: 08/R /1275 (Hicrî) – 15/Kasım/1858 (Miladi)	Dosya No:162	Gömlek No:864 9	Fon Kodu: İ..HR..	Filibe, Yenice ve Kastamonu sancaklarında Rum kilisesi inşası.
Tarih: 24 /Ra/1286 (Hicrî)– 04/Temmuz/1869 M.	Dosya No:238	Gömlek No:141 21	Fon Kodu: İ..HR..	Kastamonu ve diğer kazalarda kilise inşası.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 18/Ra/1334 (Hicrî) – 24/Ocak/1916 (Miladi)	Dosya No:117	Gömlek No:119	Fon Kodu: DH.EUM .MH..	Kastamonu Polis Müdüriyeti'ne ait olup tamir ettirilen telefon makinasının bedelinin mutemeddeki avans akçesinden senetle verilmesine müsaade talebi.
Tarih: 13/L /1277 (Hicrî) – 24/Nisan/1861 (Miladi)	Dosya No:467	Gömlek No:61	Fon Kodu: A.}MKT. UM..	Mehmed ve Burhaneddin'e Kastamonu Koryaka nahiyesinde pederleri Seyyid Mustafa'dan intikal eden Beyli Sultan Vakfı tevliyetinin tevcihi.
Tarih: 10/C /1333 (Hicrî) – 25/Nisan/1915 (Miladi)	Dosya No:130	Gömlek No:76	Fon Kodu: DH.UM VM	Tirebolu kazasının imarı için oktrova kanununa tevfiken bazı eşyaya vaz'ı olunacak rusuma dair talimatnamenin takdimi.
Tarih: 14/M /1262 (Hicrî) – 12/Ocak/1846 (Miladi)	Dosya No:73	Gömlek No:1400	Fon Kodu: İ..MVL.	Kastamonu'da Devrekani kazasında harap olan karyelerin imarı.
Tarih: 29/Ra/1261 (Hicrî) – 07/Nisan/1845 (Miladi)	Dosya No:64	Gömlek No:1226	Fon Kodu: İ..MVL.	Kastamonu Kaymakamlığı'na bağlı boş karyelerin imarı.
Tarih: 13/Ra/1306 (Hicrî) – 17/Kasım/1888 (Miladi)	Dosya No:1564	Gömlek No:44	Fon Kodu: DH.MKT .	İnebolu'da ahali tarafından yapılan ve hasılatı İnebolu'daki mektebinin muallim maaşlarına karşılık olarak tutulmak istenen kayıkta kayıkçı esnafının çalışma talebinde bulundukları
Tarih: 15/Ca/1329 (Hicrî) – 14/Mayıs/1911 (Miladi)	Dosya No:65	Gömlek No:13	Fon Kodu: DH.EUM .THR.	Kastamonu Mekteb-i Sultanisi'nden tardolunmuş Vahid Efendi'nin Dersaadet'e gönderilmesi.
Tarih: 1334 (Hicrî) – 1915, 1916	Dosya No:23	Gömlek No:34	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.M...	Nereye ait olduğu belirtilmeyen tevkifhane inşası müştemilatını gösterir planlar.
Tarih: 01/Ca/1333 (Hicrî) – 17/Mart/1915 (Miladi)	Dosya No:74	Gömlek No:31	Fon Kodu: DH.UM VM	Bolu, Zor, İstanbul, Edirne, Kastamonu, Halep, Hüdavendigar, Beyrut, Sivas, Medine-iMünevvere, Çatalca, Diyarbakır, Suriye, Konya, Mamuret'ül-aziz, Erzurum, Adana, Basra, Bitlis vilayetleri ve sancaklarına ait yapılmış, tamir edilmiş ve yeni yapılacak yollara ait, Erzurum, Adana, Basra, Bitlis vilayetleri ve sancaklarına ait yapılmış, tamir edilmiş ve yeni yapılacak yollara ait harita ve cetvellerin Nezaret'e gönderildiği.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 30/Ca/1328 (Hicrî) – 09/Haziran/1910 (Miladi)	Dosya No:81	Gömlek No:53	Fon Kodu: DH.MUİ.	Bin dönümden fazla arazisi olanların harita tanzim ettirmeleri. Emval-ı gayr-i menkule üzerindeki ihtilaflarda, memurinin mesuliyetleri ve çobanların mezruata verdikleri zararlardan dolayı cezalandırılmaları.
Tarih: 14/N /1335 (Hicrî) – 04/Temmuz/1917 (Miladi)	Dosya No:29	Gömlek No:16	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.M...	Kastamonu vilayeti dahilindeki hapishanelere ait yoklama cedvellerinin leffen takdim kılındığı.
Tarih: 27/S /1305 (Hicrî) – 14/Kasım/1887 (Miladi)	Dosya No:1462	Gömlek No:122	Fon Kodu: DH.MKT.	1303 senesi maliyesinden itibaren nahiyeden kazaya, kazadan livaya tahvil edilen yerlerin sayısı ve nereleri olduğu ile bütçeye konulan masrafın miktarının komisyonca bilinmesi gerektiğinin belirtilmesi üzerine, Kastamonu vilayeti dahilinde Erdek nahiyesinin kazaya tahvil edildiğinin ifade edildiği ve başka vilayetlerde bir değişikliğin görülmediğinin Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi ve Bütçe Komisyonu Reisi Mahmud Paşa'ya bildirilmesi.
Tarih: 12/N /1302 (Hicrî) – 25/Haziran/1885 (Miladi)	Dosya No:955	Gömlek No:75533	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu vilayeti Kalecik Kazası Kaymakamlığı'na Celal Bey'in tayini.
Tarih: 03/B /1302 (Hicrî) – 18/Nisan/1885 (Miladi)	Dosya No:947	Gömlek No:74945	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu vilayeti Boyabat Kazası Kaymakamlığı'na Ali Rıza Efendi'nin tayini.
Tarih: 11/Za/1299 (Hicrî) – 24/Eylül/1882 (Miladi)	Dosya No:863	Gömlek No:69086	Fon Kodu: İ..DH..	Edhem Bey'in Kastamonu Vilayeti Bartın Kazası Kaymakamlığı'na tayini.
Tarih: 07/C /1299 (Hicrî) – 26/Nisan/1882 (Miladi)	Dosya No:854	Gömlek No:68488	Fon Kodu: İ..DH..	Kastamonu Vilayeti Merkez Bidayet-i Hukuk Dairesi Riyaseti'ne dair.
Tarih: 06/B /1313 (Hicrî) – 23/Aralık/1895 (Miladi)	Dosya No:3	Gömlek No:1313/B-2	Fon Kodu: İ..MF..	Bazı vilayetlerde rüşdiye ve ibtidaiye mektepleri açılması ve bunların muallimlerinin maaşı vesaire hakkında.
Tarih: 03/N /1333 (Hicrî) – 15/Temmuz/1915 (Miladi)	Dosya No:89	Gömlek No:96	Fon Kodu: DH.UMVM	Kastamonu Belediye Reisliği'ne tayin olunan eski Polis Müdürü Kemal Bey'in, memuriyetinin nezaretçe tasdik olunmaması üzerine istifa ettiği ve yerine vilayetin Eytam Müdürü Hafiz Nuri'nin vekil kılındığı.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 23/Z /1298 (Hicrî) – 16/Kasım/1881 (Miladi)	Dosya No:840	Gömlek No:675 25	Fon Kodu: İ..DH..	Yeni bir postahane inşaasına ve teferruatına dair.
Tarih: 07/M /1328 (Hicrî) – 19/Ocak/1910 (Miladi)	Dosya No:57	Gömlek No:1	Fon Kodu: DH.MUİ.	Umum vilayetlerdeki hastahaneler hakkında malumat talebinin serian gönderilmesi.
Tarih: 20/Za/1303 (Hicrî) – 20/Ağustos/1886 (Miladi)	Dosya No:998	Gömlek No:788 80	Fon Kodu: İ..DH..	Hapishaneler hakkında bir cetvel tanzim edilerek arz edilmesi.
Tarih: 13/R /1292 (Hicrî) – 19/Mayıs/1875 (Miladi)	Dosya No:52	Gömlek No:227 8	Fon Kodu: İ..MMS.	Kastamonu vilayeti hapishaneler ve sair masrafı haricindeki harcamaların ödemesi.
Tarih: 22/Za/1329 (Hicrî) – 14/Kasım/1911 (Miladi)	Dosya No:1	Gömlek No:32	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Bazı Anadolu ve Arap vilayetleriyle müstakil liva ve kazalardaki hapishaneler ile hükümet konaklarının inşa ve tamiratında harcanacak meblağın bildirildiği.
Tarih: 15/Za/1330 (Hicrî) – 26/Ekim/1912 (Miladi)	Dosya No:87	Gömlek No:28	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Bartın, Zonguldak ve Ereğli kazaları hapishane müdür ve gardiyanlarının maaşlarının tezyidine imkan olmadığı.
Tarih: 22/Za/1331 (Hicrî) – 23/Ekim/1913 (Miladi)	Dosya No:5	Gömlek No:10	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Çankırı Hapishanesi'ndeki mahkumların sanatla istigallerinin temini için hapishane koğuşlarında bazı tadilatın yapılması talepi.
Tarih: 05/R /1337 (Hicrî) – 08/Ocak/1919 (Miladi)	Dosya No:36	Gömlek No:52	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.M...	Gerze, Zağferanbolu, Arac, Ayancık, Boyabad, Tosya Kazaları Hapishaneleri Sinop Hapishane-i Umumisi ile Kastamonu Merkez Sancağı Merkez Kazası Hapishaneleri'nin dört aylık yoklama cetvellerinin takdimi.
Tarih: 26/Ş /1336 (Hicrî) – 06/Haziran/1918 (Miladi)	Dosya No:33	Gömlek No:115	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.M...	Kastamonu vilayetiyle mülhakatındaki hapishane ve tevkifhanelere ait yoklama cedvellerinin gönderildiği.
Tarih: 07/L /1333 (Hicrî) – 18/Ağustos/1915 (Miladi)	Dosya No:74	Gömlek No:40	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	1-İstanbul Hapishane-i Umumisi Hastahanesi için gerekli süt, yoğurt ve sebzenin emaneten, odunun ise satın alma yolu ile tedarikinin uygun görüldüğü.2-Kastamonu Hapishanesi için gerekli olan hapishaneler levazım-ı kırtasiyesinin emaneten tedarikinin münasib görüldüğü.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 09/Ş /1334 (Hicrî) – 11/Haziran/1916 (Miladi)	Dosya No:25	Gömlek No:17	Fon Kodu: DH.EUM .5.Şb	Adapazarı, Düzce ve Mudurnu cihetlerindeki eşkiyaya müsamahakar davranan Karasu ve Hendek nahiye müdürlerinin bu tutumuna karşı civardaki köy muhtarlarının Cam Dağı mevkiinde bir karakol tesis edilmesini istedikleri; yakalanan eşkiyanın Bolu Divan-ı Harbi'ne teslim edildiği.
Tarih: 18/R /1334 (Hicrî) – 23/Şubat/1916 (Miladi)	Dosya No:119	Gömlek No:63	Fon Kodu: DH.EUM .MH..	Bütün vilayet ve livalardan karakol olarak kullanılan binaların kira bedeli hakkında malumat gönderilmesi talebi.
Tarih: 25/R /1306 (Hicrî) – 29/Aralık/1888 (Miladi)	Dosya No:157 9	Gömlek No:53	Fon Kodu: DH.MKT .	Akçahisar kazasına bağlı olmak üzere teşkil olunan Kışla nahiyesinde ve Bolay Boğazı ile Şengin ve Akçahisar sahillerinde asayişin muhafazası için asker bulundurulması.
Tarih: 04/Z /1332 (Hicrî) – 24/Ekim/1914 (Miladi)	Dosya No:26	Gömlek No:28	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Koçhisar Hükümet Konağı inşaatı için gerekli olan kerestenin temini için inşaat tahsisatı tertibinden havalenamenin gönderilmesi.
Tarih: 26/Za/1330 (Hicrî) – 06/Kasım/1912 (Miladi)	Dosya No:27	Gömlek No:35	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Koçhisar Hükümet Konağı icar bedelinin gönderildiği.
Tarih: 01/Ca/1332 (Hicrî) – 28/Mart/1914 (Miladi)	Dosya No:96	Gömlek No:39	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	1- Yirmidört saatten bir haftaya kadar olan mahkumiyetlerin nahiye merkezlerinde icrası gerekmekte olup, ancak nahiye merkezlerinin çoğunda hapishane bulunmadığından, bu gibi mahkumların hükümet konağı veya başka bir mahalde muhafazaları gerektiği. 2- Maruretülaziz vilayetinin bazı kazalarından nisa hapishanesi olarak kiralanacak hanelerin bedel-i icarları için bütçeye ek tahsisat konulacağı. 3- Erzurum'un Ovacık nahiyesinde hapishane için istenilen kira bedelinin bütçede karşılık olmadığından gönderilemeyeceği.
Tarih: 06/Ca/1332 (Hicrî) – 02/Nisan/1914 (Miladi)	Dosya No:12	Gömlek No:4	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.M...	Hükümet konakları ve hapishane tayinat müteferrika vs. için gönderilen tahsisatın, müfredat cedveline göre dağıtılması gerektiği aksine vukubulacak tadilatın nezarete bildirilip izin alındıktan sonra yapılması gerektiğinin tamimen tebliği.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 29/M /1332 (Hicrî) – 28/Aralık/1913 (Miladi)	Dosya No:29	Gömlek No:14	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Hapishaneler ve hükümet konakları icaratını mübeyyin cedveller mucebince alınan tahsisatın ilmühaberlerinin gönderilmesi talepi.
Tarih: 07/B /1317 (Hicrî) – 11/Kasım/1899 (Miladi)	Dosya No:104	Gömlek No:10	Fon Kodu: Y..A...R ES.	Taşra hükümet konakları icare bedelinden tenzîl olunan mebaliğin iadesi.
Tarih: 22/N /1337 (Hicrî) – 21/Haziran/1919 (Miladi)	Dosya No:32	Gömlek No:3	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Kengiri Sancağı Koçhisar Nahiyesi Hükümet Konağı bedel-i icarından Jandarma'ya isabet eden meblağın sene-i haliye martından itibaren irsali ile, diğer dairelere ait bedelin nezaretlerinden gönderileceği.
Tarih:18/N /1337 (Hicrî) – 17/Haziran/1919 (Miladi)	Dosya No:32	Gömlek No:2	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Koçhisar Hükümet Konağı Dahiliye kısmının bedel-i icarının işarı.
Tarih: 15/N /1337 (Hicrî) – 14/Haziran/1919 (Miladi)	Dosya No:25	Gömlek No:13	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Küre Nahiyesi Hükümet Konağı inşası için halktan toplanan yardımların sarfiyatı ile inşaatın şu andaki durumunu gösterir müfredat cetvellerinin takdim edildiği.
Tarih: 22/Z /1336 (Hicrî) – 28/Eylül/1918 (Miladi)	Dosya No:31	Gömlek No:37	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Kastamonu Vilayeti Kozyaka Nahiyesi Hükümet Konağı bedel-i icarının gönderildiği.
Tarih: 03/N /1336 (Hicrî) – 12/Haziran/1918 (Miladi)	Dosya No:31	Gömlek No:28	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Kengiri Merkez Kazasına tabi Tokat Nahiyesi Hükümet Konağı icar bedelinie ait havalenamenin gönderildiği
Tarih: 07/B /1336 (Hicrî) – 18/Nisan/1918 (Miladi)	Dosya No:33	Gömlek No:38	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.M...	Çatalzeytin Hükümet Konağı ittihaz olunan binanın kira bedelinin bir kısmının Belediye ve Jandarma Dairesi tarafından ödendiği.
Tarih: 29/C /1336 (Hicrî) – 11/Nisan/1918 (Miladi)	Dosya No:31	Gömlek No:25	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Mudurnu Kazası Çarşamba Nahiyesi Hükümet Konağı Dahiliye devairi'ne ait kira bedelinin evvelce gönderildiği, ayrıca talep edilen meblağda Jandarma'ya aid hisse var ise tefrik edilmesi gerektiği.
Tarih: 30/Ca/1336 (Hicrî) – 13/Mart/1918 (Miladi)	Dosya No:31	Gömlek No:20	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	İnebolu Kazası'na merbut Çatalzeytin Nahiyesi Hükümet Konağı kira bedelindeki Jandarma hissesinin mikadarı ile eski dairenin tamirinin mümkün olup olmadığının bildirilmesi.
Tarih: 06/Ş /1330 (Hicrî) – 21/Temmuz/1912 (Miladi)	Dosya No:27	Gömlek No:17	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Kastamonu Vilayeti-Karasu Nahiyesi Hükümet Konağı icar bedelinin gönderilmesi için düyun ilmühaberi tanziminin gerektiği.

Çizelge R.01 (devam): BOA'da bulunan ilgili belgeler				
Tarih: 16/M /1338 (Hicrî) – 11/Ekim/1919 (Miladi)	Dosya No:25	Gömlek No:15	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Koçhisar Nahiyesi Hükümet Konağı inşası için gerekli olan kerestenin ücretsiz olarak karşılanamayacağı.
Tarih: 18/S /1338 (Hicrî) – 12/Kasım/1919 (Miladi)	Dosya No:33	Gömlek No:17	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Çarşamba Nahiyesi Hükümet Konağı kira bedeline yapılan zammın tesviyesi için havalename gönderilmesi.
Tarih: 08/R /1338 (Hicrî) – 31/Aralık/1919 (Miladi)	Dosya No:32	Gömlek No:25	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Bartın Kazası Kuruca Şile Hükümet Konağı bedel-i icarına ait havalenamenin gönderildiği.
Tarih: 11/Ra/1334 (Hicrî) – 17/Ocak/1916 (Miladi)	Dosya No:28	Gömlek No:71	Fon Kodu: DH.MB.. HPS.	Çankırı Merkez Sancağı'na bağlı Koçhisar Nahiyesi'nde Hükümet Konağı olarak kullanılan mahallin aylık kirasına yapılan zamma ait havalenamenin gönderildiği.
Tarih: 21/R /1328 (Hicrî) – 02/Mayıs/1910 (Miladi)	Dosya No:90	Gömlek No:22	Fon Kodu: DH.MUİ.	Kastamonu'ya merbut Akkaya, Kozyaka, Göl, Devrekani nahiyelerinde hükümet konağı inşası için iktizasının Maliye Nezareti'ne bildirildiği.

EK S: DİĞER ÇİZELGELER

Çizelge S.01: 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile Eyalet statüsü Vilayet olarak değişen Kastamonu'ya bağlı sancaklar ve kazalar

Sancak	**Kaza**	**Kaza sayısı**
Kastamonu	Kastamonu	7
	Arac	
	İnebolu	
	Zağferanbolu (Safranbolu)	
	Taşköprü	
	Tatay (Daday)	
	Tosya	
Sinob	Sinob	3
	İstefan (Ayancık)	
	Boyabad	
Bolu	Bolu	5
	Göynük	
	Gerede	
	Ereğli	
	Bartın	
Kengırı (Çankırı)	Kengırı	
	Çerkeş	
		Toplam kaza sayısı: 17

Çizelge S. 02: 2008 yılı itibariyle alanda bulunan illere bağlı ilçe sayıları

Bölge	**İl**	**İlçe Sayısı**
Batı Karadeniz	Kastamonu	20
Orta Karadeniz	Sinop	9
Batı Karadeniz	Bolu	9
İç Anadolu	Çankırı	12
Batı Karadeniz	Zonguldak	6
Batı Karadeniz	Karabük	4
Batı Karadeniz	Bartın	6
Marmara	Düzce	8
		Toplam ilçe sayısı: 74

Çizelge S.03: Kastamonu Merkez ve İlçelerinin Yüzölçümleri ve 2007 Nüfusu**,** Kaynak: Kastamonu Valiliği internet sayfası (www. kastamonu.gov.tr)

İlçe Adı		Yüzölçümü km^2	Merkez Şehir -İlçe	Köyler	Toplam Nüfusu
1	Merkez	1.482	64.606	37.453	102.059
2	Abana	33	3.590	683	4.273
3	Ağlı	255	3.074	1.119	4.193
4	Araç	1.843	5.696	18.484	24.180
5	Azdavay	801	3.502	5.517	9.019
6	Bozkurt	296	5.451	4.708	10.159
7	Cide	693	5.834	17.327	23.161
8	Çatalzeytin	318	3.410	5.098	8.508
9	Daday	949	4.625	6.556	11.181
10	Devrekani	547	6.174	9.681	15.855
11	Doğanyurt	211	1.470	8.198	9.668
12	Hanönü	465	2.451	3.094	5.545
13	İhsangazi	474	3.127	3.941	7.068
14	İnebolu	388	9.486	17.362	26.848
15	Küre	499	3.880	6.343	10.223
16	Pınarbaşı	418	2.270	3.708	5.978
17	Seydiler	241	3.254	2.015	5.269
18	Şenpazar	264	2.682	3.812	6.494
19	Taşköprü	1.752	16.181	27.619	43.800
20	Tosya	1.197	23.257	18.738	41.995
TOPLAM		13.108	174.020	201.456	375.476

Çizelge S. 04: 1982 yılında Kastamonu idari bölünüşü, belediyelerin kuruluş tarihleri ve ilçelere ait halihazır harita ve imar planı çalışmalarını gösterir Çizelge. (Kaynak: Yurt Ansiklopedisi Türkiye, İl İl: Dünü, bugünü, yarını, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982-1983, cilt 6, sf: 4625)

İlçe	Belediye Kuruluş tarihi	halihazır haritası tarihi	İmar planı tarihi
1. Abana	1958	1964	1967
2. Araç	1866	1947	1950
3. Azdavay	1946	1968	1972
4. Bozkurt	1952	1954	1956
5. Cide	1874	-	1955
6. Çatalzeytin	1954	-	1965
7. Daday	1873	-	1948, 1970
8. Devrekani	1944	1968	1971
9. İnebolu	1866	-	1957, 1980
10. Küre	1926	1961	1965
11. Taşköprü	cumhuriyet öncesi	1948	1949
12. Tosya	1864	1966	1969
13. Merkez, İhsangazi	1909	-	1970

EK T: BOA PLAN VE PROJE ARŞİVİ'NDE ÇALIŞMA KONUSU İLE İLGİLİ VAR OLDUĞU TESPİT EDİLEN PLAN VE PROJELER

Çizelge T.01: 2008 yılı itibariyle alanda bulunan illere bağlı ilçe sayıları

Fon Kodu	**Belge içeriği**
T.Plan 2952	Bolu Gureba Hastahanesinin resim ve planı
T.Plan 4611	Bolu İdadi Mektebi
T.Plan 5431	Bolu ve Kazalarında inşa olunan İbtidaiye mektebleri
T.Plan 6476	Bolu-Düzce yolunda köprü planı
T.Plan 3059	Kastamonu-Çankırı yolunda köprü projesi
T.Plan 3146	Koçhisar- Devrez Çayı'nda köprü
T.Plan 3595	Kastamonu Uzundere köprü planı
T.Plan 4481	Bartın-Safranbolu Bartın Çayı'nda köprü planları
T.Plan 4568	Kastamonu-Tosya köprü planı
T.Plan 4811	Devrez köprüsü
T.Plan 5157	İnebolu-Taşköprü köprü planı
T.Plan 6470	Kastamonu-Tosya Karasu nehri köprü planı

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: **Mine TOPÇUBAŞI**

Doğum Yeri ve Tarihi: **04.01.1976, İstanbul**

Lisans Üniversite: **Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi**

Yayın Listesi:

a. Uluslararası makaleler:

Topçubaşı, M., Eyüpgiller, K., 2009. 19. Yüzyıl'da Kastamonu Eyaleti'nde Hükümet Daireleri, *İTÜ. Dergisi A/mimarlık,* planlama, tasarım (yayın aşamasında)

Eyüpgiller, K., **Topçubaşı, M**., Polat, I., 2008. Kentsel Koruma Çalışması: Elmalı, *Gazi Üniv. Müh.Mim. Fakültesi Dergisi,* Cilt 23, No.4, s.853-862, (K.K. Eyüpgiller ve I. Polat ile birlikte)

Eyüpgiller, K., Polat, I., **Topçubaşı, M.,** 2008. Kastamonu'da 19. Yüzyıl Ticaret Yapıları, *METU Journal of the Faculty of Architecture,* Vol 25, No.2, s.1-20

b. Uluslararası bildiriler:

Eyüpgiller, K., **Topçubaşı, M.,** Yaylalı, İ., 2007. Darende'de Geleneksel Ev Mimarisi ve Korunması, *III. Uluslararası Sinan Sempozyumu,* 12-13 Nisan 2007, Tarihsel Kent ve Yöresel Mimaride Konut, Trakya Üniversitesi, Edirne, 2007, s.81-86 (ISBN978-975-374-083-8)

Eyüpgiller, K., **Topçubaşı, M.,** Urban Analysis in Historical Antakya, *The Mediterranean Medina,* June 17-19, Facolta di Architettura, Pescara, İtalya, 2004

c.Ulusal Araştırma Makaleleri:

Akın, N., Eyüpgiller, K., **Topçubaşı, M**., 2005. Antakya'da Kentsel Koruma Çalışmaları, *Mimar.ist,* sayı **15**, Bahar 2005, s.102-107

e.Ulusal Kitap İçinde Bölüm:

Eyüpgiller, K., **Topçubaşı, M.,** 2008. Kastamonu'da 19. yüzyıl Kamu Yapıları, *Kastamonu*, YKB Yayıncılık, Aralık 2008, sf.179-216 (ISBN978-975-08-1513-3)

Polat, I., Eres, Z., **Topçubaşı, M.,** "Kırklareli Kaynarca'da Sit Koruma ve Değerlendirmeler", "Prof. Nur Akın'a Armağan" kitabı içinde bölüm (yayına kabul edilmiştir).